

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. І. І. МЕЧНИКОВА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ПРОФЕСОРИ
Одеського
(Новоросійського)
університету

Біографічний словник

Том 2

A—I

Видання друге, доповнене

Одеса
“АстроПринт”
2005

ББК 74.584(4Укр-4Од-20)7я21
П 841
УДК 378.4(477.74)(03)

Другий том біографічного словника "Професори Одеського (Новоросійського) університету", містить біографічні статті про професорів ОНУ (літери А-І). Перший том було присвячено ректорам університету.

Для істориків, краєзнавців, бібліотечних працівників та широкого кола читачів.

Відповідальний редактор
В. А. Сминтина

Заступник відповідального редактора
М. О. Подрезова

Редколегія:

**Ю. О. Амброз, Д. С. Іщенко, І. С. Гребцова,
Т. В. Васильєва, Н. Л. Оленович,
В. Г. Полтавчук, Т. М. Попова, В. Д. Севастьянов,
М. Я. Тихоненко, М. І. Чесноков, Н. Г. Юргелайтис**

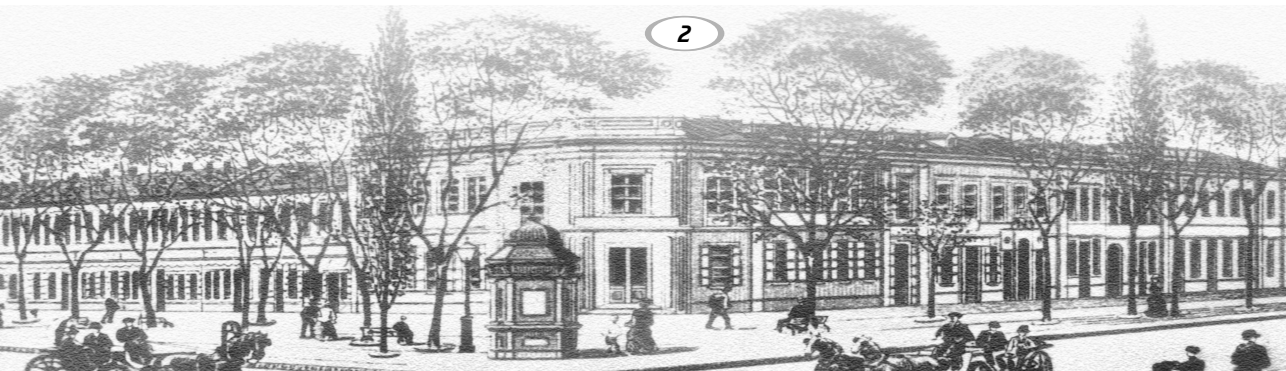
Упорядники та бібліографічні редактори:
В. П. Пружина, В. В. Самодурова

Друкується за рішенням Вченої ради ОНУ

430900000—045
П 318—2000 Без оголош.

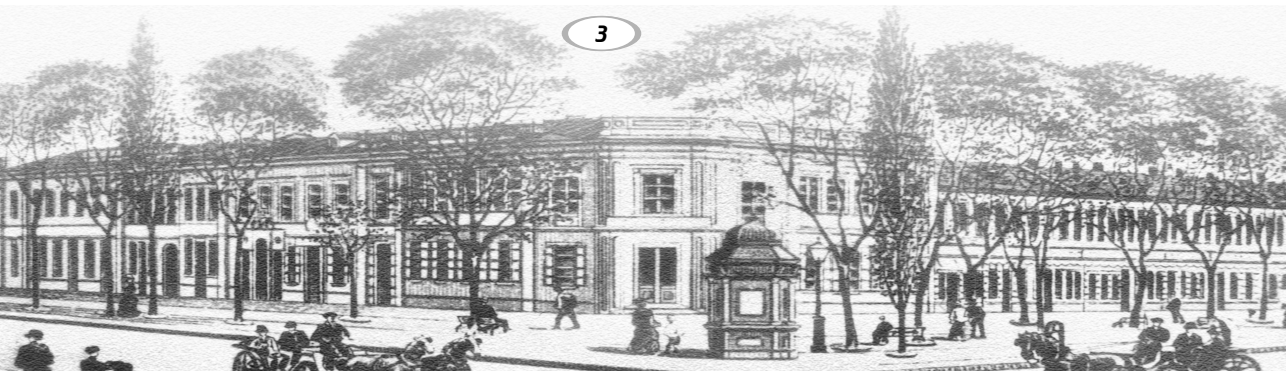
ISBN 966—318—149—4

© Одеський національний
університет ім. І. І. Мечникова,
Наукова бібліотека, 2005

ЗМІСТ

Від упорядників	5
А	6
Б	70
В	196
Г	290
Д	368
Е, Є	418
Ж, З	433
І	474
Список прийнятих скорочень	498

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про надання деяким вищим навчальним закладам статусу національних

Враховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності та вагомий внесок у розвиток національної вищої освіти і науки, **постановляю:**

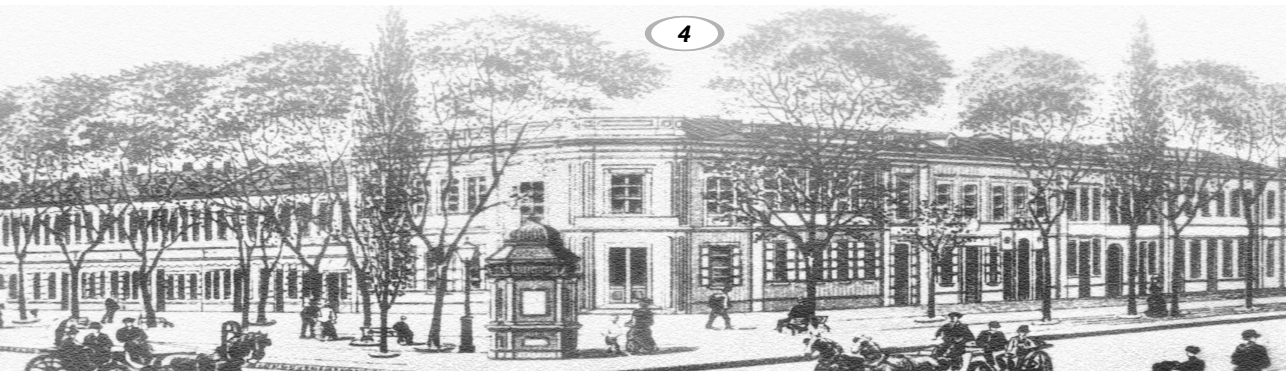
1. Надати статус національного <...> Одеському державному університету імені І. І. Мечникова <...> і надалі відповідно іменувати його: <...> Одеський національний університет імені І. І. Мечникова <...>

2. Кабінету Міністрів України забезпечити здійснення контролю за повнотою збереження навчальними закладами, які мають статус національних, показників діяльності, передбачених пунктом 3 Положення про національний заклад (установу) України, затвердженого Указом Президента України від 16 червня 1995 року № 451.

Президент України

Л. КУЧМА

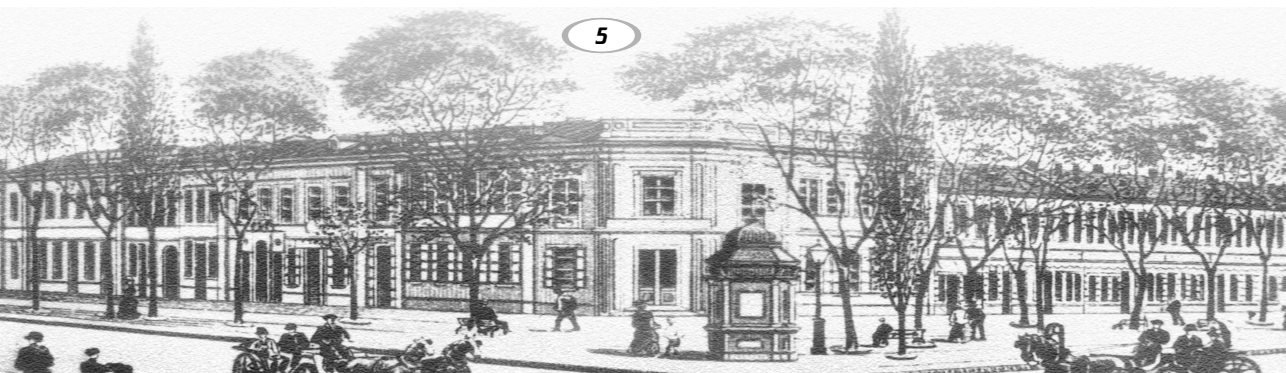
м. Київ
11 вересня 2000 року
№ 1059/2000

Від упорядників

Другий том біографічного словника “Професори Одеського (Новоросійського) університету” містить у собі біографічні статті про професорів, чії прізвища починаються на букви А-І. Перший том було присвячено ректорам ОНУ (ІНУ). У томах 3 та 4 містяться статті на букви К-П та Р-Я відповідно. Статті складаються з двох частин: біографічний нарис та бібліографія. Біографічні статті написані на основі розробленої редколегією анкети, яка ґрунтується на теоретичних та науково-методичних рекомендаціях Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (“Українська біографістика”). Бібліографія представляє собою перелік основних праць вченого, літератури про нього та архівні матеріали. Список професорів складаний Вченими радами факультетів ОНУ. Кожен том видання супроводжується списком прийнятих скорочень. В останньому, четвертому томі наведено загальний список основної використаної літератури, побудований в хронологічному порядку. Головним джерелом при складанні словника були послужні списки викладачів університету, протоколи засідань ради, звіти, огляди викладання ІНУ; матеріали, вміщені у періодичних виданнях ІНУ (ОДУ) та його підрозділів; архівні матеріали, що зберігаються в Науковій бібліотеці ОНУ, в ДАОО та архіві університету; картотека праць вчених ОНУ. Цей список включає дослідження з історії університету та інших вищих навчальних закладів Одеси, з історії окремих наукових напрямів, біографічні словники різних видів, енциклопедичні видання, бібліографічні покажчики, довідники. В четвертому томі міститься також іменний покажчик до всього видання: в ньому наведені посилання на том та сторінку, де згадано персоналію. Жирним шрифтом виділено посилання на заглавні статті про професорів ОНУ (ІНУ). Додається також покажчик авторів статей.

Упорядники висловлюють подяку всім, хто сприяв появі словника: співробітникам Обласного архіву Одеської обл., робітникам архіву і відділу кадрів ОНУ, авторам статей та керівникам факультетів та інститутів університету.

A

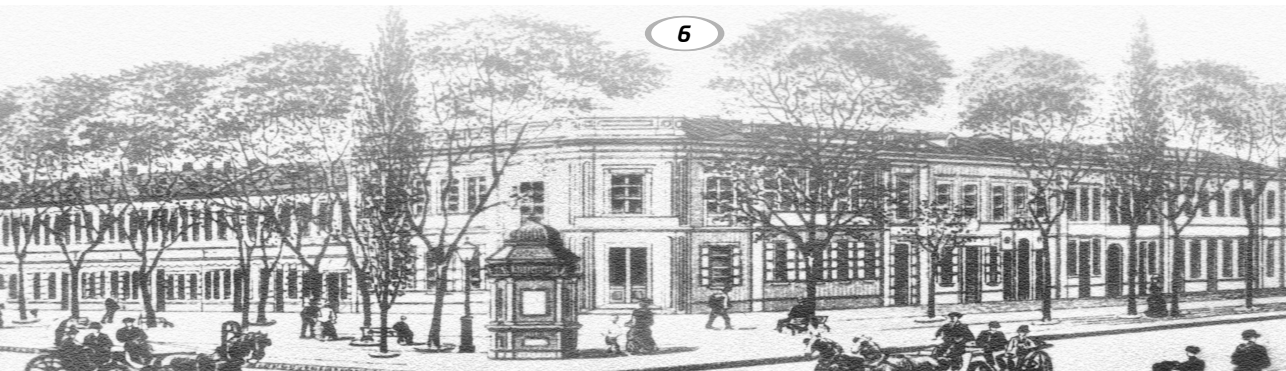
АБАШЕВ

Дмитро Михайлович

Агрохімік

Д. М. Абашев народився в 1829 р. в Петербурзькій губернії в дворянській родині. У 1851 р. закінчив природничий відділ фізико-математичного факультету Петербурзького університету зі ступенем кандидата. У листопаді 1854 р. його призначили старшим учителем природничих наук у четверту Московську гімназію, в 1857 р. його звільнили згідно з проханням.

У 1858 р. Д. М. Абашев захистив магістерську дисертацію “Исследования о явлениях взаимного растворения жидкостей” у Московському університеті, після чого його затвердили в ступені магістра хімії і призначили ад’юнктом до університету св. Володимира (Київ). У Київському університеті він викладав неорганічну, органічну та аналітичну хімію до 1859 р. Потім Д. М. Абашева послали у відрядження за кордон, звідки

він повернувся в 1860 р. і продовжував викладати до 1862 р., після чого звільнився за станом здоров'я. У Києві Д. М. Абашев читав публічні лекції з хімії.

Коли в 1865 р. відкрився Новоросійський університет, Д. М. Абашев почав працювати в ньому як доцент агрохімії, викладав агрономічну хімію. У 1868 р. він представив у Харківський університет твір “О тепловых явлениях, обнаруживающихся при соединении жидкостей”, за який отримав ступінь доктора хімії. У наступному році Д. М. Абашева вибрали екстраординарним, а в 1870 — ординарним професором кафедри агрономічної хімії.

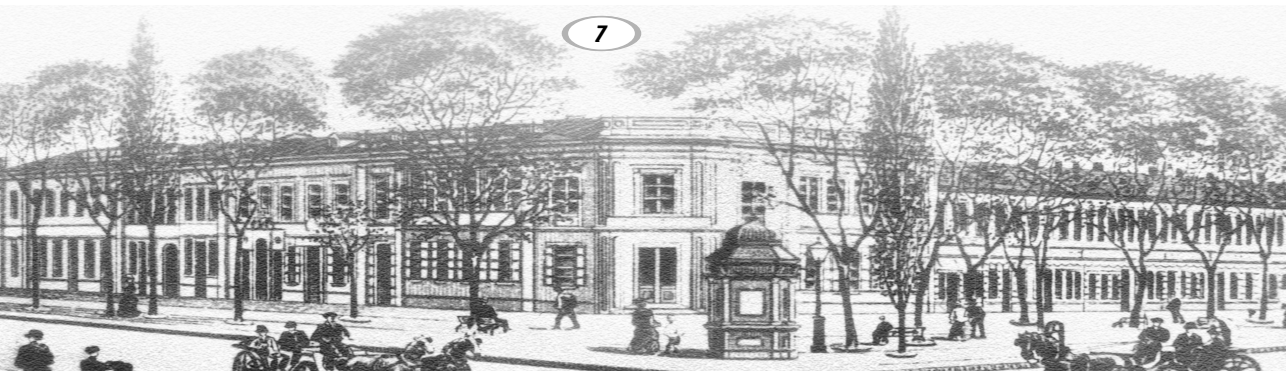
Д. М. Абашев був членом вчених сільськогосподарських товариств: південної Росії (в якому з 1879 р. був віце-президентом); Смоленського та Кобелянського, а також членом Московського товариства дослідників природи. Як пише про нього О. І. Маркевич, професор Д. М. Абашев мав великий розум і таланти, прекрасну освіту, значні знання з хімії і фізики, але все це паралізувалось його хворобливістю. В останні роки він вів замкнутий спосіб життя, страждав сильним нервовим розладом.

У 1879 р. Д. М. Абашев пішов у відставку за станом здоров'я і недовзі, 11 січня 1880 р., помер.

З його робіт найбільше значення має магістерська дисертація. Докторська в значній мірі є доповненням до магістерської. У своїй магістерській дисертації він теоретичним шляхом дійшов висновку, що повинні існувати такі сполучення рідин, які при одній температурі розчиняють одна одну в певних пропорціях, а при іншій, більш високій, змішуються в довільних пропорціях. Дослід блискуче підтвердив справедливості цього висновку. Вже в наш час визнано пріоритет Д. М. Абашева у відкритті ізотермічного методу у вивченні взаємної розчинності рідин.

Пр.:

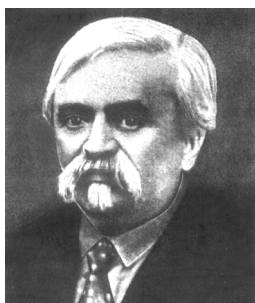
Исследования о явлениях взаимного растворения жидкостей. — М., 1858. — 40 с.;
Агрономическое учение Либиха. — М., 1864. — 61 с.; Земледелие в Англии. — М.,
1865. — 56 с.; О тепловых явлениях, обнаруживающихся при соединении жидкостей /
/ ЗИНУ. — 1868. — Т. 1, вып. 6. — С. 13-77.

Літ.:

Венгеров. КБС. — Т. 1. — С. 5-7; Иконников. — С. 1-2; Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 405-407, 411; ЭСБЕ. — Т. 1. — С. 12; Русские книги: С биогр. данными об авторах и переводчиках (1708-1893). — 1897. — Т. 1. — С. 9; Турченко Я. И. Основные пути развития общей, неорганической и физической химии на Украине: (XIX ст. и первая пол. XX ст.). — К., 1957. — С. 193-198; Історія ОДУ за 100 р. — С. 214; Модестов В. И. Отрывок из воспоминаний // Новоросійський університет в воспоминаннях. — 1999. — С. 12; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. С. Тахтарова

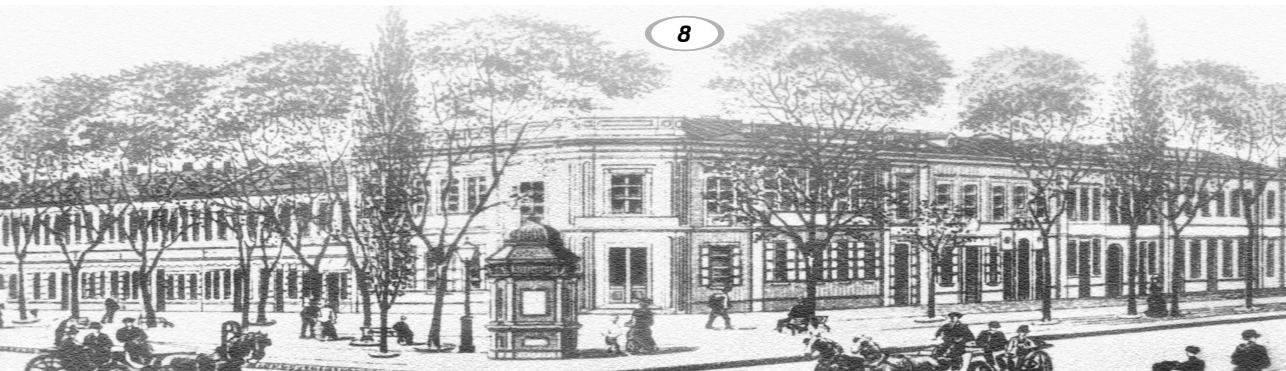
АГАНІН Марк Абрамович

Геофізик, член-кореспондент АН УРСР

М. А. Аганін народився в Одесі 13 жовтня 1876 р. у міщанській родині. Після закінчення другої одеської гімназії він вступив до Новоросійського університету на фізико-математичний факультет, який закінчив у 1898 р. з дипломом першого ступеня. Одночасно з навчанням в університеті він, студент 3-го курсу, був запрошений професором О. В. Кюловським до роботи спостерігачем до нещодавно відкритої Магнітно-метеорологічної обсерваторії університету.

М. А. Аганіна особливо цікавила проблема управління дощами, формування дощових крапель. Для вирішення цієї проблеми він вважав необхідним надбати крім теоретичної підготовки ще й інженерну. Тому вступив до Політехнічного інституту в Санкт-Петербурзі, закінчив його в 1904 р., після цього два роки працював лаборантом при станції випробування матеріалів Варшавського політехнічного інституту, де обладнав відмінну учбову і наукову лабораторію.

У 1906 р. М. А. Аганін повернувся до Одеси, де знову зайняв посаду спостерігача Магнітно-метеорологічної обсерваторії Новоросійського університету. З метою удосконалення знань в 1908/09 уч. р. М. А. Аганін

вивчав організацію магнітних спостережень у метеорологічних обсерваторіях Санкт-Петербурга й Києва. У 1910 р. він склав іспит на ступінь магістра фізичної географії і почав читати лекції з гідрометеорології в Новоросійському університеті і на Вищих жіночих курсах.

У 1913 р. його посилають на рік до Німеччини з метою підготовки до отримання професорського звання в лабораторію відомого фізика Ф. Ленарда (Гейдельберзький університет).

Після повернення з Німеччини М. А. Аганін у 1915—1919 рр. очолював Павловський відділ Головної геофізичної обсерваторії (Санкт-Петербург), а потім повернувся до Одеси на посаду старшого фізика в галузі земного магнетизму Одеської геофізичної обсерваторії і Миколаївської головної обсерваторії за сумісництвом. Крім того, з 1919 р. він займав посаду приват-доцента Новоросійського університету.

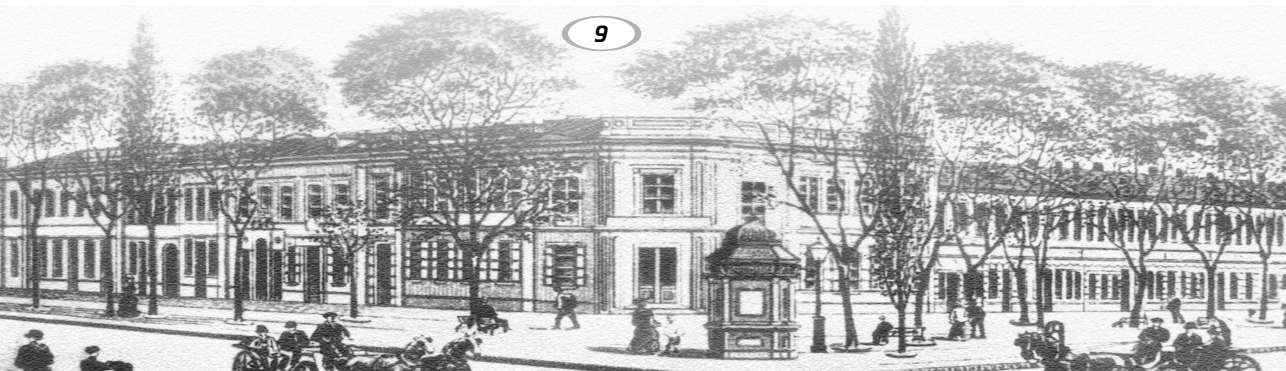
Звання професора М. А. Аганін отримав у 1922 р., тоді ж він очолив кафедру фізики Одеського політехнічного інституту. Одночасно продовжував працювати у Геофізичній обсерваторії, яка була відокремлена від університету під час його реорганізації. В обсерваторії професор М. А. Аганін керував відділом актинометрії і земного магнетизму.

З 1931 по 1935 р. він очолював магнітну зйомку всієї України. На підставі більше ніж 1500 вимірювань була вперше складена магнітна карта України, а також здійснена магнітна зйомка Чорноморського і Азовського узбережжя. Крім того, в с. Степанівці (60 км від Одеси) в 1939 р. завдяки зусиллям М. А. Аганіна була відкрита магнітна обсерваторія. Ще зі студентських років він почав досліджувати, й займався цим усе життя, закони злиття дощових крапель, встановив три механізми злиття.

У 1939 р. професор М. А. Аганін був обраний членом-кореспондентом Академії наук УРСР.

В останні два роки свого життя (1939—1940) він відновив педагогічну діяльність в Одеському університеті. Лекції професор читав з великим піднесенням, готувався до них дуже ретельно. Він любив студентів і кожную лекцію починав зверненням до них: “Милые вы мои...”

Помер М. А. Аганін 25 грудня 1940 р. у поїзді, коли повертався до Одеси після наукового відрядження. Похований в Одесі.

Пр.:

Отчет о занятиях по атмосферному электричеству в течение летних месяцев 1907-1908 годов // Тр. метеорол. сети юго-запада России. — Одесса, 1908. — С. 242-244; Новая установка вариационных магнитных приборов на обсерватории и результаты магнитных измерений в 1909 и 1910 годах // Ежегодник магнито-метеорол. обсерватории ИНУ, 1910. — Одесса, 1911. — С. 183-197; Подъем метеорографа на змеях в международные дни 1910 г. / Аганин М. А., Точидловский И. Я. // Там же. — С. 199-211; Историчний нарис магнетового відділу Одеської магнетово-метеорологічної обсерваторії // Інформ. бюл. Укрмета. — 1924. — Т. 3, ч. 10/12. — С. 204-210; Магнитное изучение Украины // Сб. по производительным силам Украины. — 1925; Що нам відомо про хмари та дощ // Погода й життя. — 1930. — № 10/11. — С. 197-204; Дещо з таємниці утворення дощової каплі // Вісн. метеорології та гідрології. — 1935. — № 11/12. — С. 1-12; Законы слияния капель воды // Журн. геофизики. — 1936. — Т. 5, вып. 4. — С. 409-443; Ночное лучеиспускание в Одессе // Проблемы микроклиматологии и микроклиматерапии. — Одесса, 1935. — С. 161-169; Влияние примесей к воде и атмосферы на процесс слияния капель // Изв. АН СССР. Сер. геогр. и геофиз. — 1940. — № 3. — С. 305-334.

Літ.:

Аганин Марк Абрамович // Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 1. — С. 6-8; Кричевская Е. Л. Аганин Марк Абрамович // Видные ученые Одессы. — Вип. 7. — С. 97-100; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

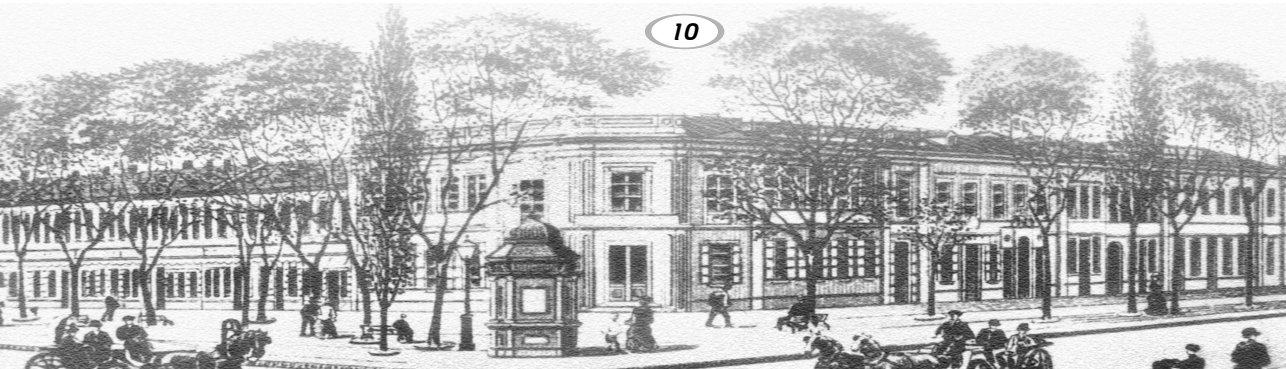
Ю. О. Амброз

АДАМОВИЧ Василь Іванович

Юрист, фахівець з цивільного права

В. І. Адамович народився в 1856 р. у дворянській родині. У 1881 р. закінчив юридичний факультет Санкт-Петербурзького університету з золотою медаллю і був залишений на кафедрі цивільного права для підготовки до професорського звання. У кінці 1883 р. В. І. Адамович склав іспит на ступінь магістра і з 1884 р.

почав читати лекції з цивільного судочинства, а з 1888 р. — з торговельного права як приватний доцент Санкт-Петербурзького університету.

Василь Іванович, учень цивіліста К. І. Малишева, різнобічно освічений вчений. Тривалий час він був редактором відділу цивільного права та судочинства “Журнала юридического общества” при Петербурзькому університеті. На початку 1904 р. він був обраний за конкурсом до Новоросійського університету на посаду виконуючого обов’язки екстраординарного професора кафедри римського права. Тут він читав курс лекцій та проводив практичні заняття по догмі римського права. У період з 1907 до 1908 р. В. І. Адамович був секретарем юридичного факультету. З 1907 р. він — виконуючий обов’язки ординарного професора кафедри римського права. У 1909 р. його затвердили у званні заслуженого професора. З 1910 р. В. І. Адамович працював при Міністерстві народної освіти чиновником для особливих доручень.

Останні згадування про нього датуються 1914 роком. Подальша його доля невідома.

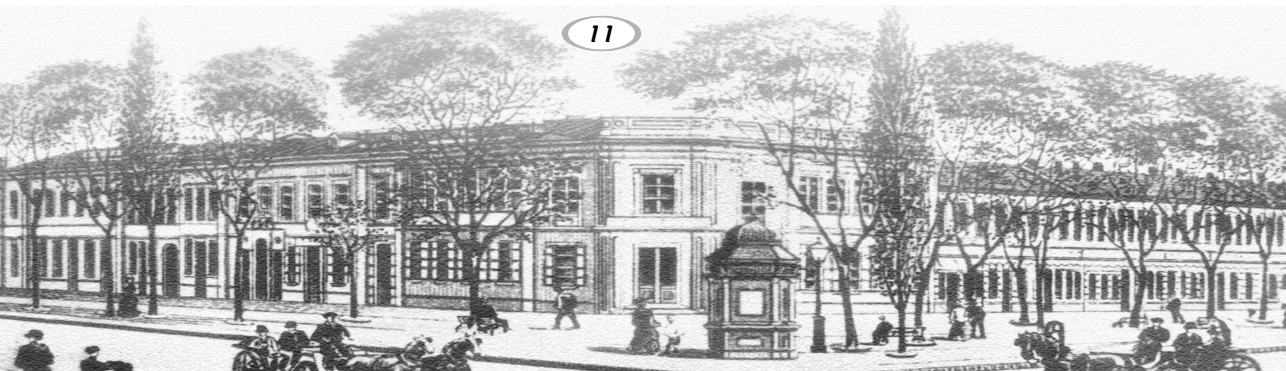
Пр.:

Пособие к лекциям русского гражданского судопроизводства. — С.Пб.: Тип. Г. Голике, 1891. — 401 с.; Очерки русского гражданского процесса. — С.Пб., 1894.

Літ.:

Адамович В. И. // Русские книги: С биогр. данными об авторах и переводчиках: (1708-1893) / Под ред. С. А. Венгерова. — С.Пб., 1897. — Т. 1. — С. 46; Биогр. словарь С.Пб. ун-та. — Т. 1. — С. 4; Венгеров. КБС. — 1915. — Т. 1. — С. 112; Венгеров 2-е изд. Источники. — Т. 1. — С. 18; Список лиц... за 1905 г. — С. 801, за 1914 г. — С. 122; Історія ОДУ за 100 р. — С. 375; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. С. Тахтарова

АДАМЯН Вадим Мовсесович

Фізик-теоретик, математик

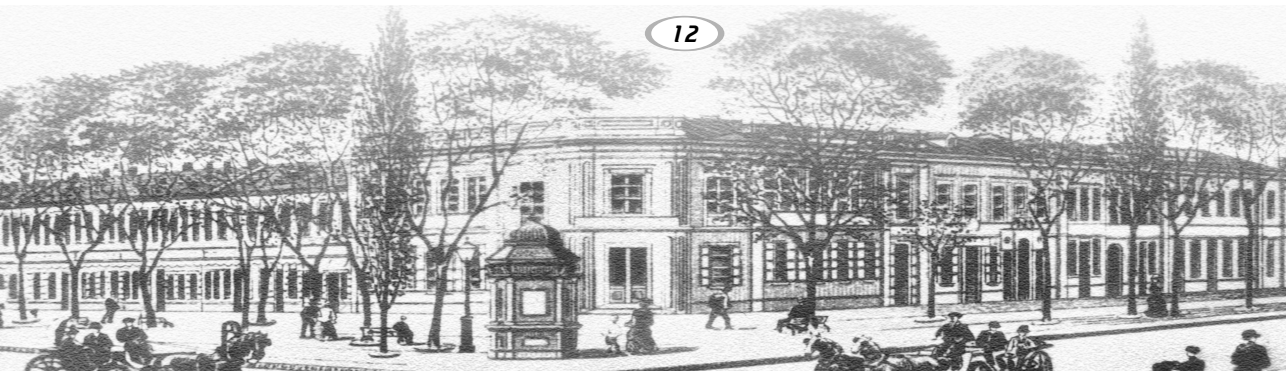
Народився 2 грудня 1938 р. в Одесі. У 1961 р. закінчив фізичний факультет Одеського університету, в 1964 — аспірантуру в Одеському будівельному інституті зі спеціальності “Функціональний аналіз і теорія функцій” (науковий керівник — член-кореспондент АН УРСР професор М. Г. Крейн) та захистив кандидатську дисертацію. У 1966 р. отримав звання кандидата фізико-математичних наук.

З 1964 до 1966 р. працював старшим науковим співробітником науково-дослідної лабораторії динаміки верстатів Одеського технологічного інституту ім. М. В. Ломоносова, у 1966—1967 рр. — старшим викладачем кафедри вищої математики Одеського будівельного інституту, у 1967—1975 рр. — завідувачем лабораторії теоретичної фізики Науково-дослідного інституту фізики Одеського університету, у 1975—1977 рр. — доцент кафедри теоретичної фізики ОДУ. Читав курси лекцій з математичної фізики, теоретичної механіки, квантової статистики.

У 1977 р. В. М. Адамьян захистив докторську дисертацію, з 1979 р. став професором кафедри теоретичної фізики. Читав лекції з математичної фізики, теорії груп та її застосування, функціонального аналізу, квантової механіки, квантової теорії поля, квантової теорії твердого тіла, теорії розсіяння, теорії солітонів, теорії операторів.

З 1979 р. працює завідувачем кафедри теоретичної фізики ОДУ. Здійснює наукове керівництво аспірантами, науково-дослідними темами та проектами, бере участь у роботі спеціалізованих рад з захисту дисертацій.

В. М. Адамьян обраний членом Американського наукового товариства (AMS), Міжнародного товариства прикладної математики та механіки (GAMM). Опублікував біля 100 праць.

Пр.:

Determination of strongly coupled plasmas parameters in terms of the scattering spectra integral characteristics / V. M. Adamyan, I. M. Tkachenko // Contrib. Plasma Phys. — 1989. — Vol. 29, № 4/5; Asymptotic properties for positive and Toplitz matrices and operators // Operator Theory: Adv. and Appl. — 1990. — Vol. 43; Scattering matrices for microschemes // Operator Theory: Advances and Applications. — Vol. 59. — 1992. — P. 1—17; The RPA Conductivity of Fully Ionized Plasmas in a Magnetic Fields / V. Adamyan, Z. Djuricatal. // Journal of Phisics. D — Applied Physics — 1994. — Vol. 27. — P. 111—118; Nuclear Hankel Matrices and Orthogonal Trigonometric / V. Adamyan, S. Nechayev // Polynomicals. Contemporary Mathematics. — 1995. — Vol. 189. — P. 1—15; X - ray - absorption Problem in Metals within One - electron Approximation / V. Adamyan, J. Ortner, A. Salistra, I. Tkachenko // Phys. Rev. B. — 1995. — Vol. 52; Spectral components of Selfadjoint Block Operator Matrices with Unbounded Entries / V. Adamyan, H.Langer, R. Mennicken, R. Saurer // Math. Nachr. — 1996. — B. 178. — S. On Spectra of Some Class of Quadratic Operator Pencils / V. Adamyan, V. Pivovarchik // Operator Theory: Advances and Applications. — 1998. — Vol. 106; Valuation of Bonds and Options under Floating Interest Rate / V. Adamyan, B. Pavlov // Dept. Of Math., the University of Auckland. Report Ser. — 1999. — Vol. 435. — P. 1—19; The Spectral Shift Function for Certain Block Operator Matrices / V. Adamyan, H. Langer // Math. Nachr. — 2000. — Vol. 211— P. 5—24; Solution of the Truncated matrix Hamburger Moment Problem According to M. G. Krein. /V. M. Adamyan, I. M. Tkachenko // Operator Theory: Advances and Applications. — Birkhauser Verlag Basel — 2000. — Vol. 118, t.2 — P. 32—51; On the Absolutely Continuous Subspace for Non-selajoint Operators / V. Adamyan, H. Neidhardt// Math. Nachr. — 2000. — Vol. 210 — P. 5—42.

Лит.:

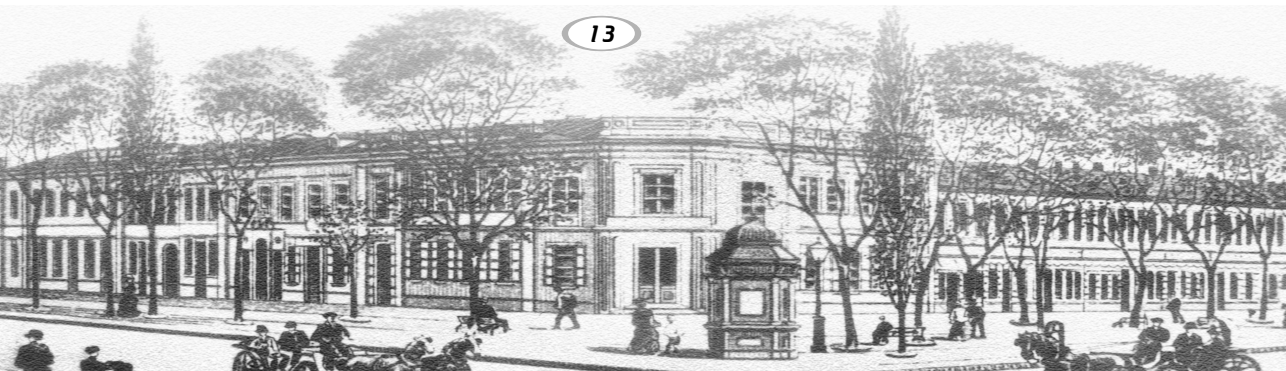
Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000.

АЗАРЕВИЧ Дмитро Іванович

Юрист, фахівець з римського права

Народився 1 жовтня 1848 р. в Гореч-Горках Могильовської губ. Його батько був професором законодавства в Гореч-горецькому землеробському інституті. У 1856 р. Д. І.

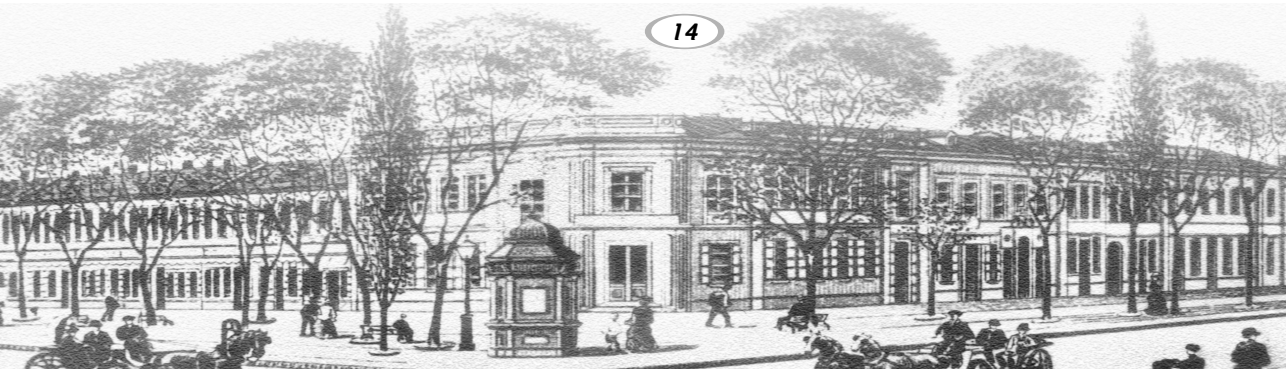
Азаревича віддали до німецької Анненської школи у Петербурзі. Після смерті батька його перевели до третьої Петербурзької класичної гімназії, яку він закінчив із золотою медаллю в 1886 р. У тому ж році Д. І. Азаревич вступив до Петербурзького університету на юридичний факультет. У 1870 р. він закінчив університет із золотою медаллю за твір “О договоре доверенности” (de mandato). Ця робота принесла йому славу і визнання у наукових колах.

Д. І. Азаревича залишили стипендіатом для підготовки до професорського звання по кафедрі римського права. В цьому ж році він почав працювати над магістерською дисертацією “О различии между опекой и попечительством по римскому праву”, яку захистив у 1872 р. і отримав звання магістра з римського права.

У 1873 р. Д. І. Азаревича відрядили за кордон з науковою ціллю. Тут він заклав основу для своєї докторської дисертації. Після повернення з відраження він був запрошений до Демидівського юридичного ліцею в Ярославлі, де 13 березня 1876 р. почав працювати виконуючим обов'язки екстраординарного професора. Викладання в ліцеї Д. І. Азаревич активно поєднував із науковою діяльністю. Результатом цієї роботи був захист у Новоросійському університеті докторської дисертації “Прекариум по римскому праву” в 1877 р. і в цьому ж році Д. І. Азаревичу присвоїли ступінь доктора громадянського і римського права. Він став ординарним професором Демидівського юридичного ліцею.

20 квітня 1879 р. Д. І. Азаревич взяв участь в конкурсі на очолювання кафедри енциклопедії права на юридичному факультеті Новоросійського університету. Рада університету віддала перевагу іншому кандидатові. Залишившись викладачем в Демидівському ліцеї, він не припинив активно займатися науковою діяльністю. В 1879 р. в Ярославлі вийшло його дослідження “Брачные элементы и их значение”. Як і його попередню двотомну працю (История Византийского права. — Ярославль, 1876—1877), цю роботу можна характеризувати як історико-юридичну. Зважаючи на слабку розробку візантійського права, дослідження його Д. І. Азаревичем набуває особливого значення.

7 травня 1882 р. Рада Новоросійського університету обрала Д. І. Аза-

ревича, за рекомендацією проректора університету Ф. І. Леонтовича, ординарним професором з римського права. Він очолив кафедру римського і громадянського права. Крім римського права в усіх його галузях Д. І. Азаревичу доводилось тимчасово викладати російське громадянське право і торговельне право.

У 1886—1887 рр. Д. І. Азаревич був деканом юридичного факультету Новоросійського університету. В 1887 р. він залишив Одесу і переїхав до Варшави, де 11 квітня 1887 р. його призначили ординарним професором по кафедрі громадянського правецлаштування і судоустрою університету.

Ординарний професор, доктор громадянського права, дійсний статський радник Дмитро Іванович Азаревич все своє життя успішно поєднував викладацьку діяльність з науковою. Він викладав у різних європейських університетах. Читав лекції німецькою, англійською, італійською мовами, чудово знав латинь, робив переклади європейських наукових робіт, писав рецензії. У Варшаві в 1888—1889 рр. вийшли з друку два томи (перший том — у Петербурзі в 1887 р.) його тритомника “Система римського права (університетський курс)”. В юридичній науці тих років це був перший повний підручник з догми римського права.

Значення робіт Д. І. Азаревича дуже велике. За свою педагогічну та наукову діяльність його відзначили орденами св. Володимира 3 ст., св. Анни 2 ст., св. Станіслава 2 ст.

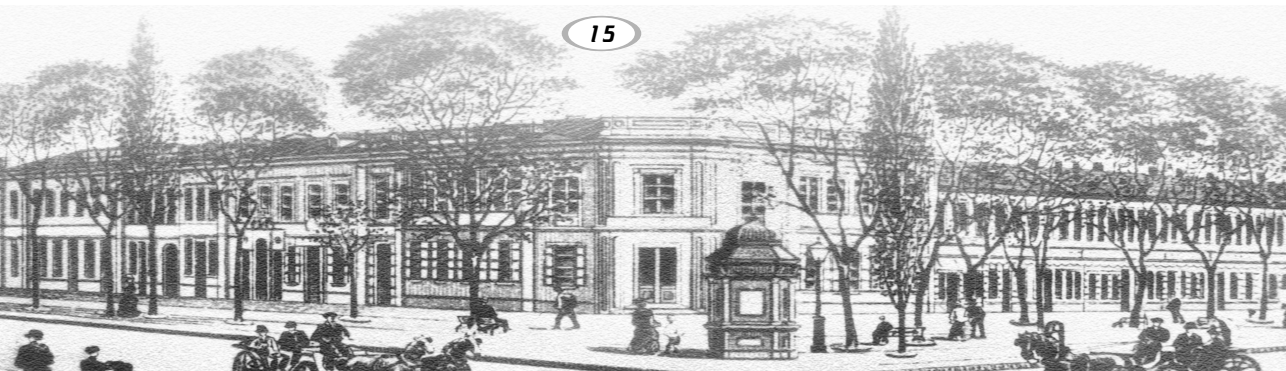
Помер Д. І. Азаревич у Варшаві в 1912 р.

Пр.:

Патриции и плебеи в Риме. — С.Пб., 1875; История Византийского права: В 2 ч. — Ярославль, 1876 — 1879. Античный мир и христианство. — Ярославль, 1880; Система римского права: В 3 т. — С. Пб.; Варшава. — 1887.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 483, 501, 507, 621; ЭСБЕ. — Т. 1. — С. 205; ЭСРБГ. — Т. 1. — С. 477; Венгеров. Источники. — Т. 1. — С. 21; Венгеров. КБС. — Т. 1. — С. 134, 139, 916; Емельянова И. А. Всеобщая история права “в русском дореволюционном” правоведении (XIX в.). — Казань, 1981. — Ч. 1; Список лиц... на 1897 год. — С. 662; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

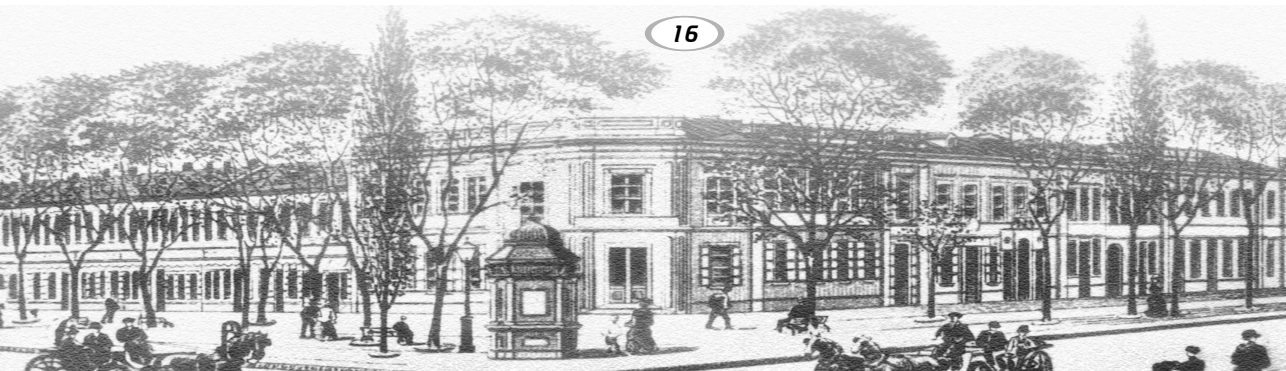
АКСЕНТЬЄВ Борис Миколайович

Ботанік

Б. М. Аксентьев народився в Одесі у 1894 р. Новоросійський університет він закінчив у 1918 р. Ще у студентські роки (1915) був практикантом Одеської селекційної станції, а потім — аспірантом у професора А. О. Сапегіна. Після закінчення університету Борис Миколайович вчився в аспірантурі (1918—1921) на кафедрі фізіології рослин у професора Ф. М. Породка. Закінчивши аспірантуру, працював асистентом цієї кафедри (1921—1927), а потім старшим науковим співробітником секції анатомії і фізіології рослин науково-дослідної кафедри біології (1927—1930) та зоолого-біологічного інституту (1930—1931).

З 1931 р. до кінця життя Б. М. Аксентьев працював у ботанічному саду ОДУ, де у 1935—1939 рр. керував сектором фізіології рослин. Він досліджував хімічну стимуляцію насіння і вплив різних факторів на його проростання, одержав цікаві експериментальні дані про роль оболонки насіння, яка при проростанні реагує на світло. Разом із Д. О. Свиренком займався проблемами альгології, вивчаючи фітопланктон Одеської затоки, діатомові водорості пониззя Дністра. Крім того, його цікавили проблеми фітопатології, генетика й селекція пшениць, біологія проростання насіння бур'янів, регенерація коріння у живців деревних порід, культура кунжута в умовах Одеси тощо.

Б. М. Аксентьев проводив велику педагогічну роботу. З 1918 р. він працював, паралельно з навчанням в аспірантурі, асистентом у сільсько-господарському інституті, а надалі — доцентом цього вузу (1928—1932). У 1921—1929 рр. за сумісництвом був також асистентом Одеського інституту народної освіти. В Одеському університеті він працював спочатку

доцентом (1929—1935), а потім професором (1935—1938) кафедри ботаніки. Одночасно в останні роки був професором і завідувачем кафедри ботаніки фармацевтичного інституту, професором педагогічного інституту, читав на курсах для вчителів, ентомологів, хлібних та малярійних інспекторів, активно працював зі студентами. Б. М. Аксентьев працював також у Кримсько-Кавказькому горному клубі в Одесі. У званні професора його затвердили у 1935 р. У наступному році Борис Миколайович одержав учений ступінь кандидата, а у 1937 р. — доктора біологічних наук.

У 1939 р., аналізуючи сіно як консультант ветеринарної інспекції, Борис Миколайович заразився грибокком *Actynomices bovi*. Була тривала хвороба, нестерпно болісні операції, але ніщо не допомогло і 19 листопада Б. М. Аксентьев помер.

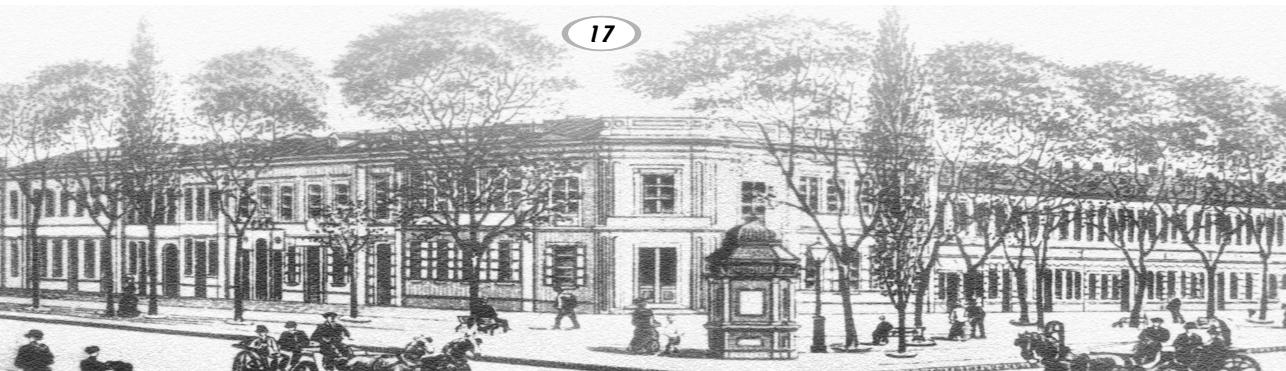
Пр.:

Материалы к фитопланктону Одесского залива // Журн. науково-досл. катедр. м. Одеси. — 1926. — Т. 2, № 4. — С. 62-79; Планктонные диатомеи низовой реки Днестра и некоторых прилегающих к нему водоемов // Там же; О влиянии семенных вытяжек на прорастание семян // Журн. рус. ботан. о-ва при АН СССР. — 1927. — Т. 2, № 3. — С. 291-307; Некоторые данные о грибных заболеваниях баклажана (*Solanum melongena* L.) на огородах в окрестностях Одессы // Ботан. журн. — 1934. — Т. 19, № 1; О новообразованиях корней у *Cytisus laburnum* L. // Там же. — 1940. — Т. 25, № 6.

Літ.:

Русские ботаники: Биограф.-библиогр. словарь. — М., 1947. — Т. 1. — С. 20-21; Потапенко Г. И. Памяти Б. Н. Аксентьева // Ботан. журн. СССР. — 1941. — Т. 26, № 1. — С. 87-89; История ОДУ за 100 р. — С. 168, 176; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильева, С. Г. Коваленко

АЛЕКСАНДРОВ Олександр Васильович

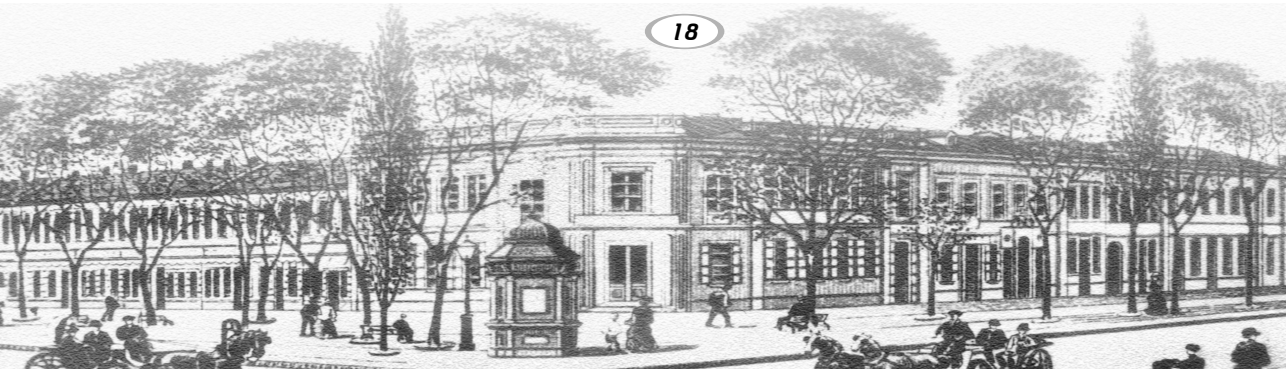
Літературознавець

Народився 29 липня 1947 р. у с. Воронівка Вознесенського району Миколаївської обл. У 1969 р. вступив на філологічний факультет Одеського державного університету, який закінчив у 1975 р. зі спеціальності “філолог, викладач російської мови і літератури”.

З жовтня 1975 р. О. В. Александров працював асистентом кафедри російської літератури ОДУ. З вересня 1977 р. по липень 1980 р. перебував у довгостроковому відрядженні у Республіці Афганістан, де викладав російську мову. У 1982-1983 рр. навчався в однорічній аспірантурі (науковий керівник — професор А. О. Слюсар). Після захисту у 1985 р. кандидатської дисертації “Русский романтический рассказ 1820-1830-х годов (метод и жанр)” був переведений на посаду доцента кафедри російської літератури. У 1984-1988 рр. О. В. Александров працював заступником декана філологічного факультету. Читав лекційні курси з історії давньоруської літератури, літератури першої половини ХІХ ст., спецкурси з творчості М. Ю. Лермонтова та з киеворуської житійної літератури, а також — “Біблія як літературна пам’ятка”.

Після закінчення у 1999 р. докторантури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка ПАН України (наукові консультанти — доктор філологічних наук В. І. Кречотень та член-кор. НАНУ, доктор філологічних наук О. В. Мишанич) захистив докторську дисертацію на тему “Старокиївська агіографічна проза ХІ — першої третини ХІІІ ст. (Типологічне дослідження образної системи)” зі спеціальності “українська література”. У вересні 1999 р. О. В. Александрова призначено на посаду завідувача кафедри новітньої літератури та журналістики. З 3 лютого 2004 р. завідувач кафедри журналістики.

Наукові інтереси О. В. Александрова сформувалися під впливом про-

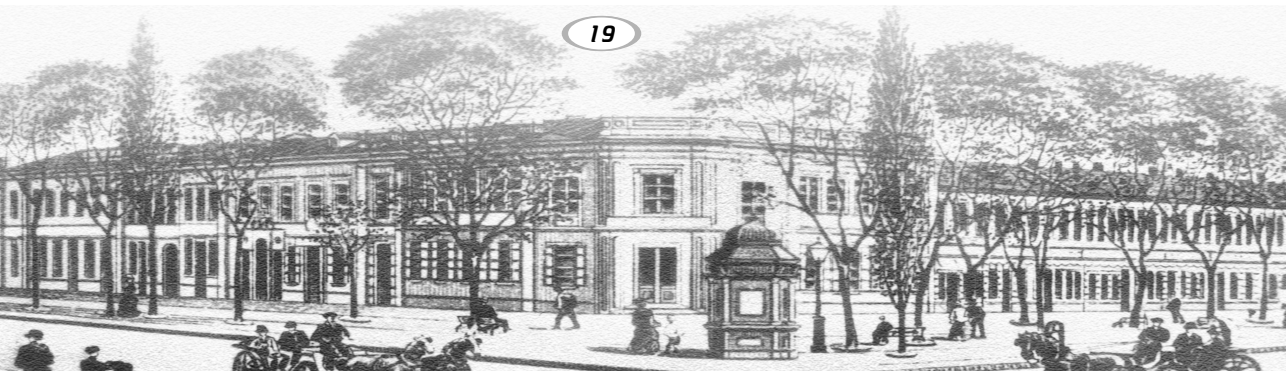

фесора А. О. Слюсаря. Основним об'єктом дослідження обрано образну систему наративного твору, у вивченні якої вчений спирається на метод типологічних зіставлень. У працях 1980-х рр. О. В. Александров застосував цей підхід до російської романтичної прози 1820-1830-х рр., а в дослідженнях 1990-х розробив принципи та методiku зіставлення різно-типових образних систем творів агіографічної прози.

О. В. Александров розглядає російське романтичне оповідання як відносно самостійний елемент системи епічних жанрів. Зміст події у ньому складає перехід людини від єдності зі світом до повного розладу з ним. Відбір автором-романтиком характерних епізодів події зумовлений, на думку О. В. Александрова, оцінним ставленням до зображуваного. Головне — це повне розкриття в них ідеалу й дійсності. Специфічна для жанру оповідання тенденція до стислості жанрового зв'язку виникає завдяки єдності кутів зору оповідача та читача, яка підтримується суб'єктивним викладом і настановою на усну мову. Жанрові особливості романтичного оповідання показані О. В. Александровим на тлі передромантичних та реалістичних оповідань, що надало висновкам чіткості та переконливості.

Досліджуючи старокиївську агіографічну словесність, О. В. Александров виокремив два основних типи образної системи — міфопоетичний та символіко-дидактичний — і третій, змішаний. Вчений показав, що перший характеризується одноплановістю, а другий — двоплановістю, довів, що системоутворюючу функцію виконує святість. Як корінне уявлення колективної релігійної свідомості вона являє собою семантику, вираженню якої підпорядкована сама побудова образної системи. Тому народно-міфологічне чи церковно-канонічне розуміння святості слугує імперативом, цілком визначаючим тип образної системи агіографічного твору. Дослідник вбачає своєрідність старокиївських пам'яток агіографії у відображенні в їх образному світі культу роду та землі. Тому у Житії Феодосія Печерського та княжих житіях, присвячених Володи-миру, Борису та Глібу, спостерігається взаємопроникнення міфопоетичної та символіко-дидактичної образних систем.

Наукові праці О. В. Александрова про старокиївську агіографічну прозу

викликали інтерес фахівців, отримали високу оцінку у рецензіях.. Професор Александров О.В. автор більш ніж 100 наукових праць з російської та української літератури, журналістикознавства. Підготував трьох кандидатів філологічних наук, продовжує керувати аспірантами. Член експертних рад ВАК та ДАК України.

Пр.:

Персонажи “ливонских” и “кавказских” повестей и рассказов А. А. Бестужева-Марлинского // Вопр. лит. народов СССР. — К.; Одесса, 1981. — Вып. 7; Сюжет романтического рассказа о музыканте // Вопр. рус. лит. — Львів, 1983. — Вып. 41; О повествовании в романтическом рассказе (“Малороссийские предания” О. М. Сомова и В. П. Гребенки) // Вопр. лит. народов СССР. — К.; Одесса, 1983. — Вып. 9; Конфликт в романе М. Ю. Лермонтова “Вадим” // Там же. — 1988. — Вып. 14; Образный мир агиографической словесности: Ст. и материалы (1990-1997). — Одесса: Астропринт, 1997. — 176 с.; Старокиївська агиографічна проза XI — першої третини XIII ст. — Одеса: Астропринт, 1999. — 272 с; Русский романтический рассказ. — Одесса: Астропринт, 2000. — 144с.

Літ.:

Александров О.В. // Філол. фак. ОНУ: Бібліографія. — С.21-25; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

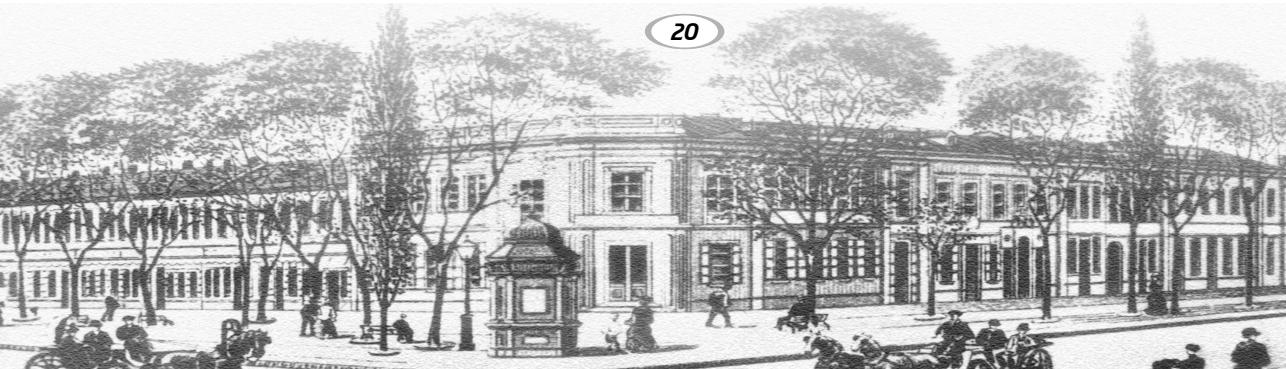
В. Г. Полтавчук

АЛЕКССЄВ **Олексій Карпович**

Геолог, палеонтолог, гідрогеолог

Народився 5 квітня 1881 р. в Одесі в трудовій сім'ї. Після закінчення п'ятої одеської гімназії (1900) вступив у 1901 р. до Новоросійського університету на природничий відділ фізико-математичного факультету, який закінчив у 1906 р. з золотою медаллю за твір з геології. В університеті він спеціалізувався з геології і палеонтології під керівництвом професорів В. Д. Ласкарева та Р. О. Пренделя. За їх рекомендацією був

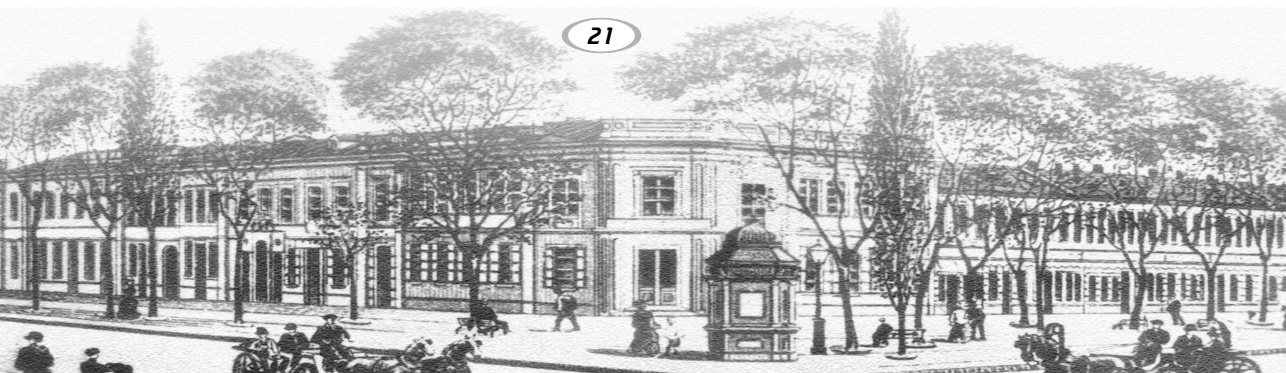

залишений при кафедрі геології для підготовки до професорського звання і почав проводити геологічні дослідження в долині середньої течії Дністра (відрізок Кам'янка — Сороки), а також провів гідрогеологічні роботи по вивченню керну бурових скважин у Аккермані (Білгород-Дністровський). Після цього він був зарахований у 1909 р. позаштатним лаборантом при геологічному кабінеті, проводив практичні заняття зі студентами з петрографії. У 1910—1911 рр. О. К. Алексєєв — штатний лаборант при кабінеті геології та палеонтології. Його неодноразово відряджували на польові роботи з метою вивчення геології півдня країни. У 1911—1913 рр. він мав чин колезького секретаря, а в 1915 р. — титулярного радника.

О. К. Алексєєв у 1910—1912 рр. керував палеонтологічними розкопками залишків неогенових ссавців в долині Великий Куяльник біля с. Ново-Єлизаветівка. Ця так звана гіпаріонова фауна була вперше в країні знайдена вчителем місцевої школи А. Ф. Осьмиховським у 1909 р. Монографічні колекції О. К. Алексєєва з фауни хребетних представлені в експозиції Палеонтологічного музею Одеського університету. Публікації з геологічної будови долини Великого Куяльника (1911 р.) та опису метричної фауни Тираспольського повіту (1912 р.) дали можливість О. К. Алексєєву у 1913 р. скласти іспит на ступінь магістра з мінералогії і геогнозії та одержати відрядження за кордон на два роки для підвищення кваліфікації, яка не була здійснена у зв'язку з початком світової війни.

Влітку 1914 р. він взяв участь у гідрогеологічній експедиції до Тираспольського повіту під керівництвом Ю. А. Гапонова та В. І. Крокоса. У 1915 р. його призначають старшим асистентом при геологічному кабінеті. У 1916 р. О. К. Алексєєв успішно захистив магістерську дисертацію на тему “Фауна позвоночних села Ново-Єлизаветівка”. Ця дисертація у вигляді монографії обсягом 453 сторінок була видана в Одесі напередодні у 1915 р.

В Одесі, на базі місцезнаходжень давніх ссавців біля Ново-Єлизаветівки, а також біля с. Тараклія, виникла школа палеонтологів-хребет-

ників, яку очолив О. К. Алексеев, представниками якої в Одесі були І. П. Хоменко, К. А. Пржемиський, В. І. Крокос, Ю. А. Гапонов та ін.

У 1917 р. він став приват-доцентом Новоросійського університету, читав курси динамічної геології, третинних викопних півдня Росії. Крім університету, О. К. Алексеев читав лекції на Вищих жіночих курсах. 11 березня 1918 р. він був затверджений штатним доцентом по кафедрі мінералогії і геології університету, одночасно завідував геологічним кабінетом (тепер Палеонтологічний музей).

З перетворенням університету на Інститут народної освіти О. К. Алексеев став його позаштатним професором і завідувачем секції геології науково-дослідної кафедри географії і геології, а після смерті професора Г. І. Танфільєва тимчасово завідувачем. Крім того, з 1924 р. професор О. К. Алексеев читав курс історичної геології в Одеському політехнічному інституті.

В 20-х рр. О. К. Алексеев мав щорічні відрядження з метою проведення польових геологічних робіт за завданням різних геологічних установ країни (Геолкому, Південної меліоративної організації тощо). Особливо слід відзначити його геологічні та гідрогеологічні дослідження в басейні річок Інгул та Південний Буг, де він виконав також геолого-картографічну зйомку для 10-верстної карти Європейської Росії.

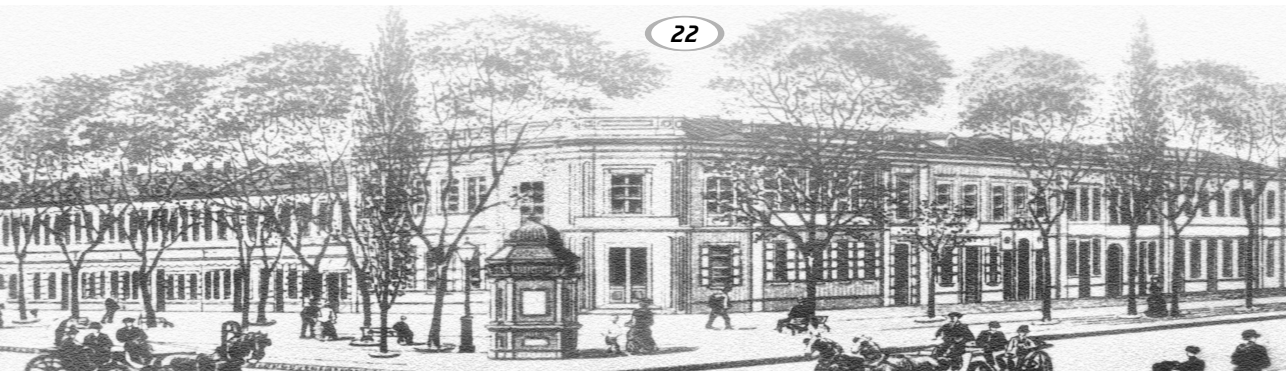
21 вересня 1930 р. професор О. К. Алексеев був переведений до Ленінграду в Інститут геологічної карти при Головному геолого-розвідувальному управлінні ВРНГ СРСР (колишній Геологічний комітет) на посаду старшого геолога. Він також читав лекції з геології у Гірничому інституті (Ленінград). Його наукова діяльність в останні роки життя була зосереджена на вивченні третинних і четвертинних відкладів Північного Приаралля і Донецького басейну. У 1937 р. професору О. К. Алексееву було присуджено звання доктора геолого-мінералогічних наук.

Помер О. К. Алексеев 15 травня 1938 р. Похований у Ленінграді.

Друкowana наукова спадщина професора О. К. Алексеева налічує біля 50 статей і 4 монографії.

Пр.:

Геологические исследования по реке Днестр в районе Каменка — Сороки //

ЗНОЕ. — 1908. — Т. 32. — С. 1-21; Заметки о новых буровых скважинах города Аккермана Бессарабской губернии. — Аккерман: Каратодеров, 1909. — 8 с.; Геологические исследования реки Большой Куяльник // ЗНОЕ. — 1911. — Т. 39. — С. 275-285; Предварительный отчет о гидрогеологических исследованиях в Тираспольском уезде Херсонской губернии, произведенных летом 1914 года / А. К. Алексеев, Е. А. Гапонов, В. И. Крокос // Ежегодник по геологии и минералогии России. — 1915. — Т. 17, вып. 6/7. — С. 119-134; Фауна позвоночных д. Ново-Елизаветовки. — Одесса: Техник, 1915. — 453 с.; Материалы по буровым колодцам северо-западной части Херсонской губернии. — Одесса, 1916. — 187 с.; Гидрогеологические исследования долины реки Ингулец. — Одесса, 1928. — 109 с.; Геологическая съемка Криворожья в масштабе 1: 126 000 (Лист 27-11) / А. К. Алексеев, Ю. И. Половинкина. — Л.; М., 1933. — 115 с.; Материалы по изучению оползней г. Одессы // Тр. 1-го Всесоюз. оползневое совещания. — М.; Л., 1935. — С. 257-261; Палеогеновая фауна моллюсков Северного Приаралья. — Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1963. — 230 с.

Літ.:

Рябинин А. Памяти А. К. Алексеева // Природа. — 1939. — № 3. — С. 111; БСЭ. — 2-е изд. — Т. 2. — С. 88; Яцко И. Я. Геологические науки в Одесском университете // Очерки по истории геологических знаний. — М., 1953. — Вып. 2. — С. 158-175; Алексеев А. К. // Биограф. словарь деятелей естествознания и техники. — М., 1958. — Т. 1. — С. 13; Алексеев Алексей Карпович // Материалы к истории геологии в СССР: Библиограф. словарь / АН СССР. Геол. ин-т. — М., 1965. — С. 296-299; Алексеев Олексій Карпович // Вчені вузів Одеси. — Ч. 1, вип. 1. — С. 9—13; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

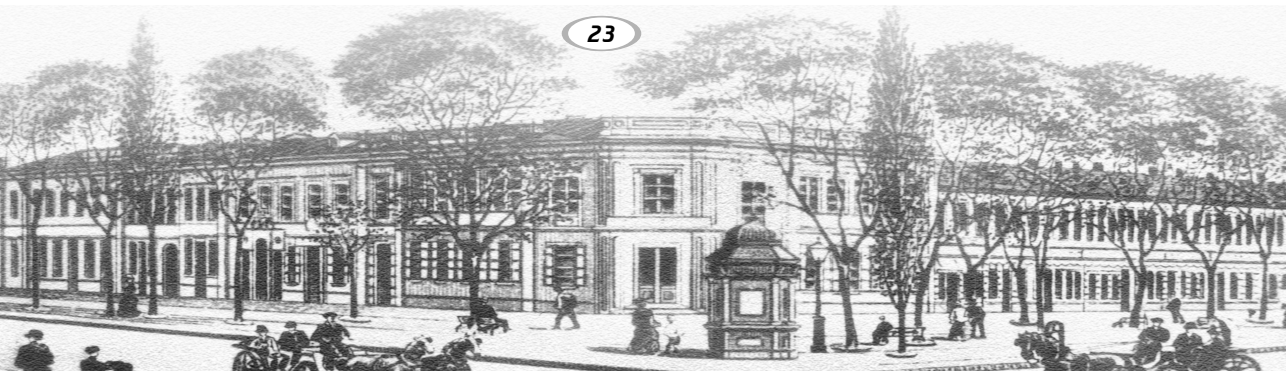
Ю. О. Амброз

АЛМАЗОВ Олександр Іванович

*Богослов, юрист,
фахівець з церковного права*

Народився 15 серпня 1859 р. в с. Замаратині Лебедянського повіту Тамбовської губ. Його батько був дияконом Лебедянської Різвяно-Бого-

родицької церкви. У 1867 р. О. І. Алмазов вступив до Лебедянського приходського училища. Вчився він добре. Закінчив училище в 1868 р., після цього навчався у Липецькому духовному училищі, яке успішно закінчив в 1874 р. і вступив до Тамбовської духовної семінарії. Як одного з кращих учнів його послали державним коштом до Казанської духовної академії. У 1880 р. він вступив до церковно-практичного відділу академії.

Після закінчення навчання в 1884 році О. І. Алмазова залишили при Казанській духовній академії на один рік у званні професорського стипендіата для занять на кафедрі літургії. Серйозно працюючи над вивченням канонічних і літургійних пам'яток, цей рік він провів дуже продуктивно. О. І. Алмазов відвідував загальнодоступні та приватні бібліотеки не тільки в Казані, але й в Петербурзі і Москві. Наслідком цієї праці була магістерська дисертація “История чинопоследований крещения и миропомазания”, яку він захистив 19 травня 1885 р. у Казані.

26 вересня 1885 р. О. І. Алмазова призначили викладачем практичного керівництва для пастирів літургії та гомілетики у Сибірську духовну семінарію, а у вересні 1886 р. його перевели до Казанської духовної академії на посаду помічника інспектора.

29 липня 1887 р. О. І. Алмазова було призначено екстраординарним професором церковного права при Новоросійському університеті. Наступне десятиріччя в житті О. І. Алмазова відзначене певними успіхами в науково-викладацькій діяльності.

В 1890—1891 рр. він стажувався за кордоном. Маючи на руках велику родину, він, однак, продовжував активну наукову діяльність. У 1894 р. в Одесі вийшов з друку тритомний твір О. І. Алмазова “Тайная исповедь в православной церкви”, який став докторською дисертацією, а в 1896 р. “К истории молитв на разные случаи”, в 1898 р. — “Профессор М. Ф. Красносельцев”.

З 4 січня 1897 р. О. І. Алмазов — доктор богослов'я. А з 1898 р. — ординарний професор Новоросійського університету по кафедрі церковного права. З 1902 р. до 1904 р. О. І. Алмазов був деканом юридичного факультету ІНУ. Дослідники радянського періоду відносили О. І. Алма-

зова до найбільш реакційних професорів Новоросійського університету, які доводили свою відданість самодержавству, суворо дотримуючись вказівок університетського статуту 1884 р., який передав студентів під нагляд спеціальної, незалежної від університетської ради, інспекції в зв'язку з революційними хвилюваннями. Але професор О. І. Алмазов цінував і поважав студентів, багато часу віддавав роботі з ними.

У 1905 р. його вдруге відрядили за кордон з науковою ціллю, де він перебував один рік. 1 січня 1906 р. він отримав чин дійсного статського радника і поїхав у відрядження вглиб імперії.

26 вересня 1909 р. О. І. Алмазов відзначив 25-річчя своєї наукової та викладацької діяльності. За всі роки праці його відзначили багатьма нагородами: орденом св. Станіслава 1 ст., св. Володимира 3 ст., св. Анни 2 ст.

В 1911—1912 рр. О. І. Алмазов працював помічником проректора Новоросійського університету. Незадовго до смерті 29 липня 1912 р. він отримав звання заслуженого ординарного професора по кафедрі історії церкви Новоросійського університету.

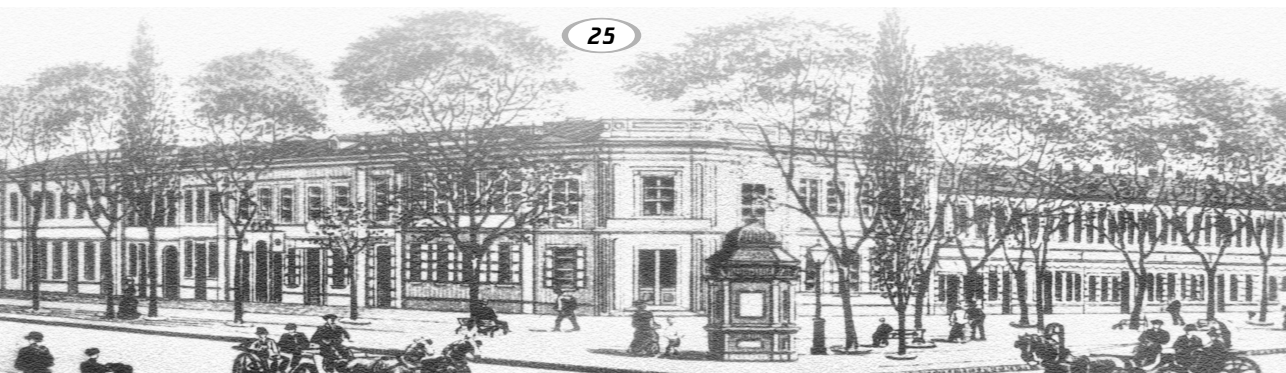
Помер О. І. Алмазов у кінці 1912 р. в Одесі.

Пр.:

Лебедянский Троицкий монастырь: Историко-статистический очерк // Тамбов. епарх. вед. — 1882. — № 19/20; 22; История чинопоследований крещения и миропомазания. — Казань, 1885; Тайная исповедь в православной церкви. — Одесса, 1894. — Т. 1-3; К истории молитв на разные случаи. — Одесса, 1896.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 556-557; Венгеров. Источники. — Т. 1. — С. 46; Венгеров. КБС. — Т. 1. — С. 428-429; НЭСБЕ. — Т. 2; Юрид. ин-т ОГУ. — С. 29; Історія

ОДУ за 100 р. — С. 40; Новоросийский университет в воспоминаниях — С. 257; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. Ю. Кудінова

АЛТОІЗ **Борис Анатолійович**

Фізик

Народився 27 серпня 1941 р. у Петровську Забайкальському Читинської обл.

У 1965 р. закінчив Одеський університет зі спеціальності “теплофізика”, отримавши диплом з відзнакою. У 1965—1968 рр. навчався в аспірантурі на кафедрі загальної фізики ОДУ, з 1971 р. був старшим викладачем кафедри. У 1982 р. захистив кандидатську дисертацію та отримав звання кандидата фізико-математичних наук. З 1983 р. Б. А. Алтоїз працював доцентом кафедри загальної фізики, з 1988 р. — доцент кафедри фізичної електроніки, з 1994 р. — професор кафедри фізики твердого тіла та твердотільної електроніки. У 2000 р. отримав звання доктора фізико-математичних наук після захисту докторської дисертації.

Належить до наукової школи академіка РАН Б. В. Дерягіна, яка вивчає поверхневі явища. Нагороджений медаллю Російської академії природничих наук ім. П. Л. Капіци.

У 1990 Б. А. Алтоїз разом з доцентом Одеського вищого морехідного училища Ю. М. Поповським та членом-кореспондентом АН СРСР Б. В. Дерягіним здійснив наукове відкриття, в якому зафіксований новий, невідомий стан речовини. Цей аномальний стан спостерігається в пристінних шарах рідини і поширюється на кілька молекулярних шарів. Такий стан виражається в підвищеній в’язкості, пониженій теплоємності. Авторами досліджень було висунуто припущення, що пристінні шари кристало-

подібні, таким чином вони застосували рідиннокристалічний підхід в процесі вивчення пристінних шарів.

Виявилося, що пристінні шари деяких рідин проявляють типово рідиннокристалічні властивості. В цих шарах має місце деяка впорядкованість. Дослідники вивчили природу цієї впорядкованості та довели, що існує особливий тип рідких кристалів — епітропні (поверхневі).

Таким чином, були виявлені рідкі кристали, які відрізняються від звичайних просторовою обмеженістю.

Пр.:

Исследование жидкокристаллического состояния, возникающего под действием поверхностных сил / Алтоиз Б. А., Дерягин Б. В., Поповский Ю. М. // ДАН СССР. — 1982. — Т.262, № 1. — С.13-134; Структурная упорядоченность в пристенных слоях немезогенных жидкостей /Алтоиз Б. А., Поповский Ю. М.// Поверхностные силы и граничные слои жидкостей. — М., 1983. — С. 131-138; Liquid crystalline state of the wall-adjacent layers of some polar liquids / Altoiz B. A., Derjaguin B. V., Popovskij Yu. M.// Journal of Colloid and interface Science. — 1983. — Vol. 96, № 2. — P.492-503; Исследование притесненной упорядоченности в жидких кристаллах у лиофильной твердой подложки / Алтоиз Б. А., Поповский Ю. М. // Коллоид. журн. — 1987. — Т.49 — №3 — С.419-423; Об устойчивости планарной ориентации в изофазе нематических жидких кристаллов у поверхности подложки /Алтоиз Б. А., Поповский Ю. М. // Кристаллография. — 1988 — Т.33, вып.1. — С. 203-209; Исследование структурных характеристик эпитропных ЖК фаз некоторых органических жидкостей / Алтоиз Б. А., Дерягин Б. В., Никитенко И. И. // ДАН СССР. — 1988. —Т.300, № 2. — С. 377- 380; Влияние поверхности на образование и свойства граничных мезофаз / Алтоиз Б. А., Дерягин Б. В., Поповский Ю. М., Шibaева Е. Ю.// Там же. — 1989. —Т.305, № 6. — С. 1392-1395; Явление образования гомогенной граничной жидкокристаллической фазы немезогенной жидкости. Открытие СССР, диплом № 388 / Дерягин Б. В., Поповский Ю. М., Алтоиз Б. А. // Открытия и изобретения. — 1991. — № 12. — С.1; Ориентационно упорядоченные слои предельных углеводородов и их производных на поверхности кварца / Алтоиз Б. А., Дерягин Б. В., Поповский Ю. М. // ДАН СССР. — 1991. —Т.317, № 1. — С. 130-134; Epitropic Liquid Crystal layers of Nonmesogens on Quartz Substrate / Altoiz B. A., Derjaguin B. V., Nikitenko I. I. // Journ. of Colloid and Interface Science. — 1991. — Vol. 145, № 2. — P.441-446; Orientationally Ordered Layers of Saturated Hydrocarbons and Their Derivatives on Quartz Surface / Altoiz B. A., Derjaguin B. V., Popovskij Yu. M. // Ibid. — 1992. — Vol. 145, № 2. — P.441-446; Физика приповерхностных слоев/ Алтоиз Б. А., Поповский Ю. М. — Одесса: Астропринт, 1995. — 153 с.; The

structure of orientationally ordered boundary layers of liquids / Altoiz B. A., Popovskij Yu. M., Popovskij A. Yu. // *Molecular materials*. — 1995. — Vol. 5. — P.113-122.

Літ.:

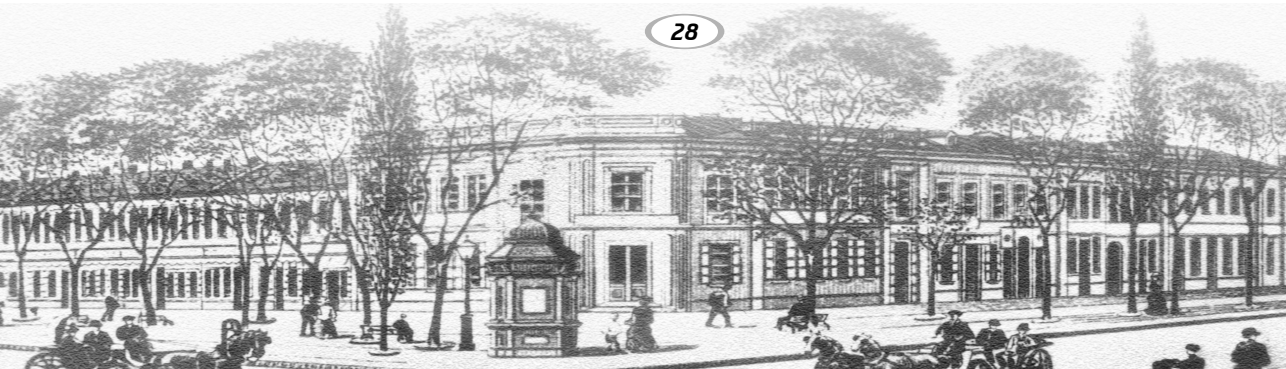
Історія ОДУ за 100 р.; Кнеречук О. Кристаллы у стенок // *Веч. Москва*. — 1990. — 13 сент.; Новодворский И. Обнаружены кристаллы // *Известия*. — 1990. — 15 сент.; Губарь О. 300 часов на науку // *Веч. Одесса*. — 1990. — 21 нояб.; Виноградов Ю. Незримый колледж // *Одес. ун-т*. — 1990. — 14 листоп.; *Очерки развития науки в Одессе*. — С. 39; *Професори Одес. (Новорос.) ун-ту*. — Одеса, 2000. — Т. 2; *Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000*.

АНДРІАНОВ Анатолій Михайлович *Хімік-неорганік*

Народився 16 листопада 1935 р. у Рильську Курської обл. в родині службовців. Середню школу закінчив з золотою медаллю в 1953 р. і вступив на інженерний фізико-хімічний факультет Московського хіміко-технологічного інституту ім. Д. І. Менделєєва. У 1959 р. закінчив МХТІ за спеціальністю “технологія радіоактивних, рідкісних та розсіяних елементів”.

З 1959 по 1967 рр. працював в Одесі в Інституті загальної та неорганічної хімії на посадах від лаборанта до старшого наукового співробітника. З 1967 до 1971 рр. був завідувачем кафедри аналітичної хімії Одеського державного університету. У 1971 р. перейшов працювати до Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського НАН України на посадах завідувача відділу, керівника організації, з 1986 р. — головний науковий співробітник. З 1992 р. почав також викладати в Одеському гідрометеорологічному інституті на посаді професора кафедри прикладної екології.

У 1964 р. захистив кандидатську, а в 1970 р. — докторську дисертації

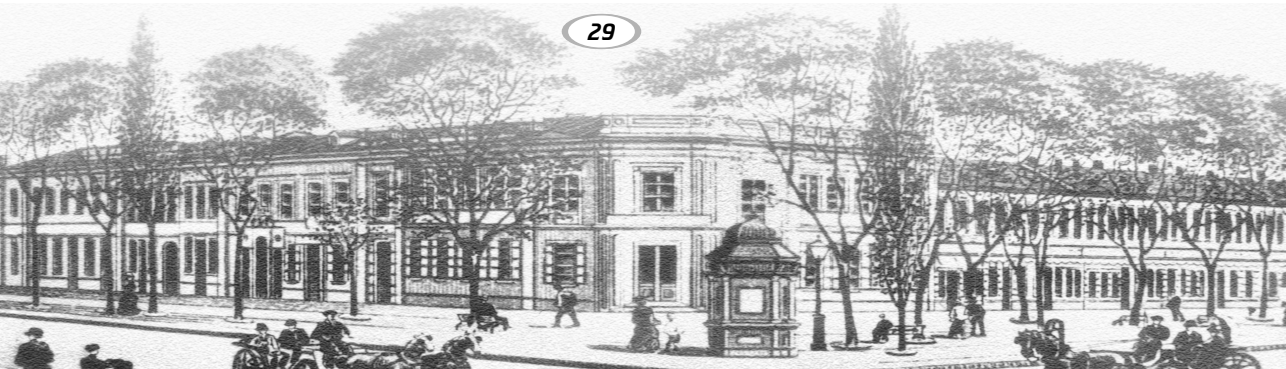
на засіданні Ради хімічного факультету Одеського державного університету. В 1965 р. ВАК СРСР присуджено науковий ступінь кандидата, а в 1970 р. — доктора хімічних наук. У 1971 р. присвоєно вчене звання доцента, а потім професора кафедри аналітичної хімії. Учень професора В. А. Назаренка, члена-кореспондента АН УРСР, продовжує традиції одеської школи хіміків-неорганіків та аналітиків.

Основні напрямки наукової діяльності — неорганічна та аналітична хімія та області застосування комплексних ортодіфенолгерманієвих кислот, розробка технології одержання йодбілкового кормового препарату, водоростевого концентрату мікроелементів та інгібітору корозії з відходів переробки чорноморської водорості філофори на агароїд, дослідження застосування окислювачів у процесах регенерації, розробка методів очищення промислових викидів та фізико-хімічних основ безвідходного виробництва. Автор більш як 200 наукових праць та винаходів. Серед учнів — 9 кандидатів хімічних наук.

Веде також організаційну та навчальну роботу, працюючи на посадах керівника організації, завідувача кафедри аналітичної хімії та професора кафедри прикладної екології.

Пр.:

Константы ионизации трипирокатехингерманиевой и трипирогаллогерманиевой кислот / А. М. Андрианов, В. А. Назаренко // Журн. неорг. химии. — 1963. — Т. 8, вып. 10. — С. 2276-2280; Константы нестойкости трипирокатехингерманиевого и трипирогаллогерманиевого комплексов / А. М. Андрианов, В. А. Назаренко // Там же. — С. 2281-2284; Алкалометрическое определение германия в виде тридифенолгерманиевых кислот / А. М. Андрианов, В. А. Назаренко // Укр. хим. журн. — 1964. — Т. 30, вып. 6. — С. 620-624; Комплексные соединения германия и состояние его в растворе / А. М. Андрианов, В. А. Назаренко // Успехи химии. — 1965. — Т. 34, вып. 8. — С. 1313-1331; Экстракция трипирокатехингерманиевой кислоты три-н-октиламином / А. М. Андрианов, Л. М. Авласович // Журн. неорг. химии. — 1967. — Т. 12, вып. 8. — С. 2250-2252; Комбинированная экстракция германия из растворов / А. М. Андрианов, В. П. Корюкова // Журн. аналит. химии. — 1969. — Т. 24, № 7. — С. 1117-1118; Взаимодействие германийсодержащих гидратных осадков с растворами карбоновых кислот / А. М. Андрианов, В. Э. Поладян // Там же. — 1975. — Т. 30, вып. 12. — С. 2360-2364; Выделение йодбелковых компонентов из биомассы морских водорослей / А. М. Андрианов, П. А. Гажа и др. // Прикл. биохимия и микробиология. — 1976. — Т. 12, вып. 4. — С. 597-607; Утилизация ценных микрокомпонентов природных рассолов с применением неорганического ионита / А. М. Андрианов, В. П. Корюкова, Л. И. Ковальчук, Е. В.

Шабанов // Комплексное использование минерального сырья. — 1982. — № 3. — С. 71-75; Получение чистого карбоната кальция и концентрата РЗЭ при комплексной переработке фосфогипса / А. М. Андрианов, Н. Ф. Русин, Г. Ф. Дейнека, М. И. Сычев. — М., 1983. — С. 144-151. — (Тр. НИУИФ; Вып. 242); Извлечение германия из фторсодержащих пероксидных травильных растворов / А. М. Андрианов, В. Э. Поладян, Л. А. Авласович // Цв. металлы. — 1987. — № 12. — С. 58-60; Отходы промышленности в технологии очистки сточных вод / А. М. Андрианов, В. Э. Поладян, Л. М. Авласович // Водоснабжение и санитарная техника. — 1991. — № 11. — С. 25-26; Усовершенствование реагентных методов регенерации щелочных растворов травления / А. М. Андрианов, И. И. Желтвай, Г. М. Попелюх, Л. И. Талавира // Цв. металлы. — 1993. — № 1. — С. 54-56; Применение озонирования для регенерации активного угля БАУ, насыщенного фенолом / А. М. Андрианов, В. Э. Поладян, Л. М. Авласович // Химия и технология воды. — 1996. — Т. 18, № 2. — С. 296-300.

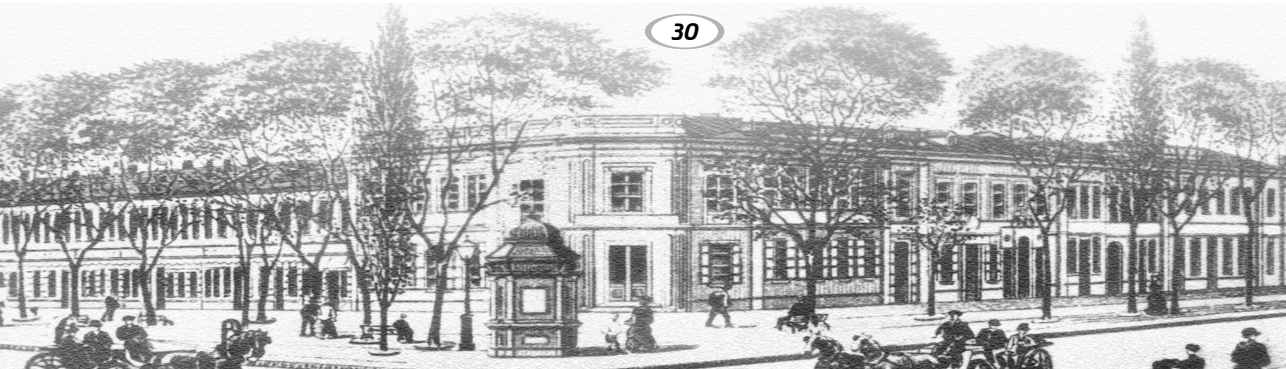
Літ.:

Очерки развития науки в Одессе. — С. 102; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

АНДРІЄВСЬКИЙ Сергій Михайлович

Астроном

С.М. Андрієвський народився 5 серпня 1961 р. у м. Миколаїві. З боку батька, Андрієвського М.М. рід йде з українців, по лінії матері — з болгар. Вищу освіту отримав, закінчивши навчання на відділенні астрономії фізичного факультету Одеського університету у 1983 р. з дипломом з відзнакою. В аспірантурі при кафедрі астрономії навчався з 1983 по 1986 рр. Кандидат фізико-математичних наук з 1987 р. (Одеса, 9 жовтня 1987 р.). Доктор фізико-математичних наук з 2002 р. (Київ, 28 листопада 2002 р.). В Одеському університеті послідовно працював на таких посадах: молодшого наукового співробітника астрономічної обсер-

ваторії (1984–1985, 1987–1988 рр.); асистентом кафедри астрономії Одеського університету (1988–1992 рр.); старшого наукового співробітника астрономічної обсерваторії (з 1994 р.); доцента університету (з 1992 р., звання доцента отримав 26 листопада 1996 р.); професора — з 2003 р. У 1998-2001 рр. був докторантом кафедри астрономії Одеського університету.

У різні періоди з 1993 р. по 2000 р. працював у обсерваторії Парижа — Медона, Франція (загальний термін перебування — 1 рік), з 1998 р. по 2000 р. працював у астрофізичному інституті м. Потсдам, Німеччина (загальний термін перебування — півроку). У період з 2001 р. по 2002 р. — професор-візитер у Інституті астрономії, геофізики і атмосферних наук університету штата Сан-Паулу, Бразилія (загальний термін перебування — 1 рік). У 2003 р. — професор-візитер в Кейз Вестерн Резерв університеті, США (загальний термін перебування — півроку).

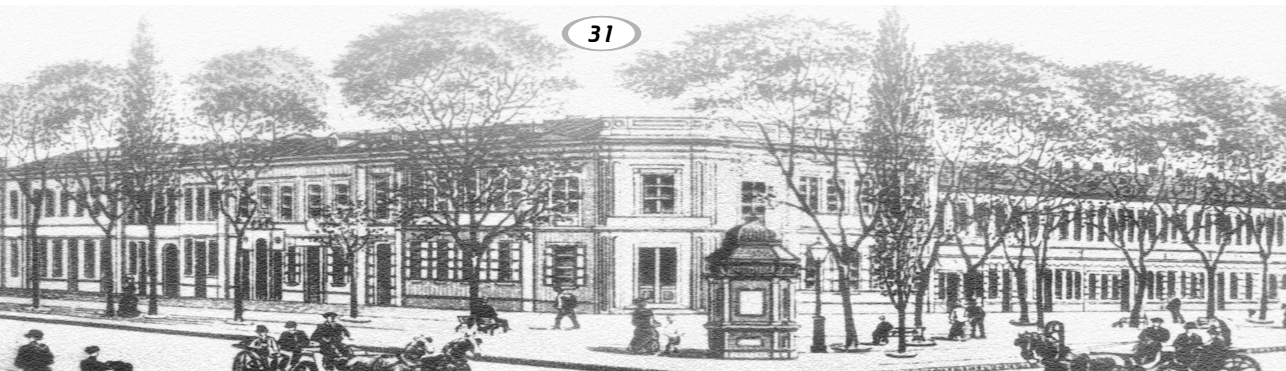
Отримував інтернаціональні гранти від Американського астрономічного співтовариства (1991 р.), від Європейської Південної обсерваторії (1994 р. і 1995 р.) грант “Соросівські доценти” (1997 р.), інтернаціональний грант ім. А. Кретьєна (2003 р.) та премію ім. М.П. Барабашова з астрофізики від НАН України (2003 р.).

С.М. Андрієвський перебуває членом Міжнародного астрономічного союзу та членом Європейського астрономічного співтовариства.

Має понад 70 наукових публікацій у провідних світових фахових виданнях.

Пр.:

Магнитное поле пульсирующих звезд // Письма в Астроном. журн. — 1989. — 15. — 1016-1019; Generation of soft X-rays in the RR Lyrae / Andrievsky S.M., Matveev L.A. // Astrophysics. — 1992. — Vol.35. — P. 312; On the possible origin of λ Boo stars // Astronomy & Astrophysics European Journal. — 1997. — Vol. 321. — P. 838-840; Blue stragglers in open clusters. NGC 2632 // Ibid. — 1998. — Vol. 334. — P. 139-145; Towards the solution of the Lambda Bootis problem / Andrievsky S.M., Paunzen E. // Monthly Notices of the Royal Astronomical Society. — 2000. — Vol. 313. — P. 547-552; The galactic abundance gradient from Cepheids. V. Transition zone between 10 and 11 kpc / Andrievsky S.M., Luck R.E., Martin P., Lepine J.R.D. // Astronomy & Astrophysics European Journal. — 2004. — Vol. 413. — P. 159-172.

АНДРІЄНКО Віталій Опанасович

Математик

В.О.Андрієнко народився 3 вересня 1938 р. в с.Мала Корениха Варв'рівського р-ну Миколаївської обл. (нині в межах Миколаєва). У 1960 р закінчив Одеський державний університет за фахом “математик та учитель математики середньої школи”.

Після навчання в аспірантурі в Одеському (1960-1962 рр.) та Московському (1964-1966 рр.) університетах працював в Одеському університеті: асистентом (1962-1964 і 1966-1968 рр.), після захисту кандидатської дисертації-старшим викладачем (1968 р.), доцентом (від 1969 р.), заступником декана (1969-1970 рр.), в. о. завідувачем кафедри математичного аналізу (1975-1976 рр.).

У 1977-2002 рр. працював в Одеському педагогічному інституті (нині Південноукраїнський педагогічний університет): проректором з навчальної роботи (1977-1983 рр.), завідувачем кафедри математичного аналізу (1983-1990 рр.), доцентом (1990-1999 рр.), після захисту докторської дисертації у 1998 р. — професором (1999-2002 рр.).

Від 2002 р — професор кафедри математичного аналізу Одеського університету. За тривалу сумлінну працю нагороджений медаллю “Ветеран праці” — у 1985 р, знаком “Відмінник освіти України” — у 2000 р. Нагороджений також медаллю “За освоєння цілинних земель” — у 1958 р.

Веде наукові дослідження в галузі теорії функцій. Отримав низку глибоких результатів з питань збіжності та сумовності майже всюди ортогональних рядів і теорем вкладення. Разом з В.І. Колядою запропонував теорію швидкості збіжності та підсумовування майже всюди методами Чезаро та Ріса ортогональних рядів. Є автором понад 90 наукових та науково-методичних праць. У 1969 р. разом з Е.О. Стороженко започаткував науковий семінар, який відіграв вирішальну роль у створенні одеської школи з теорії функцій і становленні відомих тепер українських

математиків, докторів наук: Е.О. Стороженко, В.І. Коляди, В.Г. Кротова та ін.

Пр.:

О приближении функций средними Фейера // Сиб. мат. журн.. — 1968. — № 1. — С. 3-12; О необходимых условиях вложения классов функций // Мат. сб. — 1969. — Т.78, № 2. — С.280-300; Теорема вложения для функций одного переменного // Мат. анализ, 1970. — 1971. — С.203-262. — (Итоги науки. Серия мат./ ВИНТИ АН СССР); On the rate of Cesaro summability of orthogonal series // Anal. math. — 1989. — Vol.15, №4. — P. 263-281; О скорости приближения средними Рисса ортогональных рядов // Мат. заметки. — 1990. — Т. 48, № 5. — С. 3-14; Rate of approximation by rectangular partial sums of double orthogonal series // Anal. math. — 1996. — Vol.22, № 4. — P. — 243-266; Voropoi summation method in the summation theory of divergent series // Voropoi's impact on modern science. — K.,1998. — Book 1. — P.207-227; Апроксимативні властивості ортогональних систем // Праці ІМ НАН України. — 1998. — Т. 20. — С.7-17; Математична статистика для психологів: Навч. посібник // Одеса: Астропринт, 1999. -232 с.; Теорема наближення для кратних ортогональних рядів // Праці Українського математичного конгресу. — 2001. — Секція 10: Теорія наближення та гармонічний аналіз. — К.,2002. — С. 23-33 ; Rate of Cesaro Summability of double orthogonal series // Anal. math. — 2004. — Vol.30, № 1. — P.1-31.

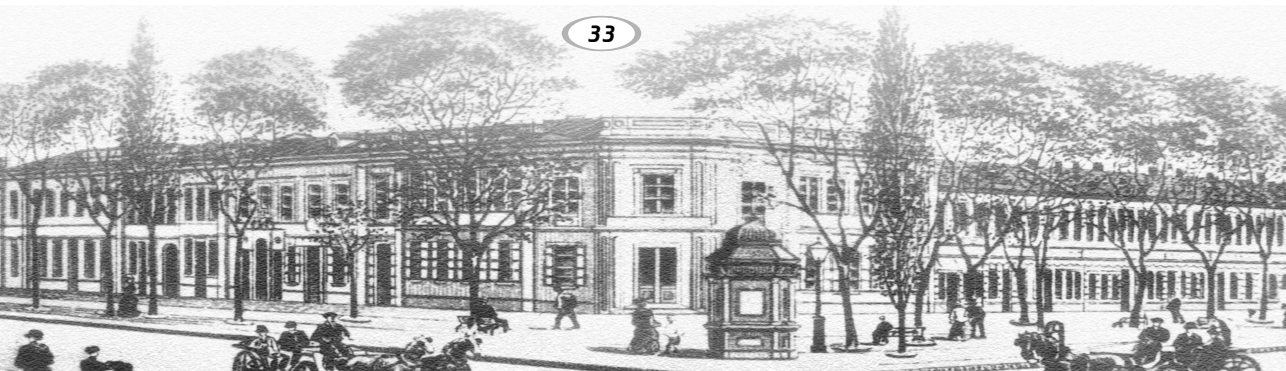
Літ.:

История отечественной математики, 1917-1967 / Под ред. И.З. Штокало. — К.: Наук. думка. — 1968. — Т.3. — С.558; Математика в СССР, 1958-1967. — Т.2. — С. 52; Энциклопедія сучасної України. — Т.1. — С.490.

АНДРІЙКО Ольга Пилипівна

Біолог, паразитолог

О. П. Андрійко народилася 11 липня 1921 р. в с. Ново-Олександрівка Ананівського району Одеської області в родині економіста та сільської вчительки.

Ольга Пилипівна закінчила середню школу у м. Первомайську Миколаївської обл., в 1939 р., вступила до Одеського державного університету, але закінчити його завадила війна. Лишилась в окупації. Після війни, в 1947 р., закінчила біологічний факультет Львівського державного університету з відзнакою. З чоловіком О. В. Суріловим (в майбутньому професором кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ОДУ) переїхала до Одеси в 1947 р.

Ольга Пилипівна в 1948 р. вступила до аспірантури на кафедру зоології безхребетних ОДУ, після закінчення, з 1951 р. працювала асистентом в Одеському медичному інституті на кафедрі біології. Наукову роботу над проблемою регенерації почала під керівництвом М. П. Савчука спільно з іншими аспірантами кафедри зоології безхребетних: Н. Я. Цукман та Н. В. Тарнавською. В 1952 р. захистила кандидатську дисертацію “Влияние некоторых гормонов позвоночных животных на регенерационные процессы”. Ступінь кандидата біологічних наук присвоєно в 1952 р. З 1957 по 1967 рр. О. П. Андрійко працювала на посаді старшого наукового співробітника в Інституті зоології АН Молдавської РСР. До ОДУ повернулася в 1967 р. на посаду доцента кафедри зоології безхребетних.

Ольгу Пилипівну цікавили проблеми паразитології. На становлення молодого паразитолога вплинув академік К. І. Скрябін, який пильно стежив за молодими вченими, спрямовував їх роботу, про що свідчать його листи до Ольги Пилипівни та її подруги — Р. П. Шуміло. З нею протягом десятиріччя співпраці в інституті були надруковані 12 спільних робіт. Підсумковою стала монографія “Паразиты вороновых птиц, грызунов и зайцеобразных Молдавии” (1970), де Ольга Пилипівна подала еколого-фауністичний огляд та практичне значення паразитофауни гризунів та зайцеподібних Молдавії. В 1970 р. була захищена докторська дисертація “Паразиты млекопитающих Молдавии”. Науковий консультант — академік АН МРСР професор А. А. Спаський. Багаторічні дослідження О. П. Андрійко дозволили дати найбільш повний огляд теріопаразитів Молдавії (обстежені 61 вид ссавців з 6 рядів). Виділено три нових для науки роди та 12 невідомих раніше видів, поповнено опис 37 видів паразитів,

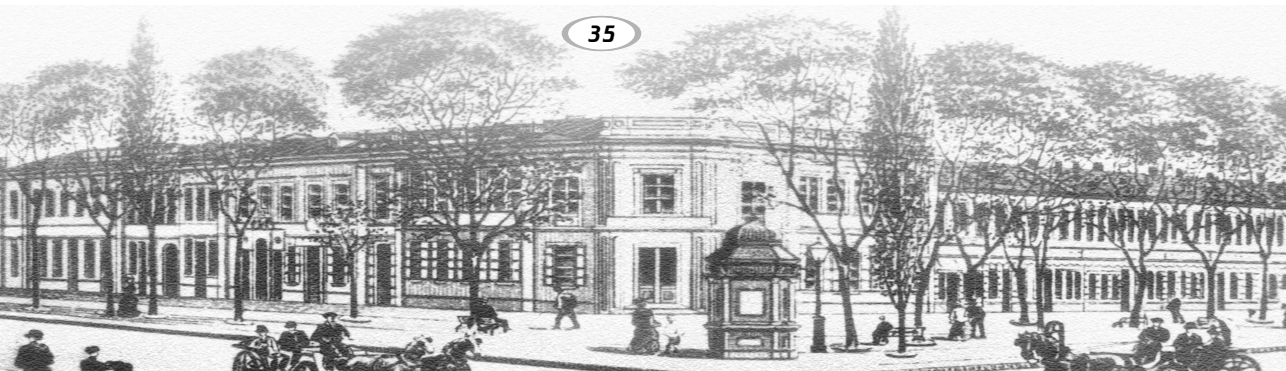
які були описані іншими авторами, 14 таксонів зведені до синонімів. Ольга Пилипівна змогла розшифрувати цикл розвитку одного та встановити додаткового проміжного живителя для другого цїп'яка. Була встановлена зональність теріопаразитів та сезонні зміни паразитофауни живителів. Протягом всіх останніх років життя Ольга Пилипівна плідно працювала професором кафедри зоології безхребетних, вивчаючи паразитофауну різних видів тварин. Всього нею надруковано понад 105 робіт з цієї тематики.

Ольга Пилипівна активно пропагувала знання з паразитології в газетах, журналах для працівників-практиків, брала участь у виданні плакатів. До цього ряду належать також і монографії “Животный мир Кодр” (1984) та “Фауна Молдавской ССР. Простейшие и черви” (1986).

З 1970 р. Ольга Пилипівна очолювала учбово-методичну комісію факультету та була членом методичної ради університету. Майже всі молоді викладачі відчували її піклування про високий рівень викладання біологічних дисциплін на факультеті. Ольга Пилипівна вимогливо ставилась до всіх і особливо до себе. Вона — автор 10 методичних посібників та вказівок по вивченню загальних курсів “Зоологія безхребетних” та спеціальних дисциплін “Сравнительная анатомия беспозвоночных”, “Общая паразитология”, “Вредные беспозвоночные фауны тропиков: Ч. 1. Простейшие и черви”.

Вона була членом Наукової ради біологічного факультету, а також членом Спеціалізованої ради з захисту дисертацій з зоології, гідробіології та ботаніки, одночасно членом Спеціалізованої ради з надання ступеня кандидата біологічних наук в Інституті зоології АМН СРСР. Ольга Пилипівна була активним членом президії Одеської філії Українського наукового товариства паразитологів.

Померла О. П. Андрійко 10 березня 1989 р. після тяжкої хвороби, похована в с. Гниляково Біляївського району.

Після її смерті найбільш цінні препарати паразитів з її колекції були передані на зберігання до Інституту зоології АН УРСР (м. Київ).

Син Ольги Пилипівни О. О. Сурілов — лікар, краєзнавець, дочка О. О. Сурілова — кандидат юридичних наук, доцент Одеської національної юридичної академії.

Пр.:

Эхинококкоз и ценуроз сельскохозяйственных животных в Молдавии и меры борьбы с этими заболеваниями / Андрейко О. Ф., Спасский А. А., Селиванова Н. В. — Кишинев, Штиинца, 1962. — 28 с.; *O Tridontolepis skrjabini* sp. nov. — гельминте вторичноводных микромамалій и его жизненном цикле / Андрейко О. Ф., Спасский А. А. // ДАН СССР. 1968. — Т. 178, № 6. — С. 1442-1445; Обзор гельминтофауны насекомоядных (Insectivora) СССР и сопредельных стран // Паразиты животных и растений. — Кишинев, 1973. — Вып. 9; О гименолепидидах (Cestoda: Cyclophyllida) летучих мышей (Microchiroptera) СССР и сопредельных стран // Пробл. общей и прикладной гельминтологии. — М., 1973. — С. 10-13.

Літ.:

Вчені вузів Одеси. Вип. 2, ч. 5: Біологи. — С. 10-12; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. П. Ужєвська

АНДРОНАТІ Сергій Андрійович

Хімік-органік, академік НАН України

С.А. Андронаті народився 19 вересня 1940 р. в Одесі у родині службовця. Середню освіту отримав у м. Гур'єві (1948-1958).

У 1964 р. закінчив хімічний факультет Одеського університету. Навчався в аспірантурі кафедри органічної хімії Одеського університету (1966-1968), науковий керівник — професор, завідувач кафедри органічної хімії О.В. Богатський.

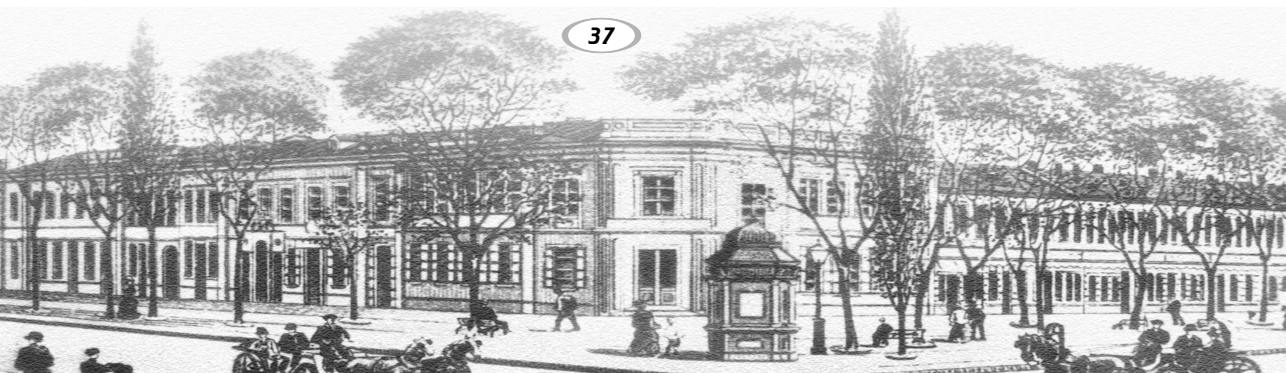
З 1966 р. після дійсної військової служби у Радянській Армії працював в університеті на посаді інженера (1966), старшого інженера (1968-1970), старшого викладача (1970-1971), доцента кафедри органічної хімії (1971-1978). З 1997 р. завідувач кафедри фармацевтичної хімії (за сумісництвом).

Дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата хімічних наук захистив у 1970 р. на засіданні Вченої ради хімічного факультету ОДУ. Докторську дисертацію, яка була присвячена синтезу, стереохімії та біологічній активності похідних бенздіазепину, захистив у 1974 р. на засіданні Вченої ради хімічного факультету ОДУ, офіційні опоненти - професори І.П. Білецька, В.І. Мінкін, П.С. Пелькіс. Вчене звання “професор” присуджено ВАК СРСР у 1984 р.

З 1972 р. працював виконуючим обов'язки старшого наукового співробітника (1972-1976), виконуючим обов'язки керівника (1976), керівником (1976-1978) відділу хімії азотвміщуючих гетероциклів в Одесі, який входив спочатку до складу Інституту органічної хімії АН УРСР (Київ), а потім до складу Одеських лабораторій Інституту загальної та органічної хімії АН УРСР. Після створення Фізико-хімічного інституту АН УРСР на базі Одеських лабораторій працював виконуючим обов'язки заступника директора ФХІ (1978), а потім заступником директора з наукової роботи (1978-1983), виконуючим обов'язки директора (1983-1984), директором ФХІ з 1984 р. З 1984 р. - голова Південного наукового центру НАН України, член Президії НАН України.

У 1982 р. обраний членом-кореспондентом АН УРСР, а в 1988 р. - академіком АН УРСР за спеціальністю “біоорганічна хімія”. Підготував 30 кандидатів хімічних наук і трьох докторів хімічних наук.

Основними напрямками досліджень є біоорганічна і медична хімія, синтез біологічно активних речовин, їхня структура, в тому числі стереохімія, зв'язок між структурою речовин та їхньою біологічною актив-

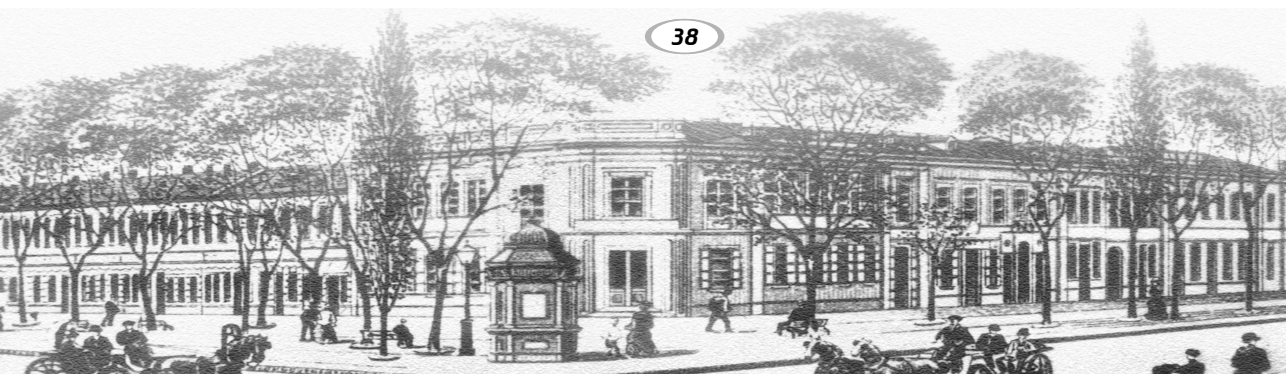

ністю і створення на цій основі продуктів цілеспрямованого пошуку та дизайну біологічно активних сполук.

З 1967 р. спільно із співробітниками здійснив дослідження зв'язку між структурою та властивостями широкого кола органічних речовин, що володіють психотропними, імунотропними, противірусними, антигіпоксичними та актопротекторними властивостями. Роботи у цьому напрямку виконувались і виконуються зараз у співробітництві з ученими та фахівцями Одеського університету ім. І.І. Мечникова, НДІ фармакології АМН РФ (Москва), Санкт-Петербурзького медичного інституту ім. І.І. Мечникова, Одеського медичного університету, НДІ експериментальної біології та мікробіології ім. Гамалеї (Москва), Інституту органічної хімії НАН України (Київ), Інституту прикладної фізики АН Республіки Молдова, Інституту фізичної хімії Польської АН, Пармського університету (Італія) та інших наукових центрів і вищих учбових закладів.

Досліджено зв'язок між структурою, стереохімією, фізичними, фізикохімічними, хімічними та фармакологічними властивостями різноманітних похідних піримідину, хіназоліну, 1,4-бенздіазепіну, 1,5-бенздіазоцину, азотистих макрогетероциклів, поліядерних гетероциклічних систем, олігопептидів, флуоренону, антрацену та ін. Основне завдання цих досліджень - розробка теоретичних основ цілеспрямованого пошуку нових лікарських препаратів. У процесі цих робіт було вперше отримано нові класи сполук, різні нові похідні відомих класів. Запропоновано методи синтезу нових похідних 1,2-дигідрохіназолін-2-ону, 1,4-бенздіазепін-2-ону, 1,2,3,4-тетрагідро-1,5-бенздіазоцин-2-ону, вперше отримано каркасні похідні 1,4-бенздіазепінів — 1,2-дигідро-3Н-1,4-бенздіазепін-2-он-спіро-2-адамантани, 3,4-дигідро-5Н- і 1,2,3,4-тетрагідро-5Н-1,6-бенздіазоніни.

Розроблено раціональні методи одностадійного ферментативного та мікробного синтезу різних похідних 1,4-бенздіазепіну та інших гетероциклічних систем. Виявлена азідо-тетразольна таутомерія похідних тетраоло-[1,5-а]-хіназоліну. Розроблено нові методи синтезу 4,5-дигідро-6Н-пірроло[1,2,3-d,e]-хінасолін-5-онів і 4,5-дигідропірроло[1,2,3-e,f][1,5]бенздіазепін-6(7)-онів. Вперше здійснено синтез похідних 1,8-бенздіазациклоундекану. Показано, що незаміщені у положенні 1 представ-

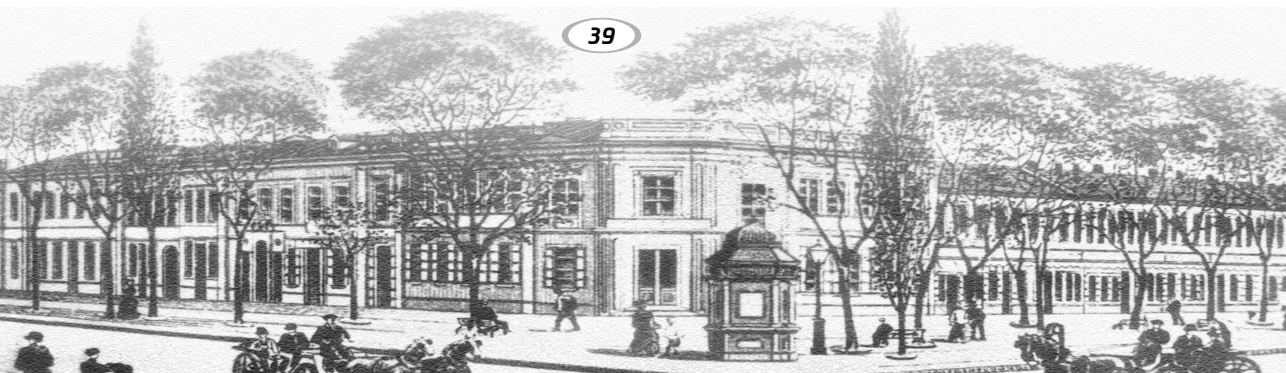

ники цього класу подібно аналогічним похідним 1,6-бенздіазоніну, мають будову лактамів, стабілізація котрих досягається за рахунок трансаннулярного водневого зв'язку між атомом водню гідроксильної групи та атомом азоту азометинової групи. Розроблено методи синтезу нових похідних о-ациланілінів — важливих проміжних речовин синтезу різноманітних конденсованих гетероциклічних систем, а також таких, що є цікавими як біологічно активні сполуки.

За допомогою методів ІЧ, УФ спектроскопії, спектроскопії ПМР, рентгеноструктурного аналізу та дипольних моментів досліджено проблеми тонкої будови, стереохімії, стереодинаміки речовин. Найбільш детально у цьому відношенні досліджені 1,4-бенздіазепіни та споріднені гетеросистеми. Показано, що гетерокільце 1,4-бенздіазепінів, 1,5-бенздіазоцинів, 1,4,5-бензтріазоцинів має форму псевдованни. Досліджено кінетику інверсії сполук. З'ясовані основні закономірності зв'язку між будовою, кінетичними та термодинамічними параметрами сполук цього класу. Встановлена структура асоціатів молекул 1,4-бенздіазепінів. Знайдені кореляції спектральних властивостей, полярності, основності, ліпофільності з фізико-хімічними константами, які характеризують електронну природу та стеричні особливості замісників.

Важливі для цілеспрямованого синтезу нових психотропних засобів результати було отримано під час дослідження зв'язку “структура-властивості” 1,4-бенздіазепінів. Визначені межі застосування підходу Хенча до кількісної оцінки зв'язку між будовою, фізико-хімічними та фармакологічними параметрами цих сполук. Показано, що математичний апарат теорії розпізнавання образів (логікоструктурна модель) дозволяє встановити зв'язок між будовою вивчених речовин та їх фармакологічною активністю за різноманітними тестами.

З'ясовано ряд закономірностей, які характеризують зв'язок між структурою та психофармакологічними властивостями 1,4-бенздіазепінів і їх циклічних гомологів, а також інших споріднених 1,4-бенздіазепінам гетероциклічних речовин, напрямки метаболізму та фармакокінетика сполук, що володіють психотропними антигіпоксичними та противірусними властивостями. Отриманий ряд важливих даних про молекулярні меха-

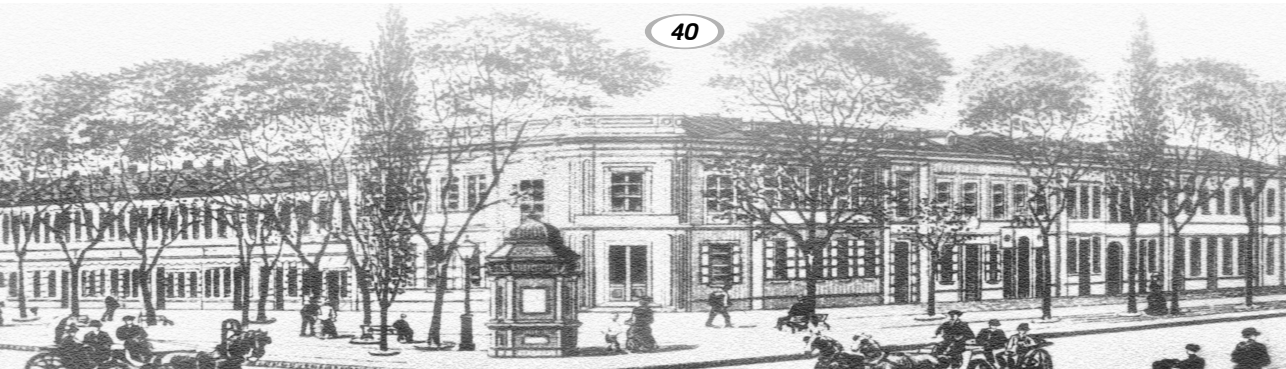

нізми дії транквілізаторів, снотворних та протисудомних засобів, які взаємодіють із ГАМК-бенздіазепіновим рецепторно-іонофорним ансамблем. Результати цих робіт дозволили сформулювати уявлення про характер фармакофорного фрагменту вказаних речовин, а також про вплив конформаційних факторів на активність бенздіазепінонів.

З урахуванням знайдених закономірностей зв'язку між структурою та активністю 1,4-бенздіазепінів і споріднених гетероструктур було синтезовано і досліджено ряд високоефективних похідних 1,4-бенздіазепіну. Один із препаратів цієї групи отримав назву "феназепам" і був впроваджений як перший оригінальний вітчизняний транквілізуючий, снотворний та протисудомний препарат 1,4-бенздіазепінового ряду. Феназепам як транквілізатор не поступається, а за деякими показниками навіть перевищує найбільш ефективний зарубіжний препарат лоразепам (США). З кінця 70-х рр. феназепам виробляється промисловістю. Спільно з Одеським держуніверситетом і НДІ фармакології АМН Росії створено селективний (денний) транквілізатор гідазепам, який виробляється зараз в Україні.

Роботи з пошуку спрямованого синтезу, дослідження властивостей і механізму дії нових антигіпоксантів і актопротекторів спрямовані на створення ефективних лікарських засобів для лікування різних захворювань, що супроводжуються гіпоксичними станами — травматичного шоку, інфаркту, пневмоній, лепри та багатьох інших. Окрім того, подібні медикаменти необхідні практично здоровим людям як профілактичні засоби при роботі чи знаходженні в екстремальних умовах (висока температура, нестача кисню, висока вологість та інше) для підвищення резистентності організму. Ці дослідження привели до відкриття нового класу подібних засобів — похідних піримідину. Багато речовин цього класу виявилися більш ефективними антигіпоксантами та актопротекторами у порівнянні з відомими препаратами схожої дії — g-оксибутіратом натрію, гутиміном, дібазолом, а також препаратами рослинного походження — женьшенем, елеутерококком. Препарат цієї групи ізотіорбамін допущено до клінічного випробування.

Важливе значення мають дослідження зі створення принципово нових лікарських засобів для лікування онкологічних захворювань та гос-

трих вірусних інфекцій — стимуляторів неспецифічного імунітету організму. Досліджено зв'язок між структурою, противірусними та інтерферон-індукуючими властивостями похідних флуоренону, антрацену та акридину. Серед них знайдені високоефективні сполуки. Препарат аміксин дозволено застосовувати в медицині і виробляти промислово. У кінці 1997 — на початку 1997 р. започатковано промислове виробництво препарату в Україні і в Росії. Аміксин за своїми противірусними властивостями перевищив кращі зарубіжні противірусні препарати.

Роботи з синтезу нових регуляторних пептидів дозволили отримати нові перспективні у практичному відношенні модифіковані аналоги тіроліберину та меланостатину. В процесі цих досліджень були розроблені нові прийоми пептидного синтезу, що базуються на застосуванні краун-ефірів.

Важливим розділом досліджень у галузі біоорганічної хімії є роботи з ферментативного та мікробного синтезу. Розроблено зручний спосіб отримання хіральных 3-оксипохідних 1,4-бенздіазепінів. Отримано ряд іммобілізованих на органічні та неорганічні носії ферментів з високим ступенем активності та багаторазового використання, досліджені процеси гідроксилювання, ацетилювання та гідролізу карбо- та гетероциклічних сполук, що каталізуються ними. Для медичного застосування при лікуванні опіків і ран створено препарат еластотераза.

Важливе місце в дослідженнях посідає розробка методів синтезу та вивчення властивостей макрогетероциклічних сполук. В останні 20 років подібні речовини є одним із основних об'єктів супрамолекулярної хімії.

З 1986 по 1990 р. С.А. Андронаті був керівником Загальносоюзної програми фундаментальних досліджень АН СРСР із проблеми “Макроциклічні комплекси та їх аналоги”.

В останні роки здійснюються дослідження в галузі біоорганічної хімії антитромботичних засобів. В ході цих досліджень отримані перспективні для лікування серцево-судинних захворювань пептидоміметики, що мають високу антитромботичну активність.

За роботи в області хімії психотропних засобів був удостоєний Державної премії СРСР в області науки і техніки (разом з О.В. Богатським) (1980), а у 1991 р. — Державної премії України в області науки та тех-

ніки за роботи в галузі хімії макрогетероциклічних сполук (разом з О.В. Богатським, М.Г. Лук'яненком та А.І. Гренем).

Як учений та організатор науки добре відомий за кордоном. Робив доповіді та читав лекції на численних конгресах, конференціях, симпозиумах та семінарах у країнах СНД, Австралії, Англії, Німеччині, Угорщині, Іспанії, Італії, Нідерландах, Польщі, Румунії, США, Туреччині, Чехії, Швейцарії, Швеції.

Поряд з науковою і науково-організаційною діяльністю у межах інституту займається науково-організаційною діяльністю у південному регіоні як голова Південного наукового центру України, яка пов'язана із координацією наукової діяльності наукових та вищих учбових закладів регіону, сприянням разом із регіональними органами самоврядування розвитку науково-технічного прогресу та вирішенню екологічних проблем та ін. За особистою ініціативою та безпосередньою участю С.А. Андронати створено хіміко-фармацевтичний учбово-науково-виробничий комплекс НАН і Міносвіти України, яким він керує. Також є завідувачем кафедри фармацевтичної хімії хімічного факультету Одеського університету.

Був членом КПРС (1972-1991), депутатом Одеської обласної ради народних депутатів, народним депутатом СРСР (1989-1991). Нагороджений орденами "Знак Пошани" (1981), "Дружби народів" (1982), "За заслуги" III ступеня, премією Президентів Академій наук України, Білорусії та Молдови (1998 р.), Премією ім. В.І. Вернадського (2003 р.). Заслужений діяч науки та техніки (1990 р.).

Автор (співавтор) 5 монографій, понад 400 статей, 97 патентів та авторських свідоцтв.

Дружина С.Г. Соболева працює в ОНУ, кандидат хімічних наук.

Пр.:

Транквилизаторы. 1,4-Бенздиазепины и родственные структуры / Андронати С.А., Богатский А.В., Головенко Н.Я.

— К.: Наук. думка, 1980; Феназепам / Андронати С.А., Авруцкий Г.Я., Богатский А.В.

и др. — К.: Наук. думка, 1982; Механизмы действия анксиолитических, противосудорожных и снотворных средств / Андронати С.А., Яворский А.С., Чепелев В.М. и др. — К.: Наук. думка, 1988; Гидазепам / Андронати С.А., Воронина Т.А., Головенко Н.Я. и др. — К.: Наук. думка, 1992; Хиназолин-2-оны и их циклические гомологи (обзор) / Андронати С.В., Богатский А.В // Химия гетероцикл. соед. — 1979. — №6. — С. 723-738; Inclusion Compounds of Psychotropic Agents and Cyclodextrins / Andronati S.A., Shapiro Yu.E., Yakubovskaya L.N., Gorbatyuk V.Ya., Andronati S.A., Krasnoschekaya S.P. // Journ. of Inclusion Phenomens and Recognition in Chemistry. — 1996. — Vol. 24. — P.175-186; Успехи и перспективы в создании антиагрегационных средств / Андронати С.А., Карасёва Т.Л. // Хим.-фармац. журн. — 1997. — Т.31, № 3. — С. 3-9; Азотсодержащие гетероциклические соединения — лиганды серотониновых рецепторов / Андронати С.А., Макан М.Ю.// Азотистые гетероциклы и алкалоиды (ред. В.Г. Карцев и Г.А. Толстиков), т. 1, М.: Иридиум-пресс, 2001. — С. 20-30; Peptidomimetics — Antagonists of the Fibrinogen Receptors: Molecular Design, Structures, Properties and Therapeutic Applications /Andronati S.A., Karaseva T.L., Krysko A.A. // Current Medicinal Chemistry. — 2004. — Vol. 11, № 9. — P. 1183-1211.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

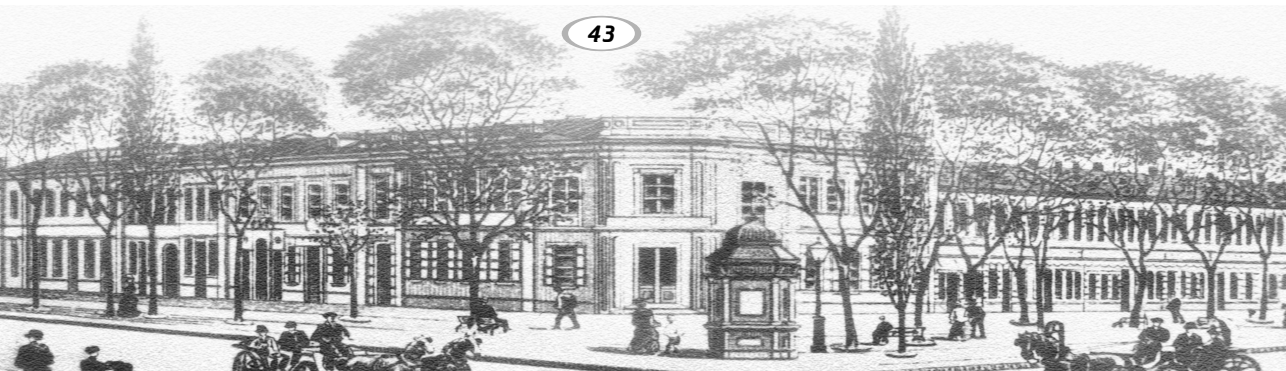
АНДРОНОВ Іван Леонідович

Астроном

Народився 16 квітня 1960 р. в Одесі.

Закінчив астрономічне відділення фізичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, в 1984 р. захистив кандидатську дисертацію “Вплив магнітного поля на акрецію в магнітних подвійних системах” в Ленінградському держуніверситеті. В 1995 р. захистив докторську дисертацію “Будова та еволюція магнітних тісних подвійних систем” у Головні астрономічній обсерваторії НАН України.

У 1983—1984 рр. працював молодшим науковим співробітником Астрономічної обсерваторії Одеського держуніверситету, в 1985—1988 рр. — асистентом, в 1988—1996 рр. — доцентом кафедри астрономії фізич-

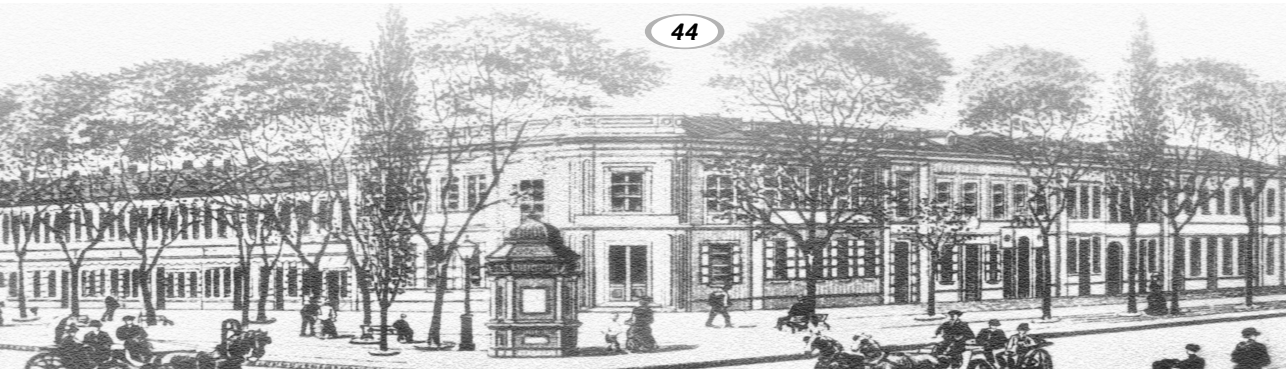

ного факультету. В 1993—1996 рр. — докторант кафедри астрономії. З 1996 р. працює професором цієї кафедри.

Автор 208 наукових, 15 профорієнтаційних та популярних публікацій, 19 учбово-методичних розробок для студентів та школярів, а також підготовленої до друку монографії “Математичне моделювання астрономічних часових рядів”.

Основні наукові інтереси стосуються кількох напрямків. Теоретичні моделі процесів у вибухових подвійних зірках з надпотужними магнітними полями — “полярах” (“магнітний клапан” — модуляція потоку речовини через околиці внутрішньої точки Лагранжа магнітним полем зі змінною орієнтацією, “похитуючий диполь” — збудження автоколивань орієнтації магнітної осі білого карлика, “асиметричний пропелер” — гальмування обертання білого карлика за рахунок викидання речовини за межі магнітосфери); “веселкова”, “асиметрична неоднорідна кипляча” акреційна колона (врахування неоднорідності магнітного поля та щільності колони, її нахилу до поверхні білого карлика, самопоглинання та затемнення білим карликом, трьохмірних нестабільностей); “геометрично товста полярна шапка” (доведення існування значної товщини полярної шапки — джерела м’якого рентгенівського випромінювання).

Спостереження змінних зірок різних типів, їх аналіз та інтерпретація: фотометричний (з 1978 р.) та поляриметричний (з 1989 р., сумісно з М. М. Шаховським, С. В. Колесниковим та ін.) моніторинг магнітної подвійної зірки АМ Геркулеса та групи споріднених об’єктів (міжнародна програма “Поляр”). Знайдена циклічність зміни фазових кривих, яка інтерпретована моделлю “похитуючого диполя”. Визначена залежність фазової кривої блиску, характеристик поляризації та швидкої змінності від світності. Зареєстрований безпрецедентний спалах АМ Гер 28 серпня 1992 р., що виявив значну магнітну активність зірки-супутника. Виявлений “червоний шум” у подвійних системах з різним рівнем впливу магнітного поля на акрецію: АМ Гер, ТТ Арі, ВЗ Сам, НQ Анд, МV Лир, ВУ Сам. Передбачена та доведена стадія синхронізації білого карлика у ВУ Сам. Передбачений період “позитивних надгорбів” у системі ТТ Арі, який підтверджений з точністю до 0,03% у 1997 р. Запропонована модель

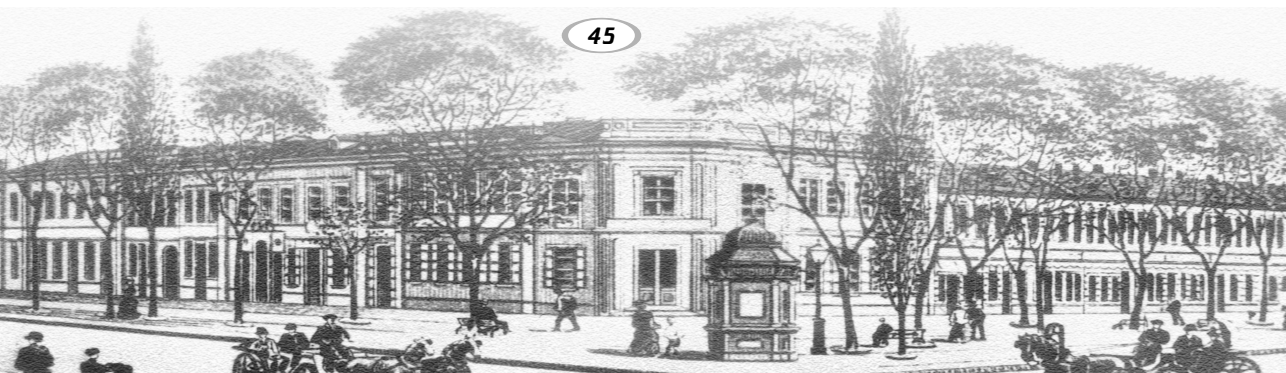

“затухаючих спалахів” для TT Aгі. Виявлений розподіл карликових нових зірок на дві групи з різкими переключеннями та повільними змінами циклу вибухів, що пояснюються магнітною активністю червоної зірки-супутника (сумісно з Л. І. Шакун та Л. Л. Чінаровою).

З 1993 р. проводиться програма статистичного дослідження змін характеристик циклічної активності вибухових та симбіотичних подвійних зірок (сумісно з Л. Л. Чінаровою) та довгоперіодичних пульсуючих зірок різних типів (сумісно з Л. С. Кудашкіною, В. І. Марсаковою, Л. Л. Шаповаловою), за результатами якої планується вдосконалення фотометричної класифікації цих об’єктів за типами.

Розроблений комплекс алгоритмів та програм аналізу періодичних, мультиперіодичних, квазіперіодичних та аперіодичних сигналів довільної природи. Визначаються не тільки параметри наближень, але й їх статистичні похибки. Включає в себе групи: згладжування, ковзаюче згладжування, пошук періодичностей, автокореляційний та спалах-аналіз. Розроблена теорія впливу обмеженості довжини ряду спостережень та віднімання тренду загальної форми на автокореляційні функції. Запропонований алгоритм відновлення неспотвореної автокореляційної функції за вибірковими реалізаціями. Одержані аналітичні формули для визначення статистичних властивостей параметрів “ковзаючих” наближень у загальному випадку згладжування довільними класами функцій з довільними кореляційними матрицями похибок спостережень та довільними додатковими вагами, що вводяться для поліпшення спектральних властивостей згладжуючої функції.

Відповідальний секретар редколегії тематичних збірок “Проблеми астрономії”, журналу “Odessa Astronomical Publications” (з 1992 р.). Брав участь у організації щорічних загальносоюзних (1982—1986, 1988—1991 рр.) та міжнародних (1992, 1993, 1994, 1996, 1997, 1999 рр.) конференцій. За межами Одеси був членом наукового оргкомітету міжнародних конференцій: “AM Herculis-type stars” (1990, САО РАН), “AM Herculis-type stars and relates objects” (1991, КрАО АН СССР), “29th Conference on Variable Star Research” (Brno, Чехія, 1997). Координатор

міжнародних кампаній спостережень змінних зірок: “Поляр” (з 1988 р.), “TT Ari — 1994”, “TT Ari — 1988”.

З 1989 р. — науковий керівник секції астрономії Одеського регіонального відділення Малої Академії наук; керівник журі обласних шкільних конференцій з астрономії та інформатики (з 1996 р.); лектор популярного циклу “Астрономічні сезони”, що організований Одеським астрономічним товариством спільно з Одеським Будинком вчених.

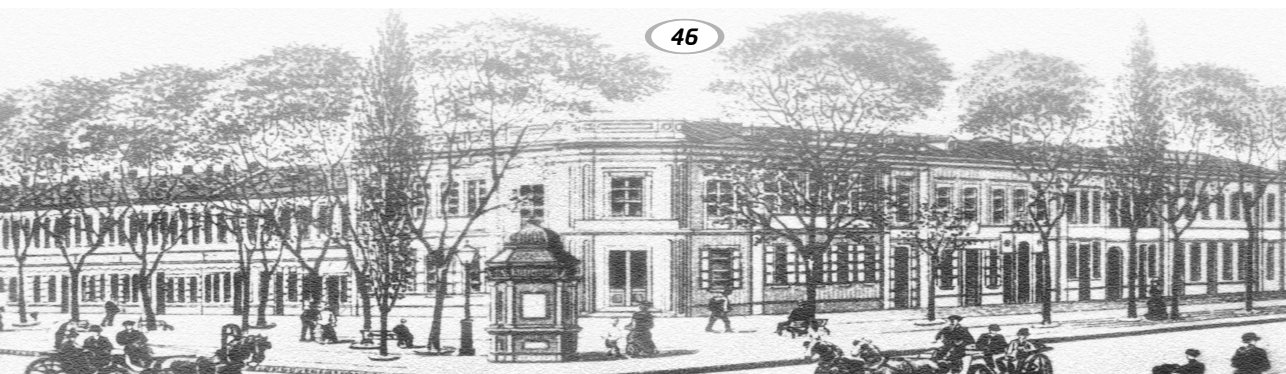
Член міжнародних наукових та просвітницьких товариств: International Astronomical Union, European Astronomical Society, Euroscience, Internacia Sciencia Asocio Esperantista, Euro-Asian Astronomical Society, European Association for Astronomy Education.

Лауреат премій ім. В. П. Цесевича (1990); Міжнародного наукового фонду (1992); Euro-Asian Astronomical Society (1996).

Пр.:

О движении плазмы в магнитных тесных двойных системах. Учет кривизны магнитных силовых линий // Астрон. журн. — 1987. — Т. 64, № 1. — С. 97-107; “Swinging Dipoles” in Magnetic Close Binary Systems // Astrophys. Space Science. — 1987. — Vol. 131. — P. 558-570; On the mechanism of the ‘Noisar’ Phenomenon in Magnetic Close Binary Systems // Astronom. Nachrichten. — 1987. — Vol. 308. — P. 229-234; О влиянии неоднородности аккреционной колонны на поляризацию и спектр ее излучения // Астрофизика. — 1990. — Т. 32, №1. — С. 117-131; Об определении периода переменного сигнала по моментам характерных событий // Кинематика и физика небесных тел. — 1991. — Т. 7, №2. — С. 78-86; Autocorrelation function bias due to a limited number of the de-trended observations. Applications to autoregressive models with noise // Astronom. Nachrichten. — 1994. — Vol. 315, №5. — S. 353-370; (Multi-) frequency variations of stars. Some methods and results // Odessa Astronom. Publ. — 1994. — Vol. 7. — P. 49-54; Method of running parabolae: spectral and sratistical properties of the smoothing function // Astronom. Astrophys. Suppl. — 1997. — Vol. 125, №1. — P. 207-217; Всплеск-анализ временных рядов методом наименьших квадратов с дополнительными весами // Кинематика и физика небесных тел. — 1998. — Т. 14, №6. — С. 490-511; A search for periodic photometric behavior in the catachysmic variable TT Arietis / Andronov I. L. and other // Arstonom. J. — 1999. — Vol. 117. — P. 574-586.

Лит.:

Каретников В. Г. Астрономия в г. Одессе за 200 лет // Страницы. — Ч. 1. — С. 6-21; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

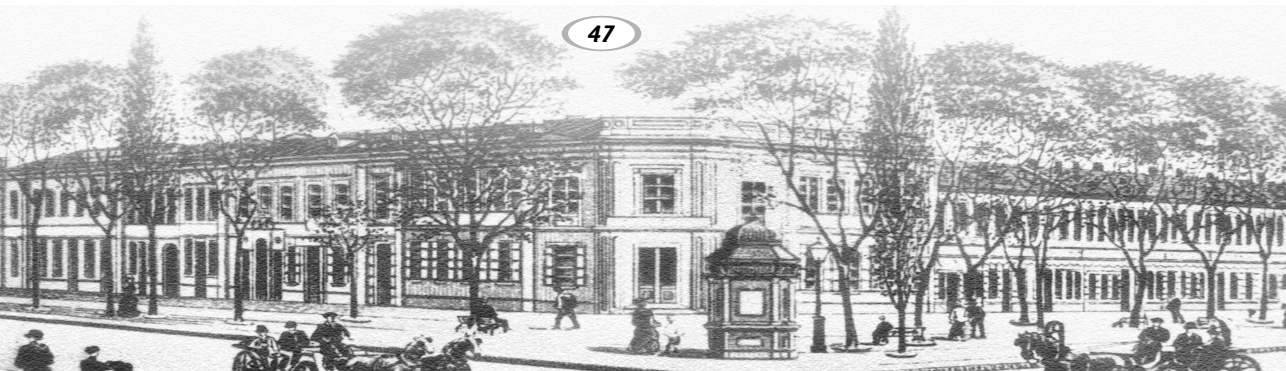
АНДРОСОВ Інокентій Дмитрович

Геодезист, картограф, астроном

І. Д. Андросов народився 6 лютого 1888 р. в Якутську в родині столоначальника Якутського губернського управління, батько належав до козацького роду. В 1906 р. закінчив Якутське реальне училище і його, як здатного учня, направили вчитися до Петербурзької гірничої академії, однак він вступив до Константинівського межового інституту (зараз Московський інститут інженерів геодезії, аерофотозйомки і картографії), в 1910 р. закінчив його з відзнакою, отримавши звання межового інженера за профілем астронома-геодезиста.

Після закінчення інституту І. Д. Андросов одержує стипендію для продовження навчання і занять музикою в Італії. Через деякий час він повертається в Росію і наступний етап його життя і діяльності пов'язаний з практичними астрометричними і геодезичними роботами в Сибіру та Заполяр'ї.

Влітку 1911 р. І. Д. Андросов бере участь у Наримській експедиції по Томській губернії як астроном. Після повернення з експедиції він з 1 жовтня 1911 до 9 березня 1913 р. був асистентом, а з 9 березня 1913 до 1 липня 1926 р. — викладачем на кафедрі геодезії і маркшейдерства в Томському технологічному інституті і одночасно з 1911 до 1920 р. — астрономом, а потім завідувачем технічних і картографічних робіт Томського переселенського управління. З 1920 до 1922 р. читав геодезію в Томському державному університеті. Одночасно, в 1919—1923 рр. був завідувачем топографічного бюро Сибірського геологічного комітету. Працюючи в бюро, І. Д. Андросов проводив триангуляційні роботи в Анжеро-Судженському кам'яновугільно-

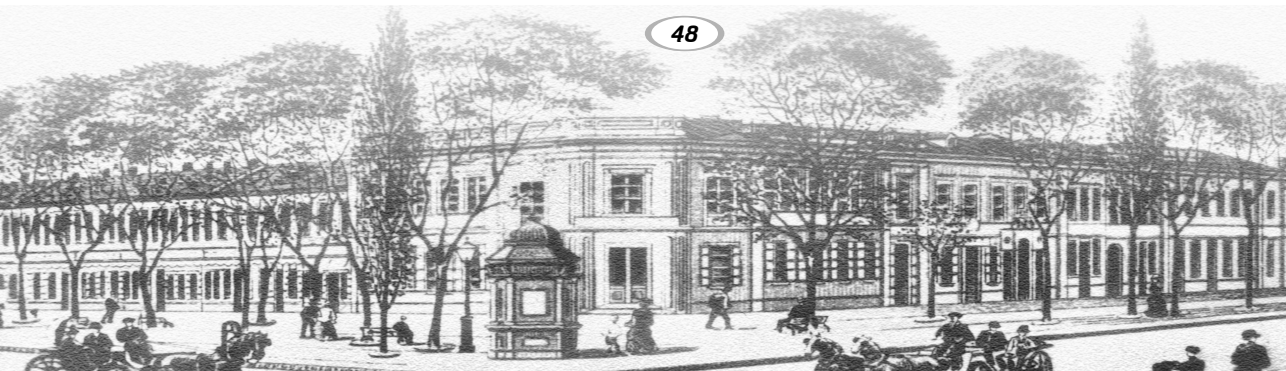
му басейні. Після скасування посади працює до 1924 р. начальником Томського району Сибірського польового округу Вищого геодезичного управління і займається укладанням каталогу астропунктів у Сибіру.

В той час почалися активні дослідження радянської частини Арктики, й І. Д. Андросову як одному з досвідчених фахівців пропонують взяти участь у полярній експедиції в якості астронома. У зв'язку з підготовкою до полярної експедиції, за особистим проханням, він залишив службу в Геодезичному управлінні і повністю віддався підготовці астрометричної і геофізичної апаратури експедиції. Полярна геофізична експедиція Комітету північного морського шляху відбулась у 1925 р. В експедиції він проводив зйомку берегів півострова Таймир. Один з островів у Карському морі названо його ім'ям.

У 1926 р. І. Д. Андросов повернувся до Москви. За рекомендацією О. Ю. Шмідта і за запрошенням відомого гідраліка В. М. Пінегіна переїхав до Одеси, був затверджений вченому званні професора і в той же час за конкурсом обраний професором геодезії і завідувачем кафедри в Одеському землеустрійно-меліоративному технікумі (з 1930р. реформовано в Інженерно-меліоративний інститут).

З цього часу І. Д. Андросов активно займався викладацькою роботою і працював у багатьох одеських вищих навчальних закладах. З жовтня 1927 по серпень 1930 р. був професором геодезії Одеського сільськогосподарського інституту, з вересня 1929 р. — професором Одеського політехнічного інституту, після його реорганізації з вересня 1931 р. до війни — професором і завідувачем кафедри геодезії Одеського інституту інженерів цивільного і комунального будівництва. За сумісництвом з вересня 1930 до липня 1933 р. працював завідувачем кафедри та професором водного інституту.

В 1928 р. І. Д. Андросов брав участь в високоточному нівелюванні Одеси, в 1929—1931 рр. був керівником геодезичних робіт в одеському Гіпрограді, в 1934—1937 рр. — організатором і керівником Геодезичної служби по дослідженню одеських зсувів і розроблювачем проекту протизсувних укріплень узбережжя Одеси. В 1931—1933 рр. за рекомендацією О. Ю. Шмідта І. Д. Андросова було відряджено до Німеччини на

заводи Цейса з метою замовлення і нагляду над побудовою геодезичних і астрономічних приладів для радянських обсерваторій.

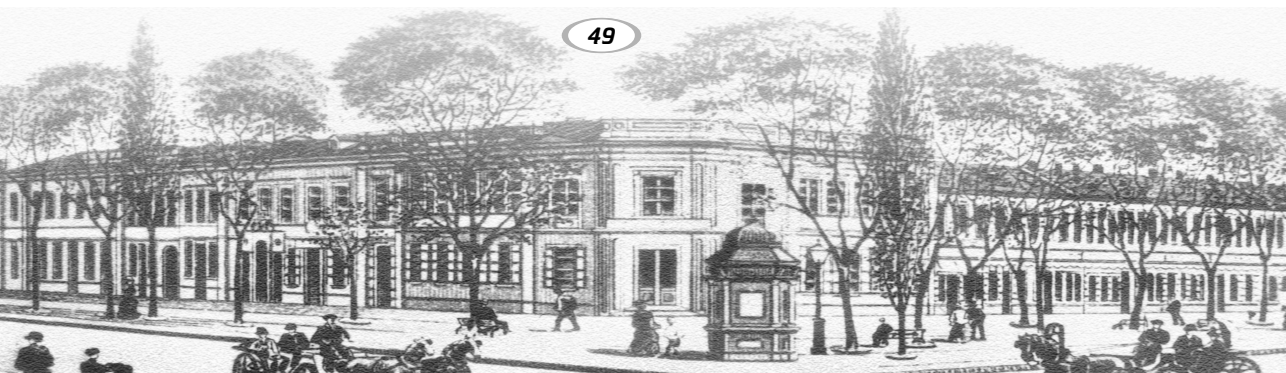
У грудні 1934 р. його запросили на посаду завідувача кафедри геодезії і картографії щойно відкритого географічного факультету Одеського державного університету. На цій кафедрі він працював до самої смерті (1948). З 1935 по 1939 р. він був старшим науковим співробітником Астрономічної обсерваторії Одеського університету, де проводив спостереження на зеніт-телескопі з метою визначення широти обсерваторії у зв'язку з вивченням коливань полюса. Його визначення широти Одеської обсерваторії, що їх опубліковано в “Трудах Одеського державного університету” (Зб. астроном. обсерваторії ОДУ. — 1937. — С. 37-52), увійшло в багато довідників світу і використовується досі. У довоєнний період Інокентій Дмитрович продовжував активно займатися популяризацією астрономії в рамках Всесоюзного астрономо-геодезичного товариства, де був головою геодезичної секції. У 1937 р. без захисту дисертації був затверджений у званні доктора технічних наук.

І. Д. Андросов всього один 1940/41 навч. рік був деканом географічного факультету, але проявив себе як добрий організатор науково-методичної і виховної роботи. За високі показники наукової, навчальної і громадської роботи він неодноразово преміювався грамотами.

В автобіографії, рукопис якої знаходиться у Науковій бібліотеці ОНУ, професор І. Д. Андросов відзначив, що паралельно з науково-педагогічною працею він не переривав зв'язок з роботою на астрономо-геодезичному виробництві.

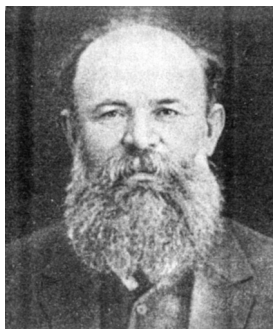
На геофаку університету Інокентій Дмитрович читав курси геодезії, картографії, астрономії, економгеографічного картографування. Його лекції були дуже змістовними, зразковими за формою. Це був справжній професор, інтелігент. Від студентів він вимагав бездоганних знань свого предмета.

В період окупації Одеси Інокентій Дмитрович залишився в Одесі. З 1 березня 1942 р. до 1 вересня 1942 р. він був викладачем математики в 8-му класі жіночого ліцею, а з вересня 1942 р. до 20 березня 1944 р. — професором університету Трансністрії. Після звільнення Одеси з 20 квітня 1944 р., як і до війни, І. Д. Андросов продовжив працювати в універси-

теті в якості штатного завідувача кафедри геодезії і картографії, а з 14 квітня цього ж року за сумісництвом працював завідувачем кафедри геодезії практично до кінця своїх днів в Одеському інституті інженерів цивільного та комунального будівництва. З 14 квітня 1944 р. по 7 грудня 1944 р. виконував обов'язки директора інституту.

Спеціально для студентів-географів І. Д. Андросов написав і в 1941 р. надрукував у Києві підручник "Картографія для географів", в якому велику увагу приділяв математичним методам дослідження. В університеті до навчання на фуркації, тобто спеціальності "картографія", яку він організував і очолив, записувалися кращі студенти факультету. Аспірантуру під керівництвом професора І. Д. Андросова пройшли: І. Бейзер, У. Хмельницький (загинув на війні), С. Юценко (в післявоєнний час був доцентом Чернівецького університету), доцент Н. В. Ізмайлова, яка після смерті Інокентія Дмитровича завідувала кафедрою на геофаку до закриття її на початку 50-х років. Довгий час він вважався єдиним фахівцем з геодезії в Одесі. Він розробив принципово нові засоби інженерної геодезії, залучив математичні засоби в географічні дослідження,

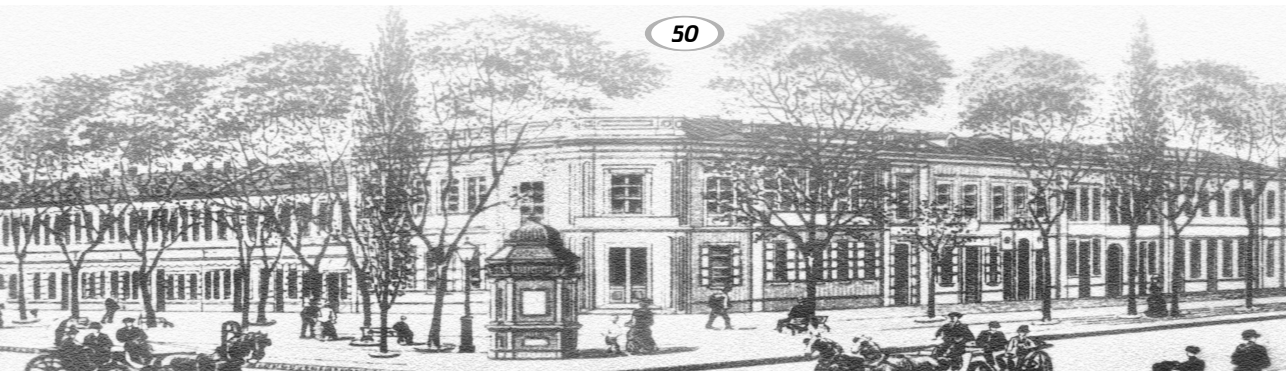

проводив дослідження в галузі динамічної геодезії, розробив план комплексних геодезичних досліджень північно-західного узбережжя Чорного моря між Дніпром і Дністром, який включав астрономічні спостереження, загальну і часткову гравіметричну зйомку, розробив проект протизсувних укріплень біля Одеси. Будучи талановитою людиною, він володів прекрасним художнім даром, писав картини, грав на скрипці. І все це обляроджувалось найвидатнішою життєвою і науковою скромністю і ввічливістю до колег, учнів і близьких.

І. Д. Андросов помер 25 червня 1948 р. від раку легенів. Похований на другому християнському кладовищі в Одесі.

Пр.:

Теория геодезических инструментов. — Одесса, 1928. — 190 с.; Визначення широти Одеської астрономічної обсерваторії в зв'язку з вивченням коливань полюса // Тр. ОДУ.

Астрономія. — 1937. — Т. 2. — С. 37-54; О роли картографии в развитии географического образования по подготовке кадров географов-картографов в ОГУ // Там же. Географія. — 1940. — Т. 1. — С. 31-37; Современная динамическая геодезия как методология изучения эпейрогенических движений Земли // Там же. — С. 5-29; Геодезия и ее значение для социалистического строительства и обороны нашей страны. — Одесса, 1941. — 24 с.; Картографія для географів. — К., 1941; Радянська геодезія і картографія за 30 років // Наук. сесія, присвяч. 30-м роковинам Великої Жовтневої соц. рев.: Тези доп. — Одеса, 1947. — С. 105-111.

Літ.:

Амброз Ю. А. Андросов І. Д. // Геогр. енциклопедія України. — Т. 1. — С. 41; Андросов І. Д. // Краснопольский. — Ч. 1. — С. 42; Андросов І. Д. // Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 1. — С. 14-16; Андросов І. Д. // Страницы. — Ч. 2. — С. 29-32; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ю. О. Амброз, М. Ю. Волянська, В. Г. Каретніков

АНДРУСОВ Микола Іванович

*Геолог, палеонтолог, палеогеограф,
академік Російської Академії наук*

М. І. Андрусов народився в Одесі 7 грудня 1861 р. Його батько працював вільним штурманом на суднах Російського товариства пароплавства і торгівлі (РОПТ). Дружина, Надія Германівна, дочка відомого археолога Г. Шлімана. Син Дмитро Миколайович — закінчив Сорбоннський університет, став геологом, відомим дослідником геології і тектоніки Західних Карпат (монографія “Геологія Карпат”), був професором університету у Братиславі, академіком Словацької Академії наук. Він багато зробив під час підготовки до друку в СРСР зібрань праць свого батька, передав перелік творів, що були надруковані М. І. Андрусовим за кордоном, а також первісний список робіт М. І. Андрусова з анотаціями автора.

М. І. Андрусов ще в період навчання в Олександрійській керченській

гімназії був, за його словами, “хорошим класиком”. Він цікавився археологією, історією Пантікапеї, збирав окам’янілості, вивчив книгу Г. Абіха про геологію району Керчі і Таманського півострова.

Як стипендіат РОПТ, у 1879 р. він вступив на природничий відділ фізико-математичного факультету Новоросійського університету, де захопився зоологією під впливом блискучих лекцій І. І. Мечникова з морфології та ембріології тваринного світу, а також консерватора Зоологічного кабінету Г. М. Відгальма, який навчав студентів збирати палеонтологічні рештки тварин і зразки сучасних морських мешканців.

Новоросійським товариством природознавців у 1882 р. М. І. Андрусов був відряджений з метою здійснення геологічних досліджень до Керченського півострова. Велику допомогу у визначенні зібраних М. І. Андрусовим у студентські роки колекцій надавав йому професор І. Ф. Синцов.

У 1883 р. у Записках Новоросійського товариства природознавців М. І. Андрусов публікує першу наукову працю “Заметка о геологических исследованиях в окрестностях города Керчи”, а у 1884 р. — “Геологические исследования на Керченском полуострове, произведенные в 1882 и 1883 гг.” В цих роботах М. І. Андрусов показав себе зрілим геологом. Він вперше встановив сарматський габітус чокракського вапняку, констатував наявність раніш невідомих антикліналей і синкліналей на Керченському півострові.

У 1884 р. М. І. Андрусов закінчив Новоросійський університет, але не був залишений там, бо ще у 1883 р. підписався під протестом, поданим ректору з приводу виходу у відставку І. І. Мечникова. Однак за допомогою професорів О. О. Ковалевського і В. В. Зеленського у 1885 р. він отримав Мікрюковську стипендію і був надісланий на два роки за кордон (Австро-Угорщина, Німеччина). У Відні він слухав лекції професора Е. Зюса, ознайомився з всесвітньовідомими геологами М. Неймайром, Тейсейром та ін. Потім переїхав до Мюнхена, де працював у професора К. А. Ціттеля. У Загребі працював у професора С. Брусини, їздив з геологічною метою до Хорватії, Тиролю, Італії. Він зіставив керченські вапняки з конгерієвими шарами Австро-Угорщини та Італії (публікації 1885—1886 рр. німецькою мовою). З-за кордону М. І. Андрусов повер-

нувся до Петербурга, де за поданням професора О. О. Іностранцева став професорським стипендіатом. У 1888 р. він склав магістерський іспит; у 1890 р. у Петербурзі захистив магістерську дисертацію на тему “Керченський известняк и его фауна”.

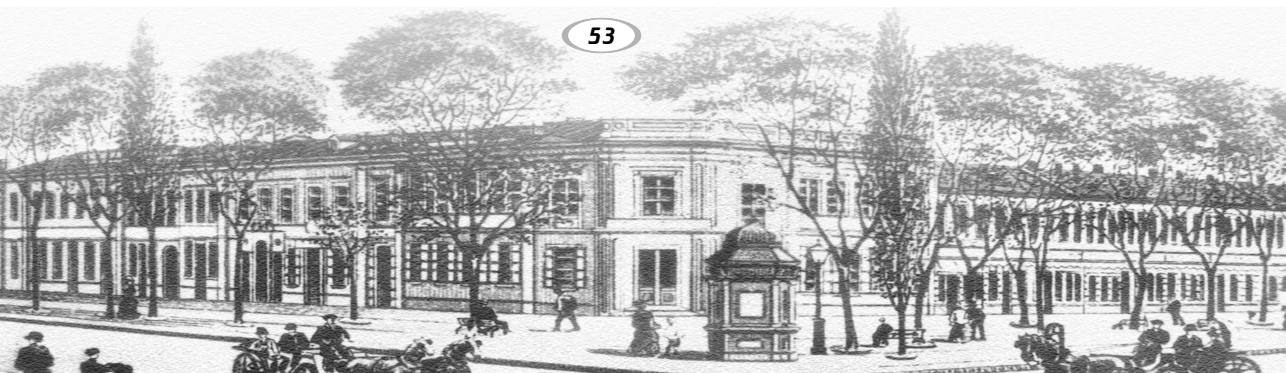
У 1889 р. разом з дружиною М. І. Андрусов переїхав до Одеси, він хотів продовжувати дослідження морських неогенових відкладів. Його було обрано приват-доцентом Новоросійського університету, він читав лекції з геології та географії.

В Одесі разом з професором О. В. Кюловським він виробив проект чорноморської глибоководної експедиції. Цей проект був поданий з'їзду Російських дослідників природи у Петербурзі і за поданням Російського географічного товариства почав здійснювати влітку 1890 р. (на судні “Чорноморець”).

М. І. Андрусов у своїй біографії вказує, що “ученый штаб состоял из И. Б. Шпиндлера, барона Врангеля и Андрусова”. Ця експедиція, за оцінкою М. І. Андрусова, зробила “два замечательных открытия, а именно, нашла на дне моря остатки послетретичной фауны Каспийского типа и констатировала “зараженность” глубин сероводородом”. Але участь в експедиції М. І. Андрусова перервалася у 1890 р., коли “за сімейними обставинами” сім'я мусила виїхати до Парижу.

Влітку 1891—1892 рр. Микола Іванович працював у Сорбонні у Мюнье-Шальма і в Jardin des Plantes у П. Фішера. Влітку 1892 р. був на з'їзді британських натуралістів, потім переїхав до Відня, далі — до Загреба. В цей період він познайомився з відомими вченими Бьюкененом, Дж. Муреем, Ірвіном, Брусиною.

М. І. Андрусов повернувся в Росію до Санкт-Петербурга, де був призначений приват-доцентом Петербурзького університету і перебував на цій посаді до 1896 р. За його ініціативою і за клопотанням Російського географічного товариства у 1894 р. здійснилася Мармуроморська експедиція на турецькому судні “Селяник”, в якій, крім нього, взяли участь російські вчені: І. Б. Шпіндлер, О. О. Остроумов, А. О. Лебединцев. Ця експедиція з'ясувала причини виникнення Босфору, Дарданелл та взає-

много обміну вод Чорного та Середземного морів, вивчила склад глибинної фауни Пропонтиди.

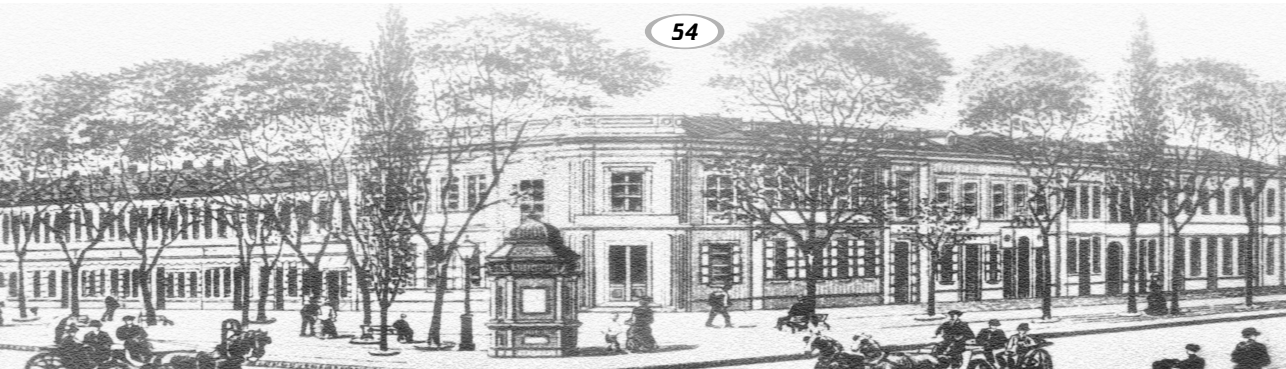
20 травня 1897 р. М. І. Андрусов захистив докторську дисертацію “Жи-вущие и ископаемые Dreissensidae Евразии”, яка була удостоєна Ломоно-сівської премії АН. З 1896 р. завідував кафедрою в Юр’ївському (тепер Тартуський) університеті, з 1901 по 1905 р. був там ординарним професо-ром, віце-президентом Юр’ївського товариства дослідників природи. У 1897 р. М. І. Андрусов брав участь у роботі сьомого Геологічного конгресу, організував для його учнів екскурсію на Керченський півострів.

24 березня 1904 р. М. І. Андрусов був обраний ординарним професо-ром університету св. Володимира у Києві. Тут він працював до 1912 р. і утворив свою школу (М. В. Баярунас, А. Д. Савченко, С. А. Гатуєв, Б. С. Личков, А. Д. Нацький та інші). Він був обраний головою Київського товариства дослідників природи. В цей період він продовжував геологічні дослідження в Криму (Керч, Судак), в Румунії, на півострові Мангши-лак, в Абхазії, де зібрав матеріали до стратиграфії і палеонтології, геологічної історії Понто-Каспійського басейну — головної мети його досл-іджень. М. І. Андрусов 4 грудня 1910 р. був обраний членом-кореспон-дентом АН Росії по фізико-математичному відділенню.

У травні 1911 р. М. І. Андрусов був обраний на кафедру геології Пе-тербурзького університету, але не був затверджений міністром народної освіти. Після цього він подав у відставку і за вислугою 25 років одержав пенсію та мундир, працював на Вищих жіночих курсах. Був обраний також геологом Геологічного комітету, завідував Геологічним відділен-ням Геологічного і мінералогічного музею ім. Петра Великого.

З травня 1914 р. М. І. Андрусов був обраний ординарним академіком Російської Академії наук. Крім цього, він був почесним членом Юр’ївсь-кого, Київського і Уральського товариств дослідників природи, членом Румунського товариства, членом мінералогічного, геологічного товариств, Петербурзького і Московського товариств дослідників природи, Товари-ства любителів природознавства, антропології і етнографії.

Першу світову війну М. І. Андрусов зустрів разом з дочками у Шварц-вальді (Німеччина). Вони повернулися до Петербурга, де зустріли Жовт-

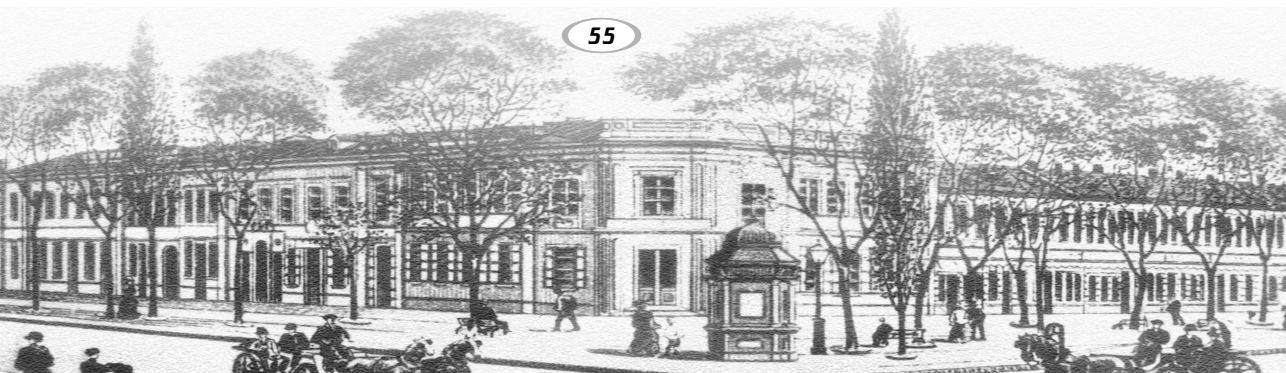
неву революцію. Навесні 1918 р. він з синами-геологами Вадимом і Дмитром здійснив експедицію до Закавказького регіону і у Фергану з метою пошуків нафти. Повернувшись до Петрограда, Микола Іванович зайнявся упорядкуванням своїх багатих колекцій, бібліотеки і передав їх до Геологічного музею, бо збирався з родиною виїхати до Криму. Це здійснилося у серпні 1918 р., коли він одержав відрядження від Академії наук терміном до 1 жовтня 1919 р. По дорозі до Криму він зупинявся на деякий час в Одесі, мешкав у професора В. Д. Ласкарева.

У Криму М. І. Андрусов спочатку працював у Таврійському геологічному бюро, завідував партією водних пошуків, з червня 1919 по 1920 р. був директором академічної Севастопольської біостанції.

За поданням першого президента Всеукраїнської Академії наук В. І. Вернадського, М. І. Андрусов у 1919 р. був обраний академіком ВУАН. За рішенням Крайової Ради України від 16 жовтня 1918 р. був заснований Таврійський університет, який почав працювати у Сімферополі 14 жовтня 1919 р. М. І. Андрусов зайняв в університеті посаду завідувача кафедри геології на геологічному відділі, читав там лекції у 1918/19 і на початку 1919/20 уч. рр., розробив спецкурс про четвертинну історію Чорного моря, керував геологічними екскурсіями, упорядкував геологічний кабінет.

У 1918 р. родина М. І. Андрусова отримала звістку про загибель старшого сина Леоніда під Архангельськом, де він брав участь у науково-промисловій морській експедиції. Ця звістка та загальні тяжкі обставини життя у Криму призвели Миколу Івановича до інсульту з частковим паралічем руки і ноги. Після лікування родина Андрусових у березні 1920 р. виїхала через Стамбул до Франції. Микола Іванович став працювати у Сорбонні в лабораторії видатного геолога Є. Ога, зрідка читав лекції. З Парижа родина переїхала до Праги, де М. І. Андрусов читав лекції у Вищому технічному училищі, а також займався удосконаленням своїх ранніх робіт, особливо з четвертинної історії Чорного і Каспійського морів. У 1923 р. він надрукував монографію “Апшеронский ярус”.

27 квітня 1924 р. у Празі від повторного інсульту Микола Іванович Андрусов помер. Похований у Празі.

За життя і після смерті М. І. Андрусова надруковано 161 наукову працю, переважно російською мовою, а також німецькою, чеською, французькою мовами.

Пр.:

Избр. тр.: В 4 т. / Под ред. Н. И. Шатского, Д. И. Щербакова. — М.: Изд-во АН СССР, 1961-1965.

Літ.:

АН СССР. — Т. 1. — С. 91; Библиографический список трудов // Оноприенко В. И. Николай Иванович Андрусов (1861-1924) / Отв. ред. С. А. Мороз. — М., 1990; Краснопольский. — Ч. 1. — С. 43; Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 1. — С. 17-29; Рус. зарубіжжє: Золотая кн. емиграции. — С. 32-34; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ю. А. Амброз

АНИКІН Валерій Хомич

Хімік-органік

В.Х.Анікін народився 1 липня 1948 р. у Тирасполі у родині службовців. Там же у 1966 р. В.Х.Анікін закінчив середню школу зі срібною медаллю. У цьому ж році Валерій Хомич стає студентом хіміко-технологічного факультету Одеського політехнічного інституту.

Уже на першому курсі В. Х. Анікін цікавився дослідницькою роботою. Перше невелике дослідження “О взаимодействии окиси ртути с сульфитом натрия” було виконано під керівництвом професора В. А. П’янкава на кафедрі загальної та неорганічної хімії. Протягом чотирьох останніх років навчання В. Х. Анікін отримував стипендію ім. Леніна. В 1971 р. закінчив інститут з відзнакою.

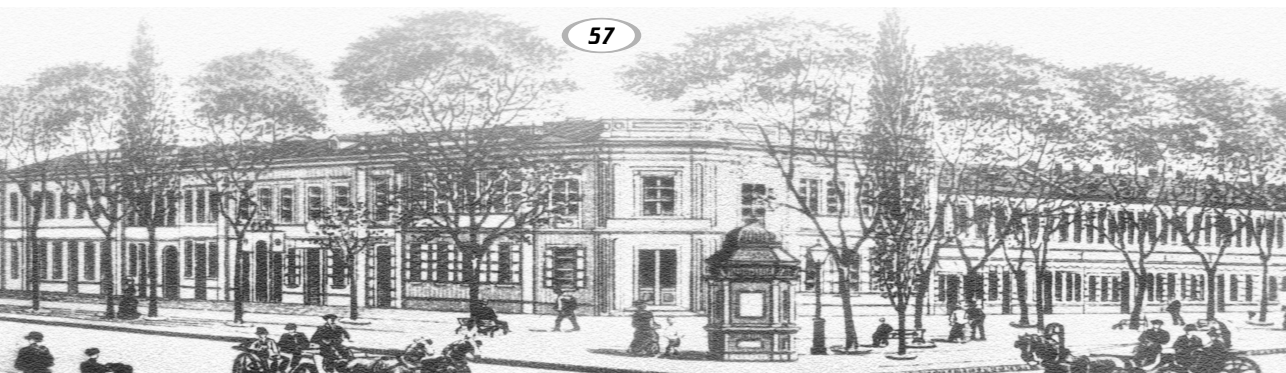
З 1971 р. В. Х. Анікін працює на посаді старшого лаборанта кафедри загальної та неорганічної хімії політехнічного інституту, а з 1972 р. — на посаді інженера науково-дослідного сектора. Виробничу діяльність В. Х. Анікін поєднує з викладацькою і науковою роботою під керівництвом доцента Г. П. Петренка.

З лютого 1976 р. В. Х. Анікін працює в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова на посаді старшого наукового співробітника. У січні 1977 р. він захищає кандидатську дисертацію “Исследование в области синтеза и изучения свойств 1,2-бифункциональных производных аценафтена”. В 1981 р. В. Х. Анікін стає асистентом, а з 1982 р. — доцентом кафедри органічної хімії. Він багато та плідно працює як педагог і вчений. Його викладацька діяльність пов’язана з розробкою та читанням курсу лекцій з органічної хімії і теоретичних проблем органічної хімії. Його лекції цікаві й нестандартні: він не просто доносить до своїх слухачів певну суму знань, але примушує їх мислити і самим знаходити відповіді на поставлені ним проблеми, формуючи тим самим мотиви до творчості. Будучи дуже вимогливим перш за все до себе, В. Х. Анікін відноситься до числа тих вчених, які особистим прикладом показують, що значить займатися наукою, й він присвячує весь свій час і сили.

В. Х. Анікін завжди цікавився останніми досягненнями науки. В колі його інтересів знаходяться моделювання будови органічних сполук і їх реакції, проблеми застосування комп’ютерів у навчанні. Під його керівництвом виконані та захищені дисертаційні роботи: Е. В. Ганіним, Т. І. Левадовською, А. А. Лютиковою, М. А. Фаделем (Лівія), В.В. Ведутой та Д. Г. Купріяном.

В. Х. Анікін належить школі одеських хіміків М. М. Дашевського та Г. П. Петренка. Роботи у галузі теоретичної і прикладної хімії аценафтену, аценафтилену та їх похідних стають одним із напрямків досліджень на кафедрі органічної хімії ОДУ.

З 1976 р. В. Х. Анікін керує групою дослідників, яка розробляє методи отримання похідних аценафтену, аценафтилену, аліфатичних аміносполук і солей четвертинних амонієвих основ; вивчає реакції електрофіль-

ного приєднання до похідних аценафтилену, реакції елімінування 1,2-дигалогенпохідних аценафтену, міжфазнокаталітичного алкілування нафталіміду і нафтостирілу та їх заміщених; полігалогенування аценафтену. Важливість цих речовин базується на доступності та дешевизні початкової сировини — аценафтену, значні ресурси якої зосереджені в Україні. На основі цього вуглеводу можуть бути отримані високоякісні барвники, термо- і радіаційностійкі полімери, антипірени, аналітичні реагенти, лікарські препарати.

В своїх дослідженнях В. Х. Анікін тісно зв'язаний з роботою члена-кореспондента НАН України Г. Л. Камалова, якого вважає своїм другим вчителем, підтримує з ним постійні наукові зв'язки. З 1995 р. розвивається наукове співробітництво В. Х. Анікіна з професором Регенсбурзького університету А. Мерцем у межах партнерської кооперації між університетами; спільні дослідження у галузі розробки методів отримання похідних аценафтену і аценафтилену, та нафталіміду, вивчення їх структури та властивостей проводяться з вченими Полтави, Харкова, Рубіжного, Кишинєва.

У результаті багаторічної плідної наукової діяльності В. Х. Анікіна з'явилася докторська дисертація “Синтетические аспекты химии галоген- и кислородсодержащих 1,2-производных аценафтилена и родственных соединений”, яка була захищена в 1992 р., офіційні опоненти — професори Б.М.Красовицький, О.Г.Юрченко, Л.М.Ягупольский. У 1993 р. В. Х. Анікіна обрано професором кафедри органічної хімії ОДУ.

Тепер В. Х. Анікін продовжує з захопленням займатися науковою й педагогічною діяльністю. Він надрукував понад 100 наукових робіт, серед яких 24 авторських свідоцтва СРСР.

Пр.:

Удобный способ синтеза первичных алифатических аминов / В. А. Аникин, Э. В. Ганин, Г. Л. Камалов // Укр. хим. журн. — 1983. — Т. 49, вып. 12. — С. 1311-1312; 1,2-производные аценафтилена. IX. Новые данные о присоединении галогенов к аценафтилену / В. Ф. Аникин, Т. И. Левандовская // Журн. орг. химии. — 1988. — Т. 24, вып. 5. — С. 1064-1070; 1,2-Производные аценафтилена. XIV. Синтез и метоксидегалогенирование ацеталей 5-галогено-1,2-аценафтендионов / В. Ф. Аникин, С. Э. Самбурс-

кий // Там же. — 1988. — Т. 34, вып. 2. — С. 261-265; Stereochemistry of the Addition of Bromine to Acenaphthylene Derivatives: Substituent and Solvent Effects / Anikin V.F., Veduta V.V., Merz A. // Monatshefte fur Chemie. 1999.- Vol.130, № 5.- P.681-690; Синтез 4-замещенных бис-нафталимидов / Куприян Д.Г., Аникин В.Ф., Мерц А., Паценкер Л.Д. // Журн. орг. химии. — 2004. — Т.40, вып.5. — С.732-737.

Лит.:

Who's Who in the World. — 14-th Ed. — New-York, 1997; Dictionary of International Biography: International Biographical Center. — 26-th Ed. — Cambridge, 1998; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Г. В. П'янкова, А. І. Дроздовська

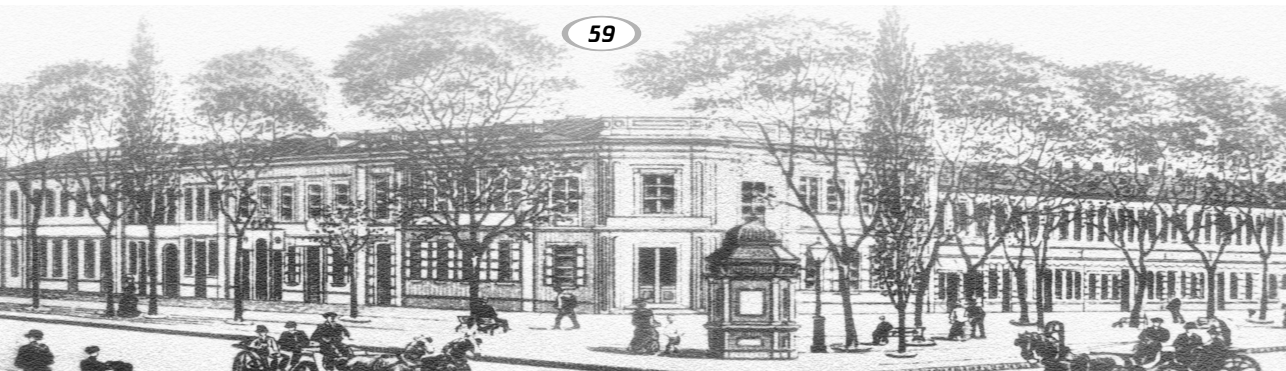

АНИСІМОВ Юрій Микитович

Хімік-полімерщик

Ю.М. Анісімов народився 28 лютого 1938 р. у м. Іркутськ в родині викладачів вищої школи. Отримав вищу освіту на хімічному факультеті Одеського державного університета ім. І.І. Мечникова у 1955-1960 рр. У 1961-1963 рр. асистент, старший викладач кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів університету, у 1963-1966 рр. — аспірант кафедри, наукові керівники — проф. Юрженко О.І. та доцент Іванчев С.С. Кандидатську дисертацію на тему “Застосування інфрачервоної спектроскопії при дослідженні пероксидів ацилів як ініціаторів радикальної полімеризації” за спеціальністю “хімія високомолекулярних сполук” захистив на засіданні вченої ради хімічного факультету ОДУ у 1967 р., науковий ступінь кандидата хімічних наук присуджено ВАК ССРСР у 1967 р.

Ю.М. Анісімов працював доцентом кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів. З 1969 р. -, завідувач кафедрою з 1979-1989 рр., доцент кафедри загальної хімії та полімерів 1989-2001 рр., з 2001 р. — професор кафедри до теперешнього часу. Вчене звання професора кафедри загаль-

ної хімії та полімерів присвоєно у 2003 р. Міністерством освіти і науки України. Вихованець Одеської школи хіміків-полімерщиків, учень професорів О.І. Юрженко та С.С. Іванчева.

Ю.М. Анісімов розробив різнопланові курси лекцій та створив методичне забезпечення курсів: високомолекулярні сполуки, фізико-хімія полімерів, фізико-хімічні методи дослідження полімерів, полімерні композиційні матеріали, важливіші синтетичні та біологічні полімери, застосування полімерів в медицині та фармакології.

Наукова діяльність Ю. М. Анісімова пов'язана з дослідженнями спектральних характеристик пероксидів ацилів, встановленню впливу пероксидів на будову отриманих полімерів. Досліджено методи синтезу, термічну стійкість та ініціюючу активність металорганічних пероксидів алюмінію та титану в процесах полімеризації, визначено стереорегулярну структуру одержаних полімерів. Вперше проведено систематичне дослідження процесів термічного розкладу та радикалоутворення дікетонатів перехідних металів у середовищі мономерів, які полімеризуються. Обґрунтовані оптимальні типи ініціаторів і активаторів, умови проведення низькотемпературної полімеризації з метою одержання полімерів з високими молекулярними масами. Встановлені кінетичні закономірності низькотемпературної кополімеризації ряду мономерів, запропановане рівняння кополімеризації, яке дозволяє розраховувати умови одержання бінарних кополімерів із заданим складом та підвищеними міцносними характеристиками. Зроблено істотний внесок у визначення закономірностей кополімеризації олігоестерних смол з олігоестеракрилатами при низьких температурах, запропановані умови формування матеріалів з системою взаємопрониклих полімерних сіток з підвищеними міцносними характеристиками. Розроблено методіку прогнозування міцносних властивостей армованих скло- та вуглетканинами композиційних матеріалів на основі гібридних полімерних зв'язуючих, яка дозволяє розрахунковим засобом визначати оптимальні склади армованих композиційних матеріалів. Встановлено умови низькотемпературного формування та оптимальні склади армованих композитів з високою ударною міцністю.

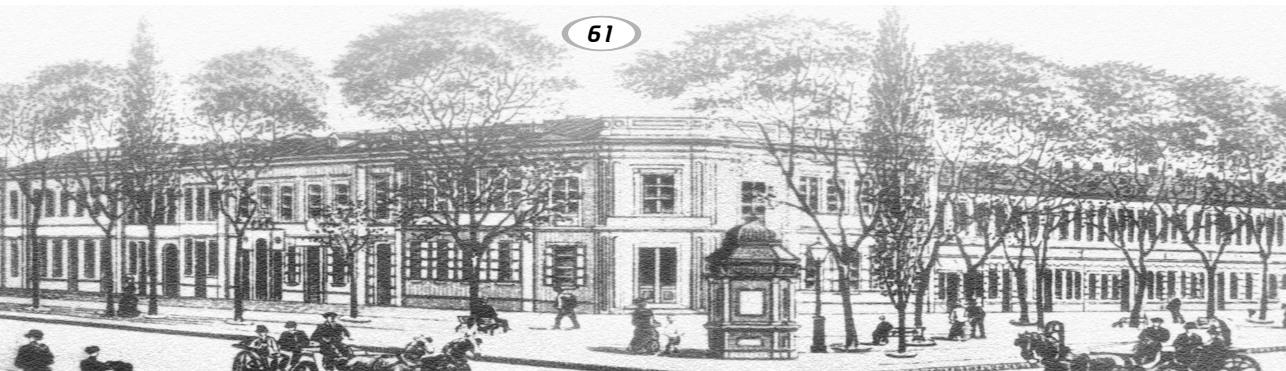

Ю.М. Анісімов опублікував більше 200 наукових праць, у тому складі понад 160 статей у фахових журналах, 8 авторських свідоцтв та патентів на винахід. Прийняв участь у багатьох міжнародних та республіканських конференціях, в тому складі у Всесвітніх полімерних конгресах (1996, 2000 та 2004 рр.)

Анісімов Ю.М. підготував 5 кандидатів наук, в тому складі 2 для іноземних країн. Зараз завершуються ще 2 кандидатські дисертації. Отримав двічі грант Соросівського доцента та звання Соросівського асоційованого професора. Нагороджений дипломами та почесною грамотою обласним управління освіти і науки за багаторічну наукову і педагогічну діяльність у 1998 р.

Пр.:

Спектральное исследование диацильных перекисей / Иванчев С.С., Юрженко А.И., Анисимов Ю.Н. // Журн. физ. химии. — 1965. — Т.39, вып.10. — С. 1900-1904; Роль перекисных инициаторов в образовании разветвлений в полистироле / Иванчев С.С., Анисимов Ю.Н., Юрженко А.И., // Докл. АН СССР. — 1966. — Т. 160, вып. 5. — С.1072-1074; Передача цепи на полимер в зависимости от природы инициатора при полимеризации стирола / Анисимов Ю.Н., Иванчев С.С., Юрженко А.И. // Высокомолекулярные соединения. — 1967. — Т. 9, вып 6. — С. 692-696; Металлоорганические перекиси алюминия и титана, изучение их термического разложения / Анисимов Ю.Н., Иванчев С.С. // Журн. общей химии. — 1971. — Т. 41, вып. 10. — С. 2248-2252; Изучение нитрозамещённых перекисей ароматического ряда в процессах радикалообразования при термическом разложении / Волошановский И.С., Анисимов Ю.Н, Иванчев С.С // Журн. общей химии. — 1973. — Т. 43, вып. 2. — С. 354-359; Полимеризация виниловых мономеров, иницированная нитросодержащими перекисями / Волошановский И.С., Анисимов Ю.Н, Иванчев С.С // Высокомолекулярные соединения. — 1976. — Т.18, вып. 2. — С. 376-383; Изучение термической устойчивости и иницирующей активности третбутилпероксиагнийхлорида / Анисимов Ю.Н, Олещук В.И., Рудая Н.В. // Журн. общей химии. — 1978. — Т. 48, вып. 10. — С. 2092-2095; Наполненные антифрикционные компаунды на основе эпоксикремниевых смол / Олещук В.И., Живицкая С.П., Анисимов Ю.Н., Моисеев В.Ф., Чернявский В.Т. // Журн. пластмассы. — 1980. — №11. — С. 34-36; Кинетика отверждения эпоксиднокремнийорганических смол / Анисимов Ю.Н., Толстолык В.М., Олещук В.И. // Укр. хим. журн. — 1982. — Т.48, №5. — С. 541-545.; Изучение радикалообразования при терморазложении триацетиллацетоната марганца с активаторами в среде виниловых мономеров /Анисимов Ю.Н., Чоудхури Г. // Журн. общей химии. — 1984. — Т.54, №7. — С. 1460-1464; Анисимов Ю.Н, Галибей В.И., Иванченко П.А. и др. Процессы полимеризации и физико-химичес-

кие методы исследования. — К.: Вища школа, 1987. — 159 с.; Кинетика сополимеризации стирол-метилметакрилат, стирол-винилацетат и состав сополимеров / Анисимов Ю.Н., Сухова И.В. // Изв. вузов СССР. Сер. химии и хим. технологии — 1988. — Т.31, №2. — С. 36-39; Изучение кинетики бинарной сополимеризации виниловых мономеров иницированной триацетилацетонатом марганца и состава сополимеров / Анисимов Ю.Н., Сухова И.В. // Укр хим. журн. — 1989. Т. 55, №8 — С. 869-872.; Кинетика активированной бинарной сополимеризации виниловых мономеров, иницированной дикетонатами переходных металлов / Анисимов Ю.Н., Кравцова Т.В., Хассан Тахер // Укр хим журн. — 1991. — Т.57, №11. — С.1219-1224; Анисимов Ю.М. Фізико-хімічні методи дослідження полімерів та композиційних матеріалів. — К.: Вид-во ІСДО, 1993. -80 с.; Изучение закономерностей бинарной сополимеризации виниловых мономеров, иницированной дикетонатами переходных металлов / Анисимов Ю.Н. // Укр. хим. журн. - 1994. — Т.60, № 3-4. — С. 320-325.; Микроструктура и свойства бинарных сополимеров, полученных с использованием дикетонатов переходных металлов как инициаторов / Анисимов Ю.Н. // Журн. прикл. химии. — 1995. — Т.68, 38. — С.1356-1360; Сополимеризация виниловых мономеров с ненасыщенной олигоэфирной смолой — полигликольмалеинатфталатом // Укр. хим. журн.. — 1997. — Т. 63, №8. — С. 135-140; Образование радикалов и иницирующая активность систем пероксид-ацетилацетонаты переходных металлов в процессах низкотемпературной полимеризации / Анисимов Ю.Н., Колодяжный А.В., Грехова О.Б. // Журн. общей химии. — 1999. — Т. 69, №11. — С. 1863-1867.; Кинетика формирования и прочностные характеристики полувзаимопроникающих полимерных сеток на основе эпоксидных смол и олигоэфиракрилатов / Анисимов Ю.Н., Савин С.Н. // Укр. хим. журн. — 2000. — Т.66, №4. — С. 117-121; Анисимов Ю.Н. Высокомолекулярные соединения и биополимеры. — Одесса: Изд-во ОИУУ, 2000 -180 с.; Формирование, пространственная структура и прочностные свойства взаимопроникающих полимерных сеток на основе олигомер-олигомерных систем низкотемпературного отверждения / Анисимов Ю.Н., Савин С.Н. // Журн. прикл. химии. — 2001. — Т.74, №4. — С.633-636; Прочностные свойства армированных углеродной тканью композиционных материалов и их межфазные характеристики / Анисимов Ю.Н., Савин С.Н. // Укр. хим. журн.. -2002. — Т. 68, №5. -С. 56-58; Армированные углеродной тканью композиты на основе модифицированных эпоксидных смол и прогнозирования прочностных свойств. / Ю.Н. Анисимов, С.Н. Савин. // Журн. прикл. химии. — 2002. — Т.75, №6. — С. 1015-1018; Процессы сополимеризации олигомеров и формирования полимерных композиционных материалов / Ю.Н. Анисимов, С.Н. Савин // Вісн. ОНУ. -2003. -Т. 7, вип. 9-10. — С. 176-191.

Лит.:

Анісімов Ю.М. // Очерки развития науки в Одессе. — С.135; Історія Одеського університету (1865-2000). — С. 166.

АНИЩУК Володимир Васильович

Історик, політолог

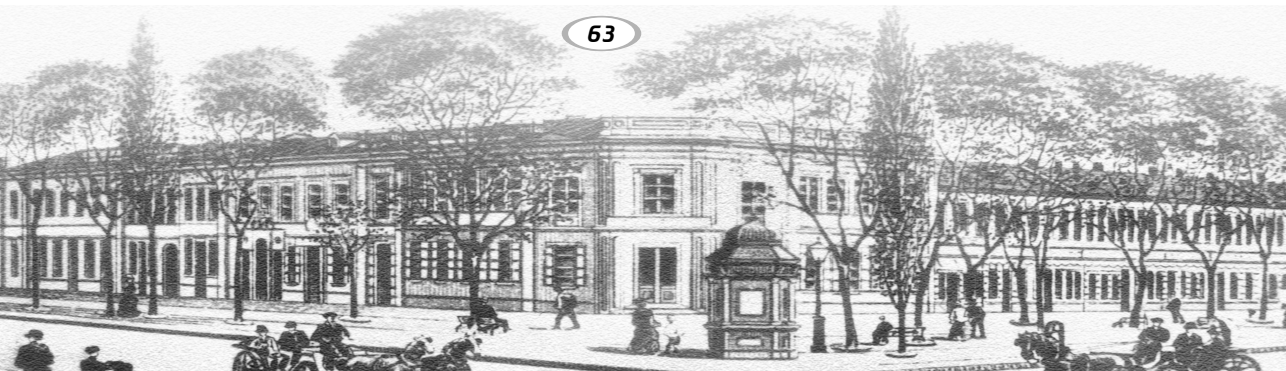
Народився 9 грудня 1943 р. в Караганді у родині службовців. З дитинства залишився без батьків. Вчився в школі-інтернаті Миколаєва. Трудову діяльність розпочав сільським вчителем-істориком. Закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (1969). Працював на комсомольській роботі (1967—1969), вчився в аспірантурі (1971—1973).

За 30 років викладацької діяльності в вузах Одеси пройшов шлях від асистента до професора кафедри. Працював відповідальним секретарем приймальної комісії, заступником декана з роботи з іноземними учнями, секретарем парткому університету. У 1979—1982 рр. працював викладачем-консультантом Гаванського університету. Володіє іспанською мовою.

У 1973 р. захистив кандидатську, а у 1989 р. — докторську дисертації. Автор ряду монографій, посібників, наукових статей. Фахівець з проблем молодіжної політики. Головна праця “Рост соціальної активності молодіжи” (1989). Лауреат Другого Всесоюзного конкурсу праць молодих вчених з проблем суспільних наук (1973).

Професор (з червня 1991 р.) Інституту соціальних наук держуніверситету. Професор історичних наук (з вересня 1989 р.).

Був керівником депутатської групи “За соціальну справедливість та народовладдя” та головою постійної комісії Одеської обласної ради народних депутатів (1994—1998). Народний депутат України 14-го скликання (з березня 1998 р.) від Компартії України. Член фракції Компартії України, Комітету з питань правової реформи Верховної Ради України, член Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співробітництва (ПАЧЕС) від України (з вересня 1998 р.).

Член КПРС з квітня 1964 р. Працював заступником завідувача ідеологічного відділу обкому партії (1991), першим секретарем Одеського обкому Компартії України (з серпня 1996). Член ЦК Компартії України.

Пр.:

Рост социальной активности молодежи. — К.; Одеса: Вища шк., 1988. — 189 с.; Изучение молодежного движения в Одесском регионе: Вопр. археографии / Анищук В. В., Михайлюк В. С. // Південь України під час другої світової війни, 1939-1945. — Одеса, 1993. — Вип. 1. — С. 14-17; Вплив сучасних громадсько-політичних рухів та провідних політичних партій на становлення незалежної України / Анищук В. В., Михайлюк В. С. // Україна: становлення незалежності: Всеукр. наук.-метод. конф. — Одеса, 1993. — Ч. 1. — С. 114-116.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

АНУФРІЄВ

Лев Олександрович

Філософ

Л. О. Ануфрієв народився 27 жовтня 1925 р. в с. Праві Ламки Тамбовської обл. в родині службовців. Дід У. О. Ануфрієв був професором Санкт-Петербурзького університету, вченим-славістом.

Перед війною родина жила в Одесі, евакуювалася в 1941 р. в Стерлітамак (Башкирія). У січні 1943 р. був призваний до Радянської Армії, закінчив Одеське Військово-піхотне училище, яке розмістилося в Уральську. Воював у стрілецькій дивізії. За бойові дії нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни першого ступеня.

У 1947 р. демобілізувався та вступив до Одеського університету, на історичний факультет. Викладачами в той час були: К. П. Добролюбський, А. Г. Готалов-Готліб, П. О. Каришковський, Д. Г. Елькін,

В. С. Алексеев-Попов та інші визначні вчені. У 1953 р. закінчив університет. З 1955 до 1960 р. працював старшим викладачем кафедри філософії Одеського технологічного інституту харчової промисловості. У 1965 р. захистив кандидатську дисертацію з філософії в Секції економіки, історії, філософії та права АН УРСР, у 1967 р. отримав вчене звання доцента.

У 1972—1980 рр. працював ректором Одеської Вищої партійної школи. У 1980 р. захистив докторську дисертацію. У 1980—1982 рр. був професором, завідувачем учбово-методичного відділу Академії суспільних наук при ЦК КПРС. З 1982 до 1992 р. працював проректором Одеського університету. З 1992 р. працює завідувачем кафедри політології ОНУ.

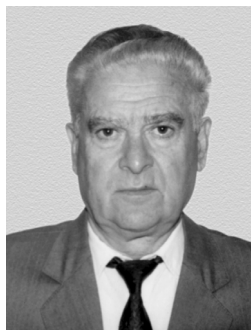
Крім бойових, нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Знаку Пошани, має 14 медалей.

Пр.:

О вере и неверии. — Одесса, 1961; Основные принципы и актуальные проблемы создания научно-атеистического воспитания. — К., 1965; Религия и жизнь: вчера, сегодня, завтра. — Одесса, 1969; То же. — 2-е изд. — Одесса, 1977; Религиозность и атеизм // Социол. очерки. — Одесса, 1974; Комуністи та релігія. — К., 1974; Идеологические основы развитого социалистического общества. — М., 1982; Націоналізм і політика. — Одеса, 1996; Політика і релігія. — К., 1997.

Літ.:

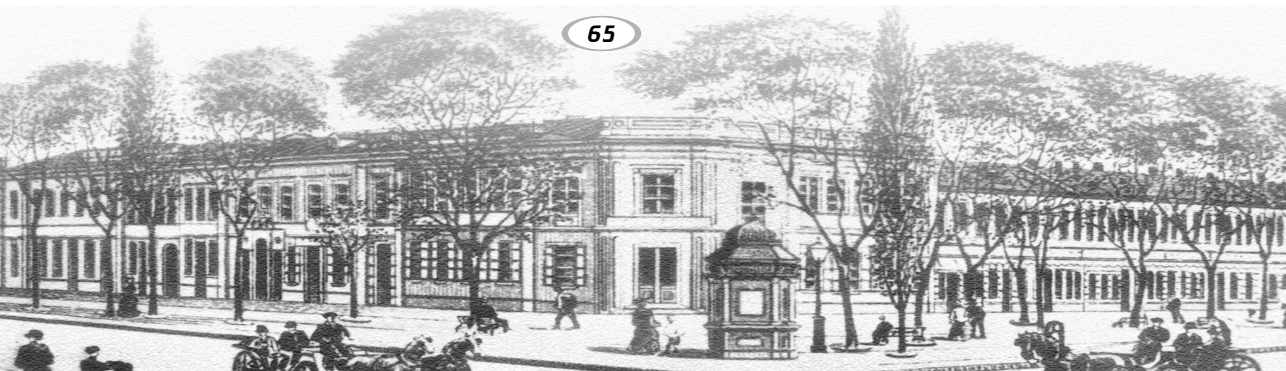
Первый орден и первая зачетка // Времена и годы. — Вып. 1. — С. 14-18; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

АППАТОВ Семен Йосипович

*Історик-міжнародник, політолог,
академік НАН України*

С. Й. Аппатов народився 24 січня 1930 р. у Первомайській Миколаївській обл. у родині службовців першого покоління:

батько був лікарем, мати — фармацевтом. Після інституту батьки працювали на Далекому Сході. Перед війною переїхали до Одеси.

З перших днів війни батько воював у лавах діючої армії, мати з дітьми евакуювалася в Ірбіт Свердловської обл. Після звільнення Одеси повернулися в місто. У 1947 р. С. Й. Аппатов закінчив СШ № 50 із золотою медаллю та вступив на факультет міжнародних відносин Київського університету. Закінчив навчання в 1952 р. із дипломом з відзнакою та отримав спеціальність історика-міжнародника, референта-перекладача.

Повернувся до Одеси, де теж не міг влаштуватися на достойну роботу. Почав працювати лектором товариства “Знання” (1952—1954). Вступив до Одеського інституту іноземних мов, який закінчив у 1960 р., одночасно працюючи інструктором обкому профсоюзу працівників освіти та вищої школи (1954—1958).

З 1958р. почав працювати викладачем історії та економічної географії (на англійській мові) у школі-інтернаті № 2. Одночасно в 1958—1966 рр. працював викладачем та директором Одеських державних трирічних курсів іноземних мов, а також викладачем історії міжнародних відносин та зовнішньої політики СРСР вечірнього університету марксизму-ленінізму (1961—1966). Без відриву від роботи та без навчання в аспірантурі підготував та захистив у Московському державному інституті міжнародних відносин кандидатську дисертацію (1966).

З листопада 1966 р. почав працювати в Одеському державному університеті асистентом, старшим викладачем, а з квітня 1967 р. — доцентом кафедри нової та новітньої історії. У 1980 р. захистив докторську дисертацію в Інституті США та Канади АН СРСР (Москва).

З лютого 1980 до березня 1982 р. працював виконуючим обов’язки завідувача кафедри нової та новітньої історії ОДУ. З березня 1982 до вересня 1986 р. — професором, а з 1986 до вересня 1996 р. — завідувачем кафедри.

Одночасно працював професором кафедри історії міжнародних відносин Київського університету (вересень 1981 — жовтень 1984), професором історії та теорії міжнародних відносин Тафтського та Мічиганського

(січень-червень 1986), Каліфорнійського (січень-червень 1991) університетів США.

З вересня 1992 р. працював також директором Центру міжнародних досліджень ОДУ, а з вересня 1996 р. — завідувачем кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук ОДУ. Вийшов на пенсію з 1 липня 1999 р.

Має звання заслуженого діяча науки та техніки України, академіка НАН України.

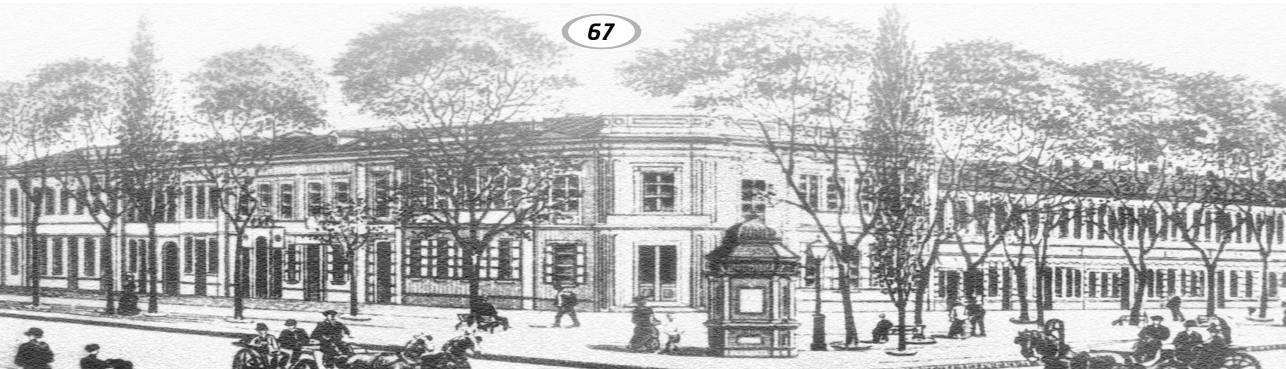
Автор більше 200 наукових і політичних публікацій, в тому числі 9 книг, виданих в Україні, Росії, США, Данії, Словенії — українською, російською, англійською, німецькою, датською мовами.

Крім того, більше тридцяти років член Спілки журналістів України, підготував численні виступи-коментарі та сценарії на Одеському обласному телебаченні, радіо та в республіканських і місцевих газетах і часописах. Голова та засновник одеської наукової школи історії, теорії та історіографії міжнародних відносин, учасник і керівник наукової ради з міжнародних відносин і зовнішньої політики обласного товариства “Знання”, ректор народного університету міжнародних відносин.

Останні роки свого життя перебував у США. Помер 25 травня 2003 р. в м. Цинцинаті (штат Огайо).

Пр.:

Американская историография германской проблемы. — М.: Междунар. отношения, 1966; Американская историография внешней политики США / С. И. Аппатов, Г. Н. Севастьянова. — М.: Наука, 1972; США и Восточная Европа: Общие проблемы амер. континент. политики. — М.: Мысль, 1979; Школы и направления в американской историографии послевоенных международных отношений // История и историки. — М., 1980; Американская буржуазная историография международных отношений: эволюция в 1970-е гг. // США: Экономика, политика, идеология. — 1981. — № 11; Критический анализ американской буржуазной историографии: Концепции восточноевропейской политики США / С. И. Аппатов, И. Н. Коваль. — К.; Одесса: Вища шк., 1984; Укрепление социалистического сотрудничества и политика западных держав / С. Аппатов, И. Петерс и др. — К.: Наук. думка, 1985; Идеологические аспекты внешнеполитической стратегии США в 1980-е гг. // США: Экономика, политика, идеология, 1995. — № 1; Покровители агрессии: Ближневосточная политика США в американской историографии / С. И. Аппатов, П. Я. Райнов. — К.; Одесса: Вища шк., 1986; Концепция нового политического мышления: достижения, проблемы даль-

нейшого изучения // Рабочий класс и совр. мир. — 1990. — № 1; США: современная внешнеполитическая мысль: Анализ концепций американской политологии 1980-х гг. — Одесса: Логос, 1992; Американские ученые о независимой Украине // Укр. іст. журн. — 1995. — № 2; Украина и Россия: как преодолеть этнополитические и психологические стереотипы // Регионализм в Европе. — Марибор (Словения), 1997. — На англ. мові; Украина и Россия: борьба национальных интересов // Уденригс. — 1997. — № 1. — На дат. мові; Украина и проблемы европейской безопасности. — Лондон; Нью-Йорк: Макмиллан-Пресс, 1998. — Англ. мовою.

Літ.:

Советские американцы / Ин-т всеобщей истории АН СССР. — М., 1991. — С. 4; Membership Roster and Research Lists: Society for Historians of American Foreign Relations. — 1990—1996 / Ed. by D. E. Anderson. — P. 2, 6, 56, 94; Directory of European Historians of North America. — 3-th Ed. — 1994. — P. 159; Appatov S. I. // Who is Who in the World. — 16-th. Ed. — New-York, 1999. — P. 68; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

АСЛАНОВ Сергій Костянтинович

*Математик, механік, спеціаліст в
області теорії горіння*

С. К. Асланов народився 18 серпня 1929 р. в Астрахані в сім'ї лікаря.

У 1947 р. закінчив середню школу в Саратові з золотою медаллю. В 1947-1952 рр. він навчався в Саратовському університеті, механіко-математичний факультет якого закінчив з відзнакою за фахом “механіка”, спеціалізуючись по гідроаеромеханіці та газовій динаміці. Закінчив аспірантуру з цієї ж спеціальності в 1952-1955 рр. під керівництвом відомого вченого професора С. В. Фальковича. 11 січня 1956 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Обтекание клиновидных тел газовым потоком” у Вченій раді Саратовського університету (офіційні опоненти: вчені зі світовим визнанням професори Ф. І. Франкль та М. Г. Чудаков).

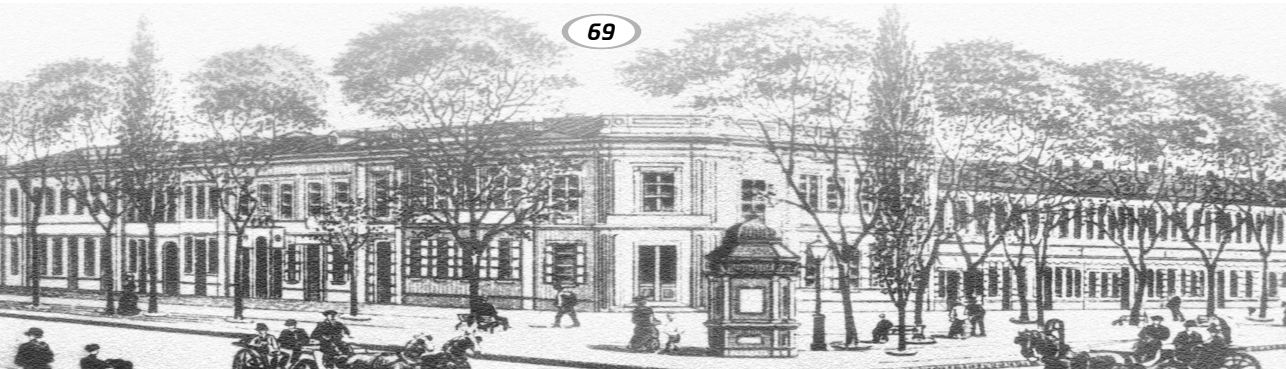
Навчання в аспірантурі С. К. Асланов поєднував з викладацькою роботою у якості асистента кафедри математичного аналізу (1953-1955). У 1957 р. одержав вчене звання доцента.

У початковий період науково-дослідна діяльність С. К. Асланова проходила в межах широко визнаної наукової школи професора С. В. Фальковича по трансзвуковій газодинаміці, і в цій математично складній області С. К. Асланов зумів одержати оригінальні результати. У той же час він розвиває власний напрям по динаміці рідини із змінною в'язкістю в умовах стаціонарного теплообміну, де йому вдалося знайти точні аналітичні розв'язки ряду нелінійних крайових задач, котрі були узагальненнями відомих класичних результатів для випадків постійної в'язкості.

З січня 1965 р. С. К. Асланов переїжджає на роботу до Одеського університету на посаду завідувача кафедри теоретичної механіки. Почавши ще в Саратовському університеті педагогічну і дослідну діяльність в області теорії горіння і вибуху і, зокрема, стійкості цих процесів, він примкнув до загально-визнаної наукової школи видатного вченого-фізика, тричі героя соціалістичної праці, члена-кореспондента АН СРСР К. І. Щелкіна (одного з піонерів і творців атомної техніки). Одержані в одеський період результати дозволили С. К. Асланову захистити у Вченій раді Одеського університету докторську дисертацію на тему “Дослідження стійкості ударно-детонаційних процесів і горіння” за фахом “теоретична і математична фізика” (квітень 1969). Офіційними опонентами виступили: академік Х. А. Рахматулін і професори М. Ф. Широков, С. А. Аbruков, Й. З. Фішер; консультантом — К. І. Щелкін.

У 1970 р. С. К. Асланов одержав звання професора. За його ініціативою і при активній участі на базі кафедри теоретичної механіки в 1975 р. було вперше в Одеському університеті відкрито навчальну спеціальність “механіка” і створено навчальну лабораторію з аерогідродинаміки.

Широкий спектр наукових інтересів і досягнуті фундаментальні результати досліджень дозволили С. К. Асланову створити власну наукову школу в області гідродинаміки, газодинаміки і теорії горіння і вибуху, що одержала визнання в країні і за її межами. Ним був створений науково-дослідний сектор при кафедрі теоретичної механіки, який тривалий час займався виконанням серйозних теоретичних робіт по спеціальній тематиці оборонного призначення.

У 80-х рр. С. К. Асланов почав дослідження в області математичного моделювання процесів у рідких аерозольних системах, де зумів одержати оригінальні результати універсального характеру щодо кінетики формування цих систем, руйнування рідких поверхонь і розпаду струменів, а також розпаду метеорних тіл, що влітають в атмосферу, процесів вибуху горючих аерозолів. Свою наукову діяльність фізико-математичного профіля С. К. Асланов поєднує з філософськими роботами, присвяченими методології основоположних принципів механіки і фізики. Ним організовано міський науковий семінар по синергетиці (самоорганізації процесів) при Південному центрі НАН України, яким він і керує.

Багато років професор С. К. Асланов є заступником відповідального редактора відомого періодичного наукового збірника “Фізика аеродисперсних систем”, працює в редколегіях “Вісника Одеського університету” і “Astronomical Publications”. Його перу належить біля 400 опублікованих робіт.

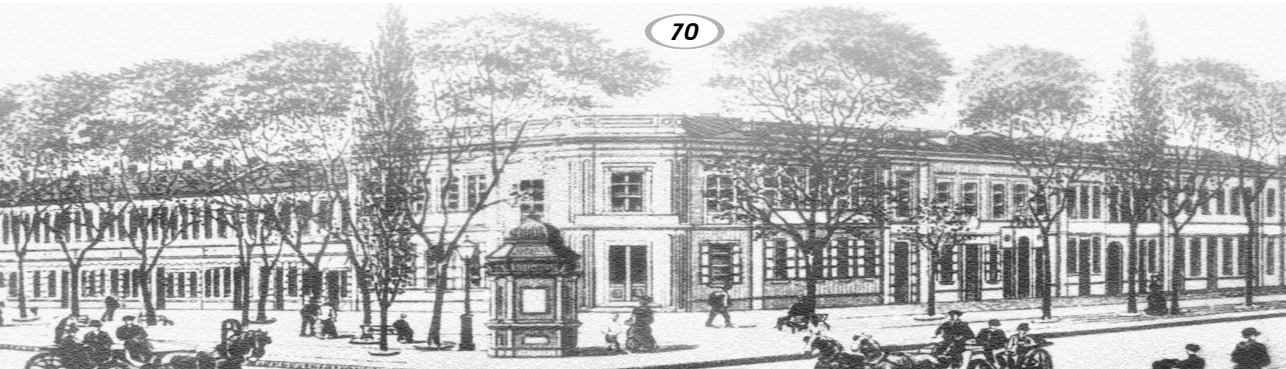
С. К. Асланов входить до складу Національних комітетів з теоретичної та прикладної механіки України і Росії, є членом Європейського Суспільства аерозольних досліджень і Міжнародного Інституту горіння (США).

Пр.:

Асимптотика функций Чаплыгина и их производных // Прикл. математика и механика. — 1957. — Т. 21; Течение жидкости переменной вязкости в круглом трубопроводе // Изв. вузов. Нефть и газ. — 1961. — № 2; Критерий неустойчивости детонации Чепмена — Жугэ в газе // ДАН СССР. — 1965. — Т. 163, № 3; Обтекание пластины околосвуковым потоком газа // Механика жидкости и газа. — 1987. — № 1; Об эволюционности ударных волн // Журн. эксперим. и теор. физики. — 1990. — Т. 98, вып. 1 (7); Кинетика дробления жидких частиц в потоке газа и теория детонации аэрозоля // Докл. НАН Украины. — 1997. — № 5; К теории распада жидкой струи на капли // Журн. техн. физики. — 1999. — № 11; Теоретический анализ процесса волнообразования при сварке взрывом // Докл. НАН Украины. — 1999. — № 4; Modeling of the Process of Ablation of the Meteoroid Surface Layer // Solar System Research. — 2000. — № 4; Структура спиновое режима детонации и пределы ее существования. — 2001. — № 6; Об асимптотике взрывных ударных волн // Докл. НАН Украины. — 2003. — № 4; Моделирование структурированного приповерхностного слоя в динамике вязкой жидкости // Докл. НАН Украины. — 2003. — № 9; Неустойчивость и структура детонации в схематизированной камере сгорания // Хим. физика. — 2005. — № 5.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Б

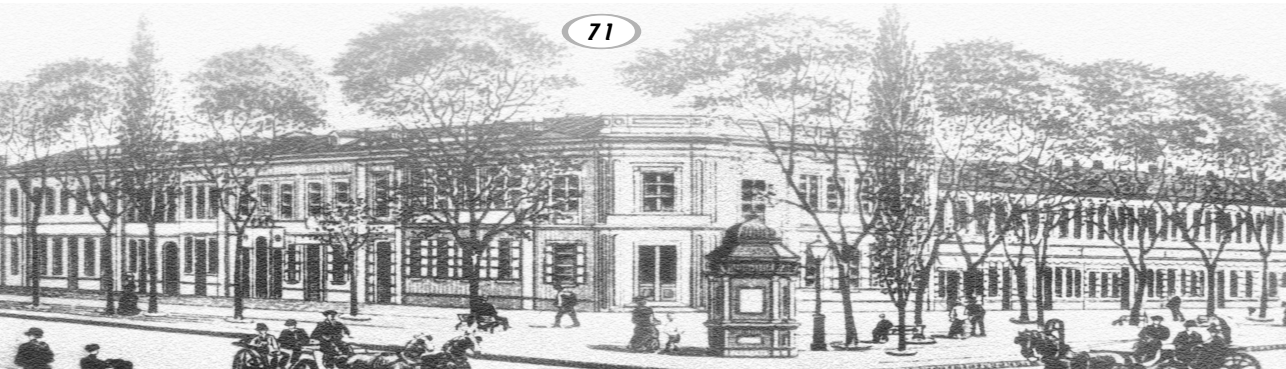

БАБКІН Борис Петрович

Фізіолог

Б. П. Бабкін народився 25 грудня 1876 р. у Курську в родині видавця, літератора, громадського діяча П. І. Бабкіна. Батько глибоко вплинув на все життя своїх дітей, заклавши в них любов до мистецтва. Навіть перші публікації Бориса Петровича були присвячені грі на балалайці (1896, 1900).

У 1895 р. Б. П. Бабкін закінчив гімназію Я. Гуревича в Санкт-Петербурзі та вступив на природниче відділення університету, але вже в 1896 р. перевівся на юридичний факультет Харківського університету. У 1898 р. вступив на 3-й курс Військово-медичної академії (Санкт-Петербург), закінчив її у 1901 р. з відзнакою. Ще у студентські роки Борис Петрович захопився фізіологією, під керівництвом В. М. Бехтерева він виконав

роботу “Влияние искусственных швов черепа у молодых животных на их рост и развитие”, яка була відзначена золотою медаллю академії.

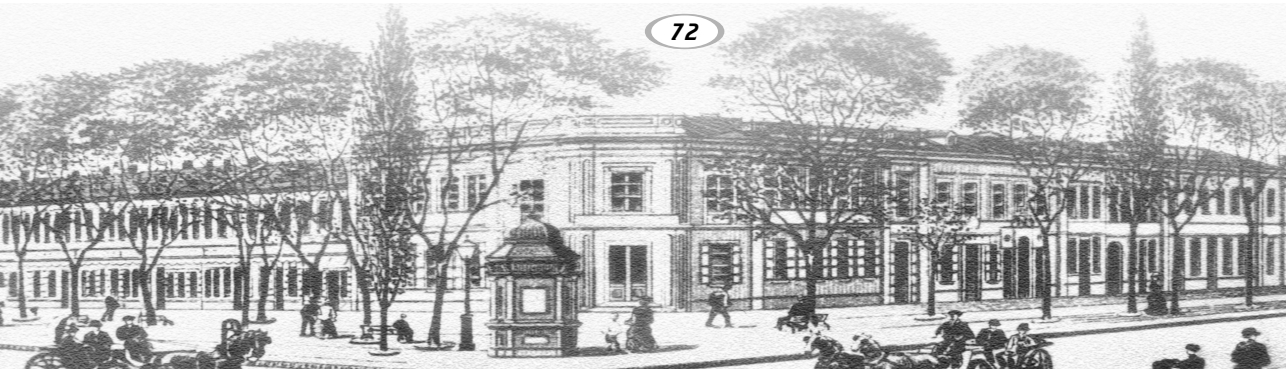
У 1901—1912 рр. вчений працював асистентом в фізіологічному відділі Інституту експериментальної медицини під керівництвом І. П. Павлова. Відношення великого вченого з молодим колегою склалися дуже довірливі, теплі — як між духовно близькими людьми. Іван Петрович завжди високо цінував наукові роботи свого учня, щиро радів його досягненням, підтримував стосунки з ним до кінця життя.

У 1903 р. вийшла перша праця Б. П. Бабкіна з фізіології травлення “Латентная форма сеапсина”. В ній доведено, що фермент соку підшлункової залози (ліпаза) присутній в неактивному стані, після зіткнення зі слизовою оболонкою шлунку ліпаза переходить в активну форму. Це відкриття допомогло вченому розробити фізіологічну операцію виведення назовні потоку підшлункової залози, яка до нього не вдавалася нікому.

У 1904 р. Б. П. Бабкін захистив докторську дисертацію “Опыт систематического изучения сложных нервных (психических) явлений у собаки”. У 1904—1906 рр. він знаходився в науковому відрядженні у Німеччині, де пройшов курс неорганічної та біологічної хімії; вивчав фізіологічні функції морських тварин на Неаполітанській зоологічній станції, електрофізіологію — у Фізіологічному інституті Лейпцігського університету. В цей час він публікував статті в зарубіжних журналах.

У 1907 р. Б. П. Бабкін отримав звання приват-доцента Військово-медичної академії. Тут він досліджував різницю в роботі підшлункової залози при збудженні блукаючого нерва під впливом секретину (1908 р., разом з В. Савічем та В. Рубашкіним); адаптації соку підшлункової залози (1909 р., разом з М. Тихомировим). У 1912—1914 рр. він — ад’юнкт-професор фізіології Ново-Александрійського інституту сільського господарства та лісоводства (біля Варшави). У 1914 р. стажувався в фізіологічній лабораторії Е. Старлінга (Лондонський університет).

Результатом досліджень стала монографія Б. П. Бабкіна “Внешняя секреция пищеварительных желез”, яка принесла йому європейську популярність; І. П. Павлов гаряче рекомендував її фізіологам та гастроентерологам.

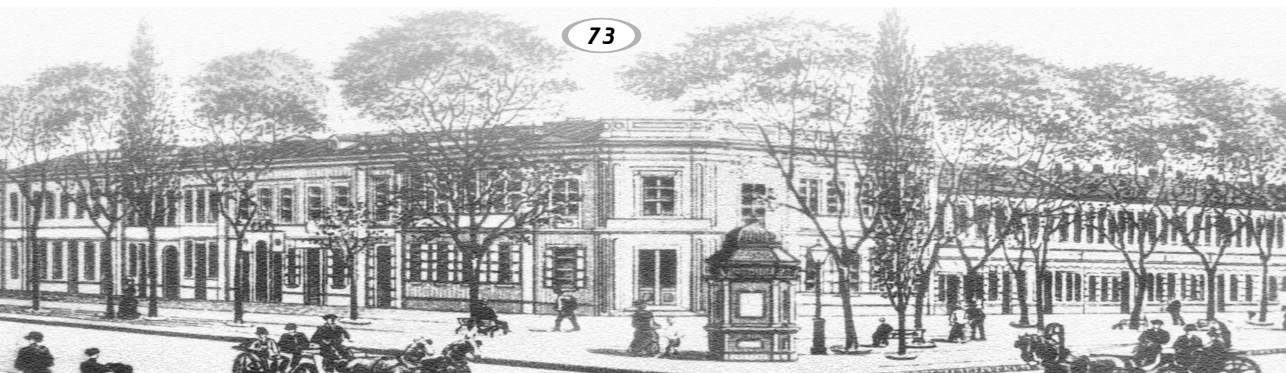
У 1915 р. Б. П. Бабкіна було запрошено на посаду завідувача кафедри фізіології Новоросійського університету. За сім років роботи в Одесі він створив свою наукову фізіологічну школу, основним напрямком якої було вивчення впливу різних хімічних речовин на моторику та секрецію травного тракту.

Б. П. Бабкін був блискучим лектором. Студентів різних спеціальностей притягувала на лекції світоприйняття природознавця, притаманне вченому. Слухачами його у різний час були майбутні відомі вчені: біофізик Б. Барусов, біогеохімік М. Ковальський, зоологи В. Дорнман та С. Соболев.

Під час численних змін політичної влади в Одесі в 1917—1920 рр. Б. П. Бабкін допомагав біженцям з Москви та Петрограду, збирав підписи на користь арештованих. У 1921—1922 рр. він працював в Американській організації допомоги голодуючим (АРА), відкрито виражав протест проти насильницьких мір у відношенні до викладачів університету з боку Одеського губнаркосвіти. У серпні 1922 р. Б. П. Бабкіна було заарештовано та приречено до висилки з країни. Разом з багатьма іншими професорами вузів Одеси він відплив до Турції.

Вчений отримав запрошення від Е. Старлінга до Лондонського університету, де в 1923 р. він знову захистив докторську дисертацію та отримав право читати лекції англійською мовою. Через два роки він почав працювати професором фізіології в університеті Далхаузіс (Галіфакс, Нова Шотландія, Канада) — за підтримки професора А. Хілла. Тут він організував фізіологічний практикум з демонстрацією методів І. П. Павлова у галузі фізіології травлення та умовних рефлексів.

У Нью-Йорку Б. П. Бабкін познайомився з видатним клініцистом Е. Лібманом. За його порадою він визначив план своєї роботи в Галіфаксі. За чотири роки напруженої роботи він відвідав в Торонто професора Д. Бантінга, який отримав інсулін; у Монреалі — доктора Ч. Мартіна, декана медичного факультету університету Мак-Гілла, який залучив Б. П. Бабкіна до розробки програми з теоретичної медицини. В 1928 р. вчений зайняв посаду професора-дослідника в лабораторії цього університету. За виконання програми разом з Ч. Мартіном у 1943 р. він отримав ступінь доктора юриспруденції.

У 1930 р. вченого обрано членом Королівського товариства Канади, в 1932 р. — членом Німецької академії природознавців (Леопольдіна), в 1939—1940 рр. був президентом Товариства гастроентерологів “Сигма X”. Нагороджений медаллю Королівського товариства Канади ім. Флавелля та медаллю Товариства гастроентерологів США ім. Фріденвальда.

Б. П. Бабкін проводив велику педагогічну та наукову роботу. Він підготував 36 докторів наук, вів дослідження на морських тваринах на біологічній станції Сант-Андреас (Нью-Брунсвік), обладнав в університеті Мак-Гілла “беззвучну” кімнату Павлова, необхідну для досліджень умовного рефлексу. У 1932 р. він почав десятирічну роботу над головною книгою свого життя “Секреторный механизм пищеварительных желез” (більше 1000 с., англійською мовою; російською мовою вийшла у 1960 р.).

У 1942 р. Б. П. Бабкін пішов у відставку, але продовжував співробітництво з Монреальським неврологічним інститутом. У роки другої світової війни він розробив методи контролю слухового аналізатора, за допомогою якого оцінювався ступінь реабілітації поранених пілотів.

Після війни Б. П. Бабкін співпрацював в “Новому журналі”, опублікував книгу “Павлов. Биография” (1949).

Помер вчений від серцевого нападу 5 травня 1950 р., похований у Монреалі.

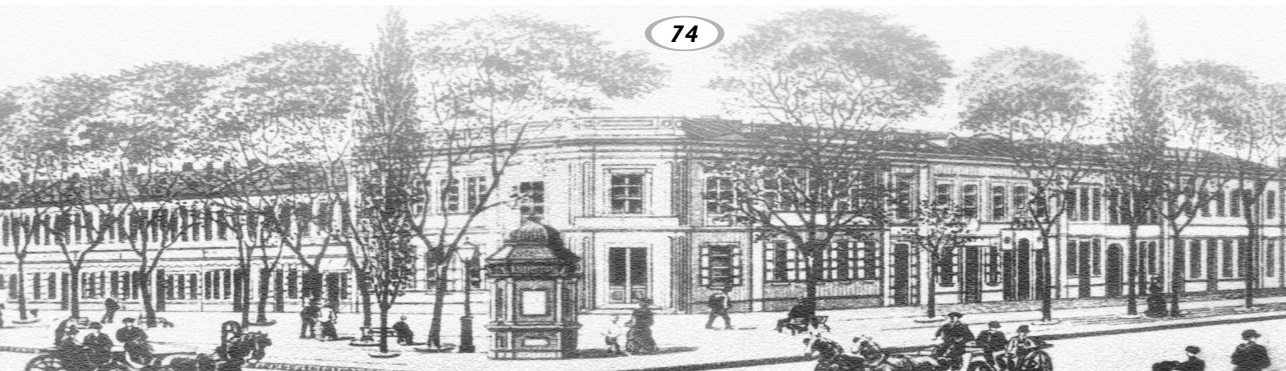
Пр.:

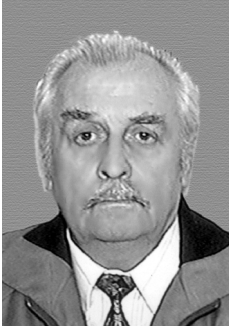
Материалы к физиологии лобных долей больших полушарий // Изв. Воен.-мед. академии. — 1909. — Т. 19. — № 1, 2, 16; К характеристике звукового анализатора собаки // Тр. о-ва рус. врачей в С.Пб. — 1910. — Т. 77; Секреторные и моторные явления в слюнных и панкреатических железах // Врачеб. дело. — 1927. — № 23-24; Secretoty mechanism of the Digestiv Glands. — New-York, 1950.

Літ.:

В. Р. Babkin (1877-1950). Obituary // Gastroenterology. — 1950. — Vol. 16, № 2; Квасов Д. Г., Федорова-Грот А. К. Физиологическая школа И. П. Павлова. — Л., 1967; Жекулин А. Г. Б. П. Бабкин (1877-1950) // Современник. — 1968. — № 17-18; Синельников В. Портрет из Монреаля // Врач. — 1994. — № 10. — С. 52-54; Синельников В. Бабкин Борис Петрович // Рус. зарубежье: Золотая кн. эмиграции. — С. 55-57; Зинько Ф. З. “Вы предупреждены: при появлении в России будете расстреляны!” // Вестн. региона. — 1995. — 14 марта, 27 мая; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

К. В. Осташков, И. В. Шепельська

БАГРІЙ-ШАХМАТОВ Леонід Васильович

Юрист, спеціаліст з кримінального права

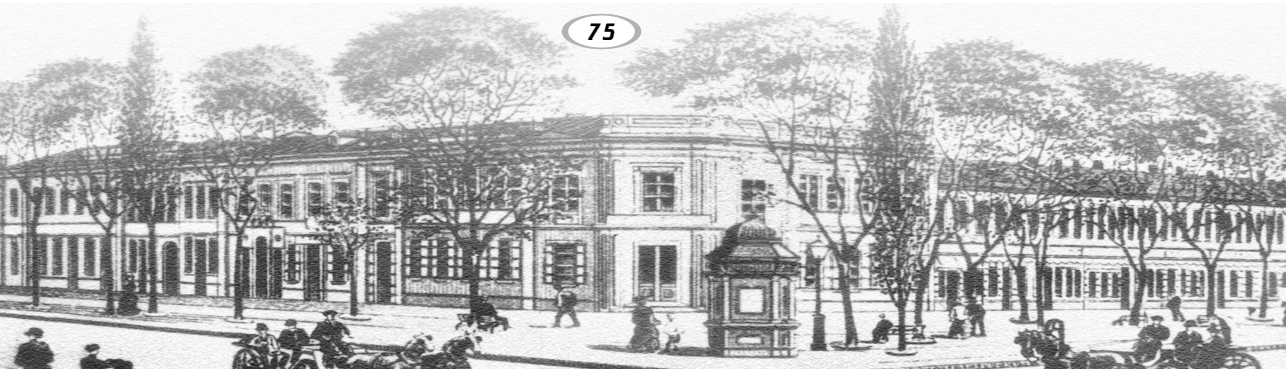
Л. В. Багрій-Шахматов народився 27 грудня 1927 р. в Одесі у сім'ї військового моряка. Батько — Василь Давидович Багрій-Шахматов (народжений Багрій) з 1909 р. служив у царському воєнному флоті, в 1914 р. вступив до партії більшовиків, займався революційною діяльністю серед моряків ескадри міноносців князя Трубецького. Мав нелегальний паспорт на прізвище дворянина Шахматова. Так виникло подвійне прізвище. Батько вийшов у відставку у 1948 р. у чині капітана першого рангу. Мав багато державних нагород, у т. ч. орден Леніна, два ордени Червоного Прапора, інші ордени та медалі, які і тепер разом з його мундиром та офіцерським кортиком знаходяться у музеї Чорноморського флоту в Севастополі. Помер батько у 1961 р. в Одесі.

Старший брат Олександр Васильович Багрій в період оборони Севастополя був одним із членів міського комітету оборони. Після здачі Севастополя фашисти захопили його пораненим, звірськи з ним розправилися. На місці катування перед входом в морзавод, де він працював, встановлено меморіал, а вулиця, на якій його катували, носить ім'я Саші Багрія.

По лінії дружини, Л. М. Зелезінської, були видатні діячі, її дід — М. Ф. Тріпольський, дворянин, член губернського правління Єкатеринослава (Дніпропетровська), прадід — Ф. І. Тріпольський, активний учасник першої оборони Севастополя у війні 1853-1854 рр., земський начальник. І дід, і прадід — орденосносці. Дід товаришував з академіком Д. Яворницьким — автором книги "Історія українського козацтва".

З 1943 р. Л. В. Багрій-Шахматов воював на фронтах Великої Вітчизняної війни та війни з Японією (1945). Інвалід війни другої групи.

У 1943—1950 рр. служив в армії (Чорноморський флот, спецкоманда ВМС СРСР).

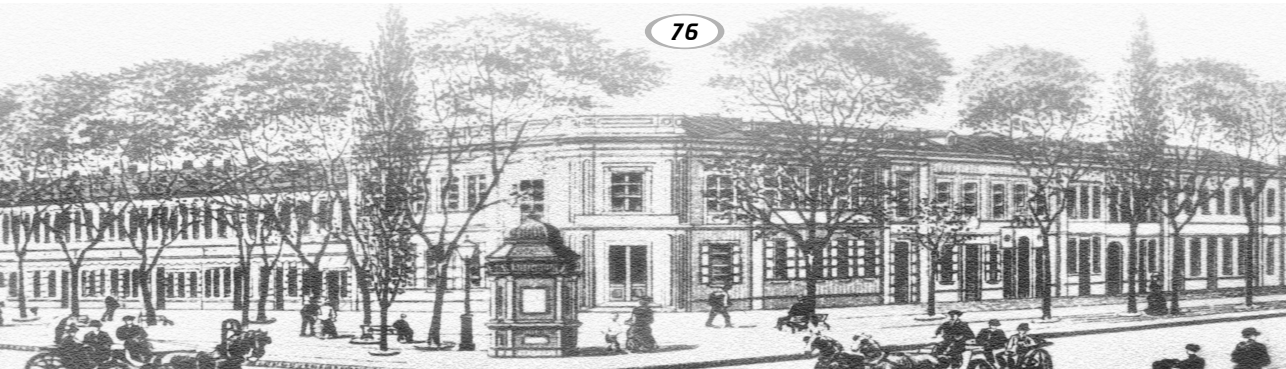

У 1952 р. закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, отримав кваліфікацію юриста. Працював на комсомольській, партійно-політичній роботі, плавав першим помічником капітана торговельного флоту, в 1955 р. був мобілізований в Органи внутрішніх справ, вийшов у відставку в 1975 р. у чині полковника з посади начальника кафедри кримінального права та процесу Мінської філії Академії МВС СРСР. Під час служби у Вищій школі МВС (Москва) у 1961 р. захистив кандидатську дисертацію “Роль радянської громадськості в діяльності виправно-трудоустанов”, офіційними опонентами були професор П. П. Михайленко (Київ) і старший науковий співробітник Інституту Прокуратури СРСР А. С. Шляпочников (Москва). У 1969 р. в Білоруському університеті захистив докторську дисертацію “Система покарань за радянським кримінальним правом та їх класифікація і правове регулювання виконання”. Офіційні опоненти — професори М. Д. Шаргородський (Ленінград), В. Ф. Кириченко (Москва), І. І. Горелік (Мінськ). У 1970 р. отримав вчене звання професора.

З 1975 р. працював завідувачем кафедри кримінального права і процесу Ростовського-на-Дону університету, з 1978 р. — завідувачем кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Одеського університету. З 1 січня 1998 р. працює завідувачем кафедри кримінального права Одеської державної юридичної академії, одночасно — директором Одеського центру Української Академії наук національного прогресу (з 1994 р.), завідувачем відділення правових наук цієї Академії (з 1996 р.).

За цей період тричі стажувався за кордоном: в університеті ім. Аттілі Йожефа та Вищій школі Угорщини (1976); в університеті Пассау (Німеччина, 1996 р.), в Регенсбурзькому університеті (Німеччина, 1996 р.). Як персональний член Міжнародної асоціації кримінального права в 1989 р. брав участь у роботі сотої Сесії цієї організації у Відні.

У 1994 р. обраний академіком Української Академії наук національного прогресу, у 1996 р. — почесним членом Національної академії наук Грузії (академіком). У 1994 р. — присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України”; з 1989 р. — персональний член від України у Міжнародній Асоціації кримінального права.

Створив школу вчених — спеціалістів кримінально-правового профілю. Серед його учнів: 64 кандидати юридичних наук, 3 доктори юридичних наук, 5 докторантів.

Має більше 500 наукових робіт, серед яких 15 монографій, 3 підручники, Коментарі до законодавства.

Займає суспільну посаду наукового радника постійної комісії Верховної Ради України з правової політики та судово-правової реформи, є членом Міждержавної асоціації кримінологів України, членом Союзу юристів України.

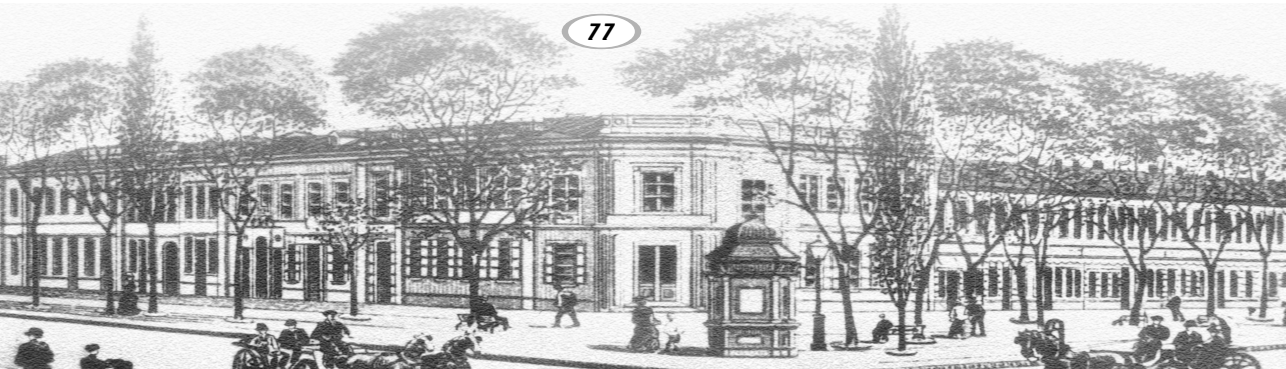
Нагороджений орденами Вітчизняної війни I і II ст., медалями “За бойові заслуги”, “За оборону Кавказу”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 рр.”, “За перемогу над Японією”, іншими медалями, а також медалями за вислугу років у органах МВС. Усього має 30 нагород.

Пр.:

Участие советской общественности в деятельности исправительно-трудовых учреждений и в работе с освобожденными из них. — Вильню: Изд-во МВД Лит. ССР, 1963; Воспитание — дело коллективное. — Мн., 1965; Законность и культура в деятельности органов охраны общественного порядка. — Мн., 1967; Система уголовных наказаний и исправительно-трудовое право. — М., 1967; Теоретические проблемы классификации уголовных наказаний. — Воронеж, 1971; Расизм — узаконенное беззаконие. — Мн., 1973; Комментарий к исправительно-трудовому кодексу. — Мн., 1974; Уголовная ответственность и наказание. — Мн., 1976; Советское исправительно-трудовое право. Часть Общая: Учебник. — М., 1976; Психологические основы классификации уголовных наказаний и механизм их воздействия на преступников. — Мн., 1977; Социалистическое право и личность. — К.; Одесса, 1984; Уголовное право Укр. ССР на современном этапе: В 2 т. — К., 1985—1986. — Т. 1, гл. 8; Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форма ее реализации: В 2 т. — Одесса: Бахва, 1998.

Літ.:

Сурилов А. В. Багрий-Шахматовы — наши земляки // Веч. Одесса. — 1987. — дек.; Багрий-Шахматов Леонид Васильевич: К 70-летию со дня рождения, 50-летию трудовой, 45-летию научно-пед. деятельности. — Одесса, 1997; Багрий-Шахматов Л. В. // Весы Фемиды. — Симферополь, 1997. — № 6/7. — С. 11-18; Юрид. ин-т ОГУ. — С. 92-100; Одес. держ. юрид. акад. — С. 217; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

БАЙКОВ

Дмитро Олександрович

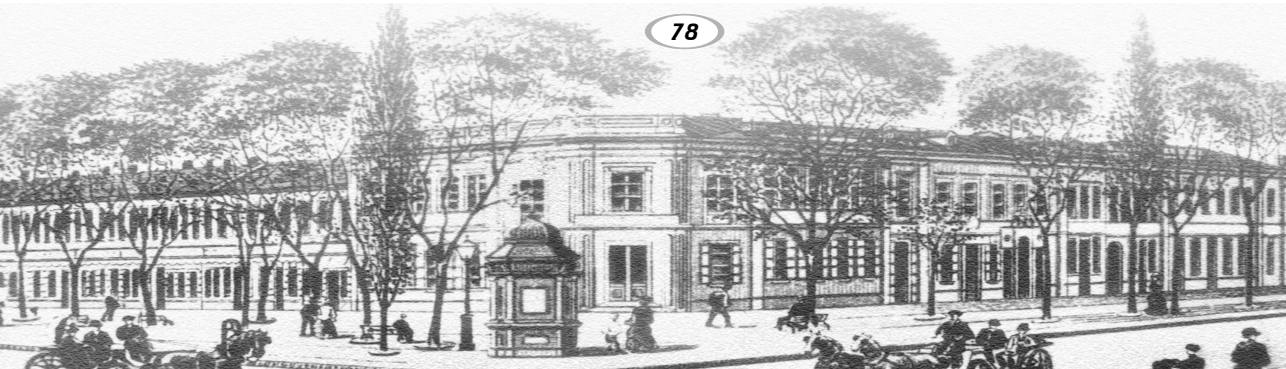
Зоолог, натураліст-дослідник

Д.О.Байков народився 1820 р. в Москві у заможній родині. Закінчивши гімназію, вступив до Московського університету на природниче відділення. Отримавши вищу освіту, він 15 квітня 1841 р. був зарахований викладачем природничої історії у Демидівський лицей м. Ярославля. Саме там розпочалась його викладацька діяльність.

Успішно захистивши у 1843 р. магістерську дисертацію, Дмитро Олександрович на початку 1844 р. отримав науковий ступінь магістра ботаніки та зоології. А 2 березня того ж року його затвердили у науковому званні професора. 1 лютого 1850 р. Д.О.Байков був переведений професором природничої історії у Ришельєвський лицей Одеси, де була вакансія в зв'язку з від'їздом професора О.Д.Нордмана літом 1849 р. до університету столиці Фінляндії. З 24 квітня 1854 р. Д.О.Байков працював на посаді інспектора класів Одеського жіночого інституту.

Під час перебування в Одесі Д.О.Байков займався вивченням флори місцевих лиманів, приготував багато різних рослинних препаратів, але цю дослідницьку роботу ним не було завершено. Він багато працював і над поповненням зоологічних колекцій природничого кабінету Ришельєвського лицю, які у чудовому стані залишив його попередник — видатний зоолог-фауніст професор О.Д.Нордман. Байков опікувався збереженням понад 11 582 експонатів з зоологічної колекції Нордмана. Видатний зоолог та дослідник професор І.І.Пузанов підкреслює, що, на жаль, у ці роки публікацій про зоологічні дослідження у Д.О.Байкова не було.

З відкриттям в Одесі в 1865 р. Новоросійського університету, Д.О.Байков був запрошений на кафедру зоології, порівняльної анатомії та фізіології, яку очолював ординарний професор І.А. Маркузен. Саме той займав посаду екстраординарного професора ІНУ у 1865/66. та 1866/67 навчальних роках. Як викладач цієї кафедри Байков спочатку читав

курс загальної зоології для студентів 1-го та 2-го курсів з'єднано, по дві години на тиждень, а пізніше викладав курс систематики тварин студентам 1-го курсу. 15 квітня 1866р. виповнилося 25 років державної служби екстраординарного професора Д.О.Байкова, тому і відбулася його відставка за власним бажанням. Отримавши право на пенсію, він однак ще більше року працював викладачем в Новоросійському університеті.

Слід вказати, що Байков був заможною людиною. Він мав власний будинок в Одесі та маєток у Задомському повіті Воронезької губернії. Про особисті якості професора, залишилось небагато відомостей. Д.О.Байкова характеризують як дуже розумну людину, яка багато сил віддавала публіцистиці, друкуючи різноманітні статті і нариси у місцевій пресі. З другого боку, він значну увагу приділяв веденню матеріальних та сімейних справ.

Закінчивши у 1867 р. працювати в ІНУ, Д.О.Байков повернувся до Москви. Дата його смерті не встановлена, але за відомостями В.І.Голованя та Г.І.Перлова, професора Д.О.Байкова було поховано у 1869 р. на старому кладовищі м. Одеси.

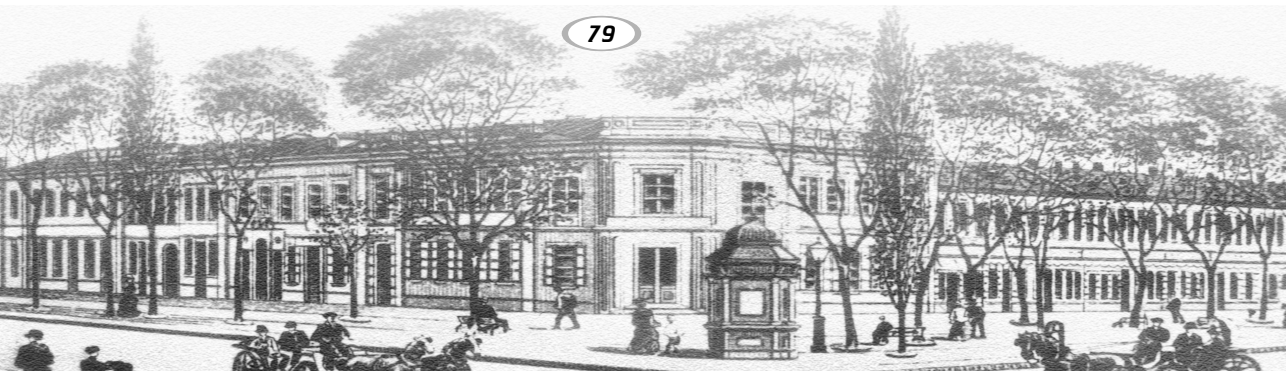
Пр.:

О строении растительной кожицы: Магистер. дис. — М., 1843; Ботаническая география. — Спб., 1844; О главнейших направлениях в истории развития ботаники: Актовая речь // Торжественный акт Ришельевского лицея. — 1852; Яков Афанасьевич Лукьянов: Некролог // Торжественный акт Ришельевского лицея. — 1861.

Літ.:

Маркевич А.И. 25-е ІНУ. Одесса. 1890. — 784с. Обзорение преподавания в ІНУ за 1865/66 й 1866/67 учеб. гг.; Пузанов И.И. А.Д.Нордман. — М.: Наука, 1969. — 82с.; Головань В.И., Перлов Г.И. Старое кладбище. — Одеса, 1994. — 35 с.

Т.А.Богачик, Л.В.Рясиков

БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович

Юрист, спеціаліст з права

М. О. Баймуратов народився 13 жовтня 1954 р. в Одесі в сім'ї робітників. Батько — О. С. Баймуратов — був учасником Великої Вітчизняної війни, до виходу на пенсію працював водієм. Мати — учасниця Великої Вітчизняної війни, працювала на Одеській залізниці начальником станції.

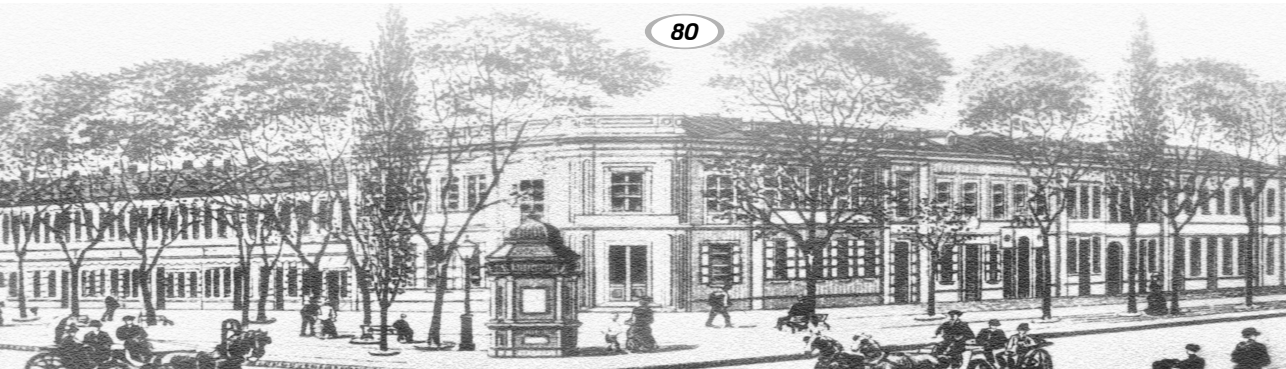
В роду з боку матері (дівооче прізвище Дорман) — лікарі та медичні працівники, музиканти та діячі культури.

Вчився у школах № 110 та № 18 Одеси. У 1969-1973 рр. з відзнакою закінчив Одеське медичне училище № 1 з фельдшерської спеціальності. У 1973-1975 рр. проходив строкову військову службу. З травня 1975 до травня 1986 р. — понадстрокову службу на посадах прапорщика, фельдшера батальйону. У 1976-1982 рр. навчався на юридичному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, який закінчив з відзнакою.

З липня 1986 по серпень 1992 р. працював начальником відділу кадрів Одеського виробничого об'єднання "Електрик" Українського товариства глухих. З серпня 1982 р. по червень 1992 р. працював викладачем кафедри конституційного та міжнародного права юридичного факультету (інституту) Одеського державного університету на умовах сумісництва. З вересня 1992 р. постійно працював на кафедрі конституційного та міжнародного права Юридичного інституту Одеського держуніверситету, де займав посади викладача, асистента, доцента.

Проходив наукову підготовку спочатку в якості здобувача кафедри конституційного та міжнародного права юридичного факультету ОДУ (1984-1990), в 1991 р. вступив на заочне відділення аспірантури, яке закінчив у 1992 р. (науковий керівник — професор М. П. Орзіх).

У липні 1993 р. захистив кандидатську дисертацію у Спеціалізованій

вченій раді з юридичних наук при Одеському держуніверситеті “Організаційно-правові форми забезпечення місцевими радами народних депутатів співробітництва споріднених міст”. Офіційні опоненти: професор І.П. Бутко (Інститут держави та права НАН України), доцент Ю.В. Крилов (Одеська державна академія зв’язку). Провідна організація — Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Науковий керівник — професор М.П. Орзіх.

У листопаді 1996 р. захистив докторську дисертацію у Вченій раді при Одеському державному університеті “Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України”. Науковий консультант — М.П. Орзіх. Офіційні опоненти — професор, член-кореспондент Академії правових наук України В.Ф. Погорілко (Інститут держави та права НАН України), професори О. Ф. Фрицький (Українська академія внутрішніх справ, Київ), Р.А. Калюжний (Київський інститут внутрішніх справ). Провідна організація — Інститут законодавства Верховної Ради України.

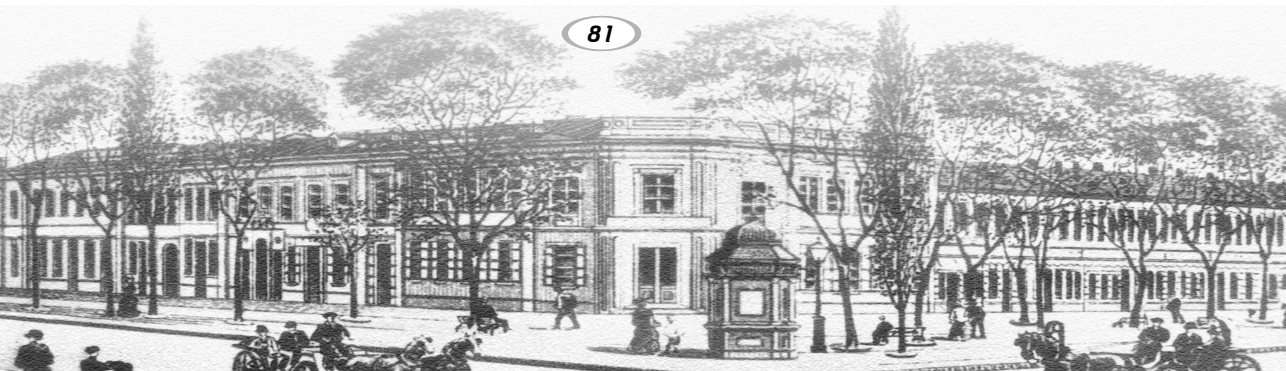
З серпня 1993 р. до вересня 1996 р. був учасником науково-дослідного проекту Державного комітету України з науки та технологій “Міське самоврядування в умовах формування правової держави України”. З дня заснування (1994) є членом редакційної колегії — відповідальним секретарем республіканського журналу “Юридический вестник”.

В 1995 р. проходив наукове стажування в США (Мерилендський університет, Американський університет (Вашингтон), Балтиморська школа права).

У 1996 р. обраний дійсним членом-академіком Української академії наук національного прогресу (з 2004 р. — Українська академія наук). З 2002 р. — заступник керівника Одеського регіонального центру Української академії наук.

З листопада 1997 р. — доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Одеської державної юридичної академії, що була створена на базі Юридичного інституту ОДУ.

З вересня 1998 р. — професор кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Одеської державної юридичної академії.

У 2004 р. присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України”.

Належить до Одеської наукової школи конституційного та муніципального права, засновником якої є академік М. П. Орзіх. Напрями наукової діяльності на сучасному етапі — конституційне право України та зарубіжних держав, муніципальне право, міжнародне публічне та приватне право, міжнародні відносини. Є автором наукової концепції становлення та розвитку публічної самоврядної (муніципальної) влади в Україні.

З 1991 р. — член президії Одеського обласного відділення Українського фонду милосердя та здоров'я. З 1997 р. — науковий консультант Міністерства юстиції України з питань місцевого самоврядування.

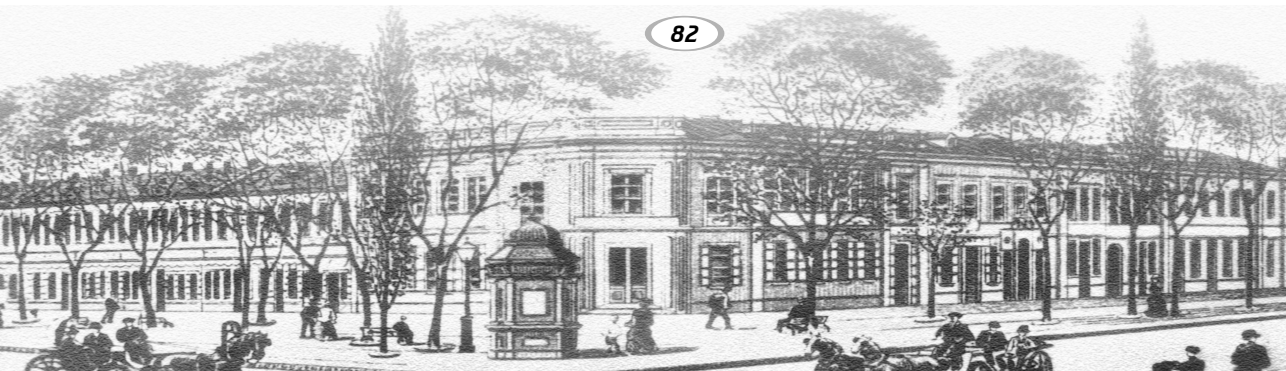
Автор понад 150 наукових праць.

Пр.:

Проблема международной правосубъектности органов местного самоуправления Украины. — Одесса: Бахва, 1996. — 128 с.; Муниципальное право: Учеб.-метод. пособие. — Одесса, 1996. — 32 с.; Баймуратов М. А., Орзих М. Ф. Международные стандарты местного самоуправления: Учеб. пособие. — Одесса: Бахва, 1996. — 128 с.; Международное частное право: Учеб.-метод. пособие. — Одесса: Бахва, 1996. — 36 с.; Дипломатическое и консульское право: Учеб.-метод. пособие. — Одесса, 1996. — 26 с.; Основы государства и права: Учеб. пособие. — Одесса, 1997. — 40 с.; Муниципальное право: Учеб.-метод. пособие. — Одесса: Астропринт, 1997. — 66 с.; Основні напрями зовнішньої політики сучасної України: Метод. вказівки. — Одеса: Бахва, 1998. — 27 с.; Теорія та історія міжнародних відносин: Метод. вказівки. — Одеса: Бахва, 1998. — 23 с.; Международное право: Учебник. — Харьков, 2000. — 736 с.; Міжнародне право: Підручник. — Харків, 2001. — 670 с.; Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине: Монография. — Одесса, 2003. — 248 с. — (У співавт.); Международное публичное право: Учебник. — Харьков, 2003. — 752 с.; Защита прав женщины и детей в период кризисных ситуаций и международное право. — Одесса, 2003. — 220 с. (у співавт.); Международное публичное право: Учебник. — Киев, 2004. — 550 с.; Міжнародне право: Підручник. — Суми, 2005. — 570 с.; Международно-правовое сотрудничество Причерноморских государств: современное состояние и перспективы. — Одеса, 2005. — 142 с. (у співавт.)

Літ.:

Юрид. ин-т ОГУ. — С. 67-76; Орзих М. Ф. Публично-правовая подготовка юридических кадров в Одесском госуниверситете // Юрид. освіта і правова держава. — Одеса,

1997. — С. 11-18; Одес. держ. юрид. акад. — С. 217-218; Хто є хто в Україні. — К., 2002, 2003, 2004; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

БАРДАХ Яків Юлійович

Мікробіолог, бактеріолог, інфекціоніст

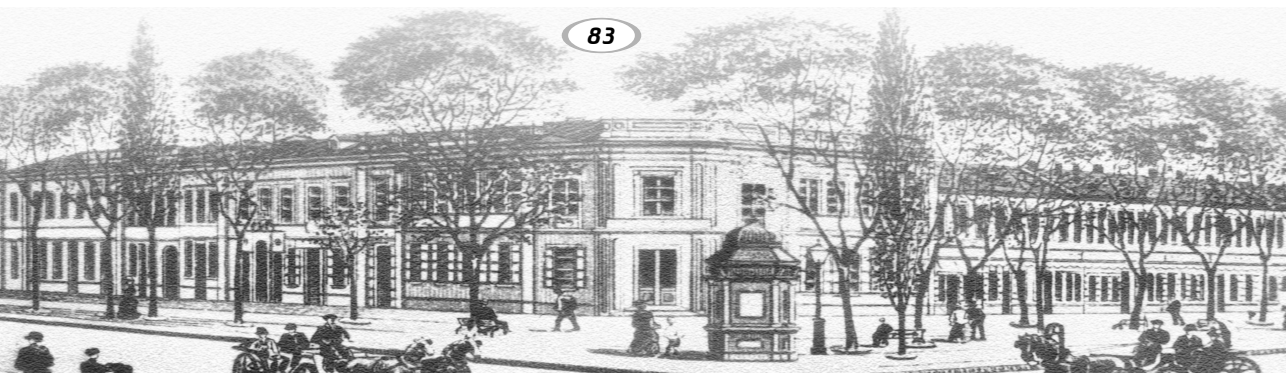
Я. Ю. Бардах народився у 1857 р. в Одесі, закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету у 1880 р. та Петербурзьку Військово-медичну академію у 1883 р.

Я. Ю. Бардах працював у 1886—1891 рр. разом з І. І. Мечниковим та М.Ф. Гамалією на першій в Росії і другій у світі Одеській бактеріологічній станції, спочатку співробітником, а потім її керівником. Ця станція була призначена для проведення медико-профілактичної роботи та отримання вакцини проти сказу та проведення щеплень. 28-річний Яків Бардах одним з перших, перебуваючи у повному здоров'ї, з метою доведення безпечності щеплень проти сказу, перевірів їх на собі. Незалежно від Е. Берінга та В. Ру він розробив методику виготовлення протидифтерійної сироватки і отримав її у 1893 р. Запропонував методику виготовлення туберкуліну.

Засновниками станції — Мечниковим, Гамалією та Бардахом — проводилася велика науково-педагогічна робота з навчання та підготовки кадрів лікарів-бактеріологів, епідеміологів та інфекціоністів. У 1915 р. станції було присвоєно ім'я І. І. Мечникова.

З 1890 р. Я. Ю. Бардах стажувався у лабораторіях Р. Коха у Берліні та Л. Пастера у Парижі.

Я. Ю. Бардах захистив дисертацію на ступінь доктора медицини (1894), присвячену дослідженням з дифтерії, був обраний приват-доцентом фізико-математичного факультету Новоросійського університету, працював

на цій посаді з 1895 до 1917 р., у подальшому він був професором (1919) Фізико-математичного інституту, а потім професором ІНО.

Його викладацька діяльність почалася ще на Одеській бактеріологічній станції, де він працював під керівництвом І. І. Мечникова. Уже в 1886—1887 рр. Я. Ю. Бардах проводив на станції практичні заняття з бактеріології. У 1895—1929 рр. читав курс мікробіології у Новоросійському університеті. Науково-педагогічна діяльність професора Я. Ю. Бардаха та його співробітників послужила основою для створення в Одеському університеті самостійної кафедри мікробіології. У 1922 р. в ІНО була створена науково-дослідна кафедра біології з сектором (лабораторією) мікробіології. Завідуючим лабораторією до 1929 р. був професор Я. Ю. Бардах.

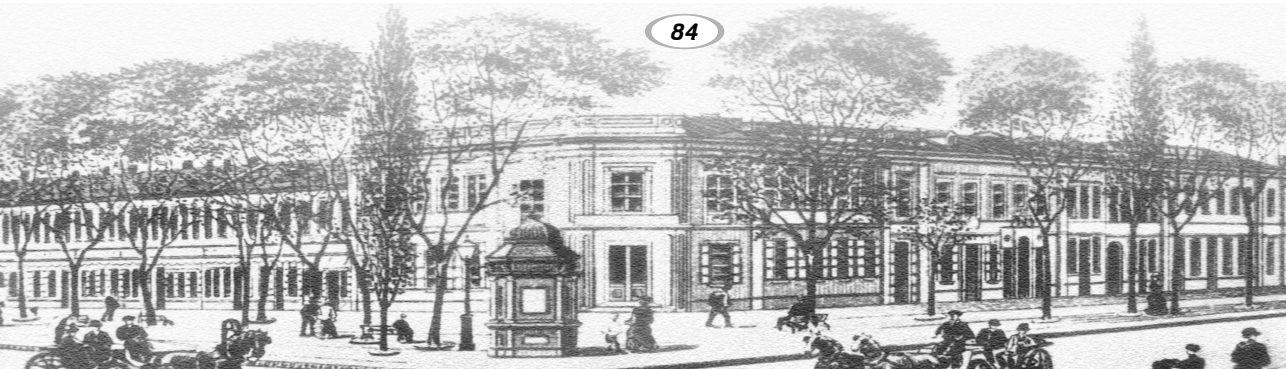
Видатний вчений у галузі медичної бактеріології, Я. Ю. Бардах вів дослідження з імунології, сказу, сибірської виразки, черевного та поворотного тифу, дифтерії та ін. найновішими для свого часу методами.

Працюючи доцентом, а потім професором університету, Я. Б. Бардах один з перших запровадив з 1895 р. викладання самостійного курсу бактеріології для студентів, що вивчали ботаніку, зоологію, агрономію та фізіологію. В основу курсу мікробіології Яків Юлійович поклав екологію мікроорганізмів, їх участь у кругообігу речовин в природі, значення у практичній діяльності людини.

За роки роботи в Одеській бактеріологічній лабораторії і в університеті професор Я. Ю. Бардах вів велику наукову роботу в галузі загальної медичної мікробіології, імунології, епідеміології. Дослідження проводились також по мікрофлорі Одеських лиманів, стічних вод та полів зрошення, що мало важливе епідеміологічне значення, розроблялися методи біологічного очищення води. Досліджувалися особливості екології мікроорганізмів, що мешкають за умов високої концентрації солей та високого осмотичного тиску в середовищі, вивчалися процеси кругообігу речовин у галузі мікробіології солоних озер.

Я. Ю. Бардах був активним суспільним діячем в університеті і в місті Одесі: головою Одеської наукової медичної спілки, почесним членом Петербурзького мікробіологічного товариства.

Помер Я. Ю. Бардах 17 липня 1929 р. в Одесі.

Пр.:

Значение Пастера в медицине и бактериологии // ЗНОЕ. — 1893. — Т. 18, вып. 1. — С. 24-44; Значение Коха в бактериологии. — Одесса, 1913; Микробиологические исследования Одесских лиманов. — Одесса, 1920; Бардах Я. Ю. К вопросу о нервных осложнениях скарлатины // Журн. науково-дослідчих кафедр Одеси. — 1925. — Т. 2, № 1. — С. 158-167; И. И. Мечников // Врачеб. дело. — 1925.

Літ.:

Тульчинская В. П. О преподавании Я. Ю. Бардахом курса бактериологии в Одесском университете // Микробиология. — 1959. — Т. 28, вып. 1. — С. 140-143; Иваниця В. О., Мішнаєвський М. С. Розвиток мікробіології в Одеському університеті // Одесі — 200. — Ч. 2. — С. 130-133; Биологи: Биограф. справочник / Отв. ред. Ф. Н. Серков. — К.: Наук. думка, 1984. — 815 с. — Про Я. Ю. Бардаха — С. 42-43; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

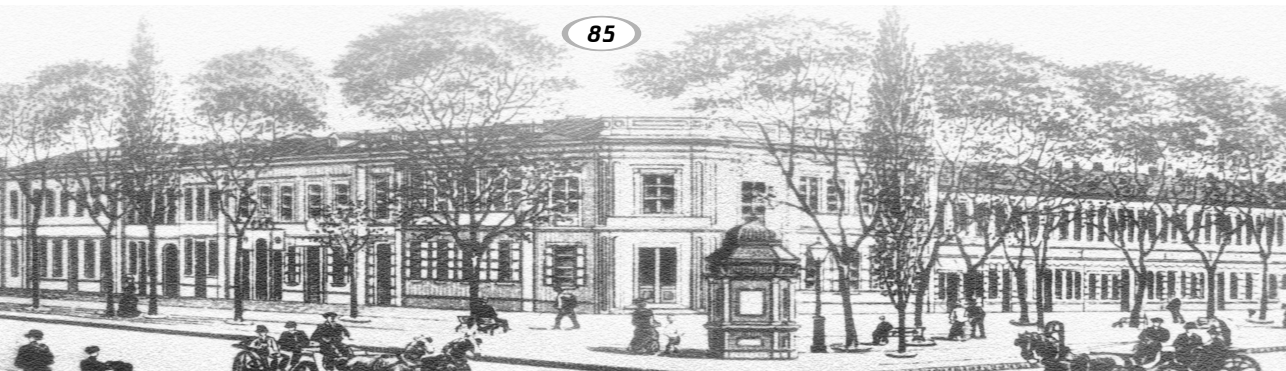
М. С. Мішнаєвський, Н. Т. Юргелайтіс, Т. В. Бурлака

БАРДИНА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

*Мовознавець, фахівець
з експериментальної фонетики,
когнітивної лінгвістики та філософії
мови*

Н.В.Бардіна (дівоче прізвище — Гордієнко) народилась 13 травня 1954 р. в м. Дессау, у Німеччині, в родині офіцера Радянської армії Гордієнка Василя Івановича. Освіту здобула в Одесі, де у 1971 р. закінчила середню школу №20, а в 1976 р. — філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова за спеціальністю російська мова та література. Але університет Н.В.Бардіна залишила тільки на рік. З 1977 р. робота, професійне й наукове зростання Н.В.Бардіної пов'язане з Одеським державним, згодом національним університетом. Тут, на ка-

федрі російської мови, вона пройшла шлях від старшого лаборанта (1977 — 1978 рр.) до асистента (1979 — 1984 рр.), старшого викладача (1984 — 1985 рр.), доцента (1985 — 2000 рр.) і нарешті професора (з 2000 р.), а з грудня 2000 р. стала засновником і завідувачем кафедри прикладної лінгвістики.

Після навчання в заочній аспірантурі Н.В.Бардіна в 1984 р. успішно захистила кандидатську дисертацію “Синтагма в російському спонтанному монологічному мовленні (експериментально — фонетичне дослідження)”, а в 1999 р. після навчання в докторантурі — докторську дисертацію “Енергеально-конфігуративне моделювання мови: до розв’язання проблеми антропоцентричного методу лінгвістичних досліджень”. Від закінчення університету до захисту кандидатської дисертації минуло 8 років, а від кандидатської до докторської — 15 років. Темп наукового зростання Н.В.Бардіною може бути визначений як інтенсивний і цілком успішний. На користь цьому зростанню пішло й закордонне відрядження Н.В.Бардіної в 1987 — 1991 рр., під час якого вона була лектором філософського факультету університету ім. Яна Амоса Коменського в Братиславі (Словаччина).

Все наукове життя Н.В.Бардіної пов’язане з експериментальним дослідженням мовлення людини в різноманітних ситуаціях. З 1987 р. вона разом з колективом лабораторії експериментальної фонетики виконувала госпрозрахункові теми на замовлення Інституту дальнього зв’язку СРСР, Міністерства освіти України та СРСР, зокрема, тему “Комп’ютерне моделювання інтонаційних контурів мовленнєвого спонукання”.

Зосередивши свою основну викладацьку, організаторську та наукову роботу в Одеському університеті, Н.В.Бардіна знаходить час, сили й можливості працювати і за його межами. Так, з 1999 р. вона є головним науковим співробітником Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України. Спираючись на своє прекрасне володіння експериментальною фонетикою, вона розробляє тут тему “Проблема достатності лінгвістичного матеріалу при проведенні фоноскопичних ідентифікаційних експертиз”.

Поза тим Н.В.Бардіна підготувала кілька програм для телебачення

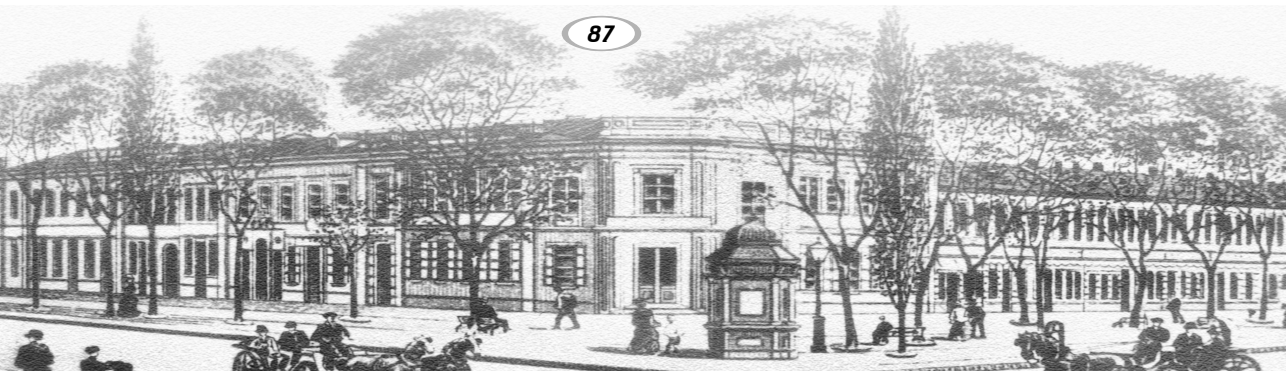
(“Я” — чотири випуски, “Віддзеркалення” — три випуски). Захопившись живописом, стала й сама малювати.

Проте основна робота Н.В.Бардіної — та, що втілює її сутність лектора і вченого, — зосереджена на кафедрі прикладної лінгвістики Одеського національного університету.

Вона розробила нову, оригінальну концепцію спеціальності “Прикладна лінгвістика” і зробила все можливе, щоб саме ця концепція, створені нею авторські програми знайшли підтримку в Міністерстві освіти та науки України, у фахівців не лише нашої країни, але й зарубіжжя. Очолюючи кафедру, на якій працює десять викладачів, а ще шестеро до її роботи так чи так залучаються, Н.В.Бардіна особисто читає лекційні курси “Основи прикладної лінгвістики”, “Фізіологія та техніка мовлення”, “Експериментальні методи дослідження мови та основи лінгвістичної діагностики”, “Семіотика”, “Психолінгвістика”. “Когнітивна лінгвістика”, “Дискурсологія”, “Філософія мови та лінгвістична методологія”, “Теорія і практика міжкультурної комунікації” та ще веде курс “Словацька мова”. До того ж по кожній з цих дисциплін вона уклала й опублікувала навчальну програму, а для деяких — ще й методичні вказівки чи посібники. Мабуть, в університеті і не знайдеться ще одного професора, який би вів (вів одразу, а не з розмежуванням у часі) стільки різних і складних дисциплін. При цьому лекції свої Н.В. Бардіна розробляє глибоко й проводить якісно, на високому науковому рівні.

Така лекційна завантаженість завідувача кафедри лише частково пояснюється технічними причинами: більше нікому. Вона, ця завантаженість, відбиває основний науковий принцип підходу професора Бардіної до мови й мовознавства. Цей принцип — комплексності. У цьому відношенні (і не тільки в цьому) Н.В.Бардіна стала ученицею й послідовницею славетного давньогрецького філософа Платона. У дослідниці багато думок, концепцій — і вона намагається їх сформувати у своїх публікаціях (має вже 101 опубліковану працю, з них 15 — у зарубіжних виданнях) і в живому спілкуванні зі студентами.

Саме комплексність — словесний добір та інтонація, вербальне й невербальне, мовне й акціональне — дозволяє глибоко зрозуміти сутність мови й адекватно інтерпретувати тексти. Саме комплексність сприйнят-

тя докiллa дає ту чи ту мовну картину свiту, яку Н.В.Бардiна вважає необхідним заступити на формулювання “мовний фiльм свiту”, тому що картина та — комплексна й динамiчна.

У мовознавствi ще в кiнцi ХХ ст. відбулася когнiтивна революцiя — на змiну старiй прийшла нова парадигма знань — структуралiзм був заступлений когнiтивiзмом. Н.В.Бардiна усiм своїм науковим еством працює в новiй парадигмi знань, у когнiтивнiй лiнгвiстицi. Вона — одна з активних учасниць утвердження нової парадигми знань в українськомu мовознавствi. Проблеми антропоцентризму, лiнгвоментальностi, концептiв i концептуалiзацiї, енергеально-конфiгуративного моделювання мови, когнiтивних пiдходiв i когнiтивних стратегiй формулюються й успішно розв'язуються в її наукових працях. Своєю на разi провiдною працею — монографiєю “Языковая гармонизация сознания” (Одеса, 1997) Н.В. Бардiна зробила вагомий внесок у нинi дiючу в свiтовому мовознавствi нову парадигму знань, помітно її збагативши.

З 2001 року Н.В.Бардiна, крiм загальнокафедральної теми “Мовна iнтерпретацiя свiту”, керує науковою темою зi спеціальним фiнансуванням “Технологiї мовленнєвого впливу”. Експериментальнi дослiдження, спостереження, проведенi в рамках цiєї теми, дали можливiсть розробити новiтнi методики психолiнгвiстичної дiагностики для кримiналістики, медицини, PR.

Фiлософське осмислення мови як оселi буття пiдштовхнуло Н.В.Бардiну зробити прикладнi лiнгвiстичнi дослiдження конче необхідними для оптимiзацiї спiлкування особистостей у суспiльствi, можливостi усвідомити самого себе та навколишнiй свiт за допомогою мови.

Пр.:

Системный подход к лингвистическому описанию и понятие синтагмы // Русское языкознание. — К., 1989. — Вып.18; Процесс порождения спонтанного монолога на русском языке в сопоставлении со словацким // Universitas Comeniana. Philologica. — Bratislava, 1995-Т.42.; Конфигуративная интерпретация компьютерных интонограмм / / Русский язык: прошлое, настоящее, будущее: Материалы науч. конф. — Саратов, 1996. — Ч.1. — С. 91-97; Языковая гармонизация сознания. — Одесса, 1997. — 271 с.; Когнитивная интонология: поиски перспектив // Rossica Slovaka: Acta facultatis philosophicae Universitatis Presoviensis. — 1998. — Т.6. — S.22-28; Епістемологічні проблеми моде-

лювання мови // Вісн. ОНУ. — 1999, №4. — С.5-10; Когнітивний підхід до визначення поняття “рідна мова” // Громадянський патріотизм і проблеми викладання україністики у вузах Одещини: Матеріали обл. наук. — практ. конф. — Одеса, 2001; Мова як ознака нації: Три вири проблеми // Зап. з загальної лінгвістики. — Одеса, 2002. — Вип.5. — С.7-19; Проблеми енергеального моделювання української лінгвоментальності // Зап. з українського мовознавства. — Одеса, 2003. — Вип.12. — С.132-142.

Літ.:

Бардина Наталья Васильевна // Кто есть кто в современной русистике / Ред. Ю.Каролов, А.Мустайоки. — М., Хельсинки, 1994; Miklus M. Verbum. — 1998. — №4; Miklus M. // Slavia, 2001; Ставицька Л. // Українська мова та література в школі. — 1999. — №41; Ставицька Л. Критика — 2000. — №2; Філол. фак. ОНУ. Бібліографія. — С. 31-35.

Ю.Карпенко

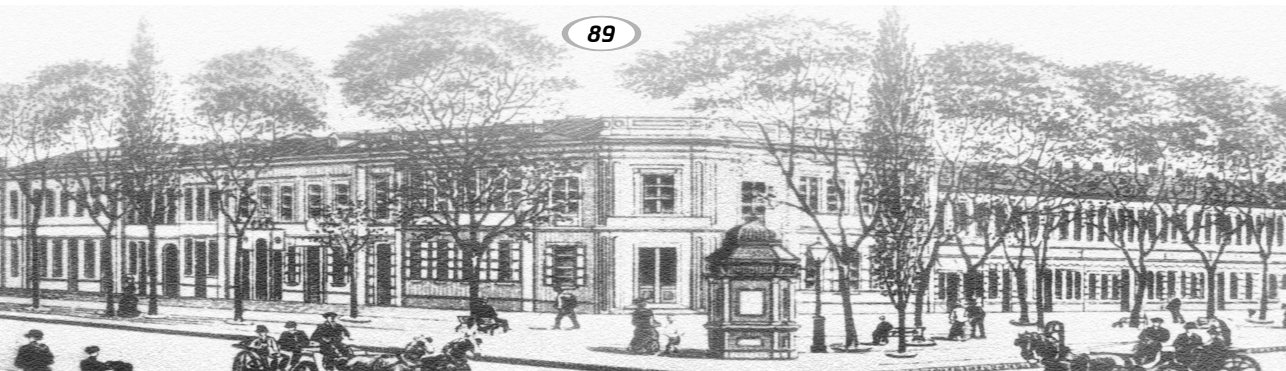

БАТУЄВ **Микола Олександрович**

Медик-анатом

М. О. Батуєв народився у 1855 р. Закінчив Медико-хірургічну академію у 1879 р. Для подальшого вдосконалення його залишили в академічній хірургічній клініці С. П. Коломніна. Тут він працював до 1885 р., коли був призначений асистентом кафедри анатомії академії. У 1887 р. Микола Олександрович одержав ступінь доктора і був обраний прозектором цієї ж кафедри. З 1897 по 1900 рр. він працював професором анатомії у Петербурзькому жіночому медичному інституті, а потім був запрошений до Новоросійського університету.

5 вересня 1900 р. М. О. Батуєв прочитав свою першу лекцію з анатомії у будинку морфологічного корпусу ІНУ. При кафедрі нормальної анатомії, завідувачем якої він був з 1903 по 1917 рр., завдяки його енергії й наполегливості був створений прекрасний музей. Особлива цінність, навіть унікальність, цього музею полягала у зібранні колекції черепів представників місцевих народностей. Крім того, в музеї було створено

відділ, присвячений М. І. Пирогову, де зберігалися хрест та медаль, одержані М. І. Пироговим у 1870—1871 рр., два погруддя вченого в різні періоди його життя, а також портрети, атласи, книги та рукописи, що були пожертвовані у 1901 р. дружиною М. І. Пирогова Олександрою Антонівною та сином Володимиром. Микола Олександрович вважав своїм обов'язком оприлюднити думки М. І. Пирогова щодо перетворення медичної освіти. Тому він надрукував у 1902 р. статтю “Предисловие к посмертному изданию статей Н. И. Пирогова “О желательных преобразованиях медико-хирургической академии””.

Микола Олександрович був прекрасним педагогом. Його лекції відрізнялися глибоким змістом і одночасно легкою доступністю для розуміння. Кожного він вмів зацікавити своїм предметом. Проводячи практичні заняття з анатомії, він заохочував студентів працювати самостійно, виховував кваліфікованих спеціалістів. М. О. Батуєв брав участь в організації і був першим директором Вищих жіночих курсів в Одесі.

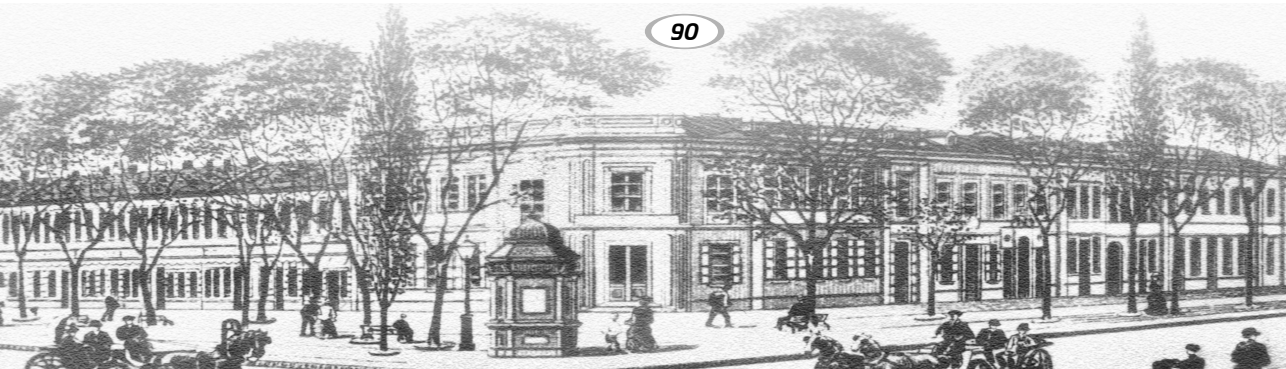
М. О. Батуєв був небайдужою людиною, наполегливим вченим, діяльним організатором учбового процесу. Він переклав на російську мову атлас з анатомії людини Шпательгольца, який декілька разів перевидавався у 1907—1909 рр., підготував підручник “Лекции по анатомии”, який вийшов у світ у 1907 р. За 16 років роботи у Новоросійському університеті зібрав і вивчив більше ста випадків виродження.

Його науково-дослідні роботи були присвячені опису казуїстичних варіантів, історії медицини, окремим питанням нормальної і патологічної анатомії.

М. О. Батуєв помер від лейкемії у 1917 р.

Пр.:

Данные для учения о так называемой хирургической шейке мочевого пузыря // Еженед. клин. газ. — 1885. — № 33. — С. 615; № 34. — С. 641; № 35. — С. 663; О морфологии зубов в антропологическом отношении // Рус. медик. — 1893. — № 42. — С. 681; Предисловие к посмертному изданию статей Н. И. Пирогова “О желательных преобразованиях медико-хирургической академии” // Рус. врач. — 1902. — № 1. — С. 1; № 2. — С. 49; Случай парного неполного свища шеи у взрослого мужчины в связи с вопросом о так называемых жаберных щелях // Там. же. — № 13. — С. 489-490;

Двустороннє вроджене ненормальне под'язично-щитовидне сочленення у взросло-го мужчини в зв'язі з розвитком гортани // Там. же. — № 20. — С. 758-759.

Літ.:

Таренський А. Кафедра і музей нормальної анатомії при Военно-медичній академії в Санкт-Петербурзі за 100 лет. — С.Пб., 1897; Биографічний словарь професорів Першого Ленінградського, бывшего Женського, медичного інституту за 50 лет, 1897-1947. — Л., 1947; Терновський В. Батуєв Н. А. // БМЭ. — М., 1957. — Т. 3. — С. 490-491; Терновський В. Батуєв Н. А. // БМЭ. — М., 1975. — Т. 2. — С. 580; Золотарев. Биограф. словарь. — С. 55; Одес. медуніверситет. — С. 52; Hausmann. — P. 213, 607, 623; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

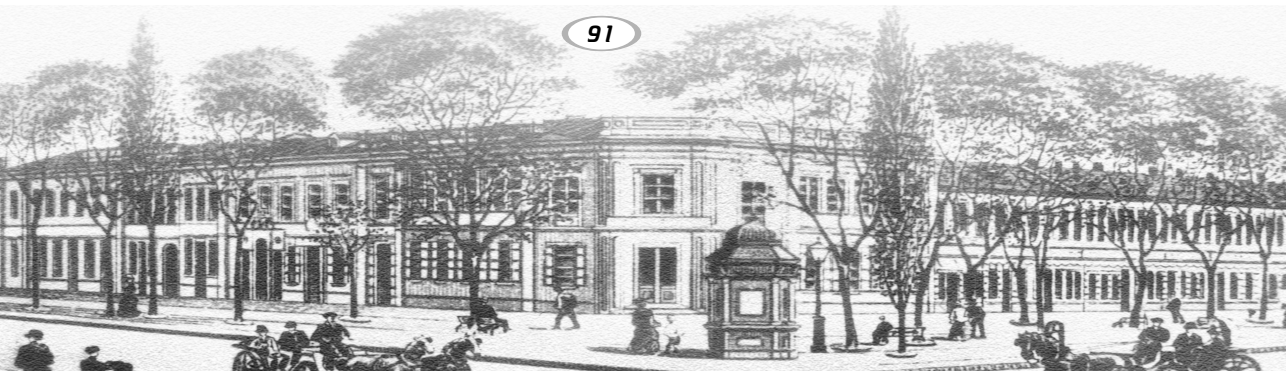
С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

БАЧИНСЬКА Олена Анатоліївна

Український історик

О.А.Бачинська народилася в 1971 р. в Одесі в родині відомого українського історика та археографа, професора Одеського університету Анатолія Бачинського. В 1993 р. закінчила Одеський державний університет, історичний факультет. З 1994 р. викладач цього факультету. Кандидатська дисертація присвячена історії Дунайського (Новоросійського) козацького війська. 1828-1869 рр. (1997), докторська — проблемам колонізації українським населенням території Придунайських земель у XVIII — початку ХХ ст. (2003). У 1998-1999 рр. вона стає головою Міжнародного інтелектуального клубу молодих вчених-викладачів університету, з 2000 р. — заступник декана історичного факультету з науково-дослідної роботи. З 2000 р. О. А. Бачинська завідувач відділу історії козацтва на Півдні України Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАН України. Доктор історичних наук з 2003 р.

Основні дослідження присвячені: історії українського козацтва наприкінці XVIII — XIX ст., заселенню і освоєнню українським населення межиріччя Дністра та Дунаю в XVIII — XIX ст., краєзнавству Одещини. О.А.Бачинська однією з перших досліджувала питання перебування дунайського козацтва на території межиріччя Дністра та Дунаю у XIX ст., запропонувала новий концептуальний підхід дослідження процесів колонізації в зазначеному регіоні шляхом віокремлення проблеми української колонізації із контексту загальної, у взаємодії з представниками інших етнічних груп та на фоні політичних, суспільних і економічних перетворень, чим заповнено прогалину у вітчизняній історіографії; показала роль українського козацтва в заселенні регіону; ввела значну кількість нових архівних матеріалів до наукового обігу.

Автор трьох монографій, понад 70 наукових та близько 30 науково-популярних статей, багатьох археографічних публікацій. Стипендіатка Одеського відділення Українського фонду культури (1994,1995), Канадського інституту українських студій (1994), Кабінету міністрів України (1998-2000).

Пр.:

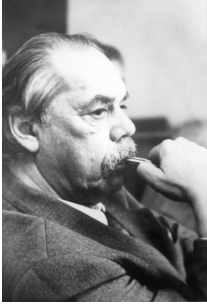
Козацтво на Півдні України. 1775-1869 / Бачинська О.А., Бачинський А.Д. — Одеса: Маяк, 1995. — 55 с.; Дунайське козацьке військо. 1828-1868 рр.: До 170-річчя заснування. — Одеса: Астропринт, 1998. — 232 с.; Болгари в казачьих формуваннях Южної України в концe XVIII — XIX вв. // Българите в Северното Причерноморие. — Велико-Търново, 2000; Проблема определения этносоциальной границы: украинское казачество в Нижнем Подунавье в первой половине XIX ст. // The Border: International Conference / Balkan Institute of Ethnology / Belogradchik: DIOS, 2001; Українське населення Придунайських земель. XVIII — початок XX ст. (заселення й економічне освоєння). — Одеса: Астропринт, 2002. — 328 с.; Дві течії однієї колонізації: українці і росіяни в Придунайських землях. (XVIII — XIX ст.) // Україна та Росія: проблеми політичних і соціокультурних відносин. Зб. наук. пр. — К., 2003; Колонізаційна політика Стамбула на Придунайських землях у XVIII ст. // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). — Вип.3. — К., 2003.

Літ.:

Стипендія імені М.С.Слабченка // Одес. ун-т. — 1994. — 16 листоп.; Адырова А. Избран Президент // Вестн. региона. — 1998. — 24 окт.

Станко В.Н.

БАЧИНСЬКИЙ Анатолій Діомидович

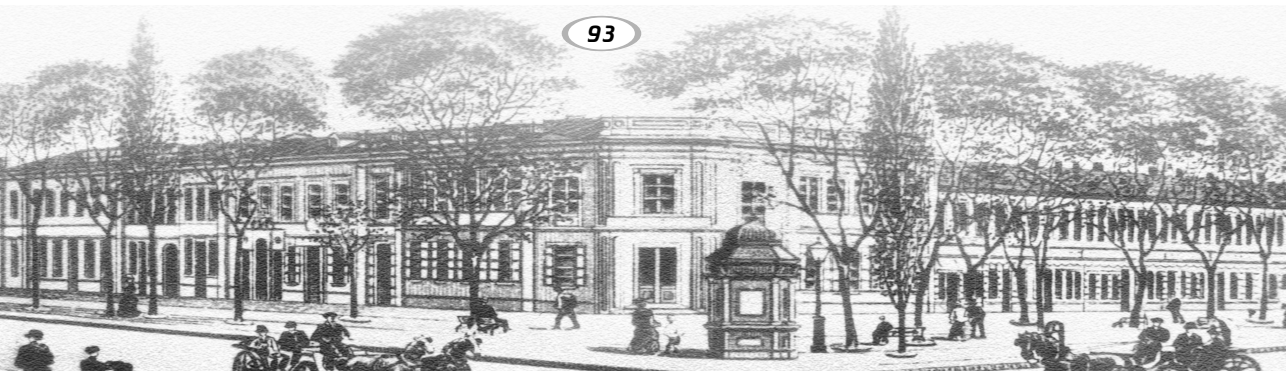
Історик, дослідник історії України

А. Д. Бачинський народився 21 травня 1933 р. у родині службовців, в Одесі. Батьки — лікарі. Закінчив середню школу № 105 в Одесі. З 1951 р. вчився в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова. Після закінчення в 1957 р. історичного факультету ОДУ працював науковим співробітником Одеського державного археологічного музею, а в 1958—1963 рр. — старшим науковим співробітником Державного архіву Одеської області (у 1959—1963 рр. — начальник відділу науково-довідкової літератури архіву). В 1963—1971 рр. А. Д. Бачинський — старший викладач, а в 1971—1991 рр. — доцент кафедри історії України ОДУ. В 1991 р. був обраний на посаду професора цієї кафедри.

У червні 1969 р. А. Д. Бачинський захистив кандидатську дисертацію на тему “Народна колонізація Придунайських степів у XVIII — на початку XIX ст.” Офіційні опоненти — професор В. А. Дядиченко і кандидат історичних наук І. Л. Бутич. У 1971 р. йому було присвоєно вчене звання доцента.

Вчений брав активну участь у роботі різноманітних наукових товариств та установ. З 1987 р. А. Д. Бачинський був членом Бюро Наукової ради АН України з проблем історичної науки (секція стародавньої і нової історії України) та членом Археографічної комісії АН України, а також дирекції Державного архіву Одеської області. З 1989 р. — член редакційно-видавничої ради республіканського видавництва “Маяк”.

А. Д. Бачинський — автор майже 400 наукових і науково-популярних друкованих робіт, в тому числі 8 монографій, укладач, редактор або член редколегії багатьох збірників документів і матеріалів, упорядник 35 археографічних публікацій. Багатогранною та глибокою була науково-дослідницька діяльність А. Д. Бачинського. Значну увагу приділяв

вчений дослідженню історії Задунайської Січі. Видання монографії на цю тему стало подією в житті вченого і вельми тепло було оцінено українською та зарубіжною науковою громадськістю. А. Д. Бачинський зробив помітний внесок у вивчення історії селянства Південної України періоду реформи 1861 р., суспільно-політичних рухів у 70—80-х рр. XIX ст., проблеми історичного краєзнавства. Одним із напрямків досліджень ученого були українсько-болгарські зв'язки. Цій проблемі він присвятив 4 монографії та понад 30 статей. Історик активно вивчав участь населення українських придунайських земель у другій світовій війні, а також повоєнний період в історії цього регіону.

Близкучий знавець архівів, А. Д. Бачинський надавав значної допомоги дослідникам, в тому числі і закордонним, у пошуках документів та матеріалів.

Учений читав загальний курс історії України з найдавніших часів до кінця XVII ст., а також спеціальні курси з джерелознавства історії України, історичної географії, визвольної війни українського народу середини XVII ст., заселення Південної України у XVIII — першій половині XIX ст. та ін.

А. Д. Бачинський брав активну участь у роботі громадських організацій. З 1990 р. учений був членом колегії Всеукраїнського товариства краєзнавців, з 1992 р. — головою Одеського товариства краєзнавців, членом правління Одеської обласної організації Українського фонду культури та ін. У 1992 р. він був у складі делегації від Одеської області на Всесвітньому конгресі українців (Київ).

У 1969 р. А. Д. Бачинського було нагороджено болгарським орденом Кирила і Мефодія 2 ст., у 1993 р. Указом Президента України ученому було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”.

Помер А. Д. Бачинський 8 квітня 1995 р. в Одесі, похований на Таїровському кладовищі.

У 1995 р. на будинку № 21 по вулиці Преображенській в Одесі встановлено його меморіальну дошку.

У пресі виступав під псевдонімами: С. Анатольєв, А. Демидов.

Пр.:

Справжні другарі. — Одеса, 1969. — 211 с.; Непокоренный Дунай. — Одесса, 1985. — 144 с.; Січ Задунайська, 1775-1828. — Одеса, 1994. — 122 с.; Буджацька заграда. — Одеса, 1995. — 57 с.; Козацтво на Півдні України, 1775-1869 рр. — Одеса: Маяк, 1995. — 56 с.

Літ.:

Анатолій Діомидович Бачинський: [Біобібліогр. покажчик] / ОДУ. Наук. б-ка; Упоряд. Л. В. Новікова; Ред. С. М. Кириченко; Авт. вступ. ст. В. М. Хмарський. — Одеса, 1994. — 102 с. — (Сер.: Бібліографія вчених університету; Вип. Історики); Бачинська О. А., Самойлов Ф. О. Українсько-болгарські зв'язки в працях А. Д. Бачинського (1933-1995) // Україна і Болгарія: віхи історичної дружби: Матеріали міжнарод. конф., присвяч. 120-річчю визволення Болгарії від османського іґа (Одеса, 29-31 жовт. 1998 р.) — Одеса, 1999. — С. 176-189; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. М. Хмарський, В. П. Ващенко

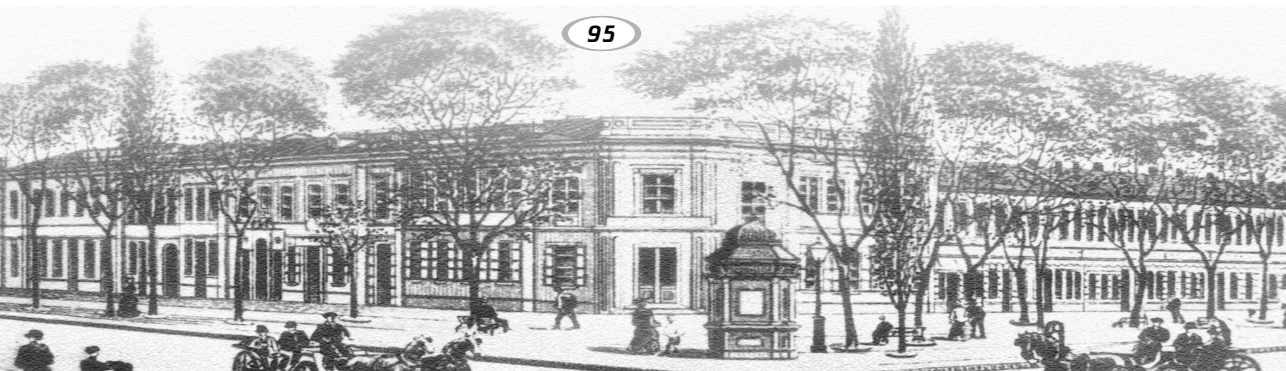

БЕВЗЕНКО

Степан Пилипович

Мовознавець

С. П. Бевзенко народився 7 серпня 1920 р. на Кіровоградщині в родині сільського коваля. У 1938 р. вступив до Одеського університету на філологічний факультет. На початку Великої Вітчизняної війни йде на курси артилеристів, що були розташовані під Свердловськом. Драматично склалася його подальша армійська доля: воюючи на Курській дузі, він дістав важке поранення, через що згодом втратив ногу. Після шпиталю був комісований. С. П. Бевзенко вирішує продовжити навчання, для чого розшукує евакуйований у Байрам-Алі (Туркменія) Одеський університет. Під час війни він закінчує його, а вже у повоєнний час, в Одесі, вступає до аспірантури на кафедру української мови. Його науковим керівником став доцент А. А. Моска-

ленко, який на той час завідував кафедрою. Кандидатська дисертація була присвячена студіям над синтаксисом українських літописів XVII ст. Вона була написана вчасно, але гостро стояло питання захисту. Після розгрому марристів не вистачало фахівців для опанування дисертації. Схвальну оцінку науковому дослідженню молодого вченого дав відомий професор В. І. Борковський, і С. П. Бевзенко став кандидатом філологічних наук.

1953 р. у Києві виходить друком його перша книжка “Нариси з історичної граматики української мови: Морфологія”. Навіть академік Л. А. Булаховський позитивно оцінив її, попри те, що пізніше сам Степан Пилипович відгукувався про неї досить скептично. Безумовно, це свідчить про неабияку вимогливість до себе. Власне, як би її не оцінювали, але вона стала тією підвалиною, на якій пізніше постала капітальна праця з історії української мови. Саме завдяки своїй першій монографії молодий вчений був помічений, і Л. А. Булаховський запросив його взяти участь у праці над академічним виданням “Історія української мови”. На жаль, після смерті академіка Л. А. Булаховського колектив розпався. Та доля була прихильна до С. П. Бевзенка: доклавши чимало зусиль, свою частину роботи він завершив і домігся, щоб його капітальна праця на пропала даремно. Доброю волею випадку автора підтримало керівництво Закарпатської області, і в Ужгороді, куди він потрапив після аспірантури за призначенням, 1960 р. побачила світ його незабутня “Історична морфологія української мови”. Це стало сенсацією в наукових славистичних колах.

Як вчений С. П. Бевзенко остаточно сформувався в Ужгородському університеті, де захистив докторську дисертацію, присвячену історичній морфології української мови. З 1962 до 1982 р. завідував кафедрою української мови Одеського університету.

Наукові інтереси професора С. П. Бевзенка визначаються чотирма спрямуваннями: історична граматика української мови, діалектологія, синтаксис сучасної української мови та історія українського мовознавства. Став відомим в українському та слов'янському мовознавстві завдяки своїй капітальній праці “Історична морфологія української мови (На-

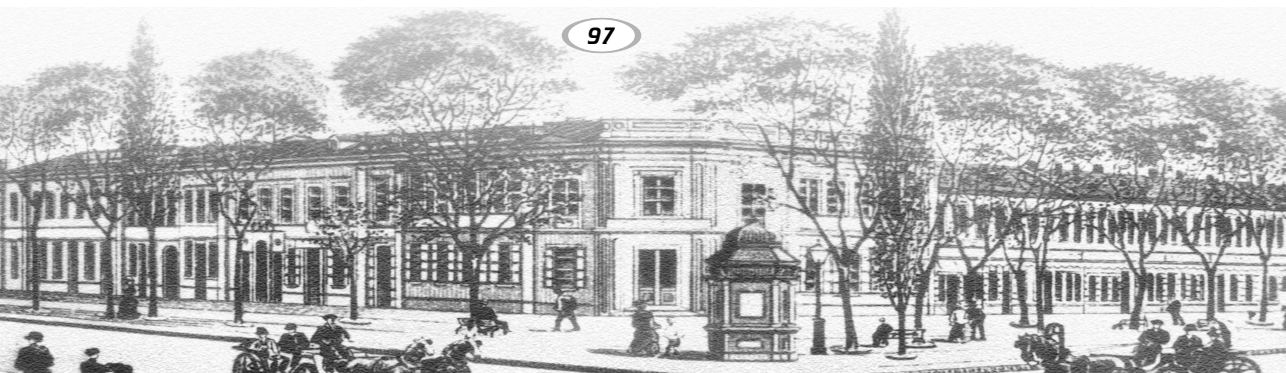

риси зі словозміни та словотвору)”, яка не втратила свого значення й зараз. Монографія не тільки узагальнювала значну кількість наукових праць і розвідок з різних ділянок історії української мови, а й у цілому ряді випадків, особливо тих, що стосуються історії іменників і дієслів, по-новому пояснювала мовні явища, набагато детальніше змальовувала еволюцію форм мовної системи. Книжка на багато десятків років стала надійною енциклопедією з історичної морфології та словотвору української мови для вчених-мовознавців, викладачів вузів, вчителів і прекрасним посібником для студентів.

Ще працюючи над “Історичною морфологією...”, С. П. Бевзенко розгорнув і діалектологічні дослідження. У ній він використав чимало цікавого зібраного діалектологічного матеріалу. Потім виходить ряд статей і брошур, присвячених діалектним відмінностям української мови на морфологічному, словотвірному, лексичному і синтаксичному рівнях, а також деяким важливим загальним питанням діалектології української мови. У стінах Одеського університету професор С. П. Бевзенко закінчує навчальний посібник “Українська діалектологія”, в якому розглядаються всі розділи з курсу діалектології, передбачені програмою для вузів. Потреба в такому посібнику була на той час добре відчутною. Власне, він залишається і нині найповнішим посібником із діалектології.

Ще з 60-х рр. увагу вченого привертала питання історії вивчення української мови. Скрупульозно, крок за кроком збиралися матеріали, систематизувалися за науковими проблемами, об’єктивно оцінювалися. Робота над цілісним, систематичним оглядом історії українського мовознавства протягом усього періоду його розвитку розтягнулася на кілька десятків років. Результатом її стали книжка “Історія українського мовознавства: Історія вивчення української мови”. Ця книжка — не тільки навчальний посібник, а й довідник для широкого кола читачів.

Професор С. П. Бевзенко розробляв також і питання синтаксису сучасної української мови. Його “Структура складного речення в українській мові” з’являється в той час, коли особливо гостро постала потреба посібника, в якому б під кутом зору новітніх досліджень аналізувалося складне речення.

Вчений брав участь також у колективних монографіях і посібниках, таких як фундаментальна “Історія української мови: Морфологія”, навчальний підручник “Сучасна українська літературна мова”. Під його керівництвом укладено і видруковано два інверсійні словники української мови, захищено чимало кандидатських дисертацій. Слід відзначити особливо виразну рису Степана Пилиповича: він був і залишається не тільки крупним вченим, а й великим вчителем. Він виховав цілу плеяду справжніх вчених, серед яких найбільшою величиною є член-кореспондент Національної академії наук, директор Інституту української мови В. В. Німчук, праці якого широко відомі за рубежем.

По переїзді до Києва С. П. Бевзенко — професор Київського педінституту (тепер Національного педуніверситету ім. М. П. Драгоманова).

С. П. Бевзенко помер у січні 2005 р.

Пр.:

Нариси з історичної граматики української мови. Морфологія. — К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1953. — 199 с.; Історична морфологія української мови: Нариси із словозміни та словотвору. — Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. — 416 с.; Українська діалектологія. — К.: Вища шк., 1980. — 247 с.; Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: Навч. посібники. — К.: Вища шк., 1991. — 231 с.

Літ.:

Професор Степан Пилипович Бевзенко / Упоряд. і авт. вступ. ст. П. Ю. Гриценка. — К.: Довіра, 1999. — 91 с. — (Мовознавці України. Матеріали до бібліографії вчених / НАН України); Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

О. І. Бондар

БЕК **Гвідо Йозефович**

Фізик-ядерщик

Г. Й. Бек народився 29 серпня 1903 р. в Рейхен-

бергу (Богемія). Його батько — комерсант, директор філії однієї з англійських фірм. Рідною мовою Гвідо була чеська, але освіту у гімназіях Цюриха та Відня він отримав німецькою мовою. Все життя він вважав себе підданим Австрії.

У 1921 р. Г. Й. Бек вступив до Віденського університету. В сьомому семестрі він написав працю з осьової симетрії гравітаційних полів, в якій виступив як зрілий вчений, серйозний теоретик. По закінченню університету у 1925 р. він отримав ступінь доктора філософії. У 1925—1926 рр. працював асистентом Бернського університету. В цей час опублікував кілька робіт, серед яких увагу привертає стаття, присвячена теорії розповсюдження електромагнітних хвиль. У цей же час він приділяє велику увагу вивченню розробок різних напрямків теорії квантової механіки.

У 1926 р. Г. Й. Бек повернувся до Відня, де його прийняли до інституту фізика-експериментатора Е. Еренхафта. Досліджуючи рівняння Шредінгера, Г. Й. Бек дав кілька висновків щодо точної аномалії між квантами світла та електронами.

У 1927 р. молодий вчений взяв участь у Вольтовській конференції у Комо (Італія), де він зустрівся з такими знаменитими фізиками як Х. Лоренц, М. Планк, Н. Бор, Д. Франк та інші, які багато в чому вплинули на формування його наукових поглядів.

Протягом 1928—1930 рр. (за виключенням кількох місяців, проведених у лабораторіях Е. Резерфорда у Кембріджі) працюючи у Лейпцігу, Г. Й. Бек продовжив займатися квантовою механікою та проблемами ядерної фізики. Багатогранність інтересів вченого та різноманітність проблем, які розглянуті у його працях, визначилися завдяки його спілкуванню з Н. Бором, в інституті та під безпосереднім керуванням якого він працював з 1932 р. у Копенгагені. На цей час Г. Й. Бек вже був автором низки фундаментальних досліджень та глав підручників з елементарної та ядерної фізики, квантової механіки.

З 1934 р. вченого почали запрошувати до багатьох університетів Європи та Америки, його лекції користувалися популярністю серед студентів та увагою колег університетів Праги, Канзасу, Токію, Ленінграда, Одеси, Парижа та багатьох інших.

У 1933 р. Г. Й. Бек виступив з доповіддю на Всесоюзній конференції з ядерної фізики у Ленінграді. Тут же у 1934 та 1935 рр. він прочитав курс лекцій з теорії β -розпаду. Невдовзі після цього вчений приїхав до Одеси (1935 р.). В цей час у журналі “Nature” він надрукував статтю “ β -процес в ядерній стійкості”. Вчений був щиро зацікавлений у створенні на півдні України школи теоретичної фізики, в цьому плані його організаційна діяльність була дуже плідною: багато одеських учнів Г. Й. Бека під його керівництвом надрукували цікаві експериментально підтвержені праці.

У 1937 р., покинувши Одесу, Г. Й. Бек повернувся до Копенгагена, потім до Парижа та Ліона (1938 р.), де займався дослідницькою діяльністю в інституті ядерної фізики, а у 1942—1943 рр. читав курс ядерної фізики в університетах Португалії.

У 1943—1951 рр. Гвідо Бек з ентузіазмом працював в Аргентині, де сприяв розвитку теоретичної фізики та активно займався викладанням. Завдяки своєму яскравому таланту він залучив до творчості багато студентів, набув великої кількості послідовників. Він енергійно та послідовно аргументував свої погляди на проблеми сучасної фізики.

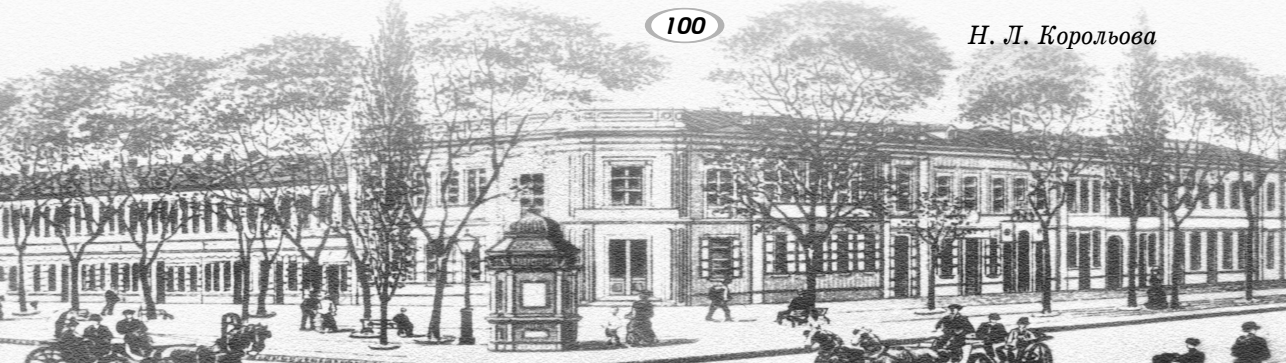
Починаючи з 1953 р. Г. Й. Бек читав курси з теорії відносності, термодинаміки, квантової механіки у федеральному університеті Бразилії у Ріо-де-Жанейро, де працював до своєї смерті 21 жовтня 1988 р.

Пр.:

La propagation des ondes electromagnetique dans la theorie de la relativite generale // Arch. Sc. phys. et nat. — 1926. — Vol. 8. — P. 75-77; die Systematic der Isotopen // Zs. f. Phys. — 1928. — B. 47. — S. 407-416; Scatiering of electrons and α -particles // Nature, Suppl. — 1930. — Vol. 125. — P. 458; Energiesatr und Reversibititat der Elementarproresse // Zs. f. Phys. — 1933. — B. 84. — S. 335-355; The Present State of the Neutrino Hypothesis // Phys. Rev. — 1935. — Vol. 47. — P. 202; Remarks on the sistematics of isotopes // Ibid. — Vol. 48. — P. 47-48; Nuclear Levels of the Compound Li^5 // Ibid. — 1942. — Vol. 61. — P. 379; El espacio fisico // Union Mathematica Argentina. — 1944. — № 2. — P. 1-32; Remark's on the Fine Structure of “Positronium” // Phys. Rev. — 1946. — Vol. 69. — P. 532.

Літ.:

Guudo Beck Symposium, Rio de Janeiro, August 29-31, 1944 // Anais da Academia Brasileira de Ciencias. — 1955. — Vol. 67, supl. 1. — 142 p.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

БЕРКЕВИЧ Леопольд Хомич

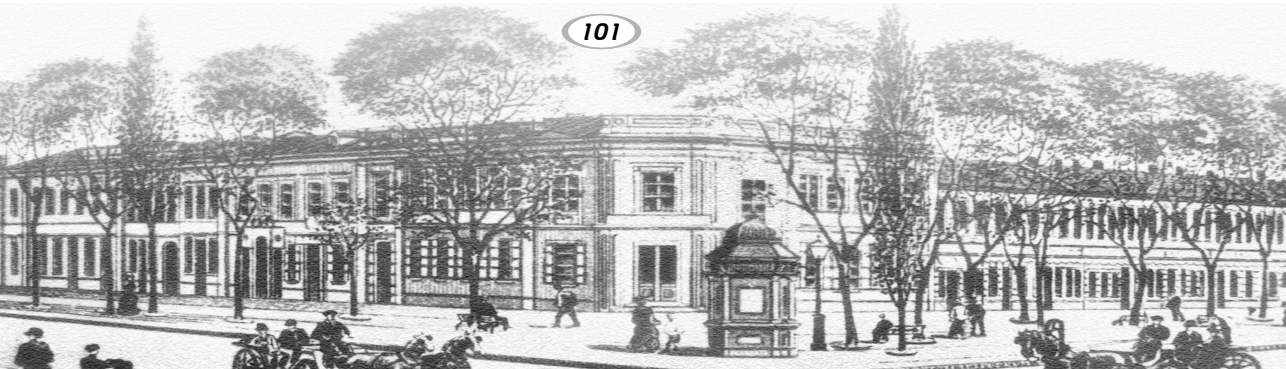
Астроном

Л. Х. Беркевич народився 15 грудня 1828 р. в Седлеці Підляської губернії Царства Польського. Відомо, що його батько був лікарем, але він помер, коли Л. Х. Беркевичу було тільки 7 років.

В 1845 р. Л. Х. Беркевич закінчив гімназію в Любліні і склав конкурсні іспити до Варшавських педагогічних курсів. Внаслідок відмінного складання іспитів, його було послано як пансіонера Царства Польського на навчання до Петербурзького університету в друге відділення філософського факультету з розряду математичних наук.

В 1849 р. Л. Х. Беркевич закінчив університет, отримавши ступінь кандидата філософії, і був залишений при університеті для підготовки до професорського звання. Але зобов'язання пансіонера примусили його залишити Петербург і виїхати до Варшави за призначенням на посаду молодшого помічника директора Варшавської астрономічної обсерваторії, де він займався метеорологічними спостереженнями. В той же час він був призначений вчителем фізики і хімії училища раввінів, потім вчителем арифметики і геометрії повітового училища, а в 1857 р. став молодшим вчителем математики Варшавської губернської гімназії, не залишаючи посади в Варшавській астрономічній обсерваторії.

До цього часу відносяться наукові праці Л. Х. Беркевича з метеорології, які друкувалися в місцевому журналі "Biblioteka Warszawska". Він розрахував середньодобову температуру у Варшаві за 25 років (1825—1859) спостережень Варшавської астрономічної обсерваторії. Ця робота теж була надрукована. Л. Х. Беркевич жадав займатися науковою роботою з астрономії. Але неодноразові прохання про переведення його до Петербурга для продовження наукової роботи не мали успіху. Тому в 1860 р. він вийшов у відставку і переїхав до Петербурга, де був з радістю прийнятий вченими-астрономами.

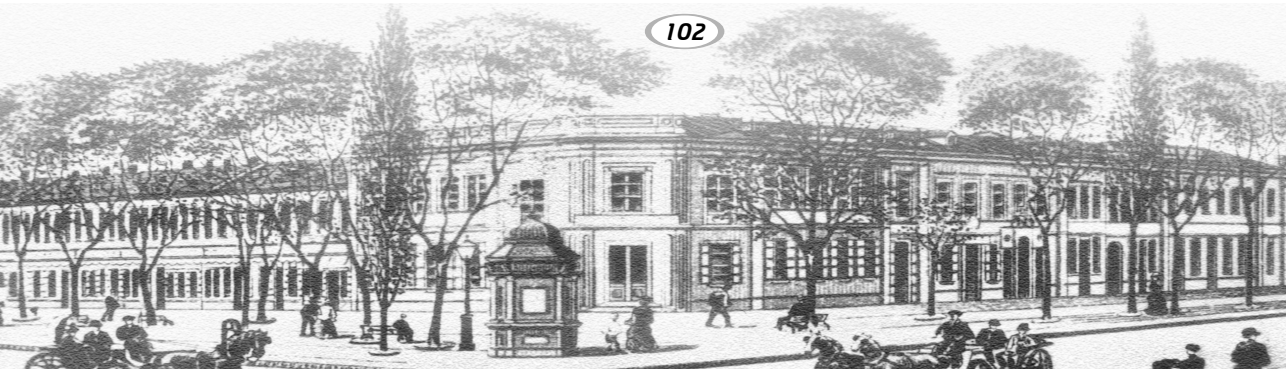

Однак життєві труднощі змусили Л. Х. Беркевича в лютому 1862 р. перейти на державну службу і обійняти посаду помічника директора експедиції з перевірки спиртометрів в Департаменті податків і стягнень Міністерства фінансів. Але через три місяці його було переведено до Міністерства народної освіти і відправлено до Німеччини на наукове стажування (до 10 жовтня 1864 р.). Там Л. Х. Беркевич стає членом Німецького астрономічного товариства і публікує наукові праці в журналі “*Astronomische Nachrichten*”. За дорученням Товариства він обчислює ефемериди астероїда Ніуби на 1863 і 1864 рр., які були надруковані у випусках календаря “*Berliner Astronomische Jahrbuch*”.

Після повернення з-за кордону в Петербурзькому університеті Л. Х. Беркевич склав іспити на ступінь магістра астрономії і 28 березня 1865 р. захистив магістерську дисертацію на тему “*Исследование общей пертурбации планеты Юнона, происходящей от действия на нее планеты Юпитер*” і знову був відраджений за кордон для наукової роботи. В тому ж році був призначений доцентом кафедри астрономії Новоросійського університету і переїхав до Одеси. В перший же 1865/66 учб. р. Новоросійського університету Л. Х. Беркевич читав студентам курси “Сферичної тригонометрії” і “Космографії”. З часом він розробив і почав читати студентам нові курси з практичної і теоретичної астрономії.

В Новоросійському університеті Л. Х. Беркевич читав різні математичні курси лекцій, наприклад, аналітичну геометрію. В 1866—1880 рр. він викладав також комерційну арифметику в Одеському комерційному училищі. Продовжуючи свої наукові дослідження в галузі теоретичної астрономії (зараз це галузь небесної механіки), Л. Х. Беркевич розробив теорію збурень малої планети Юнона і 2 грудня 1868 р. захистив в Новоросійському університеті докторську дисертацію “*Исследование движения планеты Юнона*”. Через п'ять днів він був затверджений екстраординарним, а 5 травня 1869 р. — ординарним професором по кафедрі астрономії ІНУ.

У 1866 р. Л. Х. Беркевич створив на кафедрі Кабінет астрономії і поставив питання про будову університетської астрономічної обсерваторії. В 1867 р. це питання було підтримано Радою університету і в 1868 р. Л. Х. Беркевич разом з університетським архітектором П. В. Йодком розро-

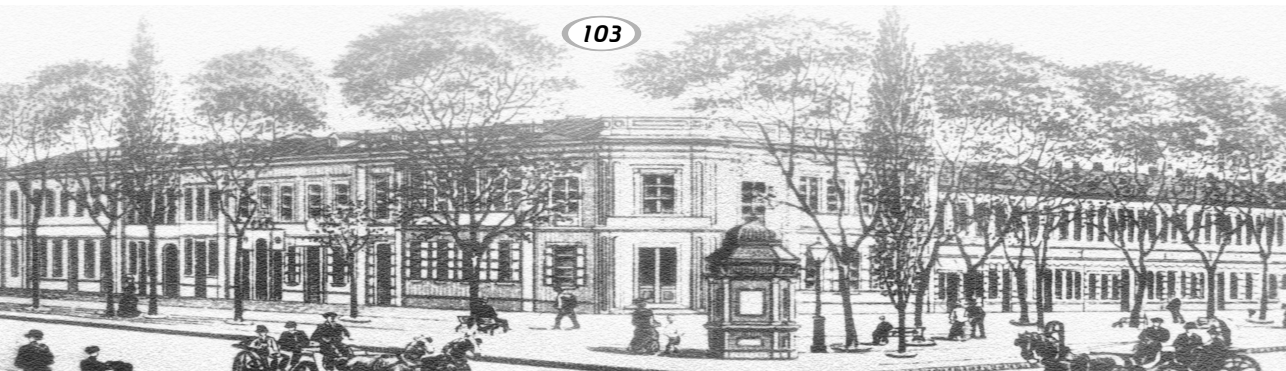

бив два проекти будови астрономічної обсерваторії. Він також запропонував Одеській міській загальній думі практичні праці, які буде виконувати для міста ця обсерваторія, і отримав від міста додаткове до державного фінансування на будову обсерваторії. Побудова обсерваторії почалася в 1870 р. і 3 серпня 1871 р. Астрономічна обсерваторія, Новоросійського університету була урочисто відкрита.

Л. Х. Беркевич як перший директор керував обсерваторією з часу її відкриття до кінця 1880 р. За цей час обсерваторія, озброєна 24 інструментами ліквідованого Кабінету астрономії, була учбовою базою кафедри астрономії. В цей час в обсерваторії з'явився меридіанний телескоп Репсольда, виготовлений у 1862 р. В 1872 р. Л. Х. Беркевич домігся штатної посади астронома-спостерігача, і обсерваторія провела деякі наукові спостереження, найбільш відомим з яких є спостереження проходження по диску Сонця Венери в 1874 р. Спостереження відбулися в Керчі відрядженим астрономом-спостерігачем обсерваторії Є. Е. Блоком.

Л. Х. Беркевич став засновником вищої астрономічної освіти і астрономічних досліджень в Одесі. Він викладав на астрономічних курсах для 15 випусків студентів Новоросійського університету і підготував кадри науковців і викладачів для кафедри і обсерваторії ІНУ. Основні лекційні курси з астрономії, читання яких розпочато Л. Х. Беркевичем, продовжуються до нашого часу, зрозуміло, на сучасному рівні, і дозволяють готувати фахівців з астрономії. Не менш вагомий внесок в культурне і наукове життя Одеси зроблено Л. Х. Беркевичем як засновником і першим директором обсерваторії всесвітньо відомої установи за результатами її астрономічних досліджень.

15 грудня 1880 р. Л. Х. Беркевич подав прохання про відставку і вийшов на пенсію. Але по вільному найму він викладав в Новоросійському університеті до кінця 1881/82 учб. р. В 1882 р. Л. Х. Беркевич виїхав з Одеси, спочатку у Вільно, а потім до Петербурга, де займався приватною практикою. В Петербурзі 21 травня 1897 р. він став членом Російського астрономічного товариства. Був нагороджений орденом св. Анни 2 ст. (1870) та орденом св. Анни 2 ст. з імператорською короною (1872).

Помер Л. Х. Беркевич 12 травня 1897 р. в Рязані, похований на кладовищі Троїцького монастиря.

Пр.:

Исследование общей пертурбации планеты Юноны. — С.Пб., 1865; То же // ЗИНУ. — 1868. — Т. 2, ч. ученая. — С. 1-64.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 364-368. Л. Ф. Беркевич // Изв. Рус. астроном. о-ва. — 1897. — Вып. 6. — С. 441; Венгеров. КВС. — Т. 3. — С. 83-85; Каретников В. Г. Основатель обсерватории Л. Ф. Беркевич // Страницы. — Ч. 2. — С. 7-14; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. Г. Каретніков

БЕССЕЛЬ

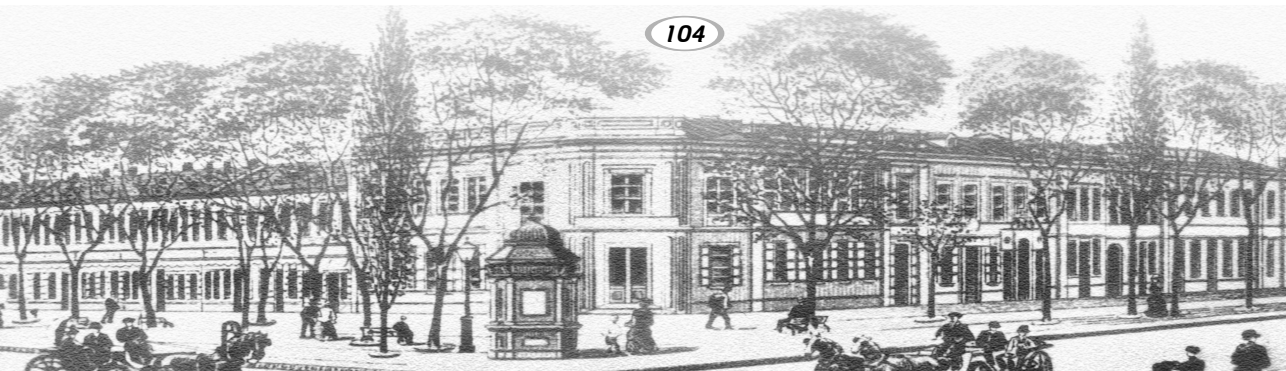
Олександр Васильович

Математик

О. В. Бессель народився в 1839 р. в Санкт-Петербурзі. В 1857 р. вступив до математичного відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. Його викладачами були професори В. Я. Буняковський, П. Л. Чебишов, Й. І. Сомов. В цьому ж університеті 12 травня 1862 р. він отримав ступінь кандидата, після чого перебував у відраженні за кордоном, з якого повернувся 1 жовтня 1864 р.

1 лютого 1865 р. О. В. Бессель захистив дисертацію на ступінь магістра чистої математики “О приведении интегралов иррациональных функций к эллиптическим”. Головним опонентом на захисті був П. Л. Чебишев. Незабаром, на правах приват-доцента, з 26 лютого 1865 р. О. В. Бессель викладав теорію еліптичних функцій, нарисну геометрію та вперше в Петербурзькому університеті — теорію визначників.

У 1867—1868 рр. вдруге удосконалював свої знання за кордоном за свій рахунок, звідки у серпні 1868 р. повернувся в університет, а 23 грудня 1868 р. захистив

докторську дисертацію “Об инвариантах простейших систем бинарных форм”. На засіданні Ради університету 17 голосами проти 2 був призначений екстраординарним професором Санкт-Петербурзького університету. Але оскільки в університеті вже декілька років не було місця штатного викладача математики, його 26 травня 1869 р. перевели в Новоросійський університет і призначили екстраординарним професором по кафедрі прикладної математики. Тут він читав аналітичну механіку, вищу алгебру та аналітичну геометрію. 30 квітня 1870 р. О. В. Бессель був обраний ординарним професором кафедри чистої математики. Незабаром, після переїзду до Одеси, в жовтні 1869 р. він тяжко захворів на туберкульоз легень і 3 травня 1870 р. помер, залишивши дружину Надію Йосипівну, дочку відомого вченого академіка Й. І. Сомова, з трьома малолітніми дочками. Після смерті чоловіка Надія Йосипівна переїхала до Санкт-Петербурга до своїх батьків.

Науково-дослідницька робота О. В. Бесселя ґрунтувалась на дослідженнях в галузі бінарних форм. Цими питаннями займалися Сальмон, Клебш, Ерміт та інші вчені. Він досліджував такі чотири системи бінарних форм: дві сукупні квадратичні форми; три сукупні квадратичні форми; систему двох форм 2-го і 3-го ступенів; систему двох форм 2-го і 4-го ступенів.

Він шукав загальний вигляд будь-якої інваріанти системи сукупних форм. Хоч перші три системи частково вже були досліджені, однак О. В. Бессель дослідив відношення між їх інваріантами і коваріантами більш детально для того, щоб теорія інваріант могла служити основою для подальших досліджень переважно системи двох форм 2-го і 4-го ступенів.

Пр.:

О формах 3 и 4 степеней с двумя переменными // Мат. сб. — 1868. — Т. 3, вып. 3. — С. 123-134; Об инвариантах простейших систем совокупных бинарных форм. — С.Пб., 1868. — [2], 88 с.

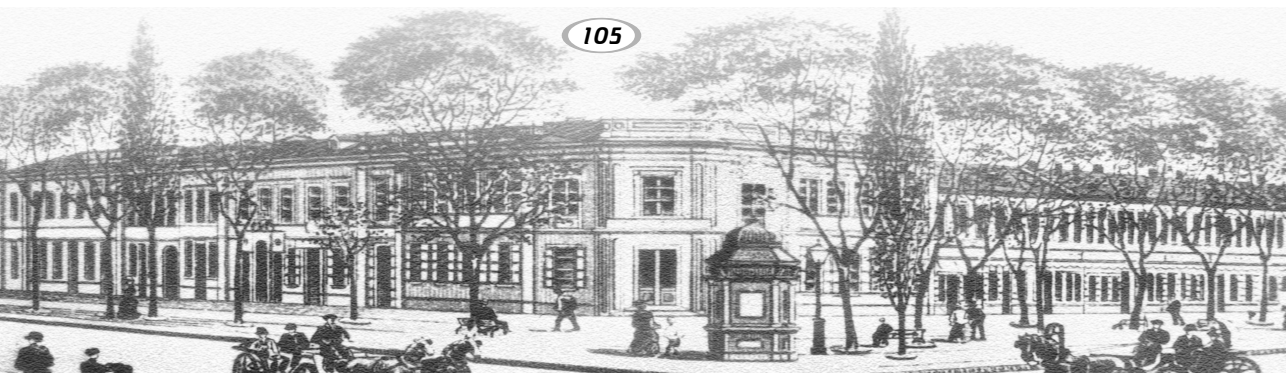
Літ.:

Бессель Александр Васильевич // Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 2. — С. 16-17; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. 42, оп. 35, од. зб. 65, л. 23-25, 97, 101; оп. 35, од. зб. 109, л. 12-13, 21, 25-26, 31; Ф. 45, оп. 7, од. зб. 66, л. 1, 2, 3.

Й. Й. Голотюк

БЕФАНИ Анатолій Миколайович

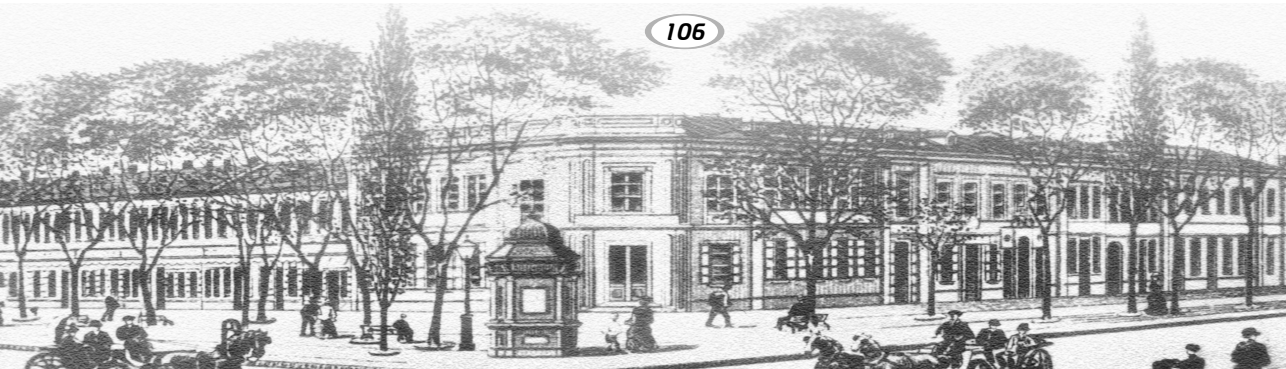
Гідролог, гідролог-меліоратор

А. М. Бефані народився 2 січня 1909 р. в м. Спаськ-Дальній Уссурійського краю (тепер Приморського краю) Росії. Його батько — військовий інженер-електрик, помер в 1919 р., тому Анатолій Миколайович до 1924 р. був на утриманні дядька, який служив воєнкомом Пензи.

У 1926 р. А. М. Бефані вступив до Саратовського інституту сільського господарства і меліорації, на факультет меліорації, який закінчив у 1930 р. За призначенням поїхав до Киргизії, де обійняв посаду інженера дослідницького відділу Киргизького управління водного господарства, займався проблемою стоку, яка пізніше цікавила його і коли його було переведено на Далекий Схід (Хабаровськ, Благовещенськ), де він займав посади старшого, головного інженера, потім начальника Проектно-дослідницької контори Держсельмеліотресту (Дальсільбуду). З грудня 1932 по липень 1933 р. він був головою науково-технічної ради з водного господарства в Хабаровську, а з липня 1933 р. до серпня 1934 р. завідував відділом як старший науковий співробітник Далекосхідного філіалу АН СРСР. В цей час він продовжував займатися вивченням водного стоку — основної проблеми гідрології суходолу, при цьому, як він відзначає в автобіографії, “...встретился с фактом полного несоответствия точности применяемых методов гидрологического расчета требованиям инженерного искусства”.

У 1934 р. А. М. Бефані перейшов на посаду виконуючого обов’язки доцента, а в 1935 р. — завідувача кафедри гідрології Омського сільгоспінституту. На цій посаді він перебував 12 років.

У 1936 р. його було представлено до ступеня кандидата наук і в 1938 р. ступінь був йому присвоєний без захисту дисертації. В 1940 р. А. М. Бефані захистив у Московському гідрометеорологічному інституті докторську

дисертацію, отримав ступінь доктора технічних наук. У березні 1941 р. йому надано вчене звання професора по кафедрі гідрології.

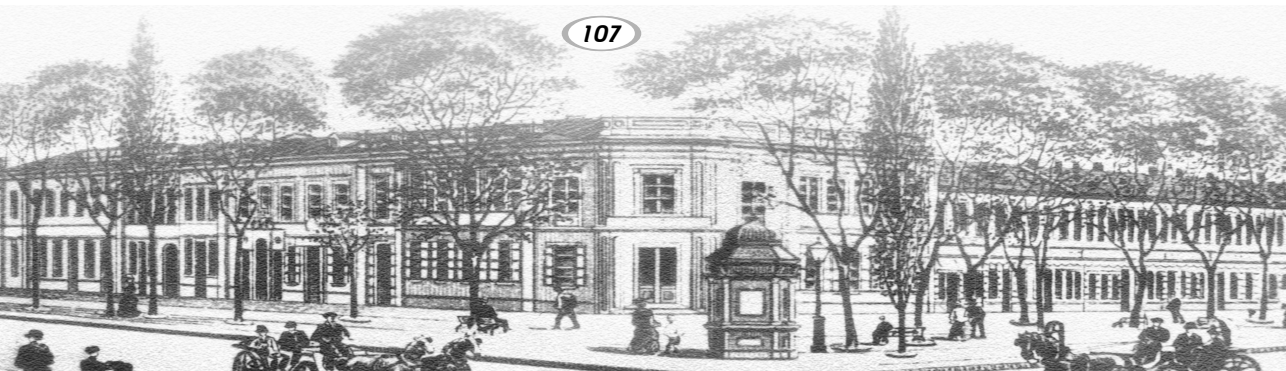
Посаду професора і завідувача кафедри Омського сільськогосподарського інституту А. М. Бефані залишає в серпні 1946 р. у зв'язку з переходом на роботу до Одеського гідрометеорологічного інституту на посаду завідувача кафедри гідрології. Одночасно за сумісництвом з вересня 1946 р. він став завідувачем кафедри гідрології і метеорології Одеського держуніверситету, а з 1947 р. — професором цієї кафедри. В університеті А. М. Бефані читав курс “Водні пошуки в СРСР”, “Загальна гідрологія” та ін.

Під керівництвом А. М. Бефані в Одеському університеті пройшли кандидатську підготовку викладачі університету і гідрометінституту: Г. І. Швебс, Е. В. Терентьев, Н. Ф. Бефані, О. Ф. Литовченко, Н. В. Литовченко та ін. Більшість з них стали не тільки кандидатами, але і докторами наук, професорами.

Сьогодні Анатолій Миколайович Бефані є професором-консультантом кафедри Одеського гідрометеорологічного університету, де в 1999 р. урочисто відзначали 90 років з дня його народження.

Головним досягненням творчої діяльності А. М. Бефані в післявоєнні роки є створена ним Одеська генетична школа наукової і прикладної гідрології (вивчення зливого стоку, водного балансу і режиму річок, водної ерозії ґрунтів), яка має світове значення. Основним принципом вчення А. М. Бефані є твердження про те, що характер процесів руху в гідросфері потребує єдності генетичного і статистичного методів їх аналізу. Іншою основою досліджень є облік регіональної обумовленості гідрологічних процесів, необхідність районування суходолу за умовами генезису стоку. Розробка регіональних моделей і формул для розрахунку характеристик стоку як основи гідрологічної науки служить провідним принципом діяльності школи гідрологів і базується на теоретичних пошуках професора А. М. Бефані, який розробив теорію всіх основних процесів формування стоку і інших елементів водного балансу.

Професор А. М. Бефані займається також розробкою нової науки — геогідрології. Він вважає, що геологічна наука гідрогеологія є розділом

геогідрології, яка вивчає увесь гідрологічний цикл підземного руху води в сукупності водних горизонтів на річковому басейні. На жаль, монографія “Теорія моделювання і розрахунок підземного стоку з річкових басейнів” (1981) досі з технічних причин не оприлюднена.

Помер А. М. Бефані 9 січня 2003 р. Похований на другому християнському кладовищі.

Пр.:

Основы теории ливневого стока: В 2 ч. — Одесса; Л., 1949-1956; 1949. — Ч. I; 1956. — Ч. II; Основные положения теории речного стока. — 1958; Региональные модели формирования паводочного стока на территории СССР. — 1918; Вопросы региональной гидрологии. — 1991.

Літ.:

Анатолій Миколайович Бефані: Біобібліогр. покажчик літератури / ОДНБ ім. М. Горького; Упорядник Л. І. Шекера. — Одеса, 1994. — 32 с. (Вчені вузів Одеси; Вип. 24); О научных трудах профессора А. Н. Бефани и созданной им Одесской генетической школе научной и прикладной гидрологии // Одесское отделение международного Социально-экологического союза, 1999. — Прес-реліз підготовлений за матеріалами ювілейної доповіді А. М. Бефані; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ю. Амброз

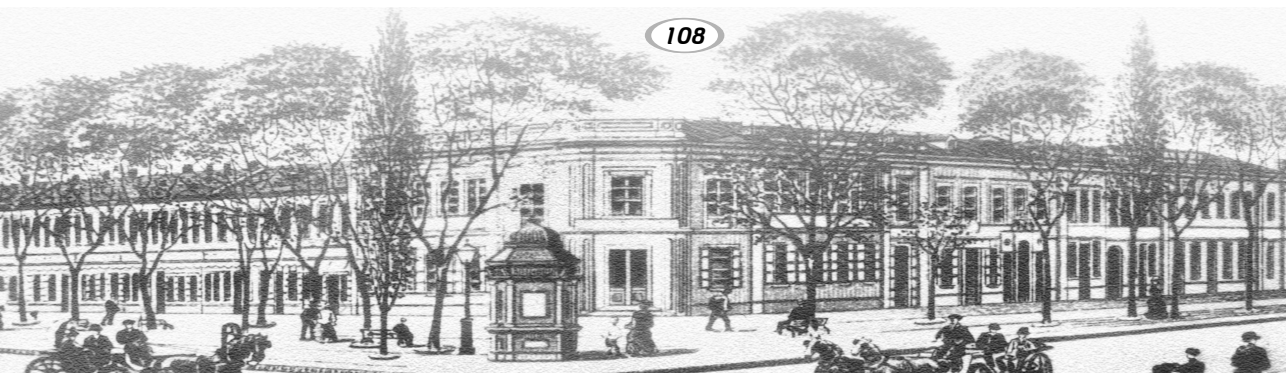

БЕЛОЗОРОВ **Сергій Тихонович**

Географ

С. Т. Белозоров народився 12 грудня 1903 р. в Хотині Бессарабської губ. (нині Чернівецька обл. України).

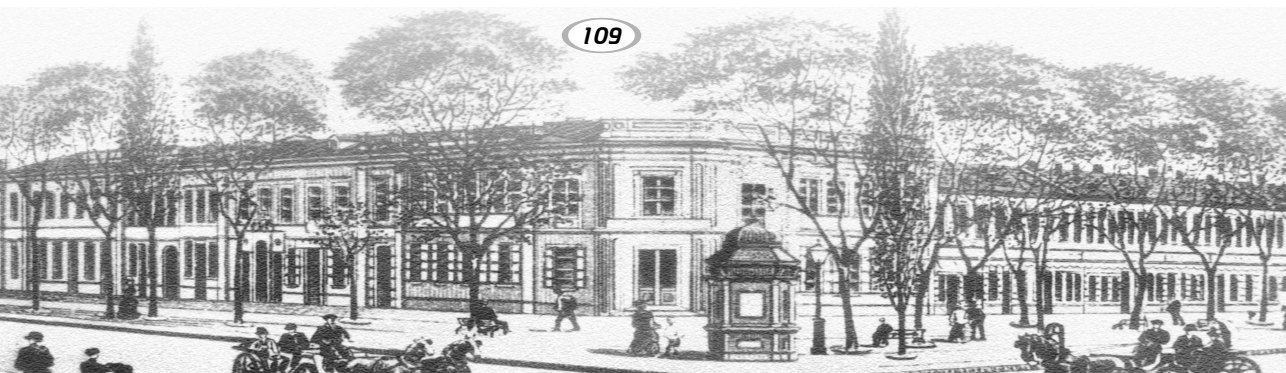
Його батько походив з селян, працював вчителем математики. Брат О. Т. Белозоров був директором Науково-дослідного інституту сільського господарства в Омську, а також директором Красноярського науково-дослідного інституту сільського господарства, він — заслужений агро-

ном Росії; другий брат П. Т. Белозоров — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри патологічної фізіології медичного інституту в Благовещенську, потім працював в Харківському науково-дослідному інституті туберкульозу; сестра Ірина Тихонівна після закінчення Одеської консерваторії була викладачем вокалу і фортепіано в консерваторії, співала в оперному театрі. С. Т. Белозоров має двох дочок, одна з них, Наталія Сергіївна — лікар, друга — Лариса Тихонівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Одеського державного економічного університету.

С. Т. Белозоров у 1920 р. закінчив 7 класів Бобринецької гімназії, а в 1926 р. — повний курс факультету професійної освіти (агро-біологічний відділ) Одеського інституту народної освіти (ІНО). У свідоцтві про закінчення цього інституту в 1926 р. вказано: “14.IX.1928 р. підлягав іспитові в Кваліфікаційній комісії і захистив кваліфікаційну працю на тему “Асканія-Нова як об’єкт для шкільних екскурсій”. На підставі положення про Інститут, затвердженого 19 липня 1927 р. ВУЦКВ і РНК УРСР, “громадянинowi Белозорову Сергію Тихоновичу надається кваліфікація викладача-спеціаліста природничих дисциплін у школах Профосу, ФЗУ та старших групах Трудшкіл”. У подальшому в анкетах Сергій Тихонович про свою кваліфікацію писав “вчитель географії і біології”. Вузську спеціальність “фізико-географ” С. Т. Белозоров отримав після закінчення аспірантури при кафедрі фізичної географії і геології ІНО, якою керував видатний вчений професор Г. І. Танфільєв. В аспірантурі він перебував з 1926 по 1929 р. Одночасно виконував обов’язки асистента кафедри (1926—1929). В цей період С. Т. Белозоров займався вивченням долин малих річок Причорномор’я (геоботанічне і природне районування), а також проблемами охорони природи (Асканія-Нова) і методикою шкільних екскурсій.

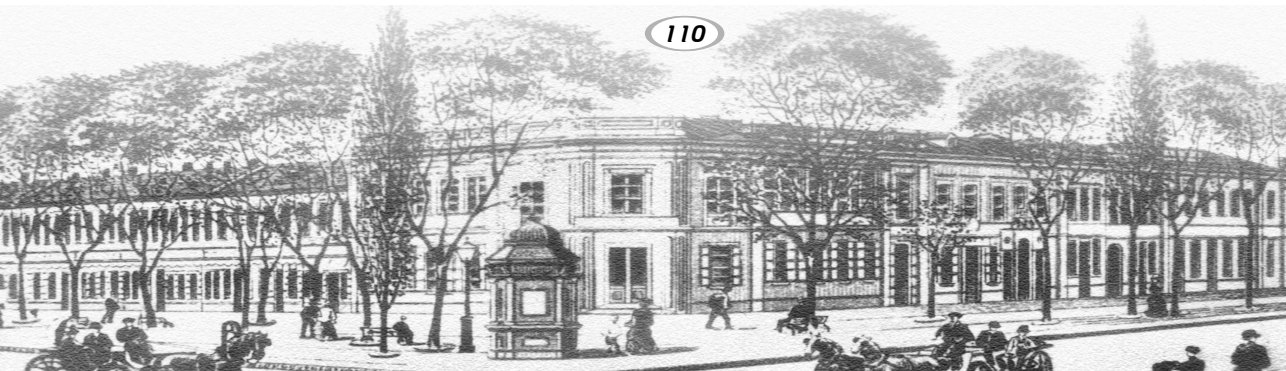
З 1930 по 1933 р. С. Т. Белозоров займав посаду доцента по кафедрі фізичної географії Інституту соцвиховання. Доцентом затверджений 11 квітня 1934 р. 17 березня 1937 р. рішенням Кваліфікаційної комісії Наркомпросу УРСР Сергію Тихоновичу було присуджено вчений ступінь кандидата географічних наук. Доцентом кафедри фізичної географії ОДУ

С. Т. Белозоров був з вересня 1933 р. до серпня 1941 р. Він викладав фізичну географію частин світу студентам географічного факультету. Одночасно з роботою в Соцвосі та ОДУ був викладачем Піхотної школи (1930—1932), вечірнього робочого університету (1929—1932), а також науковим співробітником і замдиректора Одеської гідрогеологічної станції. Крім того, з 16 січня 1938 по 1 липня 1941 р. Сергій Тихонович був завідувачем кафедри фізичної географії і деканом географічного факультету Одеського педагогічного інституту — з 1 жовтня 1938 до 1 вересня 1940 р.

На початку Великої Вітчизняної війни ОДУ та ОПІ були евакуйовані з Одеси. За сімейними обставинами (хвора мати, дві маленькі доньки) Сергій Тихонович не покинув Одесу. В часи героїчної оборони міста він працював (з 20 вересня) в міському відділі народної освіти, займав посади завідувача міського і обласного відділів освіти. За його безпосередньою участю в Одесі у вересні 1941 р. були відновлені заняття в школах, які тривали до 16 жовтня. Пізніше С. Т. Белозоров використовував залишені у нього штампи і печатки міської та обласної освіти для підписання довідок про роботу як підпільникам, так і військовополоненим. Сам він брав участь у підпільній роботі в групі, яку очолював педагог університету Василь Іванович Литовченко. С. Т. Белозоров розповсюджував листівки із зведеннями Радінформбюро, антифашистські памфлети, вірші, давав гроші на викуп з таборів військовополонених тощо. В період окупації він спочатку працював в бюро машинопису, потім у комісійному магазині оцінщиком, а восени 1942 р. окупанти залучили його до роботи в університеті Трансністрії. Учбова програма з географії на природничих факультетах цього закладу майже не була змінена, і С. Т. Белозоров почав читати розділ “Австралія і Океанія” курсу “Фізична географія материків” для студентів 3-го курсу. Тему “Європа” він читав вже після визволення Одеси, тобто з 21 квітня, коли заняття в університеті були поновлені радянською адміністрацією.

У січні 1944 р. С. Т. Белозоров підпав під підозру сігуранці і був заарештований, проте за недостатністю доказів (основний доказ — педагог піхотної школи в 1930—1932 рр., тобто офіцер) був відпущений,

після чого 25 березня 1944 р. пішов до партизан в Усатівські катакомби (загін Хвалеби) під кличкою “Білозубов”.

15 вересня 1944 р. з евакуації повернулися колективи ОДУ і педінституту. Адміністрацією було вжито необхідних заходів для поєднання двох частин університету — Байрам-Алійської та Одеської і з 1 жовтня 1944 р. розпочався новий 1944/45 учб. р.

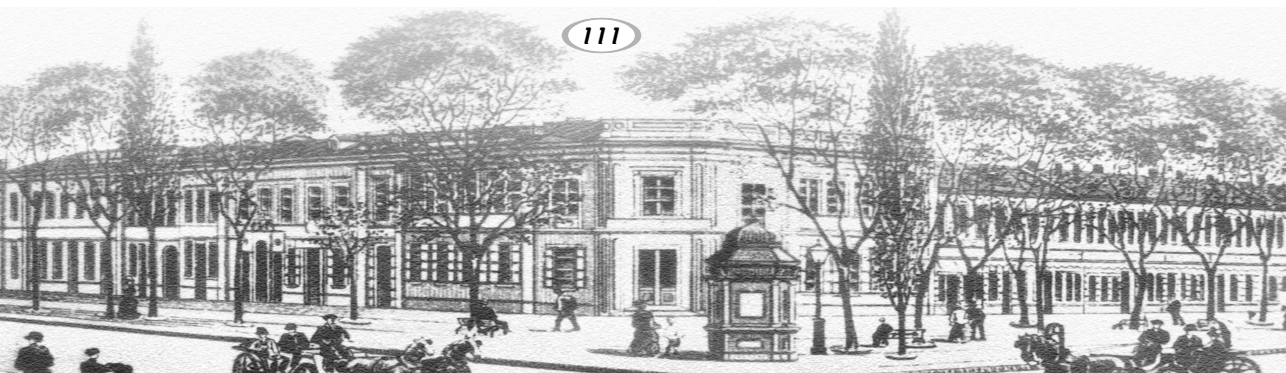
Доцент С. Т. Белозоров був на той час єдиним в Одесі спеціалістом, який був здатний читати курс “Фізична географія материків”. Тому він одночасно працював як в університеті (з 1 вересня 1944 р. до 1 вересня 1948 р. та з 1 вересня 1950 до 1 вересня 1953 р.), так і в педінституті (доцентом з 1 вересня 1944 по 1 вересня 1956 р., а з 1 вересня 1944 по 1 вересня 1950 р. завідував там кафедрою фізичної географії). У 1956 р. за наказом Міністерства освіти України географічний факультет педінституту був ліквідований, а викладачі і студенти переведені до географічного факультету університету.

В університеті Сергій Тихонович продовжував читати студентам курси: “Фізична географія материків” та “Історія географії (Історія географічних досліджень)”.

Дослідження з історії географії і географії материків у післявоєнний час стали основними в науковій діяльності С. Т. Белозорова. Багато часу приділяв він також методичній роботі. У видавництві “Радянська школа” вийшли в світ його монографії: “Африка” (1951, 1957 та 1972), “Австралія і Океанія” (1954), “Географія материків” (1971). Остання книга являє собою перший посібник для студентів вузів на українській мові по всіх материках світу.

Наприкінці 40-х — початку 50-х рр. в СРСР визначилася велика зацікавленість до історії відкриття материка Антарктида та розвитку вітчизняної географії. С. Т. Белозоров як член Всесоюзного географічного товариства відгукнувся на цей напрямок у географії друківаними працями: “Антарктида” (1950), “Розвиток вітчизняної географії” (1960) та ін.

В історико-географічному напрямку особливо відрізняється вивчення наукової спадщини професора Г. І. Танфільєва. С. Т. Белозоров заново відкрив вітчизняним географам величезне значення праць Г. І. Танфільє-

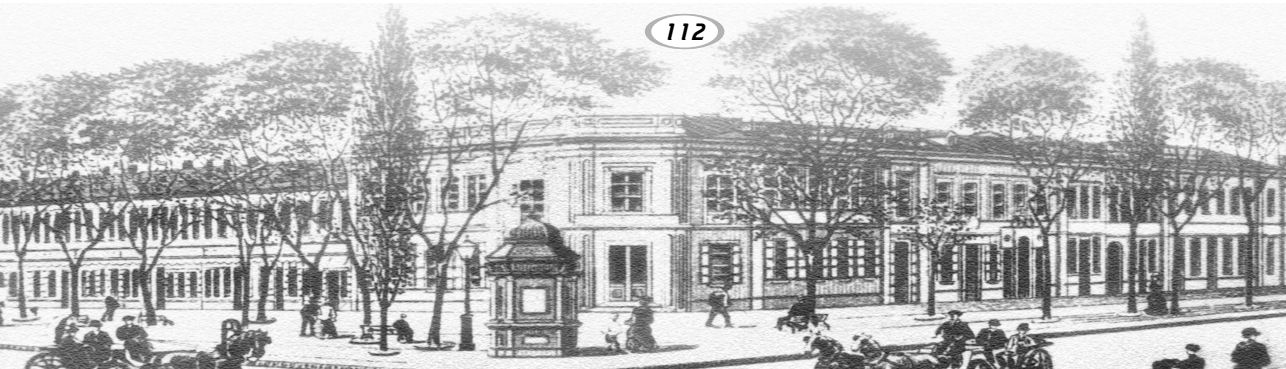

ева. У 1951 р. він видав першу в СРСР монографію про життя і діяльність цього вченого. Далі Державне видавництво географічної літератури видало складену і відредаговану С. Т. Белозоровим книжку “Г. И. Танфильев. Географические работы” обсягом 676 с. (1953). У різних наукових журналах України і Росії С. Т. Белозоров вмістив низку статей, де проаналізував різнобічну творчість свого вчителя. Вінцем “танфільєвської” діяльності була наукова сесія в Одеському університеті, присвячена 100-річному ювілею Г. І. Танфільєва (березень 1957). За масштабами ця сесія могла бути порівняною зі з’їздом географів країни. До Одеси приїхали видатні вчені, багато з яких були учнями ювіляра. Доповіді гостей з Києва, Москви, Ленінграда, Уральська, Кишинєва, Воронежа, Ставрополя та одеситів були надруковані в “Працях ОДУ. Сер. геогр. і геол. наук”. — Вип. 9.

Наслідки Танфільєвської сесії в Одесі і публікації С. Т. Белозорова, що її попереджували, одержали дуже високу оцінку серед вчених-географів держави. Тому рішенням Вищої атестаційної комісії від 12 жовтня 1963 р. С. Т. Белозоров був затверджений у вченому званні професора. У цьому ж році він був призначений на вакантну посаду завідувача кафедри фізичної географії ОДУ. У грудні 1963 р. під його керівництвом була організована наукова сесія геофаку “Развитие новых исследований природных ресурсов”. Доповідачами, крім одеситів, були вчені з Москви, Львова, Уфи, Чернівців, Сімферополя, Пермі, Тарту, Уральська.

В останні роки свого життя С. Т. Белозоров працював над науковою спадщиною професора-грунтознавця В. В. Докучаєва, особливо над матеріалами його степової експедиції, але ця робота залишилася незавершеною.

Професор С. Т. Белозоров проводив велику громадсько-наукову роботу. Він був активним членом Всесоюзного географічного товариства, членом президії Географічного товариства УРСР, членом ради Одеського відділу Географічного товариства, членом Науково-технічної ради Міністерства вищої і спеціальної освіти УРСР, членом бюро секції географії товариства “Знання”. У педагогічному інституті з 1938 до 1941 р. він був секретарем

Вченої ради, в університеті — вченим секретарем Ради геолого-географічного факультету з захисту кандидатських дисертацій.

Професор С. Т. Белозоров брав участь у редагуванні низки наукових збірників, був відповідальним редактором деяких з них (Наукові записки Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського, 1956. — 156 с.; Тр. ОДУ. Сер. геогр. і геол. наук. — 1962. — Вып. 8-10). Він був членом редколегії міжвідомчих республіканських наукових збірників “Геологія узбережжя Чорного і Азовського морів” (1967. — Вып. 1; 1968. — Вып. 2; 1969. — Вып. 3; 1970. — Вып. 4).

Високоосвічена людина, інтелігент, професор С. Т. Белозоров, крім української та російської мов, вільно володів французькою, з словником — англійською та німецькою мовами.

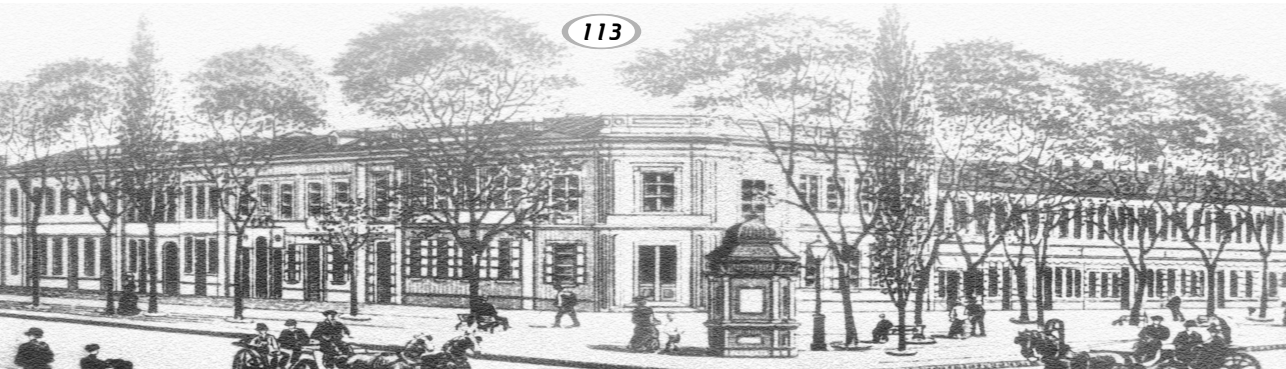
Він мав дружні стосунки з кількома видатними географами і біологами СРСР, УРСР. У його однокімнатній комунальній квартирі була багатуща наукова бібліотека. Сергій Тихонович любив збирати до себе гостей, для яких читав за чашкою чаю власні вірші, лише частково надруковані.

У Державному краєзнавчому музеї в Чернівцях одна з експозицій знайомить відвідувачів із знатними земляками-хотинцями, братами Олексієм, Сергієм та Павлом і їх батьком Тихоном Пилиповичем Белозоровим.

Помер Сергій Тихонович Белозоров внаслідок інсульту 25 квітня 1970 р. Похований на другому християнському цвинтарі в Одесі. Його могила і пам’ятник знаходяться поряд з могилою професора Г. І. Танфільєва, пам’ятник якому було споруджено в 60-і роки завдяки зусиллям С. Т. Белозорова на кошти географів Радянського Союзу.

Пр.:

Асканія-Нова. — Л., 1928. — 16 с.; Також. — К.: Рад. шк., 1956. — 102 с.; Долина Великого Куяльника. — Х., 1934. — 40 с.; Антарктида. — К.: Рад. шк., 1950. — 68 с.; Африка. — К.: Рад. шк., 1951. — 248 с.; Також. — 2-е вид. — 1957. — 232 с.; Австралія і Океанія. — К.: Рад. шк., 1954. — 252 с.; Выдающийся ученый-географ Г. И. Танфильев. — Одесса, 1957. — 44 с.; Видатний російський географ Г. І. Танфільєв на Україні. — К., 1957. — 14 с. — (Геогр. зб.; № 1); Гавриил Иванович Танфильев. — М.: Сельхозгиз, 1958. — 90 с.; Приморско-оползневой тип местности // Науч. докл. высш.

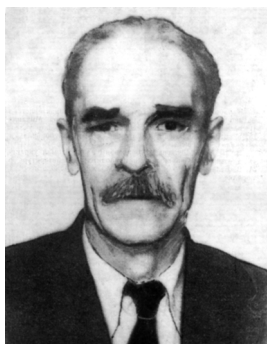

шк. Сер. геол.-геогр. — 1958. — № 4. — С. 2-4; Розвиток вітчизняної географії. — К.: Рад. шк., 1960. — 132 с.; Вивчення природи України географами Одеського університету // Ювіл. сесія, присвяч. 100-річчю ОДУ: Фіз.-мат. науки, астрономія, географія та екологія. — Одеса, 1965. — С. 42-44; Фізична географія // Історія ОДУ за 100 р. — С. 189-193; Географія материків. — К.: Рад. шк., 1971. — 370 с.; Природа Африки. — К.: Рад. шк., 1972. — 88 с.

Літ.:

Белозоров С. Т. Некролог // ЗНК. — 1970. — 19 трав.; Амброз Ю. О. С. Т. Белозоров // Геогр. енциклопедія України. — К., 1989. — Т. 1. — С. 91; Краснопольский. — Ч. 1. — С. 83; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ю. О. Амброз

БЄЛЯЄВ **Михайло Васильович**

*Мовознавець-славіст, фахівець
з кавказьких мов та загального
мовознавства*

М. В. Беляєв народився 14 вересня 1885 р. в Сфим'євому Переяславського повіту Володимирської губ. (тепер Ярославської обл.) в родині сільського священика. Він дуже рано залишився без батьків, родичі влаштували його до переяславського духовного училища. Потім він вступив до Володимирської семінарії, а в 1910 р. закінчив світський відділ Московської духовної академії з слов'янського та загального мовознавства зі званням магістра. М. В. Беляєва призначили викладачем російської і латинської мов Іркутської чоловічої і жіночої гімназій. У 1912 р. він переїхав до Тифлісу, де працював викладачем на Тифліських Вищих жіночих курсах на кафедрі слов'янської філології.

Восени 1919 р. М. В. Беляєва запросили на роботу до Баку в заново організований Бакинський університет викладачем латинської мови ме-

дичного факультету. Він також одночасно читав лекції на кафедрі слов'янської філології історико-філологічного факультету. З 15 березня 1920 р. М. В. Беляєв — доцент цієї кафедри. В цей же час Михайло Васильович був викладачем російської мови та завідувачем фабрично-заводського відділу робітфаку університету.

В 1926—1927 рр. М. В. Беляєв завідував кафедрою загального (порівняльного) мовознавства Азербайджанського університету. Він вів велику роботу по створенню писемності ряду кавказьких народностей. 13 грудня 1927 р. рішенням Державної вченої ради Наркомосу РРФСР М. В. Беляєва затвердили у вченому званні професора по кафедрі мовознавства.

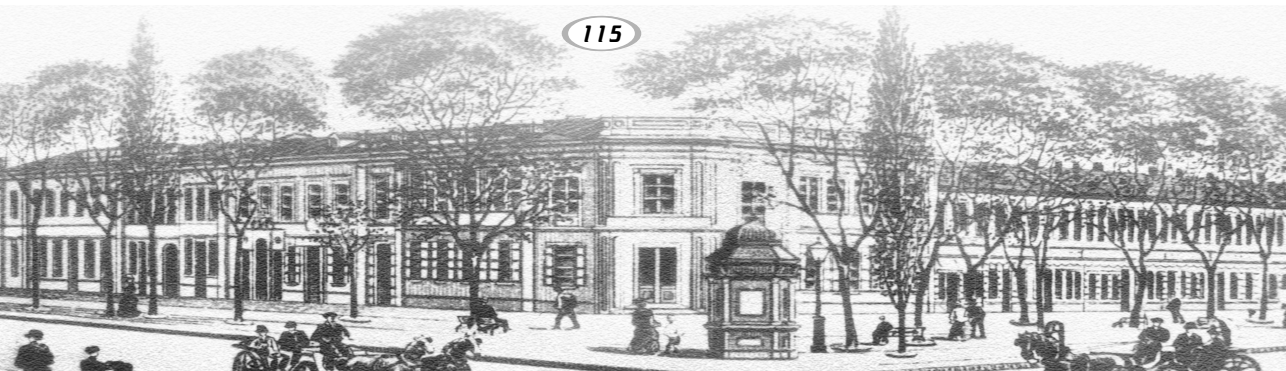
У 1927 р. М. В. Беляєва призначили професором по кафедрі мовознавства Північно-Кавказького університету в Ростові-на-Дону. З 1929 р. він паралельно працював вченим секретарем і завідував лінгвістичним відділом Північно-Кавказького гірничого науково-дослідного інституту.

У 1930 р. у зв'язку з розформуванням Північно-Кавказького університету М. В. Беляєв став професором Ростовського педагогічного університету. З 1943 р. його запрошено на посаду завідувача кафедри мовознавства до Одеського державного університету, який під час війни знаходився в Байрам-Алі (Туркменія). Після повернення університету з евакуації до Одеси, з вересня 1944 р. він завідував кафедрою слов'янознавства і загального мовознавства. Одночасно Михайло Васильович очолював відділ рідкісних книг та рукописів Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького, виконував велику роботу по вивченню і науковому коментуванню старовинних рукописних матеріалів.

З січня 1943 р. і до останніх років життя М. В. Беляєв — декан філологічного факультету ОДУ, паралельно читав лекції в Одеському педагогічному інституті. 29 жовтня 1948 р. після тривалої хвороби Михайло Васильович Беляєв помер на 64-му році життя.

За заслуги воєнного часу М. В. Беляєва нагороджено медаллю “За доблестный труд в Великой Отечественной войне”.

Одеський період життя професор М. В. Беляєв присвятив, головним чином, славістиці. В Одеському університеті він викладав курс загаль-

ного мовознавства, увесь слов'янознавчий цикл дисциплін: порівняльну граматику слов'янських мов, старослов'янську, польську, сербськохорватську та інші слов'янські мови, спецкурс про речення та його розвиток, з розвитку дієслівно-іменних форм, а також із семантики слова. Для аспірантів і викладачів він викладав спецкурс “В. Вундт і О. Потебня”.

За спогадами учнів Михайла Васильовича, його лекції поряд з високим науковим рівнем завжди відрізнялись глибиною змісту, простотою та ясністю викладання, а головне — він міг захопити аудиторію, любив викликати дискусію і вступав у наукову полеміку зі слухачами.

Будучи великим вченим у галузі слов'янського мовознавства, М. В. Беляєв розробляв не тільки загальні проблеми порівняльного слов'янського мовознавства, а й питання, які стосуються окремих слов'янських мов і перш за все — російської.

Перші роботи М. В. Беляєва з'явилися у 1914 р. Серед них “Дуб — dendron в славяно-русской письменности”, рецензія на книгу Є. В. Анічкова “Язычество и Древняя Русь”, учбові програми зі слов'янської філології.

До середини 20-х рр. дослідницькі інтереси Михайла Васильовича були спрямовані переважно на вивчення фольклору та етнографії. Він написав такі роботи, як “Происхождение народных легенд о миротворении” (1925), “Из литературной истории народно-поэтических представлений” (1926), “Новая этнолого-лингвистическая теория” (1928). Остання публікація присвячена хвильовій теорії спорідненості мов В. Шмідта.

У той же час М. В. Беляєв створює теоретичні та учбово-методичні роботи в галузі русистики: “О формально-грамматическом и психологическом направлениях в изучении и преподавании русского языка” (1925), “Преподавание русского языка и формально-грамматическая точка зрения (по поводу новейших учебников грамматики)” (1926).

З кінця 20-х рр. основна увага вченого зосереджена на питаннях східно-го, зокрема кавказького, мовознавства. Виходять друком його роботи “О сравнительном изучении кавказских языков” (1929), “Осетинские этимологии” (1929), “Грамматическая система кавказских (яфетических)

языков” (1930), “Кавказское языковедение” (1930) — у ній М. В. Беляєв дає досить повний бібліографічний покажчик робіт, присвячених питанням кавказького мовознавства.

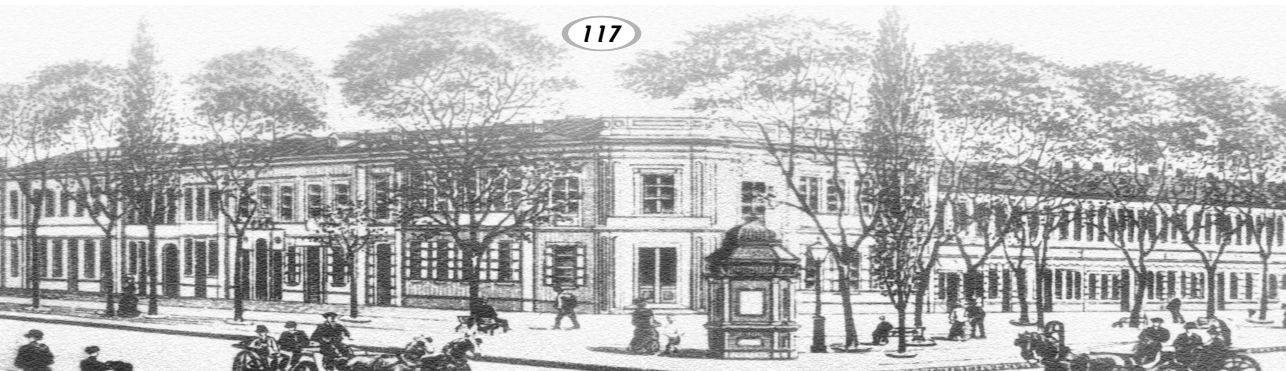
Паралельно з кавказькими мовами М. В. Беляєв займається слов'янськими мовами, а в 1938 р. у Сталінграді виходить його “Старославянський язык”.

Однак головні наукові інтереси вченого все ж були зосереджені в галузі загального мовознавства. Його невелика за обсягом робота “Проблема грамматики” (1939) вміщує в собі виклад основних поглядів професора М. В. Беляєва на питання граматики. На думку автора, починати дослідження мови потрібно із речення в його простих формах, потім воно повинно йти до речення вже у формах більш складних, з попутним всебічним логічним і історичним (синтаксичним, морфологічним і фонетичним) аналізом його елементів, які утворилися в процесі його розвитку на окремих стадіях, ступенях і етапах.

Викладені в цій праці лінгвістичні концепції з більшими або меншими відхиленнями в деталях відбилися в роботах останніх років життя професора М. В. Беляєва. Достатньо ознайомитись із його статтею “Слово (До теорії семантики)” (1948), щоб переконатися в цьому. Процес розвитку слова, його значення і форми автор пов'язує з процесом розвитку речення.

Видання цінних наукових робіт М. В. Беляєва за його життя всіляко зволікалося прибічниками “нового вчення про мову”, і багато праць з різних причин залишилися ненадрукованими.

Професор М. В. Беляєв протягом майже 40-річної педагогічної діяльності підготував не одне покоління вчителів для середніх шкіл та виховав численну плеяду мовознавців-славістів і наукових працівників для вищих учбових закладів країни. Він дав путівку в життя багатьом майбутнім фахівцям з слов'янознавства та русистики, яким прищепив живий інтерес і любов до рідної мови та бажання пізнавати ще не досліджене. Серед них можна назвати професорів С. П. Бевзенка, М. М. Копиленка, В. В. Мартинова, Т. О. Туліну, доцентів М. В. Мірзоеву, Н. В. Павлюка, С. А. Савицьку та багатьох інших.

Михайло Васильович Беляєв належить до славної когорти вчених-філологів Одеського університету. Він був людиною великої душі, талановитим продовжувачем слов'язнавчих традицій нашого університету, закладених такими видатними славістами, як В. І. Григорович, І. В. Ягич, О. О. Кочубинський.

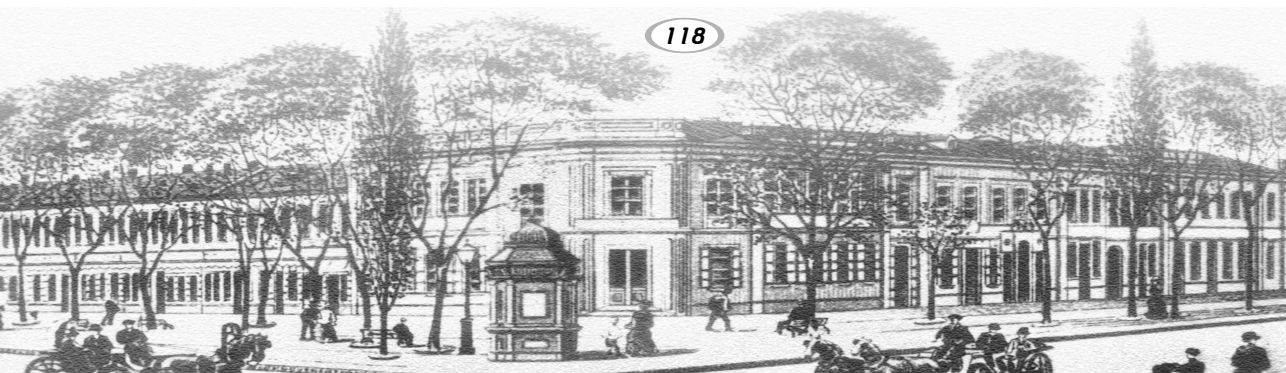
Пр.:

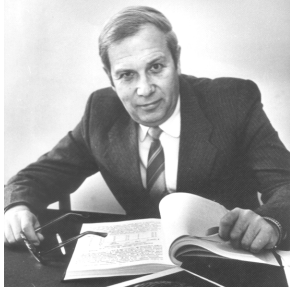
Дуб — dendron в славяно-русской письменности // Изв. Тифлис. Высш. женск. курсов. — 1914. — Кн.1, вып. 1. — С. 109-118; Книги небесные: (Апокрифические видения и закон первообразов) // Изв. Бакин. ун-та. — 1921. — № 1, полutom 2. — С. 217-256; О формально-грамматическом и психологическом направлениях в изучении и преподавании русского языка: (Тез. докл. в кружке словесников Бакин. дома просвещения) // Путь школы. — Баку, 1925. — № 2. — С. 42-46; Преподавание русского языка и формально-грамматическая точка зрения: (По поводу новейших учебников грамматики) // Там же. — 1926. — № 2. — С. 23-35; Новая этнолого-лингвистическая теория / / Изв. Об-ва обслед. и изуч. Азербайджана. — Баку, 1928. — № 5. — С. 259-273; Языковедение: Пособие к лекциям // Изв. вост. фак. Азерб. ун-та. — Баку, 1928. — Т. 2. — С. 61-99; О сравнительном изучении кавказских языков // Зап. Сев.-Кавк. краев. горск. науч.-исслед. ин-та. — Ростов н/Д, 1929. — Т. 2. — С. 231-254; Кавказское языковедение: (Библиогр. обзор) // Культура и письменность горских народов Сев. Кавказа. — Владикавказ, 1930. — С. 125-144; Старославянский язык: (Конспект курса). — Сталинград: Пед. ин-т, 1938. — (Литогр. изд.); Слово: (До теории семантики) // Праці ОДУ. Зб. наук. праць, присвяч. 35-й річниці Вел. Жовт. соц. рев. — 1948. — Т. 1, вип. 2: Гуманіт. науки. Філологія. — С. 83-99.

Літ.:

Беляєв М. В.: Метод. матер. к спецкурсу “Русисты Одесского университета”. — Одесса: ОГУ, 1983. — 19 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. Ф. Шишов

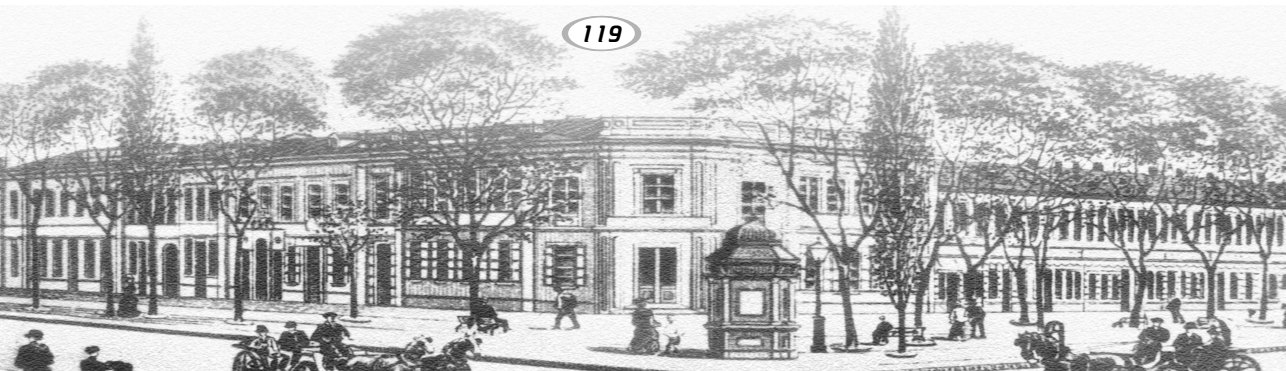
БІЛОУС Віталій Михайлович

Фізик-оптик

В. М. Білоус народився 24 грудня 1935 р. в Одесі. Закінчив фізико-математичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова у 1958 р. та аспірантуру цього університету у 1961 р. Кандидатську дисертацію захистив у 1964 р. у Саратовському університеті, докторську — в 1971 р. у Тартуському університеті (“Люмінесцентні та фотоелектричні властивості деяких фотохімічно-чутливих кристалофосфорів та фотографічних емульсій”). Доктор фізико-математичних наук (1972), професор (1973). Академік, засновник Академії наук вищої школи України (з 1992), лауреат Державної премії України в галузі науки та техніки (1983), академічної нагороди ім. Ярослава Мудрого (АН вищої школи України) (1993). Представник України в Міжнародному комітеті з фотографічної науки. Удостоєний медалі “Lieven-Geraert Medal” американського наукового товариства The Society for Imaging Science and Technology “за провідний внесок у галузі срібно-галоїдної фотографії”.

Працював у Луганському вечірньому машинобудівельному інституті (1962), в Одеському вищому інженерно-морському училищі з 1962 до 1975 р., а з 1975 р. до лютого 2004 р. директор Науково-дослідного інституту фізики при Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова.

Основні наукові інтереси пов’язані зі створенням наукових основ фототехнологій, зокрема, з вивченням фотографічного та фотохромних процесів, з голографією, з розробкою оптичних методів неруйнуючого контролю. Вперше запропонував люмінесцентний метод для вивчення процесів утворення світлочутливої твердої фази та хімічної сенсibiлізації фотографічних галогенсрібних емульсій, а також для встановлення механізму створення схованого фотографічного зображення. Вперше (1977) описав квантоворозмірний ефект в люмінесценції вузькощілинних на-

півпровідників і особливості люмінесцентних та оптичних властивостей систем “кластер — адсорбовані на ньому просторово-упорядковані молекули органічних сполук”.

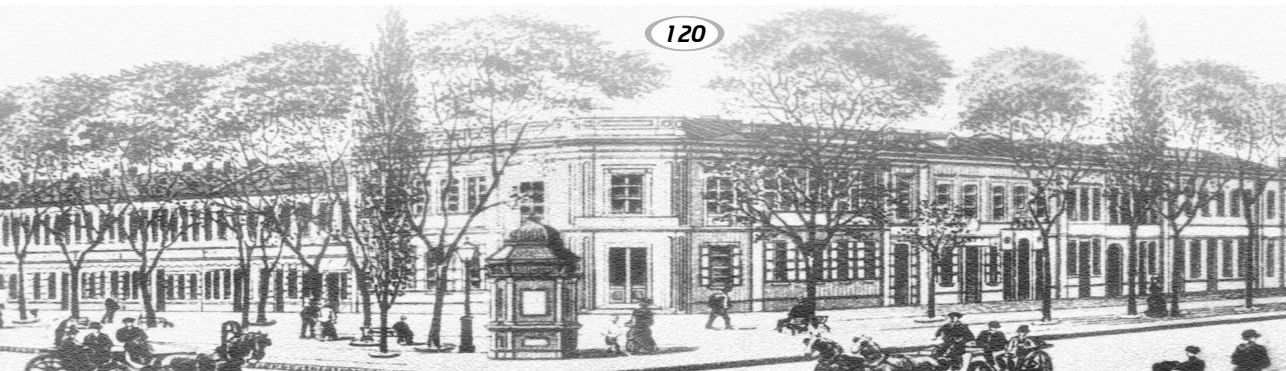
Опублікував більш двохсот робіт, зокрема, затверджений Міністерством освіти України навчальний посібник для студентів технічних вузів “Загальна фізика” (разом з В. І. Михайленко та Ю. М. Поповським) російською (1993) та українською (1994) мовами, а також статті та огляди.

Керує заснованою професором Є. А. Кириловим школою одеських фізиків із запису оптичної інформації (наукової фотографії).

Пр.:

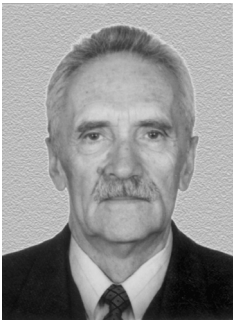
Об эффекте перераспределения электронов по уровням локализации у серебряно-галлоидных фосфоров и высвечивающем действии возбуждающего света // Оптика и спектроскопия, 1961. — Т. 11. — С. 431-433; Некоторые особенности люминесценции фотографических эмульсий // Журн. науч. и прикл. фотографии и кинематографии, 1962. — Т. 7, выи. 5. — С. 368-388; О механизмах образования скрытого фотографического изображения в бромо- и йодобромсеребряной эмульсиях // Там же. — 1967. — Т. 12, вып. 4. — С. 97-299; О влиянии ионных процессов на кинетику вспышки и послесвечения галогенидов серебра // Изв. АН СССР. Сер. физики, 1967. — Т. 31, № 12. — С. 1943-1945; Механизм вспышечного разгорания люминесценции галогенидов серебра / В. М. Белоус, Н. А. Орловская, В. К. Маринчик // Оптика и спектроскопия. — 1970. — Т. 28, вып. 5. — С. 955-960; Люминесценция сульфидов серебра и золота / В. М. Белоус, В. И. Толстобров // ДАН СССР. — 1979. — Т. 245. — С. 295-298; Эффект антисенсибилизации при возбуждении люминесценции системы “кластер — адсорбированный краситель” / В. М. Белоус, В. И. Толстобров // Оптика и спектроскопия. — 1981. — Т. 50. — С. 682-694; Люминесцентные исследования процессов, происходящих при химической сенсибилизации фотографических эмульсий // Успехи науч. фотографии. — 1989. — Т. 25. — С. 5-43; Люминесценция квантово-размерных центров с адсорбированными пространственно-упорядоченными молекулами органических соединений // Журн. прикл. спектроскопии. — 1995. — Т. 62. — С. 43-46; Preparation and Properties of Photographic Emulsions with Heterophase Microcrystals Comprising Nonsilver Cores and Silver Halide Shells / V. M. Belous, D. G. Nizhner, V. P. Churashov // Journ. of Imaging Science and Technology. — 1995. — Vol. 39, № 1. — P. 56-66; Review of Luminescence Studies on Latent Image Formation in Silver Halide Emulsions // Ibid. — 1997. — Vol. 47, № 2. — P. 85-99; Review of Luminescence Studies on Mechanisms of Spectral Sensitization and Supersensitization: Chemically Sensitized Emulsions // Ibid. — 1999. — Vol. 43, № 1. — P. 3-13.

Літ.:

Мейкляр П. В. Физические процессы при образовании скрытого фотографического изображения. — М.: Наука, 1972. — 399 с.; Чибисов К. В. Химия фотографических эмульсий. — М.: Наука, 1975. — 339 с.; Чибисов К. В. Природа фотографической чувствительности. — М.: Наука, 1980. — 401 с.; Джеймс Т. Х. Теория фотографического процесса. — Л.: Химия, 1980. — 672 с.; Чибисов К. В. Общая фотография. — М.: Искусство, 1984. — 446 с.; Чибисов К. В. Очерк по истории фотографии. — М.: Искусство, 1987. — 255 с.; Редько А. В. Основы черно-белых и цветных фото процессов. — М.: Искусство, 1990. — 255 с.; Очерки развития науки в Одессе. — С. 61-73; Академіки Академії наук вищої школи України: Довідник. — К., 1997; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

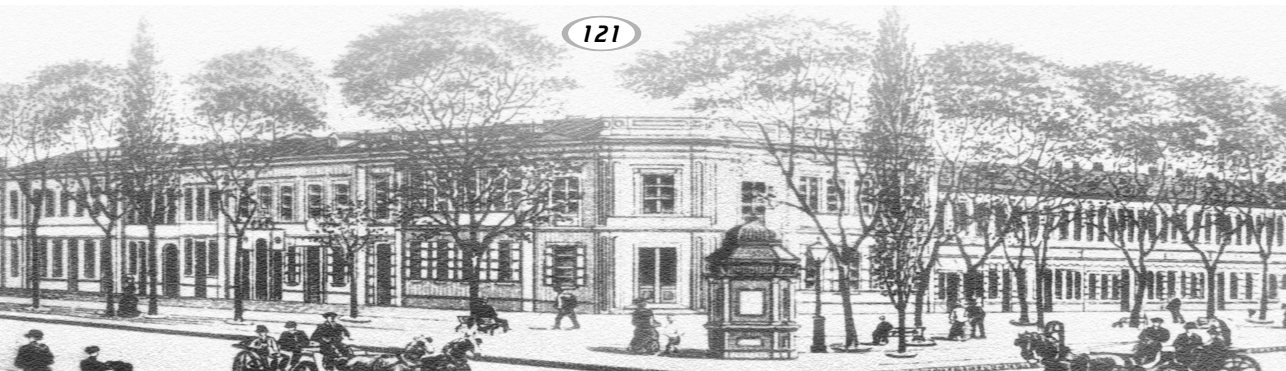

БІЛЯВСЬКИЙ Ілля Григорович

Психолог

І. Г. Білявський народився 1 лютого 1927 р. в Києві у родині Г. Білявського. Батько був з дворянської родини польського походження. Він боявся утисків з боку влади і, тому був змушений приховувати свою національність. Батько увійшов у творчу родину дружини, прийняв її звичаї, побут та традиції. У родині матері збиралися відомі в Києві музиканти, артисти, співаки, художники. Освіта І. Г. Білявського почалася з відвідування Фребелевської групи, яку замінив дитячий садок працівників містечтв.

Навчався в середній школі № 79 м. Києва, яку відвідували діти членів уряду. Він був очевидцем подій кінця 30-х рр. До початку Великої Вітчизняної війни І. Г. Білявський встиг закінчити 7 класів, добре вчився з усіх предметів. Батько пішов на війну і брав участь в обороні Києва. І. Г. Білявський евакуювався з матір'ю та родичами, які йшли на Схід з майже оточеного Києва. В евакуації родина мешкала на Уралі, в районі золотих копалень. Ілля Григорович працював конононом у старательській артілі, щоб отримати купон на їжу. Потім родина переїхала до Ашхаба-

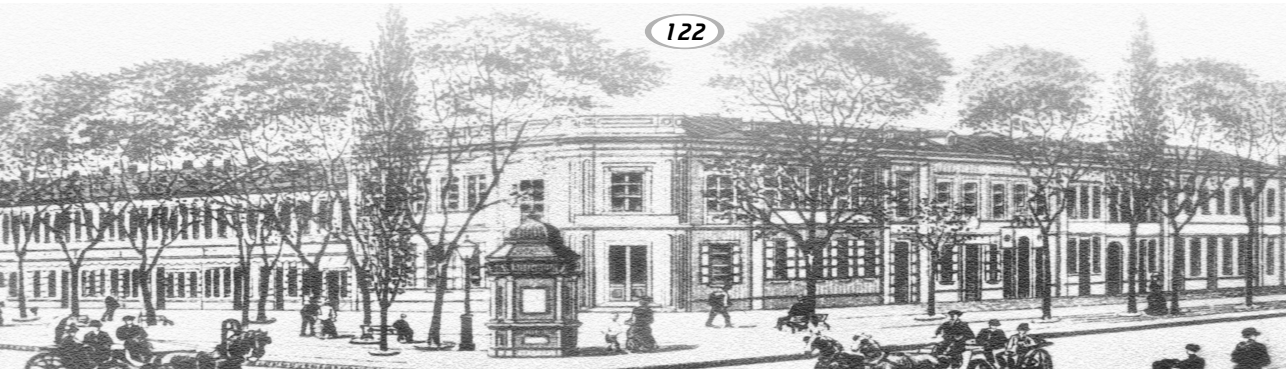
ду, де Ілля Григорович почав роботу в майстерні з випуску “Вікон ТАРС” (політичного плакату). Навчався у фабрично-заводському училищі, після закінчення якого працював у паровозному депо й одночасно навчався у вечірній школі. З відзнакою закінчив 9-й клас. У цей час прийшло повідомлення про загибель батька під Лубнами в боротьбі за звільнення Києва.

Відразу після звільнення Києва родина повернулася на батьківщину, але оселитися в рідному домі не вдалося, в ньому мешкали чужі люди. За віком Ілля Григорович не підлягав мобілізації, але бажання боротися з ворогом примусило його звернутися до військкомату з проханням відправити його на фронт. За рішенням військової влади він був направлений в артилерійське училище, але його комісували через зір.

Повернувшись до Києва, І. Г. Білявський вступив на підготовче відділення, яке було відкрите для фронтників при будівельному інституті. Але продовжив навчання у педагогічному інституті ім. М. Горького (нині М. П. Драгоманова) на педагогічному факультеті, на якому в той час готували керівних працівників народної освіти, викладачів педагогіки та психології для педучилищ. Слухав лекції Г. С. Костюка, П. Р. Чамати, А. Н. Раєвського, Є. А. Мілерян, Л. К. Балацької та ін., які назавжди залучили його до психологічної науки. Під впливом Г. С. Костюка формувався його інтерес до дослідження проблем людської духовності, відбувалося його становлення як вченого.

І. Г. Білявський закінчив інститут у 1950 р. з відзнакою та з рекомендацією до аспірантури. Однак його направили до Конотопського учительського інституту викладачем психології, в якому він працював до 1952 р. Реорганізація вищої школи призвела до розформування вчительських інститутів. І. Г. Білявського перевели до Житомирського педагогічного інституту ім. І. Я. Франка. Він продовжив викладати психологію. Тут була надрукована його перша наукова робота, присвячена психологічним поглядам Івана Франка.

З 1957 по 1959 рр. він працював у Міністерстві культури України. Однак робота його не задовольняла, і він звільнився за власним бажанням, щоб продовжити служіння психології у сибірському місті Горно-

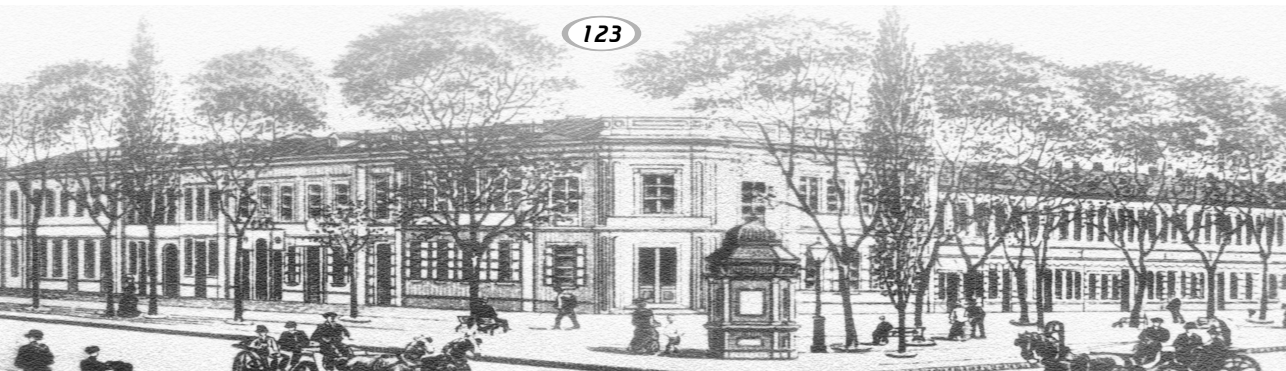
Алтайську в педагогічному інституті. Там він написав кандидатську дисертацію “Эстетическое восприятие живописи старшими школьниками”. Захист дисертації відбувся в 1964 р. у Московському педагогічному інституті ім. В. І. Леніна. Головував на раді Н. Ф. Добринін, А. В. Петровський був членом ради. Захист пройшов успішно, а дисертацію рекомендували до друку. В Алтайському краю Ілля Григорович прожив 8 років. Пройшовши за конкурсом на вакантне місце викладача психології у Ростовський університет, І. Г. Білявський в 1967 р. переїхав до Ростова-на-Дону.

Поєднуючи педагогічну діяльність з науковою, Ілля Григорович розробив методологічні принципи нового для радянської психології напрямку — історичної психології. Тут виявився його талант адміністратора та керівника. Він організував вперше в історії Ростовського університету кафедру загальної та соціальної психології, психологічний відділ при філософському факультеті.

У 1978 р. І. Г. Білявський переїхав до Польщі. Викладав психологію в університетах Катовіце, Ягеллонському (Краків). Єдиний з радянських фахівців він був допущений до викладання (на польській мові) на психологічному відділі. Він став свідком назріваючих “польських подій”. У 1982 р. повернувся до Ростова.

У 1985 р. в Інституті психології ім. Д. Н. Узнадзе в Тбілісі відбувся захист докторської дисертації “Теоретико-методологические основы психолого-исторических исследований”. Оponentами на захисті були професори: заслужений діяч науки РФСР А. А. Бодалєв, В. В. Давидович, О. І. Табідзе. Після захисту І. Г. Білявському було присвоєно вчений ступінь доктора психологічних наук. У цьому ж році він переїхав до Одеси, приступив до педагогічної діяльності як професор кафедри психології Одеського державного університету і став завідувачем кафедрою.

За ініціативою та при активній участі Іллі Григоровича в ОДУ при механіко-математичному факультеті в 1992 р. відкрили психологічне відділення. Розвиваючи сучасні напрямки психології, йому вдалося поєднати викладання психології з викладанням комп’ютерних технологій на відкритій в 2000 р. вперше в Україні спеціалізації для студентів ма-

тематиків “Комп’ютерне моделювання та обробка зображень і графічної інформації”.

Жвавість і прагнення досконалості в поєднанні з ерудицією, патетиною, пафосом перетворювала його лекції на справжнє дійство. Продовжувалися роки він читав основні курси з психології студентам різних спеціалізацій, а згодом, коли відкрився фах психології — психологам. Він також розробив і викладав спецкурси: “Історична психологія”, “Історико-культурні детермінанти психічної діяльності”, “Психологія самосвідомості”, “Психологія особистості” та ін. Під його курівництвом захищено понад десяти кандидатських дисертацій, організовані та проведені Рубінштейнівські читання, присвячені 100-річчю з дня народження С. Л. Рубінштейна. Він брав участь у багатьох психологічних з’їздах та конференціях.

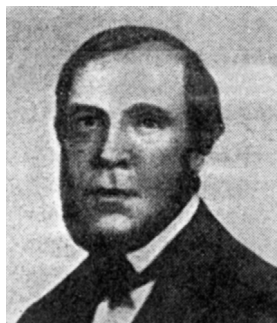
Перу І. Г. Білявського належать більше 150 друкованих робіт, 7 монографій. З 1998 р. він — академік Міжнародної академії психологічних наук (Санкт-Петербурзький відділ).

І. Г. Білявський помер 2 лютого 2004 р. Його поховано в м. Ростові на Дону.

Пр.:

Основы психологии личности. — Ростов-н/Д, 1974. — 101 с.; Проблемы исторической психологии / И. Г. Белявский, В. А. Шкуратов. — Ростов-н/Д, 1982. — 223 с.; Развитие психолого-исторических представлений. — К., 1988. — 72 с.; Историческая психология. — Одесса, 1991. — 250 с.; Исповедь пасынка века. — Одесса, 1997. — 465 с.; Соціальна перцепція. — Одеса: Астропринт, 1999. — 198 с.; Одесские, отнюдь не Тэвистокские лекции. — Одесса: Астропринт, 2000. — 412 с.; Мистические учения в новейшей истории психологической науки. — Одесса: Астропринт, 2002. — 424 с.; Контраверсивная психология. — Одесса: Виктория, 2003. — 303 с.; Лекции по исторической психологии. — Одесса: Астропринт, 2004. — 448 с.

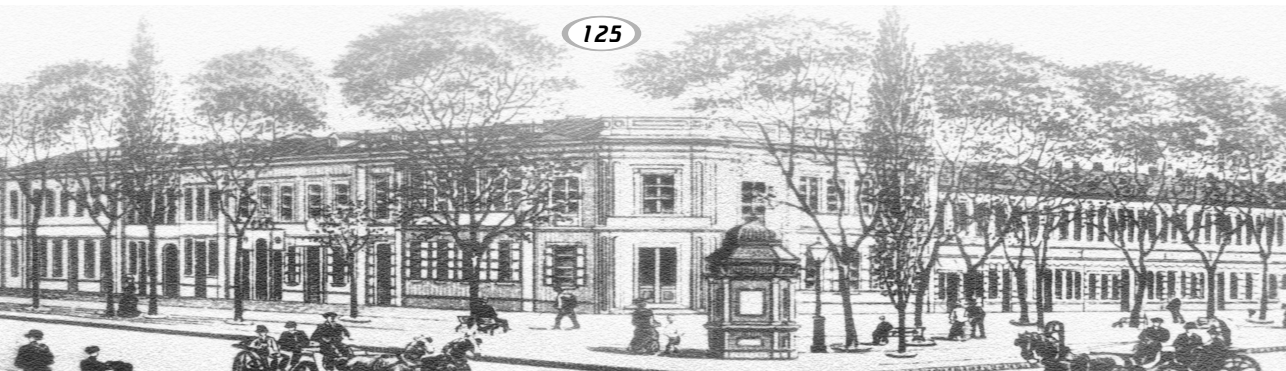
БІЛЯРСЬКИЙ Петро Спиридонович

Філолог-славіст, фахівець з порівняльного мовознавства. Академік

П. С. Білярський народився 19 липня 1819 р. у Спаському повіті Казанської губ. у родині священика. Початкову освіту він отримав у Казанській духовній академії, яку закінчив у 1838 р. у званні кандидата, і його було призначено на посаду наставника Пермської семінарії, але за станом здоров'я від призначення він відмовився.

У 1840 р. П. С. Білярський звільнився від духовного звання і, після приватної служби в Москві, в 1844 р. переселився до Петербургу. Тут він влаштувався на посаду канцелярського чиновника в Комітет правління Академії наук і, більше того, отримав посаду редактора неофіційної частини “Журнала Министерства народного просвещения”. Робота ця була йому більше до душі, ніж канцелярська служба, але так як журнал видавався на дуже обмежені кошти, то вона не могла забезпечити надійний матеріальний достаток і, крім того, відволікала від систематичного заняття наукою.

До числа значних робіт П. С. Білярського цього періоду відносяться: “Очерк биографии академика Круга”, “Введение во всеобщее языкознание В. Гумбольдта”. У 1847—1848 рр. П. С. Білярський опублікував працю “Судьбы церковнославянского языка”. Обидві її частини за рецензіями А. Х. Востокова були удостоєні повної Демидівської премії. На думку В. І. Григоровича, це дослідження повинно було стати наріжним каменем в історії болгарської словесності. Метою П. С. Білярського було довести, що болгарські книжники ще в XIV столітті володіли церковнослов'янською фонетикою як своєю природною власністю, що орфографічні ухили в болгарських списках, які зустрічаються раніше, тільки в XIV ст. досягають такої виразності, в якій можна визнати особливість ново-

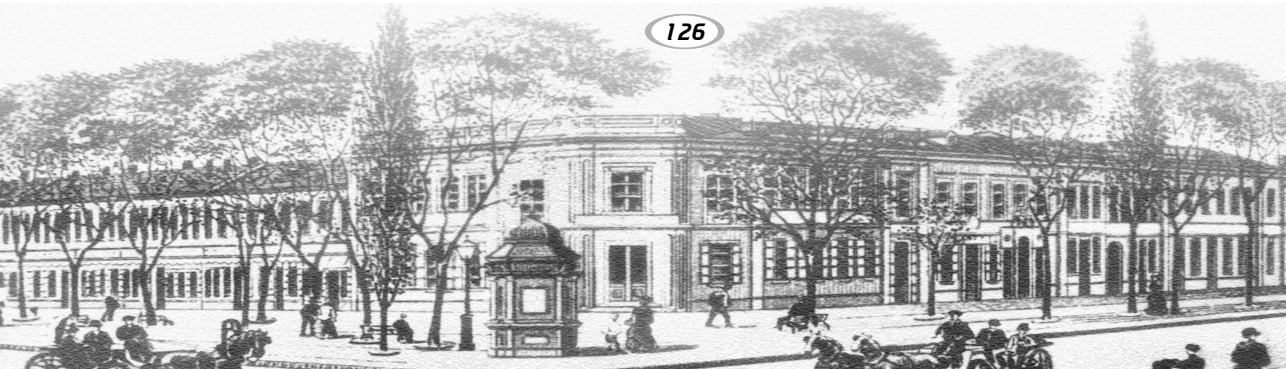

болгарського наріччя. Основна частина роботи — аналіз голосних звуків, особливостей їх вживання, збереження або випадіння в певних позиціях.

У 1850 р. П. С. Білярського призначили протоколістом загальних зборів четвертого, п'ятого та межового департаментів Сенату. Поєднання служби та наукової діяльності погіршувало його фізичний стан, почали проявлятися перші симптоми сухот. У 1856 р. він почав працювати головним наставником-спостерігачем викладання російської мови та словесності у військово-навчальних закладах. Цій роботі П. С. Білярський віддався всією душею, прагнучи принести як можна більше користі. З неменшою щирістю проводив він свою думку щодо ставлення викладача до учнів. П. С. Білярський вважав, що потрібно любити своїх учнів, але ще більше любити свою справу і, тоді неодмінно вас будуть слухати ваші вихованці. Петру Спиридоновичу вдалося надати викладанню правильного і систематичного характеру, посилити історичний елемент у противагу традиційним схоластичним способам навчання риторики та піітики.

У 1860 р. П. С. Білярського обрали ад'юнктом Академії наук по відділу російської мови та словесності і, бажаючи цілком віддатися науковій діяльності, і, крім того, відчуваючи занепад сил, він відмовився від посади головного спостерігача, але ніколи не відмовляв у своїх порадах та сприянні.

11 січня 1863 р. він отримав звання екстраординарного академіка і, крім того, його призначили членом правління Академії наук та редактором “Записок” Академії наук. О. І. Маркевич відзначав появу досить цінних праць з історії російської та слов'янських мов. Серед цих робіт — “Сколько главных частей в предложении?” (1857). Основною метою П. С. Білярського було звільнення викладання граматики від механічних прийомів: він намагався встановити зв'язок між мовою та мисленням. На його думку, мова дає засіб розрізнити та розподіляти те, що існує в природі й уявляється злитим. Чим точніше і тонше різняться та розподіляються у мові поняття, тим багатше наше мислення і тим точніше його аналіз. Найбільшою працею цього періоду були “Материалы

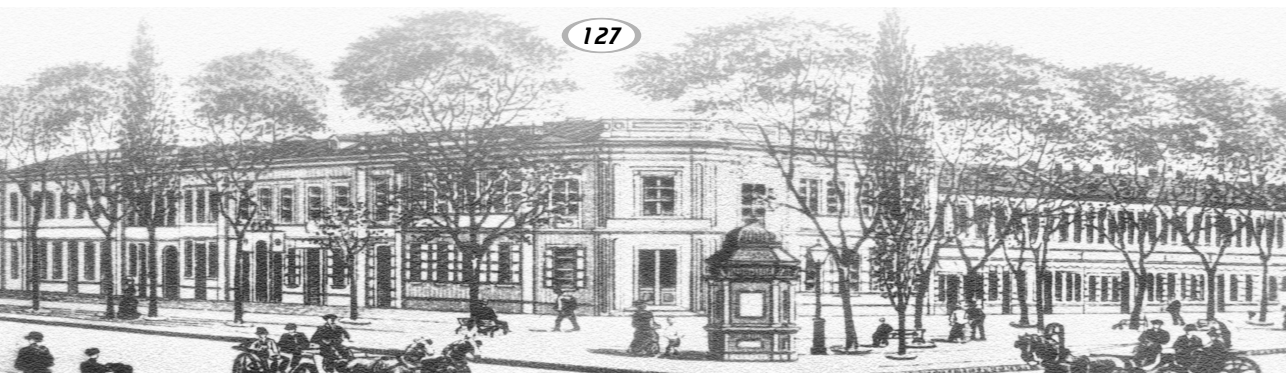

для біографії Ломоносова” (1865), присвячені 100-річчю від дня смерті засновника російської філології.

Але остаточно розладнане здоров'я не дозволило П. С. Білярському присвятити себе виключно науковій роботі. Сподіваючись покращити своє здоров'я, він переїхав до Одеси. Якщо дотримуватися “Обозрения преподавания наук в императорском Новороссийском университете”, то в 1865/66 навч. р. П. С. Білярський викладав студентам 1-го курсу історико-філологічного факультету історію російської словесності від початку писемності у Росії до XIII століття включно та історію давньоруської словесності студентам 2-го курсу в 1866/67 учб. р. Однак П. С. Білярський був дуже хворий, читання лекцій було для нього болісним. І все ж таки йому вдалося ознайомити своїх слухачів із пам'ятками середньовічної літератури, старовинними формами їх мови.

Влітку П. С. Білярський оселився біля Одеси у колонії Клейн-Лібенталь у гідропатичній установі, де він міг не тільки відпочивати, а подовгу працювати. С. О. Венгеров, який з ним тут зустрічався, потім пригадував, що П. С. Білярський шкодував на брак матеріалів для курсу історії російської мови та нарікав на другий відділ Академії наук, що він не оцінив його проекту скласти словник російських письменників. Повернувшись до Одеси, Петро Спиридонович зрозумів, що покращання стану здоров'я було тимчасовим. Не маючи можливості продовжувати читати лекції, він звернувся до Академії наук з проханням дати йому річне відрадження до Італії, де б він зміг продовжити свої наукові заняття зі старослов'янської мови. Історико-філологічний факультет ІНУ зі свого боку через раду клопотався перед Міністерством про відрадження П. С. Білярського. Але їхати за кордон йому не довелося. Хвороба його так підсилилася, що він подав у відставку.

2 січня 1867 р. П. С. Білярський помер. Його поховали в Одесі на старому цвинтарі біля церкви. З глибокою зворушливою промовою в університетській церкві виступив В. І. Григорович, який сказав, що П. С. Білярський посідає почесне місце серед європейських вчених. Було підкреслено значення його наукових праць для розвитку вітчизняного мовознавства, зокрема — пробудження загальної уваги до старослов'янської мови.

Пр.:

Беккер и Гумбольдт как представители двух противоположных начал языкоучения. — СПб., 1861; Материалы для биографии Ломоносова. — СПб., 1865; Сколько главных частей в предложении? Опыт критической оценки успехов русской грамматики. — СПб., 1857; Судьбы церковного языка: Ист.-филол. исследования. 1. О среднеболгарском вокализме по Патриаршему списку летописи Манасии. 2. О кирилловской части Реймского евангелия. — СПб., 1847.

Літ.:

Речь проф. Новороссийского университета В. П. Григоровича при гробе П. С. Билярского // Херсон. епарх. введом. — 1867. — № 3; Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 213-217; Попова В. А. Жизненный путь и научная деятельность академика Петра Спиридоновича Билярского // Тези доп. наук. конф. філол. фак., присвяч. 100-річчю ОДУ. — Одеса, 1965. — С. 44-46; Булахов. — Т. 1. — С. 27-28; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

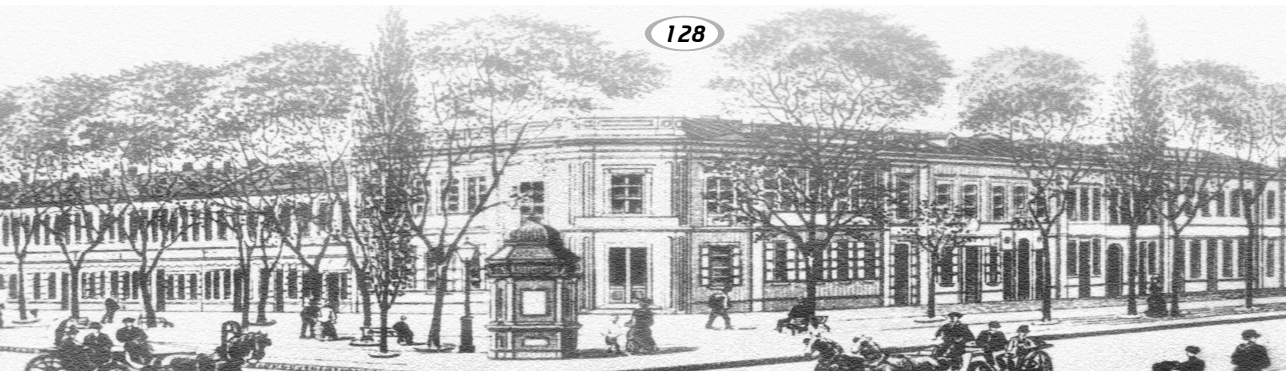

БІЦІЛЛІ

Петро Михайлович

Історик, культуролог, літературознавець

П. М. Біцїллі народився 1 жовтня 1879 р. в Одесї. Предки — вихідці з Балкан, які переселились із області Епір у Російську імперію в останній третині XVIII ст. Прапрадїд — Костянтин Біцїлій у 1770 р. вступив на російську військову службу у ранзі прапорщика. Був учасником російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст., 1806-1812 рр. За героїзм у битвах був нагороджений орденом Георгія Победоносця 4-го кл., його ім'я було внесено у дворянську родовідну книгу. Службу закінчив підполковником, йому було надано чин надвірного радника. В середині 1790-х рр. він отримав значні земельні володіння у Тираспольському повіті Новоросійського краю. Його сини: Іван — у 1830 р. був російським консулом в Іспанії; Сава — майор, загинув у Бородинському бою; Павло — губернський секретар, був депутатом від Одеського повіту у дворянському зібранні

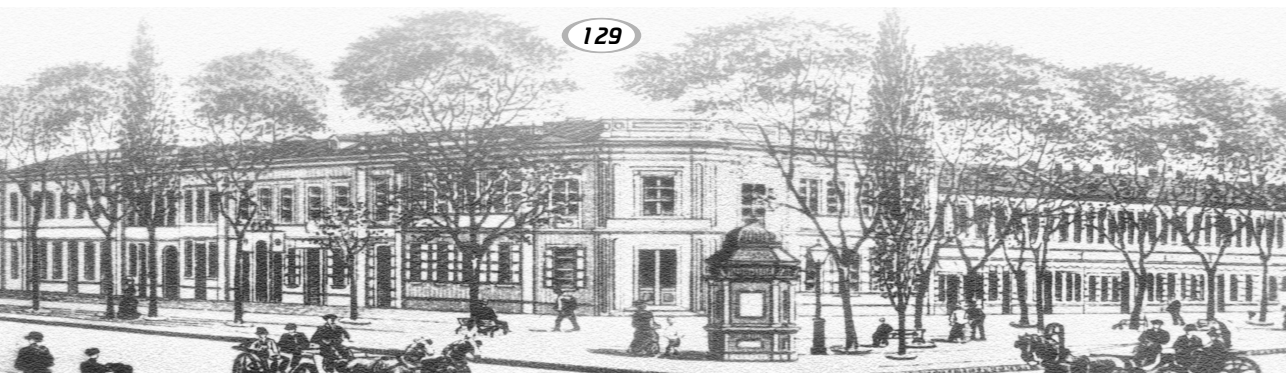

Херсонської губ. (1830-ті рр.); Михайло — колезький секретар, поміщик, мешкав у маєтку батька в Одеському повіті Херсонської губ., був одружений з гречанкою за походженням Христиною Іванівною, мав сина Хому та дочку Ганну. Хома Михайлович — колезький секретар (до сер. 1850-х рр.) мав шестеро дітей, отримав спадкоємне дворянство разом з дітьми у 1855 р. Батько Петра Михайловича — Михайло Хомич — секретар Одеського губернського кредитного товариства; мати — Катерина Адольфівна Штейнгард. Молодший брат Петра Михайловича — Михайло Михайлович (1881—1951) у 1904 р. закінчив фізико-математичний факультет Новоросійського університету, після еміграції старшого брата залишився в Одесі. Його син — Володимир Михайлович (1909—1959), кандидат геолого-географічних наук, працював проректором Одеського гідрометеорологічного інституту. Сім'я В. М. Біцілли мешкає в Одесі в будинку своїх предків.

Початкове навчання Петро Михайлович отримав вдома, потім він вступив до другої одеської гімназії, яку закінчив у 1899 р. із срібною медаллю. В цьому ж році став студентом юридичного факультету Новоросійського університету; після двох семестрів навчання він перейшов на історико-філологічний факультет. За участь у нелегальних зборах студентської молоді у березні 1902 р. його було відраховано з числа студентів університету, однак у вересні того ж року він відновив навчання. Протягом наступних двох років П. М. Біцілли слухав лекції професорів: Е. Р. фон-Штерна, Є. М. Щепкіна, О. О. Кочубинського, І. А. Линниченка, О. П. Доброклонського, О. А. Павловського, Г. І. Перетяковича, М. М. Ланге, працював у семінарах приват-доцентів Ф. С. Режабека та В. І. Селінова. П. М. Біцілли брав участь у революційних подіях листопада 1903 р.; був змушений звільнитися з університету “згідно прохання”, не закінчивши університетського курсу всього один семестр, перебував під таємним наглядом поліції.

Відслужив у армії, отримав чин унтер-офіцера, навесні 1906 р. склав іспити за весь курс університету. 10 травня 1906 р. йому був виданий диплом першого ступеня (по історичному відділенню).

З 24 липня 1906 р. П. М. Біцілли — професорський стипендіат по

кафедрі всесвітньої історії Новоросійського університету. Після складання магістерських іспитів у 1910 р. та читання пробних лекцій “Фрідріх II Гогенштауфен” та “Накази 1789 р. як історичне джерело” з 4 листопада 1911 р. став приват-доцентом по кафедрі всесвітньої історії ІНУ. У травні 1917 р. П. М. Біціллі захистив у Петербурзькому університеті магістерську дисертацію (“Салимбене. Очерки италянской жизни XIII в.”). Офіційні опоненти — І. М. Гревс та Д. К. Петров, неофіційний — Л. П. Карсавін.

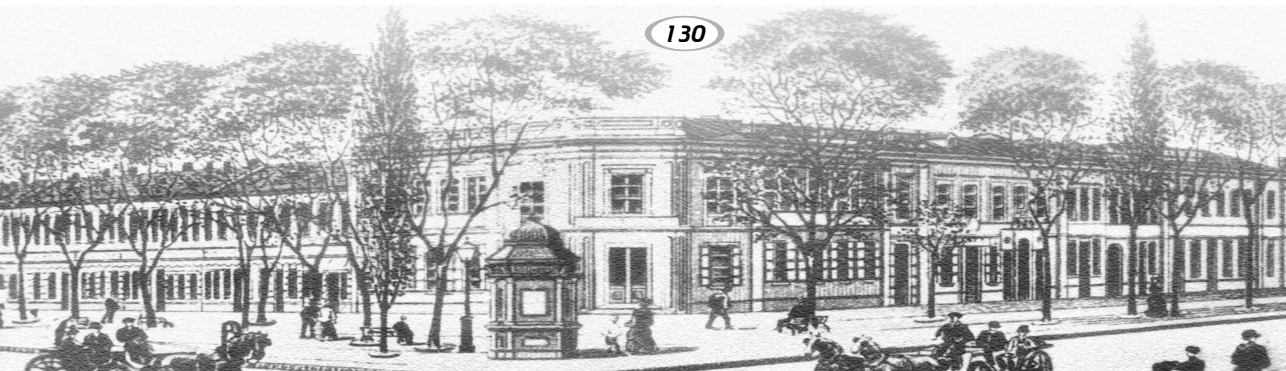
П. М. Біціллі у 1913—1914 рр. побував у наукових відрядженнях у країнах Європи: працював в архівах Німеччини, Франції, Італії. Програму роботи в архівах для нього розробив В. Е. Крусман. Протягом кількох років працював викладачем історії в одеських жіночих гімназіях. Окрім ІНУ, викладав на Одеських Вищих жіночих курсах (з весни 1900 р.), у політехнічному інституті.

З 4 вересня 1917 р. П. М. Біціллі — штатний доцент Новоросійського університету, з 6 вересня 1919 р. — виконуючий обов’язки ординарного професора. У квітні 1918 р. радою Саратовського університету його було обрано на посаду ординарного професора, але зайняти цю посаду він не зміг. В травні 1919 р. за рекомендацією Є. М. Щепкіна (в період радянської влади в Одесі) був обраний професором університету.

17 серпня 1907 р. П. М. Біціллі отримав чин колезького асесора, 17 серпня 1911 р. — надвірного радника.

У лютому 1920 р. П. М. Біціллі з родиною емігрував. Наказом Одеської Губнаросвіти був звільнений з Новоросійського університету разом із 76 колегами, що покинули Одесу. Початок життя в еміграції провів у Сербії: працював вчителем, бібліотекарем, потім викладав в університеті м. Скоп’є. У 1924—1948 рр. працював у Софійському університеті в Болгарії. У 1948 р. був звільнений з університету без пенсійного забезпечення як “буржуазний вчений”. Помер у глибокій депресії, від раку легенів 25 серпня 1953 р.

Наукову спадщину П. М. Біціллі складають біля 30 монографій, сотні статей, рецензій, нарисів російською, болгарською, чеською, французькою, англійською, італійською, німецькою мовами. Дослідницький діапазон вченого вражаючий: від античності до новітньої історії, від захід-

ноєвропейської до російської та української; історія та теорія історичної науки, історія культури, літературознавство та ін.

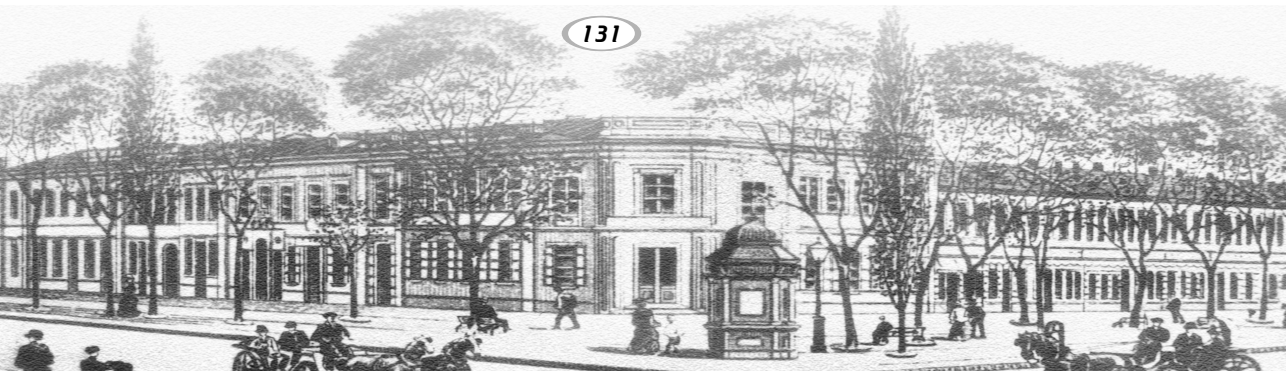
Пр.:

Тацит и римский империализм. — Одеса, 1914; Салимбене. Очерки итальянской жизни XIII в. — Одесса, 1916; Основы социализма. — Одесса, 1917; Элементы средневековой культуры. — Одесса, 1919; Очерки теории исторической науки. — Прага, 1925; Проблема русско-украинских отношений в свете истории. — Прага, 1930; Россия и латинство. — Берлин, 1923; Избранные труды по филологии. — М., 1996; Увод в изучаването на новата и най-новата история: (Опыт за периодизация). — София, 1993.

Літ.:

Пашуто В. Т. Русские историки-эмигранты в Европе. — М., 1992; Попова Т. Н. О преподавании всеобщей истории в Новороссийском университете в начале XX века / / Актуальные проблемы исследования и преподавания новой истории стран Западной Европы и Америки. — Одесса, 1992. — С. 37-42; Каганович Б. С. П. М. Бицилли как историк культуры // Одиссей. — 1993. — Вып. 1; Образ “другого” в культуре. — М., 1994. — С. 256-271; Попова Т. Н. Из истории Новороссийского университета: П. М. Бицилли // Одесі — 200. — Ч. 2. — С. 118-120; Попова Т. Н. Из истории историографии: П. М. Бицилли // Історія науки і техніки: проблеми дослідження, викладання, гуманізації освіти: Тези доп. Всеукр. науково-практ. конф. — Дніпропетровськ, 1994. — С. 71-72; Казаков Г. Петро Біцилли // Київ. старовина. — 1995. — № 1. — С. 79-81; Васильева М. Бицилли Петр Михайлович // Русское зарубежье. Золотая кн. эмиграции. — С. 90-92; Попова Т. Н., Максименко И. В. Судьбы ученых: Из истории Новороссийского университета: Биоисториогр. этюды. // Российские университеты в XVIII-XX веке: Сб. науч. ст. — Воронеж, 1999. — Вып. 4. — С. 155-172; Попова Т. Н., Максименко И. В. Профессор Новороссийского университета П. М. Бицилли в украинской и болгарской историографии // Україна і Болгарія: Віхи історичної дружби: Матеріали міжнар. наук. конф., присвяч. 120-річчю визволення Болгарії від османського іга. — Одеса, 1998. — С. 126-133; Історіографічні читання [до 120-річчя від дня народження П. М. Біцилли] // Зап. іст. фак. ОДУ. — 2000. — Вип. 10. — С. 301-303; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. М. Попова

БЛАНКОВСЬКА Тамара Пилипівна

Ботанік, цитогенетик

Народилася 14 квітня 1935 р. в с. Усатовому Біляївського району Одеської обл.

У 1953 р. закінчила середню школу № 76 в Одесі і вступила до Одеського держуніверситету ім. І. І. Мечникова, який закінчила в 1958 р. за фахом “ботаніка”. Аспірантську підготовку пройшла в 1959—1963 рр. на кафедрі генетики і дарвінізму ОДУ під керівництвом професора А. І. Воробйова.

Кандидатську дисертацію на тему “Цитохимическое изучение эмбриогенеза у растений при разных сроках посева незрелыми и зрелыми семенами” захистила в 1965 р. на засіданні Вченої ради біологічного факультету ОДУ. Офіційні опоненти — професори В. О. Піддубна-Арнольд і Г. В. Ткаченко.

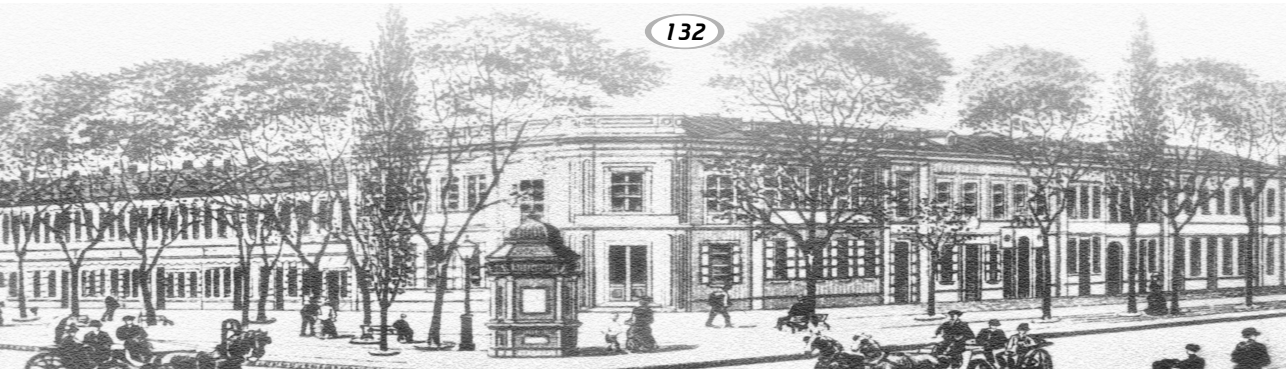
У 1970 р. стажувалась в лабораторії цитології і анатомії Всесоюзного науково-дослідного інституту рослинництва, якою в той час завідував учень академіка С. Г. Навашина — професор І. Д. Романов.

З 1963 р. — асистент кафедри генетики і дарвінізму ОДУ, з березня 1967 р. — старший викладач, а з червня 1968 р. — доцент цієї кафедри.

Докторську дисертацію на тему “Морфо-функциональные аспекты развития генеративных структур хлебных злаков” Т. П. Бланковська захистила в 1992 р. у Ленінграді на засіданні Спеціалізованої ради при Всесоюзному науково-дослідному інституті рослинництва ім. М. І. Вавілова.

З листопада 1993 р. — професор кафедри генетики і молекулярної біології. Викладає загальні курси з рослинництва і цитології, спецкурси “Основи наукових досліджень”, “Генетичні основи селекції”, “Генетика індивідуального розвитку”, “Еволюція клітини” та ін.

Наукові інтереси пов’язані з цитоембріологічним та цитогенетичним вивченням рослин, проводить комплексні дослідження з використанням

методів цитохімії, цитометрії, цитофізіології та ін., які дозволили виявити критичні періоди в розвитку генеративних структур хлібних злаків, особливості розвитку цих структур у віддалених гібридів та мутантів, знайти кількісні показники, за допомогою яких можна визначити життєздатність чоловічого та жіночого гаметофітів.

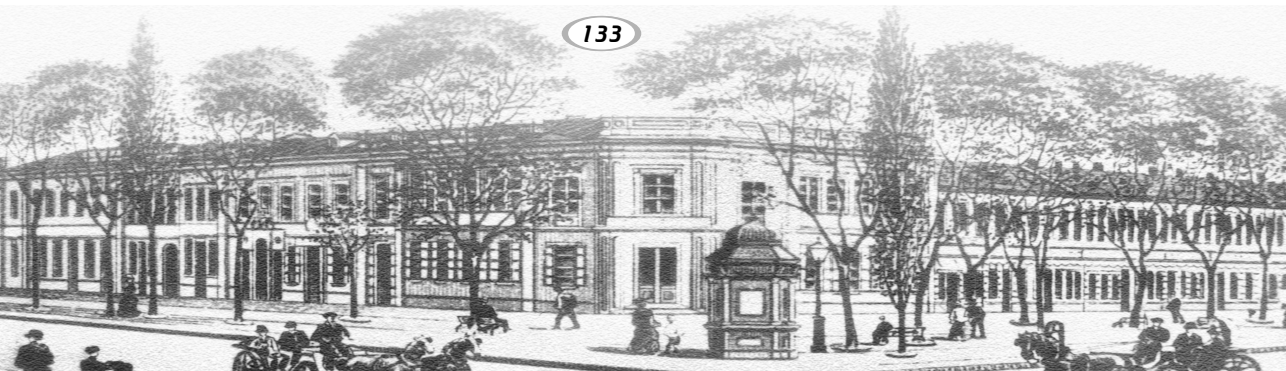
Має два авторських свідоцтва та винаходи в галузі сільського господарства і понад 70 наукових праць, які опубліковані, головним чином, у провідних біологічних журналах. Член Вченої ради біофаку ОНУ, член Українського ботанічного товариства, Українського товариства генетиків і селекціонерів, Міжнародної асоціації по вивченню статевого розмноження рослин. Належить до наукової школи академіка А. О. Сапегіна, учем якого був її науковий керівник — професор А. І. Воробйов.

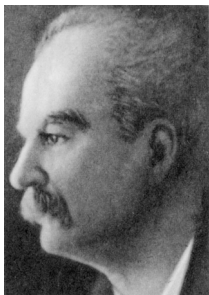
Пр.:

Эмбриогенез твердой пшеницы, выращенной из нормальных и незрелых семян / / Науч. докл. высш. шк. Биол. науки. — 1966. — № 1. — С. 120-124; О липидных включениях в пыльце злаков / Бланковская Т. Ф., Воробьев А. И. // Цитология. — 1974. — Т. 16, № 7. — С. 859-862; Развитие и строение пыльцы у первого поколения пшенично-ржаных гибридов // Науч. докл. высшей шк. Биол. науки. — 1974. — № 7. — С. 113-117; Цитохимическое изучение эмбриогенеза пшеницы при отдаленных скрещиваниях // Цитология и генетика. — 1986. — № 6. — С. 445-448; Количество и размеры клеток антиподального комплекса в зрелом зародышевом мешке пшеницы / Бланковская Т. Ф., Сурикова Е. С. // Наук.-техн. бюл. селекц.-генет. ін-ту. — 1993. — № 2 (84). — С. 43-46.

Літ.:

[Про Бланковську] // ЗНК. — 1978. — 11 квіт.; Бланковская Т. Ф. // Укр. ботан. т-во. — С. 108; [Про Т. Ф. Бланковську] // Одес. ун-т. — 1992. — 28 квіт. Там же. — 1993. — 9 лют.; Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч. 5. — С.16-18; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

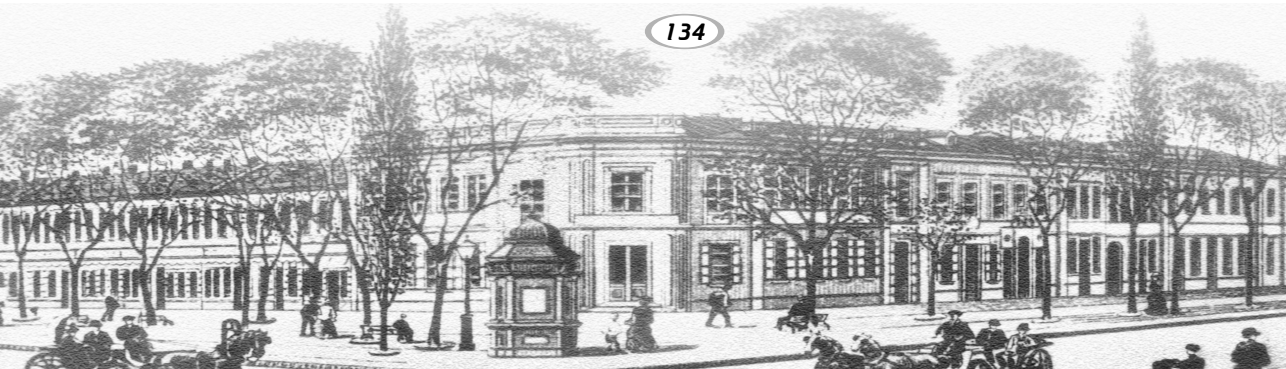
БЛАУБЕРГ Магнус Богданович

Фармацевт

Народився в 1866 р. Закінчив Дерптський (Тартуський) університет з курсу фармації у 1884 р., після чого майже два роки працював у Тульській губ. Наступні три роки слухав лекції у Московському університеті і у 1889 р. склав провізорські іспити. Для розширення і вдосконалення знань М. Б. Блауберг вивчав хімічний аналіз у Вісбадені. Повернувшись до Москви, працював хіміком-аналітиком міської санітарної станції при гігієнічному інституті Московського університету з 1891 до 1894 р. У 1894 р. одержав звання магістра фармації, представивши роботу “Русское виноградное вино и херес”. 1894—1895 рр. були присвячені навчанню на медичному факультеті Московського університету. Для завершення медичної освіти М. Б. Блауберг поїхав у Цюріх, Вюрцбург, Берлін. Саме у Берліні у 1897 р. Магнус Богданович захистив докторську дисертацію з проблем медицини та хірургії і продовжив вдосконалення знань. Був учнем Ф. Ф. Ерісмана.

У 1900 р. М. Б. Блауберг успішно склав іспит і одержав право лікарської практики у Російській імперії. У 1901 р. його обрали приват-доцентом Юр'ївського (Тартуського) університету, звідки він поїхав до Одеси у 1902 р. на посаду виконуючого обов'язки екстраординарного професора, завідувача кафедри фармації з фармакогнозією медичного факультету Новоросійського університету і почав читати лекції з систематичного курсу фармації і фармакогнозії. З 1904 р. він став професором, залишаючись завідувачем кафедри, і працював на цій посаді до кінця життя. Завдяки активності та широким знанням М. Б. Блауберга створена ним кафедра була однією з найкращих у країні.

М. Б. Блауберг належав до передової частини університетської професури. Він брав найактивнішу участь у діяльності наукових товариств, особливо Новоросійського товариства природознавців та Медичного товариства при Новоросійському університеті. Його виступи на засіданнях

завжди мали глибокий зміст. Він активно пропагував медичні знання серед населення. За даними університетських звітів, Магнус Богданович читав більше 30 лекцій в рік на різні медичні теми, головним чином, про гігієну. Виступав він не тільки в Одесі, а й у Петербурзькому та Московському фармацевтичних товариствах, в інших містах країни. Саме за його ініціативою у 1905 р. було введено викладання гігієни та санітарії на фармацевтичних відділеннях медичних факультетів.

М. Б. Блауберг — автор більше 40 наукових робіт з питань гігієни харчування. Багато уваги він приділяв розробці питань про склад харчових продуктів і напоїв, їх фальсифікацію та засоби боротьби з цим явищем.

Помер М. Б. Блауберг у 1921 р.

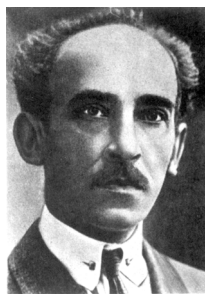
Пр.:

Отзыв о диссертации лекаря Л. Н. Ускова “Клинические наблюдения над терапией сердечных заболеваний”, представленной на степень доктора медицины // ЗИНУ. — 1905. — Т. 92, ч. офиц. — С. 37-45; Отзыв о работе приват-доцента Московского университета Н. А. Кабанова // Там же. — 1907. — Т. 109. — С. 10-11; Отзыв о работе приват-доцента Н. Н. Фидипова // Там же. — С. 113-116; Отзыв о работе приват-доцента С. Доброхотова // Там же. — С. 64-66; Отзыв о работе лаборанта при кафедре фармации и фармакогнозии А. М. Кангера // Там же. — 1911. — Вып. 4. — С. 135-139.

Літ.:

Золотарев Биогр. словарь. — С. 59; Одес. медуниверситет, 1900—2000. — С. 133; Hausmann. — Р. 300, 308, 325, 607, 623; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

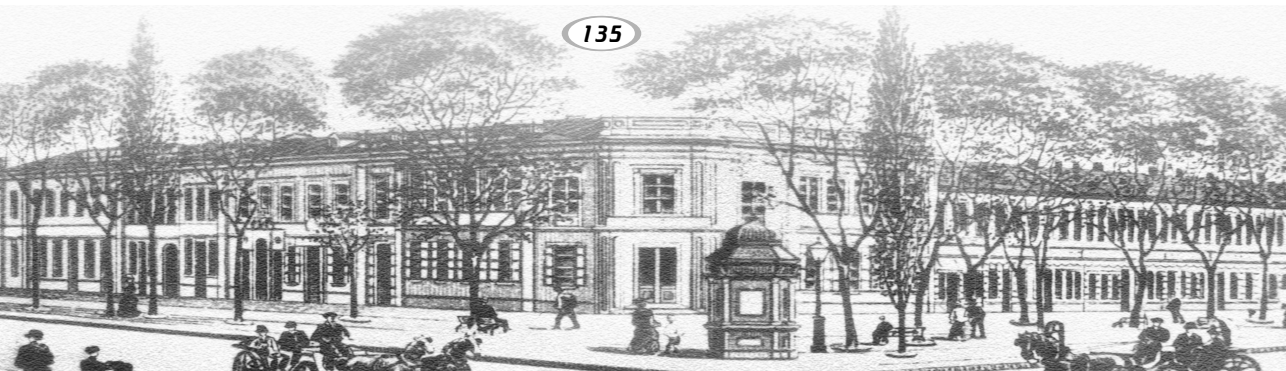
С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

БОГАТСЬКИЙ Всеволод Дем'янович

Хімік-органік

Народився 11 січня 1888 р. у Каменці Ольгопільського повіту Подільської губ. у родині службовця. Жінка —

З. Д. Богатська (Данкова), хімік, працювала в Одеському університеті викладачем хімії до 1975 р. Син — О. В. Богатський — видатний вчений, хімік-органік, академік АН УРСР, ректор ОДУ в 1970—1975 рр.

У 1906 р. В. Д. Богатський закінчив четверту одеську гімназію. З 1906 до 1910 р. — студент природничого відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету. Після закінчення університету тимчасово працював на посаді практиканта в Центральній хімічній лабораторії Міністерства фінансів (1910—1911), потім — старшим спеціалістом, завідувачем хімічного відділу науково-дослідної станції Міністерства землеробства (1911—1920), доцентом Одеського медичного інституту, викладачем Вищого технікуму прикладної хімії (1920—1924), професором, завідувачем кафедри Інституту народної освіти (1924—1932). У той же час працював заступником директора Науково-дослідного хіміко-радіологічного інституту УРСР (1925—1930), директором Науково-дослідного харчового інституту (1930—1931).

З 1933 р. — професор Одеського університету, завідувач кафедри аналітичної хімії (1933—1940), органічної хімії (1940—1950), декан хімічного факультету (1933—1936 і 1940—1943), проректор наукової частини (1936—1939), учбової частини (1943—1950). Науковий ступінь кандидата хімічних наук присуджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії Наркомосвіти УРСР 25 червня 1935 р. і підтверджено ВАК СРСР 6 березня 1946 р.

Був членом ВКП(б) з 1940 р., головою Одеського бюро секції наукових працівників, тричі обирався членом райради Воднотранспортного району Одеси, членом пленуму райкому ВКП(б) Воднотранспортного району. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1944) та медаллю “За доблесну працю” (1945) за заслуги у підготовці кадрів під час Великої Вітчизняної війни.

Вихованець Одеської школи хіміків-органіків, учень професора Новоросійського університету П. І. Петренка-Критченка. Основні дослідження пов’язані з органічним синтезом, аналітичною, органічною та прикладною хімією.

У галузі синтетичної органічної хімії вивчав умови синтезу антрахі-

нону із бензену і фосгену за Фриделем—Крафтсом у присутності ряду кислот Льюїса. Було встановлено, що ультразвукові коливання позитивно впливають на хімічні процеси, а саме на швидкість реакції гідролізу естерів у кислому і лужному середовищі, інверсію сахарози у нейтральному і кислому середовищі, що обумовлено зміною концентрації іонів водню під впливом ультразвукового поля. Встановлено, що трихлороцтова кислота в умовах підвищеної температури у середовищі ацетону поводить себе так само, як соляна кислота, тобто етерифікується спиртами, але із закономірністю, яка протилежна правилу Меншуткіна. Встановлено також, що здібність до відщеплювання протону від гідроксильної групи спиртів залежить від їх будови.

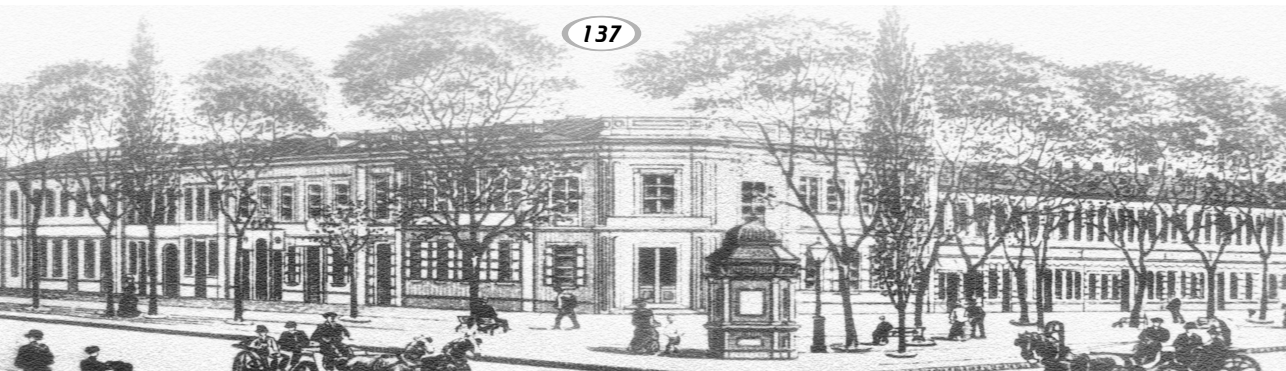
У галузі аналітичної хімії розроблені методи визначення летючих кислот у вині, мікрокількості бензену у суміші органічних сполук, об'ємний метод визначення нікельового іону, запропоновані підходи щодо використання органічних сполук в аналітичній хімії.

У галузі прикладної хімії був розроблений посібник щодо досліджень виноградного вина, спосіб усунення плямистості і роз'їдання внутрішньої поверхні консервних банок. Вивчена можливість отримання гліфта-левих смол для виробництва лінолеуму з використанням для цього китового жиру, зроблені відповідні пропозиції. Наслідки досліджень опубліковані в 30 наукових працях.

Помер В. Д. Богатський 19 грудня 1956 р. в Одесі.

Пр.:

Об определении летучих кислот в вине // Вестн. виноделия. — 1911. — № 12. — С. 733-736; Об определении паров скипидара в воздухе / Богатский В. Д., Бибер В. А. // Журн. хим. пром-сти. — 1928. — Т. 5, № 13. — С. 645-647; Об определении молибдена // Завод. лаборатория. — 1940. — № 4. — С. 273; Об определении метана и водорода при совместном присутствии // Тр. хим.-радиол. ин-та. — Одесса, 1929; *Über die Geschwindigkeit der Esterbildung* // Z. phys. Chemie. — 1925; *Über eine Methode zur quantitativer Bestimmung von Terpentindämpfen in der Luft* // Ibid. — 1929. — Bd. 76, № 3/4; О составе и генезисе природных горючих газов // Тр. хим.-радиол. ин-та. — Одесса, 1929; *Über die Marmorierung und Zerfress der Innenfläche von Konservendosen* // Z. Untersuchung der Lebensmittel. — 1929. — № 4; О получении соевого молока // Тр. центр. пищевого ин-та. — М., 1932. — Т. 2, вып. 6.

Літ.:

Історія ОДУ за 100 р. — С. 225; Развитие органической химии на Украине / Под общ. ред. А. В. Кирсанова. — К.: Наук. думка, 1979. — 244 с.; Развитие аналитической химии на Украине / Под общ. ред. А. Т. Пилипенко. — К.: Наук. думка, 1982. — 368 с.; Очерки развития науки в Одессе. — С. 113; Дремлюк Р. Л. Памяти Всеволода Демьяновича Богатского // Тр. ОГУ. — 1952. — Т. 15 (71). — С. 199-209; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

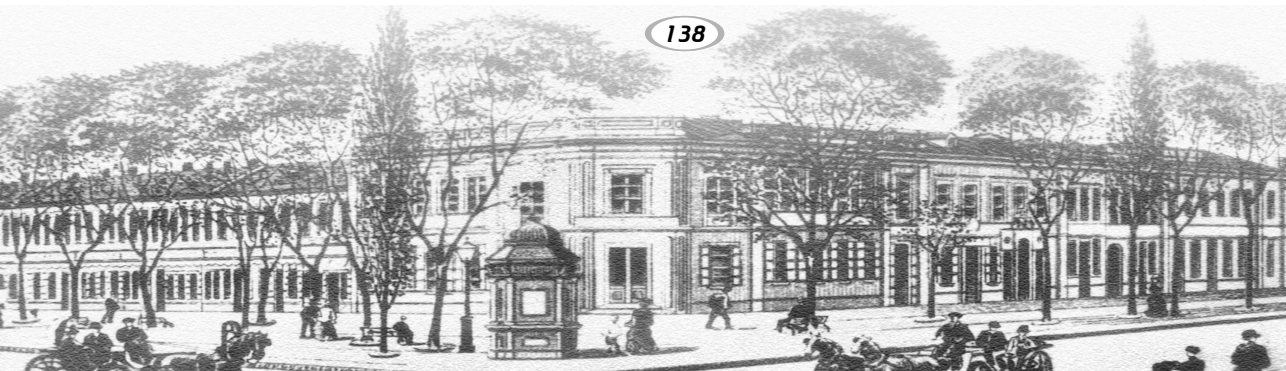
БОГДАНОВ Олександр Васильович

Терапевт, патолог

О. В. Богданов народився 14 січня 1854 р. в Орловській губ. у родині священика. Закінчив Орловську духовну семінарію та в 1876 р. вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. Але з другого курсу перейшов до Медико-хірургічної академії, яку закінчив з відзнакою в 1881 р. зі званням лікаря. Працював у клініці С. П. Боткіна. Але вже в 1882 р. як стипендіат академії мусив вступити до військової служби. О. В. Богданов отримав призначення в 17-й піхотний Архангелогородський полк, де працював у лікарні та викладав у фельдшерській школі.

У 1884 р. О. В. Богданова було відряджено для удосконалення до Харківського університету та військового госпіталю, де через деякий час отримав у завідування відділення внутрішніх та інфекційних хвороб, а також проведення патолого-анатомічних розтинів.

У 1886 р. у Харківському університеті захистив дисертацію “Матеріали для гистології ендокардита у вищих животних и человека”, отримав ступінь доктора медицини та посаду приват-доцента університету по кафедрі окремої патології та терапії внутрішніх хвороб. Читав курси окремої патології та терапії. В тому ж 1888 р. О. В. Богданова призначено

штатним ординатором госпіталю, де він завідував відділенням та кабінетом для бактеріологічних і хімічних досліджень з гігієнічною лабораторією. З 1890 р. він обіймав також посаду штатного асистента при кафедрі діагностики внутрішніх хвороб. За десятиріччя служби при госпіталі він керував заняттями лікарів та студентів, працював у галузі бактеріології та інфекційних хвороб (коклюш, висипний тиф, грип та ін.).

У 1893 р. О. В. Богданов був призначений старшим полковим лікарем та відряджений за кордон, де працював у клініках Відня, Мюнхена, Страсбурга, Парижа.

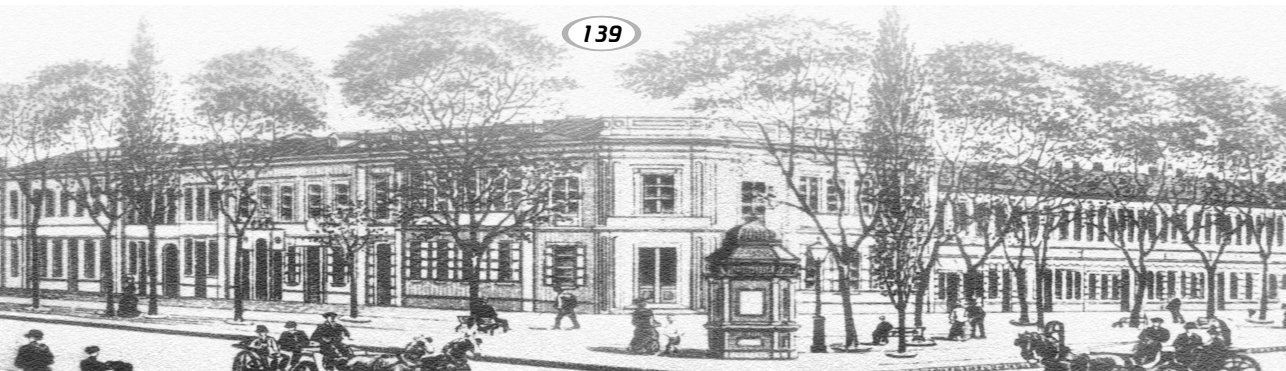
Після обрання університетським лікарем у 1895 р. О. В. Богданов залишив військову службу. У лютому 1896 р. його призначено позаштатним екстраординарним професором Харківського університету по кафедрі окремої патології та терапії. З 10 березня 1897 р. до від'їзду до Одеси він обіймав посаду секретаря медичного факультету. В тому ж році брав участь у 12-му Міжнародному медичному конгресі в Москві як депутат від університету, а в 1901 р. — в 13-му конгресі в Парижі.

Крім службової та викладацької діяльності, в харківський період свого життя О. В. Богданов був секретарем та редактором праць Військово-санітарного товариства при університеті, медичної секції Товариства дослідних наук, Товариства наукової медицини та гігієни.

У 1902 р. О. В. Богданова переведено екстраординарним професором по кафедрі окремої патології та терапії Новоросійського університету, з 1903 р. призначено ординарним професором. Крім курсів своєї кафедри, читав курс розпізнання внутрішніх хвороб, влаштував діагностичну клініку, працював консультантом-терапевтом Касперовської громади сестер милосердя Червоного Хреста. З 1904 р. працював також позаштатним консультантом з внутрішніх хвороб в санаторіях П'ятигорська.

Помер О. В. Богданов раптово 18 липня 1906 р. в П'ятигорську. Похований на міському кладовищі Харкова.

Олександр Васильович залишив по собі добру пам'ять. Він був прекрасним лектором, який викладав предмет в стислій, простій та зрозумілій формі. Через велику ерудицію та досвідченість його лекції були змістовними та цікавими. Проста та доступна людина, він перетворював практичні заняття

в захоплююче спілкування. Він був прекрасним товаришем, чуйним та добрим, безплатно лікував бідних, які щиро оплакували його після раптової смерті. Не дивлячись на те, що останні два роки життя О. В. Богданов тяжко хворів, сила його духу та життєрадісність перемагали.

Пр.:

Случай благотворного влияния брюшного тифа на психическое расстройство // Тр. мед. секции О-ва опытных наук. — Х., 1891; К этиологии коклюша (*Tussis convulsiva*) // Там же. — 1892; К характеристике гриппозной эпидемии в войсках Харьковского гарнизона в ноябре 1892 г. // Там же; К казуистике и патогенезу нагноений, осложняющих течение брюшного тифа // Там же; О заболеваемости и смертности среди студентов Харьковского университета за 1897 г. // Учен. зап. Харьк. ун-та. — 1897; К учению о строении и функции надпочечных желез // Там же. — 1898.

Літ.:

Богданов Александр Васильевич // Медицинский факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805-1905). — Х., 1905-1906. — С. 128-129, 2-й пагин; Александр Васильевич Богданов // Сб. биографий врачей выпуска 1881 г. имп. Медико-хирургической академии (1881-1906). — С.Пб., 1906. — С. 33-35; Левашов С. В., Кишенский Д. П. Некролог проф. Александра Васильевича Богданова // Отчет о состоянии и деятельности Новорос. ун-та за 1904-1908 г. — Одесса, 1909. — С. 152-156; То же // ЗИНУ. — 1907. — Т. 109, унив. летопись. — С. 1-4; Александр Васильевич Богданов // Золотарев. Биогр. словарь. — С. 60; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

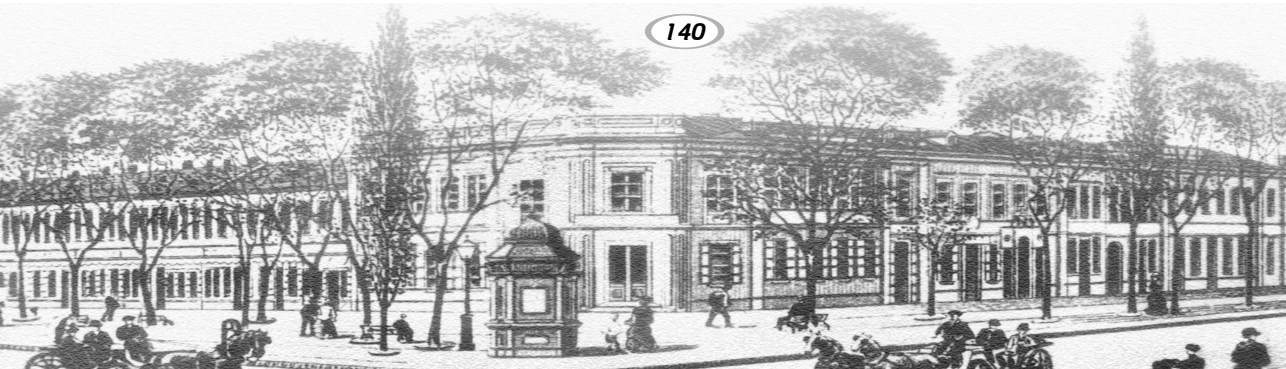
І. В. Шепельська

БОГДАНОВСЬКИЙ Олександр Михайлович

Юрист, спеціаліст з карного права

О. М. Богдановський народився в 1832 р. в Тамбовській губ. (тепер Тамбовська обл.). Виховувався він у Миколаївському сирітському інституті. У 1853 р. закінчив Московський університет зі ступенем кандидата права. 8 грудня цього ж року був

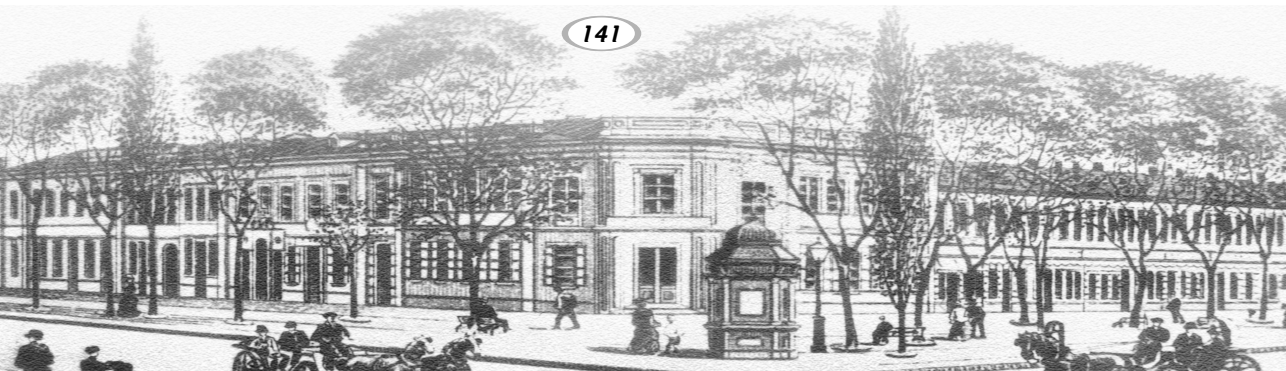

прийнятий на посаду ад'юнкта Рішельєвського ліцею в Одесі (кримінальне право і практичне судочинство). З 5 травня по 1 вересня 1856 р. і з 10 грудня 1856 р. по 12 січня 1857 р. був на посаді радника правління Рішельєвського ліцею.

У 1857 р. О. М. Богдановський захистив магістерську дисертацію в Московському університеті “Развитие понятий о преступлении и наказании в русском праве до Петра Великого”, після чого був затверджений професором ліцею, а далі і його директором.

О. М. Богдановський був активним учасником перетворення Рішельєвського ліцею в Імператорський Новоросійський університет. 4 травня 1865 р. відбулося перше засідання ради Новоросійського університету під головуванням ректора І. Д. Соколова. Тимчасово обов'язки проректора університету з 23 березня 1864 р. виконував директор Рішельєвського ліцею О. М. Богдановський, який був призначений на посаду екстраординарного професора. Попечитель Одеського учбового округу П. О. Лавровський у висновку Міністрові народної освіти повідомив: “О. М. Богдановський один з популярніших людей в Одесі, про якого не може бути двох думок. Викладач він дійсно досвідчений, талановитість його видатна... Подібно професорам Бруну і Григоровичу, він знав усе, що хоч скільки-небудь стосується його предмету, та своїми знаннями і досвідом завжди готовий допомогти студентській праці”.

26 квітня 1870 р. в актовому залі юридичного факультету Імператорського Новоросійського університету відбувся публічний захист дисертації екстраординарного професора кафедри кримінального права і судочинства, магістра О. М. Богдановського на тему “Молодые преступники. Вопрос уголовного права и уголовной политики”. Оponentами виступили доценти М. М. Шпилевський (кафедра поліцейського права), О. П. Пригара (кафедра державного права), в диспуті взяли участь ректор університету ординарний професор Ф. І. Леонтович (кафедра історії російського права), декан факультету професор О. В. Куніцин. 26 квітня 1870 р. на засіданні ради ІНУ О. М. Богдановського було затверджено в ступені доктора кримінального права. На цьому ж засіданні, за клопо-

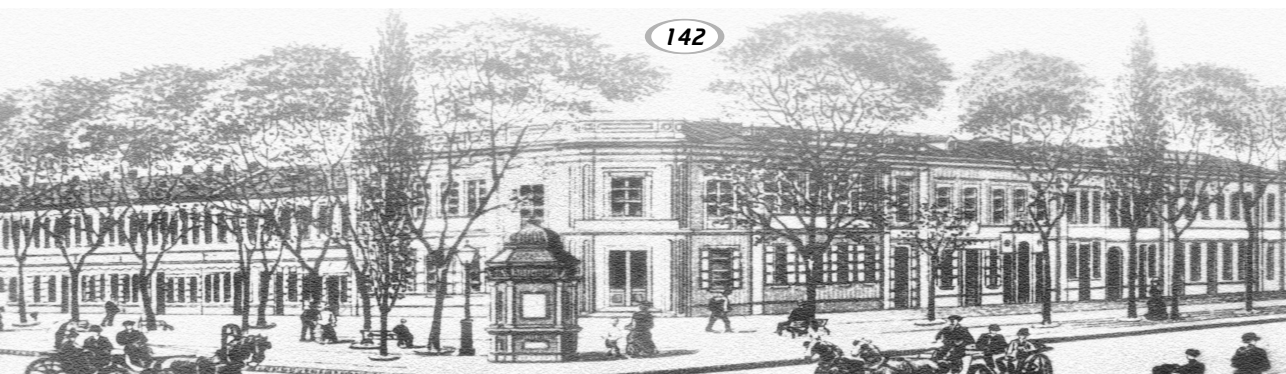

танням юридичного факультету, екстраординарного професора О. М. Богдановського затверджено в званні ординарного професора.

8 грудня 1878 р. виповнилося 25 років служби О. М. Богдановського; балотуватися на наступне п'ятиліття він не побажав і 27 січня 1879 р. пішов у відставку зі званням заслуженого професора. Однак 2 лютого 1882 р. він був знову призначений ординарним професором кримінального права на п'ять років. Це п'ятиріччя закінчилося в 1887 р., професор довів курс до літа вказаного року і поїхав у село. А вже восени цього ж року на запрошення Міністра народної освіти згодився на п'ять років повернутися до ІНУ деканом юридичного факультету і почав читати курс лекцій з дисциплін кримінального права. О. М. Богдановський після виходу у відставку на початку 90-х рр. оселився в своєму маєтку в Полтавській губ. і зайнявся сільським господарством, потім переїхав до заміжньої дочки в Київ.

Олександр Михайлович Богдановський був не тільки досвідченим викладачем, юристом, а й видатним громадським діячем. Так, коли в Одесі почали реформувати міське громадське управління, дійшли висновку, що “головний недолік господарського управління полягав у відсутності активної участі в ньому жителів міста”. На звернення до відомих громадян міста Одеси першим відгукнувся професор О. М. Богдановський, ним же була складена записка про ті засади, на яких слід було реформувати порядок суспільного управління. Записка була передана графу О. Г. Строганову 4 травня 1852 р.

О. М. Богдановський був почесним мировим суддею, головою Одеського міського з'їзду мирових суддів, головою педагогічної громади. 22 лютого 1858 р. він був обраний членом Одеського товариства історії і старожитностей. У 1870 р. О. М. Богдановський був обраний присяжним засідателем Одеського окружного суду, у 1865 р. — інспектором Одеської Маріїнської міської жіночої гімназії. З січня 1868 р. до вересня 1869 р. і з 13 лютого 1874 до 28 червня 1882 р. був головою опікунської ради гімназії, з 1880 по 1882 р. — головою правління Товариства з допомоги бідним ученицям Маріїнської гімназії. В 1868 р. О. М. Богдановський був головою комісії опікунів одеських початкових народних училищ і

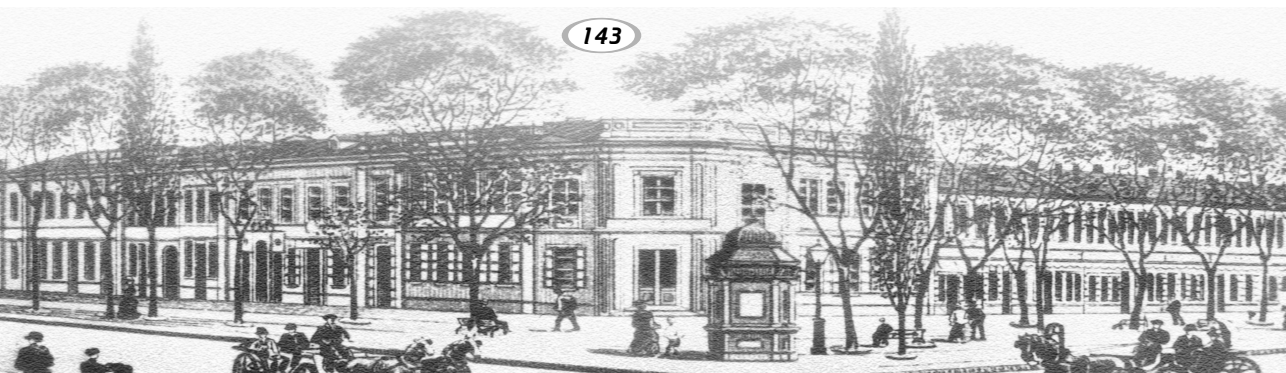

багато зробив для удосконалення учбового процесу. 17 листопада 1869 р. О. М. Богдановський на засіданні ради Новоросійського університету вперше виступив з клопотанням перед урядом про відкриття при університеті медичного факультету; закладено фундамент будинку медичного факультету 5 вересня 1896 р. У 1873—1877 рр. О. М. Богдановський був членом Одеської міської управи і гласним думи.

Цікавою та плідною була праця О. М. Богдановського — редактора, видавця. Під його редакцією було видано “Собрание литературных статей Н. И. Пирогова”, разом з О. І. Георгієвським він видав “Новороссийский литературный сборник”, працю “О земледельческих колониях и исправительных школах во Франции, Англии и Германии”, “Учебник уголовного права. Общая часть”. У 1874 р. О. М. Богдановський з власної ініціативи взяв на себе обов’язок видавати щоденну газету “Южный вестник”.

Діяльність Олександра Михайловича Богдановського як викладача, громадського діяча, редактора та видавця була плідною та багатогранною, але поряд з професійною та громадською діяльністю слід розповісти про професора О. М. Богдановського як людину. П. О. Лавровський писав: “Взаємини із студентами у нього були самі близькі і як у професора і як у проректора. Він виключно готовий був усе зробити для студента, хоч би і з порушенням існуючих правил, проте таке відношення професора Богдановського і до усіх людей... Професор Богдановський взагалі був дуже спокійна людина, відмінно володіюча собою, м’яка і поступлива у суперечках...”

Завдяки сприянню О. М. Богдановського у період його роботи проректором ІНУ О. І. Маркевич мав змогу стати студентом ІНУ. О. І. Маркевич, в майбутньому відомий український історик, професор ІНУ, не міг бути зарахованим студентом першого курсу, оскільки не закінчив повний курс Ніжинського ліцею князя Безбородька. Для того, щоб слухати лекції як “вільний слухач”, О. І. Маркевич мав “недостатнього громадського положення”. О. М. Богдановський дозволив йому слухати лекції і займатися в університеті “приватним чином”. За півтора року О. І. Маркевич зумів підготуватися до додаткового іспиту в Рішельєвську гімназію, і до кандидатського іспиту в університеті одночасно, та склав їх успішно.

Професор імператорського Новоросійського університету Олександр Михайлович Богдановський помер в Києві 5 січня 1902 р.

Пр.:

Развитие понятий о преступлении в русском праве до Петра Великого. — М., 1857. — 145 с.; О земледельческих колониях и исправительных школах во Франции, Англии и Германии. — Одесса, 1861. — 82 с.; Молодые преступники. Вопрос уголовного права и уголовной политики. — Одесса, 1871. — 355 с.

Літ.:

Михневич И. — С. 94; Протоколы комиссий попечителей одесских начальных народных училищ // Вед. Одес. гор. обществ. упр. — 1869. — С. 19; Шапеллон А. Исторический очерк Одесской Мариинской городской женской гимназии (1869—1894). — Одесса, 1896. — С. 11, 15, 54; Богдановский А. М. // Большая энциклопедия: В 22 т. / Под ред. С. Н. Южакова. — СПб., 1900. — Т. 3. — С. 308; Историческая записка об учреждении медицинского факультета при императорском Новороссийском университете. — СПб., 1900; Богдановский А. М. [Некролог] // Новое время. — 1902. — 10 янв. (№ 9286); Линниченко И. А. А. И. Маркевич: Биогр. воспоминания и список тр. — Одесса, 1904. — 48 с.; Андреевский Э. С. Записки. Из архива К. Э. Андреевского: В 3 т. / Под ред., с предисл. и примеч. С. А. Авалиани. — Одесса, 1913. — Т. 1. — С. 367-368; Корифеї укр. науки. — С. 157. — С. 94; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. 45, спр. 41, оп. 7; Спр. 45, оп. 7.

Т. О. Гончар

БОГШИЧ

Балтазар Власович

*Правознавець,
фахівець з державного права*

Народився в 1834 р. у Далмації. У 1856 р. отримав середню освіту в ліцеї св. Катерини у Ве-

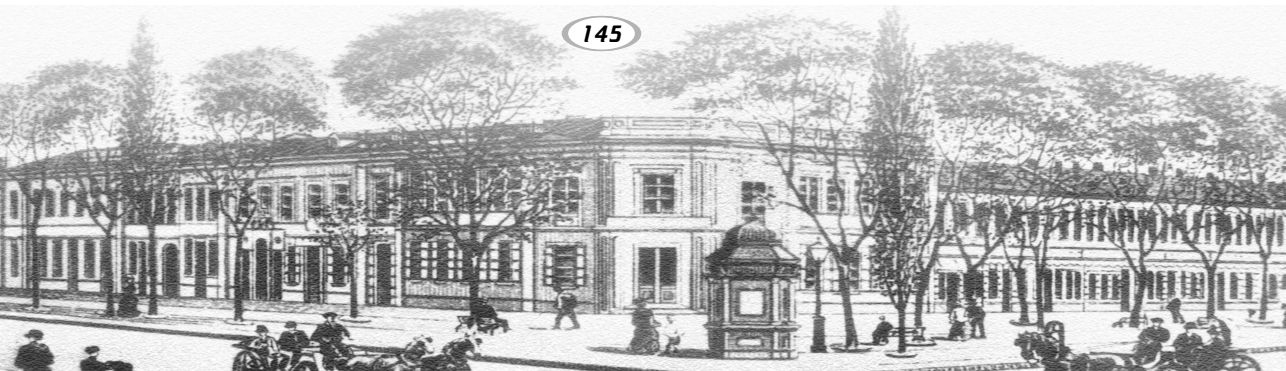
неції. Вивчав право, філософію, історію в університетах Відня, Мюнхена, Берліна, Парижа.

У 1862 р. Б. В. Богішича удостоїли ступеня доктора філософії і права за дисертацію “Neber die Ursachen der Niderlanden des deutschen Herres im hussitischne Kriege”. У 1864 р. у Відні отримав ступінь доктора права. У 1863 р. приступив до служби у Відні бібліотекарем імператорської бібліотеки. З 1869 р. — завідувач кафедри історії слов’янських законодавств у Новоросійському університеті. Викладання Б. В. Богішича в Новоросійському університеті було невдалим, справа дійшла до того, що спалахнула так звана “Богішичевська історія” (1874). Почалася вона з незадоволення студентів тим, що професор Б. В. Богішич читав лекції, погано знаючи російську мову, на іспитах же був надмірно вимогливим. Студенти-юристи влаштували бойкот професорові. Конфлікт ледве вдалося владнати.

З 1 грудня 1872 р. російський уряд за домовленістю з князем Чорногорії доручив Б. В. Богішичу скласти зведення законів для Чорногорії. Це зведення законів було опубліковане 26 квітня 1888 р. З Чорногорії до Одеси він не повернувся.

З 1874 р. Б. В. Богішич оселився в Парижі. З 1877 р. його зарахували до тимчасового уряду Болгарії.

Б. В. Богішич посів значне місце в історії слов’янської науки працями з розробки звичаєвого права слов’ян. Його цікавили давні звичаї, які збереглися в житті народів. Він вважав, що потрібно вивчати не тільки писемні джерела, а й самі живі звичаї. У 1866 р. він написав роботу “Ovannosti sabiranja narodnih pravnih obicaja, koji zidu u narodu” і видав програму для збирання таких звичаїв. У його програмі було всього 352 питання, зокрема 239 з них стосувались предметів приватного права, 113 стосувались права суспільного (погляди народу на державу, церкву, питання міжнародного права). Б. В. Богішич багато подорожував, через друзів і сам розповсюджував ці питання. Коли він був на Кавказі, йому надали можливість вивчати звичаї місцевих народів. Після перебування в Грузії, Абхазії та інших місцях він збільшив число питань до 1000. Після подорожі по Чорногорії, Герцоговині, Албанії число питань вирос-

ло до 2000. Великий зібраний матеріал Б. В. Богішич видав у 1874 р. в збірнику сербськохорватських пісень “Народное мнение”, в 1868 р. “Rad Mdoslovenske Akademie” умістив нарис з родинного права в Дубровнику, також він надрукував матеріали з історії самозванця Стефана Манаро (1868—1874).

Б. В. Богішич першим проклав дорогу в галузі звичаєвого права південних слов'ян. Його роботи являють собою цілу правову систему. Він відзначив, що у слов'ян спостерігається найбільша різноманітність законів. Характерно те, що “звичаєве право” можна вважати об'єднуючим принципом, а “писане право” породжує розподіл, розкол. Він явно відстоював думку, що писемним джерелам довіряти не бажано, а тому він черпав джерела з живого права.

Б. В. Богішич був ординарним професором Новоросійського університету до дня своєї відставки (31 грудня 1889 р.). З 1893 р. до 1899 р. він був міністром юстиції в Чорногорії. Помер у 1908 р.

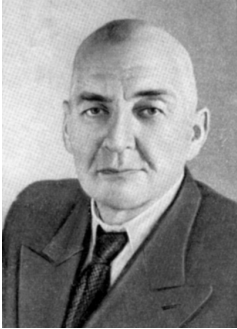
Пр.:

Pravni obiŕajiu Slovena. Privatno pravo. — Zagreb: Albrecht, 1867. — VIII, 198, 12 с.; Отчет о состоянии славистики в австрийских учебных заведениях // ЗИНУ. — 1870. — Т. 5; О научной разработке истории славянского права. — С.Пб.: Тип. Майкова, 1870. — 29 с.; Об устройстве библиотеки при Одесском Славянском благотворительном обществе Кирилла и Мефодия. — Одесса, 1870. — 11 с.; Местные названия славянских пределов Адриатики. — С.Пб.: Тип. Майкова, 1872. — 77 с.; Народне пјесме из старијих највише приморских записа. — Београд, 1878. — Кн. 1. — VIII, 430 с.

Літ.:

Demeliŕ F. Le droit сойтумієr des Slaves mјridіonaux d'aprѣs les recherches de M. V. Vogіliŕ. — Paris, 1876. — 156 р.; Маркевич. 25-летіє ИНУ. — С. 489-492; Богішич Б. В.: [Некролог] // Ист. вестн. — 1908. — Іюнь. — С. 1145-1147; Грачев В. П. Богішич (Вогініж) Бальгазар Власъевич // Славяноведение в дорев. России. — С. 74-75; Емельянова Н. А. “Всеобщая история права” в русском дореволуціонном правоведении (XIX в.). — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1981. — Ч. 1. — 160 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

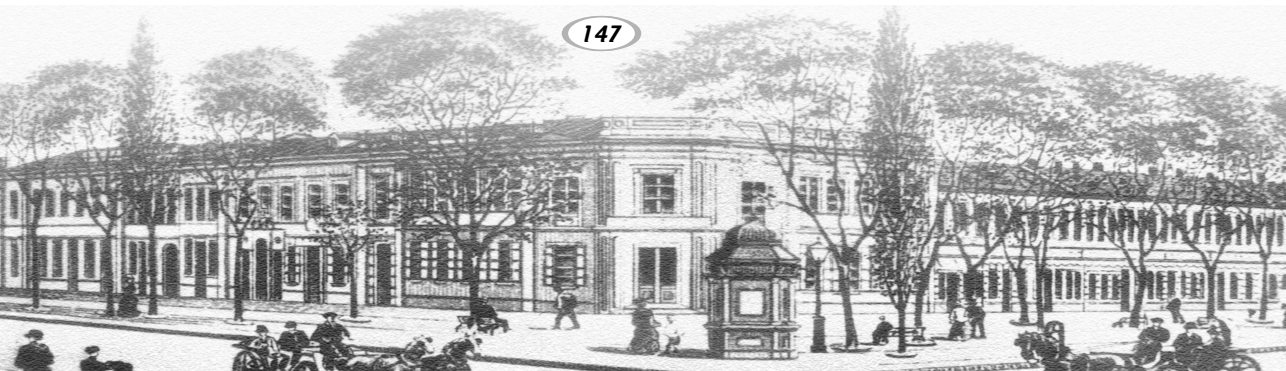

БОЛТЕНКО Михайло Федорович

Український історик, археолог і філолог

М.Ф.Болтенко народився 2 вересня 1888 р. у фортеці Осовець Гродненської губернії (тепер Польща) в родині військового. У 1912 р. закінчив класичне відділення історико-філологічного факультету Новоросійського університету. З 1912 по 1920 рр. працював викладачем класичних мов, історії та іноземних мов в одеських гімназіях, а з 1920 по 1933 рр. був на посаді заступника директора Одеського археологічного музею. В цей час він приймав участь у дослідженні античних пам'яток Березань, Ольвія, Тіра. Йому належить відкриття і дослідження усатівської культури епохи міді-бронзи, яка набула всевітньої відомості завдяки роботам саме М. Ф. Болтенка. У колі українських вчених М. Ф. Болтенко відомий як автор праць, присвячених Геродотові. За визначні наукові досягнення у вивченні археологічних пам'яток у 20-ті рр. його було обрано членом-кореспондентом Берлінської академії наук, а у 1927 р. — дійсним членом Німецького археологічного інституту. В 1933 р. М. Ф. Болтенка було репресовано по безглуздому обвинуваченню у контрреволюційній діяльності на користь іноземних розвідок та за український націоналізм. Після повернення у 1939 р. із заслання і до кінця свого життя М. Ф. Болтенко працював в Одеському державному університеті, спочатку завідувачем кафедрою класичної філології, а згодом професором на історичному факультеті. Одночасно з роботою в університеті М. Ф. Болтенко продовжував працювати в Археологічному музеї, проводячи далі археологічні дослідження щільно до 1949 р., а археологічну краєзнавчу роботу (в с. Александрівка Кодимського р-ну Одес. обл.) майже до самої смерті.

На всіх етапах свого життєвого, викладацького й дослідницького шляху професор користувався заслуженою повагою й авторитетом у своїх учнів і співробітників, які шанували відносини з М. Ф. Болтенком і зберегли

пам'ять про нього не тільки, як про вченого, дослідника, а й як скромну, чесну, принципову людину, гарячо люблячу свою Батьківщину. М. Ф. Болтенко до кінця життя ніс на собі тягар несправедливого вироку. Справедливість надійшла з великим запізненням. Тільки 2 лютого 1990 р. рідні вченого отримали довідку з прокуратури Одеського військового округу за №25/61 про його реабілітацію. Помер М. Ф. Болтенко 6 травня 1959 р. й похований в Одесі на першій ділянці другого християнського кладовища.

Пр.:

Раскопки Усатовско-Большекуяльницького поля культурних остатков // Вісн. Одес. комісії краєзнавства. — 1925. — № 2/3. — С. 4-22; Кераміка з Усатова // Три-пільська культура на Україні. — 1926. — Т. 1. — С. 8-30; Епіграфічні замітки СІГ, VOL. II, п 2056-е // Матеріали з археології Північного Причорномор'я. — 1959. — Вип. 2. — С. 164-167; HERODOTEANEA // Праці ОДУ. — 1959. — Т. 149, вип. 7. — С. 35-46; Так само // Матеріали з археології Північного Причорномор'я. — 1960. — Вип. 3. — С. 33-55.

Літ.:

Болтенко М.Ф. // УРЕ. — 2-е вид. — Т.1. — С.523; М.Ф.Болтенко: Некролог // Праці ОДУ. Сер. іст. наук. — 1959. — Т.149, вип.7: Археол. зб. Ч.1. — С.173; Славин А.М. Михаил Федорович Болтенко, 1888-1959 // Краткие сообщения института археологии АН УССР. — К.,1960. — Вып. 10; Нестуля О.О. Реабілітація прийшла посмертно // Репресоване краєзнавство: (20-30-і роки). — К.,1991. — С.146 — 154.

Болтенко О.Ф.

БОНДАР **Олександр Іванович**

Мовознавець

О.І.Бондар народився 21 листопада 1952 р. у місті Вознесенську Миколаївської області у родині вчителя української мови і літератури та бібліотекаря. Дід майбутнього вченого був вчителем математики.

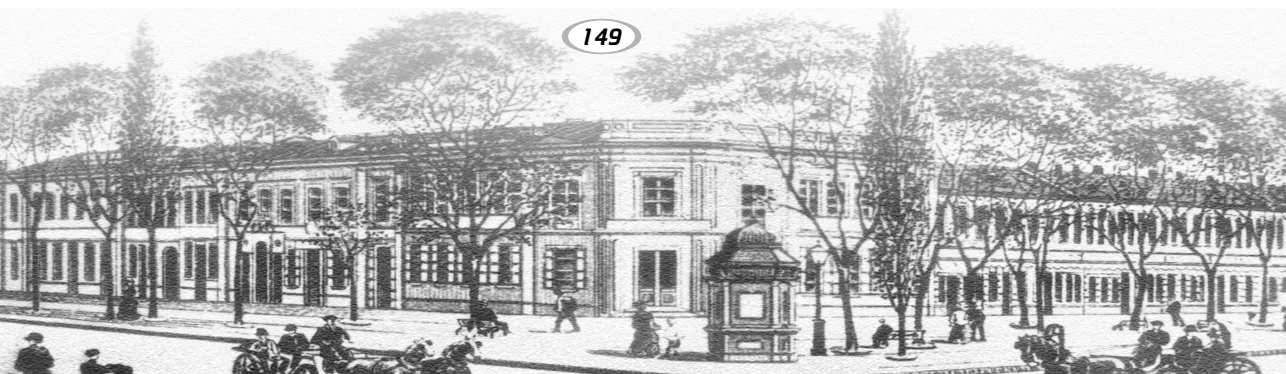
У 1975 р. О.І.Бондар здобув вищу освіту, закінчивши філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова за спеціальністю “філолог, викладач української мови та літератури” і продовжив навчання в аспірантурі у відомого вченого, професора С.П.Бевзенка. Згодом успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Структура демінутивних утворень у сучасній українській мові”. З грудня і 1979 р. — кандидат філологічних наук.

Свою науково-педагогічну діяльність О.І. Бондар розпочав 1979 р. в Одеському університеті, обіймаючи посаду асистента кафедри української мови. З 1980 до 1982 р. працював на посаді доцента цієї ж кафедри, а з 1982 р. став її завідувачем. 1985-ого р. отримав вчене звання доцента. З 1992 до 1995 р. О.І. Бондар — докторант. Після закінчення докторантури продовжив працювати на посаді доцента кафедри української мови. 1996 року став членом-кореспондентом Української Академії наук національного прогресу.

У січні 1999 р. О.І.Бондар захистив докторську дисертацію на тему “Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові”, присвячену проблемам функціональної граматики, і здобув науковий ступінь доктора філологічних наук. З 7 вересня цього ж року він переходить на посаду професора кафедри української мови, а з квітня 2000 р. знову стає завідувачем кафедри української мови.

Наукові дослідження вченого охоплюють такі основні напрямки, як функціональна граматика, історія української мови, проблеми соціолінгвістики, лінгвістичної екології, комп'ютерної лінгводидактики, а також зіставні дослідження української і японської мов. Він активно виступає з науковими доповідями на конференціях різного рангу, в тому числі й зарубіжних. О.І.Бондар веде активну науково-педагогічну діяльність з аспірантами, здобувачами, студентами. Під його керівництвом підготовано й захищено 7 кандидатських дисертацій.

О.І.Бондар — член вченої ради факультету та член двох спеціалізованих рад; в Одеському університеті з захисту дисертацій за спеціальностями “українська мова”, “загальне мовознавство”, “германські мови” та

Кіровоградському університеті за спеціальностями “українська мова”, “українська література”. Він є головним редактором фахового наукового збірника “Записок з українського мовознавства”, а також членом редколегії ще чотирьох наукових журналів та збірників, у тому числі й наукового журналу НАН України “Українська мова”.

Крім науково-педагогічної роботи, О.І.Бондар перекладає з польської та англійської мов. Ним перекладені українською мовою твори С. Лема, Дж. Грішема, а також із японської мови.

Взявши участь у конкурсі, він виграв грант Японського фонду і протягом року (з березня 2001 до березня 2002 р.) проживав у Японії і займався науковою роботою в університеті Сангьо міста Кіото. Він також жваво цікавився традиціями, культурою та історією Японії, вивчав японську мову, брав участь у культурному житті Японії, не втрачаючи контактів з Україною. У міській одеській пресі регулярно друкувались його “Листи з Японії”, у яких він розповідав українському читачеві про далеку таємничу Японію. Результатом перебування в Японії став також переклад з японської мови на українську (у співпраці з японським проф. С.Уемурою) японських народних казок, які в 2004 р. вийшли у видавництві “Астропринт” окремою книжкою з ілюстраціями автора під назвою “25 кращих японських казок”. Протягом 2004 р. в журналі іноземної літератури “Всесвіт” (№№ 3-12) надрукований цикл його публіцистичних статей про Японію під назвою “Японія очима українця” з фотоілюстраціями автора.

О.І.Бондар — автор близько 150 наукових, публіцистичних та методичних публікацій.

Захоплюється фотографією, підводним плаванням, автотуризмом.

Пр.

Лінгвістична категорія часу як відображення реального часу // Мовознавство. — 1986. -№2. — С.41-45.; Сучасна українська літературна мова: Синтаксис. Синтаксична організація речення. -Одеса: Вид-во Одес. держ. ун-ту, 1990. — 29 с.; Відображення в темпоральній лексиці слов'янських мов розвитку уявлень стародавніх слов'ян про час // Розвиток духовної культури слов'янських народів: 36. наук. праць. — К.,1991. — С.79-85; Теперішній час у романі Ю.Яновського “Вершники” // Мова та стиль творів І О.Буніна. М.Г.Куліша, Ю.І.Яновського. — К.,1994. — С. 122-130; Дієслівні опозиції типу “нести — носити” в слов'янських мовах. Семантика та еволюція // Склад і слово в діячності: Слов'янські та

германські мови: Зб. наук. праць. — К., 1994. — С.69-78; До питання про час виникнення української мови // Щорічні записки з українського мовознавства. Одеса, 1996. — Вип.3. — С.4-9; Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: Система засобів вираження. — Одеса: Астропринт, 1996. — 192 с.; Часова структура української народної казки // Мова та стиль українського фольклору. — К., 1996. — С.85-101; Комп'ютерний тьютор української мови: Теоретичні підвалини та досвід роботи // Наукове пізнання: Методологія та технологія. — Одеса, 1998. — Вип.1/2. — С.84-90; Вторинна функція десемантизації у слов'янських мовах // Слов'ян. зб. — Одеса, 1999. — Вип.5. — С.37-42; Світ автора — світ читача — світ персонажів // Зап. з загальної лінгвістики: Зб. наук. праць. — Одеса, 1999. — С.3-8; Мова як визначальний етноутворюючий чинник у зв'язку з соціолінгвістичною ситуацією на Півдні України // Південь України: Четвертий Міжнар. конгрес українців (Одеса, 1999): Доп. та повідомлення. — Одеса, 1999. — С.265-274; ЗМІ: Російсько-українсько-англійські відповідники: Навч. словник / О.І.Бондар, І.І.Сафонова. — Одеса: Астропринт, 2001. — 92 с.; Онтологічні категорії і функціонально-семантичні поля: відображуваність, конститутивність, ізоморфність // Записки з загальної лінгвістики: Зб. наук. праць. — Одеса, 2001, — Вип.2. — С. 17-26; Лінгвосоціум: до розбудови термінологічного апарату лінгвоекотології // Мова. — 2001. — №5/6. — С.37-40; Ізоморфізм категорій функціональної і формальної граматики як підстава для створення синтетичної граматики / / Наук. зап. Сер. філол. наук. — Кіровоград, 2001. — Вип.31. — С.3-5; Екологія українського слова: аспекти і проблеми // Мовознавство: Доп. та повідомлення на IV Міжнар. конгресі українців. — К., 2002. — С.158-163; Україністика в Японії / О.І.Бондар, І.П.Бондаренко // Слов'ян. зб. — Одеса, 2002. — Вип. 9. — С. 182-185; 3 історії становлення лінгвістичної екології // Рідний край. — Полтава, 2003. — №1. — С.47-50; Еволюція семантики дієслів руху в аспекті типології ужраїнської та сербської мов / О.І.Бондар, А.К.Смольська // Мовознавство: XIII Міжнародний з'їзд славістів: Доп. укр. делегації. — 2003. — №2/3. — С. 138-144 ; Лінгвістична екологія як галузь науки // Мовна екологія як чинник гармонійного розвитку суспільства: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 12-13 листоп. 2002 р). — Одеса, 2003. — С.6-13; Японські граматичні аналоги функцій інфінітива українського складеного дієслівного присудка // Слов'ян. зб.: Міжслов'янські мовні та літературні зв'язки. — Одеса, 2003. — С.10-17; Білінгвальна комунікативність як лінгвоекотологічна проблема // Записки з українського мовознавства: Українська ментальність: Діалог світів: Зб. наук. праць. — Одеса, 2003. — Вип. 12. — С.352-359; “Європейський” та “романтичний” напрями в розвитку сучасної української термінології // Записки з українського мовознавства: Українська мова в синхронії та діахронії: Зб. наук. праць. — Одеса, 2004. — Вип. 14. — С.3-10; Лінгвоекотологічна система орієнтирів та координат як підвалини прескриптивної лінгвістики // *Ucrainica I: Souhasna ukrajinstika. problemy jazyka, literatury a kultury* Sb.: Clanku: 2 Olomouckij symposium ukrajinstic 26-28 srpna 2004. — Olomouc, 2004. — S.26-30.

Літ.:

Бондар О. // Філол. фак. ОНУ: Бібіографія. — С.37-40.

Н.М.Хрустик

БОНДАРЕНКО Іван Петрович

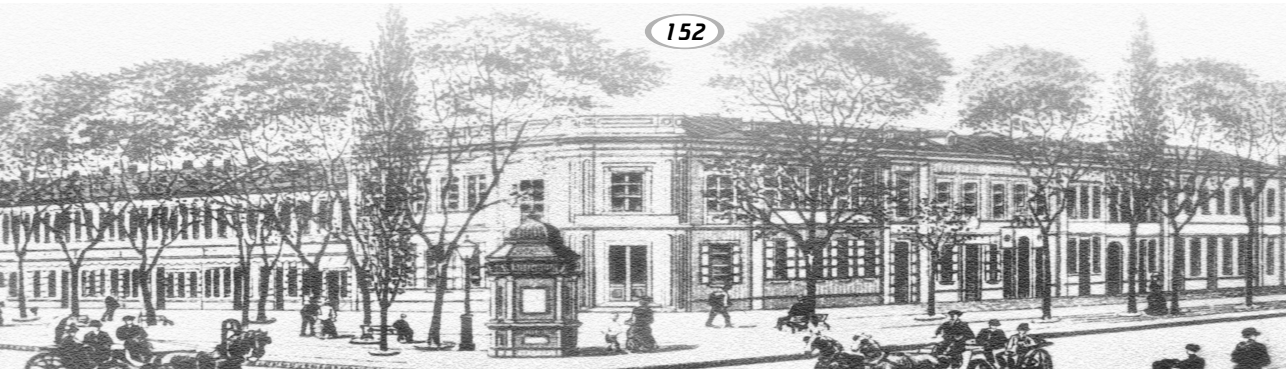
Лінгвіст, спеціаліст з японської мови

Народився 6 жовтня 1955 р. Закінчив Ленінградський державний університет в 1978 р. зі спеціальності “російська мова як іноземна”.

В ОДУ працює з 1982 р. асистентом. З 1984 р. навчався в аспірантурі, в 1988 р. захистив кандидатську дисертацію.

15 жовтня 1999 р. в Інституті сходознавства ім. А. Ю. Кримського на розширеному засіданні Спеціалізованої ради успішно пройшов захист докторської дисертації Івана Петровича Бондаренка “Російсько-японські мовні взаємозв’язки XVIII ст. (Історико-лінгвістичні дослідження)”.

Дисертаційна робота І. П. Бондаренка є ґрунтовним самостійним дослідженням, присвяченим важливій і актуальній для сучасного мовознавства проблемі — ретроспективному комплексному аналізу початкового стану мовних зв’язків між двома народами, першопочатків взаємодії і взаємопізнання двох лінгвально неспоріднених мов: російської та японської. Наукова новизна і цінність дисертаційного дослідження насамперед полягає в тому, що воно виконане на текстовому матеріалі, який ніколи не був об’єктом серйозних лінгвістичних студій ні у вітчизняному, ні в зарубіжному мовознавстві. Авторами такого текстового матеріалу були японські мореплавці XVIII ст., які в результаті морських катастроф потрапляли на територію Росії (переважно — Камчатку, Курильські, Алеутські острови). Не маючи змоги повернутися на батьківщину, ці японці були змушені для свого існування самостійно оволодівати російською мовою і, в свою чергу, викладати японську для росіян. Створені ними як в Росії, так і в Японії перші двомовні рукописні словники, розмовники, навчальні посібники, відображаючи індивідуальний рівень володіння японцями того часу російською мовою, мали величезну лінгвістичну цінність не лише для характеристики різноманітних аспектів вивчення

російської та японської мов, але і дозволили зробити відповідні узагальнення і висновки стосовно інших мов, зокрема — української.

Основна робота І. П. Бондаренка по підготовці докторської дисертації і виданих словників була проведена ним у Японії під час перебування його на посаді доцента російської кафедри одного із найвідоміших лінгвістичних університетів — Тенрідайгаку, де він працював з початку 1990 р., попередньо вивчивши японську мову в Інституті японської мови у м. Нара (науковий керівник і консультант професор ОДУ Ю. О. Карпенко, якого Іван Петрович вважає не лише науковим наставником, але і Вчителем з великої літери).

Теоретичні розробки свого дисертаційного дослідження, зокрема ті, що узагальнюють специфіку і труднощі вивчення японцями української мови, були певною мірою враховані і практично використані І. П. Бондаренком в укладеному ним у співавторстві з японськими фахівцями (перш за все — доцентом російської кафедри факультету міжнародної культури університету Тенрі Хіно Такао) перших українсько-японських і японсько-українських словників та навчального словника японських ієрогліфів.

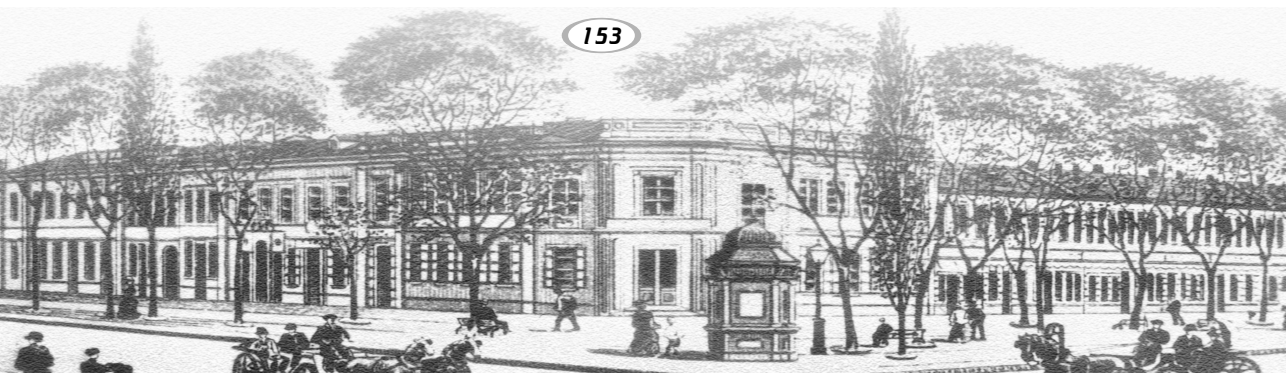
Вихід у світ цих перших у вітчизняній історії словників та постійний попит на них у книжкових магазинах Японії і України є яскравим свідченням пошавлення та подальшого розвитку українсько-японських відносин у сфері політики, економіки, культури і т. ін.

Ще в 40-ві рр. XIX століття в Рішельєвському лицейі була створена перша в Російській імперії кафедра сходознавства, що було визнанням як наукових доробок, так і великого потенціалу цього навчального закладу. Вагомі результати роботи І. П. Бондаренка ще раз підкреслили, що ОДУ є спадкоємцем і послідовником кращих традицій в галузі освіти і розвитку міжнародних відносин.

У 1999 р. Одеською обласною держадміністрацією І. П. Бондаренку присуджено звання кращого вченого року серед вчених вузів Одеси. З січня 2000 р. Іван Петрович — знову у довготривалому відрядженні в Японії.

Пр.:

Эврика! Учеб. пособие по развитию навыков семант. догадки на уроках речевой

практики / Бондаренко І. П., Хіно Т. — Нара (Японія): Тэнри дайгаку, 1994. — 45 с.; Парус-1: Учебник рус. яз. для яп. студ. / Бондаренко І. П., Уэмура С. — Киото: Санге дайгаку, 1995. — 85 с.; Русский язык японских мореплавателей (XVIII в.). — Нара: Тэнри дайгаку, 1996. — 235 с.; То же. — 2-е изд., испр. и доп. — 1996. — 287 с.; Українсько-японський словник / Бондаренко І. П., Хіно Т. — К.: Альтернатива, 1997. — 250 с.; Українсько-японський, японсько-український словник: Навч. словник ієрогліфів / Бондаренко І., Хіно Т. — К.: Альтернатива, 1998. — 592 с.; Русско-японские языковые взаимосвязи XVIII в. — Одесса, 2000. — 395 с.

Літ.:

Федорко С. С. ОДУ — Японія — зв'язки через простір // Одес. ун-т. — 1999. — № 10, листоп.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. Є. Ілляш

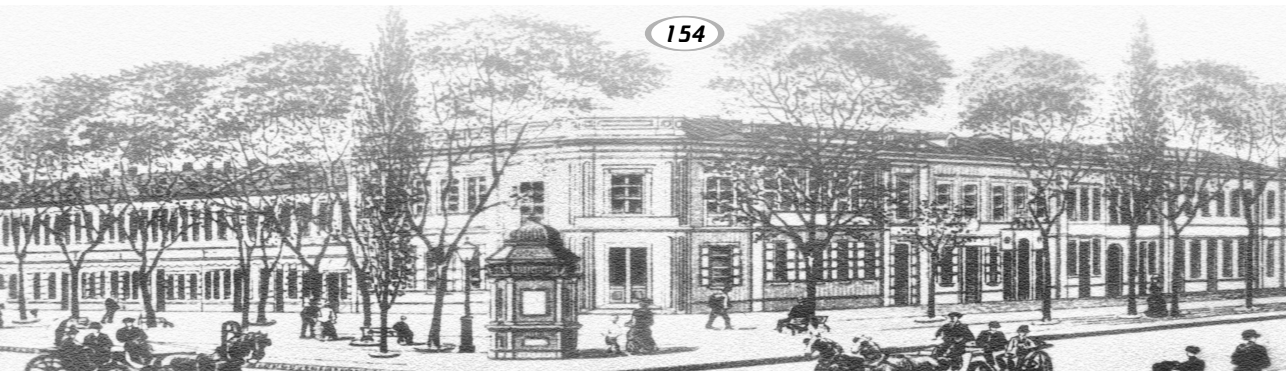
БОНДАРЄВ **Віктор Миколайович**

Фізик-теоретик

Народився 14 травня 1946 р. у м. Фюрстенвальде (Німеччина). Закінчив фізичний факультет Одеського держуніверситету ім. І. І. Мечникова в 1968 р. В 1974 р. захистив кандидатську, а в 1993 р. — докторську дисертацію “Теория кооперативных явлений в классических конденсированных средах с кулоновским взаимодействием (суперионные проводники и биологические структуры)”.

Після закінчення аспірантури при фізичному факультеті ОДУ працював в тому ж університеті; з 1976 р. по цей час — завідувач лабораторії фізики твердого тіла Науково-дослідного інституту фізики при ОДУ.

Основні теоретичні дослідження присвячені фізиці надплинності, твердих електролітів і іонпровідного скла, фізичних основ біологічної самоорганізації. Вперше ввів поняття про зв'язані стани ротонів з іонами в гелії II (1973) і знайшов їх квантові рівні (1978); поняття про квантові рівні двомірних ротонів поблизу поверхні розподілу гелій II/тверде тіло і знайшов їх

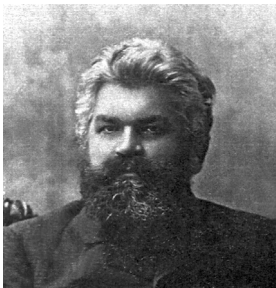
спектр (1981—1982); побудував послідовну (з врахуванням кулонівських ефектів) кількісну теорію суперіонних переходів (1983) і ввів поняття про поверхневий суперіонний перехід (1990); розповсюдив поняття про хвилі зарядової густини на тверді електроліти (1978—1985); побудував флуктуаційну теорію недебаєвської релаксації неупорядкованих провідників (1994—1997); вперше висловив ідею про спонтанну поляризаційну нестійкість однорідного стану електроліта з хіральними молекулами і поклав цю ідею в основу фізичної теорії біологічної самоорганізації (1986—1991).

Пр.:

Поверхностные свойства суперіонных кристаллов — связь с объемным переходом в неоднородное состояние // Письма в журн. эксперим. и теор. физики. — 1982. — Т. 82, № 6. — С. 2042-2052; Кулоновские эффекты в теории суперіонных фазовых переходов / Бондарев В. Н., Костенко В. М. // Физика тверд. тела. — 1983. — Т. 25, № 8. — С. 2449-2455; Сдвиговые неустойчивости в классических кулоновских системах // Письма в журн. эксперим. и теор. физики. — 1986. — Т. 43, № 4. — С. 200-202; Subsurface superionic transition in solid electrolytes / Bondarev V. N., Kuklov A. B. // Solid State ionics. — Amsterdam, 1991. — Vol. 44, № 3. — P. 145-150; Ordering phenomena in gyrotropic electrolytes // Progress in Colloid and Polymer Science / H.-C. Kilian, G. Lagaly. — Darmstadt; New-York, 1992. — Vol. 89. — P. 132-134; Fluctuation theory of relaxation phenomena in disordered conductors: How fitting laws such as those of Kochlrausch and Jonscher are obtained from a consistent approach / Bondarev V. N., Pikhitsa P. V. // Phys. Rev. B. — New-York, 1996. — Vol. 54, № 6. — P. 3932-3945.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

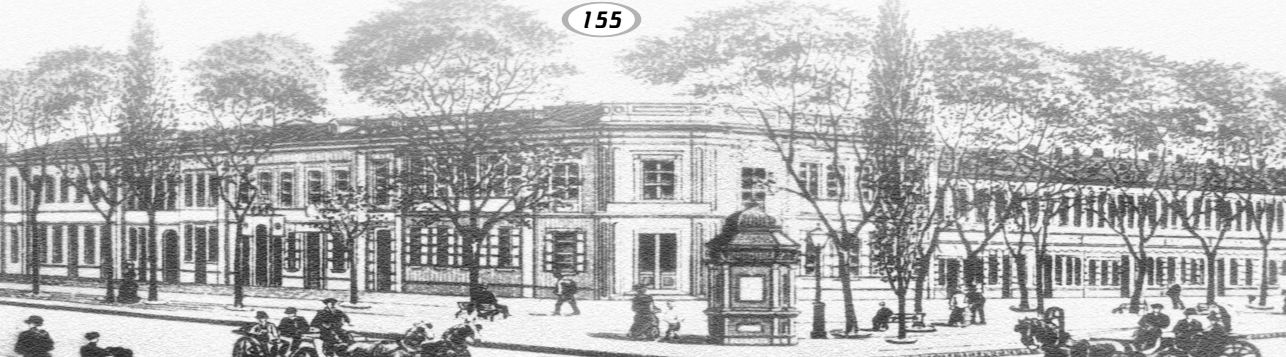

БОРИСОВ Петро Якович

Терапевт, фармаколог

Доктор медицини в званні ординарного професора Новоросійського університету, видатний російський вчений Петро Якович Борисов був засновником і, з 1902 до 1916 р., — першим завідувачем кафедри фармакології та бальнеології медичного факультету.

Народився він 23 червня 1864 р. у Вишневолоцькому повіті Тверської

губ. Походив із заможної родини купецького звання. У 1884 р. закінчив тверську класичну гімназію з золотою медаллю. Після завершення з золотою медаллю курсу наук в Імператорській Військово-медичній академії Санкт-Петербургу в 1889 р. його, як тоді казали, признали “в ступені лікаря з відзнакою” і призначили до клінічного військового шпиталю при академії для занять науковою роботою.

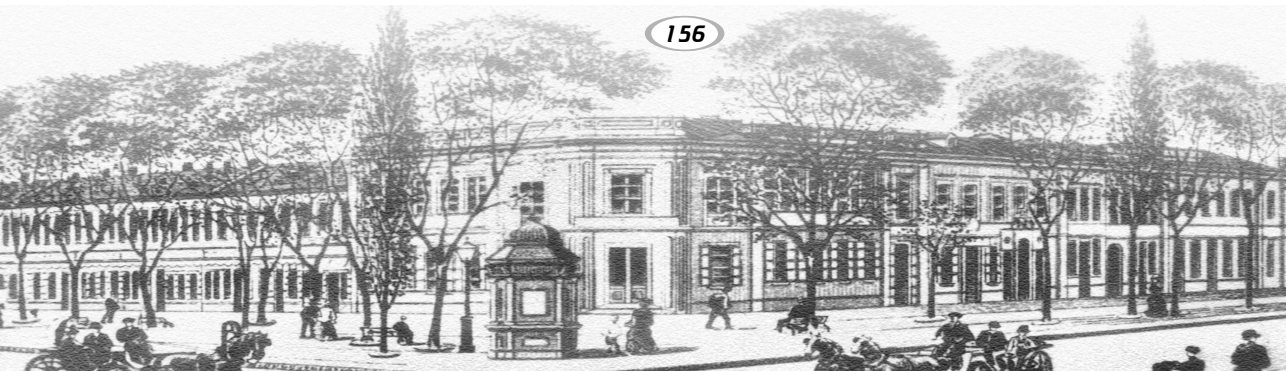
За порадою І. П. Павлова, а він тоді був приват-доцентом в тій же академії на кафедрі фармакології, П. Я. Борисов обрав тему для своєї докторської дисертації “Зимоген пепсина и законы его перехода в деятельный пепсин”. Уже в січні 1892 р. конференцією Військово-медичної академії (радою її професорів) його визнали доктором медицини. З 1893 до 1895 р. його відрядили до Німеччини, де в лабораторії професора Баумана він відточував свої знання.

Після повернення з наукового відрядження П. Я. Борисов залишився, як і до того, лікарем в штатах клінічного військового шпиталю, але не пройшло і трьох місяців, як його прийняли до Військово-медичної академії з правом читання лекцій. Про подальшу його долю як вченого з формулярного списку відомо, що в 1895 р. його затвердили приват-доцентом по кафедрі фізіології, а в 1902 р. він отримав звання приват-доцента фармакології.

У травні 1902 р. П. Я. Борисова призначили екстраординарним професором Новоросійського університету, де він очолив кафедру фармакології, ставши, таким чином, біля витоків медичного факультету в Одесі.

За спогадами сучасників, Петро Якович був не тільки великим вченим, який стажувався у Франції, Англії та Німеччині, але і незвичайною людиною. Він приклав багато зусиль і винахідливості для оснащення та обладнання фармакологічної лабораторії при кафедрі, для організації учбового процесу та розгортання наукових досліджень. Це визначило високий авторитет кафедри на багато років. Основним науковим напрямком кафедри в ті роки було дослідження механізмів дії на серце мало вивчених кофеїну, атропіну, хініну та похідних саліцилової кислоти.

Як природознавець професор П. Я. Борисов назавжди залишився одним з основоположників наукового обґрунтування користі лиманного ліку-

вання. Він вивчав вплив на організм грязей лиманів та ропових ванн при масовому застосуванні лиманотерапії в Одесі. Успішно йшло просування і в громадянських чинах. Наказом по громадянському відомству від 19 березня 1905 р. його затвердили в чині статського радника.

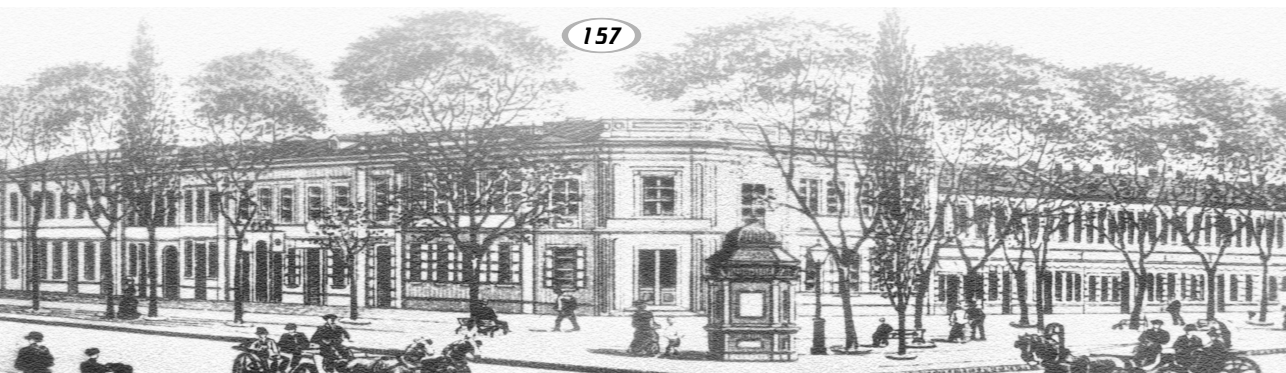
Не задовольняючись однією науковою діяльністю і щасливо поєднуючи талант клініциста з неабиякими навичками практичного лікаря, професор П. Я. Борисов читав одночасно лекції на Вищих жіночих курсах і в чотирьох зуболікарських школах. То була яскрава сторінка в житті Петра Яковича. Як лікар-гуманіст і людина широких поглядів, не рахуючись із забобонами того часу, він був переконаним прихильником рівноправності жінок. І ось, у результаті енергійної діяльності його та професорів В. В. Підвисоцького, Б. Ф. Веріго, М. К. Лисенкова, в 1910 р. в Одесі відкрили Вищі жіночі медичні курси, які за характером учбового процесу повністю дорівнювали медичному факультету. Останнє і не дивно, тому що крім професора П. Я. Борисова лекції читали, а бувало і вели практичні заняття, такі відомі клініцисти — представники теоретичної медицини як В. П. Філатов, Б. Ф. Веріго, В. В. Воронін, С. М. Щасний, К. І. Коровицький, Я. Ю. Бардах.

Ці курси були приватним учбовим закладом і утримувались вони від платні за навчання і добровільні пожертви меценатів. Протягом перших років існування курсів склалась традиція: університетські професори читали лекції безкоштовно і, більш того, навіть передавали до фонду курсів гроші від гонорарів за публічні лекції.

Отже в тому, що Одеса опинилася в числі перших міст Російської імперії, де жінка могла здобути вищу освіту, немалою бачиться і заслуга Петра Яковича Борисова.

Пригадаємо, що на початку ХХ ст. мабуть ні одна професія так не стикалась з громадською діяльністю, як лікарська. Без перебільшення, майже не кожний лікар був тоді і громадським діячем. За своїми ідейними переконаннями Петро Якович був, безумовно, лібералом, прихильником конституційної монархії і автономії університетів, що і підтверджував особистим прикладом.

Так, у 1904—1907 рр., коли професура Новоросійського університету роз-

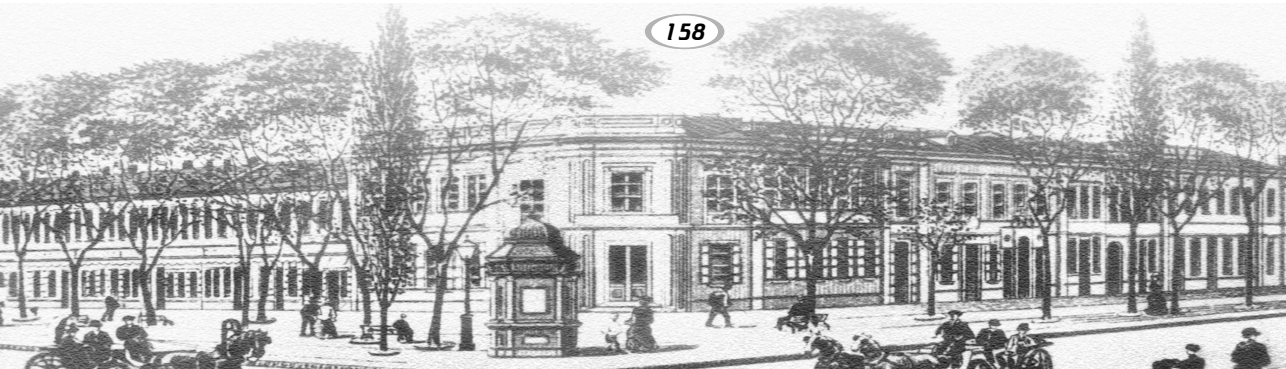
кололась на партії, склад яких взагалі і моральне обличчя їх членів зокрема визначались відношенням до ідеї “університетської автономії”, П. Я. Борисов виявив себе послідовним прихильником незалежності вищої школи як учбо-во-освітньої установи, покликаної з достойністю розвивати науку в країні та разом з розповсюдженням наукових знань сприяти культурному розвитку країни. Крім того, Петро Якович у смутні часи 1905—1907 рр. приклав немало зусиль, щоб вберегти студентів, у його розумінні носіїв кращих ідеалів суспільства, від лівого радикалізму, який каламутною хвилею захлеснув тогочасне суспільство. Він наполегливо, часом ризикуючи головою, закликав студентську молодь дотримуватися батьківської поради навченої життям професури і не розтрачати свої сили безцільно на бойкот факультетських занять через політичні амбіції. Професора П. Я. Борисова дуже пригнічувала анархія, яка охопила університет і загрожувала повним безладом всій справі викладання на факультеті. Загроза залишитися без останніх заліків особливо була болючою для студентів випускного курсу — завтрашніх лікарів.

Пам’ятаючи про його принципову громадянську позицію в дні безладдя, його в 1912 р. висунули в IV Державну думу для підтримки соціал-демократичної партії. Це була висока довіра ліберальної одеської інтелігенції.

З любові до ближнього як істинний християнин П. Я. Борисов безкоштовно використовував шлунковий сік для багатьох незаможних одеситів. Цей сік — високоефективні на ті часи, але дорогі ліки, Петро Якович, залишаючись до кінця своїх днів не тільки фармакологом, але і хірургом-фізіологом, експериментально здобував у факультетському віварії. Зранку збиралася черга хворих до доброго лікаря Борисова біля дверей його лабораторії на Ольгіївській.

На початку першої світової війни професор П. Я. Борисов очолив у Новоросійському університеті комісію з виготовлення лікарських препаратів. На той час він автор більше 40 наукових робіт, присвячених вивченню механізму дії на серце фізіологічно-активних речовин і науковому обґрунтуванню використання одеських лиманів у лікувальних цілях. Він висловив думку про неспецифічність секретину як подразника.

Петро Якович був засновником і активним діячем Медичного товари-

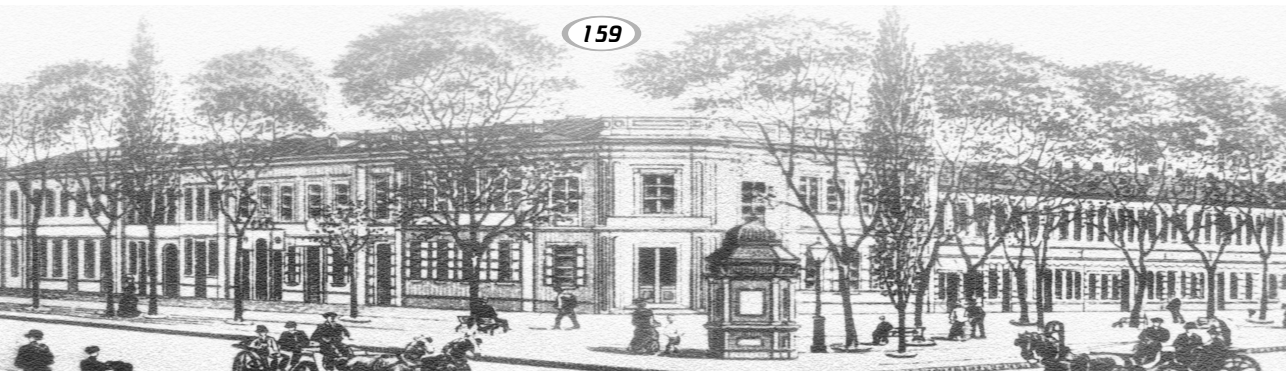
ства при Новоросійському університеті. Брав участь у роботі Новоросійського товариства природознавців, Товариства одеських лікарів, Одеського бальнеологічного товариства. Професор незмінно був палким захисником інтересів студентів, брав активну участь у діяльності Одеського відділу Російського академічного союзу.

Серед найбільш значних нагород П. Я. Борисова був орден св. Станіслава 2 ст. — за відмінно-старанну службу і особливу працю, він же найбільш дорожив ювілейним нагрудним знаком з вензелем його alma mater — славної Військово-медичної академії.

В анналах історії Новоросійського університету ім'я Петра Яковича Борисова, учня великого І. П. Павлова, видатного вченого фізіолога, фармаколога і природознавця по праву знаходиться в одному ряду з іменами таких зірок одеського наукового небосхилу, як В. В. Підвисоцький, Б. Ф. Веріго, М. К. Лисенков, А. К. Медведєв, С. М. Щасний, К. І. Коровицький.

”Західник” за смаком, шанувальник європейської культури, П. Я. Борисов все-таки залишався глибоко самотньою людиною, з властивим йому широким характером. Віддаючи всі сили експериментальній і прикладній медицині, він встигав жити багатим духовним життям, завжди залишаючись інтелігентом у високому значенні цього слова. Він цінував музику і чудово грав на духових інструментах, однак ніколи спеціально не навчався цьому мистецтву. Петро Якович любив і знав історію, серед своїх колег славився як завзятий бібліофіл. Крім російської, віддавав перевагу німецькій літературі, вільно володів, крім обов'язкової для лікаря класичної латині, ще двома європейськими мовами.

Він був творчою особою не тільки у науці, але й у повсякденному житті. Заснував хутір під Аккерманом і розпланував там елітний виноградник. Селянам сусідніх сіл щедро надавав лікарську допомогу і вважав особистою образою, коли ті пропонували гроші “за послугу”. Залишаючись на чолі великої родини, Петро Якович знаходив час і на виховання дітей. До кінця своїх днів він зберіг тремтливі почуття до своєї дружини Софії Раймундівни, яку він покохав і повів під вінець ще стажуючись у Німеччині. Не будучи за поняттями свого часу заможною

людиною, професор завжди робив щедрі пожертвування на користь поранених і покалічених на війні.

Смерть застала Петра Яковича Борисова в розквіті життєвих і духовних сил. Пригнічений болісною звісткою про зникнення без вісті на німецькому фронті старшого сина Петра, він передчасно, на 52-му році, пішов із життя на своєму хуторі Борисово 8 серпня 1916 р. Не витримало серце. Останній спокій П. Я. Борисов знайшов на другому християнському кладовищі. Стараннями внука Г. П. Борисова, кандидата медичних наук, лікаря-стоматолога, могила збереглася і дотепер.

Пр.:

Влияние хлороформирования на морфологию крови и деятельность лейкоцитов // Рус. медицина. — 1894; Ueber die giftige Wirkung des Diamids, des Dibensyldiamids und über das Vorkommen des Allantoin im Harn // Zeit. für physiol. — Chemie. — 1894; Ueber die chemotactische Wirkung verschiedener Substanzen auf amöboide Zellen und ihren Einfluss auf die Zusammensetzung des entzündlichen Exudates // Zeigler's Beitrage. — 1895; О состоянии частиц в так называемых растворах коллоидов, в частности ферментов // Больн. газ. Боткина. — 1898; Function of digestive glands // Intern. Clinics. — 1902; Значение раздражения вкусовых нервов для пищеварения // Рус. врач. — 1903.

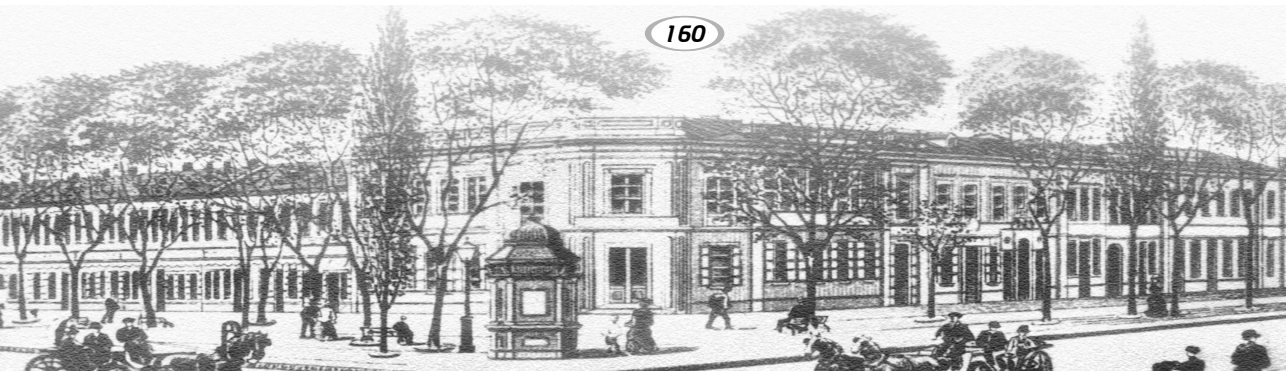
Літ.:

Медведев А. К. [К кончине П. Я. Борисова] // Одес. листок. — 1916. — 13 авг. (№ 219); Кутателадзе И. Г. [Некролог о П. Я. Борисове] // Там же. — 15 авг. (№ 221); П. Я. Борисов: [Некролог] // Рус. врач. — 1916. — № 34; Кутателадзе И. Г. [Сообщение из фармакологической лаборатории проф. П. Я. Борисова в ИМУ] // Там же. — № 12; Грабовская. Дис. — С. 355-364; Одес. медуниверситет, 1900—2000. — С. 47; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

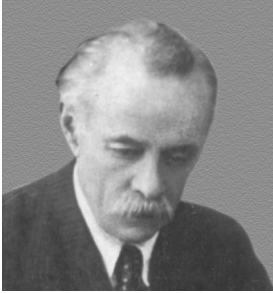
Арх.:

ДАОО. — Фонд попечителя Одес. учебного округа, оп. 1, спр. 54 (1908), арк. 1-3; Там же. — Архів М. М. Ланге (1909, 1912).

О. О. Сурілов

БОРОВИКОВ Георгій Андрійович

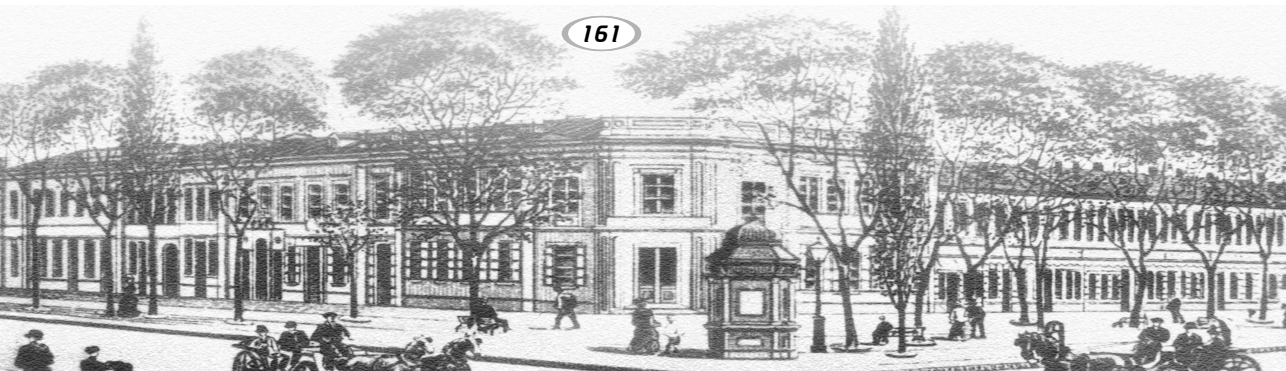
Ботанік, фізіолог рослин

Народився 1 листопада 1881 р. у Маріуполі. Його батьки мали хутір у колишньому Олександрівському повіті, де пройшло його отроцтво.

Середню освіту Георгій Андрійович здобув у народній школі й гімназії і у 1902 р. став студентом Новоросійського університету. Спочатку його вабила до себе зоологія, і він почав працювати у професорів П. М. Бучинського та В. М. Реп'яхова, потім перейшов до Зоологічного музею, яким керував О. О. Браунер. Однак перемогу одержала ботаніка і не в останню чергу завдяки особистості В. А. Ротерта. Георгій Андрійович з захопленням займався фізіологією та анатомією рослин, вивчав флору околиць Одеси, часто ходив на екскурсії разом із професором В. А. Ротертом та іншими студентами. Університет він закінчив у 1907 р. із золотою медаллю за твір, де уперше показав, що алюміній є обов'язковим компонентом золи будь-якої рослини. В аспірантуру його не взяли через вільнодумство.

У 1904—1905 рр. Г. А. Боровиков працював на Північному Кавказі, підготував роботу “Папоротники Кубанской области”. У 1907—1918 рр. він послідовно обіймав у Новоросійському університеті посади лаборанта, асистента, приват-доцента. У цей час він обробляв гербарій Донецької області, брав участь у експедиції по ґрунтово-ботанічному вивченню районів Східного Сибіру, підготував під керівництвом Г. І. Танфільєва п'ять наукових робіт.

У 1912 р. Г. А. Боровиков склав магістерський іспит і був відряджений до Праги, де в лабораторіях Ф. Чапека і Б. Немеця працював і готувався до професорського звання. У 1916 р. захистив в Одесі магістерську дисертацію на тему “Действие солеобразных веществ на скорость роста растительного организма”. Тут він уперше дійшов висновку,

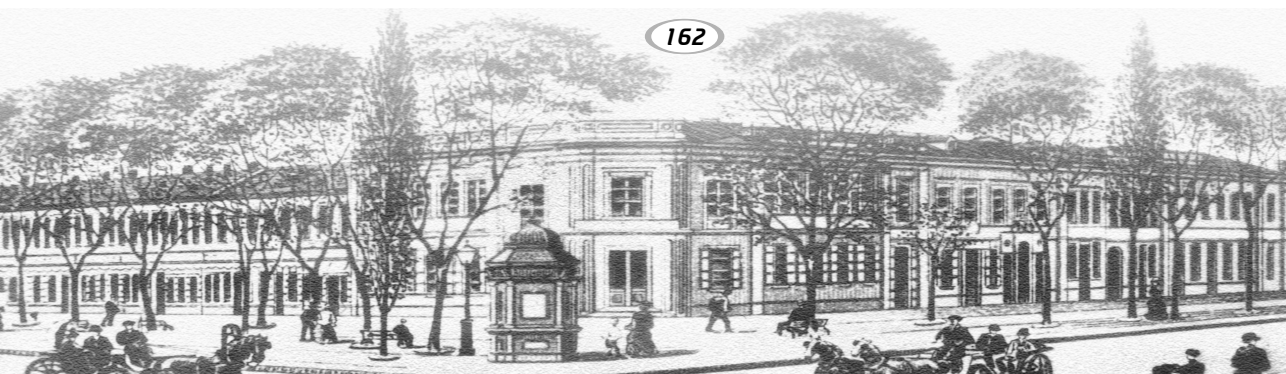
що швидкість росту клітини у другій фазі визначається ступенем гідратації біоколоїдів, а не величиною осмотичного тиску, як вважали раніш. Ці дані увійшли до підручників Івановського і Палладіна.

У 1918 р. був організований сільськогосподарський інститут, куди Георгія Андрійовича запросили читати курс анатомії рослин. З 1919 р. він перейшов до цього інституту, де читав фізіологію рослин (з 1921 р.). У 1924 р. він одержав звання професора і у 1930 р. очолив кафедру загальнобіологічних наук, реорганізовану у 1931 р. у кафедру агробіологічних наук, а у 1932 р. — агроботаніки. У 1935 р. Академія наук України надала йому ступінь доктора ботаніки без захисту дисертації, а у 1936 р. він був затверджений ВАКом. В інституті, крім завідування кафедрою, він працював також помічником директора, директором і деканом агрономічного і виноградарського факультетів. Г. А. Боровиков за сумісництвом у 1939—1941 рр. очолював кафедру ботаніки Одеського фармацевтичного інституту і читав курс ботаніки, а у 1948—1953 рр. — кафедру фізіології рослин держуніверситету, працюючи на ній професором.

Георгій Андрійович був тісно пов'язаний із практикою. У 1920—1927 рр. за сумісництвом він був директором Вознесенської сільськогосподарської дослідної станції, а у 1929 р. був переведений директором Виноробної станції на Сухому Лимані, яка згодом перетворилась у відомий Інститут виноградарства і виноробства. Його статті “Анатомія і фізіологія прививки у винограда” і “О состоянии виноградарства на Нижнеднепровских песках и перспективах его развития” були результатом його участі у комплексній експедиції з вивчення цих пісків. Одночасно він довів, що *Vitis vinifera* походить від лісового винограду *V. sylvestris*. Це було підтверджено його учнем — В. Зотовим.

Під час війни Г. А. Боровиков залишився в окупованій Одесі. Був опонентом при захисті докторської дисертації Г. Й. Потапенка.

Наукові інтереси Г. А. Боровикова були досить широкими. Він вивчав будову клітинних оболонок, явища епінастії та гіпонастії у гілках хвойних, утворення кореневих волосків на стеблі *Leontice altaica* і щеплення винограду. Відкрив явище верхівковості в утворенні калюся як надзви-

чайний прояв полярності. Ознайомившись із результатами цих досліджень, професор В. Ф. Оствальд запропонував йому взяти участь у редагуванні журналу “Kolloid Zeitschrift”.

Підаючи клітини дії відцентрової сили, він одержав безпластидні клітини, які довгий час залишались живими, але пластид не утворювали. За допомогою відцентрової сили він зміг також змінити полярність у клітинах водорості *Cladophora*.

Георгій Андрійович наголошував, що дослідники, які працюють із ауксіном і гетероауксіном, повинні пам'ятати, що ці речовини — кислоти і їх дія не тільки пряма, але й непряма, бо вони позитивно діють на гідратаційний потенціал плазми, який і впливає на швидкість росту.

Г. А. Боровиков був членом Новоросійського товариства природознавців, Товариства сільського господарства Південної Росії, Німецького ботанічного товариства і Московського товариства випробувачів природи.

Г. А. Боровиков помер 18 січня 1958 р. в Одесі, похований на другому християнському цвинтарі.

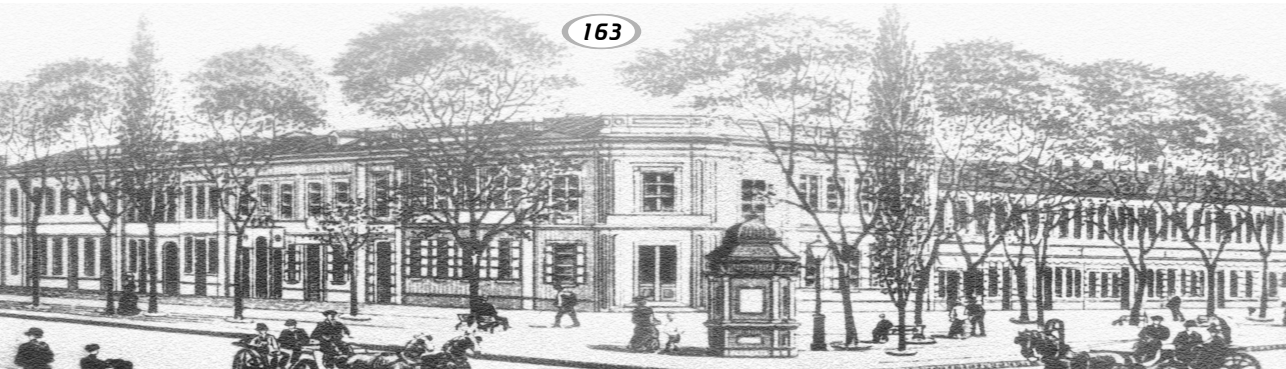
Пр.:

Папоротники Кубанской области. — Одесса: Тип. Э. Шмида, 1908. — 8 с.; К вопросу о строении оболочек растительной клетки. — Одесса: Тип. Сапожникова, 1912. — 9 с.; Очерк растительности юго-западной части области Войска Донского. — Одесса: Тип. Мерке, 1908. — 98 с.; Действие солеобразующих веществ на скорость роста растительных организмов. — Одесса: Коммерч. тип., 1915. — 180 с.; Анатомия и физиология прививки у виноградной лозы // Тр. Укр. науч.-иссл. ин-та виноградар-
с т в а
им. К. А. Тимирязева. — Х., 1935. — Вып. 1.

Літ.:

Гольд Т. М. Георгий Андреевич Боровиков: К 75-летию со дня рождения // Ботан. журн. — 1957. — Т. 42, № 1. — С. 140-143; Історія ОДУ за 100 р. — С. 171; Липшиц. — Т. 1. — С. 245-247; Білокінь І. П. Г. А. Боровиков // Щорічник Укр. ботан. т-ва. — 1960. — № 2. — С. 87-88; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

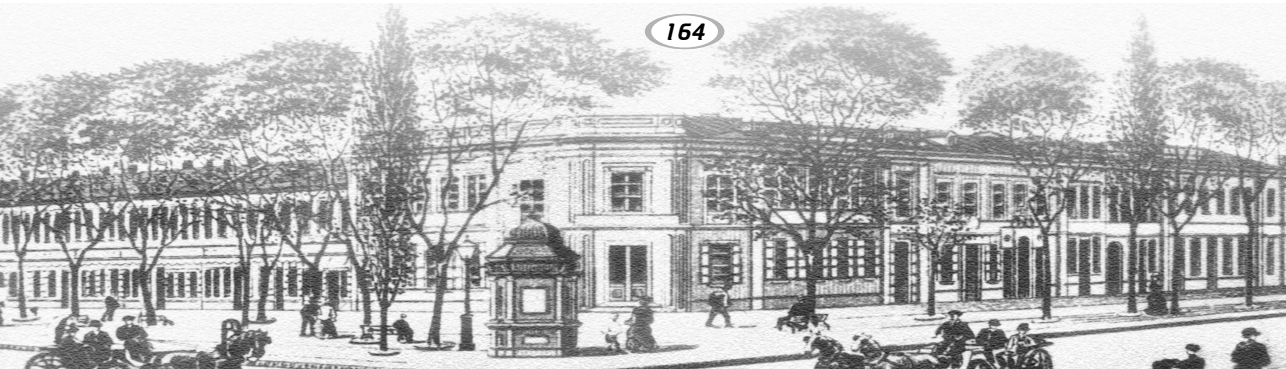
БРАУНЕР Олександр Олександрович

*Зоолог, археолог, письменник,
державний діяч*

О. О. Браунер народився 25 січня 1857 р. у Сімферополі у родині військовослужбовця, полковника у відставці. Після відставки батька родина переселилася з Криму на землі Одеського повіту Херсонської губернії. Майбутній професор навчався у приватному пансіоні Маса, середню освіту одержав у приватній класичній гімназії, а вищу — на природничому відділенні фізико-математичного факультету Новоросійського університету (1876—1881). О. О. Браунер став професором Одеського сільськогосподарського інституту (1920), а звання доктора зоології йому надано в Одеському інституті народної освіти (1922).

З 1881 до 1919 р. О. О. Браунер був інспектором, завідувачем відділу та членом ради директорів земельного та земського банків. Вірогідно відомо, що з 1882 до 1900 р. він працював земським статистиком Херсонської губернської земської управи. Одночасно виконував обов'язки неодмінного члена колегії поземельного банку у Варшаві, де він працював між 1888 і 1893 рр., а з 1902 до 1919 р. був співробітником, а потім одним з директорів земського банку в Одесі.

О. О. Браунер любив природу свого краю і вивченню її хотів присвятити життя, він подавав надії як вчений-зоолог (закінчив університет за часів великих зоологів О. О. Ковалевського та І. І. Мечникова). Робота у земстві дозволила їздити по рідних місцях. Він досліджував тваринний світ степу. Вивченням тварин тут займалися і до О. О. Браунера, наприклад, О. Д. Нордман, але діяльність в цьому напрямку відбувалася періодично. О. О. Браунер аналізував ресурсний потенціал степового краю батьківщини з боку досліджень її фауни. Таким чином, своєю діяльністю у земстві він визначав наперед роботу утвореної в 1915 р. (завдяки турботі

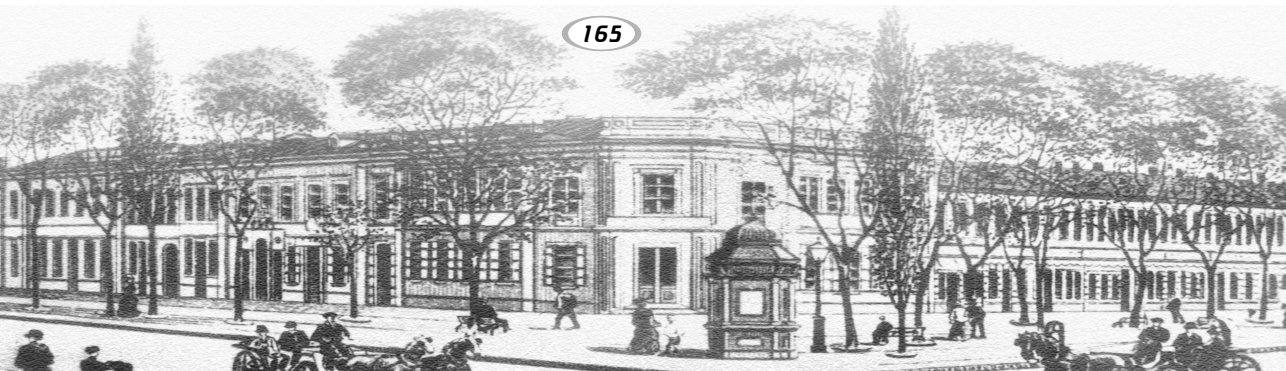
В. І. Вернадського) комісії, а потім (з 1930 р.) державної структури країни — Ради по вивченню та організації природних продуктивних сил.

О. О. Браунер розвивав традицію К. Ф. Руньє — творця дослідницької зоологічної школи Московського університету — про дослідження в зоологічному відношенні своїх країв. При цьому О. О. Браунер виступив як зоолог широкого профілю: фауніст, морфолог, зоогеограф. Його фауністичні та зоогеографічні роботи мають надзвичайно велике значення, бо він вперше проводив, але з іншого приводу, систематичне і всебічне дослідження тваринного світу степової смуги України, районував розподілення тварин у достатньо широких межах, які охоплені кордонами Польщі і Донбасу, Слобідської України та узбережжям Чорного моря.

У 1917—1918 рр. О. О. Браунер був головою комітету сільськогосподарських курсів в Одесі, на базі яких виник Одеський сільськогосподарський інститут, багато в чому завдячуючи О. О. Браунеру. Він працював тут до 23 вересня 1930 р. В той же час (лютий 1918 — вересень 1930 рр.) О. О. Браунер був заступником директора по науковій частині в Асканії-Нова, а в 1936—1938 рр. там же завідував зоопарком.

Аналіз наукових робіт, які були надруковані О. О. Браунером за життя, та документів з його архіву дають змогу по праву вважати професора одним з засновників (поряд з М. І. Вавіловим) науки про походження свійських тварин, а його підручник “Сельскохозяйственная зоология” (Одесса, 1923) до сьогодні є унікальним виданням.

У 1939 р. О. О. Браунер почав працювати професором кафедри зоології Одеського державного університету і консультантом зоологічного музею ОДУ. Його життя ніби обрамовано перебуванням у Новоросійському (Одеському) університеті, зв’язком з ним. О. О. Браунер одержав тут вищу освіту, працював професором останні роки та місяці до самої смерті. Все життя, поки при університеті існувало Новоросійське товариство природознавців, О. О. Браунер перебував його членом. Члени товариства — П. М. Бучинський, І. М. Відгальм, В. І. Шманкевич, Г. І. Танфільєв, Г. Й. Потапенко, Р. О. та О. Р. Пренделі та багато ін. — були колом його знайомих, учителів, соратників, а також свідків трудового щодення і життєвих піднесень. А. М. Криштофович так розповідав про цей період в житті О. О. Браунера: “Этот период, начало

1900 годов, в университете был, безусловно, блестящим. Здесь в то время работали талантливейшие профессора и выдающиеся ученые... Эти деятели объединили вокруг себя ряд молодых ботаников и биологов... Говоря о научной жизни в Одессе в то время, нельзя не отметить огромного влияния на студенческую молодежь одного чудесного человека — Александра Александровича Браунера. Зоолог-энтузиаст, А. А. Браунер, не занимал в то время в университете официального положения, соперничал с университетом в отношении научного влияния на молодую смену... Под влиянием этих двух факторов — кружка и Браунера из наличного состава кружка того времени вышло не меньше 20 особ академиков, профессоров и вообще научных работников, которые заняли определенное место в науке”. Подібна характеристика О. О. Браунера схожа на пушкінську характеристику Ломоносова: він сам для себе і сам по собі був університетом.

О. О. Браунер був членом багатьох наукових товариств: Новоросійського товариства природознавців, Товариства сільського господарства Південної Росії, Кримсько-Кавказького гірського клубу, членом президії Племінної книги червоної німецької худоби — він з 1926 р. брав участь в експедиціях по вивченню цієї породи.

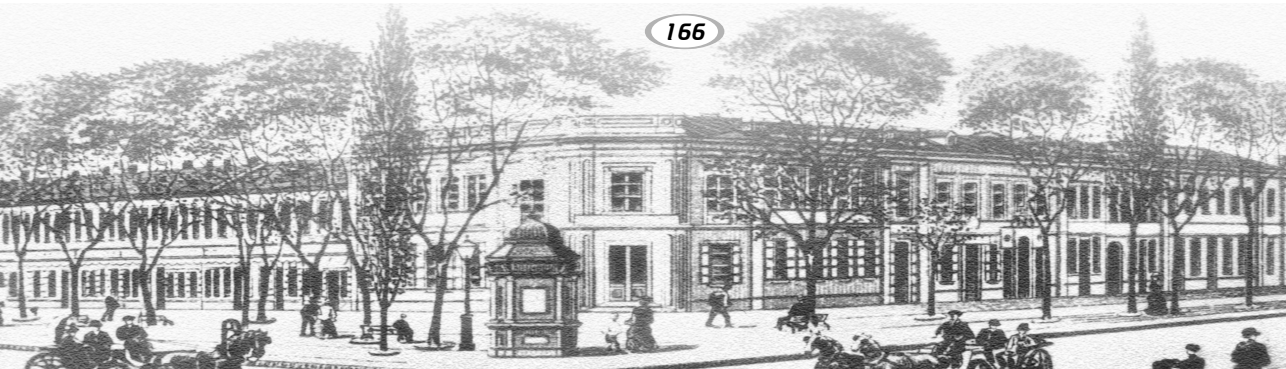
Про прозорливість О. О. Браунера свідчить його наукова діяльність: він ще в 1923 р. надавав великої уваги антропогенному фактору, значення якого стало саме тепер висвітлюватися широким колом вчених.

Сьогодні в зоологічному музеї університету існує постійно діюча експозиція матеріалів, яка висвітлює життя і діяльність О. О. Браунера, утворено музейний фонд його імені. Університет пишається своїм вихованцем, який працями, усім життям прославив не тільки своє ім'я, а й ім'я своєї alma mater. На честь 140-річчя від дня народження вченого в університеті відбулась конференція, випущена спеціально підготовлена збірка матеріалів.

Помер О. О. Браунер 5 травня 1941 р. в Одесі, похований на другому християнському кладовищі.

Пр.:

Краткий определитель дичи степной полосы России. — Херсон, 1897. — Ч. 1. — 186 с.; Заметки о птицах Крыма. — Одесса: Шульце, 1898. — 44 с.; Вредные и полезные

животные Херсонской губ. — Одесса, 1899. — 26 с.; Млекопитающие Новороссии и Крыма. — Одесса: Шульце, 1906. Вып. 1. — 50 с.; Гады Бессарабии. — Кишинев, 1907. — 25 с.; Замечания по поводу проекта правил рыболовства в северо-западной части Черноморского бассейна. — Кишинев, 1910. — 35 с.; Материалы к познанию домашних животных России: В 2 т. — Одесса, 1916—1919; Животноводство: История животноводства в степной Украине, история одомашнения, виды и породы, обследование животноводства. — Одесса, 1922. — 343 с.

Літ.:

Браунер Олександр Олександрович: Бібліографічні матеріали / ОДНБ ім. М. Горького; В. М. Конський, Л. П. Котова. — Одеса, 1957. — 29 с. — (Вчені вузів Одеси. — Вип. 1); Пузанов И. И. Александр Александрович Браунер: Жизнь и научная деятельность // Тр. ин-та истории естествознания и техники. — 1960. — Т. 32, вып. 7. — С. 309-371; Об увековечивании памяти украинских зоологов // Вестн. зоологии. — 1969. — № 1. — С. 95-96; Дьяков В. А. Архив профессора А. А. Браунера в зоологическом музее Одесского университета им. И. И. Мечникова // Науч. тр. зоол. музея ОГУ. — Одесса, 1995. — Т. 2. — С. 50-58; Памяти профессора А. А. Браунера (1857-1941): Сб. воспоминаний и науч. тр. — Одесса: Астропринт, 1997. — 212 с.; Причерномор. немцы. — С. 123-124; Борейко В. Д. В рамки не вмещался // Борейко В. Д. Дон-Кихоты: История. Люди Заповедники. — М., 1998. — С. 22-30; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.; Изв. Музейного фонда им. А. А. Браунера. — 2004. — Т. 1, № 1.

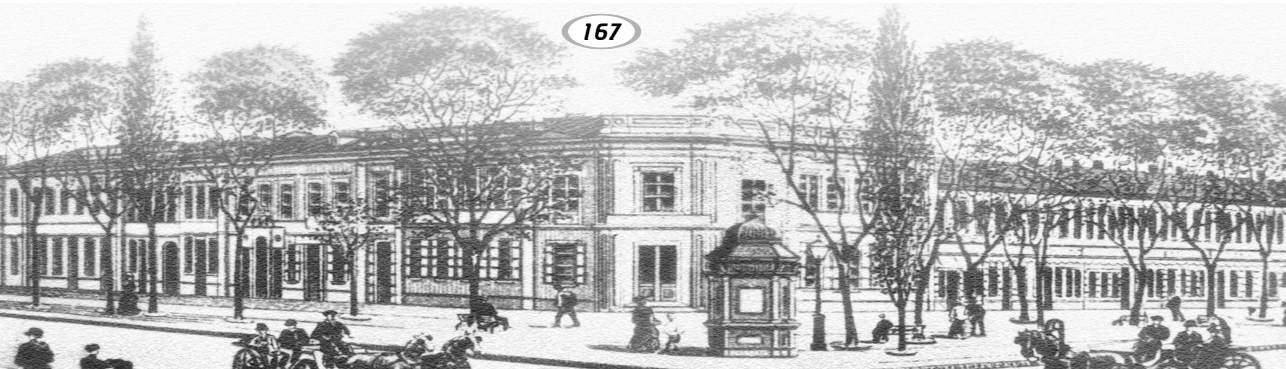
Т. А. Богачик, В. А. Дьяков

БРИКНЕР Олександр Густавович

Історик

Народився 24 червня 1834 р. в Санкт-Петербурзі. Батьки — уродженці Фінляндії, реформатського віросповідання. Закінчив гімназичний курс в Петропавлівському училищі, декілька років (1851—1857) займався в конторі одного з торговельних домів, потім виїхав за кордон для вивчення історії. До 1860 р. слухав лекції в Гейдельберзькому, Ієнському, Берлінському університетах. В Гейдельбергу захистив (1860) дисертацію на ступінь доктора філософії, після чого повернувся до Санкт-Петербургу.

У 1861—1867 рр. О. Г. Брикнер працював викладачем історії Училища правознавства. В 1864 р. в Санкт-Петербурзькому університеті він захистив магістерську дисертацію “Медные деньги в России (1556—1563) и денежные знаки в Швеции (1716—1719)”. В 1865/66 навч. р. в якості приват-доцента читав курс “Вступ до нової історії”.

У 1867 р. О. Г. Брикнер обраний виконуючим обов’язки екстраординарного професора кафедри загальної історії Новоросійського університету, тоді ж захистив в Дерптському університеті докторську дисертацію “Finanzgeschichtliche Studien, Kupfergeldwesen” та був затверджений ординарним професором. Читав курси енциклопедії та методології історії, грецької історії, римської історії, історії Французької революції, новітньої історії (до 1848), проводив практичні заняття.

У 1872 р. О. Г. Брикнер перейшов на кафедру російської історії Дерптського університету, де лишався до 1891 р., коли був призначений професором до Казанського університету.

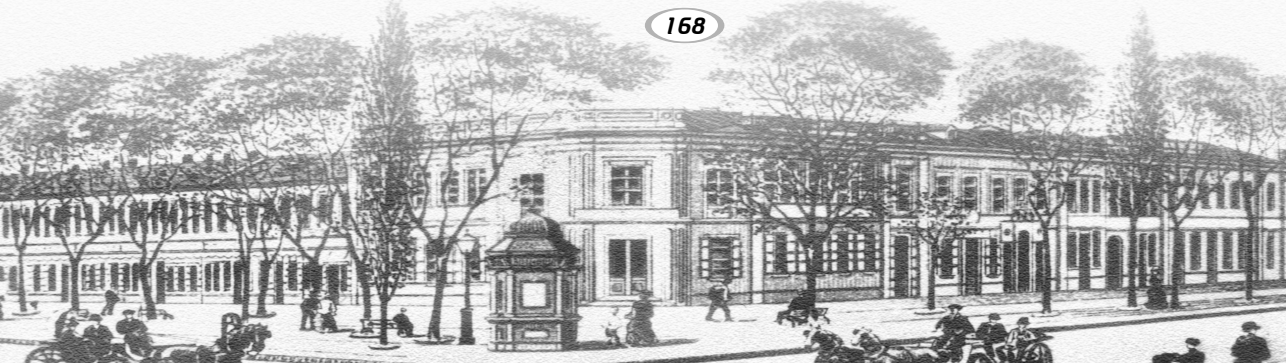
Був нагороджений орденами: св. Анни 3 та 2 ст. (1865 та 1870).

О. Г. Брикнер — автор понад 200 наукових праць російською та німецькою мовами, більшість яких присвячена з’ясуванню значення Петровських реформ для розвитку Російської держави, доведенню того, що ці перетворення стали логічним продовженням всієї попередньої історії Росії. Майже не вводячи у науковий обіг нових джерел, О. Г. Брикнер шляхом ретельного добору та аналізу вже відомого матеріалу акцентував увагу на розвитку ідей, понять, звичаїв, досить глибоко розкрив роль іноземців в історії російської культури. Значною заслугою О. Г. Брикнера стало ознайомлення німецьких вчених, європейської громадськості з актуальними проблемами російської історії, сучасним йому станом російської історичної науки.

Помер О. Г. Брикнер у 1896 р. в Ієні.

Пр.:

Император Иоанн Антонович и его родственники. — СПб., 1874; Русские туристы-дипломаты в Италии XVII в. // Рус. вестн. — 1877. — № 3, 4, 7; Россия по известиям Плейера и Фокеродта // ЖМНП. — 1874. — Т. 17; Патрик Гордон и его дневник // Там же. — Т. 196; 1878. — Т. 197; Материалы для источниковедения истории Петра Великого // Там же. — 1879. — Т. 205; 1881. — Т. 213; История Петра Великого: В 2 т. — СПб., 1882; История Екатерины: В 3 т. — СПб., 1885; Англия, Пруссия и Россия 1787-1791 гг. // Рус. вестн. — 1887. — Т. 191, 193.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 197-200; Колянковский А. Л. Профессор А. Г. Брикнер // Голос минувшего. — 1913. — № 9. — С. 158-167; Бузескул. — Ч. 1. — С. 130-132; Історія ОДУ за 100 р. — С. 325; Причорномор. немцы. — С. 124-125; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ф. О. Самойлов

БРОВЧЕНКО

Тамара Олександрівна

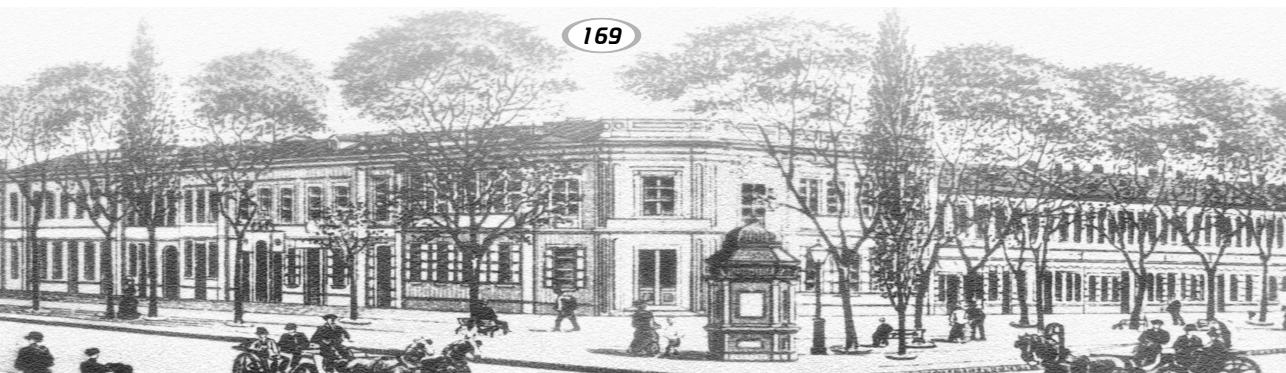
*Мовознавець,
спеціаліст з англійської фонетики*

Народилася в Одесі 9 травня 1921 р. Батько був інженером-будівельником, мати — медичною сестрою. Навчалася в СШ № 36 м. Одеси, після закінчення школи вступила в 1941 р. до Одеського державного педагогічного інституту іноземних мов, на відділення англійської мови.

Після закінчення інституту в 1947 р. вступила до аспірантури Ленінградського університету. Кандидатську дисертацію “Сравнительный анализ фонем украинского и английского языков” (керівник професор Л. Р. Зіндер) захистила в 1952 р. у Московському педагогічному інституті іноземних мов ім. М. Тореца. Одночасно з навчанням в аспірантурі викладала англійську мову в Одеському педагогічному інституті іноземних мов.

У 1952 р. обрана на посаду завідувача кафедри фонетики англійської мови інституту, де працювала до 1960 р., коли була переведена на посаду завідувача кафедри англійської філології Одеського університету. З 1961 до 1975 р. — доцент кафедри фонетики англійської мови ОДУ.

У 1975 р. захистила докторську дисертацію з теми “Проблемы словесного ударения” в Ленінградському університеті (опоненти: професори В. А. Васильєв, М. О. Жовтобрюх, М. Д. Андреев). З 1975 до 1981 р. працювала завідувачем кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови ОДУ, з 1981 р. до нинішнього часу — професор цієї кафедри.

З 1963 р. керувала лабораторією експериментальної фонетики, яка продовжує традиції інструментального дослідження мовлення, закладені засновником лабораторії професором О. І. Томсоном. Разом зі співробітниками лабораторії розробила та впровадила в дослідження інтонації мовлення нові методи експериментального дослідження: методи компресованих інтонограм, узагальненого інтонаційного контуру, методики синтезу інтонації експресивного мовлення, стохастичні методи якісної оцінки особливостей мовлення. В експериментально-фонетичних дослідженнях широко використовувалися методи статистичної обробки та аналізу результатів експериментів. Були розроблені рекомендації для оволодіння рідним та іноземним мовленням комп'ютерної техніки (разом з завідувачем лабораторії В. Г. Волошиним). У 1944 р. Т. О. Бровченко разом з В. Г. Волошиним та В. Г. Трухановою розробила методи суб'єктивної оцінки мовлення дикторів радіо та телебачення. Висунуті фізичні критерії дозволяють строго оцінити мовлення диктора за кількістю набраних балів.

Вивчаються питання інтонації різних функціонально-семантичних типів тексту, природа логічної експресії, проблеми комунікативної фонетики.

Керувала 15 аспірантами, які захистили кандидатські дисертації, двоє з них стали докторами філологічних наук, спеціалістами з теоретичної та прикладної фонетики. Готуються до захисту ще 5 дисертаційних робіт.

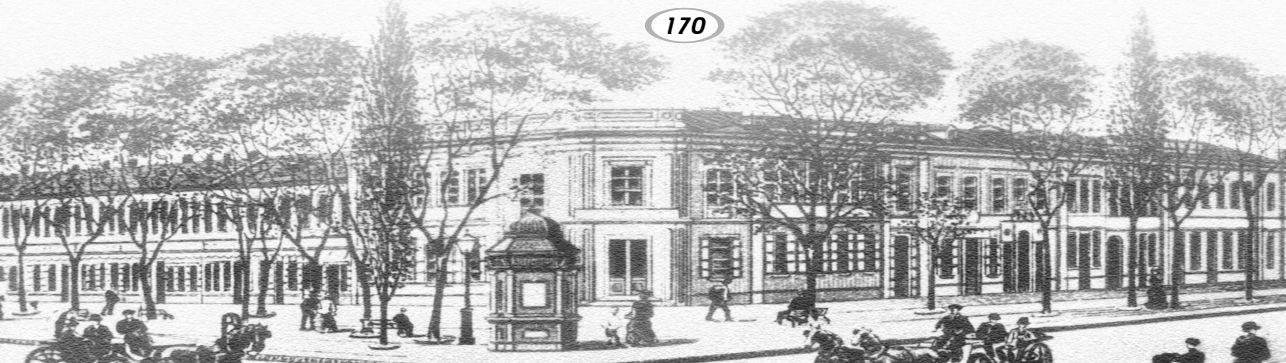
Нагороджена знаком “Відмінник народної освіти”, медаллю “За доблестный труд”.

Пр.:

Сравнительный анализ гласных украинского и английского языков. — М.: Из-во МГУ, 1954. — 48 с.; Сопоставительный анализ согласных украинского и английского языков. — Одесса: ОГУ, 1955. — 38 с.; Словесный наголос в сучасній українській мові. — К.: Наук. думка, 1963. — 188 с.; Метод статистического анализа в фонетических исследованиях / Т. А. Бровченко, П. Д. Варбанец, В. П. Таранец. — Одесса, 1976. — 100 с.; Фонетика английского языка / Т. А. Бровченко, Н. Н. Банш. — К.: Наук. думка, 1964. — 236 с.; К вопросу о просодике коммуникативных единиц монологической речи // Интонация. — К., 1978; Интонаційні засоби мовної експресивності // Мовознавство. — К., 1989; Інтонаційні особливості мовлення радіо і телебачення на матеріалі суспільно-політичного тексту / Т. О. Бровченко, В. Г. Волошин, Н. Л. Труханова // Інтонац. виразність звукового мовлення засобів масової інформації. — К., 1994.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

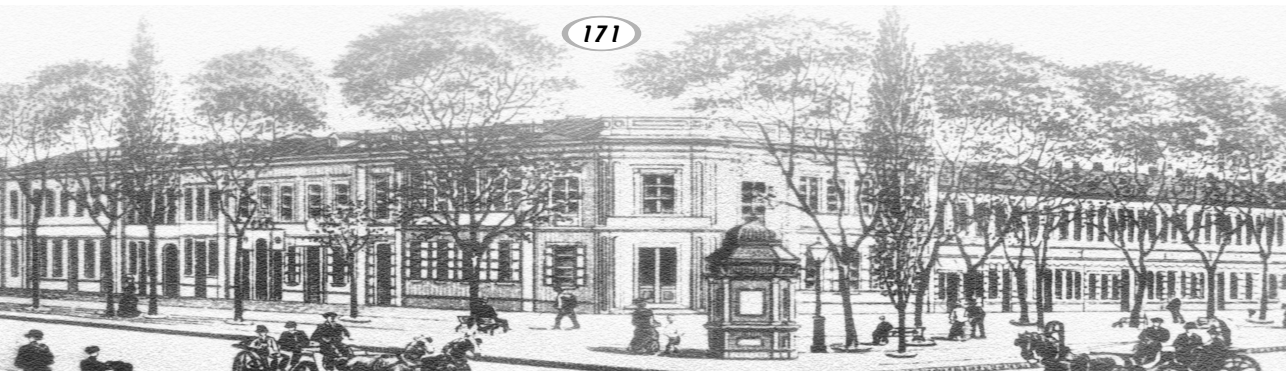
БРУН Пилип Карлович

*Історик, історико-географ,
археолог, археограф*

Народився 18 серпня 1804 р. в м. Фрідріхсгам (нині Хамина) в Фінляндії в родині заможного купця лютеранського віросповідання. В дев'ять років став сиротою. У 1821 р. закінчив з відзнакою Петербурзький пансіон Муральта. Того ж року вступив на філософський факультет Дерптського університету, де слухав лекції багатьох відомих вчених, зокрема історика Й. Ф. Г. Еверса.

Після закінчення університету у 1825 р. зі ступенем кандидата вступив на службу до особливої канцелярії по кредитній частині Міністерства фінансів. У грудні того ж року вийшов у відставку і провів два з половиною роки за кордоном — Німеччина (Берлін, Бонн, Гейдельберг, Лейпціг), Франція, Швейцарія — де вивчав політичну економію, статистику, слухав Г. В. Гегеля, познайомився з Й. В. Гете. У лютому 1829 р. повернувся на службу до Міністерства фінансів, у департамент мануфактур і внутрішньої торгівлі. У 1830 р. розпочав викладацьку діяльність учителем німецької мови у вітебській губернській гімназії, а з 1831 р. перейшов до Дінабурзької гімназії викладати історію. 1832 р. переїхав до Одеси, де його брат Генріх був професором фізики і математики у Рішельєвському ліцеї.

До Рішельєвського ліцею П. К. Бруна переведено 1 квітня 1832 р., а 21 травня 1832 р. — призначено ад'юнктом. З 23 червня 1832 до 24 жовтня 1835 р. він завідував основною бібліотекою ліцею. Йому було доручено викладати історію з 1 вересня 1834 р., а 29 грудня 1836 р. — затверджено професором історії і статистики (у 1849—1851 рр. викладав додатково політичну економію і комерцію). 31 грудня 1835 р. П. К. Брун здобув звання доктора філософії Ієнського університету. 25 серпня 1854

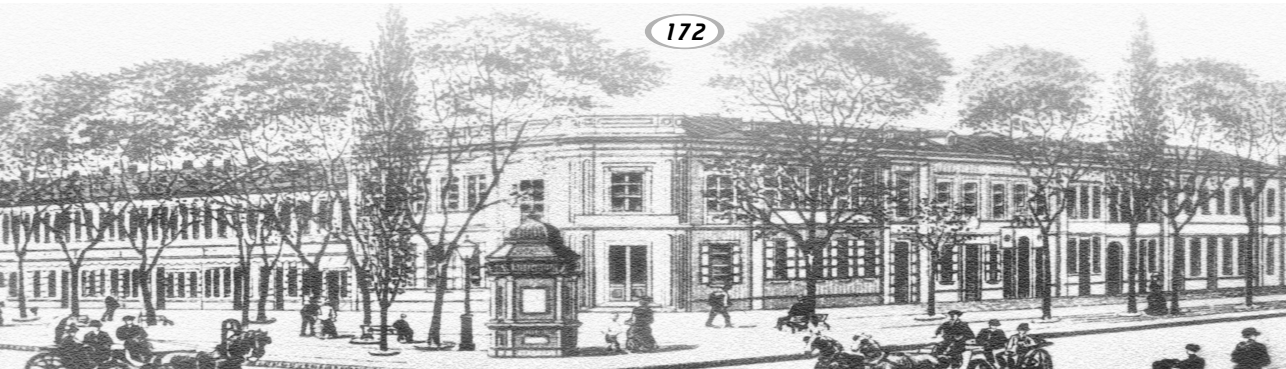
р. вийшов у відставку за вислугою років, після цього працював викладачем у середніх навчальних закладах.

Після відкриття у 1865 р. Новоросійського університету П. К. Бруна запросили до викладацької діяльності. 20 червня 1866 р. його було затверджено на п'ять років тимчасово виконуючим обов'язки доцента по кафедрі всесвітньої історії. 5 лютого 1868 р. йому, за поданням історико-філологічного факультету, присуджено ступінь доктора всесвітньої історії, 24 лютого 1869 р. — затверджено екстраординарним, а 24 червня 1870 р. — заслуженим професором. З 1 червня 1871 р. П. К. Брун залишив службу в ІНУ, але протягом наступних років до самої смерті викладав у ньому як приватний викладач.

У перші роки роботи в ІНУ П. К. Брун читав спеціальні курси історії географічних відкриттів та етнографію Скіфії. Згодом, будучи професором, розпочав читати загальні курси: історію стародавнього Сходу (річний) та історію середніх віків (дворічний).

Наукові інтереси П. К. Бруна у 40-ті рр. зосереджувались у галузі статистики. У 1842 р. з'явився друком його посібник з порівняльної статистики європейських країн, який здобув схвальний відгук Петербурзької Академії наук. Проте на межі 40—50-х рр. П. К. Брун розчарувався у статистиці і відбувся його перехід до історико-географічних досліджень. Чільне місце у його творчості посіли історична топографія й історична географія Північного Причорномор'я. Ці дослідження були спрямовані на вивчення античного і середньовічного періодів в історії регіону.

Археологічні дослідження П. К. Брун розпочав з вивчення старовини античної Тіри. Певним визначенням заслуг науковця було доручення йому Петербурзькою археологічною комісією (1866), здійснення спеціальної розвідки про Геродотову Скіфію, яка передбачала польові дослідження. Наслідки роботи здобули схвального відгуку комісії і були опубліковані. Ці матеріали було покладено в основу одного з його університетських спецкурсів. Великий внесок зробив П. К. Брун у середньовічну історичну географію краю. Його праці, основані зокрема на таких джерелах як морські карти XIV-XV ст., підняли на новий щабель рівень знань науковців про історію Північночорноморського регіону.

Одним з проявів історико-географічних досліджень П. К. Бруна була його археографічна діяльність. З метою познайомити широкий науковий загал з новітніми науковими публікаціями наративних джерел, які він використовував у творах і на які спирався під час викладу своїх курсів, він їх перекладав і публікував з ґрунтовними коментарями. Так були опубліковані уривки з подорожей Ж. де Ланнуа, І. Шильтбергера, Е. Лясоти, Е. Челебі та ін. Підсумки наукових пошуків П. К. Бруна було узагальнено у збірці “Чорномор’є” (1879—1880), перша, прижиттєва, частина якої здобула Уварівську премію Петербурзької Академії наук (1879).

П. К. Брун брав участь у роботі чотирьох російських археологічних з’їздів, Одеського статистичного комітету, був членом кількох вчених товариств, в тому числі Одеського товариства історії та старожитностей (1840), Російського історичного товариства (1846), Лігурійського товариства природничих наук (Генуя).

Помер Пилип Карлович Брун 3 червня 1880 р. у Славуті Волинської губ.

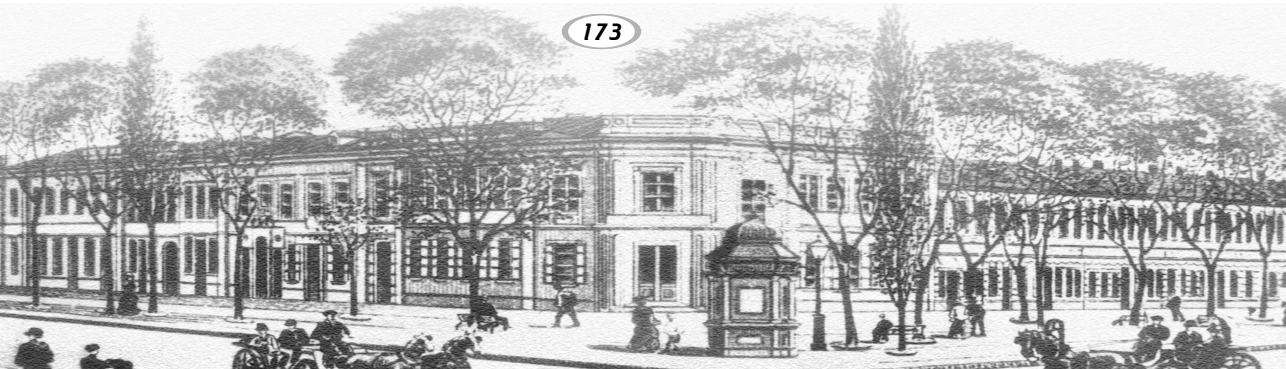
Пр.:

Руководство к сравнительной статистике европейских государств. — Одесса, 1842; О внешней торговле Новороссийского края и Бессарабии // ЗООИД. — 1848. — Т. 2. — С. 357-383; Судьбы местности, занимаемой Одессою. — Одесса, 1865. — 33 с.; Путешествия Ивана Шильтбергера по Европе, Азии и Африке с 1394 по 1427 г. — Одесса, 1866; Тридцатилетие Одесского общества истории и древностей, его записки и археологические собрания // ЗООИД. — 1872. — Т. 8, отд. 3. — С. 328-351; Путевые заметки Эриха Лассоты, отправленного римским императором Рудольфом II к запорожцам в 1594 р. / Пер. и примеч. Ф. К. Бруна. — С.Пб., 1873; Чорномор’є: Сборник исследований по исторической географии Южной России (1852-1877): В 2 ч. — Одесса, 1877-1879;

Літ.:

[Награждение профессора Ф. К. Бруна Уваровской премией за сборник “Чорномор’є”] // Одес. вестн. — 1878. — № 211; Успенский Ф. И. Филипп Карлович Брун. — Одесса, 1881; Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 188-197; Брун (Филипп Карлович) // ЭСБЕ. — Т. 4. — С. 759-760; Марков С. Историк Чорномор’я // Вокруг света. — 1954. — № 6; Ковальський М. П. Внесок професора Новоросійського університету П. К. Бруна (1804-1880) у видання джерел з вітчизняної історії XV-XVI ст. // Одесі — 200. — Ч. 2. — С. 86-88; Непомнящий А. А. Брун Филипп Карлович // Непомнящий А. А. Очерки разв. ист. краеведения Крыма в XIX — нач. XX века. — Симф., 1988. — С. 99-104; Причерномор. немцы. — С. 125; Хмарський В. М. Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей. — Одеса, 2002. — 400 с.

В. М. Хмарський, О. М. Дзиговський

БРЮХАНОВ Олексій Омелянович

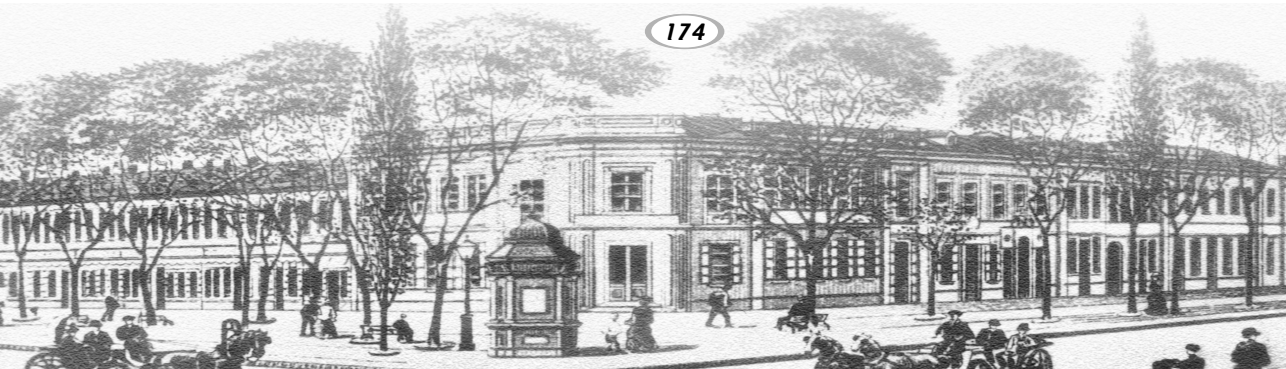
Фізик, спеціаліст з металофізики

О. О. Брюханов народився 3 лютого 1899 р. у с. Бедокське Канського повіту Снісейської губ. Батьки були селянами. З 1909 по 1914 р. О. О. Брюханов навчався у чотирикласному міському училищі Нижньоудинська Іркутської губ. 27 березня 1914 р. він одержав паспорт з дозволом жити у різних містах Російської імперії. У тому ж році він вступив до Іркутського промислового училища, яке закінчив напередодні революції. Працював слюсарем паровозного депо в Іркутську, помічником машиніста паровоза у Читі.

У 1922 р. О. О. Брюханова було мобілізовано до лав Червоної Армії. Після закінчення служби він був рекомендований для продовження навчання у Ленінградський політехнічний інститут, де навчався з 1923 по 1929 рр. У той час в інституті відкрився фізико-механічний факультет, яким керував академік А. Ф. Йоффе. На факультеті працювали такі видатні вчені як Я. І. Френкель, А. Н. Крилов, М. А. Шателен, Ф. Ю. - Левінсон-Лесінг, М. В. Кирпичьов, Е. Л. Ніколаї, М. М. Давиденков, М. М. Семенов та інші. Серед студентів тих років були майбутні видатні вчені І. К. Кікоїн, І. В. Курчатов, А. І. Аліханов, О. Ф. Вальтер, Ю. Б. Харитон, М. В. Якутович та інші.

Після закінчення Ленінградського політехнічного інституту 15 лютого 1930 р. О. О. Брюханов одержав свідоцтво про присвоєння йому кваліфікації інженера-фізика та був призначений до Азербайджанського нафтового науково-дослідного інституту, де працював науковим співробітником, а пізніше — завідувачем лабораторії металоознавства.

У 1932 р. О. О. Брюханов повернувся до Ленінграду, де працював до 1934 р. у Фізико-технічному інституті під керівництвом академіка А. Ф. Йоффе. У 1934 р. він переїхав до Горького завідувачем кафедри металофізики та відділу фізико-технічного інституту.

13 липня 1938 р. рішенням ради Московського державного університету О. О. Брюханов був затверджений у вченому ступені кандидата фізико-математичних наук без захисту дисертації. У 1939 р. захистив докторську дисертацію у Ленінградському фізико-технічному інституті. Диплом доктора наук одержав 7 березня 1946 р. Одночасно він був затверджений у вченому званні професора кафедри металофізики.

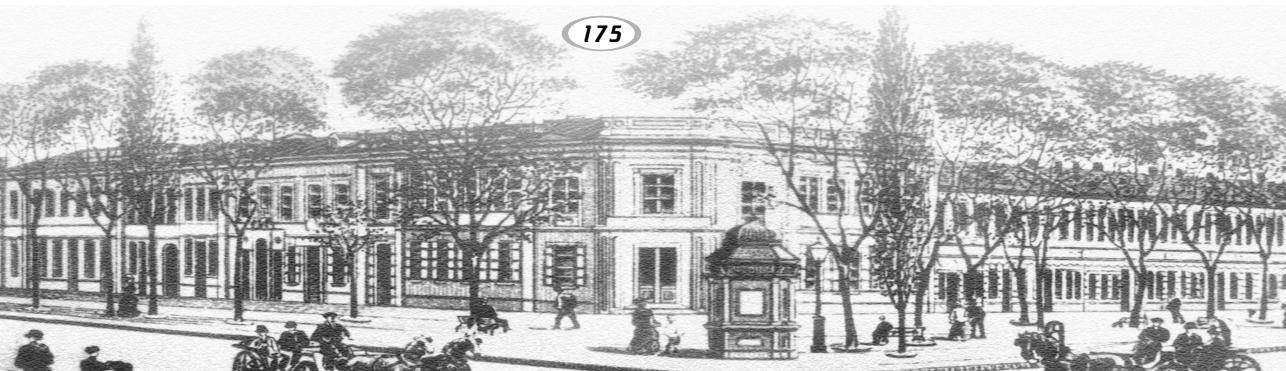
У січні 1945 р. О. О. Брюханова було запрошено до Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова разом з професорами В. І. Костіним, А. І. Костарьовим та І. І. Пузановим. Ректором університету на той час був видатний вчений-біолог М. П. Савчук.

Тут професор О. О. Брюханов працював деканом фізико-математичного факультету і був завідувачем організованої ним кафедри рентгенометалофізики, метою роботи якої була підготовка спеціалістів для заводських лабораторій та наукових організацій. Кафедра швидко розвивалася та набула широкої відомості серед кафедр та НДІ такого напрямку. Досліди велися в напрямках підвищення експлуатаційних характеристик трансформаторних сталей та електротехнічних матеріалів за рахунок створення в напівфабрикатах та виробих вигідної структури. Розвивався і кристалографічний напрямок. Фундаментальні досліди були проведені з анізотропії іонних монокристалів типу NaCl, KJ, LiF.

Згодом кафедра стала однією з ведучих подібних кафедр в країні. Тут були виконані роботи з анізотропії властивостей гексагональних полікристалів титану, цирконію та сплавів. Фактично була вирішена задача зміцнення деяких типів полегшених конструкцій. Результати цієї роботи були використані при виготовленні посудин високого внутрішнього тиску (паливні баки) для довготривалих літальних апаратів, а також в засобах індивідуального захисту прихованого носіння (бронежилети).

Наукова робота на кафедрі велася значною мірою студентами. Багато з них після закінчення університету стали вченими, захистили дисертації та працюють в НДІ та вузах Росії й України.

Після зміни керівництва університету у 1948 р. О. О. Брюханов перейшов на посаду завідувача кафедри фізики Одеського вищого морехідного училища, де працював до 1960 р., коли знову був запрошений до

університету на посаду завідувача кафедри металофізики новим ректором професором О. І. Юрженком.

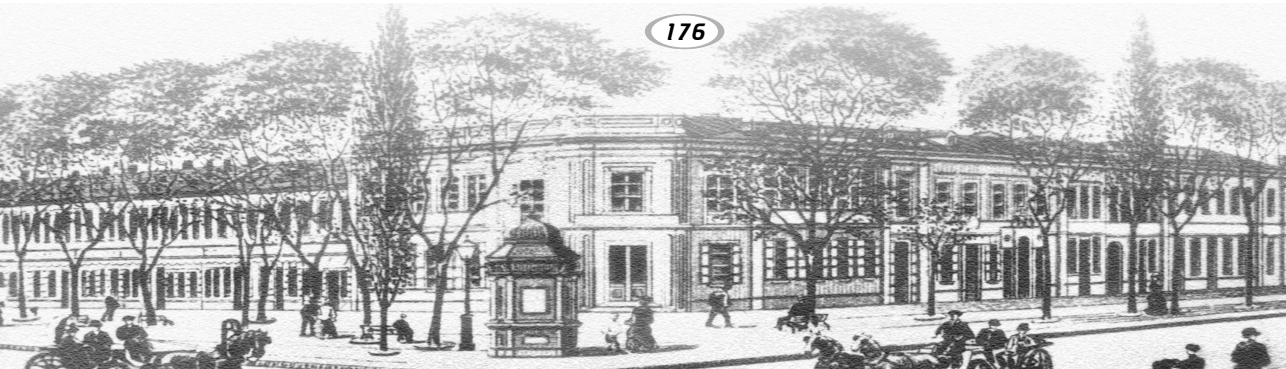
Але стосунки з керівництвом університету у нього не склалися. О. І. Юрженко своїм наказом скасував кафедру металофізики і у 1966 р. О. О. Брюханов перейшов до Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського професором кафедри фізики, працював у ньому до смерті у 1980 р.

У 1968 р. тематику скасованої кафедри металофізики ОДУ продовжила кафедра фізики Одеського педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського (сьогодні Південноукраїнський педагогічний університет), де з 1963 р. працює син О. О. Брюханова, професор А. О. Брюханов. Тут були продовжені роботи по вивченню текстур та анізотропії властивостей гексагональних полікристалів, розроблений новий підхід до описання текстур за допомогою функцій розподілу кристалів за орієнтаціями, нові методи відновлення цих функцій для різних об'єктів.

Сьогодні напрямок досліджень О. О. Брюханова продовжується також у Волгоградському та Вінницькому політехнічних, Тернопільському та Сумському педагогічних університетах.

Дружина Олексія Омеляновича — Є. О. Брюханова (Голубятникова), врач-ларинголог, у 30-ті рр. була репресована та вислана до Воркути. У 1951 р. вона була репресована у другий раз та заслана у Карагандинську область (Каркаралинськ) терміном на 10 років, але після смерті Сталіна була звільнена та реабілітована. Донька Олексія Омеляновича (П. О. Калинець) закінчила фізико-математичний факультет ОДУ, працювала доцентом кафедри фізики Одеського інституту холодильної промисловості, нині Академія холоду, на даний час — пенсіонерка.

О. О. Брюханов — автор 90 наукових праць, опублікованих у багатьох вітчизняних та зарубіжних фізичних журналах. Він мав авторські свідоцтва на прилади для вимірювання слабких магнітних полів. Деякі його праці присвячені дослідженням анізотропії властивостей монокристалів. Ним була знайдена температурна точка пружної ізотропії монокристалів кубічної системи. Він вивчав вплив різних видів механічної та термічної обробки на властивості сталей та чавунів, розробив метод одер-

жання високоякісних зміцнених сталевих та чавунних відливок, броньових плит.

Олексій Омелянович належав до школи академіка А. Ф. Йоффе, підтримував тісні зв'язки з вченими цієї школи, брав участь у семінарах та конференціях.

Останні роки життя Олексій Омелянович Брюханов мешкав на Французькому бульварі у власному будинку. Все життя він дуже любив землю, захоплювався садибою, прищеплював фруктові дерева, розводив рідкісні квіти, особливо троянди.

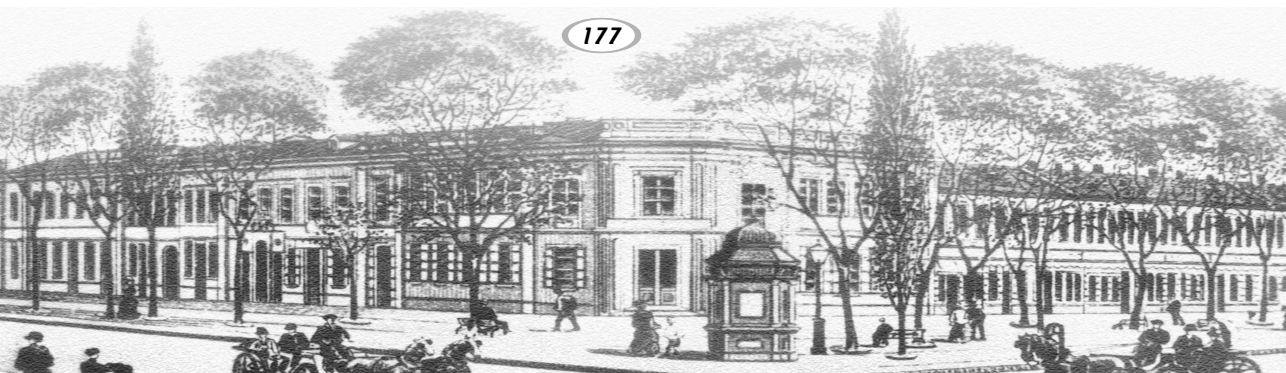
Помер О. О. Брюханов у 1986 р. в Одесі, похований на Таїровському кладовищі.

Пр.:

Конспект лекцій по рентгеноструктурному аналізу: В 3 ч. — Одеса, 1964-1965; Зміна модуля Юнга при відпусках патентованих сталей // Укр. фіз. журн. — 1966. — Т. 11, № 3. — С. 321-325; Рекристаллизация холодно-катанной меди и Фурье-анализ упругой анизотропии // Брюханов А. Е., Брюханов А. А., Терещенко О. И. // Изв. вузов. Физика. — 1967. — № 7. — С. 29-33; Упругая анизотропия листового пермаллоя / Брюханов А. Е., Захарченко И. Г. // Там же. — 1966. — № 5; 1967. — № 8; Зміна пружних властивостей загартованих вуглецевих сталей в області третього перетворення // Укр. фіз. журн. — 1967. — Т. 12, № 8. — С. 1304-1307; О полиморфных превращениях при механическом разрушении кристаллов цинксульфидных фосфоров и влияние их на люминесцентные свойства / Брюханов А. Е., Поплавская Е. А., Харин Г. Г. // Физика тверд. тела. — 1967. — Т. 9, вып. 12. — С. 3951-3503.

Літ.:

Учені вузів Укр. РСР. — С. 76; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

БУЗУК

Петро Опанасович

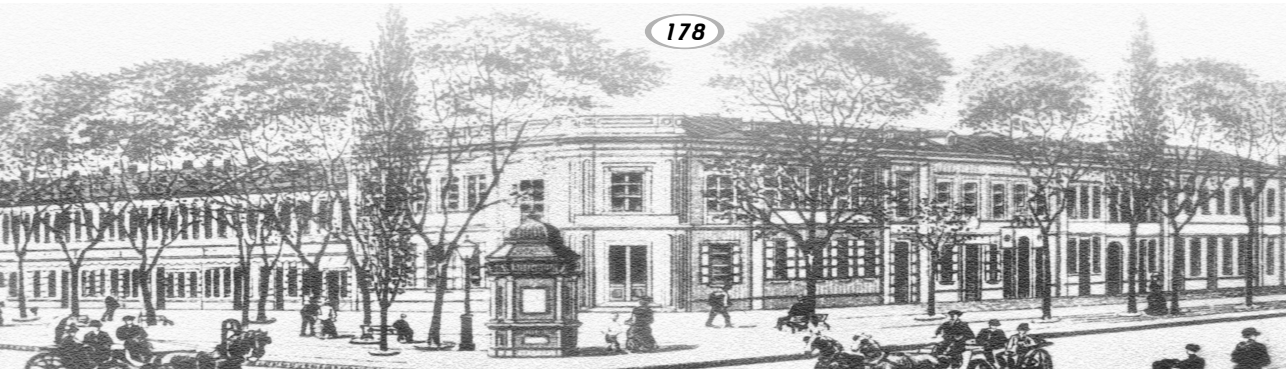
Український і білоруський мовознавець

Народився 14 липня 1891 р. у с. Тернівка в Молдові. 1910 р., через рік після закінчення тираспольської гімназії, вступив до Новоросійського університету, на історико-філологічний факультет. Долаючи матеріальні нестатки, увесь поринув у науку, з великим захопленням студював славістичні та лінгвістичні дисципліни. Його вчителями були П. Ф. Фортунатов, Б. М. Ляпунов, О. І. Томсон.

Виняткова талановитість, працьовитість і настирливість П. О. Бузука звернули на себе увагу викладачів, і після успішного закінчення університету 1916 р., за пропозицією Б. М. Ляпунова, його зарахували професорським стипендіатом на кафедру слов'янської філології для підготовки до професорського звання. Водночас із заняттями в університеті П. О. Бузук відвідував курси для вчителів середніх шкіл, що дало йому право по закінченні університету викладати російську мову, а також логіку і психологію в гімназіях Одеси. На початку 1920 р., блискуче витримавши магістерський іспит, П. О. Бузук став доцентом історико-філологічного факультету.

Працював у Гуманітарно-суспільному інституті, в Археологічному інституті (читав курс книгознавства), сполучаючи цю роботу з викладанням ряду лінгвістичних дисциплін, методики викладання мови та літератури, російської та української літератури в Інституті народної освіти.

Педагогічну діяльність П. О. Бузук вміло поєднував з плідною науково-дослідною роботою. 1916 р. видрукована його перша велика стаття "Історико-культурні взаємостосунки румун та південних слов'ян", в якій вчений показав великий вплив південнослов'янських мов на румунську. 1918 р. вийшов друком навчальний посібник із загального мовознавства "Нариси з психології мови". Книга отримала високу оцінку наукової

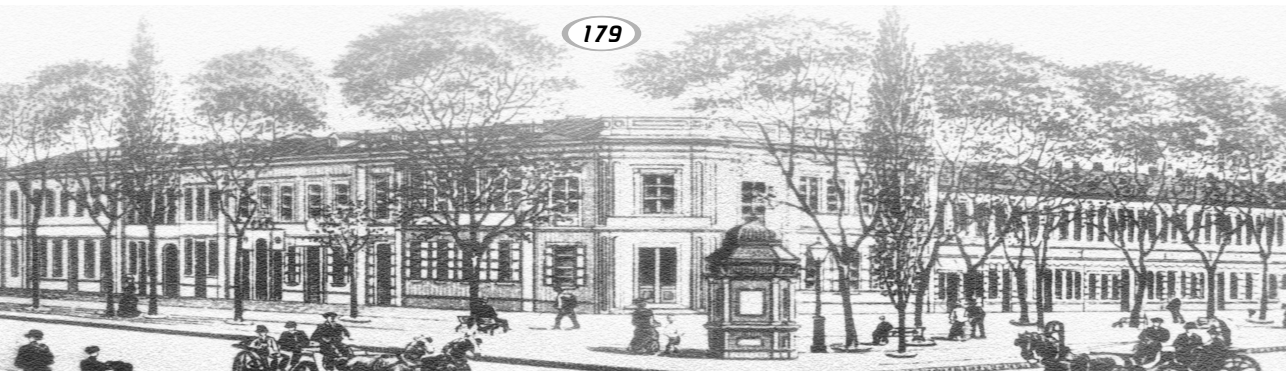
громадськості і через кілька років, доповнена й перероблена, була видана в Мінську під назвою “Основні питання мовознавства”.

У листопаді 1920 р. П. О. Бузук прочитав доповідь в Одеському бібліографічному товаристві, що підсумовувала його дослідження з питання слов'янської прабатьківщини. Пізніше на підставі цієї доповіді вийшла стаття “Погляди академіка Шахматова на доісторичні долі слов'янства”. Порівнюючи прикарпатську теорію слов'янської прабатьківщини Л. Нідерле і західнодвінську теорію О. О. Шахматова, П. О. Бузук показав необґрунтованість і суперечливість ряду аргументів Шахматова. Однак у розв'язанні проблеми подальшої долі слов'янства й утворення східнослов'янських мов П. О. Бузук вважав за можливе користуватися багатьма цінними здобутками з досліджень Шахматова.

1924 р. він захистив докторську дисертацію зі старослов'янської мови “До питання про місце написання Маріїнського євангелія”. В Одесі були написані й побачили світ такі визначні праці професора П. О. Бузука як “Коротка історія української мови” (1924), “Увага до дієприкметників в українській мові” (1925), які засвідчили прихід в науку непересічного вченого і були з зацікавленням зустрінуті вченим світом.

15 років життя П. О. Бузука тісно пов'язані з Одесою. У 1925 р. він переїхав до Білорусії, працюючи спочатку в Білоруському державному університеті, а потім у Мінському педінституті, де з 1932 р. завідував кафедрою мовознавства. Він викладав предмети білоруською, російською, староеврейською (іврит) та єврейською (їдиш) мовами, які досконало опанував у стислий термін. П. О. Бузук був справжнім поліглотом, вільно володіючи, крім вищеназваних, а також рідної української, ще молдавською, старогрецькою, латинською, французькою, німецькою, старослов'янською, польською, чеською, англійською, румунською, сербохорватською, болгарською та італійською. Пізніше опанував литовську, татарську і грузинську.

1927 р. П. О. Бузук видав “Нарис історії української мови”, що становить ґрунтовну переробку “Короткої історії української мови”. Він поставив питання про взаємовідношення історії мови та історичної діалектології, зробив перші спроби застосувати засади лінгвістичної географії

в Україні й Білорусі, досліджував українські та білоруські говірки, дав нарис українсько-білоруських і українсько-молдавських мовних взаємин, під псевдонімом П. Росіч виступав як білоруський літературний критик і письменник, популяризував у Білорусі українську літературу.

Бурхлива творча діяльність професора П. О. Бузука була раптово перервана незаконним арештом у 1934 р. і висланням до Вологди. Вчений і за таких найнесприятливіших умов продовжував вести наукові дослідження, завершивши свою останню капітальну працю “Походження мов”, єдиний примірник рукопису якої, на превеликий жаль, згорів під час другої світової війни в Мінську. Хоч термін ув'язнення минув, справу було переглянуто і вченого було засуджено на новий строк. Не витримавши звістки про таку кричущу несправедливість, видатний вчений 7 жовтня 1943 р. покінчив життя самогубством.

П. О. Бузук залишив велику творчу спадщину, яка потребує найпильнішої уваги і вивчення.

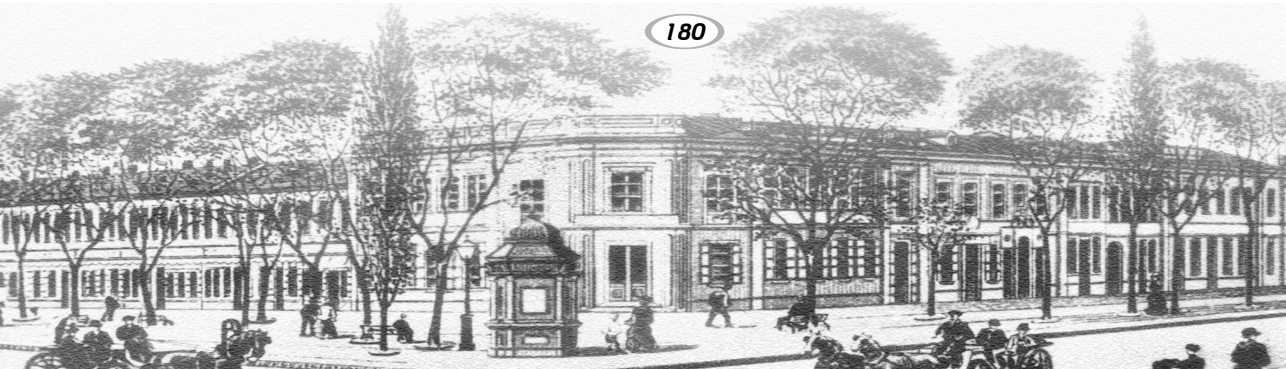
Пр.:

Очерки по психологии языка: (Краткое руководство по вопросам общего языкознания). — Одесса: Ивасенко, 1917. — 139 с.; Основные вопросы языкознания. — М.: Думнов, 1924. — 216 с.; Нарис історії української мови: Вступ, фонетика і морфологія з додатком історичної хрестоматії. — К., 1927.

Літ.:

Ілляш М. І. Петро Панасович Бузук: Одес. період наук. діяльності // Тези наук. конф. Одес. ун-ту. — Одеса, 1965. — С. 51-52; Рамановіч Я., Юрєвіч А. П. А. Бузук / Рэд. В. У. Мартынаў. — Мн.: Навука і тэхніка, 1969. — 104 с.; Бондар О. І. Вчені-україністи Одеського університету: Петро Опанасович Бузук (1891-1943): Метод. матеріали до спецкурсу “Історія українського мовознавства”. — Одеса: ОДУ, 1988. — 14 с.; Зленко Г. Страницы биографии П. А. Бузука // Кодры. — Кишинев, 1973. — № 2. — С. 144-146; Булахов. — Т. 2. — С. 55-60; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

О. І. Бондар

БУКАТЕВИЧ Назарій Іванович

Мовознавець-славіст

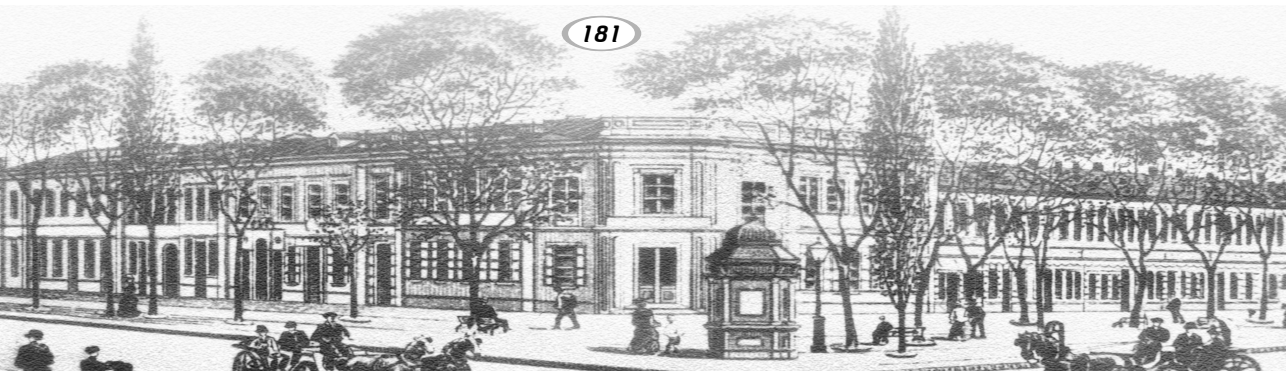
Н. І. Букатевич народився 23 жовтня 1884 р. в Любомлі Волинської губ. у родині лісового об'їждчика. Назарій Іванович — вихованець Тартуського (колишнього Юр'ївського) університету, в якому слухав курси філологічних наук у професорів Д. М. Кудрявського, М. К. Грунського, Є. В. Петухова та ін.

Свою трудову діяльність Н. І. Букатевич розпочав у 1911 р. Працював він сільським народним вчителем, потім викладачем російської мови та літератури в гімназії, з 1922 р. викладав лінгвістичні дисципліни у вузах Одеси.

У діяльності Н. І. Букатевича органічно сплелися інтереси до української та російської мов і літератур. Його перші наукові праці, які вийшли друком ще в 20-ті рр., були присвячені питанням української етнографії і фольклору. Поміж них найбільш фундаментальними вважаються історико-етнографічні нариси “Чумацтво на Україні” (1928) та “Український фольклор у творчості М. Коцюбинського” (1931).

З 1937 р. життя та діяльність Н. І. Букатевича пов'язані з Одеським державним університетом ім. І. І. Мечникова. Коло наукових інтересів професора Н. І. Букатевича широке та багатогранне: російська мова та її історія, слов'янські мови і питання порівняльного слов'янського мовознавства. Але основна увага Назарія Івановича зосереджена на історії російської мови, зокрема на її історичному синтаксисі.

У 1943 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію “Предлоги и предложные сочетания в древнерусском языке”. Вченим у той період написано понад 60 наукових робіт, серед яких особливе місце належить двотомнику “Опыт исторического изучения предлогов и предложных сочетаний в русском литературном языке”. Ця праця, результат багаторі-

чних пошуків вченого, присвячена одному з важливих і складних питань граматичної будови російської мови. Дослідник всебічно та глибоко проаналізував семантико-стилістичну роль прийменників і прийменникових сполучень у структурі речення на різних етапах розвитку російської літературної мови, починаючи з пам'яток Київської Русі до сучасності. Ця праця отримала схвальні відгуки вчених-професорів М. Я. Немировського, А. М. Лук'яненка та К. А. Тимофєєва.

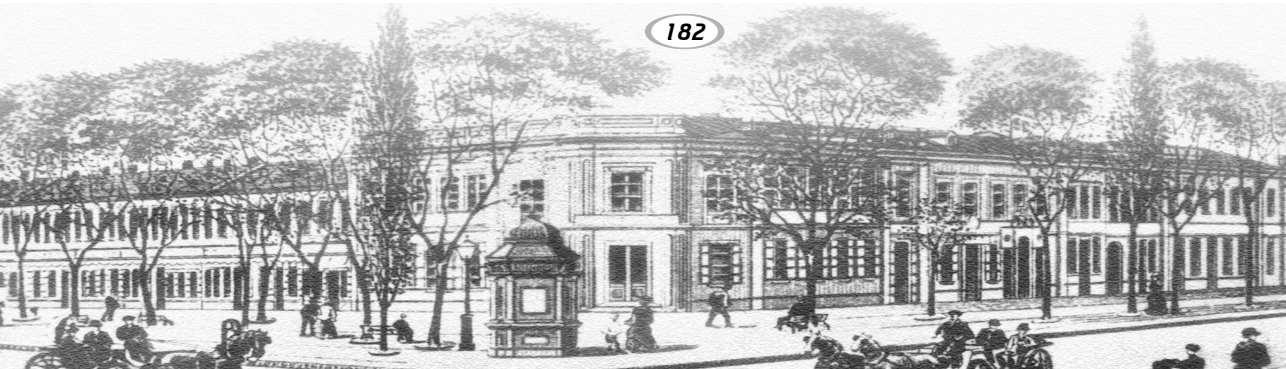
Професор Н. І. Букатевич надавав великого значення колективній науковій роботі. Значною подією у вітчизняному мовознавстві була поява в 1958 р. “Очерков по сравнительной грамматике восточнославянских языков”, які були присвячені IV Міжнародному з'їзду славістів і складених за ініціативою і під керівництвом Н. І. Букатевича. Ця праця отримала позитивні відгуки в нашій країні та за її кордоном.

У 1974 р. під керівництвом Назарія Івановича в співавторстві з членами кафедри російської мови побачив світ підручник з історичної граматики російської мови, який також отримав позитивну оцінку.

Паралельно з дослідженнями з історії російської мови професор Н. І. Букатевич працював над питаннями слов'янського мовознавства: “Главнейшие элементы в развитии восточнославянских языков” (1954), “О некоторых образованиях от местоименных корней в современных славянских языках” (1962), “К истории изучения праславянского языка в России и СССР” (1958). Викликає також інтерес і стаття Н. І. Букатевича “Успехи славянского языковедения в Одесском университете за 50 лет”. Значне місце в дослідженнях вченого посідають праці із словотворення прикметників у давньоруській і сучасній російській мові.

Н. І. Букатевич написав низку праць з історії російського мовознавства. Декілька з них присвячені відомим вітчизняним лінгвістам професорам О. І. Томсону, М. В. Беляєву, П. О. Потапову, академіку В. І. Борковському.

Професор Н. І. Букатевич — один із авторів колективної праці українських вчених “Традиции русского языковедения на Украине” (1977). У цій книзі вміщена його праця “Русское языковедение в Одесском (Новороссийском) университете”.

Майже 30 років Н. І. Букатевич беззмінно очолював кафедру російської мови Одеського університету. Під його керівництвом на кафедрі проводилась робота в галузі російського та слов'янського мовознавства, велика увага приділялась проблемам структурної, прикладної, математичної лінгвістики і семантичного синтаксису.

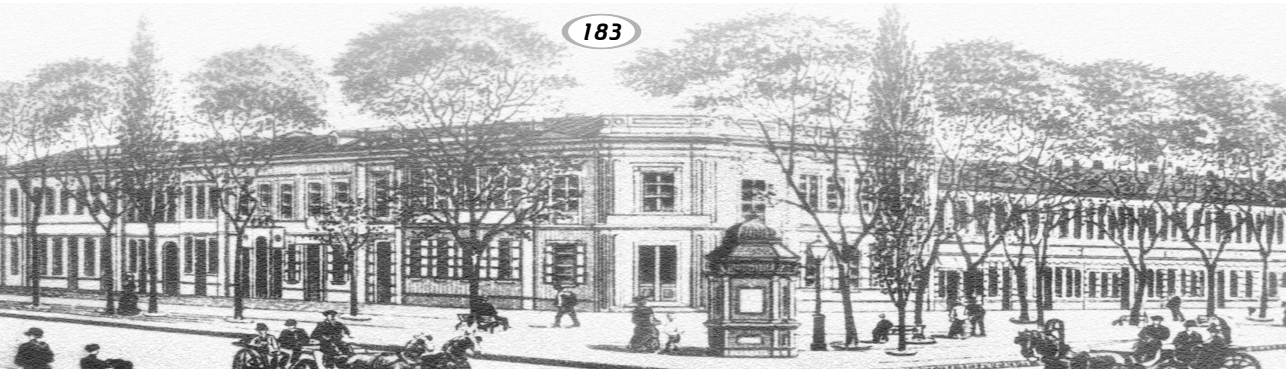
У центрі уваги Назарія Івановича завжди залишалися питання методики викладання російської мови та інших лінгвістичних дисциплін. Це проявилось в низці досліджень методичного характеру і в учбових посібниках професора Н. І. Букатевича та членів кафедри. Протягом багатьох років колективом кафедри російської мови Одеського державного університету здійснювалася робота зі збору та систематизації матеріалів російської діалектної лексики Одеської області. Зачинателем цієї роботи був Н. І. Букатевич.

Назарій Іванович завжди поєднував плідну наукову роботу з великою педагогічною діяльністю, віддавши їй 62 роки. Завжди і всюди виявляв жвавий інтерес до науки, щедро ділився знаннями та досвідом, охоче надавав кваліфіковану допомогу молодим науковим працівникам. Під його керівництвом закінчили аспірантуру і захистили кандидатські дисертації 15 його учнів. Троє учнів професора Н. І. Букатевича захистили докторські дисертації.

Н. І. Букатевич помер 14 грудня 1984 р. на 101-му році життя.

Пр.:

Чумацтво в XVII-XVIII століттях // Вісн. Одес. комісії краєзнавства при ВУАН. — 1925. — Ч. 2/3. — С. 239-244; Чумацтво на Україні // Зап. Одес. ін-ту нар. госп. — 1928. — Т. 1: Господарство та право. — 89 с.; Чумацтво другої половини XIX сторіччя // Зап. іст.-філол. відділу ВУАН. — 1930; Развитие учения о предлогах в русской лингвистической литературе // Тр. ОГУ. — 1949. — Т. 2: Сб. филол. фак. — С. 132-141; Развитие значений и состава предлогов в русском литературном языке // Там же. — 1953. — Т. 3: Сб. филол. фак. — С. 23-42; Опыт исторического изучения предлогов и предложных сочетаний в русском литературном языке. — Одесса, 1957. — Ч. 1. — 145 с.; Ч. 2. — 215 с.; Очерки по сравнительной грамматике восточнославянских языков. — Одесса, 1958; О некоторых образованиях от местоименных корней в современных славянских языках // Тр. ОГУ. Сер. филол. наук. — 1962. — Т. 152, вып. 15. — С. 197-211; Славянское языковедение в Одесском (б. Новороссийском) университете // Материалы и сообщения по славяноведению. — Szeged, 1968. — № 6. — С. 3-8; Учение о словооб-

разованим руского языка в трудах советских лингвистов: (Конспект лекций). — Одесса, 1970. — 66 с.; Историческая грамматика русского языка / Букатеви́ч Н. И., Савицкая С. А., Усачева Л. Я. — К.: Вища шк., 1974; Русское языковедение в Одесском (б. Новоросийском) университете // Традиции русского языкознания на Украине. — К., 1977. — С. 95-114.

Літ.:

Назарий Иванович Букатеви́ч: Метод. материалы к спецкурсу “Русисты Одесского университета” / Сост. В. Ф. Шишов. — Одесса, 1980. — 20 с.; Недзвідський А. Любов до рідної мови // ЗНК. — 1981. — 16 жовт.; Карпенко Ю. Столітній ювілей // Мовознавство. — 1984. — № 5. — С. 63-64; Шишов В. Ф. Назарий Иванович Букатеви́ч: К 100-летию со дня рождения // Науч. докл. высш. шк. Филол. науки. — 1984. — № 6. — С. 92; Карпенко Ю. А., Ищенко Д. С. Замечательный юбилей: (К 100-летию Н. И. Букатеви́ча) // Рус. яз. в шк. — 1984. — № 5. — С. 101-102; Перегінчук Т. М. Дослідження професора Н. І. Букатеви́ча та чумацький епос на Україні // Літ.-мистецька Одеса в 2-й пол. XIX ст.: Тези доп. та повідомл. регіон. наук.-творчої конф. — Одеса, 1992. — С. 33-34; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. Ф. Шишов

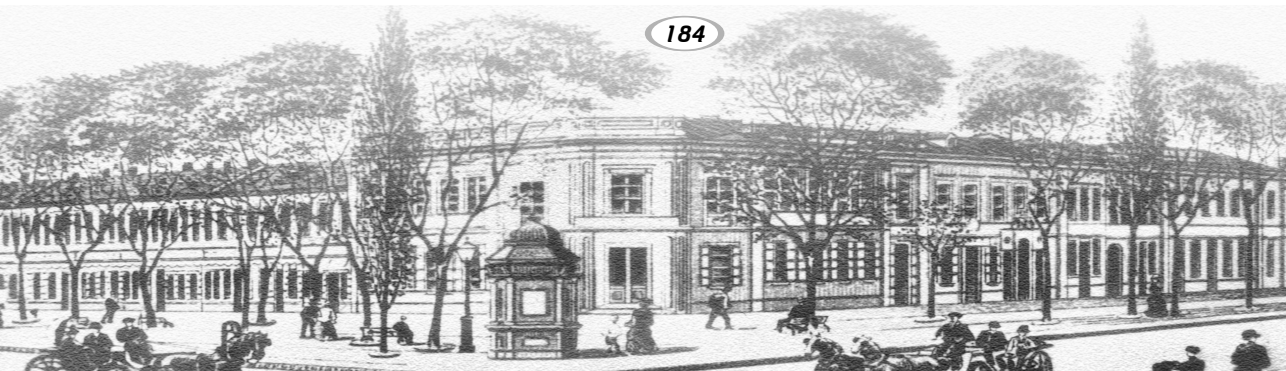

БУНИЦЬКИЙ Євген Леонідович

Математик, механік

Є. Л. Буницький народився 28 червня 1874 р. в Сімферополі у родині військовослужбовця. З 1887 р. навчався в Рішельєвській гімназії, по закінченні якої в 1892 р. вступив на математичний відділ фізико-математичного факультету Новоросійського університету. В 1896 р. Євген Леонідович успішно закінчив університет з дипломом першого ступеня, і його залишили в університеті професорським стипендіатом.

Ще будучи студентом, Є. Л. Буницький почав співробітничати з журналом “Вестник опытной физики и элементарной математики”, де дру-

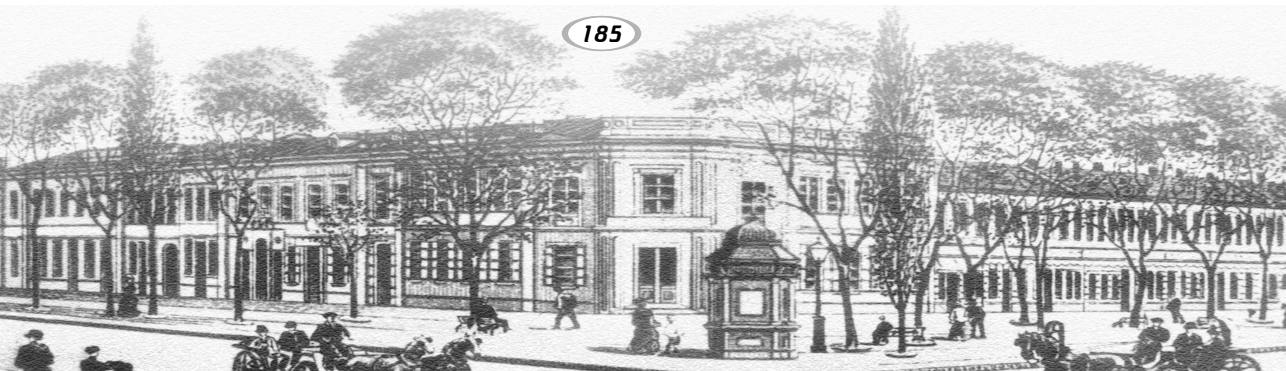
кувались його перші роботи із застосування математичної логіки до арифметики, а з 1893 р. протягом 20 років редагував відділ задач.

З 1900 р. Є. Л. Буницький викладав математику в середніх учбових закладах Одеси. В 1903 р. молодий вчений склав магістерські іспити і в березні 1904 р. став приват-доцентом Новоросійського університету. В 1906—1907 рр. Є. Л. Буницький перебував у науковому відрядженні в Геттінгені, де під керівництвом видатного німецького математика Д. Гільберта почав займатися застосуванням інтегральних рівнянь до граничних задач диференціальних рівнянь. Написана ним в цей період робота “*Sur la fonction de Green des équations différentielles linéaires ordinaires*” цитується у відомому довіднику Камке зі звичайних диференціальних рівнянь як одне із основних досліджень цього питання.

Після повернення до Одеси Є. Л. Буницький продовжив займатися науковою діяльністю, результати якої опубліковані в одеських виданнях, викладав в університеті, а в 1910 р. став штатним доцентом. В 1913 р. Є. Л. Буницький захистив магістерську дисертацію “К теории функции Грина для обыкновенных линейных дифференциальных уравнений”, в яку ввійшли результати робіт, надрукованих ще в Геттінгені. Вчений ступінь магістра математики дозволяв посісти професорську посаду, але в університеті не було вакансій.

У 1915 р. Міністерством народної освіти Є. Л. Буницького було призначено екстраординарним професором Юр'ївського (Дерптського) університету. Але за клопотанням Новоросійського університету його залишили в Одесі на тій же посаді на кафедрі механіки. Тут він викладав курси диференціального числення, теорії функцій комплексної змінної, варіаційного числення, теорії ймовірностей, проективної геометрії, застосування аналізу до геометрії, одним із перших в Росії — спецкурс з теорії лінійних інтегральних рівнянь. Такі дисципліни, як елементарна алгебра, інтегрування диференціальних рівнянь в частинних похідних, теоретична механіка та інші, він викладав на Вищих жіночих курсах, які в 1911 р. були прирівнені до вищих учбових закладів.

У 1916 р. Є. Л. Буницький надрукував велику роботу “К вопросу о решении обыкновенных линейных дифференциальных уравнений при

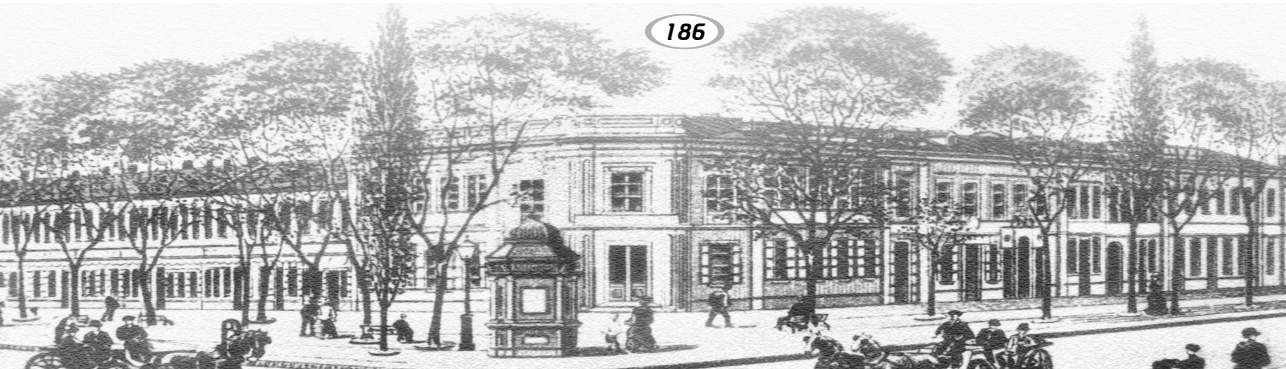
данных предельных условиях”, що склала його докторську дисертацію, яку він захистив у 1917 р. У ній він використав узагальнені функції Гріна. Займаючись дослідженням теорії лінійних інтегральних рівнянь, Є. Л. Буницький доповнив її деякими результатами. Так, у магістерській дисертації ця теорія викладена не тільки для неперервного ядра, а й для ядра з діагональним розривом. Євген Леонідович розв’язав спеціальну систему інтегральних рівнянь, вивчив один клас інтегро-диференціальних рівнянь. Значний інтерес викликають також роботи вченого з різних питань аналізу, алгебри, теорії чисел і геометрії. Основні свої результати він доповідав на засіданнях математичного відділу Новоросійського товариства природознавців, членом якого був з 1899 р., а в 1914—1922 рр. — секретарем.

У період реформи вищої школи, початої в 1920 р., Є. Л. Буницький спочатку був професором Фізико-математичного інституту, потім Інституту народної освіти, де керував першою в Одесі кафедрою математичного аналізу. Одночасно він читав вищу математику та теоретичну механіку в Одеському політехнічному інституті як професор (1918—1922).

У 1922 р. Є. Л. Буницький виїхав до Праги, де при підтримці чехословацького уряду російські вчені-емігранти мали можливість продовжувати свою роботу. Євген Леонідович брав участь в організації Російського вільного університету в Празі в 1923 р., де потім працював. З 1925 р. він був членом кураторія товариства Російського народного університету в Празі. В 1928 р. при цьому університеті було засноване Російське науково-дослідне об’єднання. У першому томі “Научных трудов” товариства була надрукована робота Є. Л. Буницького “О научном и философском значении геометрии Лобачевского”. У Празі вийшла друком російською мовою “Теоретическая арифметика” Є. Л. Буницького, декілька робіт було надруковано в “Ученых записках”.

У 1931 р. вченого запросили викладати курс математики як професора на природничо-науковому факультеті Карлова університету в Празі, а з 1935 р. він працював там за угодою, викладаючи різні дисципліни.

Під час другої світової війни Є. Л. Буницький не працював, так як вищі школи в Чехословаччині були закриті. Коли в 1945 р. Карлов уні-

верситет відкрився, Євген Леонідович знову почав викладати математику на природничо-науковому факультеті. Деякі лекції він викладав російською мовою, щоб ознайомити чеських студентів з російською математичною термінологією, допомагав їм при вивченні російської математичної літератури. Це було дуже важливо, оскільки багато хто з чеських математиків в повоєнні роки працював у тісному контакті з радянськими математиками, а “Чехословацкий математический журнал” став видаватися російською мовою.

У Карловому університеті Є. Л. Буницький читав лекції з варіаційного числення, інтегральних рівнянь та їх застосування до страхового числення та до математичної фізики, а також курси звичайних диференціальних рівнянь і рівнянь в частинних похідних із застосуванням їх до математичної фізики. За своє життя вчений опублікував біля 50 робіт, остання з яких побачила світ у 1950 р.

7 серпня 1952 р. Є. Л. Буницький помер у Празі, де і похований.

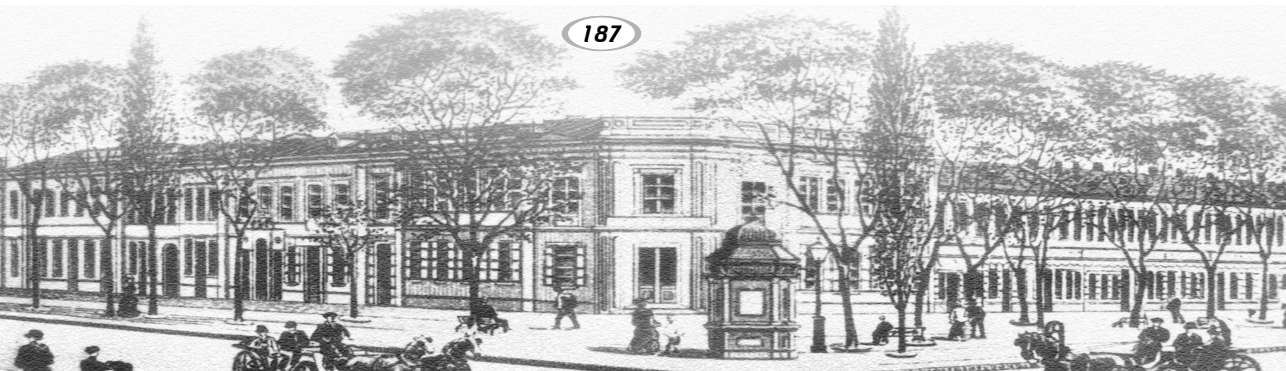
Пр.:

К теории функций Грина для обыкновенных линейных дифференциальных уравнений // ЗНОЕ. — 1913. — Т. 21. — С. 13-342; К вопросу о решении обыкновенных линейных дифференциальных уравнений // Там же. — 1916. — Т. 23. — С. 1-219.

Літ.:

Киро С. Н. Математика в Одесском (Новороссийском) университете (1865-1955) // Науч. ежегодник ОГУ, 1956: Физ.-мат. фак. — Одесса, 1957. — С. 121-126; Лейбман Э. Б. Математическое отделение Новороссийского общества естествоиспытателей (1876-1928) // Историко-математические исследования. — М., 1961. — Вып. 14; История отеч. мат. — Т. 2; История ОДУ за 100 р. — С. 275, 279-281; Очерки развития науки в Одессе. — С. 11; Ермолаева Н. Буницкий Евгений Леонидович // Рус зарубежье. Золотая кн. эмиграции. — С. 119-120; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. С. Тахтарова

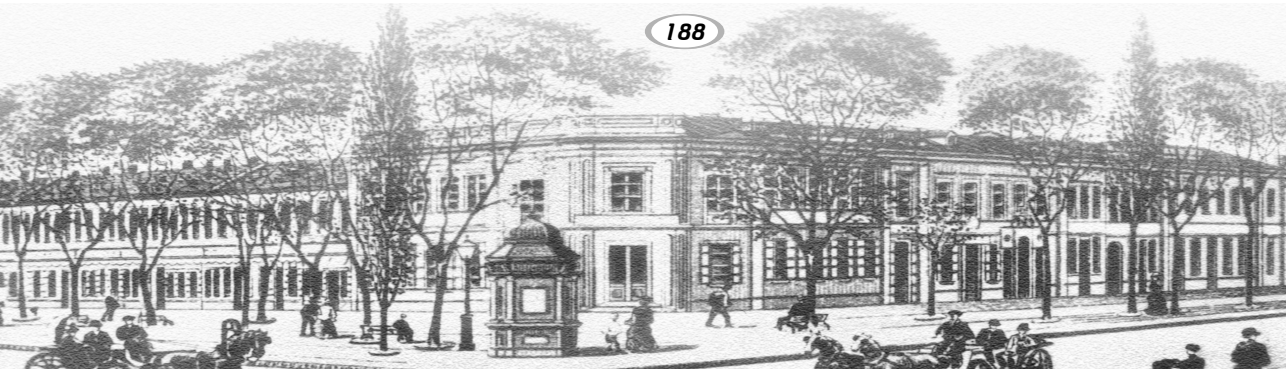
БУРКСЕР Євген Самійлович

*Хімік-радіолог,
член-кореспондент АН України*

Є. С. Бурксер народився 22 липня 1887 р. в Одесі. Батько, лікар-дантист помер у 1894 р. Після смерті батька вихованням сина займалась мати, яка була художницею. Середню освіту здобув у Рішельєвській гімназії в Одесі, по закінченні якої у 1904 р. вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету. За політичними обставинами (брав участь у студентському русі, революційній пропаганді серед робітників) в 1906 р. змушений був покинути університет і виїхати за кордон. Рік провів у Парижі, де відвідував лекції у Сорбонні і познайомився з М. Кюрі-Склодовською та її роботами з радіоактивності. Це знайомство вплинуло на подальшу наукову діяльність Є. С. Бурксера.

У 1907—1908 рр. він знову навчався в Новоросійському університеті і під керівництвом П. Г. Мелікова (Мелікішвілі) виконав дипломну роботу по вилученню урану з солей урану. В 1909 р. закінчив фізико-математичний факультет з дипломом першого ступеня за спеціальністю “хімія”. Протягом року продовжував працювати над дослідженням радіоактивності калійних мінералів під керівництвом професора К. Д. Сидоренка.

Влітку 1910 р. Є. С. Бурксер отримав від Технічного товариства відрядження у Францію, Бельгію і Німеччину, де він ознайомився з радіологічним обладнанням і замовив його. За дорученням хімічного відділу Російського технічного товариства Є. С. Бурксер взявся за організацію спеціальної радіологічної лабораторії. Для її обладнання він використовував і власні кошти, отримані за роботу у приватних середніх учбових закладах. З часу організації цієї лабораторії Є. С. Бурксер був її завідувачем і єдиним штатним працівником. З 1911 р. почав виходити збірник “Труды химической и радиологической лаборатории”.

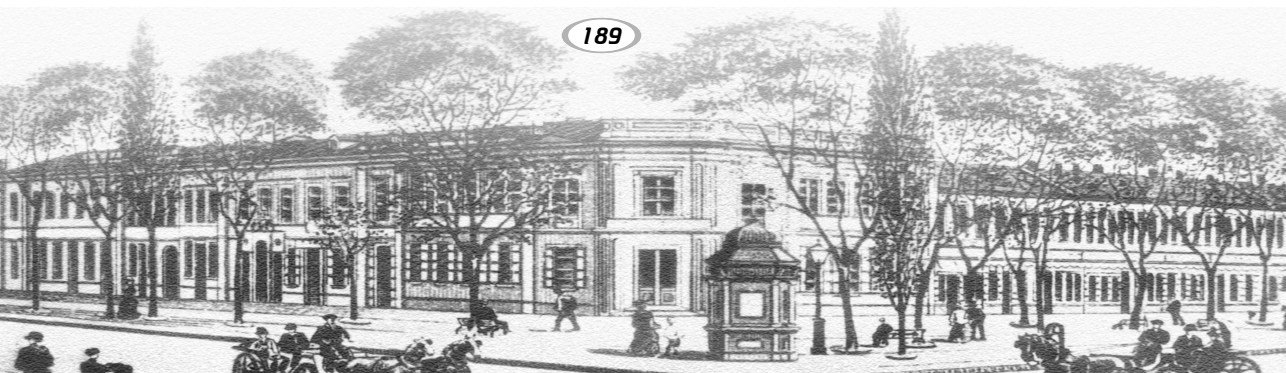
Протягом 1911 р. вперше було досліджено радіоактивність одеських лиманів; з 1912 до 1918 р. були організовані радіологічні експедиції для дослідження радіоактивності мінеральних вод, повітря, лікарських грязей у Грузії, Абхазії, на Кубані, у Північному Криму, Бессарабії, Україні, Астраханській губ. Зусиллями Є. С. Бурксера та його співробітників у 1914 р. була створена науково-дослідна лабораторія в Іркутську для вивчення радіоактивності природних об'єктів Іркутської губ. У цей же час він вивчав фізичні і хімічні властивості урану, дію радіоелементів на рослини.

У 1919 р. за розпорядженням Раднаркому Є. С. Бурксер увійшов до складу Курортної колегії і зайнявся організацією курортного лікування поранених червоноармійців. З 1920 р. організував гідрологічне і гідрогелогічне відділення Курортного управління і керував ними, входив до складу Курортної комісії. Продовжувались хімічні і радіологічні дослідження в радіологічній лабораторії Технічного товариства. В цей час виконані гідрохімічні дослідження одеських лиманів, фізичних властивостей лікарських грязей. Після ліквідації Технічного товариства на базі лабораторії було організовано виробництво хімічних реактивів і деяких медикаментів.

У 1921 р. за ініціативою Є. С. Бурксера на базі лабораторії був створений Інститут прикладної хімії та радіології. У 1924 р. він видає посібник "Руководство к практическим занятиям по изучению радиоактивности". У 1925 р. в Одесі відбулась Перша загальноукраїнська радіологічна нарада, яка відзначила роботу інституту.

Наукова діяльність Є. С. Бурксера продовжувалась і далі, коли Інститут прикладної хімії та радіології був об'єднаний з хімічним відділенням Одеського університету у вищий учбовий заклад, першим директором і завідувачем кафедри неорганічної хімії був Є. С. Бурксер. У 1925 р. він за видатні наукові досягнення був обраний членом-кореспондентом АН УРСР. У 1926 р. на базі Інституту прикладної хімії створено Одеський хіміко-радіологічний інститут, директором якого було призначено Є. С. Бурксера.

Хіміко-технологічні роботи інституту дозволили створити технологію

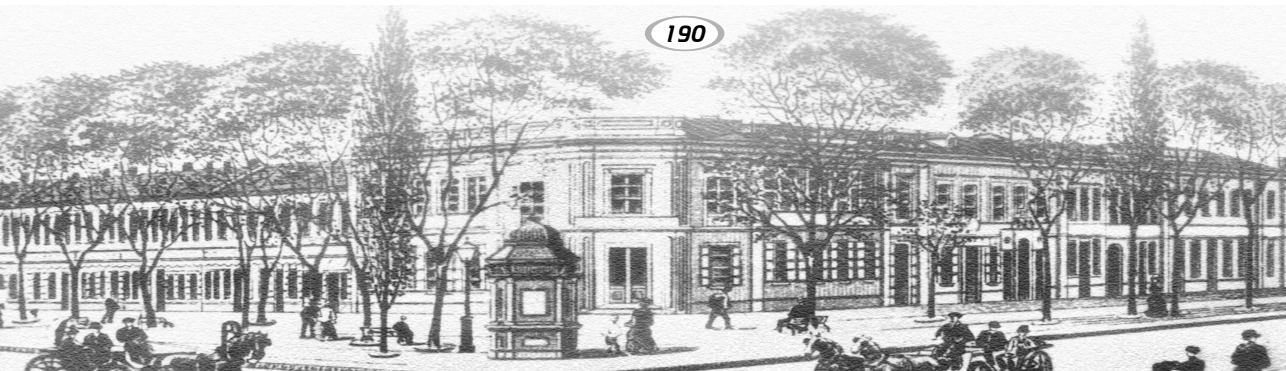

добування з вітчизняної сировини солей літію, рубідію, цезію, торію, лантаноїдів. Ці роботи розпочались ще у 1916 р. за пропозицією О. Є. Ферсмана. Розроблена була також технологія добування агароїду та йоду з чорноморської водорості філофори. Велике значення мали дослідження Є. С. Бурксерера по вивченню міграції солей в атмосфері, які поклали початок аерохімічним дослідженням в СРСР.

У 1925 р. Є. С. Бурксер був у відрядженні в Німеччині для ознайомлення з останніми досягненнями у галузі хімії і радіології. Це дало поштовх роботам з вивчення розсіювання у природі радіоактивних елементів. У 1933—1937 рр. Є. С. Бурксер читав спеціальний курс з радіоактивності, радіоелементів, геохімії і неорганічної хімії в Одеському університеті.

У 1932 р. у зв'язку з реорганізацією Хіміко-радіологічного інституту у два самостійних Є. С. Бурксер перейшов до Інституту рідкісних елементів на посаду заступника директора з наукової роботи, з 1934 р. після нової реорганізації і створення нового хімічного науково-дослідного інституту, став завідувачем сектору рідкісних елементів, після організації Державного НДІ рідкометалевої промисловості — завідувачем сектору рідкісних лужних металів. У галузі радіоактивності і хімії рідкісних елементів була розроблена технологія добування солей літію із сподумену, солей рубідію і цезію із ліпідоліту. Радіологічні дослідження виявили на Україні сильно радіоактивні води у Новограді-Волинському. Одночасно вивчали склад природних газів України, Криму. Роботи по вивченню гідрохімії солоних водоймищ, представлені в монографії “Солоні озера та лимани України”, були премійовані Наркомпросом України і премією ім. Ф. Е. Дзержинського. Є. С. Бурксер продовжував також роботи з розвитку курортного будівництва, реорганізації грязевого господарства, зі створення штучних торф'яних лікарських грязей. У 1929 р. була створена фізико-хімічна лабораторія при Українському Інституті курортології та бальнеології в Одесі, якою керував Є. С. Бурксер.

У 1938 р. Є. С. Бурксер переїхав до Києва, де його призначено спочатку завідувачем відділу геохімії Інституту геологічних наук АН УРСР, а потім директором інституту. Одночасно він читав курс геохімії і радіо-

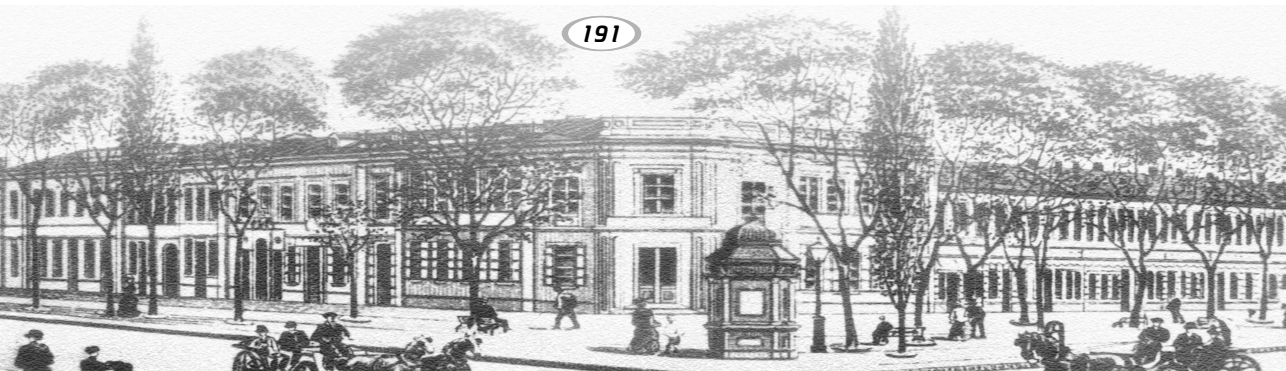
метрії в Київському університеті. В 1939 р. його було обрано головою Комітету з метеоритики АН УРСР. На цій посаді він працював до кінця життя.

Під час Великої Вітчизняної війни, в евакуації в Уфі Є. С. Бурксер організував виробництво хімічних препаратів для потреб оборонної промисловості. В 1943 р. підготував і захистив докторську дисертацію “Соляные водоемы Черноморского побережья юга Украины”. Ці дослідження мали велике значення для використання соляних водоймищ півдня України для промисловості, бальнеології та курортології.

Особливістю робіт Є. С. Бурксера в галузі неорганічної хімії є їх щільний зв'язок з геохімією. Перш за все це цикл робіт, присвячених хімії та технології рідкісних лужних металів. Під керівництвом Є. С. Бурксера були розроблені процеси одержання солей літію із сподумену і лепідоліту методом спікання з сульфатом калію, солей літію, рубідію і цезію із лепідоліту шляхом реакцій у твердій фазі з наступним розділенням за допомогою комплексних сполук. Ці технологічні процеси були здійснені на напіввиробничій установці в Одесі. Одночасно організовано виробництво металевого рубідію і цезію. Є. С. Бурксером виконані також дослідження по виділенню рідкісних лужних металів із алюмосилікатів шляхом іонного обміну у твердій фазі. Цикл робіт Є. С. Бурксера в цій галузі присвячений і рідкісноземельним елементам. Під його керівництвом вивчений процес хлорування мінералів рідкісноземельних елементів і розроблений метод їх одержання із ловчориту. Здійснено вилучення рідкісноземельних елементів і торію із ортиту і монациту.

Поряд з дослідженнями в галузі геохімії і неорганічної хімії виконані роботи, присвячені аналітичній хімії рідкісних елементів (рубідію, цезію, бору, скандію, радіоактивних елементів тощо) і методам їх визначення в промислових і природних об'єктах.

Є. С. Бурксер — дослідник широкого наукового профілю. На це вплинули і його стосунки з В. І. Вернадським, які він встановив ще у 1914 р., порадами якого він користувався. Як вченого його займали питання геохімії, метеоритів. У 1961 р. він створив лабораторію абсолютного віку в ядерній геології.

Видатний вчений, людина великої ерудиції і високої культури, Є. С. Бурксер все життя був пропагандистом науково-технічних знань. З часу утворення Загальносоюзного товариства політичних і наукових знань (1947) він був членом правління Українського відділення. Він написав понад 80 науково-популярних статей і брошур, підготував 15 кандидатів наук. Наукові дослідження узагальнені у 7 монографіях, ним опубліковано понад 300 наукових робіт.

Помер Є. С. Бурксер 25 червня 1965 р.

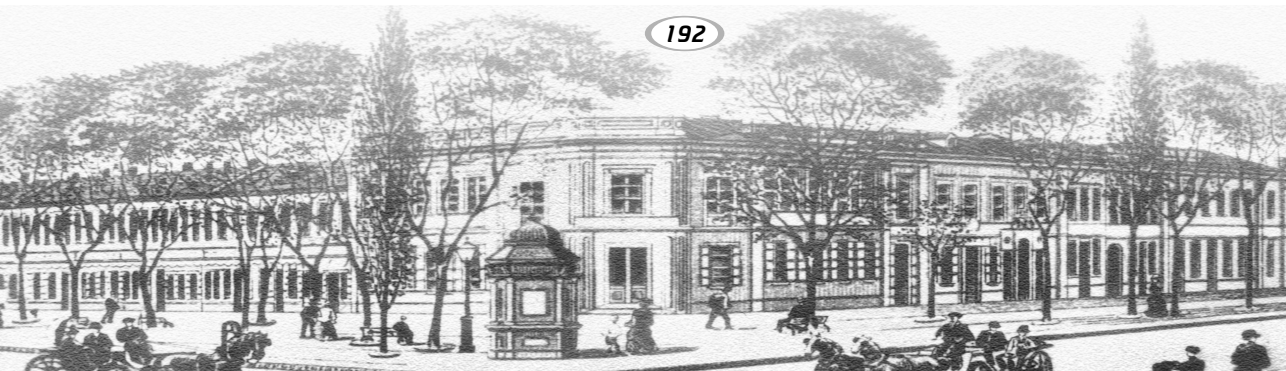
Пр.:

Аэрохимические исследования на Украине / Бурксер Е.С., Бурксер В. В. — К., 1951. — 128 с.; Геохімічні дослідження на Україні // Нариси з історії техніки і природознавства. — 1963. — Вип. 3. — С. 91-114; Радиоактивность Одесской водопроводной воды // Вестн. бальнеологии. — 1911. — № 2. — С. 75-80; Исследование радиоактивности горных пород России / Бурксер Е. С., Зайцев С. Н., Аризо Э. А., Ранев И. Ц. // Зап. Одес. отд. техн. о-ва. — 1912. — Т. 4, № 1. — С. 87-89; К вопросу о выделении корпускул при химических реакциях / Бурксер Е. С., Танатар С. М. // Журн. Рус. физ.-хим. о-ва. Хим. ч. — 1913. — Т. 45, вып. 1. — С. 106; Действие радиоэлементов на растения: Докл., прочит. на засед. Имп. о-ва с/х Юж. России. — Одесса: "Славян." тип. Н. Хрисогелоса, 1915. — 15 с.; Химический анализ лечебной грязи. — Одесса, 1926. — 16 с.; Гидротехнические исследования Куяльницкого лимана во время впуска морской воды. — Х.: Науч. мысль, 1927. — 29 с.; Как определять возраст горных пород и Земли. — К.: Изд-во АН УССР, 1954. — 32 с.; Образование и разрушение химических элементов в Космосе. — К.: Изд-во АН УССР. — 1956; Геохимическая обстановка в южных районах Украинской ССР и прогноз ее изменения в результате орошения. — К.: Изд-во АН УССР, 1956.

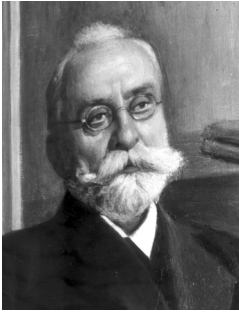
Літ.:

Бурксер Євген Самійлович: Біобібліогр. покажчик літ./ОДНБ ім. М. Горького; Упоряд. Т. І. Олейникова. — Одеса, 1998. — 77 с. — (Вчені Одеси; Вип. [25]); Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. П. Березіна

БУЧИНСЬКИЙ Петро Миколайович

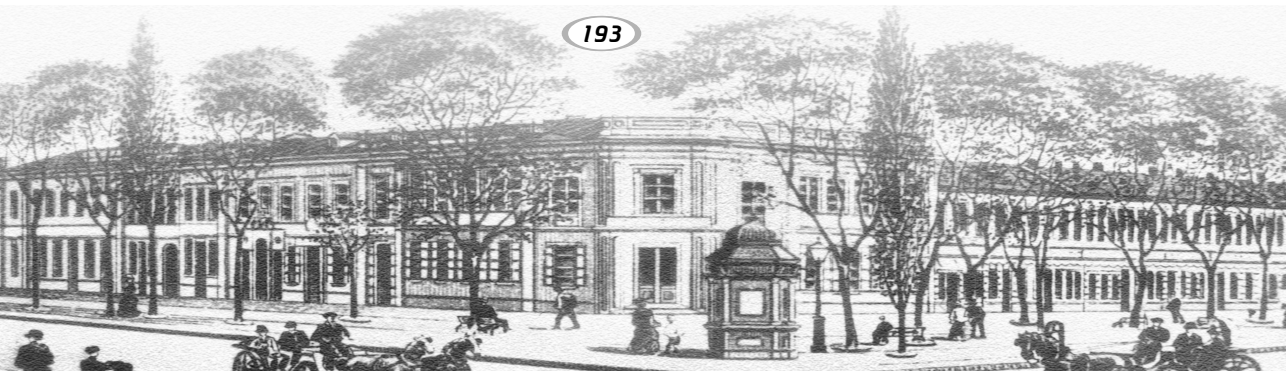
Зоолог, гідробіолог

П. М. Бучинський народився у селі Должок поблизу м. Кам'янець-Подільського 18 лютого 1852 р. в дворянській родині. У 1862 р. він поступив до Хотинського училища, а по закінченні його у Кам'янець-Подільську напівкласичну гімназію, яку закінчив з відзнакою у 1871 р. Потім він поступив на медичний факультет Київського університету Святого Володимира, де вчився протягом трьох років. Потім перейшов на перший курс природничого відділення. З 1875 р. він став вчитися на фізико-математичному факультеті Новоросійського університету і проводити наукові дослідження під керівництвом О. О. Ковалевського. У 1878 р. він закінчив фізико-математичний факультет Новоросійського університету. У наступному році розпочав роботу стипендіатом кафедри, потім — консерватором зоомузею (з 1881 р.) і виконував обов'язки лаборанта в зоологічному і зоотомічному кабінетах. У 1885 році його було обрано секретарем Новоросійського Товариства природознавців, де він працював 16 років.

У 1891 р. у Москві П. М. Бучинський захистив магістерську дисертацію “К истории развития мизид” і став приват-доцентом, працюючи на цій посаді до 1897 р. Одночасно викладав фізику, природничу історію у гімназіях та училищі.

Докторська дисертація на тему “Наблюдения над эмбриональным развитием Malacostraca” була захищена у 1894 р. у Варшаві.

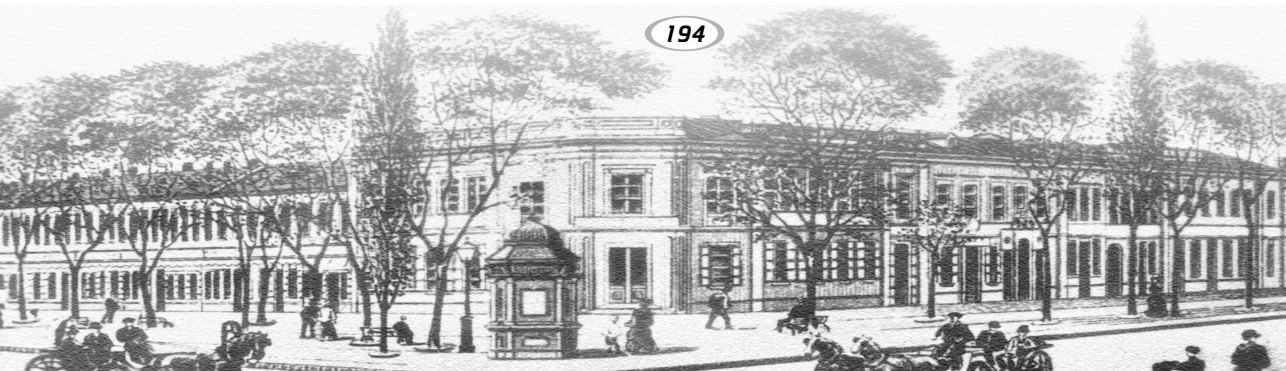
У 1891—1897 рр. П. М. Бучинський читав лекції з анатомії людини та проводив практичні заняття з цього курсу, з загальної та часткової гістології і мікроскопічної техніки, також викладав ембріологію хребетних та загальну зоологію. У 1898 р. він став екстраординарним професором. З цього року він викладав загальну гістологію, порівняльну анато-

мію (органи рослин та тварин), проводив заняття з порівняльної анатомії.

З листопада 1899 р. П. М. Бучинський став ординарним професором Новоросійського університету. У 1902—1903 рр. він завідував також зоотомічним кабінетом та створеною ним лабораторією. У 1904—1911 рр. працював на кафедрі зоології. У 1907 р. П. М. Бучинський викладав курси: загальної гістології, часткової гістології, а у 1908 р. — курс порівняльної анатомії хребетних. У 1909 р. П. М. Бучинський тимчасово керував кабінетом фізичної географії та метеорологічною обсерваторією. За спогадами М. Г. Лігнау, викладання лекцій було серйозне і стримане, не захоплювало студентів. Але Петро Миколайович вмів активізувати досліду роботу і студентів, і лаборантів, що починали працювати у зоотомічному кабінеті під його керівництвом, він тепло і співчутливо ставився до молодих наукових робітників. Він організував студентський біологічний гурток і керував його роботою. Велику увагу П. М. Бучинський приділяв улаштуванню і поповненню зоологічного кабінету і його музею, розгорнув у ньому відділ остеології. Можливість для цього виникла у зв'язку з переходом кабінетів кафедри з будинку по Преображенській вулиці на риг Дворянської та Єлизаветинської (Щепкіна) вулиць. Дбав він і про поповнення анатомічного кабінету наочним приладдям.

П. М. Бучинський заснував університетську приморську біостанцію на Малому Фонтані, щоб вести систематичні гідробіологічні дослідження та педагогічну роботу. Міністерство відмовилося асигнувати цю роботу, але завдяки активності Петра Миколайовича станція була організована і існувала 20 років, з 1902 до 1922 р. На цій станції було виконано багато важливих дослідів. Лаборантами були М. Г. Лігнау та М. В. Куделін, під їх керівництвом працювали студенти. Тут, особливо М. В. Куделіним, було зібрано колекції фауни Одеської затоки. Станція привертала увагу шкільних екскурсій, давала матеріали для лабораторних праць Новоросійському та іншим університетам, готувала колекції для місцевих музеїв. Він був першим завідувачем станції. П. М. Бучинський надрукував багато праць, повний перелік яких міститься у 39-му томі “Записок” Товариства природознавців до ювілею (1914) його

праці президентом Товариства, включаючи історію розвитку науки у Одесі.

П. М. Бучинський був привітною, сердечною, скромною людиною з невтомною енергією. Він був також редактором “Записок” Товариства природознавців. Цій роботі він віддавав багато уваги і часу. Перебування його на цих посадах було періодом найактивнішої діяльності Товариства. В цей час (початок 90-х років) Товариство організувало глибоководну Чорноморську експедицію, в якій брали участь зоолог О. О. Остроумов, хімік А. О. Лебединцев, хіміко-бактеріолог М. Д. Зелінський. Він був ініціатором організації комісії для дослідження лиманів (1886).

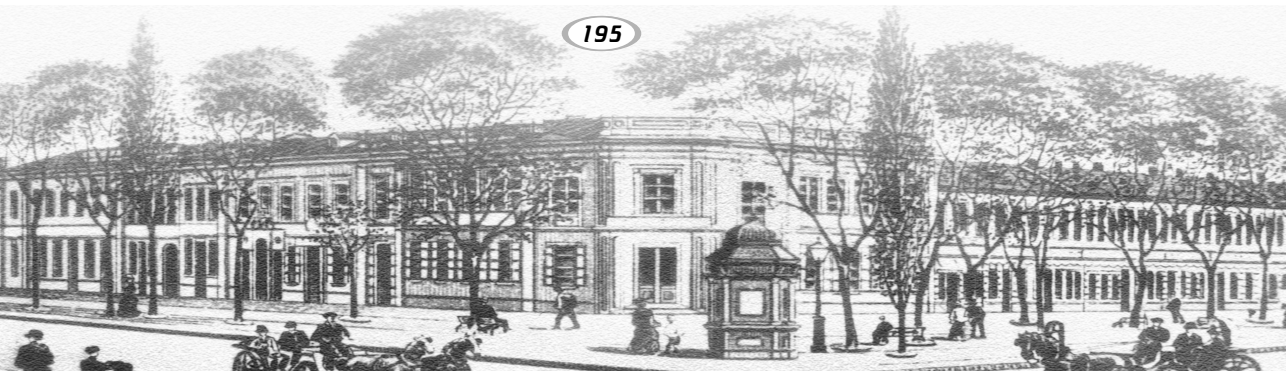
Петро Миколайович створив університетський Біологічний гурток (1904), тобто науковий семінар з природознавства, що мав великий вплив на розвиток біології в Одесі.

Багато зусиль Петро Миколайович доклав для збору грошей для стипендії ім. О. О. Ковалевського. Великою заслугою була популяризація наукових знань, організація при Товаристві публічних лекцій, які проходилися в 1895-1905 рр.: його популярний курс анатомії людини привертав до себе велику увагу з боку слухачів-робітників. П. М. Бучинський був членом лекційного комітету при міській аудиторії (клуб трамвайщиків), а з 1900 р. був Председателем лекційного Комітету і тут організував природничий музей.

У 1910 р. П. М. Бучинський припинив викладання і повернувся до Кам'янця-Подільського, де працював до 1927 р., заснував природничий музей (1913) та місцеве Товариство природознавців (1911).

Після того, як було відкрито Каменецький Український державний університет він повертається до викладацької роботи. Його обирають ординарним професором по кафедрі зоології та деканом фізико-математичного факультету.

У 1919 р. Петру Миколайовичу надано звання заслуженого професора. У 1921 р., коли замість університету були створені 2 інститути, П. М. був назначений деканом факультету професійної освіти у ІНО, а з 1 жовтня 1922 р. до 23 жовтня — ректором інституту.

До кінця життя П. М. Бучинський проводив викладацьку, наукову та громадську роботу.

П. М. Бучинського було нагороджено орденами Святого Станіслава, Святої Анни III ступеня, медаллю Пам'яті царствування Олександра III та медаллю Пам'яті царствування династії Романових. Він мав чин статського радника.

Помер 18 вересня 1927 р.

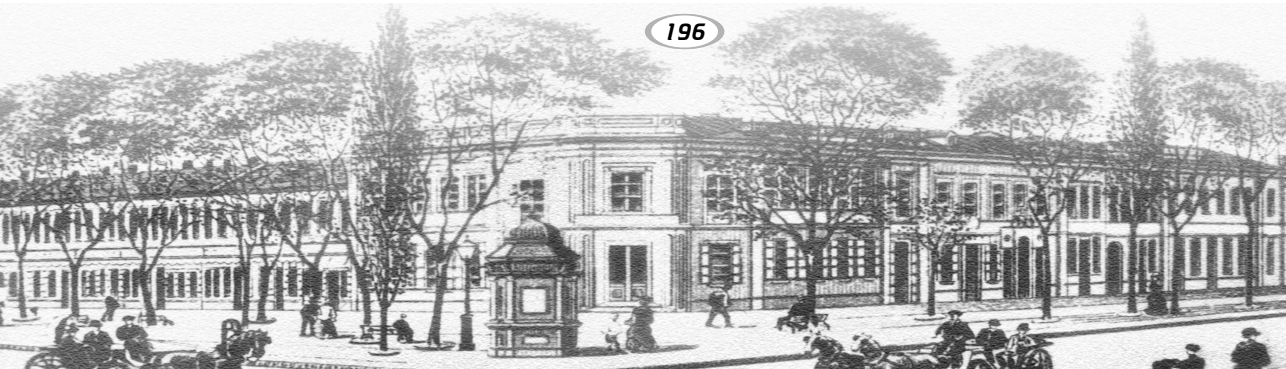
Пр.:

К истории развития мизид // ЗНОЕ. — 1890. — Т. 15, вып. 2. — С. 79-174; К вопросу о развитии дождевого червяка (*Lumbricus terrestris*) // Там же. — 1891. — Т. 7, вып. 2. — С. 11-71; Наблюдения над эмбриональным развитием *Malacostraca* // Там же. — 1893. — Т. 18, вып. 1. — С. 1-216; Об общих чертах в строении нервной системы позвоночных животных и кольчатых червей // ЗИНУ. — 1880. — Т. 31, ч. ученая. — С. 227-232; Простейшие организмы Хаджибейского и Куяльницкого лиманов: (Предвар. сообщ.) // ЗНОЕ. — 1895. — Т. 20, вып. 1. — С. 137-148; Фауна одесских лиманов // Там же. — 1897. — Т. 21, вып. 2. — С. 135-219.

Літ.:

Бучинский П. Н. // Венгеров С. А. Источники. — 1900. — Т. 1. — С. 408; НЭСБЕ. 1912. — Т. 8. — С. 778; ЭСРБГ. — Т. 7. — С. 270; Пузанов И. И. Столетние итоги зоологических исследований в Одессе // Тр. ОГУ: Юбил. сб. — 1954. К. — С. 73-84; Прендель А. Р. Роль одесских ученых в изучении фауны беспозвоночных Черного моря и ближайших материковых водоемов // Там же. — С. 49-56; Пузанов И. И. Вклад одесских ученых в развитие зоологической науки // Тез. докл. одес. общегор. биол. науч. конф. Зоол. науки. — Одесса, 1954. — С. 3-6; Історія ОДУ за 100 р. — С. 138-158. Кузнецов В. А. Научная, педагогическая и культурно-просветительская деятельность профессора Петра Николаевича Бучинского // Науч. тр. Зоол. музея ОНУ. — Одесса, 2001. — Т. 4. — С. 190-205; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

М. А. Віннікова

В

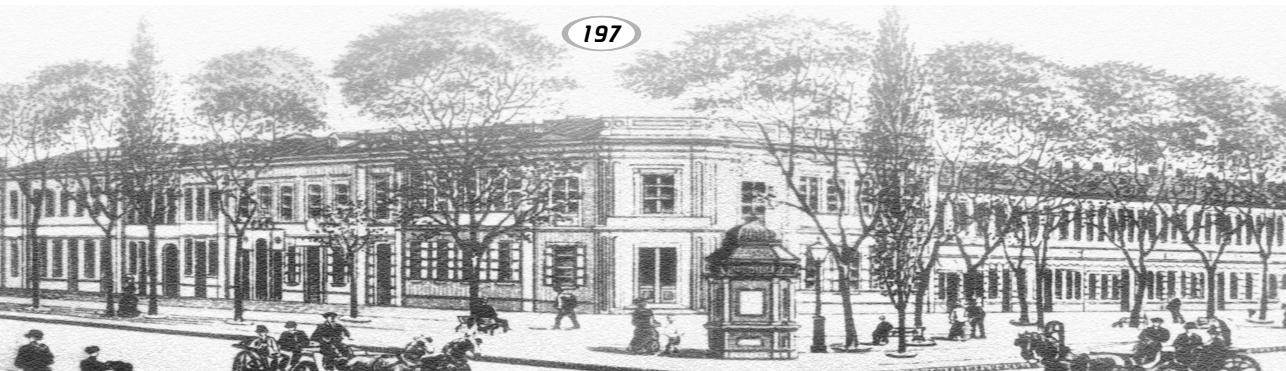

ВАЙНШТЕЙН Осип Львович

Історик-медієвіст

О. Л. Вайнштейн народився 6 грудня 1894 р. в Бендерах у родині дрібного службовця банку. Його батьки належали до міщанського стану. Багато років наукової і педагогічної діяльності видатного вченого були пов'язані з Одесою та Одеським державним університетом. Як вказував він сам в автобіографії, з 1900 р. жив безвиїзно в Одесі. Тут у 1915 р. майбутній професор Одеського та Ленінградського університетів закінчив із золотою медаллю гімназію і вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського університету.

Талановитий та ерудований студент швидко почав звертати на себе увагу в академічному середовищі своїми учбовими досягненнями. На третьому курсі він був відзначений золотою медаллю за роботу «Початок

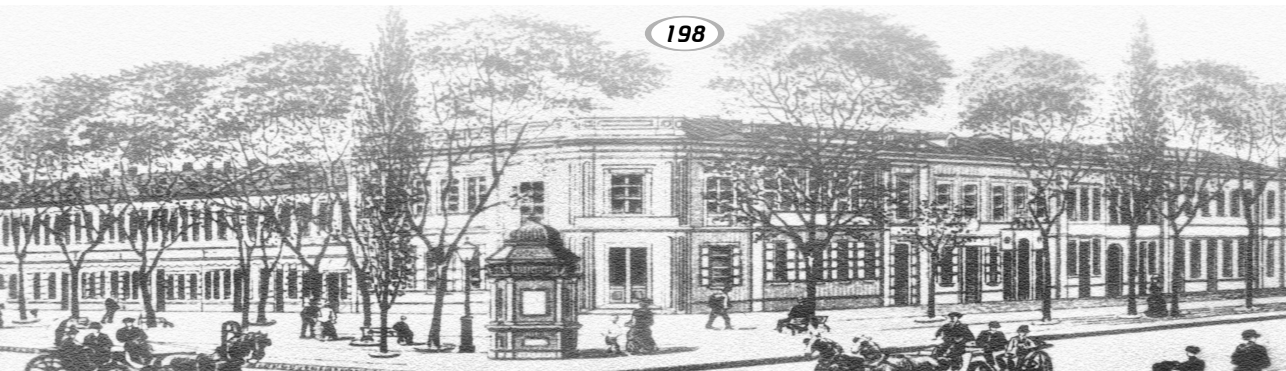
розколу у францісканському ордені”. Його науковим керівником був видатний вчений-історик Є. М. Щепкін.

У 1920—1922 рр. О. Л. Вайнштейн вчився в аспірантурі кафедри все-світньої історії Новоросійського університету. З 1923 р. він приступив до викладання курсу лекцій з всесвітньої історії, працюючи викладачем в Інституті профосвіти (колишньому університеті) та ряді інших одеських вузів. У той же час він працював в Центральній науковій бібліотеці (університету) на посаді вченого секретаря, заступника директора, а в 1931—1933 рр. — її директора.

20—30-ті рр. стали періодом напруженої наукової роботи О. Л. Вайнштейна. Коло його наукових інтересів складала проблеми історії Італії в середні віки та історії Франції нового та новітнього часу. Використовуючи матеріали Воронцовського та Строганівського фондів Наукової бібліотеки університету, а також бібліотек Парижу, де молодий вчений в серпні-листопаді 1927 р. був у науковому відрядженні, він уже в 20-ті роки опублікував ряд статей, присвячених аналізу творчості Вольтера, Ш. Фур'є, подій Великої Французької революції та Паризької комуни, історії середньовічної Флоренції. Зокрема в цей час вийшли з-під його пера “Очерки по истории эмиграции в эпоху Французской буржуазной революции”, які він створив на базі ретельного вивчення першоджерел.

Ця його перша монографія з'явилася в 1924 р. Всього за своє життя О. Л. Вайнштейн видав більше 150 друкованих робіт. Як справедливо зазначав у свій час близький друг Осипа Львовича відомий фахівець-новіст В. С. Алексєєв-Попов, О. Л. Вайнштейн “був істориком рідкісного в наші дні широкого профілю”. Дійсно цінною властивістю робіт цього видатного вченого була багатоплановість, пов'язана з постійним інтересом його до методологічних аспектів історичної науки, її взаємозв'язків з історією філософії та громадської думки. Широка діапазону наукових інтересів завжди сполучалася у нього з рідкісною повнотою і глибиною вивчення джерел. Осип Львович зробив цінний внесок, зокрема, у вивчення цілого ряду проблем нової історії Франції періоду революції XVIII ст. та Паризької комуни, присвятивши цьому ряд своїх капітальних праць.

У 1928—1929 рр. О. Л. Вайнштейн брав активну участь в першому

Всесоюзному з'їзді істориків-марксистів, де виступив з доповіддю “Французькі купецькі колонії у Леванті”. За своє життя він був учасником цілого ряду міжнародних конгресів і нарад істориків.

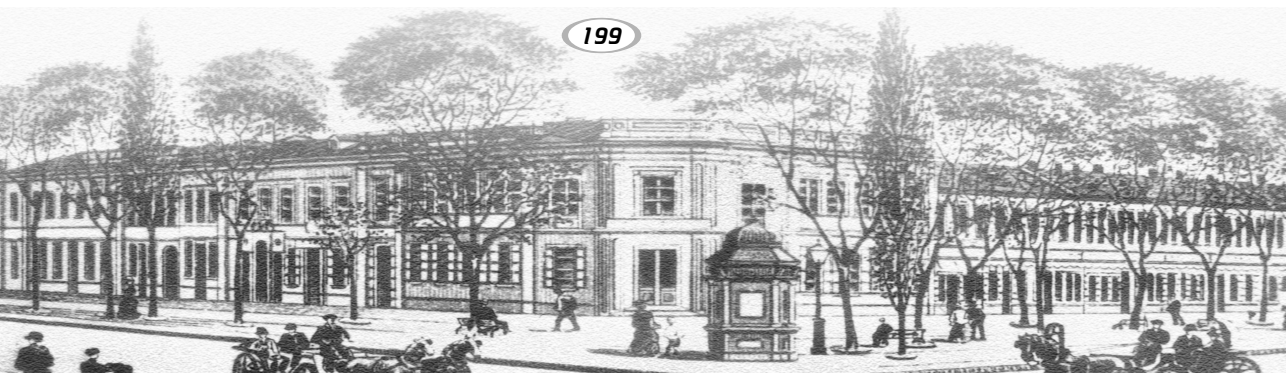
Активною була участь О. Л. Вайнштейна в роботі таких наукових товариств як Асоціація сходознавства (1927—1933), Комісія з історії історичних знань при АН СРСР (до 1947р.), Товариство істориків-марксистів (1926—1935).

У 1934 р. Атестаційна комісія Наркомпросу затвердила О. Л. Вайнштейна в званні професора. В ці роки професор О. Л. Вайнштейн проводив в Одесі велику громадську роботу, працюючи головою правління Будинку вчених (1932—1934), членом обласної Секції наукових працівників (1933—1935), членом обкому союзу працівників вищої школи (1934—1935).

У липні 1935 р. на запрошення Ленінградського університету О. Л. Вайнштейн очолив кафедру історії середніх віків. У той же час він стає керівником одного з відділів Інституту історії матеріальної культури АН СРСР, а також групи всесвітньої історії Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР. В цьому інституті О. Л. Вайнштейн працював до останніх днів свого життя. Він був також за сумісництвом директором Наукової бібліотеки ім. О. М. Горького, а також головою місцевому Ленінградського університету (1942—1944 рр.).

У 1938 р. без захисту О. Л. Вайнштейну було присуджено науковий ступінь кандидата історичних наук, а в 1940 р. він став доктором історичних наук. Як докторську дисертацію О. Л. Вайнштейн захистив свою працю “Историография истории средних веков в связи с развитием исторической мысли от начала средних веков до наших дней”. На захисті його опонентами були відомі історики-академіки: Є. В. Тарле, Е. А. Космінський, професор С. Н. Палк, які дали високу оцінку праці вченого.

У цей час наукова активність О. Л. Вайнштейна остаточно зосередилася в галузі медієвістики. Здобутком наукової діяльності вченого в 30—50-ті рр. стало багато статей з історії середньовіччя в Німеччині, Італії, Франції, а також його фундаментальна монографія “Россия и Тридцатилетняя война” (М., 1949).

Багаторічні наукові зусилля вченого в галузі історіографії знайшли своє втілення в його фундаментальних монографіях післявоєнного часу: “Западноевропейская средневековая историография” (Л., 1964), “История советской медиевистики. 1917—1966” (Л., 1968), “Очерки развития буржуазной философии и методологии истории в XIX—XX вв.” (Л., 1979). Плідною була праця О. Л. Вайнштейна в творчих колективах таких відомих видань як “Всемирная история”, БСЭ, “Французский ежегодник”, де він був не тільки автором наукових матеріалів, але й висококваліфікованим редактором.

Осип Львович був знавцем кількох мов, ерудованим і талановитим лектором, прекрасним методистом, автором кількох підручників та учбово-методичних розробок з історії середніх віків. Праця професора О. Л. Вайнштейна була відзначена кількома державними нагородами СРСР: орденом “Знак пошани” (1944), медалями “За оборону Ленінграда” та “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні” (1945).

О. Л. Вайнштейн був видатним вченим-істориком, який вніс гідний внесок у розвиток української і російської науки, душевною і чуйною людиною, добрим наставником студентської молоді. Серед сузір’я славетних діячів вітчизняної науки його ім’я по праву посідає визначне місце.

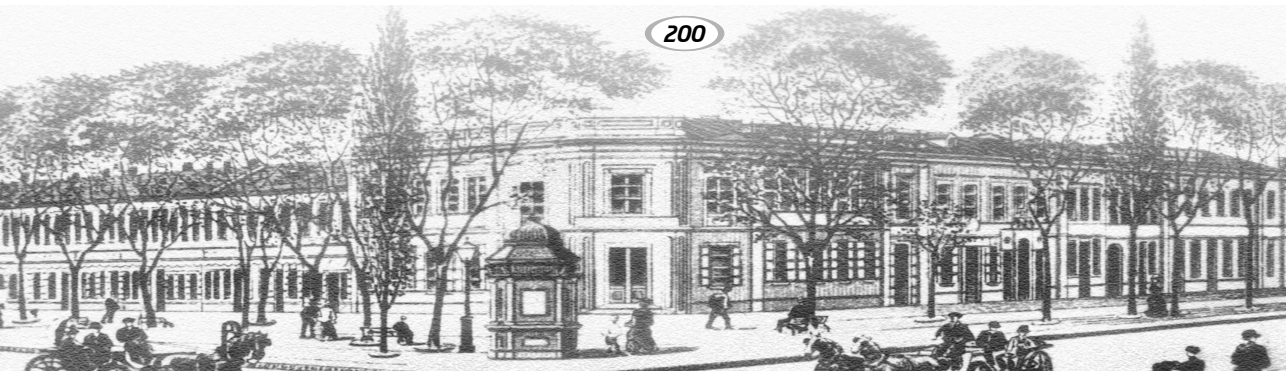
Помер О. Л. Вайнштейн 27 липня 1980 р.

Пр.:

Западноевропейская средневековая историография. — М.; Л.: Наука, 1964. — 483 с.; Историография истории средних веков в связи с развитием исторической мысли от начала средних веков до наших дней. — М.; Л.: Соцэкгиз, 1940. — 372 с.; История Парижской коммуны. — М., 1932. — 205 с.; История советской медиевистики, 1917-1966. — Л.: Наука, 1968. — 424 с.; Очерки по истории французской эмиграции в эпоху Великой революции. — Х.: Госиздат Украины, 1924. — 127 с.; Очерки развития буржуазной философии и методологии истории в XIX-XX вв. — Л.: Наука, 1979. — 270 с.; Россия и 30-летняя война 1618-1648 гг. — Л., 1947. — 216 с.

Літ.:

Наука и науч. работники СССР. — С. 54; К 70-летию О. Л. Вайнштейна // Ср. века. — 1965. — Вып. 22. — С. 259; Калущька Л. П., Фрідман Г. В. З історії радянської медієвістики // Вісн. Харків. ун-ту. Сер. Історія. — 1975. — Вип. 4, № 45. — С. 18-22; Осип Львович Вайнштейн: (Некролог) // Вопр. історії. — 1980. — № 12. — С.181;

Алексеев-Попов В. С. Осип Львович Вайнштейн: (Некролог) // Франц. ежегодник, 1980. — М., 1981. — С. 238-239; Осип Львович Вайнштейн: (Некролог) // Новая и новейш. история. — 1981. — № 2. — С. 56-57; Рамм Б. Я. Научная и общественная деятельность О. Л. Вайнштейна (1894-1980) // История и историки: Историогр. ежегодник, 1983. — М., 1987. — С. 258-270; Библиография трудов О. Л. Вайнштейна // Ср. века. — 1988. — Вып. 51. — С. 325-332; Боровой С. Я. Воспоминания. — М.; Иерусалим, 1993; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

П. М. Тоцький

ВАКСМАН Юрій Федорович

Фізик, спеціаліст з напівпровідників

Ю. Ф. Ваксман народився 7 травня 1952 р. у селищі міського типу Врадіївка Миколаївської обл. Батько працював вчителем фізики і математики в середній школі. У 1968 р. закінчив середню школу з срібною медаллю і вступив на фізичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. По закінченні університету продовжив навчання в аспірантурі на кафедрі експериментальної фізики, яку очолював професор В. В. Сердюк. З 1976 по 1996 р. працював асистентом, старшим викладачем, доцентом кафедри експериментальної фізики. З 1996 р. працює на посаді професора кафедри експериментальної фізики.

У 1977 р. захистив кандидатську дисертацію “Дослідження самоактивованої люмінесценції селеніду цинку”. У 1993 р. у Спеціалізованій вченій раді Чернівецького державного університету захистив докторську дисертацію “Люмінесценція монокристалів селеніду цинку і випромінюючих структур на їх основі”.

Основними напрямками наукових досліджень є: дослідження процесів випромінювальної рекомбінації у напівпровідниках A_2B_6 ; напівпровідникових кристалофосфорів для потреб промисловості; створення та дос-

лідження світловипромінюючих напівпровідникових структур; розробка люмінесцентних методів визначення складу власних і домішкових дефектів у монокристалах селеніду цинку.

Проведені Ю. Ф. Ваксманом дослідження дозволили визначити вплив власних і домішкових дефектів на спектр випромінювання, встановити структуру центрів люмінесценції і механізм її збудження. Зокрема встановлено, що асоціативні донорно-акцепторні пари є основними центрами, що обумовлюють люмінесцентні і фотоелектричні властивості досліджуваних матеріалів. Визначено умови формування центрів самоактивованої і активованої люмінесценції та їх енергетичний спектр. Результати досліджень дають можливість контрольованого керування складом власних і домішкових дефектів у напівпровідникових кристалофосфорах. Розроблено методи інверсії типу провідності в монокристалах селеніду цинку, що дозволяє створити електролюмінесцентні структури, випромінюючі в синьо-голубій області спектру.

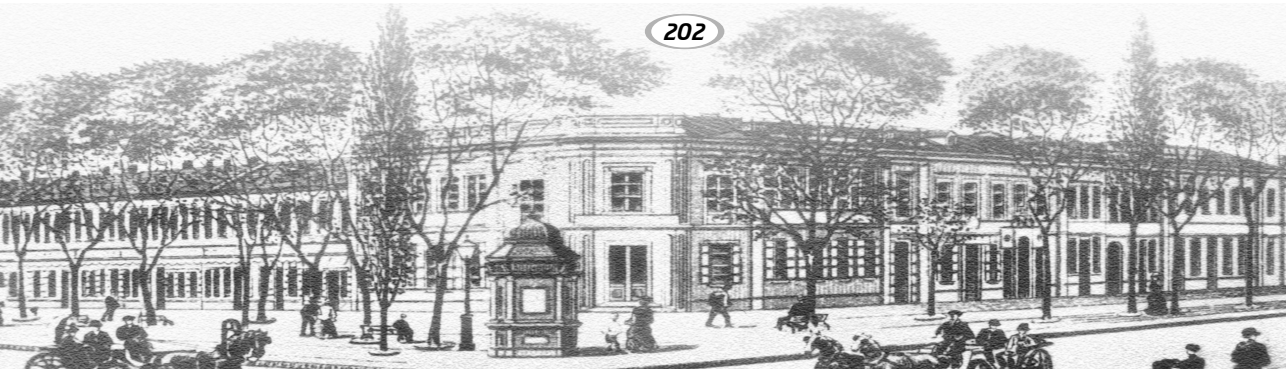
Викладає дисципліни за фахом: “оптика”, “кристалофізика”, “люмінесценція напівпровідників”. Опубліковано близько 60 наукових робіт. Ю. Ф. Ваксман взяв участь у роботі двадцяти двох міжнародних, всесоюзних та республіканських наукових конференцій з проблем фізики напівпровідників. Серед публікацій учбовий посібник “Люмінесценція напівпровідників”, рекомендований для студентів вузів. Здійснює керівництво науковою роботою аспірантів. Член Спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій.

Пр.:

Studies of Long-Wave Luminescence of Zinc Selenide Monocrystals / Yu. F. Vaksman, V. V. Serdyuk, N. N. Korneva // Phys. Stat. Sol. (A). — 1985. — Vol. 91. — P. 173-183; Механизмы голубого излучения светодиодов на основе селенида цинка // Ваксман Ю. Ф., Краснов А. Н., Пуртов Ю. Н. // Физика и техника полупроводников. — 1995. — Т. 29, № 7. — С. 1186-1189; Излучательная рекомбинация в монокристаллах селенида цинка, активированных кислородом // Там же. — С. 346-348; Донорно-акцепторні центри випромінювання в монокристалах селеніду цинку // Вісн. ОДУ. — 1998. — № 3. — С. 10-13.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000.

ВАЛЬТЕР

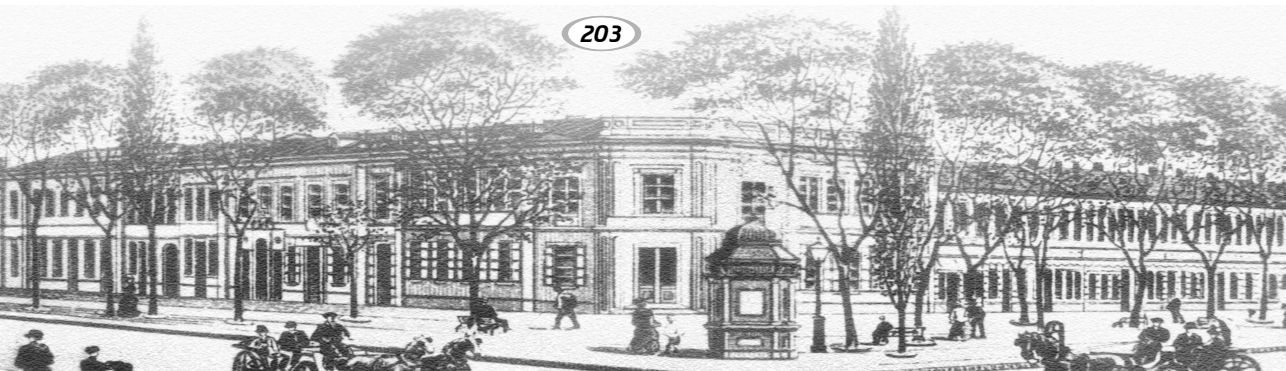
Петро Олександрович

Медик, спеціаліст з внутрішніх хвороб

П. О. Вальтер народився в 1856 р. у родині відомого російського анатома і фізіолога професора О. П. Вальтера. Закінчив Медико-хірургічну академію з відзнакою та премією ім. Іванова і званням лікаря. Був вихованцем школи С. П. Боткіна. У 1886 р. у Петербурзі П. О. Вальтер захистив докторську дисертацію на тему “О влиянии антипирина на азотистый обмен и усвоение частей пищи у лихорадочных и здоровых”. Викладати почав з 1887 р. як приват-доцент пропедевтичної терапевтичної клініки, якою завідував В. О. Манассеїн. Наступні два роки П. О. Вальтер підвищував кваліфікацію у закордонному відрядженні у Німеччині. З 1890 по 1893 р. служив лікарем для відряджень при клінічному військовому госпіталі, а наступні три роки — молодшим лікарем Варшавського Олександрівського лазарету. У 1896 р. за сумлінну працю П. О. Вальтер був переведений на посаду старшого лікаря Різдвяного барачного лазарету і директора лікарні для прихожих хворих у Петербурзі. З 1890 р. читав лекції у різних учбових закладах (медичній академії, жіночому медичному інституті, училищі лікарських помічниць та фельдшерниць) з питань окремої патології і терапії, з діагностики, бактеріології та клініки внутрішніх захворювань.

З 1902 р. П. О. Вальтер працював у Новоросійському університеті ординарним професором, завідувачем кафедри лікарської діагностики з пропедевтичною клінікою (1903—1914). Читав курси діагностики захворювань шлунку, печінки, нирок, кишечника, черевини. У 1913 р. одержав звання заслуженого професора.

П. О. Вальтер був талановитим вченим і організатором учбового процесу. Він — автор більше 20 наукових праць, присвячених вивченню обміну речовин у гарячкових хворих. Разом із С. В. Левашовим став засновником одеської терапевтичної школи. Він переклав з німецької

підручник з бактеріології. Протягом двох років (1907—1908) редагував перший російський журнал з рентгенології “Рентгеновский вестник”, що видавався в Одесі на приватні кошти.

У травні 1919 р. революційний студентський комітет звільнив його з посади за відмову співпрацювати. За наказом Наркомату освіти П. О. Вальтера відраховували зі списків викладачів Новоросійського університету “за вислугою положеного срока”. Подальша доля П. О. Вальтера невідома.

Літ.:

[Профессор диагностики П. А. Вальтер оставлен по выслуге 25 лет в ИНУ на 5 лет]// Одес. новости. — 1910. — 2 дек. (№ 8283); Золотарев. Биогр. словарь. — С. 70; Очерки развития науки в Одессе. — С. 295, 296; Hausmann. — S. 301, 617, 623-624; Одес. медуниверситет, 1900—2000. — С. 14, 61, 62; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

ВАЛЬЦ Яків Якович

Ботанік

Я. Я. Вальц народився у 1841 р. у Києві. У 1857 р. він закінчив київську гімназію із золотою медаллю і став студентом Київського університету. У 1861 р. Я. Я. Вальц одержав ступінь кандидата за випускню роботу “История развития папоротников от произрастания спор до развития первых вай”. У відгуці на цю роботу підкреслювалось, що вона виходить з ряду звичайних кандидатських міркувань, а її автор — досконально вивчив літературу і провів самостійні спостереження у ботанічному саду Київського університету.

У 1861—1863 рр. Я. Я. Вальц був стипендіатом Київських педагогічних курсів, після закінчення яких викладав природничу історію у

київській гімназії. У тому ж році він захистив у Київському університеті магістерську дисертацію “О неустаревшем зародыше *Aspidium Filix mas Roth.*”, в якій детально описав спори цієї папороті, виділяючи гостро- і широкооблямовані, розвиток заростку та антеридіїв і архегоніїв на ньому.

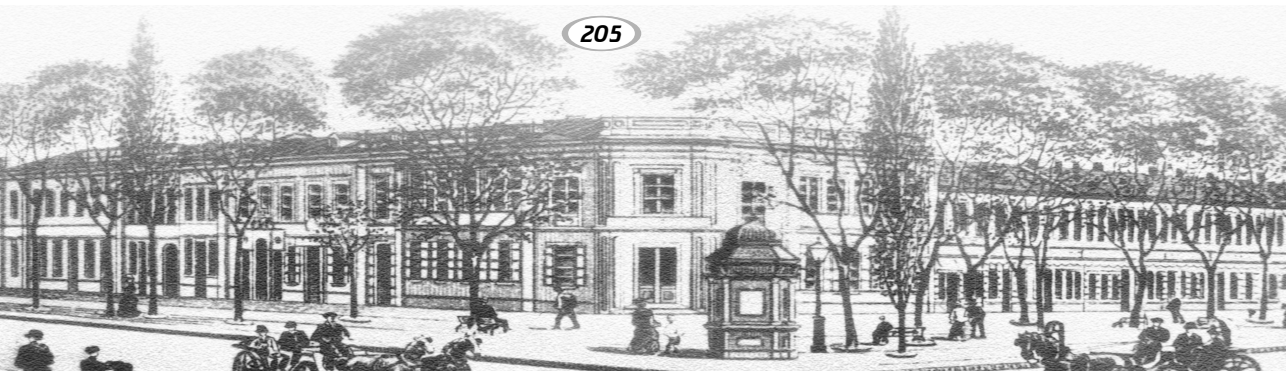
Після захисту Я. Я. Вальца відрядили за кордон (листопад 1863 — червень 1865 рр.) для підготовки до професорського звання. Він працював у лабораторіях і слухав лекції з ботаніки (А. Браун, Берлін), систематики (Ашерсон), анатомії і фізіології рослин (Ганштейн), історії розвитку водоростей (Принсгейм), але особливо довго працював у А. де Барі у Фрейбургу.

За кордоном Я. Я. Вальц вивчав будову і розподіл судинних пучків у папоротей, розвиток точки росту плаунка, запліднення у *Lamium amplexicaule* і *Oryza candestina*, розвиток заростку *Godetia*, досліджував водорості *Hydrurus*, *Batrachospermum*, гриб *Mizocitium*, що зустрічається у клітинах спірогіри, антеридії і сперматозоїди Осмунди королівської тощо. Про результати досліджень він доповідав на з'їзді німецьких природознавців у Гіссені, на зборах Бранденбурзького ботанічного товариства.

У А. де Барі Я. Я. Вальц підготував докторську дисертацію на тему “Морфология и систематика рода *Vaucheria* DC”, яку захистив у 1865 р. В ній критично поставився до існуючої думки про дихотомічне галуження у представників цього роду, виділив 11 замість 50 видів (за формою антеридіїв), констатував наявність паразитних грибів.

У 1868—1871 рр. Я. Я. Вальц працював спочатку приват-доцентом, а потім екстраординарним професором кафедри ботаніки Київського університету, керуючи також університетським Ботанічним садом, сприяючи розвитку його колекцій і зміцненню наукових зв'язків. Я. Я. Вальц був обраний президентом Київського товариства природознавців.

З 1871 по 1881 р. цей талановитий вчений працював у Новоросійському університеті, спочатку ординарним професором, а потім завідувачем кафедри ботаніки, деканом фізико-математичного факультету. Це була яскрава енергійна людина. Він не тільки блискуче читав лекції студен-

там, захоплюючи своїх слухачів, але й був талановитим популяризатором і організатором науки. Я. Я. Вальц брав активну участь у роботі Товариства сільського господарства Південної Росії і Новоросійського товариства природознавців. Видав лекції про грибкові хвороби культурних рослин, працював над онтогенезом водоростей і грибів. Він був одним із піонерів цього напрямку в Росії.

На жаль, доля відвела Я. Я. Вальцу всього 40 років свідомого творчого життя. Він тяжко захворів і з 1881 р. до самої смерті (29 листопада 1904) перебував у лікарні.

Його ім'ям В. А. Ротерт назвав один із видів вошерії — *Vaucheria valtzi*.

Пр.:

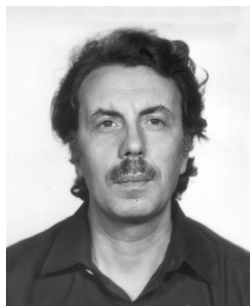
Заметка о развитии зооспор у водорослей // Тр. I съезда естествоиспытателей. Отделение ботаники. — С.Пб., 1867-1868. — С. 34-40; Значение грибов в экономии природы // ЗОСХЮР. — 1872. — Т. 1. — С. 9-20; О болезнях культурных растений, зависящих от грибов // Там же. — 1873. — Т. 1. — С. 1-11; О влиянии света на некоторые процессы растительной жизни // ЗИНУ. — 1876. — Т. 18. — С. 1-29; О размножении растений частями семян // Там же. — Т. 20. — С. 359-367; Морфология и систематика рода *Vaucheria* DC (*Ectosperma* Vauch.) // Киев. унив. изв. — 1865. — Т. 10, окт., отд. 1. — С. 1-18; Т. 11, нояб., отд. 2. — С. 1-22.

Літ.:

Иконников. — С. 89-93; Вальц Я. Я.: [Некролог] // Ист. вестник. — 1905. — Т. 99, янв. — С. 374; 100-летие Киевской гимназии. — К., 1911. — Т. 1. — 548 с.; Венгеров. КБС. — Т. 1. — С. 73-75; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

ВАРБАНЕЦЬ Павло Дмитрович

Математик, фахівець з теорії чисел

П. Д. Варбанець народився 18 листопада 1936 р. в Одесі у родині болгарських переселенців, потомствених селян. Батько був талановитою людиною: маючи п'ятикласну освіту, він працював начальником статистичного обліку будівництва в одному з таборів, де відбував строк ув'язнення в 30-ті рр. Вихованням дітей займалася мати. Саме завдяки ній старший брат Костянтин став ученим у галузі економіки, а сестра Людмила — ведучим біохіміком України. Дружина П. Д. Варбанця — С. К. Астахова працює в галузі обчислювальної математики, викладає математику.

У 1959 р. П. Д. Варбанець з відзнакою закінчив Одеський університет, його науковими керівниками були Г. М. Мірак'ян та М. І. Гаврилов. Навчання в аспірантурі Інституту математики АН СРСР ім. В. О. Стеклова під керівництвом видатних вчених академіка І. М. Виноградова та професора А. Г. Постнікова визначило подальший шлях П. Д. Варбанця. У 1968 р. він захистив кандидатську дисертацію “Аналитическая теория сравнений по модулю, равному степени простого числа”. Саме А. Г. Постніков навчив шукати застосування аналітичної теорії чисел у різних галузях знань. Так, у 60-ті рр. П. Д. Варбанець виконав дослідження в галузі теорії кодування, а в 1976—1986 рр. взяв участь у розробці методів розпізнавання спадкових захворювань людини (спільно з академіком Б. Я. Резником), досліджував вплив полімерних матеріалів на здоров'я людини (разом з професором Л. М. Шафраном). У низці спільних робіт з професорами Т. О. Бровченко та Е. А. Нушикян і доцентом І. І. Русановою він розробляв методи статистичного аналізу у фонетичних дослідженнях.

У 1995 р. у Києві П. Д. Варбанець захистив докторську дисертацію “Асимптотические задачи теории чисел” (опоненти — академік І. Катаї (Будапешт), професори В. І. Бернак (Мінськ) та І. В. Протасов (Київ).

Велику роль в формуванні наукової направленості П. Д. Варбанця відіграло його наукове стажування в університеті ім. Е. Лораїда (Будапешт), де він мав можливість спілкуватися з видатними математиками ХХ ст. П. Тураї, А. Реньї, П. Ердеш, І. Катаї (1969—1970).

В Одеському університеті Павло Дмитрович працює з 1962 р. спочатку асистентом, старшим викладачем, а з 1972 р. — доцентом кафедри алгебри та теорії чисел. З 1978 р. до останнього часу він — завідувач цієї кафедри.

П. Д. Варбанець володіє англійською, може спілкуватися угорською та болгарською мовами. Він багато років брав участь у міжнародних та всесоюзних конференціях та конгресах, в тому числі двічі — в математичних конгресах у 1966 та 1978 рр., 2 Європейському математичному конгресі у 1996 р., а також у двох конгресах болгарських математиків.

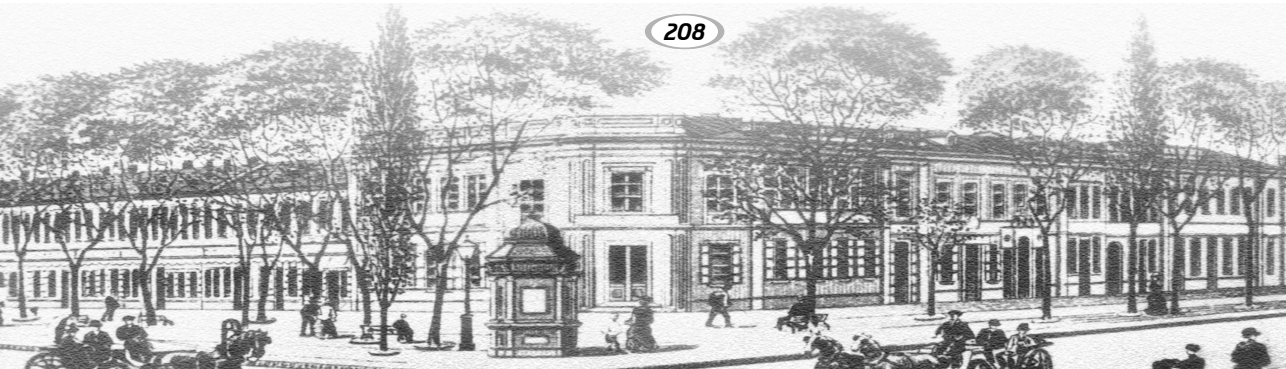
П. Д. Варбанець належить до теоретико-числової школи академіка І. М. Виноградова, є ведучим спеціалістом з аналітичної теорії чисел в Україні, а кафедра, що він її очолює, є єдиною в Україні, де готують фахівців з аналітичної теорії чисел.

Пр.:

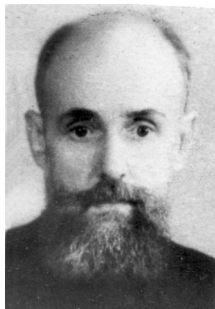
Проблема круга в арифметической прогрессии // Мат. заметки. — 1970. — Т. 8, вып. 6; Распределение норм целых дивизоров в арифметической прогрессии / П. Д. Варбанец, Ф. Б. Ковальчик // Annales Univ. Scient. — 1972. — Т. 14; Метод статистического анализа в фонетических исследованиях / П. Д. Варбанец, Т. А. Бровченко, В. Г. Таранец. — Одесса, 1976; Multiply functions of special type in short intervals / P. Varbanec, N. Fugelo // Colloq. Math. Soc. I. Bolya. — Budapest, 1984; On a trigonometric sum and its application / Varbanec P., Fugelo N. // Acta math. Hungar. — 1987. — Vol. 49; Divisors of the Gaussian integers in an arithmetic progression / P. Varbanec, P. Zarzycki // Journ. of Number Theory. — 1990. — Vol. 33; On the distribution of the natural numbers with divisors from an arithmetic progression // Acta Arithm. — 1991. — Vol. 57; Multiplicative functions of special type in short intervals // New trends in Probabilistic and Statistic. — 1992. — Vol. 2; Trigonometric sums and their applications // Annales Univ. E. Lorand. — Budapest, 1994. — Vol. 14.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ВАРНЕКЕ

Борис Васильович

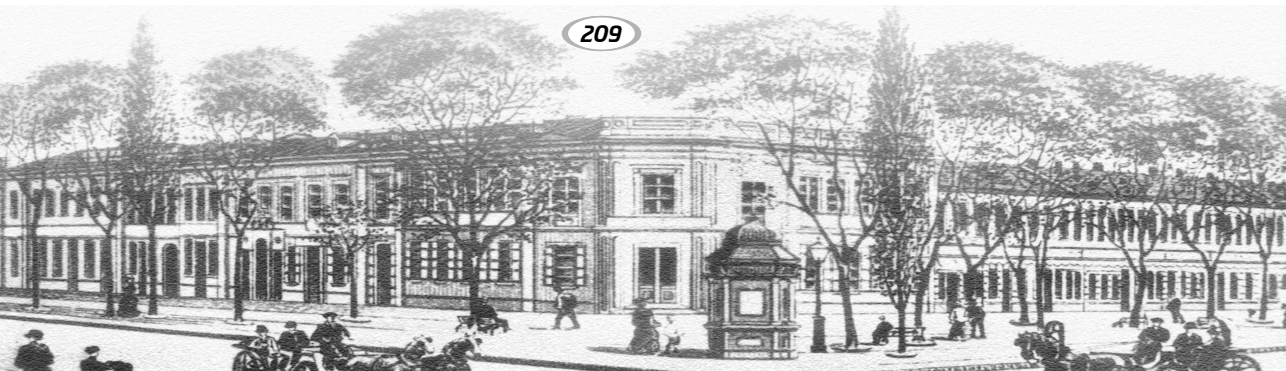
Філолог-латиніст, історик римського та вітчизняного театру

Народився Б. В. Варнеке 3 червня 1874 р. в Москві. Закінчив першу московську гімназію. Ще навчаючись у гімназії, захопився давніми мовами, і це захоплення проніс через все життя. Зустріч та знайомство з відомим академіком-філологом Ф. Є. Коршем відіграли вирішальну роль у виборі подальшої дороги. Федір Євгенович допоміг Б. В. Варнеке скласти іспит на атестат зрілості та вступити до Санкт-Петербурзького історико-літературного інституту у 1898 р. Після закінчення інституту він стажувався в університетах Геттінгена та Лейпціга.

У 1903 р. в Санкт-Петербурзькому університеті захистив магістерську дисертацію на тему “Очерки из истории древнеримского театра”. Докторську дисертацію “Наблюдения над древнеримской комедией. К истории типов” захищено в 1905 р. у Москві.

У 1901—1904 рр. Б. В. Варнеке — приват-доцент по кафедрі класичної філології Санкт-Петербурзького університету, у 1904—1910 рр. — професор Казанського університету. З 1910 р. життя Б. В. Варнеке пов'язане з Одесою, викладанням на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету. Ординарний професор по кафедрі класичної філології, яка була також осередком історії стародавнього світу, Б. В. Варнеке читав для студентів історичного, класичного та словесного відділень лекції з історії Риму, римської літератури, зокрема комедії. Особливу увагу приділяв тлумаченню документа — творів Таціта, Салюстія, Ціцерона та ін. Проводив практичні заняття з латинської мови та римської історії. З березня 1911 р. читав римську історію на Одеських Вищих жіночих курсах.

У 1920 р. Одеський університет було ліквідовано радянською владою.

Б. В. Варнеке продовжив викладання в Інституті народної освіти, який існував до 1930 р. як єдиний учбовий заклад, а потім розпався на три інститути. Один з них — Інститут соціального виховання — мав у своєму складі літературно-лінгвістичний факультет. У 1933 р. його було перетворено у педагогічний інститут. У другій половині 30-х рр. Б. В. Варнеке викладав римську історію у відновленому Одеському університеті.

В 1941—1944 рр., під час румунської окупації Одеси, Б. В. Варнеке, який не зміг евакуюватися, викладав у новоутвореному Румунському королівському університеті (університеті Трансністрії) історію римської літератури.

Звільнення Одеси від фашистів у квітні 1944 р. привело до відродження Одеського державного університету. Б. В. Варнеке відновив лекційну діяльність, але вже 10 травня його було заарештовано за звинуваченням у “зраді Вітчизні” як агента італійської розвідки. Вчений помер в Києві у тюремній лікарні 31 липня 1944 р. від удару серцевої діяльності.

30 листопада 1955 р. Б. В. Варнеке було посмертно реабілітовано за недоведеністю провини.

Професор Б. В. Варнеке — знавець давньоримської історії, літератури і театру, був також дослідником історії російського театру і драматургії XVII — початку XX ст. Значну увагу він приділяв вивченню розвитку українського театру, зокрема драматичній творчості Ф. Прокоповича, Г. Кониського, В. Капніста, І. Котляревського, Т. Шевченка. Залишив він також мемуари про деяких видатних сучасників. Автор більш ніж 150 робіт. Володів грецькою, латинською, італійською, німецькою, іспанською мовами.

Пр.:

Отчет о состоянии и деятельности императорского Новороссийского университета за 1911 г. / Сост. Б. В. Варнеке. — Одесса: Техник, 1912. — 248 с.; История русского театра: В 2 т. — 1908-1910; История русского театра. — М., 1914; Античный мир. — М., 1919.

Літ.:

Библиографический список научных трудов профессора Б. В. Варнеке, 1889-1924.

— Одеса, 1925; БСЭ. — М., 1928. — Т. 9; Бузескул. — Ч. 2. — С. 216; Театр. енциклопедія. — М., 1961. — Т. 1. — Стлб. 834; Биобиблиографический словарь профессоров и преподавателей Казанского университета, 1905-1917. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1986; Українська літературна енциклопедія. — К., 1988. — Т. 1; Митці України. — К., 1992; Б. В. Варнеке // Древнее Причерноморье: 3 чт. памяти проф. П. О. Карышковского. — Одесса, 1996. — С. 109-110; Малинова Г. Трудная тема: Кто же виноват, что кроме истории мы не умеем ничего делать? // Вестн. региона. — 1998. — 5 сент.; Одес. мартиролог. — Т. 2. — С. 759-761; Борис Васильевич Варнеке // Головка А. Я. Старые одесские интервью. — Одесса, 2000. — С. 10-12; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. В. Немченко

ВАСИЛЕВСЬКИЙ Микола Леонідович

Математик

М. Л. Василевський народився 21 січня 1948 р. в Одесі. Батько Л. С. Василевський — викладач Одеського інженерно-будівельного інституту, мати М. М. Кривцова — доцент механіко-математичного факультету Одеського університету. У 1966 р. закінчив середню школу. З 1966 до 1971 р. М. Л. Василевський — студент механіко-математичного факультету Одеського університету. Починаючи з третього курсу, під керівництвом професора Г. С. Литвинчука він почав займатися науковою роботою.

На початку 50-х рр. Ф. Д. Гахов поставив задачу з'ясування, до якого з двох класів операторів: задовільняючих теорії Нетера чи підпорядкованих альтернативі Фредгольма, — належить оператор $K = aI + bN$, де N інтегральний оператор з полярно-логарифмічним ядром. Оператор N займає в деякому розумінні проміжне становище між оператором сингулярного інтегрування S і оператором із слабо-полярним ядром. У зв'язку з цим виникає питання, наскільки істотно впливає на нетеровську теорію

послаблення сингулярності ядра оператора S . Наприкінці 50-х рр. І. М. Мельнику, одному з учнів Ф. Д. Гахова, вдалося лише отримати аналог формули Сохоцького для оператора N і до 70-х рр. ніяких зрушень у цій проблемі не було. Проблема вважалась “нерозв’язною”. Г. С. Литвинчук мав за правило давати своїм учням як теми кандидатських дисертацій подібні “нерозв’язні” задачі, і він запропонував М. Л. Василевському “атакувати” цю проблему. Пройшло зовсім небагато часу, і М. Л. Василевський почав отримувати результати. З’ясувалося, що замість оператора K необхідно розглядати більш загальний оператор K , і, таким чином, вдалося побудувати алгебру операторів, алгебру символів, знайти критерій нетеровості та обчислити індекс оператора K . Отримані результати визвали таку сенсацію, що за цикл робіт у цій області М. Л. Василевський отримав премію ім. М. Островського, що призначалась молодим математикам України за видатні наукові успіхи.

Звичайно, далі аспірантура, яка успішно завершується у 1973 р. блискучим захистом кандидатської дисертації на тему “Теория Нетера одного класса интегральных операторов с полярно-логарифмическими ядрами”. З 1974 р. він працює асистентом, з 1975 р. — старшим викладачем, з 1982 р. М. В. Василевський — доцент кафедри математичного аналізу.

У цей час М. Л. Василевський цікавиться банаховими алгебрами, породженими інтегральними операторами. І знову успіх. Його наукові праці публікуються у центральних математичних журналах і отримують визнання широкої математичної громадськості. У 1985 р. М. Л. Василевський успішно захистив докторську дисертацію на тему “Многомерные сингулярные интегральные операторы с разрывными классическими символами”. Основні результати роботи такі: розроблена розривна теорія широких класів багатовимірних сингулярних операторів, що дозволила об’єднати, доповнити та істотно розширити попередні дослідження; розвинута теорія багатовимірних теплицевих операторів з псевдодиференціальними предсимволами для одного класу не строго псевдоопуклих областей; описана алгебра, породжена двома довільними ортопроекторами; на основі цього результату розроблений метод, що дозволив одноманітно вивчити ряд конкретних алгебр, породжених важливими багатовимір-

ними інтегральними операторами; вивчений загальний (багатовимірний) випадок абстрактних сингулярних операторів зі зсувом, що виявили ряд принципово нових положень. На основі захисту дисертації М. Л. Василевському був присуджений вчений ступінь доктора фізико-математичних наук.

З 1989 по 1993 р. Микола Леонідович — професор кафедри математичного аналізу Одеського університету. М. Л. Василевський не заспокоюється і продовжує активно займатися науковою роботою, керує кафедральним науковим семінаром. З великої кількості отриманих ним результатів згадаємо лише узагальнення kern-функції Бергмана на випадок багатьох комплексних змінних (разом з М. В. Шапіро).

Як викладач М. Л. Василевський читає курси математичного аналізу, функціонального аналізу, а також спецкурс “Банахові алгебри”. Читає лекції М. Л. Василевський блискуче, слухати його виступи з доповідями на семінарі — одне задоволення. З ним дуже легко спілкуватися, він охоче ділиться своїми міркуваннями, ідеями, він товариський, доброзичливий, завжди в доброму настрої.

Здається, крім математики у нього лише одна пристрасть — альпінізм.

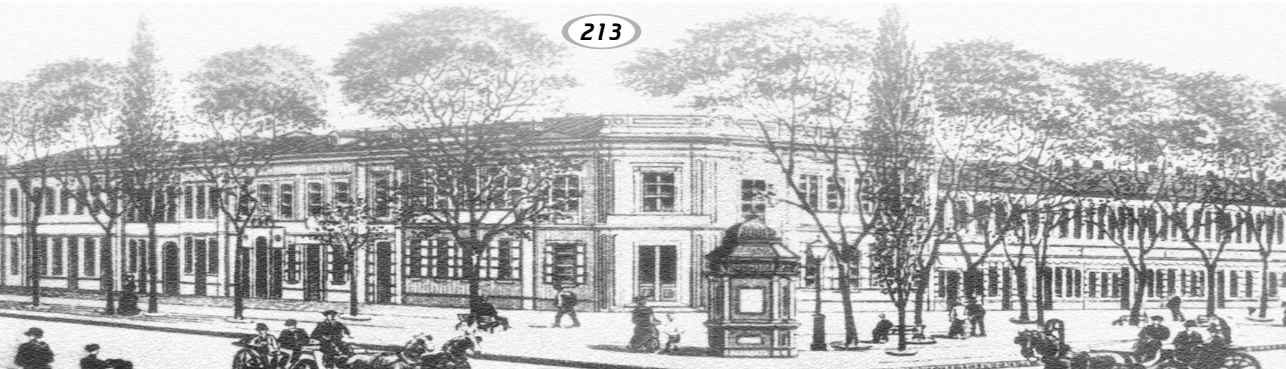
З 1993 р. М. Л. Василевський працює в мексиканському математичному інституті.

Пр.:

К теории Нетера интегральных операторов с полярно-логарифмическим ядром // ДАН СССР. — 1974. — Т. 215, № 3. — С. 514-517; Об одном классе сингулярных интегральных уравнений с ядрами полярно-логарифмического типа // Изв. АН СССР. Сер. мат. — 1976. — Т. 40, вып. 1. — С. 133-151; Символ операторных алгебр // ДАН СССР. — 1977. — Т. 235, вып. 1. — С. 15-18; Банаховы алгебры, порожденные двумерными интегральными операторами с ядрами Бергмана и кусочно-непрерывными коэффициентами // Изв. вузов. Математика. — 1986. — Т. 3. — С. 33-38; Многомерные сингулярные интегральные операторы с коэффициентами, допускающие разрывы одного типа // Сообщ. АН СССР. — 1986. — Т. 124, вып. 1. — С. 41-44; Об одной алгебре, связанной с теплицевыми операторами в радиальных трубчатых областях // Изв. АН СССР. Сер. мат. — 1987. — Т. 51, вып. 1. — С. 79-95.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ВАСИЛИШИН Тиміш (Тимофій) Михайлович

Математик

Народився у 1891 р. в с. Беньки на Галичині (нині с. Беньківці Рогатинського району Івано-Франківської обл.) в селянській родині. Після закінчення в 1916 р. філософського факультету Львівського університету викладав математику в середніх учбових закладах, а з 1925 р. — на робітфаці Одеського сільськогосподарського інституту. З 1927 р. став провідним викладачем, з 1929 р. — професором Інституту народної освіти, де читав курси математичного аналізу та аналітичної геометрії на німецькому секторі. Після реорганізації ІНО в 1930 р. — професор та завідувач кафедри загальної математики Фізико-хіміко-математичного інституту, викладач кафедри математичного аналізу та алгебри, голова методичної комісії з математики, водночас — професор кафедри математики Інституту інженерів водного транспорту.

Наприкінці 20-х рр. Т. М. Васишлин був першим секретарем математико-природничої секції Одеського наукового товариства при Всеукраїнській Академії наук. Розробляв учбово-методичні та термінологічні питання. Був одним із авторів “Російсько-українського словничка математичної термінології та фразеології”. Треба відзначити, що на той час не існувало подібних словничків. Для усунення цієї прогалини в лютому 1926 р. при науководослідній кафедрі математики професором Д. А. Крижановським була створена Одеська термінологічна комісія, яка визначила за доцільне скласти російсько-українські словнички з арифметики, алгебри, геометрії з тригонометрією, аналітичної геометрії та аналізу нескінченно малих.

У 1927 р. був надрукований словничок з алгебри, авторами якого були Т. М. Васишлин, В. М. Крижанівський, Д. А. Крижановський, О. Д. Ос-

молдовський, К. М. Щербина. Цей словничок відіграв певну роль у становленні та розвитку математичної термінології українською мовою.

29 січня 1931 р. Одеським державним політичним управлінням (ДПУ) Т. М. Василичина було заарештовано за сфабрикованою справою “Спілки визволення України”. Його звинувачували у належності до української націоналістичної контрреволюційної організації і 30 квітня 1933 р. Особливою нарадою при колегії ДПУ УРСР засудили до трьох років ув'язнення. Після звільнення Т. М. Василичин працював на гідротехнічних будівництвах країни. Провів велику кількість теоретичних та експериментальних досліджень шлюзів, гребель, водосховищ.

Працював в Українському авіаційному інституті з 1943 до 1958 р. на різних посадах: викладача, доцента (з 1946 р.), завідувача кафедри аеродинаміки та гідравліки (1946-1956 рр.), декана факультету авіаційних двигунів (1946-1950 рр.), декана механіко-технологічного факультету (1950-1955 рр.).

Наукові інтереси лежать в колі гідравліки. Розробив метод застосування електродинамічної аналогії до аеродинамічних розрахунків.

Написав понад 30 статей. Серед опублікованих слід визначити “Исследование условий выхода грунтового потока земляной плотины в нижний бьеф” // Сб. тр. по техн. физике / АН СССР (1948).

Реабілітований за висновком прокуратури Одеської обл. помертно, 19 березня 1993 р.

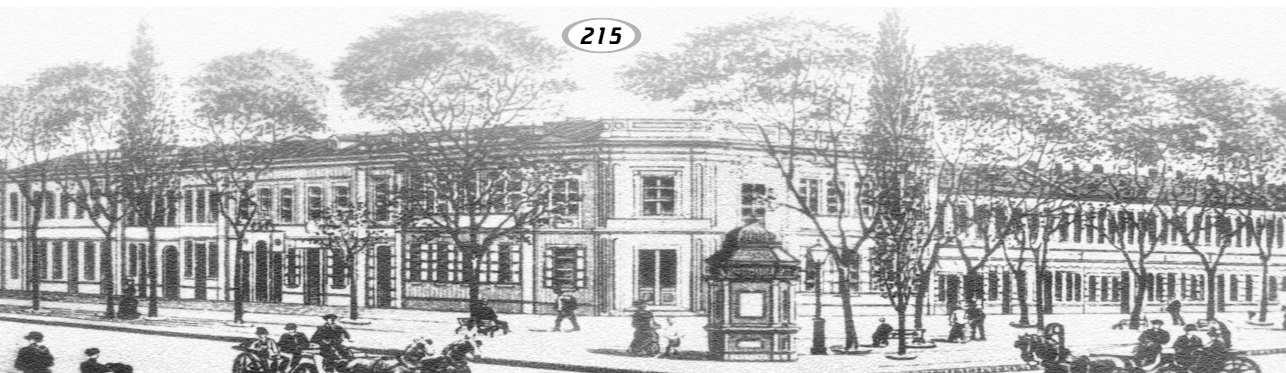
Помер у 1959 р.

Пр.:

Російсько-український словничок математичної термінології та фразеології. Алгебра / Василичин Т. М., Крижанівський В. М., Крижанівський Д. А., Осмолдовський О. Д., Щербина К. М. — Одеса, 1927. — 48 с.

Літ.:

Одес. мартиролог. — Т. 1. — С. 94; Василичин Тиміш (Тимофій) Михайлович //

Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 2. — С. 27; Професори Одес.
(Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Й. Й. Голотюк

ВАСИЛЬЄВ Анатолій Семенович

*Правознавець, спеціаліст у галузі
адміністративного права та управління,
академік Академії правових наук України*

А. С. Васильєв народився 29 серпня 1938 р. у с. Троїцькому Любашівського р-ну Одеської обл. Батько працював завідувачем господарської частини Троїцької машинно-тракторної станції, а потім — у колгоспі. Мати — колгоспниця. Сім'я була великою і жила досить скрутно. Старші брати Михайло та Микола працювали в МТС, а молодші Анатолій, Георгій та Василь допомагали матері у домашньому господарстві.

До школи пішов тільки тоді, коли йому виповнилося десять років, тому що в дитинстві хворів, а також через важкий матеріальний стан сім'ї. У школі вчився добре, захоплювався живописом, літературою, музикою. У 7-10-му кл. почав писати вірші, короткі нариси та сценічні постановки, які використовувались у художній самодіяльності Троїцької середньої школи.

Після закінчення школи в 1958 р. вирішив продовжувати навчання у Львівському державному університеті на факультеті журналістики. Але там його чекало розчарування, оскільки на цю спеціальність приймали тільки тих, хто мав стаж практичної роботи. З цієї причини змушений був повернутися додому. Пішов працювати у колгосп трактористом. Згодилася спеціальність, яку опанував ще у школі, навчаючись у спеціалізованому класі.

Восени 1958 р. пішов до лав Радянської Армії, у прикордонні війська.

Там романтика прикордонної служби знову нагадала Анатолію про давню мрію — стати журналістом. Почав надсилати листи та короткі нариси до газети Південно-Західного прикордонного округу “Советский пограничник”. Через рік за ініціативою редакції цієї газети Анатолія з прикордонної застави у с. Косіни Закарпатської обл. перевели до Львова, де він продовжував службу вже як кореспондент газети. Ще через півроку разом з редакцією переїхав до Києва, почав співробітничати з всесоюзним журналом “Пограничник”, республіканськими та обласними газетами, зокрема з газетою Одеського військового округу “Защитник Родины”.

Більш близьке знайомство з журналістською роботою, а також безпосереднє службове оточення дещо змінили професійні інтереси Анатолія. Він почав цікавитись юриспруденцією, познайомився з програмою підготовки юристів у Київському державному університеті і вирішив оволодіти професією юриста, щоб зі знанням справи писати про людей цієї професії. Після звільнення з лав Радянської Армії у 1961 р. приїхав до Одеси і вступив на вечірнє відділення юридичного факультету Одеського державного університету. Навчаючись в університеті, одночасно працював в Одеському морському торговельному порту.

Після закінчення університету у 1967 р. як відмінник навчання (диплом з відзнакою) був запрошений на роботу в лабораторію соціально-правових досліджень ОДУ, де працював у якості молодшого наукового співробітника під керівництвом завідувача кафедри державного і адміністративного права професора І. М. Пахомова. У жовтні 1968 р. був переведений на посаду асистента кафедри державного і адміністративного права, почав працювати над кандидатською дисертацією “Адміністративна відповідальність посадових осіб колгоспів”. У 1972 р. успішно захистив дисертацію і почав працювати старшим викладачем кафедри державного і адміністративного права і заступником декана юридичного факультету ОДУ.

У 1973—1975 рр., працюючи на кафедрі, А. С. Васильєв почав цікавитися проблемами вдосконалення державного управління, подав ряд довідок і пропозицій до офіційних державних органів щодо вдосконалення державного управління виробництвом. Написав обґрунтування необхідності наукової розробки теорії управлінських рішень і надіслав його

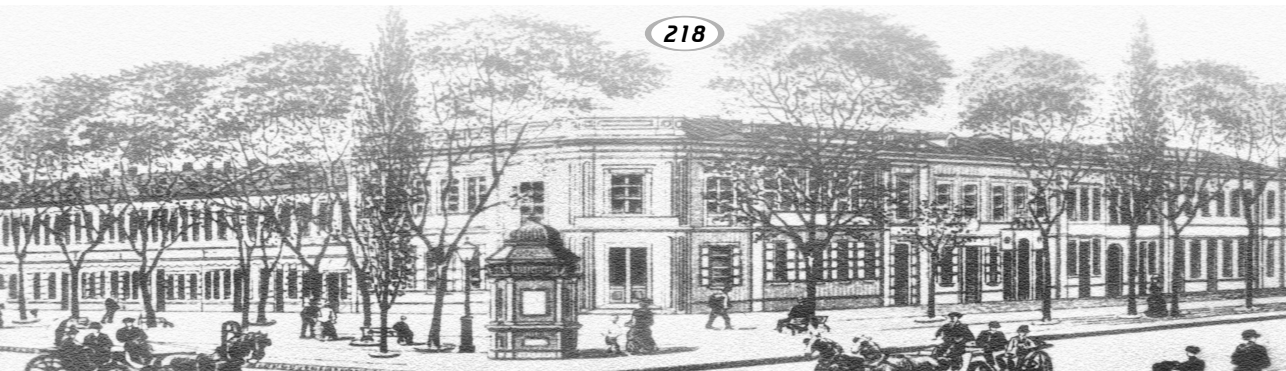
до Державного комітету СРСР з питань науки. В 1974 р. отримав позитивний відгук щодо цього обґрунтування і включився у групу стажистів, для яких планувалося стажування в університетах Сполучених Штатів Америки. В 1975 р. був направлений у відрядження до США у якості стажиста-дослідника, де працював у Вірджинському та Техаському університетах. Тут остаточно сформувалися його наукові інтереси, почалася робота над проблемами правової організації процесу прийняття управлінських рішень, ризику в управлінській діяльності, правового забезпечення організації виробництва.

Після повернення до Одеси у травні 1976 р. продовжив роботу на кафедрі державного і адміністративного права, працював над докторською дисертацією “Проблеми организации и правового регулирования процесса принятия управленческих решений в управлении государственными предприятиями (объединениями)”, яку захистив у 1989 р. У тому ж році був призначений завідувачем кафедри адміністративного права і управління.

Поряд з науковою зрілістю А. С. Васильєв відчув адміністративний хист. Ще у 1986 р. Вченою радою юридичного факультету ОДУ він був обраний на посаду декана факультету, а з вересня 1993 до квітня 1997 р. працював як ректор Юридичного інституту ОДУ.

На посаді декана, а потім ректора Юридичного інституту А. С. Васильєв багато зробив для розвитку і удосконалення юридичної освіти в Україні. Став автором концепції розвитку юридичної освіти в Одеському державному університеті, співавтором загальнонаціональної концепції розвитку освіти, яка була створена Академією правових наук України. В Юридичному інституті впровадив нові експериментальні навчальні плани, які передбачали ступеневу юридичну освіту задовго до прийняття Закону України “Про освіту”. А. С. Васильєв є автором концепції післядипломної та другої вищої освіти. Під його безпосереднім керівництвом у 1993 р. вперше в Україні було створено відділення післядипломної освіти Юридичного інституту ОДУ.

Завдяки наполегливості та новаторській діяльності А. С. Васильєва як ректора Юридичного інституту була створена низка нетрадиційних кафедр, які забезпечували різнобічну теоретичну та практичну підготовку юристів вищої кваліфікації, зокрема кафедра адміністративного пра-

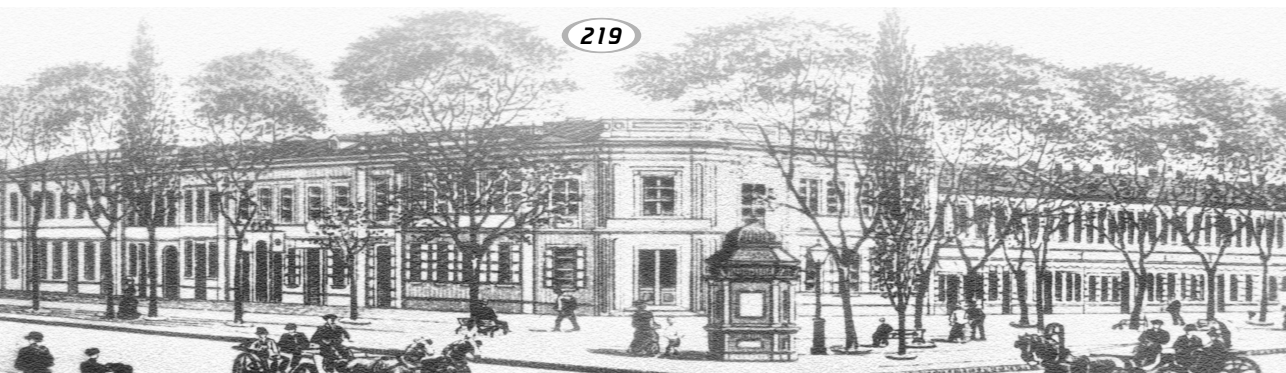

ва та управління, кафедра морського і митного права, кафедра соціальних теорій та компаративістики. Після створення у грудні 1997 р. на базі Юридичного інституту ОДУ Одеської державної юридичної академії і виходу її з університету, залишився в ОДУ і очолив економіко-правовий факультет у якості його декана. Новостворений факультет з перших же кроків відійшов від традиційного розуміння форми і змісту юридичної освіти і започаткував нові спеціалізації юристів, що мали задовольняти нагальні правові потреби ринкової економіки.

У структурі факультету були організовані кафедри, які забезпечують інтеграцію юридичної та економічної освіти, зокрема адміністративного права; економіки та управління; обліку і аудиту; цивільно-правових дисциплін; загальноправових дисциплін та міжнародного права; кримінального права, кримінального процесу та криміналістики; конституційного права та судових і правоохоронних органів. Така інтеграція дає можливість забезпечити глибoku підготовку фахівців-юристів і надати необхідних правових знань фахівцям-економістам.

На сьогодні такий напрямок у подальшому розвитку юридичної та економічної освіти конче потрібний у зв'язку з формуванням і розвитком нових господарських структур у промисловості і сільському господарстві, поглибленням досліджень у галузі правового забезпечення детінізації і декриміналізації економіки, підготовки фахівців для майбутньої роботи в органах державної влади і управління (особливо в арбітражних судах, державних податкових службах, антимонопольному комітеті, управліннях зовнішньоекономічної діяльності, в органах, які ведуть боротьбу з економічною злочинністю). Він сприяє подоланню недоліків у господарсько-правовій підготовці фахівців-юристів, які працюють у державному апараті, а також в адміністраціях установ і підприємств і мають безпосереднє відношення до видання і застосування державно-правових актів, які спрямовані на регулювання різноманітних економічних і соціально-політичних процесів, що відбуваються в Україні в період соціальної реконструкції суспільства.

Разом з великою організаторською роботою, яку проводив і проводить А. С. Васильєв на посадах завідувача кафедри, заступника декана, декана, ректора Юридичного інституту, він постійно і плідно працює у науці.

А. С. Васильєв автор більше 200 наукових робіт, в тому числі 3 індивідуальних та 16 колективних монографій. У 1992 р. за заслуги перед юридичною наукою він обраний дійсним членом Академії правових наук України.

Протягом всього періоду роботи в Одеському державному університеті А. С. Васильєв брав активну участь у суспільному житті, виконував ряд громадських доручень, здійснював велику педагогічну діяльність. Він став ініціатором створення Спеціалізованої вченої ради Юридичного інституту ОДУ з захисту докторських дисертацій. Підготував до захисту 35 аспірантів та пошукачів. Його лекції з адміністративного права та управління відрізняються теоретичною глибиною та зразковою методикою. В них поєднується інформативний і проблемний характер викладання матеріалу з умінням довести до слухачів найскладніші наукові проблеми. Як науковець і лектор А. С. Васильєв проходив стажування в США, Німеччині, Нідерландах і Польщі. Читав лекції в університетах США (Вірджінський ім. Т. Джеферсона, Техаський) і Німеччини (Пассау).

Протягом 1992—1996 рр. був членом Науково-технічної ради Міністерства освіти України, головою спеціалізованої ради з захисту докторських дисертацій, членом науково-консультативної ради Вищого Арбітражного суду України, Членом комісії Верховної Ради України з нагород. Входить до складу редакційних колегій ряду спеціалізованих видань, у тому числі “Юридичної енциклопедії”, журналу “Правова держава”, є головою редакційної колегії збірки наукових праць економіко-правового факультету ОНУ “Рыночная экономика: современная теория и практика управления”, який видається в ОДУ з 1998 р.

Завдяки плідній науковій і громадській роботі зростає освітянський і науковий престиж факультету як в Україні, так і за її межами. Факультет підтримує тісні зв'язки з університетами Німеччини, Нідерландів, США, Канади та Франції, бере активну участь у реалізації спільного європейського проекту TEMPUS-TASIS. Організаторську і громадську роботу А. С. Васильєв поєднує з захопленнями творчого характеру. Періодично виступає в засобах масової інформації як журналіст, захоплюється поезією, є автором і співавтором поетичних збірок, у тому числі: “Объяснение в любви.” (Одеса, 1997) Злет поетичної душі. (Одеса;Тернопіль, 2001).

Пр.:

Управленческие решения в производственных организациях: (Правовой аспект). — К.: Вища шк., 1986; Предприниматель: его права, обязанности, ответственность. — Одесса, 1994; Процесс подготовки и принятия управленческих решений: организационно-правовые проблемы. — Одесса: Бахва, 1997; Кодекс Украины об административных правонарушениях: Научно-практ. комментарий. — Х.: Одиссей, 2000; Деятельность руководителей предприятий в новых условиях хозяйствования: Проблема профессионального риска // Актуальные проблемы государства и права. — Одесса, 1994; К вопросу о сущности и условиях реализации управленческой функции права // Рыночная экономика: Совр. теория и практика управления. — Одесса, 1998. — Вып. 1; Проблема конструирования аппарата управления производственной организации как системы принятия управленческих решений // Там же. — Вып. 3; Управленческие процедуры. — М.: Наука, 1988; Руководитель в аппарате государственного управления: Организационно-правовые проблемы. — К.: Наук. думка, 1988; Акты управления: (Вопр. теории). — Иваново, 1988; Административное право Украины: Учебник. — Х.: Одиссей, 2003; Судебные и правоохранительные органы Украины. — Х.: Одиссей, 2004; Хозяйственное право Украины: Учебник. — Х.: Одиссей, 2005; Теория права и государства: Учебник. — Х.: Одиссей, 2005.

Літ.:

Юридична енциклопедія ім. М. П. Бажана. — 1988. — Т. 1. — С. 311; Юридична наука і освіта на Україні. — Київ: Наук. думка. — 1992. — С. 6, 28, 219, 222; Юрид. ин-т ОГУ. — С. 144; Хто є хто в Україні, 1997. — С. 45; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.; 500 влиятельных личностей Одесского региона / Издательский проект: Национальная имиджевая программа “Лидеры 21 столетия”. — Одесса, 2003. — С. 34; Видные ученые Одессы. — Вып. 12-13. — С. 26-43.

ВАСИЛЬЄВ Микола Миколайович

Математик, механік

М. М. Васильєв народився 18 квітня 1889 р. у Калузі в родині вчителя. Невдовзі родина переїхала до Ізмаїла, де він у 1907 р. закінчив гімназію. У тому ж році вступив на математичний відділ фізико-математичного факультету

Новоросійського університету, який закінчив у 1912 р. з дипломом першого ступеня.

У 1913 р. М. М. Васильєв став професорським стипендіатом Новоросійського університету по кафедрі чистої математики. Він був учнем В. А. Ціммермана. З цього часу по 1919 р. викладав математику в середніх і вищих учбових закладах Одеси.

У 1918 р. М. М. Васильєв брав активну участь у роботі по заснуванню Одеського політехнічного інституту, спочатку як член ініціативної групи, а потім — як член організаційного комітету і секретар його програмно-учбової комісії. У серпні 1918 р. був обраний доцентом кафедри вищої математики, а в 1921 р. — професором і завідувачем кафедри. Крім загального курсу вищої математики він керував науковими семінарами по диференціальній геометрії та теорії еліптичних функцій. Займав також адміністративні посади: проректора (1920—1923), замісника декана механічного факультету (1924—1925), члена правління, завідувача учбової частини (1925—1927). В політехнічному інституті М. М. Васильєв працював до 1930 р., у вечірньому індустріальному інституті — з 1928 по 1933 р.

З вересня 1918 по 1921 р. М. М. Васильєв працював професором кафедри математики архітектурного факультету Одеського вищого художнього училища, в 1919—1920 рр. — його проректором і головою наукової ради.

М. М. Васильєв не переривав зв'язок з університетом, який в результаті реорганізації в 1920 р. розпався на декілька інститутів. У 1920 р. він став професором Фізико-математичного інституту, а з жовтня 1923 р. — професором Інституту народної освіти. Значним був внесок М. М. Васильєва в утворення цього інституту, де він займав посади декана факультету професійної освіти (1923—1924), голови предметної комісії.

М. М. Васильєв був членом секції математичного аналізу науково-дослідної кафедри математики Інституту народної освіти, а після реорганізації кафедри в 1928 р. — цієї ж секції в Одеській філії Українського науково-дослідного інституту математики і механіки (Харків).

У 1926 р. Наркомосвіти України надав М. М. Васильєву звання професора.

У 1930 р. М. М. Васильєва було заарештовано за обвинуваченням у тому, що він розглядав на лекціях непосильну для робітфаківців теорію варіантів, чим боровся з радянською владою. Але незабаром справу було припинено, і його звільнили.

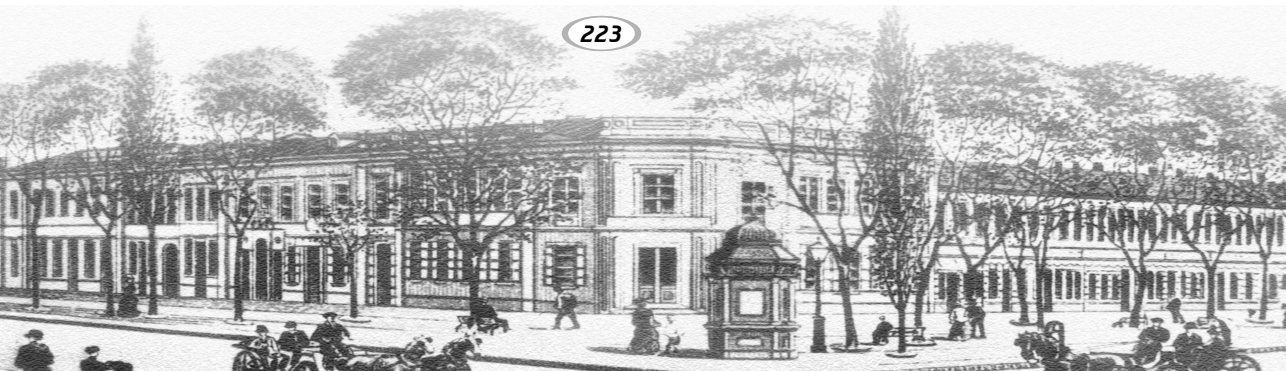
Після розпаду Інституту народної освіти він продовжив педагогічну діяльність в утвореному на його базі Фізико-хіміко-математичному інституті, в якому з 1931 по 1933 р. завідував на математичному факультеті кафедрою математичного аналізу. Тут йому вдалося значно підвищити рівень викладання математичного аналізу.

Після поновлення Одеського державного університету в 1933 р. М. М. Васильєв був його штатним співробітником до 1938 р. Всі ці роки він очолював спочатку кафедру математичного аналізу, потім — загальної математики. З 1934 по 1938 р. працював заступником декана фізико-математичного факультету.

Паралельно з роботою в Інституті народної освіти до 1941 р. М. М. Васильєв — професор Одеського інституту інженерів водного транспорту, де до 1938 р. завідував кафедрою вищої математики. В 1938—1941 рр. М. М. Васильєв — професор і завідувач кафедри вищої математики в Одеському інституті мукомольної промисловості та елеваторного господарства.

У роки Великої Вітчизняної війни М. М. Васильєв залишився в окупованій Одесі. Викладав в ліцеї, який було організовано викладачами університету (“професорський” ліцей). У 1942 р. почав працювати у відкритому окупаційною владою університеті (університет Трансністрії), в який, крім традиційних, як факультети входили медичний та політехнічний інститути. В Одесі залишилося дуже мало вчених-математиків, трохи більше фізиків. Незважаючи на це, М. М. Васильєв у складних умовах окупації зумів успішно організувати учбовий процес. В значній мірі завдяки йому в колективі математиків і фізиків панувала атмосфера дружби, довіри та одностайності. Були врятовані від загибелі деякі співробітники і члени їх родин.

М. М. Васильєв стояв на перешкоді румунізації викладання. Студенти математичного й фізичного відділів не вивчали румунську мову. Не вивчали вони також і богослов'я.

М. М. Васильєв був пов'язаний з підпільними організаціями. Відомі випадки, коли він діставав довідки, які рятували людей від фашистського рабства. Велику роль він відіграв у збереженні цінного обладнання Науково-дослідного інституту фізики, учбових фізичних лабораторій, а також головного корпусу університету, в якому зберігалася бібліотека математичного кабінету з дарами С. П. Ярошенка, І. Ю. Тимченка та ін.

10 квітня 1944 р. військами 3-го Українського фронту була звільнена Одеса. В цей чудовий весняний день викладачі, співробітники та студенти прийшли до університету. В головному корпусі їх зустрів М. М. Васильєв. Невдовзі в Одесу приїхали ректор М. П. Савчук і секретар парткому О. Ф. Вовчик. М. М. Васильєва було призначено деканом фізико-математичного факультету. Зараз же почалась робота з відновлення навчання студентів, що знаходилися в місті, і 21 квітня 1944 р. заняття розпочались. До кінця учбового року існували два міських університети: один в Байрам-Алі, другий — в Одесі. В Одесі становище було складним, оскільки протягом декількох місяців місто було ще прифронтовим. Силами студентів в університеті були організовані нічні чергування. Дивовижною була працездатність М. М. Васильєва, його вміння налагодити чітку і в багатьох відношеннях бездоганну працю факультету. А працювати було дуже важко: не було заступника декана, секретаря факультету, був відсутній телефон, транспорт не працював. Але життя йшло. Звільнена Одеса 2 вересня 1944 р. святкувала своє 150-річчя. На математичній секції ювілейної наукової конференції університету з науковою доповіддю виступив М. М. Васильєв.

Університет мріяв і про майбутнє. Необхідно було забезпечити набір на 1944/45 учб. р. Уже в травні в університеті почали працювати підготовчі курси, директором яких призначили М. М. Васильєва. Склад слухачів був різноманітним: деякі закінчили 10 класів, більшість 8 або 9, а були такі, що тільки 7. Серед них зустрічались і інваліди війни, а також ті, що пережили жахи гетто. Більшість мали довгу перерву у навчанні.

М. М. Васильєв залучив до роботи на курсах досвідчених професорів і доцентів: Н. І. Букатевича (російська мова), З. А. Бабайцеву (російська література), С. Й. Голуба (фізика). Важко було з математикою, тому що всі університетські математики, що залишилися в Одесі, були досить по-

хилого віку і дуже далекі від шкільної математики. В тому, що шкільні вчителі зможуть за неповних три місяці викласти весь курс елементарної математики, М. М. Васильєв вагався. А тому він вирішив залучити до роботи на курсах двох студенток п'ятого курсу, яких добре знав по доповідям на студентських семінарах. Слухачі курсів з великим ентузіазмом, старанністю та наполегливістю ставилися до навчання. Майже всі успішно склали іспити на атестат зрілості і вступні іспити до університету.

До першого жовня 1944 р. два Одеських університети повністю об'єдналися. Невипадково М. М. Васильєв знову був призначений деканом фізико-математичного факультету і завідувачем кафедри математичного аналізу. Всі свої сили він віддав справі нормалізації роботи факультету. В цей важкий час талановитий організатор і працівник зумів налагодити за короткий строк підготовку висококваліфікованих фахівців.

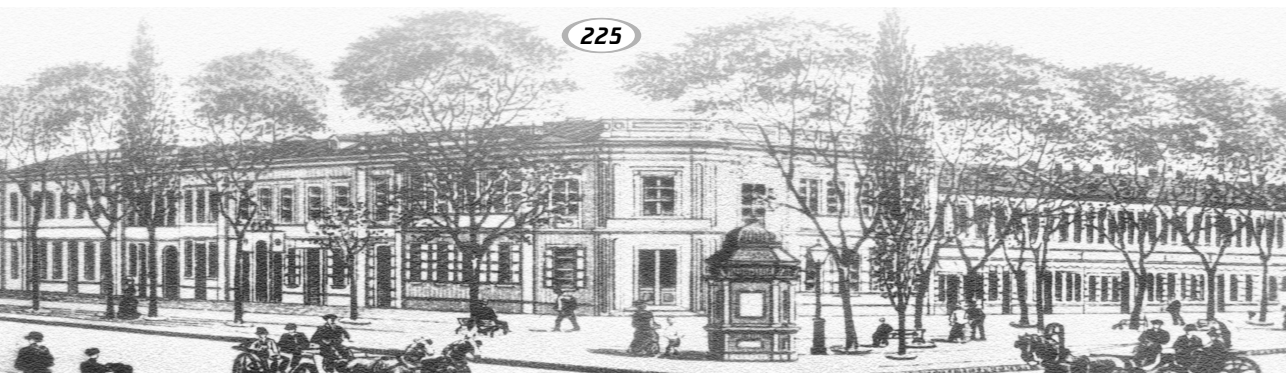
Але напруга воєнних та повоєнних років підірвала здоров'я Миколи Миколайовича. Його серце не витримало і 6 квітня 1946 р. він несподівано помер.

В університеті в різний час М. М. Васильєв викладав математичний аналіз, диференціальні рівняння, числення скінчених різниць, аналітичну геометрію, керував студентським семінаром з риманової геометрії. Він був продовжувачем прекрасних традицій Новоросійського університету в галузі викладання математики, талановитим педагогом, блискучим лектором. Своїм вчителем називав його М. Н. Бобинін.

М. М. Васильєв був одним із перших організаторів математичних кафедр у багатьох учбових закладах Одеси. Його з подякою згадують в Одеському державному університеті, Одеському політехнічному університеті, Державній академії харчових технологій, Державному морському університеті, де він у різні часи керував кафедрами вищої математики.

М. М. Васильєв надрукував посібники з теорії визначників і аналітичної геометрії. Велика (більше 300 с.) робота “Розвиток поняття про інтеграл Лебега” залишилась ненадрукованою.

М. М. Васильєв володів рідкісною математичною бібліотекою — в ос-

новному на іноземних мовах. Після його смерті бібліотеку придбала Астрономічна обсерваторія.

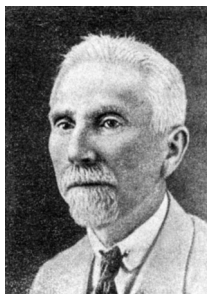
Пр.:

Теория определителей. — Одесса, 1919. — 48 с.; Курс аналитической геометрии. — Одесса, 1926.

Літ.:

Васильев Н. Н. // Наука и науч. работники СССР. — С. 57; Васильев Н. Н. Физико-математический факультет: Мат. каф. ОГУ // Науч. ежегодник ОГУ, 1956. — Одеса, 1957. — С. 103-132; История отеч. мат. — Т. 2. — С. 496; Т. 3. — С. 84; Т. 4, кн. 2. — С. 563; Васильев Н. Н. // История мат. образования в СССР. — К., 1975. — С. 137, 138, 184, 256; Кіро С., Фабіанська В. Організатор, вихователь, патріот // ЗНК. — 1979. — 11 трав.; Васильев М. М. // Вчені вузів Одеси. — Вип. 1 ч. 2. — С. 28-30; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. І. Синюкова, Н. С. Тахтарова

ВАСИЛЬЄВ **Микола Семенович**

Математик, механік

М. С. Васильєв народився 4 грудня 1876 р. в Миколаєві у родині військового інженера-механіка Чорноморського флоту. Після закінчення миколаївської гімназії в 1896 р. він вступив на математичний відділ фізико-математичного факультету Новоросійського університету. Закінчивши його з дипломом першого ступеня в 1900 р., М. С. Васильєв викладав математику в одеській чоловічій державній гімназії № 5 до 1909 р. Одночасно він займався механікою, і в 1909 р. його зарахували до Новоросійського університету професорським стипендіатом під керівництвом І. М. Занчевського. В 1906 р. М. С. Васильєв склав іспити на ступінь магістра механіки, в а 1909 р. — іспит з механіки. Потім, після читання пробних лекцій з механіки, він отримав в 1909 р. звання приват-доцента і пере-

їхав на декілька років до Петрограду. Там він викладав вищу математику в Миколаївському інженерному військовому училищі та політехнічному інституті.

В 1912 р. Микола Семенович повернувся до Новоросійського університету, де як приват-доцент кафедри прикладної математики викладав загальний курс теоретичної механіки. На цьому етапі наукової діяльності молодий вчений, будиши учнем М. Є. Жуковського, займався дослідженнями з вихрової теорії руху рідини та газу. За цикл робіт з цієї тематики (загальна стаття надрукована в “Записках Новоросійського університету” в 1916 р. під назвою “О движении бесконечного ряда круговых вихревых колец одинакового радиуса, имеющих общую ось”) в 1917 р. у Московському університеті М. С. Васильєв отримав ступінь магістра механіки, його опонентами були М. Є. Жуковський і О. І. Некрасов. З цього часу Микола Семенович став штатним доцентом кафедри прикладної математики.

М. С. Васильєв викладав теоретичну механіку також на Одеських Вищих жіночих курсах (1915—1920), які були створені у складі фізико-математичного та історико-філологічного факультетів в 1906 р. і проіснували до 1920 р., тобто до закриття університету.

М. С. Васильєв, крім наукової і педагогічної роботи, будучи завідувачем механічних майстерень точних наукових приладів при Астрономічній обсерваторії (1919—1923), займався налагодженням приладів.

У міру різних реорганізацій університету, розпочатих у 1920 р., М. С. Васильєв переходив з одного інституту до іншого. Так, з 1920 до 1921 р. він був професором Фізико-математичного інституту, з 1920 до 1930 р. — Інституту народної освіти. В останньому інституті Микола Семенович був також дійсним членом науково-дослідної кафедри математики (1920—1930), де керував науковою роботою з механіки та векторного числення, а після реорганізації кафедри у філію (відділ) Українського науково-дослідного інституту математики та механіки завідував секцією механіки (1930—1932). З 1930 до 1933 р. М. С. Васильєв був професором Фізико-хіміко-математичного інституту. Займав таку ж посаду в Одеському політехнічному інституті з 1918 по 1928, а з 1936 по 1940 р. — в Одеському індустріальному інституті, де до того ж очолював кафедру теоретичної механіки.

Після відновлення Одеського університету в 1933 р. М. С. Васильєва запросили на посаду завідувача кафедри теоретичної механіки. Цю посаду він обіймав 17 років (з 1933 до 1941 та з 1944 до 1953 р.). Під час окупації Одеси він продовжував працювати в університеті. В 1946 р. М. С. Васильєва затвердили у званні професора. На високому науковому рівні він викладав студентам університету теоретичну й аналітичну механіку, гідромеханіку, нарисну геометрію; керував науковим студентським семінаром з гідромеханіки. М. С. Васильєв мав велику бібліотеку з механіки та математики. Відмітною рисою вченого були виключна сумлінність і пунктуальність. Наприклад, протоколи засідань його кафедри велись навіть тоді, коли на засіданні кафедри, крім нього самого, була присутня тільки одна людина.

Багатогранну педагогічну діяльність М. С. Васильєв успішно поєднував із плідною науковою роботою. В ній чітко простежуються два напрямки. Перший відноситься до теорії вихрів, другий — до структури та кінематики механізмів. Перший відображено в роботах до 1926 р., а другий — в більш пізніх. Вчений-механік розробив аналітичну теорію нескінченно тонких вихорів у рідині на основі робіт Гельмгольца, Кокі, Стокса, Бельтрамі, Кірхгофа, Грьоблі, Горячого, Жуковського, Томсона та інших, узагальнивши відомі та розв'язавши деякі нові задачі. В роботі “Циркуляция скорости и объяснение при ее помощи некоторых явлений” (1922) автор узагальнив теорему Б'єркнеса про зміну циркуляції швидкості вздовж рідинного контуру L у випадку контура, що знаходиться в русі або спокої відносно частинок рідини. Робота “Движение жидкости, направляемое винтовым вихрем” (1926) була останньою з серії робіт з вихрової теорії. Хоча М. С. Васильєв був послідовником вихрової теорії М. Є. Жуковського, він вніс до неї суттєві доповнення, зі слів знаменитого математика М. Г. Чеботарьова.

Роботи другого напрямку вченого присвячені дослідженню методів побудови плоских та просторових механізмів. У значній мірі вони відображені у роботі “Основы построения механизмов” (1938). Інші роботи лише поглиблюють та розширюють її ідеї. Розвиваючи цей напрямок, вчений запропонував аналітичний метод запису умов зв'язку кінематичних пар просторових механізмів.

М. С. Васильєв вперше сформулював теорему про перестановку умов зв'язку одних точок системи на інші і використав її для перетворення механізмів. М. С. Васильєвим виявлені дві нові операції створення схем шарнірних механізмів, узагальнені декілька теорем Грюблера, представлена цікава класифікація механізмів.

Він надрукував більше ніж 30 робіт з різних питань механіки та математики. М. С. Васильєв як вчений у галузі теорії механізмів, представник школи В. М. Лігіна, був безпосереднім учнем І. М. Занчевського, П. Й. Сомова, Х. І. Гохмана.

М. С. Васильєв помер у 1955 р.

Пр.:

О некоторых случаях относительного движения // ВОФЭМ. — 1915. — № 639/640. — С. 70-90; Движение жидкости, направляемое винтом // Журн. н.-д. каф. Одеси. — 1926. — Т. 2, вып. 3. — С. 21-35; Об образовании механизмов // Тр. Всерос. съезда математиков в Москве, 27 апр. — 4 мая 1927 / Под ред. И. И. Привалова. — М.; Л., 1928. — С. 270-271; Основы побудови механізмів // Тр. ОДУ. Сер. мат. — 1938. — Т. 2. — С. 113-131.

Літ.:

Наука и науч. работники СССР. — С. 57; Мат. в СССР за 40 лет. — Т. 2. — С. 59; Историко-математические исследования. — М., 1961. — Вып. 14; История отеч. мат. — Т. 3. — С. 14, 38; Одесский политехнический ин-т: Крат. ист. очерк (1918-1968). — К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

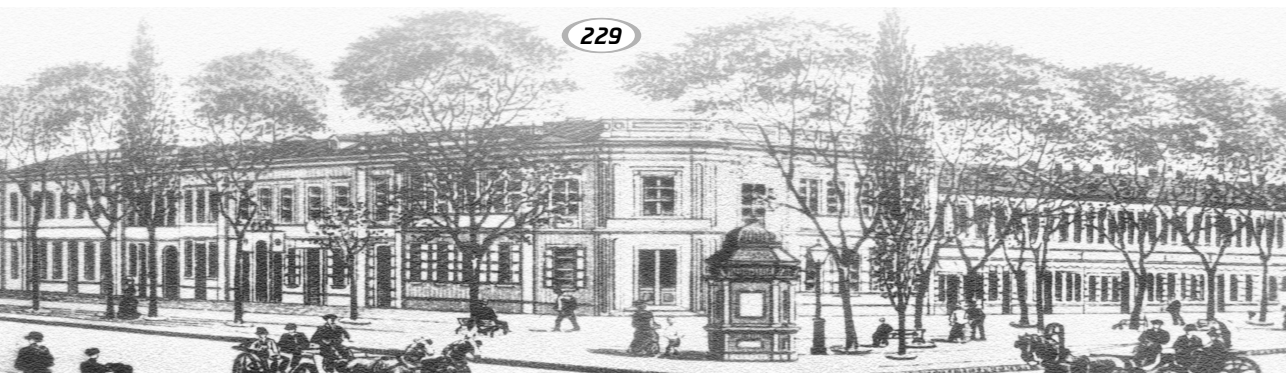
Н. С. Тахтарова

ВАСЬКОВСЬКИЙ Євген Володимирович

*Юрист,
спеціаліст у галузі цивільного права*

Є. В. Васьковський народився в 1866 р. в Аккермані в родині польських дворян. У 1888 р. зак-

інчив юридичний факультет Новоросійського університету та почав працювати в місцевій адвокатурі, займався також літературною діяльністю: писав музичні фейлетони, рецензії в “Одесском вестнике” (псевдонім Maestro), перекладав вірші Г. Гейне. 1891 р. видав книгу “Альбом юмористических стихов Мартына Борули”.

В цей же час серйозно займався наукою, в 1893 р. видав фундаментальну працю “Организация адвокатуры”. Протягом 1894—1896 рр. вийшли два випуски підручника цивільного права — загальна частина і майнове право. Ця книга звернула на себе увагу тими якостями, які пізніше були визнані властивостями письменницької манери Є. В. Васьковського: особливим умінням надавати викладу найскладніших питань дуже яскравої і стислої форми при збереженні наукової глибини в трактуванні досліджуваних питань. У 1897 р. Є. В. Васьковський склав магістерський іспит та захистив дисертацію при Казанському університеті. 23 жовтня того ж року обраний приват-доцентом Новоросійського університету по кафедрі цивільного права.

У 1901 р. Є. В. Васьковський захистив докторську дисертацію “Цивилистическая методология. Ч. 1. Учение о толковании и применении гражданских законов” (Казанський університет), отримав вчений ступінь доктора права. На основі дисертації пізніше учений склав poradник щодо тлумачення і застосування законів для початкуючих юристів (М., 1913). З наукових праць Є. В. Васьковського особливу увагу привертає “Курс гражданского процесса. — Том 1: Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия” (М., 1913). Ця праця заповнила прогалину, що спостерігалася в російській юридичній літературі: до її видання існували лише підручники цивільного процесу. Курс Є. В. Васьковського приваблював до себе великою ерудицією автора, введенням читача в курс усіх спірних питань, а також якістю викладання матеріалів.

У 1904 р. він призначений екстраординарним, а у 1906 р. — ординарним професором кафедри цивільного права Новоросійського університету. У 1905 р. отримав чин колезького радника.

За час роботи в Новоросійському університеті читав курси: вчення про коментування і застосування громадянських законів, громадянське право, цивільний судоустрій.

У 1905 р. виконував обов'язки декана юридичного факультету, а у 1906 р. був обраний проректором ІНУ.

Це був складний час першої російської революції. У лютому 1909 р. Є. В. Васьковський разом з ректором І. М. Занчевським був усунутий з посади та відданий під суд за протизаконну бездіяльність: ректор та проректор університету не забороняли студентських виступів, страйків та політичних угруповань. У липні 1909 р. в Одеському військово-округовому суді слухалася справа “центрального органу” ІНУ (обвинувачувалися студенти-есери, меньшевики та кадети). Суд не визнав організацію противладною та виправдав звинувачених.

Лишившись поза університетом, він продовжував писати й друкувати. Є. В. Васьковський видав “Задачи по русскому гражданскому праву и по русскому гражданскому процессу” (витримали кілька видань), а також підручник з питань цивільного процесу (1914). Всі ці праці дістали в юридичній літературі того часу високу оцінку.

За редакцією ученого видавався окремими випусками “Сборник решений гражданского кассационного департамента Сената” в скороченій обробці для практики.

У 1917 р. Є. В. Васьковський повернувся до університету, потім працював в ІНО, утвореному на основі університету.

Дата смерті Є. В. Васьковського невідома.

Пр.:

Организация адвокатуры: В 2 ч. — С.Пб., 1893; Учебник гражданского процесса. — М., 1914. — 54 с.; Основные вопросы адвокатской этики. — С.Пб., 1895. — 46 с.; Цивилистическая методология // ЗИНУ. — 1901. — Т. 84, ч. ученая. — С. 1-398; Типичные гражданские дела: Учебник при изуч. рус. гражд. процесса для студентов и начинающих юристов. — Одесса, б. г. — 245 с.; Сборник задач по русскому гражданскому праву. — Одесса: Тип. “Экон.”, 1904. — 82 с.; Недостатки устава гражданского судопроизводства. Значение адвокатуры и задачи ее организации. — Б. м., б. г. — 180 с.; Задачи по русскому гражданскому процессу. — 2-е изд., — Одесса, 1907; Учебник гражданского права: В 2 вып. — М., 1894-1896; То же. — 2-е изд., перераб. — М.: Балимаковы, 1917. — IX, 429 с.

Літ.:

Венгеров. КБС. — Т. 4. — С. 191-192; Васьковский Евгений Владимирович // ЭСБГ. — Т. 8. — Стлб. 43-44; Одес. ун-т за 75 років. — С. 114-115; Коріфеї укр. науки. — с. 159; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ВАШПАНОВ Юрій Олександрович

*Фізик, спеціаліст з фізики
напівпровідників*

Ю. О. Вашпанов народився 9 квітня 1955 р. у м. Курськ (Росія). Батько військовослужбовець, після звільнення з лав Радянської армії працював інженером будівельником, мати працювала в галузі медицини. У 1972 р. закінчив середню школу м. Краснодар. Рік працював лаборантом на кафедрі загальної та молекулярної фізики Кубанського державного університету. У 1973 р. вступив на фізичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Після закінчення університету був рекомендований в аспірантуру на кафедрі експериментальної фізики, яку очолював ректор університету, проф. В. В. Сердюк. З 1981 р. стає молодшим, старшим і провідним науковим співробітником науково-дослідної лабораторії університету. З 1999 р. є професором кафедри експериментальної фізики ОНУ.

У 1983 р. захистив кандидатську дисертацію “Вплив поверхневого легування атомами індію і селену на адсорбційно-десорбційну взаємодію з киснем” (офіційні опоненти: акад. Радауцан С. І., проф. Різаханов М. А.; провідна організація — Горьківський державний університет). У 1999 р. у спеціалізованій вченій раді Одеського університету захистив докторську дисертацію “Адсорбційна чутливість напівпровідникових матеріалів групи АВ, оксидів важких металів та поруватого кремнію з реальною поверхнею з кластерними структурами” (офіційні опоненти: членкор. НАНУ, проф. Литовченко В. Г., проф. Ільченко І. І., проф. Курмашев Ш. Д.; провідна організація — Чернівецький державний університет).

З жовтня 1988 р. десять місяців стажувався на кафедрі фотофізики

Дрезденського технічного університету, де вивчав фізичні властивості аморфного кремнію. Основними напрямками наукових досліджень є фізика поверхні напівпровідників та фізика і технологія сенсорів газів. Методами поверхневого легування, іонної імплантації важких металів та селективного травлення поверхні створені нанорозмірні кластерні структури з унікальними фізичними властивостями. Встановлені фізичні механізми адсорбційної чутливості напівпровідників з нанокластерами на поверхні твердих тіл, що відповідає новому науковому напрямку нанофізики і наноелектроніки. Активно вивчає механізми взаємодії біологічних молекул ДНК та вірусів з наноструктурами для створення біосенсорів.

Ю.О.Вашпанов викладає дисципліни за фахом: “Нанофізика та наноелектроніка напівпровідників”, “Комп’ютерні методи в фізиці”, “Фізичні основи електротехніки та радіоелектроніки”, “Фізичні основи електронно-обчислювальних машин”, “Медична електроніка та комп’ютерні системи отримання і обробки інформації”. Ю.О.Вашпанов обраний членом спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій та відповідальним секретарем розділу “Фізика” журналу “Вісник ОНУ. Сер. фіз.-мат. наук”.

Ним публіковано понад 100 наукових робіт.

Має дружину — Вашпанову Ніну Володимирівну, доцента кафедри математики академії холоду, кандидата фізико-математичних наук.

Пр.:

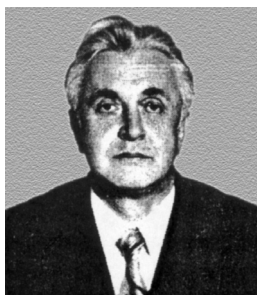
О газочувствительных свойствах реальной поверхности кремния, модифицированной анодной электрохимической обработкой в электролитах на основе фтористоводородной кислоты // Поверхность. Рентгеновские, синхротронные и нейтронные исследования. — 1998. — №12. — С.87-98; Микроэлектронные датчики состава газов для экологического контроля / Вашпанов Ю.А., Смытына В.А. // Перспективные направления экологии, экономики, энергетики. — Одесса.,1998. — С.3-7; Електронні властивості та адсорбційна чутливість до аміаку мікропоруватого кремнію // УФЖ. — 1999. — Т.44. — №4. — С.468-470; Вплив адсорбції аміаку на фотолюмінесценцію неоднорідного мікропоруватого кремнію // УФЖ. — 1999. — Т.44, №7. — С.867-870; Електронні властивості та адсорбційна чутливість тонких плівок селеніду кадмію з поверхнею, що містить нитковидні кластери індію та селену // УФЖ. — 1999. — Т.44, №8. — С.

1017-1021; Релаксация тока в микропористом кремнии / Вашпанов Ю.А., Халмурат Азат, Смынтыха В.А. // ЖТФ. — 1999. — Т.69, вып.11. — С. 141-142; Адсорбційна чутливість мікропоруватого кремнію та можливість керування її величиною в процесі вимірювань / Вашпанов Ю.О., Смынтина В.А. // Вісн. ОДУ. Сер. фіз. — мат. наук. . — 1999. — Т.4, вип. 4. — С. 5-8. Влияние вакуумного отжига имплантированных атомами тяжелых металлов тонких полупроводниковых пленок селенида кадмия на их электрические параметры и адсорбционную чувствительность к кислороду // Поверхность. Рентгеновские, синхротронные и нейтронные исследования. — 2000. — №10. — С.52-55; Study of degradation mechanism of adsorption sensitivity and increase of stability of oxygen microelectronic sensors / Vashpanov Y.A., Smyntyna V.A. // Photoelectronics. — 2001. — № 10. — P.75-77; Адсорбционная чувствительность пористого кремния: Обзор / Вашпанов Ю.О., Смынтыха В.А. // Вісн. ОДУ. Сер. фіз. — мат. наук. — 2001. — Т.6, вип.3. — С.116-133; Влияние адсорбции полярных молекул воды на емкость пористого кремния / Вашпанов Ю. А., Шушков А. Н. // Вісн. ОДУ. Сер. фіз. — мат. наук. — 2003. — Т.7, вип.3. — С.234-239.

Літ.:

Фіз. фак. ОНУ, 1865 — 2000. — С.101.

ВАЩЕНКО **Віктор Петрович**

Історик України

В. П. Ващенко народився 22 жовтня 1929 р. в с. Велика Олександрівка Херсонської обл. у родині службовців. Середню школу закінчив у 1949 р. в Скадовську Херсонської обл. Того ж року вступив на історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, який закінчив у 1954 р. Навчався в аспірантурі у 1954—1957 рр. У 1957—1959 — був завідувачем відділом аспірантури ОДУ. Після цього працював начальником учбового відділу університету (1 вересня 1959 — 1 вересня 1960), заступником секретаря парткому університету (грудень 1964 — жовтень 1965).

Викладацьку діяльність В. П. Ващенко розпочав у 1960 р. під час відновлення в університеті юридичного факультету на посаді старшого викладача на кафедрі загальноправових дисциплін (згодом — кафедра теорії та історії держави і права). У липні — грудні 1972 р. був заступником декана юридичного факультету.

У березні 1972 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Розвиток капіталістичної промисловості і торгівлі у містах Півдня України у дореформений період (кінець XVIII ст. — 1861 р.)” (науковий керівник — доцент С. М. Ковбасюк; офіційні опоненти — професор С. Я. Боровой і кандидат історичних наук І. С. Слабеев).

У грудні 1972 р. В. П. Ващенко перейшов працювати на історичний факультет і очолив кафедру історії УРСР (15 грудня 1972 — 29 січня 1980). У червні 1984 р. В. П. Ващенка було обрано деканом історичного факультету. На цій посаді він працював до липня 1994 р. У лютому 1990 р. В. П. Ващенка знову було обрано завідувачем кафедри. На цій посаді він працював до вересня 1990 р.

В. П. Ващенко — автор понад 90 наукових праць, у тому числі п’яти колективних монографій, укладач, редактор або член редколегії багатьох збірників. Науково-дослідницька діяльність В. П. Ващенка пов’язана з вивченням історії соціально-економічного розвитку Південної України наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст., дослідженням функціонування місцевого ринку в системі всеросійського ринку, впливу останнього на промисловість і транспорт регіону, розвитку підприємництва у південноукраїнських містах.

В. П. Ващенко читав курс історії України XVIII ст., спеціальні курси “Етапи розвитку української державності”, “Соціально-економічний розвиток Південної України (кінець XVIII ст. — 1861 р.)”, керував переддипломною практикою студентів. Коло наукових інтересів виходило за межі основної проблематики: він написав навчальний посібник з історіографії соціально-економічного розвитку України. У 1995 р. очолив Одеське товариство краєзнавців. У 1996-2001 рр. був заступником голови Спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських дисертацій при історичному факультеті ОДУ.

Помер 21 лютого 2003 р.

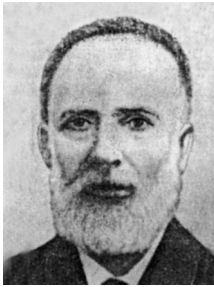
Пр.:

Советская историография о социально-экономическом развитии Украины в период феодализма: Учеб. пособие. — Одесса, 1982. — 125 с.; Феномен Одеси: соціально-економічний розвиток і розбудова міста в XIX ст. // Одесі — 200. — Ч. 1. — С. 3-6; Внесок М. Є. Слабченка в дослідження історії промисловості і транспорту в Україні // Історична наука на порозі XIX століття: підсумки і перспективи: Матеріали Всеукр. наук. конф. — Х., 1997. — С. 293-296; Історія Одеси / За ред. В. Н. Станко. — Одеса, 2002. — С. 85-112.

Літ.:

Хмарський В. М. Віктору Петровичу Ващенку — 70 // Зап. іст. фак. ОДУ. — 1999. — Вип. 9. — С. 10-17; Одес. ун-т, 1865-1990. — С. 117; Попова Т. Н., Станко В. Н. Исторические исследования в Одесском университете: традиции и современность // Вестн. ОГУ. — 1995. — Вып. 1. — С. 47.

В. М. Хмарський

ВЕРІГО Броніслав Фортунатович

Біолог, фізіолог

Майбутній професор, гордість вітчизняної фізіологічної науки, Броніслав Фортунатович Веріго народився 14 лютого 1860 р. у садибі Ужвальд Вітебської губ. в родині збіднілого дворянина, Ф. А. Веріго, викладача старослов'янської мови в Динабурзькій гімназії. Його мати — Катерина Олександрівна, далека родичка обрусілих остзейських баронів Корфів. Засновником династії Веріго, за родинним переказом, був виходець з Литви, який служив в опричнині Івана Грозного та був вшанований російським царем за заслуги дворянством і багатими угіддями в прикордонних з Лівонією землях.

У 1877 р. Б. Ф. Веріго закінчив вітебську гімназію з золотою медаллю, з 1877 р. він — студент природничого відділу фізико-математичного

факультету Санкт-Петербурзького університету. В 1882 р. закінчив університет з представленням дисертації.

З 1883 р. Б. Ф. Веріго — вільнослухач третього курсу Петербурзької Військово-медичної академії, яку він закінчив у 1886 р. з одержанням звання “лікар з відзнакою”.

У 1883 р., ще будучи студентом, він написав статтю “О вторичных изменениях возбуждения на катоде поляризуемого нерва лягушки”, яка стала першим обнародуванням знаменитої “катодичної депресії за Веріго”. Цією роботою Б. Ф. Веріго розширив та доповнив новим відкриттям теорію Пфлюгера, увійшов в історію науки й отримав відомість серед фізіологів Європи.

У 1886—1888 рр. Б. Ф. Веріго працював в фізіологічних лабораторіях І. М. Сеченова в університеті Санкт-Петербургу та І. Р. Тарханова в Військово-медичній академії, в Миколаївському військовому шпиталі. У 1888 р. Б. Ф. Веріго захистив докторську дисертацію на тему “К вопросу о действии на нерв гальванического тока прерывного и непрерывного”. Йому присвоєно ступінь доктора медицини. Наступний рік він працював у Військово-медичній академії під керівництвом І. Р. Тарханова — вивчав біоструми в мозку жаби.

У 1889—1892 рр. доктор медицини Б. Ф. Веріго працював в зарубіжних лабораторіях у Ненського в Берні, у Сальковського в Берліні, у І. І. Мечникова в Інституті Л. Пастера в Парижі, у Пфлюгера в Бонні. Проводив дослідження в галузі фізіології дихання, імунології. За період відрядження він надрукував 11 робіт.

У 1882 р. Б. Ф. Веріго присвоєно звання приват-доцента за комплекс робіт, присвячених тваринній електриці, впливу на нерв перервного й безперервного струму, хімізму дихання, фізіології настоїв панкреатичної залози, ролі лейкоцитів як захисників крові.

У 1894 р. Б. Ф. Веріго одержав запрошення І. М. Сеченова зайняти кафедру фізіології в Новоросійському університеті, й 24 квітня 1894 р. його обрали екстраординарним професором цієї кафедри.

Протягом 20 років роботи в Новоросійському університеті Б. Ф. Веріго проводив активну педагогічну й наукову діяльність. Одним з напрямків

Його досліджень було вивчення захисних реакцій організму. Як учень І. І. Мечникова Б. Ф. Веріго творчо розширив та поглибив його теорію. Його роботи в галузі імунології були премійовані імператорською Академією наук. Б. Ф. Веріго товаришував з відомим виноробом В. Є. Таїровим, з психологом М. М. Ланге, якому допоміг в організації лабораторії експериментальної психології, одного з перших в Росії науково-психологічних центрів.

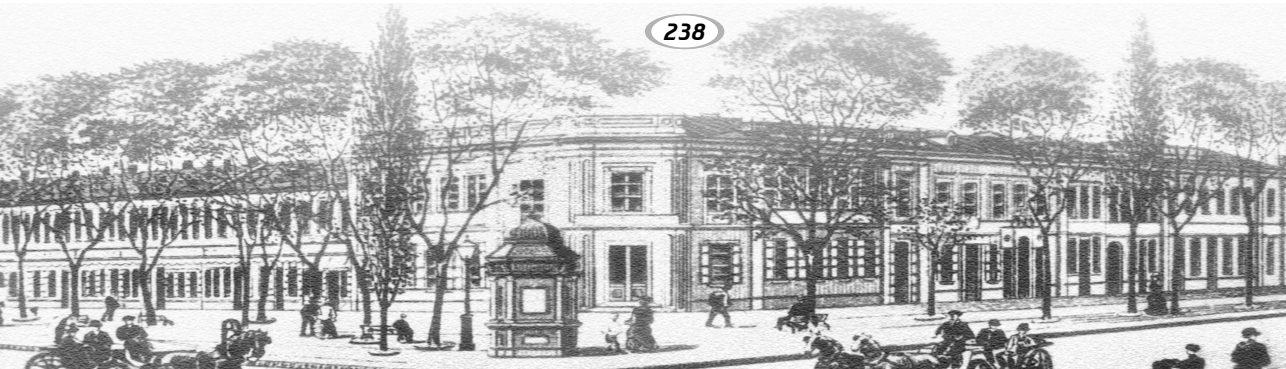
Б. Ф. Веріго відстоював університетську автономію: з його допомогою й участю був створений “академічний союз”, який вів активну боротьбу проти репресій начальства стосовно прогресивно настроєних викладачів й “непокірних” студентів. Його патріотизм проявився також у самовідданій боротьбі з епідемією ящура, яка охопила Новоросію та Бессарабію. Він створив комітет боротьби з епідемією й організував щеплення створеною ним сироваткою, сам поїхав до району епідемії.

Революцію 1905 р. Б. Ф. Веріго активно підтримав, разом з доцентом Л. О. Тарасевичем став полюсом притягання революційної інтелігенції й студентства. У зв'язку з цим адміністрація університету скасувала рішення ради про призначення Б. Ф. Веріго деканом медичного факультету.

Незважаючи на громадянські й політичні дії Б. Ф. Веріго, він активно продовжив наукові дослідження разом з учнями й розвив свої наукові напрямки: імунологію, теорію електротона, фізіологію травлення, механізм дихання.

У 1904 р. в журналі “Мир Божий” Б. Ф. Веріго опублікував трактат “Философия и жизненная сила”, де яскраво виявилась його схильність до філософських узагальнень в науці. У 1905 р. вийшов перший том знаменитого підручника з фізіології, 1910 р. — другий том. У 1912 р. — вийшли в світ монографія “Единство жизненных явлений” — одна з кращих російських книг про дарвінізм. В 1909 р. Б. Ф. Веріго почав новий науковий напрямок — вивчення білкового обміну та ролі ферментів у цьому процесі. В результаті в 1913 р. були видані книги “Роль белков в обмене веществ животного организма” та “Биология клетки”.

У травні 1914 р. Б. Ф. Веріго був звільнений від викладання через його активну політичну позицію. Залишивши Одесу й оселившись під Москвою, він купив будинок й перетворив його в приватний науково-

дослідний інститут фізіології та прикладної медицини. З 1915 р. працював у Військово-медичній академії на посаді приват-доцента. 1917 р. — за рекомендацією В. І. Вернадського був обраний на посаду професора й завідувача кафедрою в Пермський університет. З 1920 р. — декан медичного факультету Пермського університету.

Наукова спадщина Б. Ф. Веріго велика й значна. Він був піонером у галузі електрофізіології, обміну речовин, збагатив вчення І. І. Мечникова про фагоцитоз, першим відкривши причини лейкопенії при попаданні в кров бактерій і токсинів, створив теорію розвитку анафілактичного шоку; багато висловлюваних ним ідей лягли в основу розробок великої кількості його послідовників. Вивчаючи газообмін в легенях і тканинах, він встановив (1892) вплив кисню на здібність крові зв'язувати вуглекислий газ (ефект Веріго).

13 червня 1925 р. Б. Ф. Веріго помер від запалення легенів.

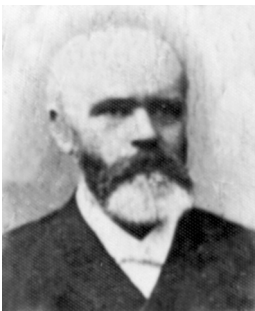
Пр.:

Философия и жизненная сила // Мир Божий. — 1904. — № 6. — С. 134-158; Основы физиологии человека и животных: В 2 т. — С.Пб., 1905-1910; Единство жизненных явлений. — С.Пб., 1912; Роль белков в обмене веществ животного организма. — С.Пб., 1913; Биохимия клетки. — С.Пб., 1913.

Літ.:

Памяти Бронислава Фортунатовича Вериги, 1860-1925: [Некролог]// Рус. физиол. журн. — 1926. — Т. 9, № 1; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

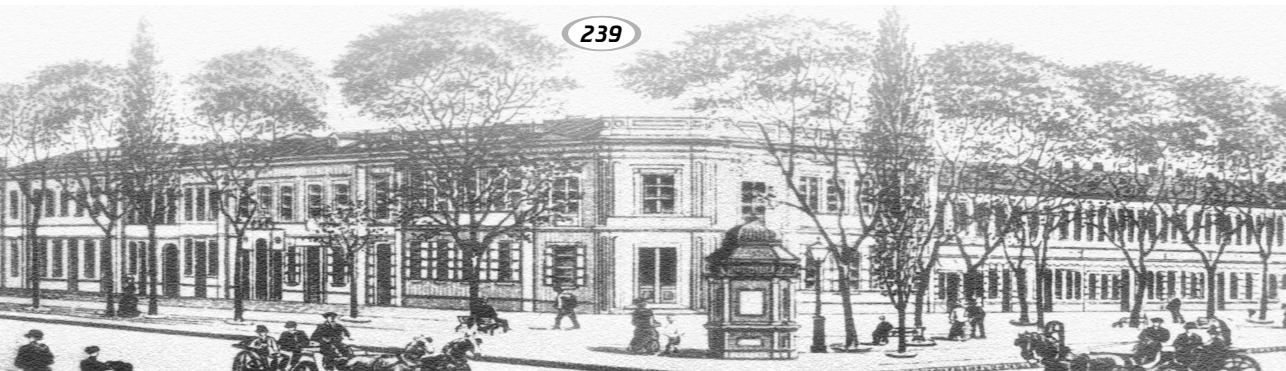
К. В. Осташков

ВЕРІГО Олександр Андрійович

Хімік-органік

О. А. Веріго народився 5 грудня 1837 р. у Вітебській губ. в дворянській родині. Освіту здобув

в Петербурзькому комерційному училищі, яке закінчив у 1855 р. Після училища він мав працювати статистиком у Міністерстві внутрішніх справ, але його приваблювала хімія і він вступив на фізико-математичний факультет Петербурзького університету, де він вивчав хімію під керівництвом професора М. М. Соколова.

Закінчивши університет у 1860 р., О. А. Веріго вступив екстерном до Артилерійської академії, але продовжував займатися хімією у приватній лабораторії, яку організували М. М. Соколов і В. О. Енгельгардт. У 1862 р. О. А. Веріго виїхав за кордон на 4 роки, де він працював спочатку в лабораторії А. Штреккера в Тюбінгені, а потім — в лабораторії І. Віслінченуса в Цюріху. В цей період він проводив дослідження в галузі азосполук.

У 1866 р. після повернення з-за кордону, за пропозицією М. М. Соколова, почав працювати на посаді лаборанта (асистента) Новоросійського університету. Разом з М. М. Соколовим він займався організацією наукової і учбової хімічної лабораторії, обладнанням її необхідною хімічною апаратурою, реактивами, хімічним посудом. У тому ж році О. А. Веріго захистив магістерську дисертацію на тему “Азобензид и его гомологи”, після чого його було обрано доцентом кафедри хімії. Читав курс неорганічної хімії, а з 1868 р. на кафедрі технічної хімії — курс хімічної технології.

9 квітня 1871 р. у Києві О. А. Веріго захистив докторську дисертацію “О реакции прямого присоединения к группе азобензина”. Після захисту дисертації був обраний, за представленням І. М. Сеченова екстра-ординарним професором, а в 1873 р. — ординарним професором хімії. З цього часу він читав курс органічної хімії.

Протягом кількох років О. А. Веріго був деканом фізико-математичного факультету, його двічі обирали ректором університету, але він відмовився з особистих причин.

О. А. Веріго був блискучим лектором і гарячим ентузіастом хімічної освіти. Він організував студентський хімічний гурток, до якого увійшли П. Г. Меліков (Мелікішвілі), В. М. Петрієв (Петріашвілі), С. М. Танатар, які потім стали професорами Новоросійського (Одеського) університету.

Він залучав їх до виконання різних наукових досліджень. Наукові інтереси О. А. Веріго та його учнів охоплювали низку питань.

Ще в магістерській дисертації О. А. Веріго описав свій метод добування азобензолу та його гомологів при дії амальгами натрію на нітробензол і його гомологи. Він описав добути азосполуки і відначив відсутність у них основного характеру. Вивчав пряме приєднання бромиду до азобензиду і продукти цієї реакції. Досліджуючи дію галлоїдних сполук, фосфору на азобензол, О. А. Веріго отримав азобензол і продукти прямого приєднання бромиду до азобензолу. Ці питання він розглянув у докторській дисертації. Ретельно вивчаючи бромпохідні, він встановив умови одержання ді-, три- і тетрагаллоїдних похідних азобензолу і довів, що азобензол може приєднувати 1,5 частини галоїдодоводневих кислот, якщо на продукт приєднання бромоводню азобензолом подіяти бромом, то тоді в результаті відщеплення 1/2 частини галоїдодоводневої кислоти утворюється азосполука, яка містить три атоми бромиду. Можливе і пряме приєднання бромиду до азобензолу, причому одержаний продукт нестійкий і, поступово відщеплюючи бром, перетворюється знову на азобензол. О. А. Веріго добув і інші похідні азобензолу, азотолуолу, азокимолу, азоксилуолу. Ці роботи дали можливість глибоко пізнати властивості і способи одержання азосполук — речовин ще нових і мало вивчених. Ці дослідження мали значення для розвитку хімії барвників і проміжних продуктів.

Іншим важливим напрямком, в якому працював О. А. Веріго, були синтез та вивчення властивостей жирних кислот — гліцеринової, яблучної, фумарової. Разом з колегами він добув дихлоропропіонову кислоту при дії пентахлориду фосфору на гліцеринову кислоту, і, діючи на неї гідроксидом барію, перетворив її на хлоракрилову, яка взаємодіючи з ціанідом калію, дає внаслідок омилення продуктів реакції неактивну яблучну і фумарову кислоту. Ці роботи мали важливе значення для розвитку стереохімії, тоді ще молодій науки.

Велике значення О. А. Веріго приділяв дослідженням чисто прикладного характеру. В 1877 р. він почав займатись дослідженням одеських лиманів, їх ропи і грязей, підгрунтових вод. Досліджуючи цілющі грязі одеських лиманів, він знайшов у них цілий ряд речовин, які є продукта-

ми відновлення і розкладу неорганічних і органічних речовин: сірку, сірчисті і сірчануватисті солі, аміак і амонійні солі органічних кислот (олеїнової, валеріанової). Він довів, що пластичність грязей обумовлена присутністю в них колоїдального сірчистого заліза; відзначив роль анаеробних бактерій в грязях Кюяльницького і Хаджибейського лиманів. Ці дослідження допомогли правильно оцінити цілющі властивості одеських лиманів.

За проханням міськуправи, в 1869 р. О. А. Веріго проводив аналізи природних вод і дав рекомендації, які лягли в основу рішення про будівництво в Одесі міської водонасосної станції на Дністрі.

Важливе значення мали дослідження О. А. Веріго властивостей піщаних ґрунтів Пересипу (1873). Він довів повну придатність їх для цілей поглинання каналізаційних вод. Завдяки цьому вперше в Росії в Одесі були улаштовані поля зрошення, куди відводились міські каналізаційні стоки.

Робота на користь Одеси зробила його одним із популярних і шанованих професорів. Особливо плідною була робота О. А. Веріго в галузі аналізу харчових продуктів і його боротьба проти їх фальсифікації. Спочатку він проводив ці дослідження у приватній лабораторії, яка потім переросла у міську хімічну лабораторію для дослідження харчових продуктів (перша в Росії).

Згідно наказу урядового Сенату О. А. Веріго нагороджений орденами св. Володимира (1871), св. Анни (1874), св. Станіслава 1 ст. (1878), св. Володимира 3 ст. (1883). Йому було надано чини надвірного радника (1870), колезького радника (1871), статського радника (1875).

Після 25 років служби (1884) О. А. Веріго була призначена пенсія, він був залишений в університеті на 5 років і 1 листопада 1891 р. затверджений у званні заслуженого професора. 21 листопада 1896 р. О. А. Веріго переведений чиновником для окремих доручень Міністерства фінансів Росії. За дорученням С. Ю. Вітте він організував Центральну лабораторію Міністерства фінансів в Одесі для потреб винної монополії. Тут він проводив дослідження денатурованого спирту для технічних цілей: освітлення, нагрівання. Ним вивчався склад суміші спиртів, вдосконалюва-

лися методи визначення сивушних масел у винному спирті. Серед видатних учнів О. А. Веріго були відомі хіміки-органіки: П. Г. Мелікішвілі, М. В. Петріашвілі, С. М. Танатар, М. Д. Зелінський, П. І. Петренко-Критченко.

Помер О. А. Веріго в Одесі 13 березня 1905 р.

Пр.:

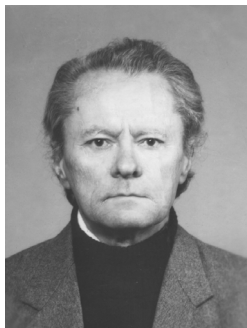
Исследование над азобензидом и его гомологами. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1866. — 46 с.; О реакциях прямого присоединения к группе азобензида. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1871. — 72 с.; Исследование почв Пересыпи по отношению к вопросу об орошении нечистотами. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1878. — 35 с.; Исследование одесских целебных лиманов и грязей. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1880. — 107 с.; О влиянии микроорганизмов на образование лиманной грязи. — Одесса: Тип. “Одес. листка”, 1887. — 5 с.; Анализ воды и грязи Будаковского соленого лимана: (Извлеч. из отчета об экскурсии комис. Одес. бальнеол. о-ва в Будаки). — Одесса: Тип. “Одес. листка”, 1888. — 13 с.; Молоко чахоточных коров. — Одесса: Тип. Л. Нитче, 1891. — 11 с.; Определение сивушного масла в ректифицированных спиртах посредством салицилового ангидрида. — Одесса: Тип. Е. Фесенко, 1903. — 10 с.

Літ.:

Веріго Александр Андреевич // ЭСБЕ. — Т. 11. — С. 33; Веріго Александр Андреевич // БСЭ. — Т. 4. — С. 532; Веріго Олександр Андрійович // УРЕ. — К., 1960. — Т. 2. — С. 314; Александр Андреевич Веріго // Блох. — Т. 2. — С. 773-774; Александр Андреевич Веріго // ЗИНУ. — 1890. — Т. 53. — С. 387-390; Меликов П. Александр Андреевич Веріго // Журн. рус. физико-хим. о-ва. — 1905. — Т. 37, вып. 5. — С. 469-475; Степанова О. С. Александр Андреевич Веріго // Укр. хим. журн. — 1956. — Т. 24, вып. 1. — С. 122-125; А. А. Веріго // Зелинский Н. Д. Собр. тр. — М., 1960. — Т. 4. — С. 510-511; Вознюк Ю. Золотые пески // Зн. коммунизма. — 1973. — 23 мая; Вознюк Ю. Куяльник // Там же. — 1973. — 11 марта; Веріго Александр Андреевич // Волков В. А., Вонский Е. В., Кузнецова Г. И. Химики: Биогр. справочник. — К., 1984. — С. 101-102; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. П. Березіна

ВЕРНИКОВ

Марат Миколайович

Філософ, заслужений діяч науки і техніки України

М.М.Верников народився 25 червня 1934 р. у с.Щербинівка (нині м.Червоноармійськ) Донецької обл. Закінчив юридичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1957), згодом аспірантуру у відділі філософії Інституту суспільних наук при Львівському університеті (1964-1967). Працював в Радах народних депутатів (1957-1964), в Лісотехнічному інституті, в якому очолював кафедру філософії і навчався в докторантурі (1969-1974), від 1974 до 1997 рр. — в Інституті суспільних наук АН України (зараз Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) завідувачим і провідним науковим співробітником відділу філософії. З 1992 р. голова Львівської філософської спілки "Cogito" (з січня 2001 р. її президент), створеної за його ініціативою, з 1994 р. — директор Інституту філософії, логіки і соціології Спілки. Від 1997 р. — головний редактор наукового журналу Інституту українознавства "Філософські пошуки", з 1997 р. — голова Всеукраїнської Асоціації філософських спілок. Член правління Товариства філософів слов'янських країн, редколегій міжнародного часопису "Софія" (Жешув) — органу цього товариства, кварталника "Шкіце гуманістичне" (Ольштин, Польща), журналу "Перспективи" (Одеса). З січня 1999 р. професор, а з 2002 р. — завідувач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Відносить себе до філофської школи, що сформувалась навколо Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України.

Спеціалізація: історія філософії (насамперед, вітчизняної і польської) та соціальна філософія. Започаткував в Україні вивчення Львівсько — Варшавської філософської школи, дослідив історію її виникнення і роз-

витку. На відміну від погляду на неї як на логічну школу, що панувала в філософії у радянський період, запропонував і всебічно обґрунтував її трактування як філософського напрямку, розкрив її ідейно-теоретичні джерела, єдність концептуальних засад і місце у вітчизняній та світовій філософській думці. Відносячи її в цілому до сциєнтистсько — аналітичних рухів, одночасно сприяв утвердженню широкого погляду на неї, чим започаткував в країні багатопланове вивчення її доробку, спрямоване на дослідження її загально — філософської платформи, внеску її представників (окрім логіки і методології науки) у психологію, педагогіку, етику, естетику і інші галузі знань. Висвітлив характер і основні напрямки польської філософії кінця ХІХ — першої третини ХХ століть, її розвиток у зв'язках з українською філософією цього періоду, започаткував в Україні фундаментальне вивчення поглядів видатного українського і польського філософа, психолога і педагога академіка Степана Балея, створив першу повну бібліографію його праць і розпочав перше українське академічне видання зібрання праць С. Балея у 5 томах і 7 книгах. Вже вийшов перший том. Дане видання, здійснення якого пов'язане з веденням пошуково — наукових досліджень, започатковує в Україні новий науковий напрям, що синтезує персоналістсько — екзистенціальний філософсько — світоглядний погляд (з елементами номіналізму і антропологізму) з психологічним підходом у теорії і практиці педагогіки і виховання. В історії української філософії ХІХ — ХХ століть досліджує гуманістичні тенденції персоналістсько — екзистенціального спрямування.

У цьому ж ключі розглядає і соціальну філософію. Запропонувавши, на протилежність лінійним уявленням, новий, релятивне — інтенційний критерій історичної типології суспільств, який бере за основу співвідношення суспільства і конкретної людини, виділяє соціоінтенційний і гомоінтенційний типи суспільств, культур і цивілізацій. Вважає, що у попередній історії переважно панував соціоінтенційний принцип, і тому класична соціальна філософія виражала погляд зовнішнього суспільства і слугувала його описові. Глобальна криза суспільства ХХ століття є проявом історичної вичерпаності соціоінтенційного принципу і повороту до

суспільства гомоінтентного типу. На відміну від класичної соціальної філософії, пропонується екзистенціальна соціальна філософія, яка, на думку автора концепції, є адекватним теоретичним описом нового суспільства з огляду особистості, особливо екзистенціальна соціальна онтологія.

М.М.Верников — академік Української академії політичних наук (2002), доктор філософських наук (1981), професор (1984).

Опублікував більше 140 наукових. праць.

Пр.:

Философская концепция Львовско — Варшавской школы // Вопр. философии. — 1969. — № 6; К истории Львовско — Варшавской школы // Филос. науки. — 1969. — № 4; О номиналистическом материализме Т. Котарбинского й С. Лесневского (спільно з проф. І. С. Нарським) // Там же. — 1972. — № 4; Методологический анализ кризиса философского идеализма: На материалах польской философии конца XIX — первой трети XX в. — К.: Наук. думка, 1978; Философские взгляды К. Твардовского // Филос. науки. — 1977. — № 2; До історії вивчення Львівсько — Варшавської філософської школи в Україні // Український освітній журнал, 1995; Typologia spoleczenstw ze wzgledu na stosunek “czlowiek i swiat spoleczny” // Czlowiek wobec swiata. — Olsztyn, 1996; Соціально — філософський аналіз провідних принципів типології суспільств // Державність. — 1996. — № 2; Екзистенціальна онтологія і філософська антропологія // Філософські пошуки. — Львів;Одеса: Cogito — Центр Європи, 1997. — Вип. 3; Слово про академіка Степана Балея // Там само. — 1997. — Вип. 4; Проблема особистості в наукових працях Степана Балея // Там само; Бібліографія праць Степана Балея // Там само; Спадщина Степана Балея в контексті сучасного суспільного розвитку і його тенденцій // Філософські пошуки. — 1999. — Вип. 9; Ontologia egzystecjalna. Spoleczenstwo jako efekt dzialania jednostek // Zeszyty naukowe Wyzszej Szkoły Zarzadzania i Bankowosci w Poznaniu. — R. 4. — 1999. — № 1 (6); Екзистенціальна філософія в Україні і її вираз у “ Бориславських оповіданнях “ Івана Франка. // Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнар. наук. конф. — Львів, 1998; Життя і діяльність академіка Степана Балея // Філо. думка. — 2001. — №5. — С.74-89; Rozwazania o nowszej i najnowszej filozofii spolecznej // Szkice Humanistyczne. — Olstyn, 2002. — II, № 1,2. — S.92-103; Размншления о новейшей й постновейшей социальной философии / / Філософські пошуки. — 2002. — Вип. 13. — С. 264-288.

ВИНОГРАДОВ Костянтин Олександрович

Зоолог, гідробіолог

К. О. Виноградов народився 1 лютого 1902 р. в Ревелі (зараз Таллінн) в сім'ї службовця. Батько його — О. О. Виноградов був за освітою хіміком, працював на спиртзаводі. Потім служив у Червоній Армії, знов працював хіміком. Він надрукував у 30-ті рр. брошуру “Селянам про хімію”. Дід був інспектором народних училищ у Рязані. Перша дружина К. О. Виноградова — М. Ю. Бекман — відомий гідробіолог. Друга дружина — З. А. Виноградова — доктор біологічних наук, була завідувачем відділу в Інституті біології південних морів АН УРСР. Син Олександр — доктор біологічних наук, працює в тому ж інституті. Дочка Олена, онук Костянтин Олександрович теж біологи.

Вчився К. О. Виноградов у ревельській та гельсінгфорській (тепер Хельсінкі, Фінляндія) російських гімназіях. З 1918 до 1929 р. — служив у лавах Червоної Армії, брав участь у громадянській війні. Одночасно, з 1924 р. вчився на агробіологічному відділенні Харківського інституту народної освіти, який закінчив у 1928 р. В цей час К. О. Виноградов познайомився з морською фауною на Чорному (Карадаг, Батумі) та Баренцевому морях. З 1929 до 1932 р. він був аспірантом сектору екології Харківського філіалу НДІ зоології та біології АН УРСР, а також науковим співробітником Карадагської біологічної станції Московського товариства дослідників природи. У 1932 р. К. О. Виноградов брав участь у першій комплексній Тихоокеанській експедиції Державного гідрологічного інституту (Ленінград) та Тихоокеанського інституту рибного господарства (Владивосток) під керівництвом К. М. Дерюгіна, одного з засновників вітчизняної морської гідробіології. Тоді ж він разом з П. В. Ушаковим організував Камчатську морську станцію Державного гідрологічного інституту. У 1933-1936 рр. він був завідувачем цієї станції (Петропавловськ-Камчатський).

К. О. Виноградов проводив дослідження в Авачинській бухті та Кронській затоці, а також в інших бухтах Тихоокеанського узбережжя Камчатки. У 1932—1937 рр. Костянтин Олександрович — науковий співробітник Державного гідрологічного інституту Гідрометеослужби СРСР (Ленінград). В 1937 р. на запрошення АН УРСР він став директором Карадагської біологічної станції.

У 30-х рр. К. О. Виноградова було репресовано, але його швидко відпустили. Під час війни, восени 1941 р. Костянтин Олександрович евакуювався до Уфи, де працював в Інституті зоології та біології АН УРСР завідувачем групи зообентосу. Тут у 1942 р. він захистив кандидатську дисертацію на тему “Поліхети Карадагу (Чорне море)”. Влітку 1944 р. його знову було призначено директором Карадагської біологічної станції, діяльність якої було відновлено. Тут він працював до 1952 р. У 1947 р. у Зоологічному інституті АН СРСР (Ленінград) він захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук на тему “Фауна прикамчатських вод Тихого океана”. Вчене звання професора К. О. Виноградов отримав у 1951 р.

В 1952—1953 рр. Костянтин Олександрович організував Одеську біологічну станцію Інституту гідробіології АН УРСР, в якому працював старшим науковим співробітником, з 1954 до 1963 р. керував цією станцією. З 1963 р. вона була реорганізована у відділ Інституту. У 1963—1969 рр. він — керівник Одеського відділення Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського АН УРСР (Севастополь) і завідувач відділу екологічної біогеографії. У 1970—1972 рр. Костянтин Олександрович працював заступником директора Інституту з наукової роботи, керівником Одеського відділення; з 1974 р. майже до кінця життя — консультантом в Азово-Чорноморському НДІ морського рибного господарства та океанографії.

Протягом майже двох десятиріч К. О. Виноградов очолював численні експедиції Одеської біологічної станції та Одеського відділення Інституту біології південних морів у Чорному та Азовському морях на науководослідних судах “Академік Зернов” (1954—1960), “Миклухо-Маклай” (1960—1972), а також Каспійсько-Азовсько-Чорноморську експедицію

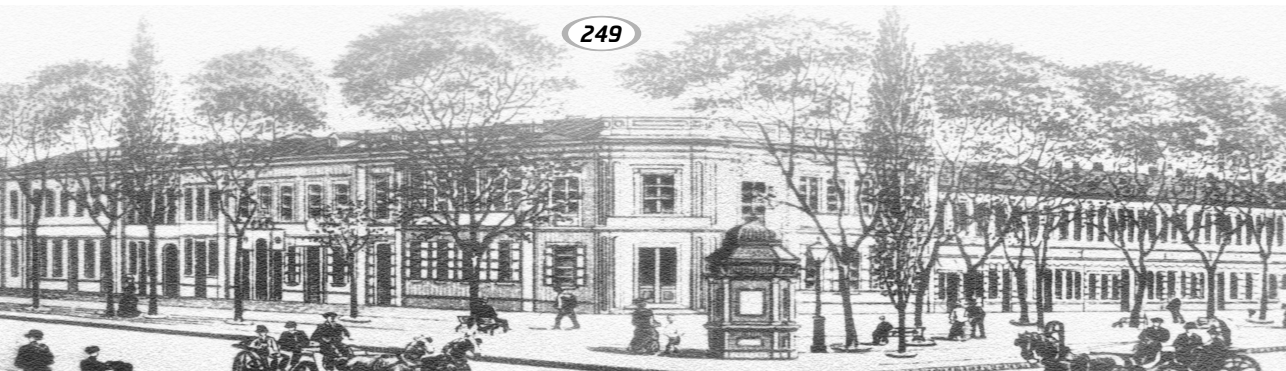

на судні “Миклухо-Маклай” у 1962 р. Під його керівництвом та при активній участі в Інституті успішно розвивались нові й оригінальні наукові напрямки: проблема контактних зон моря (“море—суходіл” та “море—ріки”), екологічна біохімія морських організмів та ін.

Костянтин Олександрович — автор більше як 185 наукових робіт, у тому числі 8 монографій, присвячених питанням фауністики та біогеографії, а також історії гідробіологічних досліджень. Його наукові інтереси були завжди пов’язані з різними аспектами біології моря. Він був ентузіастом у науці, чудовим організатором науки, людиною глибоких знань.

Разом з науковою К. О. Виноградов проводив велику педагогічну роботу. Він за сумісництвом був професором кафедри зоології хребетних Кишинівського університету (1953—1956), професором кафедри фізичної географії (1956—1957) Одеського університету, тривалий час (1956—1971) був професором кафедри гідробіології (за сумісництвом), у 1964—1965 був завідувачем кафедри на громадських засадах. На кафедрі гідробіології викладав курс загальної гідробіології, спецкурс “Фауна морів”. Це був чудовий викладач. Він керував виробничою практикою, дипломними роботами тощо. Костянтин Олександрович придбав для кафедри морське судно “Академік Андрусов”, на якому гідробіологи здійснювали наукові експедиції у північно-західній частині Чорного моря.

У той же час за ініціативою К. О. Виноградова в Одесі було утворене відділення Всесоюзного гідробіологічного товариства, яке він очолював в 1963—1974 рр. Був він також віце-президентом (1971—1976) Всесоюзного гідробіологічного товариства АН СРСР, членом Басейнової секції Індійського океану та південних морів, іхтіологічної комісії Міністерства рибного господарства СРСР, наукових проблемних рад, Вчених рад з захисту дисертацій Одеського університету, Інституту біології південних морів АН УРСР, членом Географічного товариства СРСР, Всесоюзного товариства “Знання”. Він був членом ряду редколегій, у тому числі “Гідробіологічного журналу”, брав участь у роботі декількох міжнародних наукових конгресів та симпозіумів. К. О. Виноградов підготував

15 кандидатів наук, надавав консультації двом докторантам, що захистили дисертації.

У 1963—1973 рр. був депутатом Київської районної ради народних депутатів Одеси.

За активну наукову та громадську діяльність його було нагороджено орденом “Знак Пошани” та шістьма медалями. За часів служби у Червоній Армії він отримав Почесну грамоту ВУЦІК та іменну зброю (1928).

Помер К. О. Виноградов 21 грудня 1989 р., похований в Одесі на Таїровському цвинтарі.

Пр.:

Очерки по истории отечественных гидробиологических исследований на Черном море. — К.: Изд-во АН УССР, 1958. — 156 с.; Иктиофауна північно-західної частини Чорного моря. — К.: Вид-во АН УРСР, 1960. — 116 с.; Филлофорное поле Зернова / К. А. Виноградов, В. П. Закутский // Биология северо-западной части Черного моря. — К., 1967. — С. 158-176; Класс многощетинковые черви Polychaeta / К. А. Виноградов, Г. В. Лосовская // Определитель фауны Черного и Азовского морей: В 3 т. — К., 1968. — Т. 1. — С. 251-359; К истории изучения биологических ресурсов Черного моря // История региональных исследований биологических ресурсов гидросферы и их использование. — М., 1982. — С. 155-164.

Літ.:

Константин Александрович Виноградов: Биобиблиогр. указ. лит. / ОГНБ им. М. Горького Сост.: Шекера Л. И., Виноградов А. К. — Одесса, 1984. — 60 с. — (Ученые Одессы; Вып. 12); Жирмунский А. В., Золотарев В. Н., Макаров Ю. Н. Константин Александрович Виноградов // Биология моря. — 1985. — № 1. — С. 72-74; Видные ученые Одессы. — 1992. — Вып. 2. — С. 93-99; Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч. 5. — С. 22-28; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

М. А. Віннікова

ВИХОВАНЕЦЬ

Галина Володимирівна

Фізикогеограф, геоморфолог, берегознавець

Г.В. Вихованець народилася 15 січня 1955 р. в родині робітників в с. Сабатинівка Кіровоградської обл. В 1972 р. закінчила одеську середню школу № 8. В цьому ж році поступила до геолого-географічного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. В 1977 р. закінчила університет і одержала диплом за спеціальністю “фізична географія”. Після закінчення працювала інженером в Українському проектно-вишукувальному інституті водного господарства протягом 1977-1979 рр.

В 1979 р. повернулася до університету в науково-дослідну частину, де працювала спочатку інженером (до 1981 р.), молодшим науковим співробітником (до 1991 р.), старшим науковим співробітником (до 1993 р.). В 1989 р. в Тбіліському державному університеті ім. І. Чавчавадзе захистила кандидатську дисертацію на тему “Современные процессы развития аккумулятивных форм рельефа в Северо-западной части Черного моря”, (науковий керівник професор Ю.Д.Шуйський). Офіційними опонентами були: лауреат Ленінської та Державних премій СРСР професор В.П.Зенкович та професор Ш.В.Джаошвілі. В 1993-1996 рр. проходила навчання за програмою докторантури на кафедрі фізичної географії ОДУ ім. І.І. Мечникова. Після закінчення докторантури почала викладацьку діяльність на посаді доцента тієї ж кафедри. Аттестат доцента отримала в 1998 р. З 2003 р. переведена на посаду професора кафедри фізичної географії та природокористування. В 2004 р. в Інституті географії НАН України (м.Київ) захистила докторську дисертацію на тему “Современный эоловый морфогенез в береговой зоне морей”. Офіційними опонентами виступили: член-корреспондент Російської Академії наук Ю.С. Долотов, професор В.М.Московкін та професор Ж.М.Матвіїшина.

Від студентських років почала вивчати рельєф та відклади берегової зони морів. Кожного року брала участь в експедиціях, працювала на берегах Чорного, Азовського, Балтійського, Північного морів, Біскайської затоки, протоки Ла-Манш. В максимальній мірі тяжіла до досліджень акумулятивних форм рельєфу та еолового морфогенезу на їх поверхні. Працювала в кооперації з Науково-дослідним інститутом ЧорноморНДПроект, Інститутом геологічних наук АН України, Гідрографічною службою Червонопрапорного Чорноморського флоту МО СРСР, Калінінградським державним університетом, Інститутом водного будівництва в Польщі, з Амстердамським університетом та іншими установами. Отримувала міжнародні гранти (Сороса, Географічного товариства Франції, Королівського Географічного товариства Великобританії) для роботи в кількох країнах, працювала в Болгарії, Польщі, Німеччині, Данії, Голандії, Бельгії, Франції, Росії, В'єтнамі, Тайланді.

Викладацька діяльність містить читання лекційних курсів, проведення практичних, семінарських та лабораторних занять. Керує навчальними та виробничими практиками. Автор навчальних посібників та текстів лекцій. Професор Г.В.Вихованець викладає “Фізичну географію материків та океанів”, “Медичну географію”, “Берегознавство”, “Методику польових фізико-географічних досліджень”, “Регіональну фізичну географію”. Керує магістерськими, дипломними, курсовими роботами. Член Українського Географічного товариства з 1975 р., член Геоморфологічної та Берегової комісії при Міжнародному Географічному Союзі, член Європейської Спільки захисників природи на морських узбережжях і європейської федерації “EUROCOAST”.

Галина Володимирівна належить до міжнародної наукової школи професора В.П. Зенковича, продовжувачем якої в сучасній Україні є професор Ю.Д.Шуйський. Активно розробляє географічні ідеї берегознавства. В докторській дисертації розробила теорію еолового морфогенезу в умовах берегової зони морів.

Вона є автором близько 80 наукових робіт, з яких 3 монографії. Декілька робіт опубліковано за кордоном на англійській, німецькій, польській, французькій, албанській мовах.

Пр.:

Динамика естественных песчаных пляжей Одесского залива (Черное море) // Изв. Всес. геогр. о-ва. — 1981. — Т. 113, вып. 3. — С. 253 — 259; Некоторые черты влияния рельефа береговой зоны на состав наносов // Физическая география и геоморфология. — 1981. — Вып. 26. — С. 131 — 134; О влиянии подстилающей поверхности на эоловые процессы на песчаных берегах Черного моря / Г.В. Выхованец, Ю.Д.Шуйский // География и природные ресурсы. — Новосибирск, 1984. — № 2. — С. 77 — 84; К вопросу о механизме развития узких пересыпей лиманов на побережье Черного моря // Там сомо. — 1986. — № 3. — С. 60 — 66; Современные процессы развития пересыпей лиманов северо-западной части Черного моря // Изв. Всес. геогр. о-ва. — 1987. — Т. 119, вып. 6. — С. 541 — 548; Морфология и динамика пляжей на берегах Черного моря между мысами Северный Одесский и Аджияск // География и природные ресурсы. — Новосибирск, 1988. — № 2. — С. 72 — 76; Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья / Под ред. Г.И.Швебса; Г.В. Выхованец, Ю.А.Амброз, С.А.Антонова, Я.М.Биланчин и др. — Л.: Наука, 1988. — 304 с.; Экзогенные процессы развития аккумулятивных берегов в Северо-западной части Черного моря / Г.В. Выхованец, Ю.Д.Шуйский. — М.: Недра, 1989. — 198 с.; Sedimentzusammensetzung und Ablagerungsbedingungen auf Sandhaken der Schwartz-meer / Ju.D.Schujskij und R.W.Vogtland // Jungquartare Landschafts raume: Genese, Diagnose und Dynamik. — K.Billwitz, hrsg. (D) — Berlin: Springer Verlag, 1992. — S. 216 — 223; Sandy accumulative forms in Ukrainian coastal zone of the Black Sea // The Black Sea Coastlines: R.D.Kosyan & O.T.Magoon, eds. (USA) — New York: American Soc. Civil Eng. Publ., 1993. — P. 452 — 466; Aeolian processes along the sandy coastal accumulative forms on the Black Sea // Proc. Intern. Symposium IGU, Commission Coastal Systems: POLISH COAST '94. Edited by N.Psuty & K.Rotnitskiy (PL). — Poznan: Vistula Publ., 1994. — P. 58 — 60.; Impact of the vegetation on aeolian processes within coastal forms of the Black Sea // Directions in European Coastal Management: Proc. 3rd International Conference EUROCOAST Feder. M.G.Healy & J.P.Doody, eds. (GB). — Cardigan: Samara Publ. Ltd, 1995. — P. 325 — 334; Influence of anthropogenous activity of coastal dune system of the Black Sea // Abstr. Intern. Conference of Intern. Geogr. Union (CCS) LITTORAL '95: Edited by J.-P.Corlay (FR). — Nantes: GEOLITTOMER Publ., 1995. — P. 70 — 71; Morfologija e formave akumulativne bregdetare in Urahine (Basic features of sandy dunes development within coastal zone of Ukraine)/ Yu. D. Shuisky // Gjeografia dhe Economia. — Tirana, 1996. — Т. 22, № 4. — P. 19 — 23; Экспериментальное создание искусственной дюны на песчаном берегу Черного моря / Г.В. Выхованец, Ю.Д.Шуйский. // География и природные ресурсы. — Новосибирск, 1997. — № 1. — С. 169 — 174; Impact of economic activity to accumulative forms in the North-Western part of the Black Sea // Cahiers Nantais (FR). — 1997. — № 47-48. — P. 235 — 240; Дюны на піщаних берегах України // Вісн. ОНУ. Природн. науки. — 1998. — № 2. — С. 88 — 91; Coastal Dune Systems on Ukrainian Shores: Modern Tendencies of Development // Sustainable waterfront and coastal developments in Europe: socioeconomic, technical and environmental aspects — Proc. 4th International Conference EUROCOAST

Federation "LITTORAL'98". Edited by Jose Luis Monso de Prat. — Barcelona: Asinca Publ. Co. (SP), 1998. — P. 297 — 309; Формирование размеров современных дюн на песчаных берегах Черного и Азовского морей // Доп. НАН України. — 1998. — № 11. — С. 122 — 125; Медицинская география: Краткий текст лекций. — Одесса: Энитайм, 1998. — 139 с.; Анализ эолового фактора в морфологии и динамике системы кос Тендровская-Джарылгач на Черном море // Фальцфейнівські Читання: 36. наук. праць / Відп. ред. М.Ф.Бойко. — Херсон, 1999. — С. 39 — 44; Aeolian processes and forms development on coasts of Ukraine // Geografia Fisica e Dinamica Quater. — Torino, 1999. — Vol. 22, № 2. — P. 99 — 104; Аналіз процесів формування піщаних кучугурів на берегових акумулятивних формах // Ерозія берегів Чорного і Азовського морів: 36. наук. праць. — К., 1999. — С. 19 — 24; Визначення еолового фактору в розвитку піщаних барів і кіс на берегах морів // Там само. — С. 55 — 59; Вплив вологості піску на пляжах Чорного моря на розвиток еолового процесу // Вісн. ОНУ. Геогр. та геол. науки. — 1999. — Т. 4, вип. 5. — С. 70 — 75; Коефіцієнт еолового сноса и его рельефообразующее значение // Доп. НАН України. — 2001. — № 4. — С. 106 — 110; Провідні риси ландшафтної структури піщаних акумулятивних форм у береговій зоні Чорного та Азовського морів // Вісн. ОНУ. Геогр. та геол. науки. — 2001. — Т. 6, вип. 9. — С. 5 — 14; Особенности проявления скоростей роста песчаных дюн в условиях береговой зоны морей // Екологічні проблеми Чорного моря. — 2002. — Вип. 4. — С. 52 — 58; Основные черты вертикальной структуры ветропесчаного потока на поверхности аккумулятивных форм береговой зоны моря // Доп. НАН України. — 2002. — № 10. — С. 111 — 117; Вплив дожини розбігу вітрового потоку на розвиток еолового процесу на піщаних берегах морів // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Географія. — 2002. — Вип. 48. — С. 38 — 41; Коефіцієнт співвідношення як показник еолової диференціації на піщаних берегах морів // Вісн. ОНУ. Геогр. та геол. науки. — 2002. — Т. 7, вип. 4. — С. 7 — 12; Role of aeolian factor in the morphology and dynamics of coastal accumulative relief forms // Proc. Intern. Workshop COASTAL ZONE '03: 5th European Union Program. — Editor Z.Pruszek. — Gdansk: Polish Acad. Sci. Publ., 2003. — P. 337 — 348; Зміни в часі еолових процесів на піщаних берегах морів // Фізична географія та геоморфологія. — К., 2003. — Вип. 45. — С. 208 — 216; Вплив відносних довготермінових коливань рівня моря на еолові процеси на морському березі // Вісн. ОНУ. Геол.-геогр. науки. — 2003. — Т. 8, вип. 5. — С. 22 — 30; Влияние эолового фактора на развитие дельты Дуная // Вісн. ОНУ. Екологія. — 2003. — Т. 8, вип. 11. — С. 29 — 54; Эолодинамика на поверхности песчаных аккумулятивных форм в зависимости от их рельефа // Доп. НАН України. — 2003. — № 10. — С. 125 — 130; Эоловый процесс на морском берегу. — Одесса: Астропринт, 2003. — 368 с.; Основные положения теории эолового морфогенеза на морском берегу // Высн. ОНУ. Геогр. та геол. науки. — 2004. — Т. 9, вип. 4. — С. 129 — 144.

ВІКУЛІН Іван Михайлович

*Фізик-електронщик,
лауреат Державної премії СРСР*

Народився 2 травня 1940 р. у м. Ново-Троїцькому Оренбурзької обл., де після закінчення школи (1957) працював електриком Орсько-Халіловського металургійного комбінату. В 1964 р. закінчив радіофізичний факультет Томського держуніверситету і був призначений на посаду завідувача лабораторії НДІ напівпровідникових приладів.

З 1969 р. працював на кафедрі фізичної електроніки Одеського державного університету старшим викладачем, доцентом (1970), професором (1977), де отримав вчені ступені кандидата (1969) та доктора (1975) фізико-математичних наук. У 1986 р. переведений на посаду завідувача кафедри фізики Української держкаcadемії зв'язку ім. О. С. Попова. Віце-президент Академії зв'язку України (1992), академік Міжнародної академії інформатизації — асоційованого члена ООН (1994), заслужений винахідник України (1992).

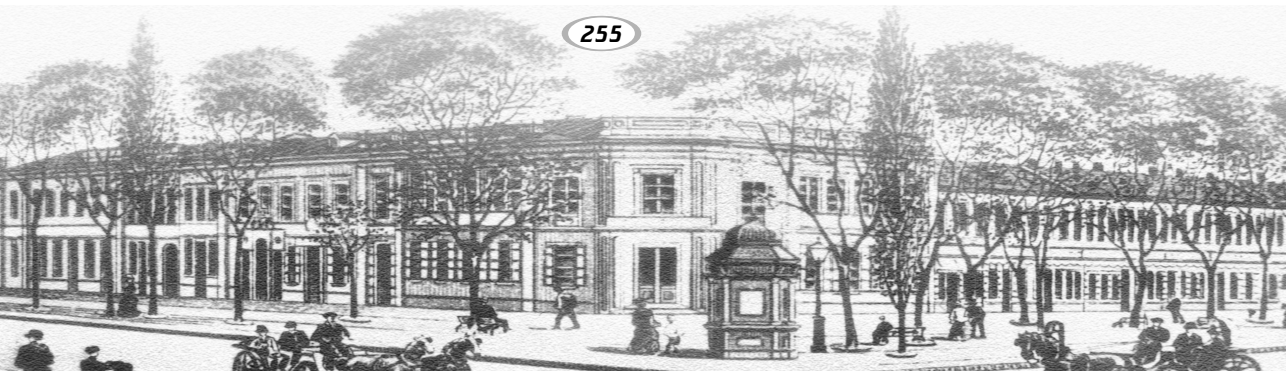
Автор 10 книг, 145 статей у наукових журналах, 120 авторських свідоцтв та патентів на винаходи. Основні роботи належать до фізики напівпровідникових приладів. В Одеському університеті сформована наукова школа з напівпровідникових датчиків, учнями І. М. Вікуліна захищена 21 кандидатська дисертація. Створені нові типи приладів на основі напівпровідникових синтетичних алмазів, магніточутливі та фоточутливі транзистори, модулятори оптичного випромінювання. За розробку фізичних основ напівпровідникових магнітокеруємих приладів присуджена Державна премія СРСР 1988 р. За створення напівпровідникових варикапів (діод із змінною ємністю) присуджена премія Ради Міністрів СРСР 1990 р.

Пр.:

Фізика полупроводниковых приборов. — М.: Радио и связь, 1980; 2-е вид. — 1990.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ВІЛІНСЬКИЙ Сергій Григорович

*Літературознавець, дослідник
давньоруської літератури*

С. Г. Вілінський народився у Кишиневі 1 вересня 1876 р. у сім'ї штаб-офіцера. Початкову освіту отримав вдома; у 1884 р. вступив до кишинівської гімназії, яку закінчив у 1895 р. із золотою медаллю. З серпня 1895 по січень 1896 р. навчався на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету. У 1896 р. вступив на перший курс історико-філологічного факультету Новоросійського університету. Після закінчення у 1900 р. навчання в університеті був залишений для підготовки до професорського звання при кафедрі російської мови та словесності.

С. Г. Вілінський розпочав свою педагогічну діяльність у 1904 р. у званні приват-доцента після того, як склав магістерський іспит та прочитав дві пробні лекції. З 1900 р. — екстраординарний, а з 1914 р. — ординарний професор кафедри російської мови та словесності. За час своєї роботи в ПНУ читав курси давньоруської літератури та російської літератури XIV—XVIII ст., методики викладання російської мови та словесності, російської народної поезії, історії російської журналістики, історіографії російської літератури та ін.

С. Г. Вілінський обіймав у Новоросійському університеті різні адміністративні посади: він був вченим секретарем факультету, в 1912—1916 рр. працював проректором. На викладацькій роботі залишався до трагічного в історії університету 1919 р.

Коло наукових інтересів С. Г. Вілінського було обмежене історією давньоруської літератури, але на цьому поприщі ним зроблено чимало. Ще під час навчання майбутній дослідник неодноразово відзначався керівництвом університету за успішну наукову роботу. Тема магістерської дисертації С. Г. Вілінського, захищеної у 1906 р., — “Послание старца Артемия (XVI в.)”. А у 1914 р. він захистив докторську дисертацію “Житие Василия Нового в русской литературе”. Текстологічне дослідження

списків цього життя, здійснене С. Г. Вілінським, зберегло наукову цінність до нашого часу.

З 1922 р. в еміграції в Болгарії. Викладав в гімназії м. Пловдив. Пізніше переїхав до Чехословаччини. Був професором філософського факультету Масарикова університету у м. Брно та Російського педагогічного інституту в Празі.

Помер С. Г. Вілінський 15 січня 1950 р. у Празі.

Пр.:

Византийско-славянские сказания о создании храма св. Софии Царьградской. — Одесса, 1900. — 109 с.; Сказание Черноризца Храбра о письменах славянских. — Одесса: “Экон.” тип., 1901. — 56 с.; Болгарские тексты Епистолии о неделе. — Одесса: “Экон.” тип., 1902. — 38 с.; Кирилло-Белозерский список Епистолии о неделе. — Одесса: “Экон.” тип., 1903. — 22 с.; Вопрос об авторе “Многословного послания”. — С. Пб., 1905. — 31 с.; Послания старца Артемия. — Одесса: “Экон.” тип., 1906. — 425 с.; Отчет о выпускных письменных испытаниях по русскому языку, произведенных в гимназиях и реальных училищах Одесского учебного округа в 1911 г. — Одесса: Рус. речь, 1912. — 139 с.; Житие св. Василия Нового в русской литературе. — Одесса: Техник, 1913. — Ч. 1: Исследование. — 354 с.; Ч. 2: Тексты жития. — 1018 с.; То же // ЗИНУ. — 1913. — Вып. 6.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

О. В. Александров, О. А. Иванова

ВИШПЕР

Роберт Юрійович

Історик, спеціаліст з середньовічної та нової історії Європи, академік АН СРСР

Народився 2 липня 1859 р. у Москві, де провів більшу частину свого життя. Тут навчався в гімназії, а потім в університеті, в якому працював

понад тридцять чотири роки. Роберт Юрійович викладав також в Новоросійському та Ризькому університетах.

Батько історика, Ю. Ф. Віппер, відомий московський педагог, також вихованець Московського університету, був вихідцем з іноземців-ремесників. Курс класичної гімназії при Лазаревському інституті східних мов він закінчив з золотою медаллю (1876). Документ про закінчення гімназії відзначає його особливу схильність до древніх мов, математики та історії. Після закінчення гімназії він вступив на історико-фіологічний факультет Московського університету.

Найбільший вплив на молодого історика мали професор всесвітньої історії В. І. Гер'є, приват-доцент по кафедрі іноземної літератури О. О. Шахов та корифей російської історичної науки В. О. Ключевський. Він знаходився також під певним впливом молодих починаючих викладачів М. І. Кареева та П. Г. Виноградова, які згодом стали видатними фахівцями в галузі всесвітньої історії.

Після закінчення Московського університету Р. Ю. Віппер став викладачем Училища живопису, скульптури та архітектури (1881—1891), викладав також в Московському училищі ордена св. Єкатерини (1887—1901), в Миколаївському жіночому училищі (з 1892 р.), у приватній гімназії Пуссель і, можливо, в інших учбових закладах. Ще в роки підготовки магістерських іспитів (1885—1887) Р. Ю. Віппер розпочав пошуки теми для дисертації. Період з 1887 по 1894 р. пов'язаний в його житті головним чином зі збиранням матеріалів до дисертації та її виконанням.

У 1891/92 навч. р. Роберт Юрійович в якості приват-доцента Московського університету читав курс “Кальвін та вплив кальвінізму в європейських країнах, переважно у Франції”. Цей курс був тісно пов'язаний з темою його дисертації. У 1892 р. Р. Ю. Віппер виїхав до Женеви для вивчення джерел з історії кальвінізму. 27 квітня 1894 р. за свою магістерську дисертацію “Церковь и государство в Женеве в XVI в.” Р. Ю. Віппер отримав звання не тільки магістра, але й доктора.

Отримання докторського диплома давало вченому змогу зайняти посаду професора, однак на той час у Московському університеті не було

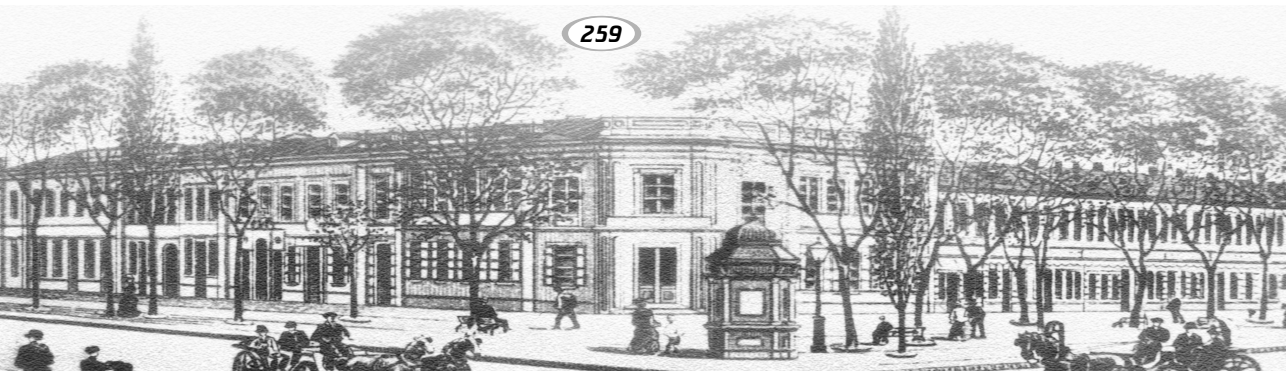

вакансій. За рекомендацією професора М. С. Кореліна, який звернувся до відомого візантиніста професора ІНУ Ф. І. Успенського, з 1859 р. директора Археологічного інституту в Константинополі, Р. Ю. Віппер почав працювати професором Новоросійського університету. Рішення Міністерства народної освіти про його призначення екстраординарним професором кафедри всесвітньої історії цього університету було прийняте в серпні 1894 р.

У Новоросійському університеті, де він деякий час був єдиним представником кафедри всесвітньої історії, Р. Ю. Віппер включився до напруженої академічної роботи. Йому доводилося одночасно читати курси з різних періодів всесвітньої історії, вести практичні заняття, керувати виконанням творів на здобуття медалі, екзаменувати, виступати з лекціями за межами університету.

Він читав курси історії стародавньої Греції та Риму, курс історії країн Західної Європи XVII—XVIII ст., курс нової історії; спецкурси з теорії історичної науки та історії Реформації. Вчений також керував семінарами з середньовічної історії. Р. Ю. Віппер особливе значення надавав розробці загальних, широко поставлених курсів. Семінарські заняття він провадив за зразком семінарів свого вчителя В. І. Гер'є. В одеський період його діяльності виразно визначився його інтерес до історії історичної думки, особливо в теоретичному аспекті. Перша лекція Р. Ю. Віппера в Новоросійському університеті мала назву “Про сучасні завдання та методи історичної науки”.

Тематика творів вченого в 90-ті рр. свідчить про те, що його цікавили в цей час проблеми, тісно пов'язані з сюжетом його дисертації, а також питання історії політичної думки. До цієї тематики належить серія статей під загальною назвою “Суспільство, держава, культура XVI ст. на Заході”, що були опубліковані в журналі “Мир Божий” за 1897 р. Можливо, в основу серії було покладено курс лекцій, що читався ним в 1897 р. в Новоросійському університеті. Перебуваючи на посаді професора Новоросійського університету, Р. Ю. Віппер надрукував в “Записках” ІНУ, а також окремою брошурою три рецензії на твори студентів, висунуті на здобуття медалі.

Р. Ю. Віппер належав до числа радикально настроєної, прогресивної професури. Разом з тим, його позиції здавалися студентам більш лівими, ніж вони були насправді. Політичний радикалізм, інтерес до марксизму (принципів якого він, однак, не поділяв), підкреслювання в лекціях значення економічного фактору, популярність серед молоді призвели до того, що за професором Р. Ю. Віппером було встановлено таємний нагляд поліції.

Надмірне учбове навантаження, що залишало мало часу на наукову роботу, певна ізольованість у професорському середовищі Новоросійського університету, складності з просуванням по службі — все це обумовило бажання професора Р. Ю. Віппера повернутися до Москви. 20 серпня 1897 р. Р. Ю. Віппера, згідно з заявою, було звільнено з посади професора Новоросійського університету, а 17 листопада того ж року знов прийнято приват-доцентом до Московського університету. 22 лютого 1901 р. наказом Міністерства народної освіти колезького радника Р. Ю. Віппера було призначено ординарним професором Московського університету по кафедрі всесвітньої історії.

Перші двадцять три роки ХХ століття вважаються періодом розквіту дослідницького таланту Р. Ю. Віппера. Вчений вражає перш за все надзвичайним діапазоном інтересів. Він одним з перших розширив межі курсу нової історії. Його жваво цікавили первісна історія, етнологія, античність, стародавній Схід, середньовічна Західна Європа і середньовічний Схід, нова та новітня історія, теорія історичного пізнання та історія історичної науки, всі аспекти суспільного життя: економічний, соціальний, політичний, культурний.

Р. Ю. Віппер працював у Московському університеті до 1923 р., коли він емігрував до Латвії. Незважаючи на своє критичне відношення до релігії, містики та антидемократизму, опозиційність до старого режиму царської Росії, Р. Ю. Віппер не прийняв революції 1917 р. Він залишив Росію добровільно, попередньо пішовши у відставку і отримавши право на заслужену пенсію від радянського уряду. З 1924 до 1940 р. Р. Ю. Віппер жив у Латвії і працював професором Ризького університету. Одним з провідних об'єктів його досліджень на той час була історія латиського селянства. В Латвії Р.

Ю. Віппер почувався самотньо. Однак це не заважало йому багато писати і плідно працювати. Його високо цінували за майстерність, ерудицію та досвід.

Повернувшись до Москви, Р. Ю. Віппер знову почав працювати на тій самій кафедрі, яку колись очолював. Він також був старшим науковим співробітником Інституту історії Академії наук СРСР, а в 1943 р. був обраний академіком АН СРСР по відділенню історії та філософії. За своїми методологічними засадами Роберт Юрійович належав до популярної в ХІХ ст. течії позитивізму. Разом з тим, незважаючи на досить різкі час від часу протистояння історичного матеріалізму, він належить до тієї групи російських вчених, котрі об'єктивно виступали як своєрідна опосередкована ланка між домарксистською історіографією Росії та марксистською історіографією СРСР. З числа його слухачів вийшло багато відомих радянських істориків: В. П. Волгін, М. М. Лукін, С. Д. Сказкін, М. М. Дружинін, К. К. Зельїн, В. М. Лавровський, П. Ф. Преображенський та інші.

Помер Р. Ю. Віппер 30 грудня 1954 р. у Москві.

Пр.:

Лекции по истории Греции. — М., 1906; Очерки истории Римской империи. — М., 1908; Очерки теории исторического познания. — М., 1911; Гибель европейской культуры. 1914-1918. — Берлин, 1923.

Літ.:

Бузескул. — Ч. 2. — С. 52-53; Академик Роберт Юрьевич Виппер: [Об избрании академиком 27/28 сентября 1943 г.] // Вестн. АН СССР. — 1943. — № 11/12; Академик Р. Ю. Виппер: [Некролог] // Вестн. др. истории. — 1955. — № 2. — С. 200-202; Голубцова Н. И. Виппер Роберт Юрьевич // Сов. ист. энциклопедия. — Т. 3. — Стлб. 499-500; То же. — БСЭ. — 3-е изд. — Т. 5. — С. 93; Академия наук СССР. — Т. 2. — С. 48; Сафонов Б. Г. Историческое мировоззрение Р. Ю. Виппера и его время. — М., 1976; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

О. О. Радзіховська

ВІСКОВАТОВА Тетяна Павлівна

Психолог, дійсний член НАН України

Т.П.Вісковатова (Зінченко) народилась 9 травня 1943 р. у м. Майкопі Краснодарського краю у Росії. Батьки були службовцями: батько (Зінченко Павло Якович) — партійний працівник, мати (Зінченко Варвара Михайлівна) — фельдшер. Це за офіційними документами. Але у 1993 р. стало відомо, що Т.П.Вісковатову удочерили у 1943 р.

Вищу освіту отримала в Адигейському державному педагогічному інституті (м. Майкоп), закінчивши філологічний факультет у 1964 р. Отримала спеціальність — вчитель російської мови, літератури та англійської мови. Другу освіту — у Московському державному університеті ім. М.В.Ломоносова на факультеті психології, якій закінчила у 1985 р. за спеціальністю — нейропатопсихологія.

Т.П.Вісковатова працювала на різних посадах: вчителем, завідуючою бібліотекою, перекладачем з англійської мови, психологом. Багато років працювала викладачем у вищих навчальних закладах: з 1978 р. у Читинському медичному інституті, з 1986 р. у Читинському державному педагогічному інституті ім. Чернишевського, з 1989 р. — завідувач кафедри педагогіки та психології Читинського обласного інституту удосконалення вчителів, з 1990 р. перевелась в Одеський педагогічний інститут ім. К.Д.Ушинського (тепер Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського). Останні роки працює — на посаді професора кафедри клінічної психології Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.

Т.П.Вісковатова розвиває ідеї Московської психологічної школи, вважає себе послідовницею академіка Російської Академії психологічних наук В.І.Лубовського. Не належить ні до якої партії. Вона впевнена в тому, що

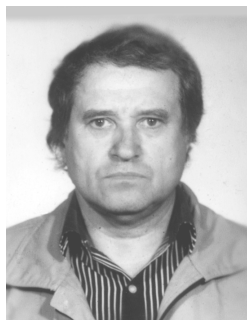
її партія — це її професія — психолог, яка дає можливість завжди допомагати людині, що вона і виконує на достатньо високому рівні.

Т.П.Вісковатова — дійсний член Української Академії наук.

Її чоловік — Вісковатов Юрий Іванович (22.01.1932–5.12.2004) був кандидатом медичних наук і останні роки працював на посаді професора у Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д.Ушинського. Він Одесит у 5 поколінні. Мав у своїй родині дуже відомих людей: прадід й на цей час — найкращий біограф М.Ю.Лермонтова, бабуся — царська хресна та голова двох гімназій у м. Одесі, дід — автор книг з проблем навчання, у т. ч. в гімназіях, мати — мала переписування з отцем Піменом.

Т.П.Вісковатова має авторські свідоцтва на винаходи та ювілейну медаль “За добросовестний труд в ознаменованіе 100-летия со дня рожденія В.И.Ленина”, медаль “Ветеран труда”, нагрудну ознаку “Відмінник освіти України”.

Вона автор понад 70 наукових праць, в т. ч. 1 монографії та 8 учбових посібників, її наукові праці надруковані у країнах ближнього та дальнього зарубіжжя: Росії, Молдові, Польщі, Німеччині та ін. Багато її статей присвячено проблемам спеціальної психології, розвитку психіки засобами фізичної культури, юридичної психології та ін. галузям психології.

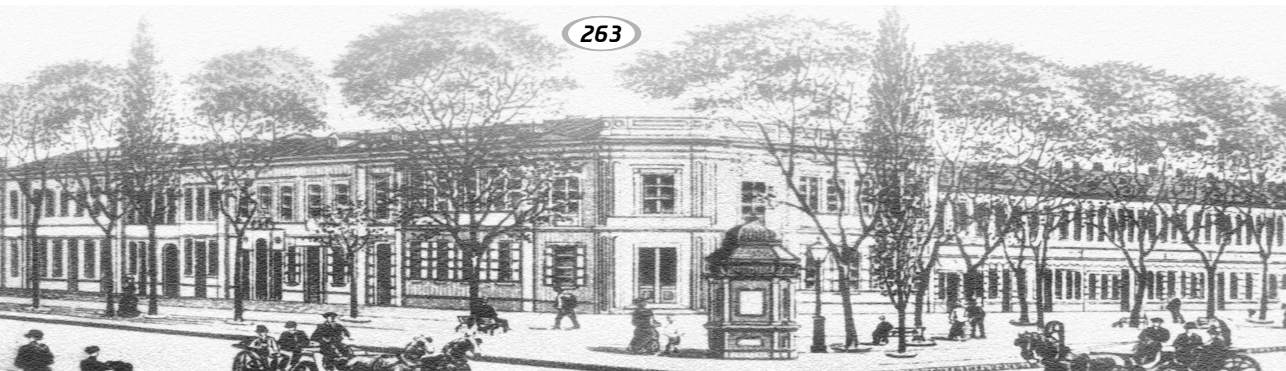

ВІТЮК

Олександр Никанорович

Математик

Народився 12.09.1939 р. в с.Златоустово Березовського р-ну Одеської обл. В 1961 р. закінчив механіко — математичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова і отримав кваліфікацію математика, обчислювальна математика. 1961-1964р. — аспірант кафедри обчислювальної мате-

матики Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. З червня 1965 р. — кандидат фізико-математичних наук, а з жовтня 1969 р. — доцент цієї кафедри. На кафедрі обчислювальної математики працює з 1964 р. по теперішній час на посадах: асистента, старшого викладача, доцента, з 2000 р. — завідувача. Доктор фізико-математичних наук з 2000 р.

Наукова робота пов'язана з дослідженнями в області якісної теорії гіперболічних диференціальних рівнянь з багатозначною правою частиною (диференціальних включень), диференціальних рівнянь та включень дробового порядку, чисельного розв'язання диференціальних рівнянь, що містять похідні дробових порядків.

Пр.:

О решениях гиперболических дифференциальных включений с невыпуклой правой частью // Укр. мат. журн. — 1995. — Т.47, № 4. — С. 531-534; Усреднение в интегральных включениях Вольтера // Известия вузов, "Математика". — 1995. — №2. — С. 1-5; Частичное усреднение для дифференциальных включений с частными производными дробных порядков// Диф. уравнения. — 1996. — Т.32, №8. — С.1131-1133; Существование решений дифференциальных включений с частными производными дробных порядков// Изв. вузов. Математика. — 1997. — № 8. — С. 13-19; О множестве решений краевой задачи для гиперболического дифференциального включения// Диф. уравнения. — 1999. — Т.35, №6. — С.780-783; Разрешимость трехточечной краевой задачи для дифференциального включения второго порядка// Укр. мат. журн. — 2003. — Т.55, №1. — С. 132-137.

ВЛАСЬЄВ

Микола Сергійович

Юрист, фахівець з історії права

Народився в 1833 р. в Ярославській губ. В 1848—1852 рр. навчався у Московському університеті на юридичному факультеті. Як студент він відрізнявся незвичайним допитливим розумом, старанністю та товариськістю. В 1852 р. М. С. Власьєв

закінчив Московський університет і 3 березня 1853 р. влаштувався на службу.

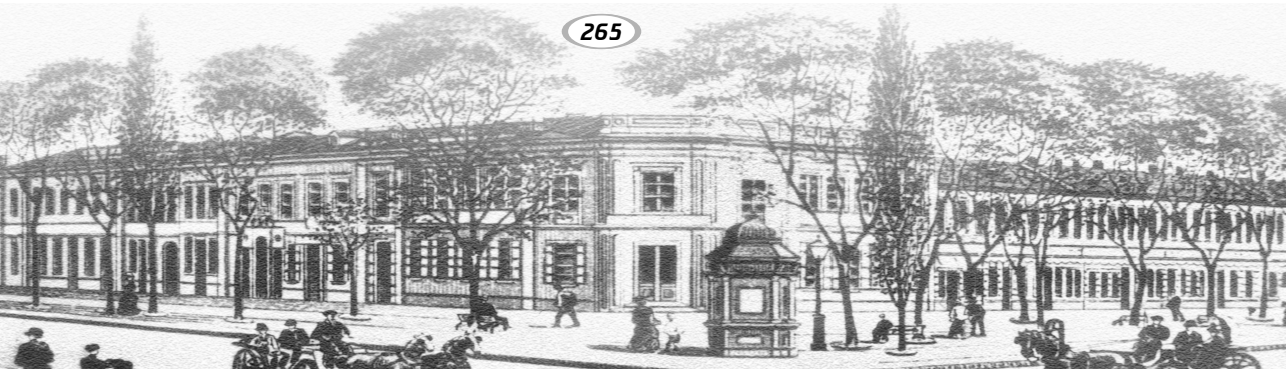
Через два роки М. С. Власьєв отримав направлення до Одеси в Рішельєвський ліцей і 14 грудня 1854 р. його призначили виконуючим обов'язки ад'юнкта по кафедрі державного права і законів державного благоустрою та благочиння. Викладаючи на кафедрі, він поєднував педагогічну діяльність з науковою, активно працював над дисертацією, їздив за кордон з науковою ціллю.

У 1860 р. М. С. Власьєв захистив у Московському університеті магістерську дисертацію “О вменении по началам теории и древнего русского права”, а в 1892 р. за неї М. С. Власьєву присудили Уваровську премію. Після захисту М. С. Власьєв отримав ступінь магістра карного права, і його затвердили професором Рішельєвського ліцею. В цей час М. С. Власьєв почав працювати над докторською дисертацією.

1 травня 1865 р. в Одесі відкрився Новоросійський університет. З дня його відкриття М. С. Власьєв викладав енциклопедію права та історію філософії права. Він продовжив працю над дисертацією з історії філософії права, їздив за кордон, де успішно поєднав наукову та викладацьку діяльність: читав лекції у різних європейських університетах.

На початку 1867/68 учб. р. кафедра міжнародного права не змогла з об'єктивних причин надати студентам четвертого курсу викладача. Тоді рада університету доручила М. С. Власьєву читати курс міжнародного права паралельно з читанням курсів енциклопедії та історії філософії права. Цей курс він викладав до кінця життя.

Сучасники професора М. С. Власьєва цінували його гострий розум і прекрасну освіченість. Але, разом з тим, вони зазначали, що інтерес до науки у нього почав згасати. Лекції його стали нецікавими. При його великій начитаності йому б не склало труднощів написати докторську дисертацію. І, якщо на початку 1860-х рр. М. С. Власьєв активно працював над дисертацією, то до кінця десятиріччя він втратив до неї всякий інтерес. Недороблений рукопис докторської дисертації розглянули на факультеті в 1870/71 учб. р. і ухвалили до друку. Надруковано було 10 аркушів дисертації, але далі робота не пішла. М. С. Власьєв повністю

перестав цікавитися наукою, і докторська дисертація, яка багато обіцяла, так і залишилася незакінченою.

М. С. Власьєв був з тих людей, яких називали “зайвими людьми 40-х рр.” Ці люди були повні ідеалів і надій, але позбавлені можливості їх реалізувати.

Помер М. С. Власьєв в Одесі 14 жовтня 1872 р. від віспи. Він був розумною, доброю та товариською людиною, яка уважно ставилася до людей. Тому на дев'ятий день смерті М. С. Власьєва, 23 жовтня 1872 р. багато друзів і шанувальників прийшли до університетської церкви з нагоди відправлення панахиди по померлому протоієреєм М. К. Павловським.

Пр.:

О вменении по началам теории древнего русского права // ЖМНП. — 1860. — Т. 66.

Літ.:

Михневич. — С. 95; Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 481-482, 543; Венгеров. Источники — Т. 1. — С. 608; ЭСБЕ. — Т. 6-А. — С. 680; Юрид. ин-т ОГУ. — С. 23; Павловский М. Речь по совершении панихиды в университетской церкви в 9-й день кончины профессора Новороссийского университета Н. С. Власьева, сказанная 23 октября 1872 г. / / Херсон. епарх. ведом. — № 22, 15 нояб. — С. 429-431; Одес. держ. юрид. акад. — С. 18; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. Ю. Кудінова

ВОЄВОДСЬКИЙ Леопольд Францевич

Історик, літературознавець

Народився 15 листопада 1846 р. у Вільно, в польській дворянській родині (батько — становий пристав). Після закінчення лібавської прогімназії він вступив у 1864 р. на фізико-математичний факультет Санкт-Петербурзького університету та через три роки перевівся

на історико-філологічний факультет, курс якого у 1870 р. закінчив зі ступенем кандидата за твір “К исследованию религиозно-нравственных понятий у греков до Платона”. Залишившись при університеті для підготовки до професорського звання (30 травня 1870 — 1 січня 1873), Л. Ф. Воеводський під керівництвом К. Я. Люгебіля почав працювати над магістерською дисертацією на тему “Каннибализм в греческих мифах”, яку з успіхом захищає 30 березня 1875 р., а 28 квітня 1875 р. йому присуджено ступінь магістра грецької словесності.

9 квітня того ж року радою Новоросійського університету Л. Ф. Воеводського було затверджено на посаді доцента по кафедрі грецької словесності. Захистивши 6 грудня 1881 р. у Санкт-Петербурзькому університеті докторську дисертацію “Введение в мифологию Одиссеи”, він став ординарним професором (минуючи звання екстраординарного) 5 лютого 1882 р. та до 1899 р. працював на історико-філологічному факультеті, викладаючи давні мови та античну літературу. Паралельно з викладацькою діяльністю, професор Л. Ф. Воеводський був секретарем факультету (у 1874—1876 та 1882—1884); постійно виїжджав у наукові відрядження, у тому числі й за кордон.

1 січня 1898 р. він отримав чин дійсного статського радника, був нагороджений орденами св. Володимира 4 ст., св. Анни 2 ст. та св. Станіслава 2 ст.

Сфера наукової діяльності Л. Ф. Воеводського вражала своєю різноманітністю: він вивчав творчість Г. Гейне й інших німецьких ліриків, займався питанням спрощення російського правописання, цікавився математикою. Але головним завданням він вважав вивчення давньої етики та античної міфології. Л. Ф. Воеводський хотів приступити до систематизації своїх наукових поглядів, але цьому заважали важка форма туберкульозу, з одного боку, і постійна критика його робіт — з іншого, що негативно позначилися на стані його здоров'я. У 1899 р. з причини різкого загострення хвороби Леопольд Францевич був змушений відмовитися від викладацької діяльності і піти у відставку (29 серпня). Однак, прикутий до ліжка, він продовжував займатися наукою, якій присвятив усе своє життя.

Помер Л. Ф. Воеводський 22 квітня 1901 р. в Одесі.

Пр.:

Введение в мифологию Одиссеи. — Одесса, 1881. — 235 с.; Каннибализм в греческих мифах: Опыт по истории развития нравственности. — С.Пб., 1874. — 369 с.; Карта древних поселений на юге России: Спец. изд. Распорядит. ком. VI Археол. съезда. — Одесса, 1884; Этологические и мифологические заметки. Ч. 1: Чаши из человеческих черепов и тому подобные примеры утилизации трупа. — Одесса, 1877. — 84 с.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 285-731; Деревницкий А. Н. Л. Ф. Воеводский: (Некролог) // ЖМНП. — 1901. — № 7. — С. 32-38; НЭСБЕ. — Т. 11. — С. 167-168; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Є. Березін, Т. О. Ізбаш

ВОЙТКОВСЬКИЙ Василь Миронович

Богослов, історик церкви

В. М. Войтковський народився 5 березня 1823 р. у Подільській губ. в родині священика. Закінчив Подільську духовну семінарію. Навчання продовжив у Духовній академії в Санкт-Петербурзі, яку закінчив у 1849 р. зі ступенем магістра богослов'я. Вивчав під керівництвом архієрея Макарія (митрополита Московського) — богослов'я, професора В. М. Карпова — філософію, архієрея Іоана (архієпископа Смоленського) — канонічне право. Ступінь магістра В. М. Войтковський одержав за твір "Історія Волинської єпархії". Після закінчення Духовної академії 8 листопада 1849 р. був призначений у Кам'янець-Подільську семінарію викладачем всесвітньої історії, російської цивільної історії та грецької мови.

У травні 1850 р. Священний Синод призначив В. М. Войтковського настоятелем церкви над гробом великої княгині Олександри Павлівни у місті Іромі (Угорщина). У серпні 1850 р. як службовець за кордоном був

посвячений у сан священника та нагороджений наперсним хрестом з коштовностями кабінету його імператорської величності. Перебуваючи за кордоном, В. М. Войтковський виконував службу при посольстві Російської церкви у Відні, Копенгагені (травень 1856 — лютий 1857), Венеції, Калсбаді (Карлові Вари, з 1863 р.), в останньому місті під його керівництвом була побудована церква. 6 квітня 1862 р. він був посвячений у сан протоіерея.

Протягом цього часу протоіерей В. М. Войтковський активно займався науковою справою. Він написав такі роботи: “О православной церкви в астрийских владениях”, “Об униатской церкви в Австрии”, “Начаток христианства между мадьярами” та ін. Пізніше вони увійшли до складу його лекцій у Новоросійському університеті.

Перебуваючи за кордоном, протоіерей В. М. Войтковський був нагороджений камілавкою, орденом св. Анни 3 та 2 ст.

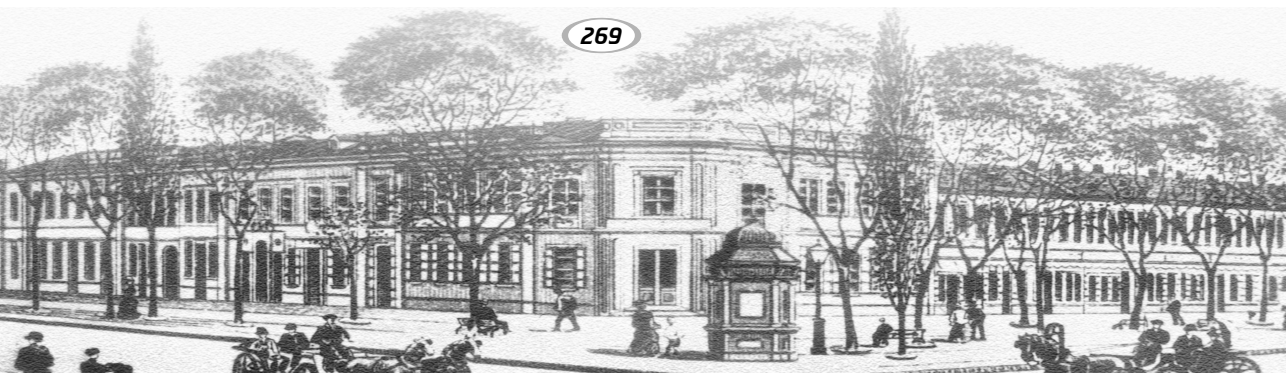
Професор М. К. Павловський, який знаходився на лікуванні у Відні у 1869 р. та познайомився з Василем Мироновичем Войтковським, запропонував йому перейти до Новоросійського університету. Протоіерей В. М. Войтковський погодився, бо хотів повернутись на батьківщину заради виховання дітей.

Історико-філологічний факультет, обираючи В. М. Войтковського 3 листопада 1869 р., керувався рекомендацією професора М. К. Павловського.

З березня 1870 р. він перебував на службі у Новоросійському університеті. Вже в квітні В. М. Войтковського затвердили виконуючим обов'язки ординарного професора церковної історії. Одночасно, з серпня 1870 р. він став законовчителем і настоятелем церкви в Інституті благородних дівичь. Крім того, з 16 жовтня 1870 р. — помічником спостерігача за викладанням Закону Божого в одеських цивільних навчальних закладах.

У травні 1874 р. В. М. Войтковський став членом правління Одеської духовної семінарії, а з серпня 1878 по січень 1879 р. перебував на посаді секретаря історико-філологічного факультету Новоросійського університету.

У 1880 р. протоіерей В. М. Войтковський, вважаючи, що він вислу-

жив 25 років, подав у відставку. Але рада університету відхилила це прохання.

10 листопада 1888 р., по смерті професора О. М. Кудрявцева, Василь Миронович став професором богослов'я та настоятелем університетської церкви, залишив службу в Інституті благородних дівиць. Одночасово він працював головою ради Свято-Андріївського братства та був настоятелем церкви св. Олександра Невського. В Новоросійському університеті він читав лекції з богослов'я, церковної історії та канонічного права. Одночасно займався благодійною діяльністю, брав участь у відкритті в Одесі їдальні для малозабезпечених студентів. За пропозицією попечителя учбового округу від 25 травня 1895 р. він був удостоєний звання заслуженого професора Новоросійського університету. У 1896 р. він був призначений цензором журналів “Херсонські єпархіальні відомості”, “Повчання та втіха святої віри християнської”. У 1899 р. Новоросійський університет святкував 50-річчя служіння професора Василя Мироновича Войтковського. Урочисті збори, на які зібралися представники різних учбових закладів та громадськості міста, відбувались в університетській церкві. 7 березня 1900 р. В. М. Войтковський вийшов у відставку через хворобу. Але він не припиняв зв'язків з університетським життям і церквою, цікавився всіма подіями наукового, викладацького та церковного життя.

Нагороджений орденами св. Володимира 3 та 4 ст., св. Анни — 1, 2, 3 ст., палицею, хрестом на пам'ять про російсько-турецьку війну 1853—1856 рр.

З осені 1903 р. В. М. Войтковський через тяжку хворобу перестав навідуватись до університетської церкви. 24 лютого 1904 р. В. М. Войтковський відійшов в інший світ. Похований на першому християнському цвинтарі у фамільному склепі.

В. М. Войтковський займався історією церкви, вивчав питання релігійної та церковної історії в Австрії, зокрема Галичині; перекладав твори іноземних авторів, наприклад, роботу П. Шафарика “Про глаголичну писемність”. Друкованих творів В. М. Войтковського майже не зберіглося, свої лекційні курси він спалив, вважаючи їх недостатньо досконалими.

Пр.:

Три речи проф. богословия протоиерея В. М. Войтковского, сказанные в университетской церкви. — Одесса, 1894; О храме молитвы и храме науки // ЗИНУ. — 1894. — Т. 63; Тайны ведения и жизни открываются в святилище Божиим в священном откровении. — Одесса, 1894. — 5 с.; Тайны ведения и жизни // Херсон. епарх. вед. — 1894. — Т. 16; Об отношении между искусством и религией // Там же. — 1900. — Т. 24.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 209-211; Пятидесятилетие службы заслуженного проф. Новороссийского университета, протоиерея Василя Войтковского. — Одесса, 1899; Клитин А. М. Протоиерей Василий Миронович Войтковский, заслуженный профессор богословия императорского Новороссийского университета: (Некролог). — Одесса, 1904; Кочубинский А. А. Памяти сослуживцев. — Одесса, 1904; Поправка к некрологу проф. Войтковского // Херсон. епарх. вед. — 1906. — № 22. — С. 594; Войтковский В. // Энциклопедія українознавства. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 302; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. 45, оп. 4, спр. 1175 (Особиста справа В. М. Войтковського).

О. А. Бачинська, Н. П. Бевзюк, Є. С. Данилова

ВОЛКОВ

Олександр Миколайович

Ботанік, фізіолог рослин

О. М. Волков народився у 1849 р. у Порховському повіті Псковської губ. Закінчивши гімназію у Варшаві, він вступив до Дерптського (Тартуського) університету. У 1866 р. рада університету присвоїла йому ступінь магістра ботаніки за твір “Ueber die Einwirkung des Lichtes auf Pflanzen”. Після захисту О. М. Волков був відряджений для вдосконалення майстерності за кордон, де багато часу працював у Гейдельбергу (лабораторія В. Гофмейстера і О. Бунзена) і Вюрцбюргу (лабораторія Ю. Сакса).

У 1870 р. у Гейдельбергу О. М. Волков захистив докторську дисерта-

цію на тему: “Einige Untersuchungen über die Wierckung des Lichtes von Verschieden Intensitaten auf die Ausscheidung der Gase durch Wasserpflanzen”.

Для роботи по вивченню дихання рослин О. М. Волков сконструював спеціальний прилад (Волкова-Мейера), за допомогою якого довів, що при підвищенні температури дихання підвищується до певного максимуму, а далі, незалежно від її підвищення, — ослаблюється.

Після повернення з-за кордону доктор філософії О. М. Волков був обраний спочатку доцентом, а потім екстраординарним професором Новоросійського університету. У 1875 р. він захистив в університеті докторську дисертацію “К вопросу об ассимиляции”. Дисертація не була експериментальною, в ній О. М. Волков аналізував існуючі роботи з фотосинтезу, викривав їхні недоліки і піднімав питання, які треба вирішити для внесення ясності у проблему. Він вперше вказав, що у рослин відбувається не тільки фотосинтез, але й інші фізіологічні процеси, і тому рослина — це живий організм, а не тільки — “шар хлорофілу”, як вважали тоді.

Це був талановитий, широко освічений, вдумливий дослідник, який вражав ясністю і чіткістю у постановці питань і високим ступенем критичності до одержаних результатів, які він багато разів перевіряв. Може тому О. М. Волков надрукував всього чотири роботи, причому одну з них у співавторстві із доцентом Гейдельберзького університету А. Майером, але матеріали його досліджень з геотропізму увійшли до відомого підручника А. Сакса.

Влітку 1879 р. О. М. Волков виїхав з Одеси у відпустку і більше в університет не повернувся, а весною 1880 р. — пішов у відставку через хворобу. У цей час його захопив живопис. У Венеції, де він спочатку оселився, О. М. Волков досяг почесної відомості як аквареліст. Як свідчить словник Брокгауза і Єфрона, його роботи були відомі у Парижі і особливо цінувались у Англії. І. Ю. Рєпін писав, що О. М. Волков виступав зі статтями про мистецтво під псевдонімами Руссов і Муромцев.

Професор Новоросійського університету О. М. Волков був особисто знайомий із Ч. Дарвіном. Він показав себе не тільки талановитим вче-

ним, добрим акварелістом, але й мемуаристом. О. М. Волков помер у Парижі 1 травня 1925 р. Його мемуари вийшли вже посмертно, у 1929 р. за кордоном.

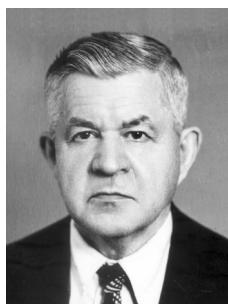
Пр.:

Einige Untersuchungen uber die Wierckung des Lichos von verschidenen Intensivaten auf die Ausscheidung der Gase durch Wasserpflanzen // Jahrbuch fur die Wissensch. Botanik v. Dr. N. Prinsgheim. — 1867. — Bd. 5; Beitrage zur Lehre uber die Athmung der Pflanzen / Wolkov A., Mayre A. // Landwirtsch. Jarbuch Dr. J. Nathususus und Dr. Thiel. — 1874. — P. 481-527; К вопросу аб ассимиляции // ЗИНУ. — 1875. — Т. 17. — С. 1-60.

Літ.:

Вальц Я. Я. Отзыв об Александре Николаевиче Волкове // ЗИНУ. — 1875. — Т. 17. — С. 5-8; Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 434-435; Липшиц. — Т. 2. — С. 148-149; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

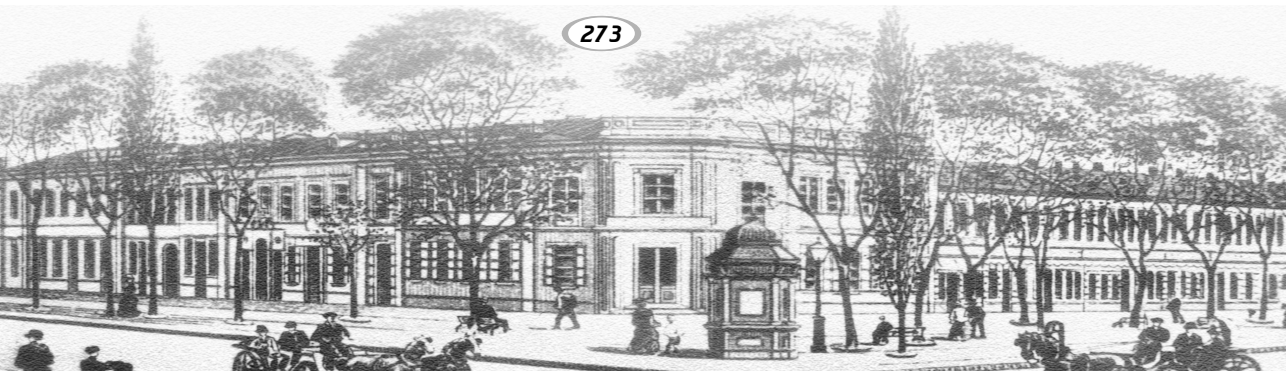
Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

ВОЛКОВ Роман Михайлович

Літературознавець, фольклорист

Р. М. Волков народився 1 жовтня 1885 р. у Новгороді-Сіверському Чернігівської губ. Батьки були народними вчителями. У 1904 р. Р. М. Волков вступив на медичний факультет Київського університету, у 1905 р. перевівся на історико-філологічний факультет цього ж університету, а у 1909 р. продовжив навчання на словесно-му відділі Ніжинського історико-філологічного інституту, який закінчив у 1912 р., отримавши ступінь кандидата. Тоді ж став учителем російської мови і літератури, а також латинської мови, логіки і психології у гімназії в Одесі. У 1919 р. його направили у Петербурзький університет для підготовки до професорського звання, у 1916 р. Р. М. Волков склав магістерські іспити і отримав звання приват-доцента.

У 1920 р. Р. М. Волков став ректором Інституту народної освіти в Одесі. У 30-ті рр. з його ініціативи і активної участі створено музей Степової України. У 1937 р. — декан філологічного факультету і завідувач кафедри російської літератури Одеського університету. У 1945 р. Р. М. Волкова призначено проректором з наукової роботи Львівського університету і обрано завідувачем кафедри російської літератури. 1950 р. його переведено на такі ж посади до Чернівецького університету.

Наукова діяльність Р. М. Волкова вражає своєю масштабністю та багатогранністю. В колі його інтересів — історія російської і української літератур, народна поетична творчість, етнографія. Та центральне місце у його творчій спадщині посідають праці, присвячені проблемам фольклористики. Тут, очевидно, суттєве значення мала для нього методологія порівняльно-історичної школи, зокрема академіка О. М. Веселовського. Показове у цьому відношенні його перше наукове дослідження: “Народная драма “Царь Максимилян”: Опыт розыскания о составе и источниках”. Саме Р. М. Волков розпочав у вітчизняній науці систематичне вивчення народної казки. Його фундаментальна праця “Сказка. Разыскания по сюжетосложению народной сказки” стала важливим кроком у розробці психологічного дослідження сюжету народної казки. Як відомо, В. Я. Пропп різко розкритикував її у своїй “Морфологии сказки”. Та зроблене ним відкриття структури чарівної казки підготовлене значною мірою спостереженнями Р. М. Волкова. З вивченням фольклору пов’язані подальші праці цього талановитого вченого про балади В. А. Жуковського, П. О. Катеніна, О. С. Пушкіна, Л. І. Боровиковського, Т. Г. Шевченка.

Не можна не відзначити кипучу діяльність Р. М. Волкова як організатора науки і педагога, його внесок у створення і розвиток філологічного факультету Одеського університету, його незвичайну обдарованість лектора. Вартий уваги той факт, що Р. М. Волков у 1940 р. взяв участь у створенні підручника і хрестоматії з української літератури для 8-го класу і написав для нього розділ про фольклор. Р. М. Волкову належать 152 публікації.

Помер Р. М. Волков 6 травня 1959 р. у Чернівцях. Син вченого, А. Р. Волков продовжує наукову традицію батька, працюючи в Чернівецькому університеті.

Вшановуючи пам'ять вченого, літературознавці України проводять Волковські читання, присвячені дослідженням у галузі літературознавства та фольклористики.

Пр.:

К вопросу о сказочной образности русской народной сказки // Тр. ОДУ. — 1940. — Т. 1: 36. филол. фак. — С. 5-27; Шевченко і російська література // Шевченкові: Альманах. — Одеса, 1940. — С. 65-95; Реализм и народность баллад Пушкина // Пушкин на юге: Тр. пушк. конф. Кишинева и Одессы. — Кишинев, 1958. — [Т. 1]. — С. 281-307.

Літ.:

Роман Михайлович Волков (1885-1959): Библиограф. указ. / ОГУ. Науч. б-ка; Сост. И. В. Шепельская, М. Х. Гройсман; Ред. В. В. Самодурова; Авт. вступ. ст. В. Б. Мусий. — Одесса, 1995. — 34 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

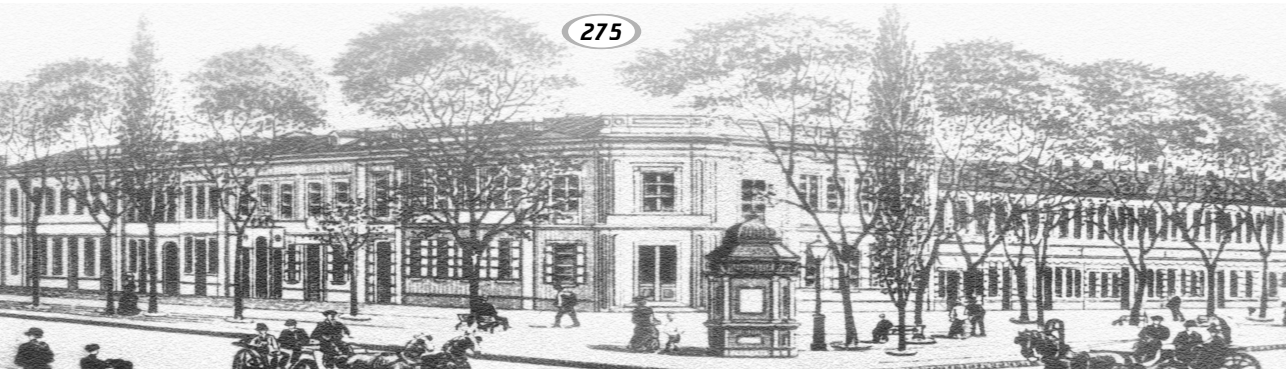
А. О. Слюсар

ВОЛОШАНОВСЬКИЙ Ігор Станіславович

Хімік-органік

І.С.Волошановський народився 9 лютого 1941 р. у м. Одесі в родині військовослужбовця. Закінчив середню школу № 119 м. Одеси у 1958 р. У 1958-1959 рр. працював фрезерувальником на заводі фрезерних верстатів ім. С.М.Кірова (м. Одеса). У 1964 р. закінчив хімічний факультет Одеського держуніверситету і отримав спеціальність хімік-фізико-хімік полімерів та колоїдів. З січня 1965 р. працював в Одеському держуніверситеті на посадах старшого лаборанта (1965-1966 рр.), асистента (1967 р.) кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів. У 1967 р. вступив до очної аспірантури по спеціальності 02.00.06 — хімія високомолекулярних сполук, а у 1967 р. перейшов до заочної аспірантури та працював асистентом кафедри фізичної хімії 1969-1971 рр. З 1971 по 1977 рр. працював аси-

стендом кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів. У термін 1977-1980 рр. — старший викладач, а у 1980-1983 рр. — доцент кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів. З 1976 р. по 1983 р. був заступником декана хімічного факультету. З 1983 р. — завідувач кафедри органічної хімії.

У 1974 р. на засіданні вченої ради хімічного факультету ОДУ захистив кандидатську дисертацію на тему “Вивчення термічної стійкості та ініціюючої активності заміщених органічних пероксидів при полімеризації вінілових мономерів (наукові керівники: проф. С.С.Іванчов, доц. Ю.М.Анісімов). У 1982 р. отримав вчене звання “доцент”. Докторську дисертацію на тему “Функціональні полімери на основі β -дикетонів і порфіринів” захистив у 2001 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.25 у Київському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка. Офіційні опоненти — професори М.Т.Брик, Ю.П.Гетьманчук, Ф.Г.Фабуляк. У 2004 р. отримав вчене звання “професор”.

У період роботи на кафедрі фізико-хімії полімерів та колоїдів читав лекційні курси: “Фізична та колоїдна хімія”, “Колоїдна хімія”, “Фізико-хімія полімерів”, “Теорія радикальної та іоно-координаційної полімеризації”. На кафедрі органічної хімії викладались та викладаються курси: “Органічна хімія”, “Теоретичні основи органічної хімії”, “Хімічна кінетика та ферментативний каталіз”, “Хімія β -дикарбонільних сполук”, “Основи наукових досліджень”.

Перші наукові дослідження І.С.Волошановського були присвячені синтезу та вивченню ініціюючої активності діацильних пероксидів та трет-бутилперофідів. На основі досліджень кінетичних параметрів термолізу цих сполук була проведена кореляція констант швидкостей термолізу по рівнянню Тафта та розраховані константи цього рівняння. Було встановлено, що всі досліджені сполуки в залежності від їх будови та природи замісника поділяються на три групи і при розрахуванні констант рівняння крім індуктивного ефекту треба враховувати ефекти супряження та поля. Вивчена ініціююча активність синтезованих нітровмісних діацильних пероксидів для ряду вінілових мономерів. Нітроперокси містять у структурі дві протилежні по дії функціональні групи, які в залежності від структури пероксиду та умов проведення процесу мо-

жуть проявляти ініціюючу та інгібіруючу дію. Такі поліфункціональні компоненти радикальної полімеризації мають значне теоретичне та практичне значення. Було встановлено, що ініціююча активність нітропероксидів пов'язана з Q-е фактором Алфрея-Прайса. Значення відносних констант ініціювання, ефективності ініціювання та молекулярних мас полімерів добре корелюють з фактором реакційності, який одночасно враховує активність мономера та полярність його подвійного зв'язку. По отриманим результатам запропонований метод підбору мономерів мало чутливих до інгібування на нітрогрупах.

Другим напрямком робіт І.С.Волошановського був синтез порфіринів і їх металокомплексів, які містять вінільний фрагмент у бензольному чи пірольному ядрі. Ці сполуки здатні утворювати кополімери із стиролом, метилметакрилатом, акрилонітрилом. Детально вивчений процес полімеризації за участю порфіринів і властивості отриманих при цьому продуктів. Показано, що кінетичні параметри кополімеризації вінілпорфіринів, спектральні характеристики кополімерів і можливість одержання лінійних чи зшитих продуктів істотно залежить від структури порфірину та умов полімеризації.

Ще один напрямок наукових робіт І.С.Волошановського — синтез, дослідження та використання *b*-дикетонів та їх металокомплексів. Проведено вдосконалення та оптимізацію методів синтезу ряду функціональних *b*-дикетонів і *b*-дикетонатів. Вони знайшли використання при отриманні різноманітних захисних металевих та оксидних покриттів, каталітичних систем та матеріалів мікроелектроніки. Ці роботи неодноразово заслухувались та отримали високу оцінку на засіданнях комісії по використанню металоорганічних сполук для отримання неорганічних покриттів і матеріалів секції Академії наук СРСР “Використання металоорганічних сполук у народному господарстві” (голова секції академік АН СРСР Разуваєв Г.О.).

Продовженням робіт у цьому напрямку є синтез вініл-*b*-дикетонатів, їх металохелатів та дослідження реакційної здатності у процесах полімеризації. Такі сполуки одночасно виступають як ініціатори, мономери та інгібітори. Було детально досліджено всі три аспекти впливу вініл-*b*-

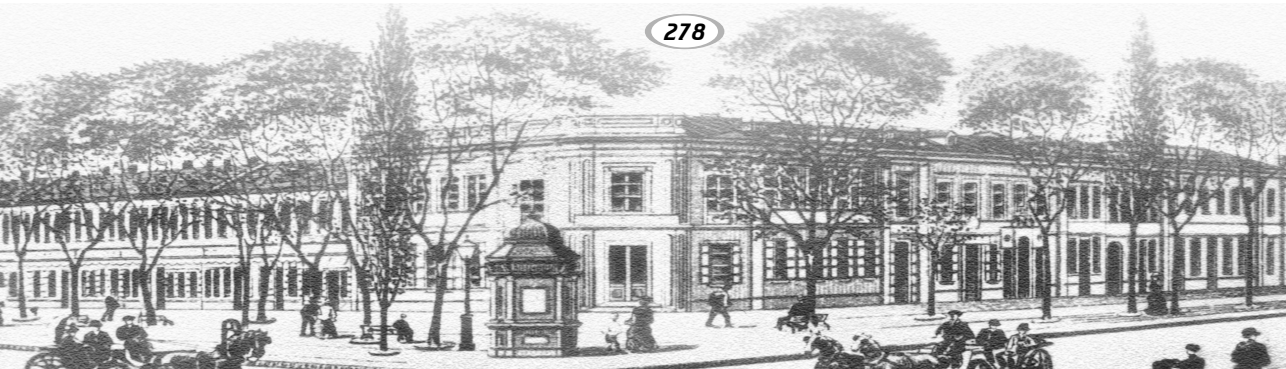
дикетонатів і показано, яким чином можна змінювати співвідношення ініціюючої та інгібуруючої дії цих сполук. Встановлено, що, незважаючи на відмінності у будові і властивостях вініл-*b*-дикетонів і вінілпорфіринів, спостерігається спільність їх поведінки у системах, які полімеризуються, та визначені причини цього явища. Наявність у вініл-*b*-дикетонатів реакційноздатного подвійного зв'язку приводить до входження їх у полімерний ланцюг. Таким чином утворюються полімерні ініціатори з *b*-дикетонатними фрагментами, які до цього часу були невідомі. Їх можна використовувати для модифікації полімерів, отримання розгалужених та прищеплених продуктів, твердження композицій, покращення механічних властивостей полімерів. На основі комплексу отриманих експериментальних даних запропоновано механізми терморозкладу системи ацетилацетонати-бензоїлпероксид та механізмів ініціювання цієї системою полімеризації мономерів з різною полярністю подвійного зв'язку. Досліджується механізм ініціювання вініл-*b*-дикетонатами радикальної полімеризації та вплив валентного стану металу у хелаті на цей процес.

І.С.Волошановський є автором понад 150 наукових праць. Під його керівництвом захищено 4 кандидатських дисертації. В період з 1986 р. і по цей час є науковим керівником цілого ряду госпдоговорних та держбюджетних тем.

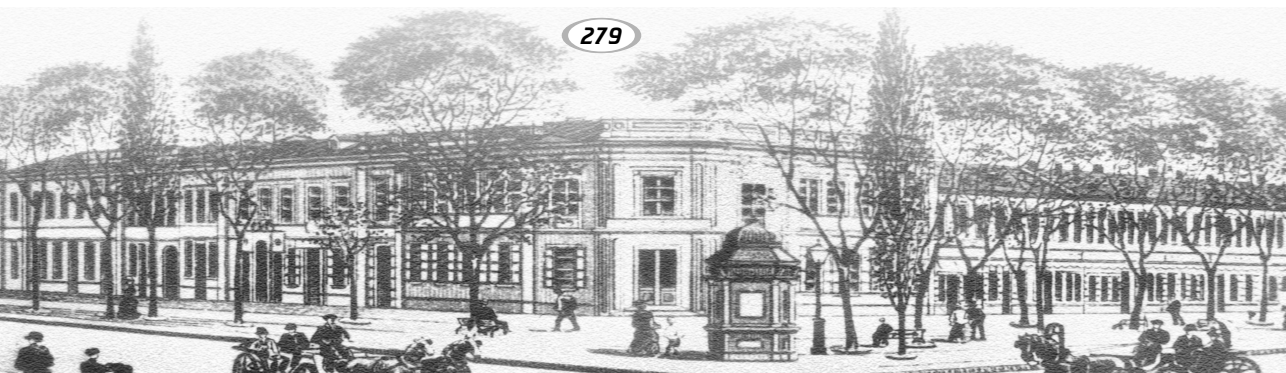
І.С.Волошановський на протязі багатьох років був членом президії Одеського обласного правління хімічного товариства ім. Д.І.Менделєєва. Наказом міністра вищої і середньої спеціальної освіти СРСР нагороджений знаком "За отличные успехи в работе" у галузі вищої освіти СРСР. Він є членом редакційної колегії журналу "Вісник ОНУ".

Пр.:

Изучение нитрозамещенных перекисей ароматического ряда в процессах радикалообразования при термическом разложении / Волошановский И.С., Анисимов Ю.Н., Иванчев С.С. // Журн. общ. химии. — 1973. — Т.43, вып.2. — С.353-359; Застосування рівняння Тафта для оцінки констант швидкостей термічного розкладу аліфатичних діазидильних перекисей і трет-бутилперексидів / Волошановський І.С., Иванчев С.С. // Доп. АН УРСР. Сер. Б. — 1974. — № 3. — С.252-254; Полимеризация виниловых мономеров, инициированная нитросодержащими перекисями / Волошановский И.С., Анисимов Ю.Н.,

Иванчев С.С. // Высокомолекулярные соединения. Сер.А. — 1976. — Т.18, № 2. — С.376-383; Влияние функциональных групп в замещенных бензоилпероксидах на эффективность инициирования радикальной полимеризации стирола и метилметакрилата / Волошановский И.С., Галибей В.И. // Там же. Сер. Б. — 1984. — Т.26, № 3. — С.167-169; Восстановительная димеризация медного комплекса 2-формил-5,10,15,20-тетрафенилпорфирина / Жилина З.И., Ишков Ю.В., Волошановский И.С., Андронати С.А. // Докл. АН СССР. — 1988. — Т.303, № 2. — С.377-380; Радикальная полимеризация метакроилацетонатов некоторых переходных металлов / Мовчан Т.И., Волошановский И.С., Помогайло А.Д. // Изв. РАН. Сер. хим. — 1993. — № 12. — С.2060-2064; Synthesis of vinylporphyrin metallocomplexes and their copolymerization with methylmethacrylate and acrylonitrile / Voloshnovsky I.S., Kitzenko N.A., Ishkov Yu.V., Merz A. // Ukrainian Polymer Journal. — 1995. — Vol.4, № 1-2. — P.50-56; Термическая устойчивость систем пентадионат-2,4-металл-бензоилпероксид / Волошановский И.С. // Укр. хим. журн. — 1998. — Т.64, № 2. — С.92-98; Синтез мономерных и полимерных лигандов на основе β -дикетонатов / Волошановский И.С., Бутова Т.Д., Шевченко О.В. // Журн. общ. химии. — 1999. — Т.69, вып. 9. — С.1504-1507; Synthesis and structure of vinylporphyrin metal complexes and their copolymerization spectral luminescence properties of Zn copolymers in solution / Pomogailo A.D., Razumov V.F., Voloshanovsky I.S. // J. of Porphyrins and Phthalocyanines. — 2000. — Vol.4, № 1. — P.45-64; Синтез функциональных мономеров на основе β -дикетонатов / Волошановский И.С., Манаева Т.И., Шевченко О.В., Мамонтов В.П. // Журн. прикл. химии. — 2000. — Т.73, вып.2. — С.283-287; Кинетические особенности полимеризации виниловых мономеров, инициированной системами β -дикетонаты — бензоилпероксид / Волошановский И.С. // Укр. хим. журн. — 2000. — Т.66, № 2. — С.44-48; Комплексы меди (II), никеля (II), кобальта (II) с непредельными β -дикетонами / Волошановский И.С., Шевченко О.В., Бережницкая А.С., Краснова Е.А. // Укр. хим. журн. — 2001. — Т.67, № 5. — С.5-10; Синтез сополимеров непредельных β -дикетонатов со стиролом и метилметакрилатом / Волошановский И.С., Шевченко О.В., Бутова Т.Д., Манаева Т.И. // Журн. прикл. химии. — 2003. — Т.76, вып.2. — С.279-283; β -Дикетонаты и их комплексы с переходными металлами как компоненты полимеризационных процессов / Волошановский И.С., Шевченко О.В. // Вестн. ОНУ. Химия. — 2003. — Т.8, вып.3. — С.67-88.

ВОЛЬСЬКИЙ Михайло Мартинович

Економіст, фахівець у галузі статистики

М. М. Вольський народився в 1834 р. в Таврійській губ., виховувався в Рішельєвському ліцеї, який закінчив 1854 р. зі срібною медаллю за твір “О значении Новороссийского края в истории хлебной торговли”, надрукований в Одесі в 1854 р. і удостоєний схвального відгуку Академії наук. У 1857 р. витримав іспит на кандидата Московського університету. З 26 вересня 1852 р. провів два роки в закордонному відрядженні, повернувшись з якого 1865 р., витримав у Московському університеті іспит на магістра політичної економії і захистив дисертацію “Обработка земли крестьянами-собственниками”, після чого був призначений доцентом політичної економії і статистики в Новоросійському університеті.

25 травня 1869 р. М. М. Вольський захистив у Новоросійському університеті дисертацію на ступінь доктора “Рабская обработка земли” і 31 травня був обраний екстраординарним професором, а 13 грудня того ж року, за рекомендацією професора О. В. Куніцина, — ординарним професором політичної економії та статистики.

У Новоросійському університеті професор М. М. Вольський викладав студентам першого і другого курсів політичну економію та статистику. М. М. Вольський був великим працелюбом.

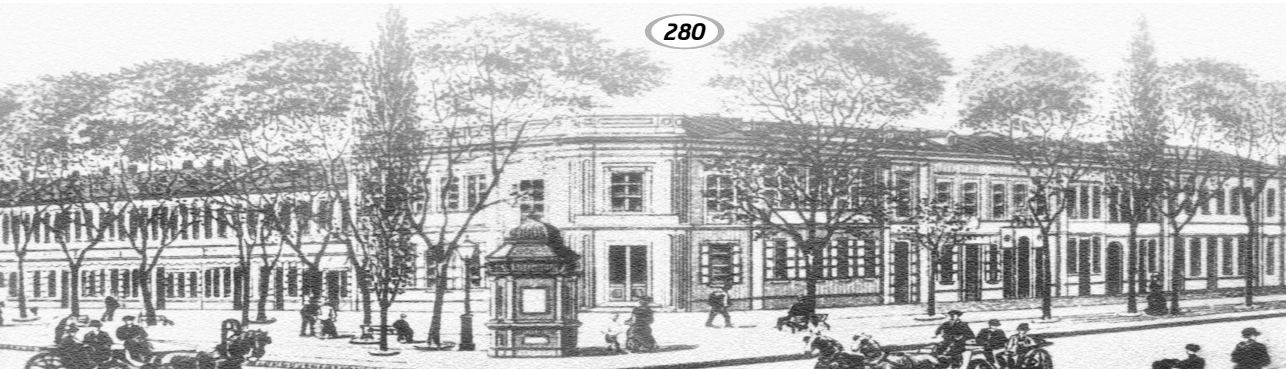
28 березня 1876 р. з ним трапився напад буйного божевілля, після чого він був відправлений до Петербурзької лікарні Балинського, де і помер влітку 1876 р.

Пр.:

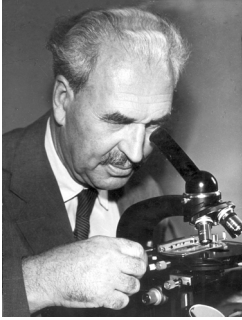
Очерк истории хлебной торговли в Новороссийском крае с древнейших времен до 1852 г. — Одесса: Тип. Францова, 1854. — 158 с.; История и народнохозяйственное значение обработки земли крестьянами-собственниками. — М.: Солдатенков, 1865. — 630 с.; Рабская обработка земли // ЗИНУ. — 1869. — Т. 3, ч. неофиц. — С. 167-462; Задача политической экономии и отношение ее к прочим наукам // Там же. — 1873. — Т. 9, ч. учена. — С. 1-113.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 546-548; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ВОРОБИЙОВ Андрій Іванович

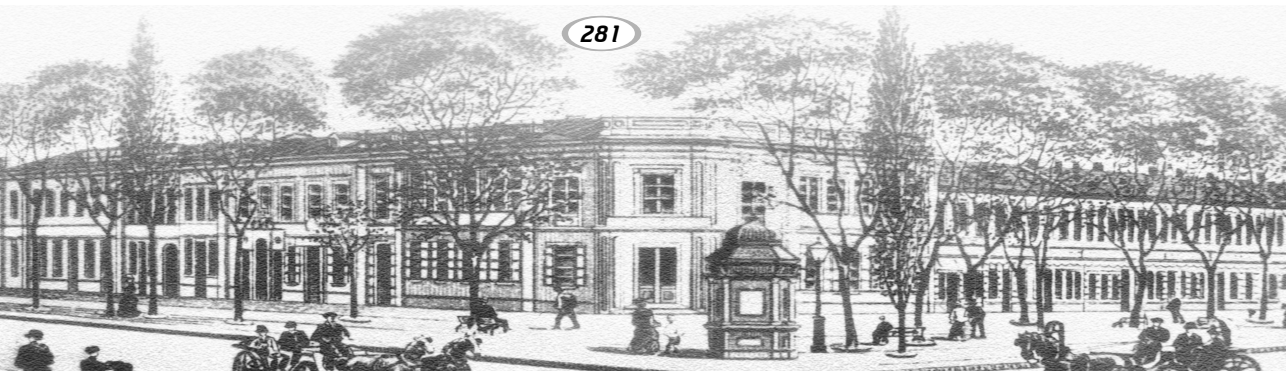
Ботанік, генетик

А. І. Воробійов народився 12 червня 1902 р. в Одесі. Батько майбутнього вченого І. Є. Воробійов, будівельник, брав участь у будівництві головного корпусу Новоросійського університету. Брат А. І. Воробійова Олександр був льотчиком-випробувачем, сестра Єфросинія працювала у Науковій бібліотеці ОДУ.

У 1919 р. А. І. Воробійов закінчив Одеську чоловічу гімназію В. І. Малярова і вступив до Одеського сільськогосподарського інституту, який закінчив у 1923 р. за фахом “агроном-рослинник”, а потім — од-норічні курси з насінництва. Працював у головній лабораторії Держхлі-бінспекції Одеського порту у району.

Аспірантську підготовку А. І. Воробійов пройшов у 1925—1928 рр. на кафедрі генетики і селекції Одеського сільськогосподарського інституту під керівництвом академіка А. О. Сапегіна. В цей період був відрядже-ний до Ленінграда і Москви для ознайомлення з генетичними лаборато-ріями. Відрядження були дуже плідними. Під час роботи в лабораторії Левитського (ВІР) А. І. Воробійов зібрав експериментальні і літературні дані для фундаментальної праці “Кратные хромосомные числа у близко-родственных форм”. Вчений ступінь кандидата сільськогосподарських наук йому надано в 1938 р. без захисту дисертації. Докторську дисерта-цію на тему “Основы мичуринской генетики” А. І. Воробійов захистив 26 квітня 1951 р. в Одеському державному університеті.

Багатогранною була наукова та педагогічна діяльність А. І. Воробійо-ва. В 30—40-х роках він працював в Селекційно-генетичному інституті науковим співробітником відділу фізіології, відділу генетики в Украї-нському інституті виноградарства (Одеса), старшим науковим співробіт-ником, а потім — завідувачем відділу генетики Всесоюзного селекційно-

генетичного інституту (ВСП). Водночас читав курс генетики і селекції в Одеському сільськогосподарському інституті. Після організації відділення селекції в цьому інституті перейшов сюди на педагогічну роботу.

У роки війни А. І. Воробйов був завучем і викладачем генетики, селекції і насінництва в плодовоочевому технікумі у Самарканді. Після повернення до Одеси працював старшим науковим співробітником відділу генетики і вченим секретарем ВСП (1945—1948). В 1947/48 учб. р. на запрошення Одеського університету А. І. Воробйов прочитав студентам біологічного факультету курси “Генетика з основами селекції” і “Біологія розвитку рослин”, а влітку 1948 р. — перейшов працювати сюди викладачем.

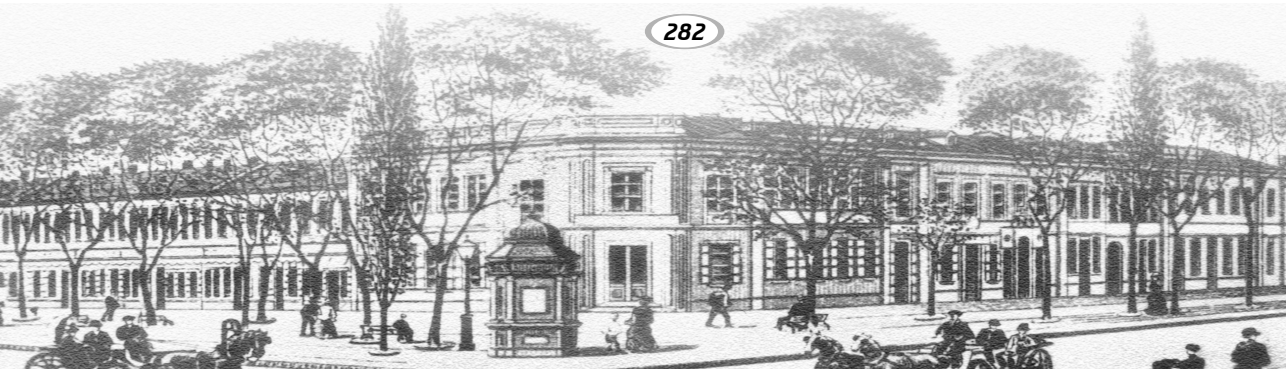
У 1949 р. А. І. Воробйов організував університетську кафедру генетики, якою завідував до 1977 р., а до виходу на пенсію (1981) працював професором тієї ж кафедри, з 1949 по 1958 р. був деканом факультету. На всіх посадах йому були притаманні відданість справі, висока професійність, енциклопедичні знання, тактовність, чуйність до людей.

Професор А. І. Воробйов був блискучим лектором, викладав загальні курси з генетики, цитології, ряд спецкурсів. Багато уваги приділяв учбово-методичній роботі, організації науково-дослідної роботи студентів, аспірантів і викладачів. З метою поліпшення цієї роботи створив на свої кошти агро-біологічну ділянку (поряд з корпусом біологічного факультету) з садом, квітником, лікарськими рослинами, моделлю пришкольної ділянки.

Наукова діяльність професора А. І. Воробйова в університетській період була пов’язана з розробкою методів подолання самостерильності у перекреснозапилюваних рослин, створенням гібридів та їх цитогенетичним і цитоембріологічним дослідженням. Впродовж багатьох років його займала проблема причин зміни флор в історичному розвитку Землі. На жаль, цей труд залишився неопублікованим у повному обсязі. Наукова спадщина вченого складає понад 60 праць. Його підручник перекладено польською, чеською, румунською, японською та китайською мовами.

Він був активним членом товариства “Знання”, Товариства генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавілова, Українського ботанічного товариства.

На громадських засадах працював членом рад із захисту дисертацій. З

1939 по 1947 р. був депутатом Одеської міської ради, спочатку членом комісії з народної освіти, а потім — комісії з сільського господарства.

Останні роки життя не втрачав зацікавлення до науки, суспільного життя, підтримував зв'язок з друзями і учнями. Помер А. І. Воробйов 15 червня 1991 р. в Одесі, похований на Таїровському кладовищі.

Пр.:

Кратные хромосомные числа у близкородственных форм // Тр. по прикл. ботанике, генетике и селекции. Сер. 2. — 1934. — № 6. — С. 37-101; Университет на дому. Биология. — К.: Вища шк., 1950. — Вып. 2; Основы мичуринской генетики. — М.: Сов. наука, 1950. — 196 с.; Опыт организации агробиологического участка с целью улучшения подготовки биологов // Науч. ежегодник ОГУ. Биол. фак. — 1960. — Вып. 2. — С. 44-47; Провідна причина зміни флор в історичному розвитку // Ювіл. наук. сесія, присвяч. 100-річчю ОДУ. Біол. та хім. науки. — 1965. — С. 43-45.

Літ.:

Воробьев А. И. // Зн. коммунизма. — 1959. — 28 авг.; Також// ЗНК. — 1963. — 13 груд.; Учені вузів Укр. РСР. — С. 100; Укр. бот. т-во. — С. 108; Вчені вузів Одеси. — Вып. 2, ч. 5. — с. 29-31; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. П. Бланковська

ВОРОНІН Володимир Васильович

Медик-патофізіолог

В. В. Воронін народився 15 липня 1870 р. у с. Нікольському Тульської губ. у родині агронома. У 1888 р. закінчив тульську гімназію і почав навчання на медичному факультеті Московського університету, який закінчив з відзнакою у 1893 р. Ще в студентські роки В. В. Воронін зацікавився дослідженнями, які виконував спочатку під керівництвом зоолога М. Ю. Зографа та гістолога О. І. Бабухіна на першій в Росії кафедрі гістології, а потім — у бактеріологічній лабораторії на кафедрі терапії Г. А.

Захар'їна. Його перша наукова робота “О систематических признаках медведок” датується 1890 р. Проблемою, що його зацікавила, була патологія запалення. У 1892—1893 рр. були надруковані перші роботи про хемотаксис і тактильну дратливість.

Після закінчення університету у 1895—1896 рр. Володимира Васильовича відрядили до наукових лабораторій Франції та Німеччини. У 1897 р. він закінчив роботу над докторською дисертацією на тему “Исследования о воспалении” і став завідувати “нормальною бактеріологічною лабораторією”, одночасно працюючи приват-доцентом і читаючи курс з бактеріології при кафедрі загальної патології медичного факультету Московського університету.

У 1908 р. В. В. Воронін переїхав до Одеси, де очолив кафедру загальної патології і бактеріології медичного факультету Новоросійського університету. 20 липня 1910 р. у місті було оголошено карантин через чуму. В. В. Воронін був одним із тих вчених, хто боровся з цією страшною епідемією. В цей час Володимир Васильович був одним із наймолодших екстраординарних професорів. Поряд із загальною патологією він викладав зоологію і порівняльну анатомію, а у 1917—1918 рр. був завідувачем кафедри гістології. Обирався деканом медичного факультету у 1913—1916 та 1919—1920 рр. У роки першої світової війни він працював без відпустки, організуючи набір та навчання студентів, оформлення та відправлення випускників до діючої армії, керуючи роботою курсів медсестер, вирішуючи щоденні поточні питання. Його учнями і послідовниками вважались В. П. Філатов, О. О. Богомолець, Г. Н. Сперанський, М. О. Ясиновський, А. М. Мелік-Меграбов, С. М. Щасний та ін.

В. В. Воронін був дуже активним, різнобічним вченим. У 1916 р. йому доручили завідування Одеською бактеріологічною станцією, яка була створена І. І. Мечниковим та М. Ф. Гамалією. Тут він організував виробництво вакцин і сироваток, розробив нові методи висіву холерних вібріонів. В. В. Воронін ніколи не усувався від вирішення найболючіших практичних питань. У 1920 р. він був редактором збірки праць з висипного тифу. Володимир Васильович був членом установчої комісії Вищих жіночих медичних курсів в Одесі, а після їх реорганізації входив

до складу педагогічної ради. Працюючи деканом медичного факультету, він багато зробив для його реорганізації у самостійну медичну академію, а потім — медичний інститут.

У 1922 р. В. В. Воронін переїхав до Тбілісі, де його обрали завідувачем кафедри загальної патології Тбіліського університету. Більше тридцяти років (до 1953 р.) Володимир Васильович завідував цією кафедрою. Але ніколи не поривав творчих зв'язків з Одесою.

В. В. Воронін був найвідомішим вченим-патологістом, який сформував свою наукову школу, що щасливо об'єднувала представників експериментальної медицини та клініцистів. Він був заслуженим діячем науки, почесним членом Академії наук Грузинської РСР. Його наукові пріоритети були пов'язані з вивченням механізмів розвитку трофічних виразок, функціональної морфології мієлінових нервових волокон, механізмів мікроциркуляції та патології мозкового кровообігу. В. В. Вороніна завжди відзначали висока цілеспрямованість у роботі і систематичність. На особистому прикладі він довів, що відкриття завжди є результатом добре організованої та завзятої роботи.

Помер В. В. Воронін у 1960 р.

Пр.:

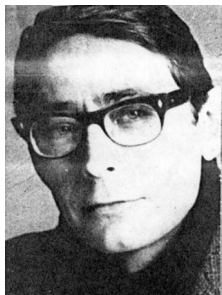
Гемодинамика и функциональные исследования кровообращения // Тр. 2 Всесоюз. съезда патологов. — Баку, 1932. — С. 264; Сила сердца и сила сердечной мышцы. — Тбилиси, 1936; Строение и функции волокнистой и ретикулярной соединительной ткани // Физиологическая система соединительной ткани: Тр. конф. — К., 1941. — С. 67-76; Руководство по патологической физиологии. — Тбилиси, 1947-1948. — Ч. 1-2; Реактивность ретикуло-эндотелической системы // Проблемы реактивности и шока. — М., 1952. — С. 38; Трофическая язва. — Тбилиси, 1955; Миелоновое нервное волокно. — Тбилиси, 1960; Основы теории микроскопа. — Тбилиси, 1965.

Літ.:

Мчедишвили Г. И. Жизнь и деятельность Владимира Васильевича Воронина // Сб. тр., посвящ. 60-летию научно-пед. деятельности и 80-летию со дня рождения В. В. Воронина. — Тбилиси, 1952; Движков П. Воронин В. В. // БМЭ. — М., 1958. — Т. 5. — С. 1035-1036; Золотарев. Биогр. словарь. — С. 82; Очерки развития науки в Одессе. — С. 294, 318-319; Одес. медуниверситет. — С. 39, 40-42; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильева

ВОСКОБОЙНІКОВ В'ячеслав Михайлович

Геолог, гідрогеолог

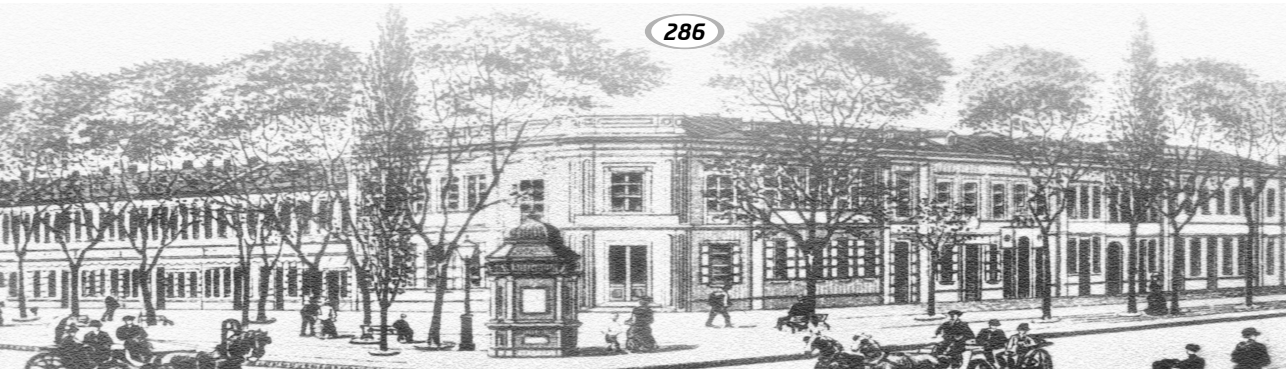
Народився 28 липня 1937 р. в Одесі. Закінчив геолого-географічний факультет Одеського держуніверситету ім. І. І. Мечникова в 1959 р.

У 1959—1969 рр. працював науковим співробітником Проблемної лабораторії інженерної геології узбережжя моря, водосховищ та гірських схилів ОДУ. В 1969 р. захистив кандидатську дисертацію. Протягом 25 років працював викладачем спочатку на кафедрі загальної геології, а потім на кафедрі інженерної геології та гідрогеології. З 1978 до 1995 р. був науковим керівником ПНДЛ-1. За цей час ним було опубліковано більше 80 наукових праць, з них 7 монографій і підручників у співавторстві. Йому належить пріоритет у розробці теорії і методології геологічної подібності і методу узагальнених змінних у прогнозуванні інженерно-геологічних процесів і явищ. Вагомий внесок В. М. Воскобойнікова в підготовці фахівців високої кваліфікації: під його керівництвом було захищено 6 кандидатських дисертацій. З 1976 по 1993 р. він був відповідальним секретарем Спеціалізованої ради по присвоєнню вченого ступеня кандидата геолого-мінералогічних наук в ОДУ. З 1975 р. був членом Міжнародної асоціації інженерів-геологів, членом багатьох наукових рад Академії наук СРСР та України.

Помер В. М. Воскобойніков 23 лютого 1995 р. в Одесі на посаді професора кафедри інженерної геології та гідрогеології. Похований на другому Християнському кладовищі.

Пр.:

Фізико-механічні властивості донних відкладів Чорного моря. — К.: Наук. думка, 1981. — 204 с.; Вивчення та прогнозування геологічних процесів на основі метода узагальнених змінних: (на прикладі переробки берегів водосховищ) // Інж. геологія. — 1984. — № 1. — С. 23-36; Прогнози та моделювання інженерно-геологічних процесів: Підручник для вузів / Воскобойніков В. М., Зелінський І. П. — К.: Вища шк., 1987. —

256 с.; Инженерная геология СРСР. Шельфы СССР. — М.: Недра, 1990. — 240 с.; Використання геодинамічного аналізу і методи узагальнених змінних для оцінки і прогнозу стійкості зсувних схилів: (на прикладі Північного Причорномор'я) // Інж. геологія. — 1992. — № 6. — С. 34-50.

Літ.:

Развитие наук о Земле. Одесса. 1995. — 576 с. (240, 241, 243, 245). Вчені вузів Одеси. Вип. II. Геологи, географи. ОДНБ ім. М. Горького. — 2001. С. 59. сс. 240, 241, 243, 245. Вячеслав Михайлович Воскобойников: Некролог // Одес. ун-т. — 1995. — 25 бер.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Є. Г. Коніков

В'ЯЗОВСЬКИЙ Григорій Андрійович

*Літературознавець, теоретик
літератури, дослідник психології
художньої творчості*

Г.А. В'язовський народився 2 лютого 1919 р. у с. Баштанка Миколаївської обл. в селянській сім'ї. 1938 р. вступив до Одеського університету на філологічний факультет, але від занять відірвала фашистська навала. Дорогами війни пройшов він у складі військ Першого Українського фронту. Нагороджений кількома орденами і медалями.

Після війни, повернувшись до Одеського університету, відновив навчання на 4-му курсі філологічного факультету. 1950 р. закінчив аспірантуру при кафедрі української літератури, поєднуючи наукову діяльність з працею в українському драматичному театрі ім. Жовтневої революції (нині — театр ім. В. Василька) на посаді завідувача літературною частиною.

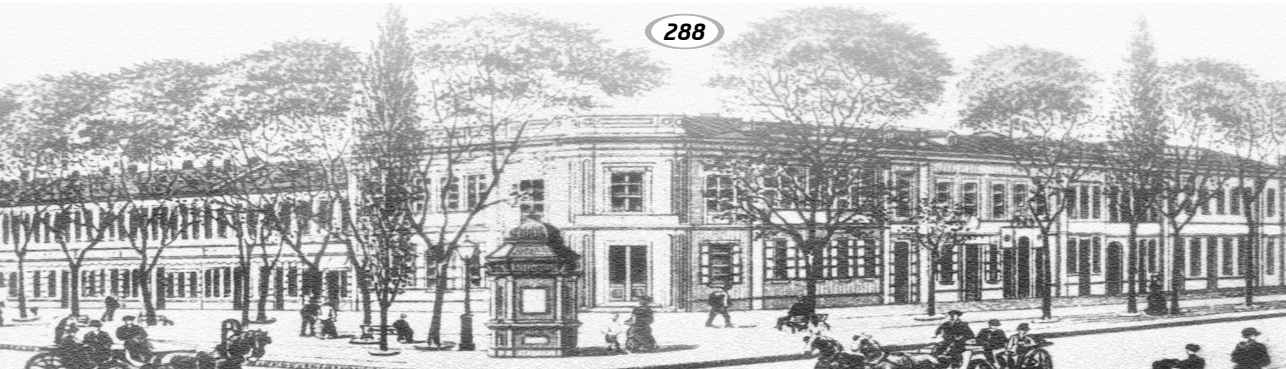
Ще до війни Г. А. В'язовський у періодичній пресі виступав як поет,

а з 1949 р. почав друкуватися як літературний і театральний критик. У 50-х рр. був головним редактором альманаху “Літературна Одеса”, у 70-х — збірника “Горизонт”.

У 1954 р. Григорій Андрійович захистив кандидатську дисертацію, з 1957 р. завідував кафедрою української літератури. З 1967 р. очолив створену ним в Одеському університеті кафедру теорії і методики викладання літератури. У 60-х рр. Г. А. В'язовський був проректором університету з навчальної роботи.

Життєвий і творчий шлях Г. А. В'язовського був обмежений тоталітарним простором, атмосферою соціологічної регламентації наукової і художньої творчості. Як проникливий вчений він не міг не відчутти потребу оздоровлення методологічної ситуації, що склалася в науці. На збагачення літературознавчої методики здобутками інших суміжних і навіть, на перший погляд, далеких одна від одної наук й були спрямовані значною мірою наукові пошуки відомого вченого, теоретика літератури Григорія Андрійовича В'язовського. Нового інструментарію вимагав сам предмет дослідження — специфіка творчої праці письменника, таємничий, незбагненний процес народження художнього слова. Залученням досягнень філософії, психології та фізіології до з'ясування секретів поетичної творчості Г. А. В'язовський творчо продовжив започатковану свого часу О. О. Потебнею та І. Я. Франком далекою ідеєю комплексного вивчення природи і специфіки мистецтва. Публікації Г. А. В'язовського з питань психології творчості відразу були помічені критиками і вченими-академістами. Значним і обнадійливим фактом відродження наукового підходу до питань психології творчості назвав його автореферат докторської дисертації (“Проблеми специфічних закономірностей творчого труда письменника”) відомий вчений Б. С. Мейлах. Як визначний дослідник психології творчості і художнього сприйняття Г. А. В'язовський увійшов до “Краткой литературной энциклопедии” (М., 1978. Т. 9. С. 214). Захист докторської дисертації відбувся 1967 р. в Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка. Книга Б. С. Мейлаха “Талант писателя и процессы творчества”, в якій були визнані наукові відкриття українського вченого, побачила світ 1969 р., коли

Г. А. В'язовському виповнилося півстоліття, що його він відзначив у ранзі кандидата наук: ВАК СРСР три роки вирішував питання, з якої спеціальності — філософії, психології чи філології — присудити вчений ступінь доктора.

Мужньо витримавши всі випробування, Григорій Андрійович не змінив своїх наукових інтересів — вийшли у світ “Орбіти художнього слова”, “Творче мислення письменника”, “Світ художньої літератури”. Він був співавтором і науковим редактором книг “Тарас Григорович Шевченко: Біографія” (К., 1960; 2-е вид. 1963), співавтором і науковим співредактором підручника для студентів філологічних факультетів вузів України “Теорія літератури” (К., 1975).

Протягом багатьох років професор Г. А. В'язовський брав активну участь у роботі двох спеціалізованих рад з захисту дисертацій з філології: кандидатських — в Одеському університеті, докторських — в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України.

Професор Г. А. В'язовський приділяв велику увагу роботі з науковою молоддю, творчо керував аспірантами, був мудрим і уважним радником не тільки для них, але й для колег. Серед його вихованців: доктори філологічних наук, професори Г.Д.Клочек, Є.М.Черноіваненко, Н.М.Шляхова; кандидати філологічних наук, доценти Авксентьєва Г.В., Грицькевич М.Р., Пащенко М.В., Сподарець В.І.

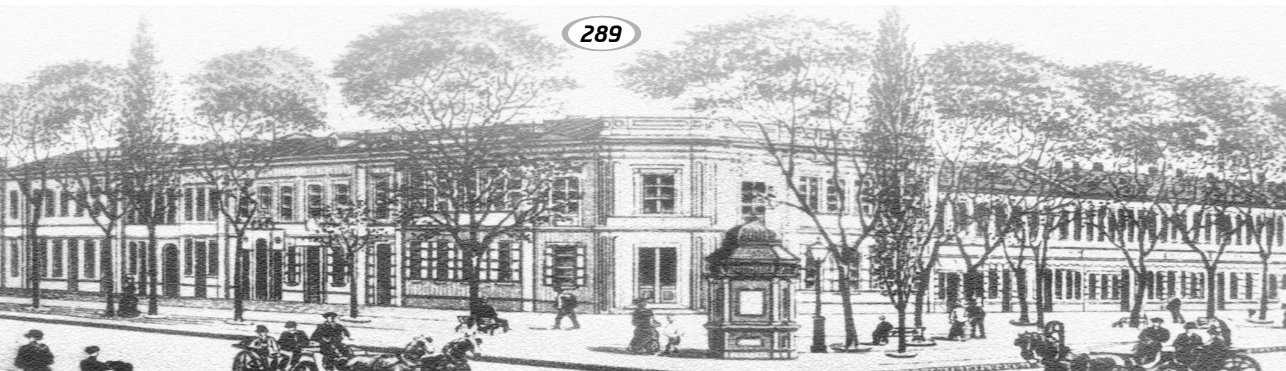
Помер Г. А. В'язовський 26 лютого 1996 р. в Одесі.

Пр.:

Орбіти художнього слова. — Одеса, 1969. — 220 с.; Творче мислення письменника. — К., 1982. — 335 с.; Світ художньої літератури. — К., 1987. — 252 с.; Автобіографія Вязовского Григория Андреевича // Іст.-літ. журн. — Одеса, 1997. — № 3. — С. 5-6.

Літ.:

Григорій Андрійович В'язовський: Біобібліогр. покажчик / ОДНБ ім. М. Горького; Склала Л. В. Арюпіна. — Одеса, 1986. — 44 с. — (Письменники Одеси; Вип. 4); Щербань М. “Ненаградної, невездної...”: Професору Григорію Андрійовичу В'язовському виповнилося 75 років // Одес. ун-т. — 1994. — 2 бер.; Також // Іст.-літ. журн. — Одеса, 1997. — № 3. — С. 7-11; Дузь І. М. Багатогранність: (Г. А. В'язовський) // Одес. вісті. — 1994. — 4 бер.; Григорій Андрійович В'язовський: [Некролог] // Одес. ун-т. — 1996. — 1 бер.; Прощайте, Григорій Андреевич... // Веч. Одеса. — 1996. — 27 февр.;

Григорій Андрійович В'язовський: [Некролог] // Черномор. новини. — 1996. — 28 лют.; Осадчук П. Гідний син свого батька і рідної землі // Іст.-літ. журн. — Одеса, 1997. — № 3. — С. 12-16; Шляхова Н. Орбіти наукових інтересів професора Г. А. В'язовського // Там же. — С. 24-29; В'язовський Григорій // Письменники Одещини на межі тисячоліть: Антологія-довідник. — Одеса, 1999. — С. 387; Стратан О. В. “Не-свідома свідомість” творчого процесу // Вісн. ОДУ. — 1999. — № 4. — С. 108-113; Стрельбицкий М. Вестовой культури // Веч. Одесса. — 1999. — 2 февр.; Колісниченко А. Життя як момент істини // Юг. -1999. — 2 февр.; Рутковский В. Его ученики // Одес. изв. — 1999. — 4 февр.; Стрельбицкий М. Раціло — лицар: 2 лютого 1999 р. Г. А. В'язовському виповнилося б 80 // Літ. Україна. — 1999. — 13 трав. С. 5; Видному ученому Одессы // Веч. Одесса. — 1999. — 11 нояб.; Тарасів Р. Шана і пам'ять // Одес. ун-т. — 1999. — Груд. (№ 11); В'язовський Г.А. // Філол. фак. ОНУ. — С.59; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Філол. фак. ОНУ: Бібліографія. — С. 59.

Н. М. Шляхова

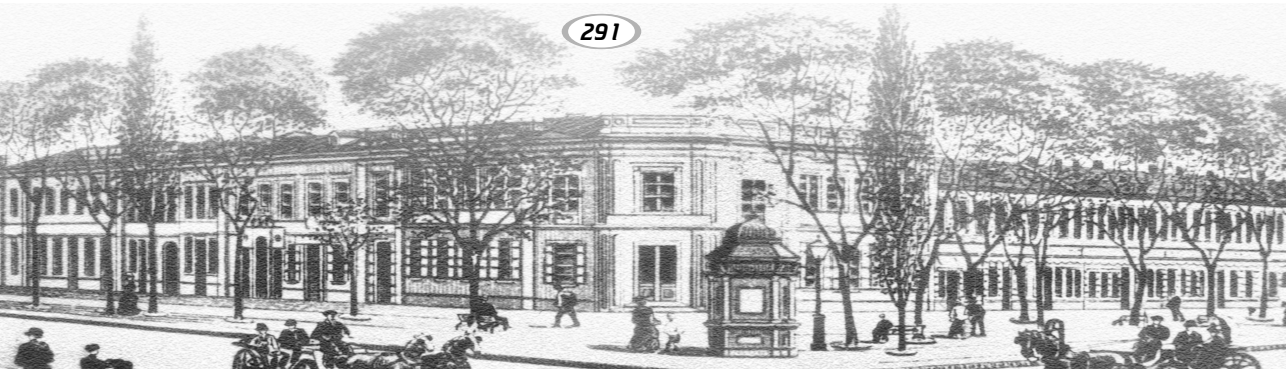
Г

ГАВРИЛОВ Микола Іванович

Математик

М. І. Гаврилов народився 24 листопада 1917 р. в селянській сім'ї с. Орловка Рязанської обл. У 1935 р. вступив на механіко-математичний факультет Московського державного університету ім. М. Ломоносова, який закінчив у 1945 р. У червні 1941 р. під час державних іспитів був призваний до армії. Воював 4 роки, нагороджений орденом Вітчизняної війни 2 ступеня і медалями. З 1945 до 1947 рр. навчався в аспірантурі Московського університету за фахом “диференційні рівняння” (наукий керівник — академік І. Г. Петровський). Після закінчення аспірантури рік працював у Московському університеті, а у лютому 1950 р. переїхав до Одеси, де почав працювати на фізико-математичному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.

У 1952 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Об устойчивости по Ляпунову систем линейных дифференциальных уравнений”, а у 1954 р. — докторську дисертацію “Новый метод исследования нелинейных дифференциальных уравнений, основанный на теории моментов”. У 1960 р. фізико-математичний факультет був поділений на два факультети — механіко-математичний та фізичний. М. І. Гаврилов став першим деканом механіко-математичного факультету. На цій посаді працював до 1967 р. З 1960 по 1989 р. був завідуючим кафедри диференціальних рівнянь. Н.І.Гаврилов зробив великий внесок в розвиток факультету та Одеської математичної школи диференціальних рівнянь. Він автор шести монографій і більш ніж 40 наукових праць. Ним підготовлено 12 кандидатів наук. Багато співробітників Інституту математики, економіки та механіки ОНУ вважають себе учнями М.І.Гаврилова.

Професор Н.І.Гаврилов ніколи не боявся сміливо відстоювати принципи справедливості, рівності перед математичною наукою і взаємної поваги між математиками. В різних життєвих ситуаціях, а в його житті таких було немало, Микола Іванович ніколи не втрачав здорового глузду, шляхетності та терпіння. В свої похилі роки він відрізнявся юнацькою чистотою логічного мислення, свіжістю сприйняття навколишнього світу та гумором.

До кінця свого життя він працював на кафедрі диференціальних рівнянь і був прикладом для оточуючих щодо служіння науці та спрві підготовки фахівців високого рівня для держави.

Помер 13 травня 2004 р. на 87 році життя.

Пр.:

Методы теории обыкновенных дифференциальных уравнений. — М, 1962. — 312с. — Переведена на англ. язык в США, 1964; Асимптотический закон распределения простых чисел. — Одесса, 1962. — 77с.; Проблема Римана о распределении корней дзета-функции. — Львов, 1970. — 170с.; Основы теории систем Гамильтона. ОГУ, 1977. — 49с.; Стійкість математичної моделі сонячної системи і швидкозбіжний метод малого пара-мет-ра / Гаврилов Н.І., Скоробагатко В.Я., Сявак М.С. — Львів, 1996; Исследования по трем классическим проблемам математики. -Одесса, 1998. — 135с.; О распределении корней дзета-функции Римана и L-функции Дирихле. — К, 2002. — 34 с.

Літ.:

Мат. в СССР за 40 лет. — Т. 2. — С. 153-154; Мат. в СССР, 1958-1967. -Т. 2, вып. 1. — С. 277; История отеч. мат. — Т. 4, кн. 1. — С. 478; Очерки развития науки в Одессе. — С. 19-20; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

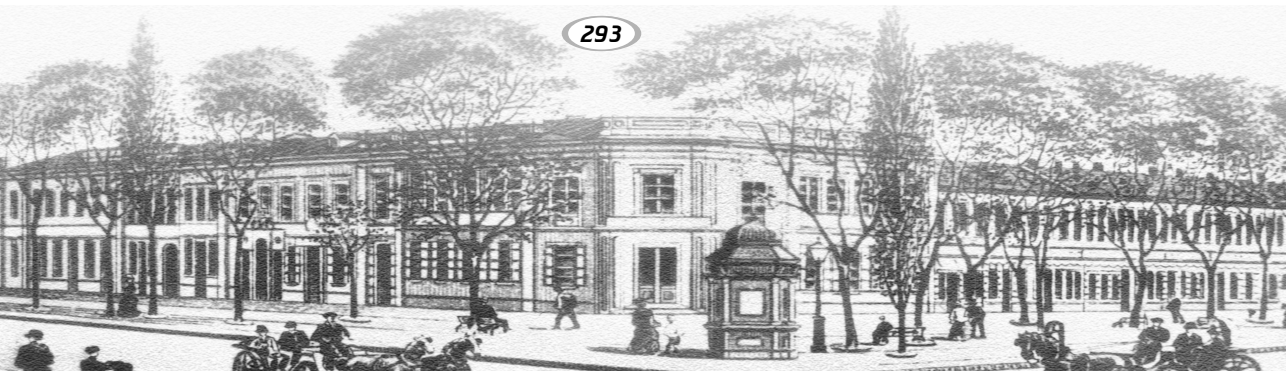
ГАГКАЄВ Костянтин (Казан) Єгорович

Мовознавець

К. Є. Гагкаєв народився 25 травня 1912 р. в осетинському селищі Кадгарон Владикавказького округу Терської обл. (тепер це Північна Осетія — Аланія) у сім'ї селянина-бідняка. У 1920—1929 рр. навчався у школі. Вищу освіту здобув у 1929—1932 рр. на факультеті мови та літератури Осетинського педінституту під керівництвом професора М. Я. Немировського. Після успішного закінчення інституту був рекомендований до аспірантури. У 1932—1935 рр. пройшов аспірантський курс у Ленінградському науково-дослідницькому інституті, слухав лекції академіка І. І. Мещанінова, професорів Л. В. Щерби, Л. В. Якубинського. Кандидатську дисертацію на тему “Синтаксис осетинских падежей” захистив у 1937 р.

Викладацьку роботу розпочав 1935 р. на кафедрі російської мови Вищої сільськогосподарської школи у Грозному. З серпня 1936 по лютий 1937 р. був молодшим науковим співробітником Інституту мови і писемності АН СРСР (Москва). З 1942 р. до Дня Перемоги воював на фронтах Великої Вітчизняної війни. Нагороджений медалями “За оборону Ленінграда” та “За участь у Великій Вітчизняній війні”.

У 1946—1947 рр. перебував у докторантурі АН СРСР, працював над темою “Синтаксис осетинського речення”. У 1947 р. став завідувати кафедрою російського та загального мовознавства Узбецького університету (Самарканд), а у 1948 р. переїхав до рідної Осетії, де очолив кафедру російського та загального мовознавства Осетинського педінституту (Орджонікідзе, тепер Владикавказ).

У 1952 р. був обраний за конкурсом на посаду доцента кафедри російської мови Одеського держуніверситету. Читав лекції зі вступу до мовознавства та із загального мовознавства, спецкурс “Нове вчення про мову”, керував аспірантами. У 1959 р. повернувся до столиці Осетії, де йому запропоновано очолити лінгвістичний відділ науково-дослідницького інституту. З жовтня 1965 р. — знову в Одесі на посаді доцента кафедри російської мови ОДУ.

У 1968 р. на філологічному факультеті було створено кафедру загального та слов'янського мовознавства, яку очолив професор Ю. О. Карпенко. Доцента К. Є. Гагкаєва було зараховано до складу нової кафедри. Він активно включився у виконання кафедральної наукової теми — “Топонімія Північного Причорномор'я”, дослідив найменування населених пунктів Ананьївського району Одеської обл., і результати дослідження було включено до колективної монографії кафедри “Топонімія північно-східної Одещини” (1975). Інтерес до ономастики вчений виявляв і раніше. У 1957 р. в “Научных записках Одесского госпединститута иностранных языков” була опублікована стаття “К вопросу о собственных именах в индоевропейских языках”. Варта уваги і публікація “Историко-лингвистическое значение скифской ономастики Советского Причерноморья” (1976).

У ці роки К. Є. Гагкаєв багато займався проблемами історії мовознавства, продовжував наполегливо працювати над докторською дисертацією. Захист її відбувся у 1972 р. Атестат професора кафедри загального і слов'янського мовознавства був отриманий 7 жовтня 1974 р.

Професор К. Є. Гагкаєв завжди брав активну участь у роботі методологічного семінару з проблем сучасної лінгвістики, часто виступав на конференціях і в Одесі, і за її межами. У вересні 1978 р. ним було прочитано доповідь “Кавказский языковой союз: реальность или фикция?” на теоретичному семінарі мовознавців Північнокавказької зони “Проблеми загального мовознавства”, який відбувся у П'ятигорську.

Наукові інтереси вченого були різноманітними. Наприклад, для додаткового тому “Енциклопедичного словника Інституту братів Гранат” ним були написані три соціально-історичні нариси — “Албанія”, “Юго-

славія”, “Болгарія”. Вільно володіючи французькою мовою, він неодноразово виступав з рецензіями на праці французьких лінгвістів та етнографів. В цей же час ним була написана оригінальна стаття “Песенный фольклор Франции в годы войны”. Відомий мовознавець зміг виявити себе і в галузі журналістики. Ще в довоєнний час у газеті “Красный флот” публікувалися його статті: “Франко-итальянские противоречия” (17 грудня 1940 р.), “Иран” (28 березня 1940 р.), “Франко-японские отношения” (16 квітня 1940 р.). У роки війни К. Є. Гагкаєв став кореспондентом ТАРС і надсилав з фронту нариси про бойові дії.

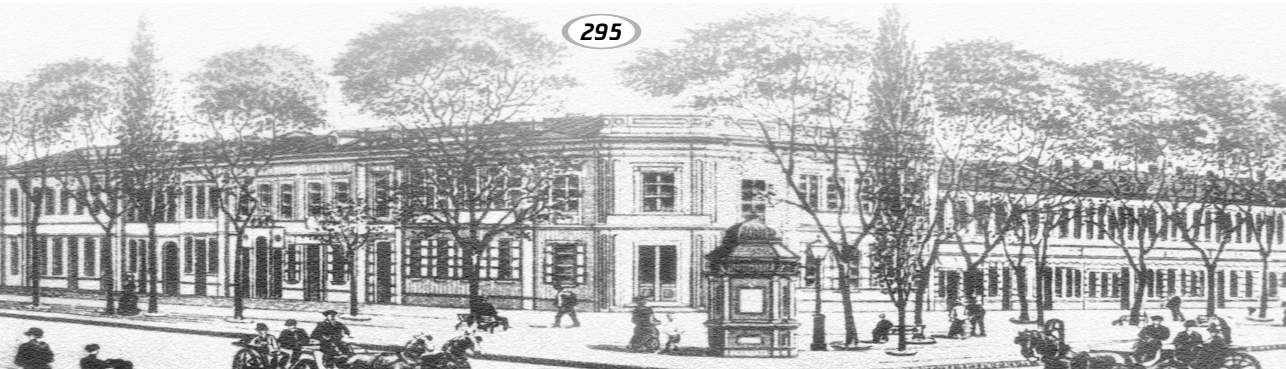
У 50-ті рр. в періодиці з’явилися статті вченого на лінгвістичні теми: “Дискуссия по вопросам языкознания” (Молодой большевик. — 1950. — 25 февр.); “За критику и самокритику в языкознании” (Соц. Осетия. — 1951. — 26 сент.); “Абаев В. И. — исследователь осетинского языка” (Там же. — 1951. — 13 марта); “Про викладання загальнолінгвістичних дисциплін в ОДУ” (ЗНК. — 1957. — 9 трав.). Автора хвилювали і проблеми вузівського життя, у центральній газеті “Труд” була надрукована його стаття “Студенты и воспитатели” (1958. — 12 нояб.). К. Є. Гагкаєв брав активну участь у суспільному житті колективів, в яких йому доводилося трудитись. Двічі його обирали головою МК профспілки робітників вищої школи: у 1936—1937 рр. у м. Грозному і в 1960—1961 рр. в Орджонікідзе.

Помер К. Є. Гагкаєв у 1986 р. у Владикавказі.

Пр.:

Осетинско-русский словарь. — М., 1952; Очерк грамматики осетинского языка. — Дзауджикау, 1953; Осетино-русские грамматические параллели. — Дзауджикау, 1958; Вклад В. И. Григоровича в славяноведение // Науч. сессия Одес. гос. пед. ин-та иностр. языков. — Одесса, 1955. — С. 43-45; З історії вітчизняного мовознавства: Про праці В. І. Григоровича з слов’янознавства // Наук. пр. Одес. пед. ін-ту інозем. мов. — Одеса, 1956. — Т. 1. — С. 35-49; Синтаксис осетинского языка. — Орджонікідзе, 1956. — 276 с.; Конспект лекцій по введению в языкознание: Пособие для студ. — Одесса, 1956. — 64 с.; Курс лекцій по истории языкознания. — Одесса, 1957. — 156 с.; О языке и стиле Коста Хетагурова. — Орджонікідзе, 1957. — 125 с.; Александр Иванович Томсон — выдающийся русский лингвист // Изв. Сев.-Осетин. НИИ. — 1960. — Вып. 1. — С. 135-137; Историко-лингвистическое значение скифской ономастики Северного Причерноморья // Пит. сучас. ономастики. — К., 1976. — С. 71-80; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. Г. Рядченко

ГАЛКІН Борис Миколайович

*Спеціаліст в наукових галузях
фармакології, токсикології і біохімії*

Б.М. Галкін народився 7 листопада 1952 р. у м. Севастополі, в сім'ї співробітника торгового флоту СРСР, учасника Великої вітчизняної війни.

Після закінчення середньої школи у 1969 р. вступив до Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова на біологічний факультет (вечірнє відділення). Того ж року був прийнятим на посаду лаборанта проблемної лабораторії аеродисперсних систем ОДУ. У 1971 р. був призваний до лав збройних сил СРСР.

У 1973 р. після закінчення служби у збройних силах СРСР продовжив навчання на біологічному факультеті ОДУ ім. І.І. Мечникова. У 1975 р. прийнятий на посаду лаборанта у Проблемну лабораторію синтезу лікарських препаратів, згодом переведений на посаду інженера, з 1979 р. молодшого наукового співробітника.

У 1985 р. захистив кандидатську дисертацію “Коррекция тилороном и его новыми производными активности монооксигеназ и системы ПОЛ в иммуноцитах” за фахом фармакологія (науковий керівник академик АМН України М.Я. Головенко). У 1993 р. отримав вчене звання старшого наукового співробітника. У 1996 р. захистив докторську дисертацію “Фармакологічна корекція токсичної дії диоксида азоту” за фахами фармакологія і токсикологія.

Б.М. Галкін з 1997 р. — провідний науковий співробітник; з 2003 р. — головний науковий співробітник; з 2002 р. за сумісництвом професор кафедри мікробіології і вірусології.

Основні наукові інтереси Б.М. Галкіна пов'язані з пошуком нових лікарських засобів та з'ясуванням їх механізмів дії. На початку наукової діяльності Б.М. Галкіним було визначено велику роль системи моно-

кисгеназ імуноцитів та перекисного окиснення ліпідів у регуляції імунітету, тому що вони приймають участь у синтезі різноманітних регуляторних молекул.

У подальшому Б.М. Галкін зайнявся вивченням токсичної дії токсикантів, що мають окислювальну дію, які є дуже небезпечними компонентами навколишнього середовища. Він започаткував дослідження нових речовин, які можуть попереджати цю токсичну дію. Встановлено, що такі природні сполуки як пігменти шкірки червоного винограду (меланіни) є найефективнішими у захисті людини від токсичного впливу токсикантів з окислюючим типом дії.

В сучасний період Б.М. Галкін зацікавився новими синтетичними сульфоніламидами, для створення ефективних антимікробних агентів.

Б.М. Галкін викладає курси: основи наукового менеджменту, біодеградація ксенобіотиків мікроорганізмами, теорії еволюції мікроорганізмів, метаболізм мікроорганізмів, структура і функції біомембран мікроорганізмів.

Він автор 130 наукових праць, 3 авторських свідоцтв і 1 патенту. Під керівництвом Галкіна Б.М. захищено 3 кандидатських дисертації.

Пр.:

Бензпиренгидроксилазная активность иммунокомпетентных клеток / Богатский А.В., Головенко Н.Я., Филиппова Т.О., Галкин Б.Н. // Бюл. экспер. биологии и медицины. — 1983. — №7. — С. 17-20; Характеристика монооксигеназ иммунокомпетентных клеток / Головенко Н.Я., Галкин Б.Н. Филиппова Т.О. // Успехи современ. биологии. — 1984. — №2. — С. 78-87; Каталитические свойства монооксигеназ иммунокомпетентных клеток / Головенко Н.Я., Галкин Б.Н., Филиппова Т.О. // Биохимия. — 1986. — №1. — С.91-97; Цитохром P-450 зависимый путь окисления арахидоновой кислоты и её метаболитов / Головенко Н.Я., Галкин Б.Н. // Укр. биохим. журн. — 1986. — №2. — С.31-39; Биохимические механизмы простагландин-синтезного окисления ксенобіотиков / Головенко Н.Я., Галкин Б.Н. // Вопр. мед. химии. — 1986. — №3. — С. 44-48; Тетрафенилпорфирин железа (III) в обращённых мицеллах поверхностно-активных веществ- модель пероксидазы / Метелица Д.И. Яремин О.М., Головенко Н.Я., Галкин Б.Н., Жилина З.И. // Кинетика и катализ. — 1987. — №6. — С. 101-106; Влияние эномеланина на генотоксические эффекты диоксида азота / Галкин Б.Н., Головенко Н.Я., Филиппова Т.О., Осетров. В.Е., Тощкий В.Н., Хаустова Н.Д. // Проблемы совр. токсикологии. — 1999. — № 1. — С.7-10; The protective properties of synthetic porphyrin tin complexes in toxic hyperbilirubinemia / Golovenko N.YA, Filippova

T.O., Galkin B.N., Zhilina Z.I. // J. Porphyrins and Phtalo-cyanines. — 2000. — Vol..4, № 3. — P. 243-247; Meng-Yen Hong A novel melanin- like derived from black tea leaves with immuno-stimulating activity / Galkin B.N., Sava V.M.. // Food Re-search International. — 2001. — № 4. — P. 146-150; The antimicrobial properties of new syn-thetic porphyrins / Philippova T.O, Galkin B., Zinchenko O. Rusakova M., Zhilina Z. // J. por-phyrins and phthalocyanines 2003. — Vol.7, №11. — P.750-755.

Т.В. Бурлака, Н.Г. Юргелайтіс

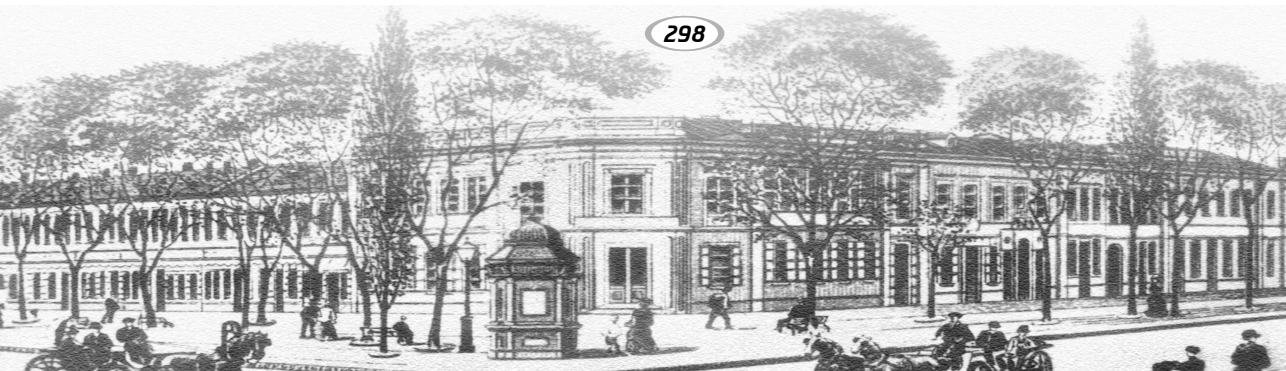

ГАМБАРОВ Юрій Степанович

Юрист, фахівець з цивільного права

Ю. С. Гамбаров народився в 1850 р. в дворянській вірменській родині, що мешкала у Тифлісі. Навчався в першій тифліській гімназії. У 1870 р. переїхав до Москви, де вступив до Московського університету, по закінченні якого деякий час служив у Тифлісі, в окружному суді з проведення попереднього слідства, а потім поїхав за кордон, до Геттінгенського університету для продовження вивчення права. Тут він став учнем і послідовником відомого німецького юриста, професора Р. фон Іерінга.

Повернувшись до Москви Ю. С. Гамбаров склав магістерський іспит і в 1879 р. захистив дисертацію на ступінь магістра права. Його дисертація “Добровольная и безвозмездная деятельность в чужом интересе вне договорного отношения и не по предписанию закона. Вып. 1: Общественный интерес в гражданском праве; Вып. 2: Социологическое основание института negotiorum qestio” була однією з перших праць у галузі цивільного права. Вона ознайомила російських юристів з новими течіями юридичної думки на Заході. В ній Ю. С. Гамбаров намагався розвинути окремі положення Р.

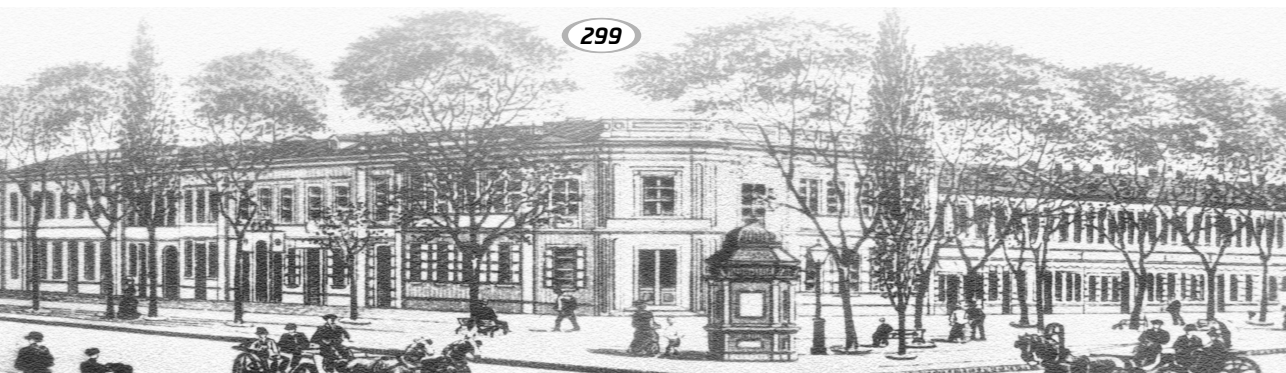

Ієрінга стосовно умов Росії, вніс у “реалістичний” напрямок свого вчителя, який пред’являв до цивілістики вимогу стати ближче до реального життя, менше покладатися на апіорне мислення, новий елемент — громадський інтерес.

З 23 жовтня 1880 р. Ю. С. Гамбарова перевели до Новоросійського університету на посаду доцента кафедри цивільного права; він приступив до читання лекцій і проведення практичних занять зі студентами 2-го і 4-го курсів з теорії цивільного права. 22 лютого 1882 р. він звернувся до ради ІНУ з клопотанням про відрядження до одного з університетів Німеччини для поглиблення знань зі спеціального дослідження в так званому водному праві. Рада університету задовольнила прохання Ю. С. Гамбарова і дозволила йому відрядження на рік з 1 квітня 1882 р. Через хворобу це відрядження було продовжено до липня 1883 р. Після повернення Ю. С. Гамбаров викладав ще деякий час в ІНУ, але в травні 1884 р. його перевели до Московського університету екстраординарним професором цивільного права.

У працях того часу Ю. С. Гамбаров виявив себе послідовником соціальної юриспруденції. І хоча його юридична соціологія в поєднанні з історико-порівняльним методом у житті давала тільки спробу соціального обґрунтування цивільного права, цього було достатньо, щоб викликати незадоволення влади.

У 1899 р., за наполяганням міністра освіти М. П. Боголепова, Ю. С. Гамбаров вимушений був залишити кафедру. Оселившись у Парижі, в 1900 р. він брав участь в організації Вищої російської школи, ініціатива створення якої надійшла від відомого історика, соціолога та етнографа М. М. Ковалевського. Відкривати вищі учбові заклади у Франції мали право тільки французькі громадяни, тому були створені французька та російська адміністрації. У першу ввійшло багато відомих діячів Франції — Е. Золя, Ф. Олар, Л. Буржуа та ін. Школою безпосередньо керував розпорядчий комітет із п’яти чоловік. Його головою став І. І. Мечников, колишній професор Новоросійського університету, який емігрував з Росії в 1882 р. Віце-головами були М. М. Ковалевський та Є. В. де Роберті, генеральним секретарем — Ю. С. Гамбаров. Викладання у Вищій російській школі суспільних наук проводилось численними російськими вченими-емігрантами (М. І. Карєєв, П. М. Мілюков, П. Г. Виноградов)

та не менш численними політичними емігрантами (Г. В. Плеханов, В. М. Чернов, В. І. Ленін, К. Р. Качаровський).

У тому ж 1900 р. Ю. С. Гамбарова запросили професором до Брюссельського вільного університету, де він посів кафедру цивільного права. В 1906 р. він повернувся до Росії і викладав на кафедрі цивільного права економічного відділу Петербурзького політехнічного інституту.

В 1911 р. Ю. С. Гамбаров видав перший том свого “Курса гражданского права”, основою якого були лекції, що читались ним у Новоросійському університеті. В цій праці розглядалися задачі правознавства взагалі, його історичний розвиток, область цивільного права та його відокремлення від публічного. Тут Ю. С. Гамбаров резюмував і узагальнив висновки своїх попередніх робіт та ще виразніше сформулював свою точку зору на наукове правознавство, яке, на його погляд, повинно бути порівняльно-історичним.

Протягом чималої кількості років Ю. С. Гамбаров був співробітником видного органу російської ліберальної буржуазії того часу — газети “Русские ведомости”. В ній, крім невеликих заміток, розміщені його великі роботи: “Сравнительное правоведение на международном конгрессе в Париже” (1900. — № 265, 269), “Всеобщий конгресс мира на международной выставке” (1900. — № 300, 312).

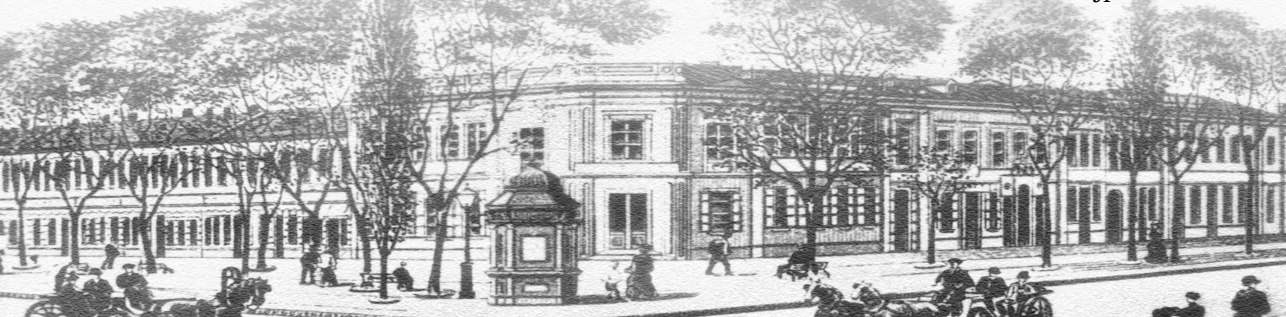
Помер Ю. С. Гамбаров у 1926 р.

Пр.:

Право в его основных моментах // Сб. по общественно-полит. наукам. — С.Пб., 1899. — С. 30-112; Русская Высшая школа общественных наук в Париже / Гамбаров Ю. С., Ковалевский М. М. — Ростов-н/Д., 1903. — 60 с.; Политические партии в прошлом и настоящем. — С.Пб., 1904. — 56 с.; Вещное право. Особенная часть: Лекции. — С.Пб., 1909. — 98 с.; Свобода и ее гарантии. — С.Пб., 1910. — 280 с.; Курс гражданского права. Т. 1. Часть общая. — С.Пб., 1911. — 780 с.

Літ.:

Гамбаров // Рус. ведом. 1863-1913: Сб. ст. — М., 1913. — С. 46-47; Стучка П. Гамбаров // БСЭ. — 1-е изд. — Т. 14. — С. 456-457; Шерешевский И. В. Юридична наука та її діячі в Новоросійському університеті (1865-1965) // Ювіл. наук. сесія, присвячена 100-річчю ОДУ. Сусп., іст. та юрид. науки. — Одеса, 1965. — С. 83-87; Мальцев Г. В. Гамбаров // БСЭ. — 3-е изд. — Т. 6. — С. 237; Юридичний факультет ОДУ // Юридична наука і освіта на Україні. — К., 1992. — С. 213-224; Корников А. А., Селезнева И. Н. Русский университет в Париже // Вестн. РАН. — 1995. — Т. 65. — № 4. — С. 358-365; Гамбаров // Рус. биограф. словарь: В 20 т. — М., 1999. — Т. 5. — С. 39-41; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ГАНЕВИЧ Іван Васильович

Історик

І. В. Ганевич народився у 1915 р. в с. Червонознаменському Цебриківського району Одеської обл. У 1941 р. закінчив Одеський педагогічний інститут. На викладацькій роботі у вузах працював з 1944 р. З 1962 р. завідував кафедрою історії КПРС Одеського університету.

У 1961 р. у видавництві Київського університету вийшла монографія І. В. Ганевича “Боротьба болгарського народу під керівництвом Комуністичної партії за національне і соціальне визволення (1941—1944 рр.)”. Вона ґрунтується на використанні багатьох архівних джерел — радянських і болгарських. За цю монографію йому було надано ступінь доктора історичних наук. А книга дістала схвальну оцінку в болгарському журналі “Исторически преглед” (1961. — № 33).

У 1964 р. І. В. Ганевичу було присвоєно звання професора. Він підготував 6 кандидатів наук. Працював над проблемою “Антифашистська боротьба трудящих мас Болгарії у період другої світової війни”.

Був членом редколегії республіканських міжвідомчих збірників “Наукові праці з історії КПРС”.

Нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1965) та медаллю. Має близько 50 друкованих праць.

Помер І. В. Ганевич 29 квітня 1976 р.

Пр.:

Боротьба болгарського народу за завершення будівництва соціалізму. — К., 1964. — 111 с.; Историография и источниковедение национально-освободительной и классовой борьбы болгарского народа в период второй мировой войны: (Конспект лекций по спецкурсу в помощь изучающим историю славян). — Одесса, 1965. — 63 с.; Ленінський план соціалістичної індустріалізації і боротьба партії за його здійснення: Учб.-метод. посібник / Відп. ред. Д. И. Штернштейн. — Одеса, 1968. — 36 с.; Деятельность Болгарской коммунистической партии по укреплению диктатуры пролетариата (сент. 1944—1948 гг.) — К.: Вища шк., 1974. — 207 с.

Літ.:

Калениченко П. М. Вивчення історії Болгарії на Україні // Укр. іст. журн. — 1962. — № 1. — С. 109; Ганевич Иван Васильевич // Зн. коммунизма. — 1965. — 15 травня; То же // ЗНК. — 1965. — Май; Ганевич Иван Васильевич // Учені вузів Укр. РСР. — С.105-106; Історія ОДУ за 100 р. — С. 314; И. В. Ганевич: Некролог // Веч. Одесса. — 1976. — 2 мая; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. В. Зайченко

ГАНСОВА Емма Августівна

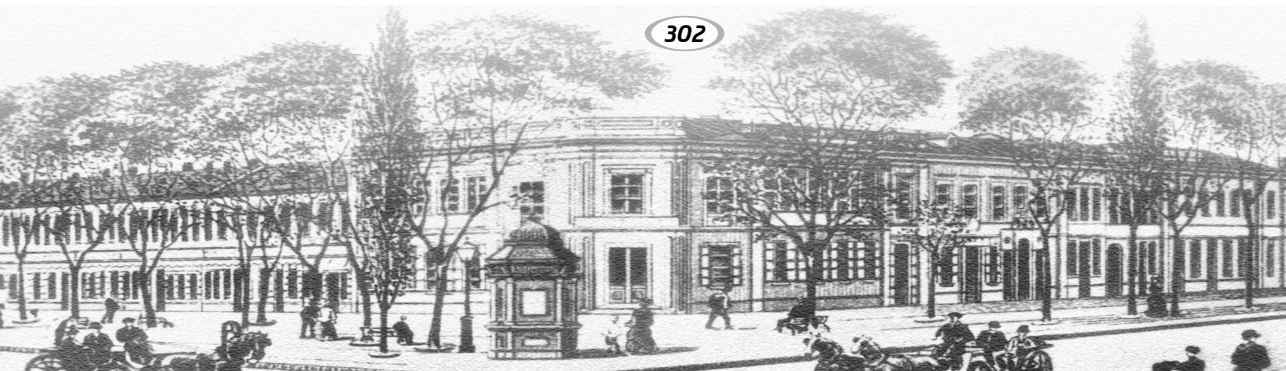
Філософ, соціолог

Народилася 2 листопада 1939 р. в Ананьєві Одеської обл. Батьки А. Я. Гансов та Б. Я. Галенко були доцентами Одеського державного університету. Чоловік Е. А. Гансової — Т. І. Максим'юк — відомий краєзнавець, спеціаліст у галузі української культури, заслужений діяч культури України, працює в Українському фонді культури (Одеське відділення).

Е. А. Гансова закінчила школу в Одесі у 1957 р. і вступила на історичний факультет ОДУ, який закінчила у 1962 р. та почала працювати викладачем філософії в Одеському інституті інженерів морського флоту. З 1968 до 1971 р. навчалася в заочній аспірантурі при кафедрі філософії ОДУ, у 1971 р. захистила кандидатську дисертацію “Концепция лидерства в современной американской социологии”.

З 1986 р. Е. А. Гансова почала працювати в Одеській вищій партійній школі, а потім в Інституті соціальних наук ОДУ. У 1989 р. вона захистила докторську дисертацію “Социальный аспект управления (интегративный контекст)”.

Е. А. Гансова проводить дослідження та працює у галузі теорії та історії соціології, економічної соціології, соціологічної політики, конфліктології.

Вона — автор низки робіт, учбових посібників, монографій, більше 100 статей у збірниках і журналах. Вона очолює соціологічну лабораторію в Національній юридичній академії, під керівництвом Е. А. Гансової проведені соціологічні дослідження в Одесі та області за темами: “Політична свідомість населення Одеси”, “Правова свідомість населення Одеси”, “Рейтинг депутатів Верховної Ради від Одеської області”, “Відношення населення до Всеукраїнського референдуму”. Результати дослідження надруковані у збірнику “Актуальные проблемы политики” (Одеса, 1999—2000).

Е. А. Гансова протягом двох років співпрацює з Українсько-Канадським фондом “Демократическая инициатива” (“Study Democracy”), в рамках проекту перебувала в Канаді (Кінгстон, штат Онтаріо, університет Квінс, 1998), де проводила дослідницьку роботу, вивчала політичний досвід уряду (зокрема, проведення соціальної політики державою та органами місцевого самоврядування). За висновками роботи підготувала до друку статтю “Демократія та соціальна політика” (англійською мовою), розділ підручника “Демократія” (спільне канадсько-українське видання), доповідь на Міжнародній конференції “Моделі демократії та моделі соціальної політики” (Київ, вересень 2000 р.)

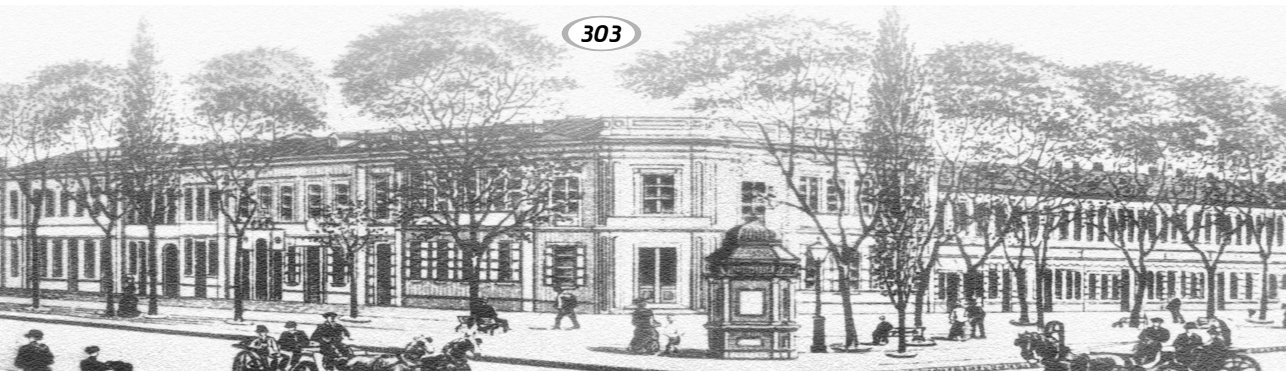
Е. А. Гансова є членом Вченої ради з захисту кандидатських дисертацій, Української соціологічної асоціації, керує науковою роботою аспірантів. Вона викладає в кількох одеських вузах, зокрема в Одеській філії Академії державного управління.

Пр.:

Социально-экономическое управление. — К.: Вища шк., 1971. — 184 с.; Социальная организация // Общая теория организации / Под. ред. М. И. Сегрова. — К., 1975. — С. 20-32; Традиции как фактор стабильности межэтнических отношений // Многонациональный Одесский край / Под. ред. П. И. Надолишного. — М., 1997. — Т. 2. — С. 10-15; Механизмы самоорганизации социальных систем // Синергетика / Под. ред. В. С. Егорова. — М., 1997. — С. 12-24; Історія економічної соціології // Економічна соціологія. — К., 1998. — С. 5-25; Соціальна політика в контексті соціологічної науки: Учб. посібник. — Одеса, 2000. — 110 с.; Українська соціологія чи соціологія в Україні? — Одеса: Астропринт, 2000. — 60 с.

Літ.:

Гансова Э. А. // Социол. энциклопедия. — К., 1998; Гансова Е. А. // Хто є хто в

Україні. — 2-е вид. — К., 2000; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ГАНТМАХЕР Фелікс Рувимович

Математик, механік

Ф. Р. Гантмахер народився 22 лютого 1908 р. в Одесі. В 1916 р. він вступив до гімназії, в якій навчався три роки, а потім один рік — в трудовій школі. В 1921—1922 рр. він навчався вдома під керівництвом досвідчених педагогів, оволодів шкільним курсом математики і перейшов до вивчення вищої математики. У 1923 р. Ф. Р. Гантмахер почав відвідувати лекції на другому курсі фізико-математичного факультету Одеського інституту народної освіти як вільний слухач, тому що через соціальне походження не зміг вступити до вузу. Тут його вчителями були С. Й. Шатуновський, Г. К. Суслов, М. Г. Чеботарьов. Г. К. Суслов здолав перешкоди, пов'язані з відсутністю у Ф. Р. Гантмахера “освітнянського цензу”, і через Наркомосвіти України домігся зарахування його до аспірантури “по секції механіки науково-дослідницької кафедри Одеського ІНО”, — це сталося в січні 1927 р.

У 1925—1926 рр. Ф. Р. Гантмахер активно працював у семінарі Г. К. Суслова з механіки і в семінарах М. Г. Чеботарьова з неперервних груп і з теорії аналітичних функцій.

Влітку 1926 р. він написав свою першу наукову роботу “О двух основных дифференциальных формах в аффинной теории поверхностей”, яка була надрукована в 1929 р.

Свою педагогічну діяльність Ф. Р. Гантмахер розпочав у 1927 р. Працював в Одеському ІНО, спочатку асистентом, потім доцентом, в останній рік існування інституту (1930) став професором. У 1930—1933 рр. він працював у Фізико-хіміко-математичному інституті, з 1933 р. — на ка-

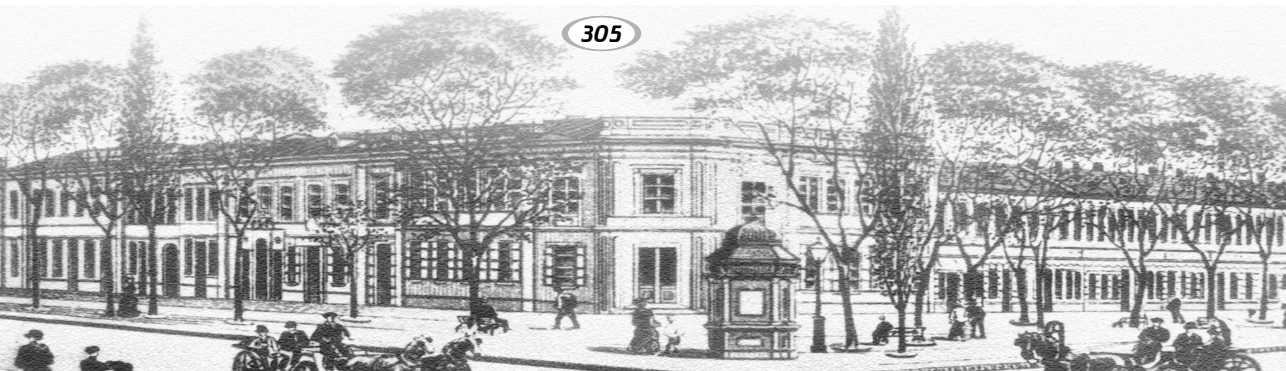
федрі теоретичної механіки відновленого Одеського державного університету. В той же час він працював в інших одеських вузах: в 1928—1930 рр. — доцентом кафедри теоретичної механіки Одеського політехнічного інституту, 1930—1934 рр. — професором кафедри теоретичної механіки інституту інженерів водного транспорту. В 1932 р. разом з Я. Л. Нудельманом Ф. Р. Гантмахер очолив семінар “Теорія розрахунку балок на пружній основі”, який був організований для інженерів-будівельників.

У грудні 1934 р. Ф. Р. Гантмахер вступив до докторантури Математичного інституту ім. В. О. Стеклова (Москва), навесні 1938 р. захистив там докторську дисертацію “Канонические представления элементов комплексных полупростых групп Ли”; опонентом дисертанта були М. Г. Чеботарьов і Л. А. Люстерник. Ф. Р. Гантмахер залишився працювати в Математичному інституті на посаді старшого наукового співробітника відділу алгебри. З 1935 р. викладав також у декількох московських вузах, був професором кафедри алгебри та математичного аналізу Тбіліського університету. Склавав власний спецкурс з теорії матриць, викладав його в цих учбових закладах.

У 1942—1946 рр. Ф. Р. Гантмахер керував відділом Центрального аеродинамічного інституту ім. М. Є. Жуковського. В роки війни брав активну участь у теоретичних і експериментальних дослідженнях з зовнішньої балістики реактивних снарядів. За це був нагороджений орденом Червоної Зірки, лауреат Сталінської премії (1947). З 1947 р. — професор фізико-технічного факультету МДУ, брав активну участь у створенні на його основі Московського фізико-технічного інституту (1951 р.), працював там професором, а з 1953 р. — завідувачем кафедри теоретичної механіки. Створив в МФТІ наукову школу з аналітичної математики. Ф. Р. Гантмахер був членом Московського математичного товариства з 1935 р., одним із засновників журналу “Успехи математических наук”, секретарем його першої редколегії (1935—1941 рр.).

У повоєнні роки (до 1949) Ф. Р. Гантмахер продовжував викладати зовнішню балістику. В 1959 р. вийшла друком монографія, в якій узагальнені виконані ним роботи в цій галузі (“Теория полета неуправляемых ракет”).

Роботи вченого з диференціальних рівнянь, якими він займався з

1952 р., стали основою нових напрямків теорії нелінійних задач автоматичного регулювання. Він розповсюдив методи О. М. Ляпунова на системи рівнянь з розривними коефіцієнтами, розвинув методи визначення періодичних режимів. Всесвітньовідомими стали перекладені декількома іноземними мовами його підручники з аналітичної механіки та монографії з теорії матриць, теорії польоту некерованих ракет, спільна з М. Г. Крейном — з теорії осциляційних коливань і спільна з М. А. Айзерманом — з проблем абсолютної стійкості.

Помер Ф. Р. Гантмахер 16 травня 1964 р. в Москві.

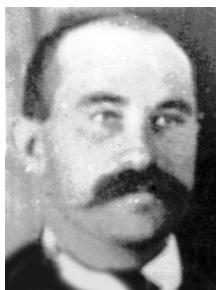
Син Ф. Р. Гантмахера — В. Ф. Гантмахер — відомий фізик.

Пр.:

Canonical representation of automorphisms of a complex semisimple Lie group // *Mat. сб.* — 1939. — Т. 5 (47), вып. 1. — С. 101-147; On the classification of real simple Lie groups // Там же. — Вып. 2. — С. 217-249; Осцилляционные методы и ядра и малые колебания механических систем. — М.; Л: ГТПИ, 1941. — 359 с.; То же. — 2-е изд. — 1950; Теория матриц. — М.: Гостехиздат, 1953. — 492 с.

Літ.:

Гантмахер Феликс Рувимович // *Наука и науч. работники СССР.* — С. 76; *Mat. в СССР за 40 лет.* — Т. 1. — С. 207-209; Гантмахер Ф. Р. // *Штекало Й. З. Нариси розвитку математики на Україні за 40 років радянської влади.* — К., 1958. — С. 19; Гантмахер Ф. Р.: Некролог // *Успехи мат. наук.* — 1965. — Т. 20, вып. 2. — С. 149-157; *Mat. в СССР, 1958-1967.* — Т. 2. — С. 287; *История отеч. мат.* — Т. 3. — С. 84, 128, 340, 643; Гантмахер Ф. Р. // *Ист. матем. в России.* — К., 1987. — С. 363; Гантмахер Ф. Р. // *Бородин. Выдающиеся математики.* — С. 129; *Професори Одес. (Новорос.) ун-ту.* — Одеса, 2000. — Т. 2.

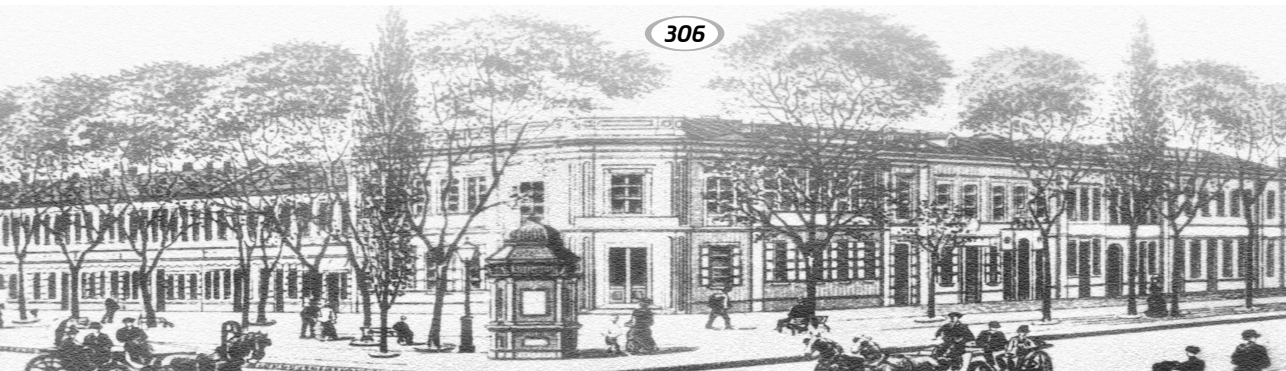

Н. В. Мусієнко

ГАПОНОВ Юхим (Євфимій) Антонович

Геолог, палеонтолог, гідрогеолог

Ю. А. Гапонов народився 12 жовтня 1886 р. в Орехові Таврійської

губ. (тепер Запорізька обл.). Батьки належали до міщанського стану, займались хліборобством. У 1903 р. Ю. А. Гапонов закінчив прикладне міське училище. В автобіографії він писав, що внаслідок віку та поганої підготовки не міг вступити до гімназії і тому зайнявся самопідготовкою гімназичного курсу, на життя заробляв приватними уроками. У 1906 р. він склав екзамени екстерном за 6-й клас, у 1907 р. — за 7-й і був прийнятий до 8-го класу павлоградської гімназії, яку закінчив у 1908 р. Того ж року вступив до природничого відділу фізико-математичного факультету Новоросійського університету, який закінчив у 1912 р. з дипломом першого ступеня.

За пропозицією професора В. Д. Ласкарева був залишений стипендіатом при кафедрі геології для підготовки до професорського звання. Одночасно виконував асистентську роботу при геологічному кабінеті. Влітку 1914 р. взяв участь у гідрологічних дослідженнях Тираспольського повіту Херсонської губ. Наслідки досліджень були оприлюднені у 1917 р. в “Ежегоднике по геологии и минералогии России”. У 1916 р. Ю. А. Гапонова було переведено на посаду старшого асистента Варшавського університету, який під час першої світової війни був евакуйований до Ростова-на-Дону.

У 1918 р. Ю. А. Гапонов знов був переведений до Новоросійського університету, де працював асистентом, доцентом, з 1919 р. — професором ІНУ, пізніше — фізико-математичного інституту Одеського інституту народної освіти. Водночас до 1933 р. працював на посадах професора ще в трьох інститутах Одеси: індустріальному, інженерно-меліоративно-му, комунального будівництва, а також у гідротехнічному училищі.

Після відновлення Одеського університету (1933) Ю. А. Гапонов працював на посаді професора університетської кафедри геології, яку обіймав з 1929 р., але вчене звання професора йому було надано кваліфікаційною комісією Наркомосвіти УРСР лише 14 квітня 1938 р., а 7 березня 1946 р. ВАК СРСР на підставі цього рішення затвердив Ю. А. Гапонова у вченому званні професора по кафедрі геології.

Ю. А. Гапонов у часи громадянської війни займав посаду гідрогеолога в різних адміністративно-господарчих установах Одеси: з 1918 по 1920

р. він був гідрогеологом гідротехнічної частини Управління землеробства, у 1920—1922 рр. — у меліоративному підвідділі Губземвідділу. За сумісництвом у 1920—1922 рр. на посаді спеціаліста промірної партії він працював в Управлінні по забезпеченню кораблеводіння на Чорному та Азовському морях.

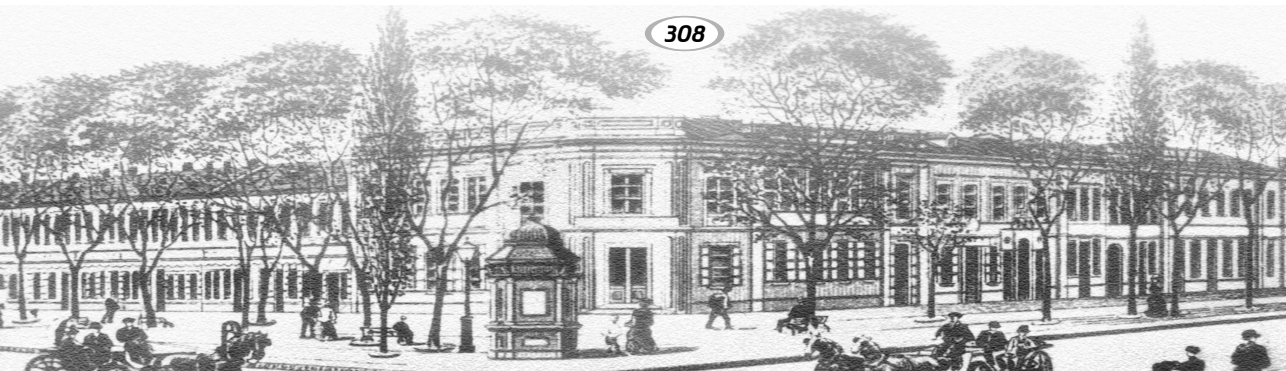
Дуже плідною в науковому відношенні була праця Ю. А. Гапонова з 1922 по 1930 р. на посаді завідувача відділу Південної обласної меліоративної організації, яка у 1930 р. була перетворена в Інститут гідротехніки і меліорації, де він працював до 1940 р. Південна обласна меліоративна організація проводила велику роботу по вивченню підземних водонесних шарів півдня України. Внаслідок цих досліджень Ю. А. Гапоновим був складений гідрогеологічний розріз крізь Тирасполь, Миколаїв і Качкарівку та каталог бурових свердловин. У 1928 р. Ю. А. Гапонов склав першу гідрологічну карту півдня УРСР. Методика складання таких карт, розроблена вченим, застосовується і тепер.

У 1935 р. він брав участь у геолого-палеонтологічній експедиції під керівництвом академіка Д. К. Третьякова, яка займалась розкопками унікальних решток ссавців в одеських катакомбах. При проведенні бурових та інших польових робіт Ю. А. Гапонов зібрав багато палеонтологічних залишків давніх рослин і тварин, визначенням яких займався в Палеонтологічному музеї ОДУ.

У період німецько-румунської окупації Одеси Ю. А. Гапонов спочатку працював вчителем природознавства в школах Одеси, а потім — в університеті Трансністрії на посаді професора геології. Йому разом з геологом доцентом В. В. Степановим та співробітниками палеонтологічного музею вдалося зберегти найбільш цінні колекції та зразки музею від пограбування.

20 квітня 1944 р. адміністрацією Одеського університету він був призначений завідувачем кафедри геології, читав лекції, як і до війни, з історичної геології та палеонтології, гідрогеології та спецкурси для студентів-геологів.

У 1945/46 учб. р. на базі геологічної кафедри, геологічної фуркації та лабораторії ґрунтознавства в університеті був відкритий геолого-ґрун-

тознавчий факультет. Першим деканом цього факультету був професор Ю. А. Гапонов. Він залишив цю посаду у 1952 р. після злиття цього факультету з географічним під назвою геолого-географічного.

У 1953 р., незважаючи на солідний вік, професор Ю. А. Гапонов очолив дуже важливу експедицію по вивченню геологічної будови району проєктованого Каховського водосховища. В експедиції брали участь доценти ОДУ Л. І. Пазюк, В. В. Степанов. Внаслідок вивчення розсипчастих відкладів руслової фації давнього Дніпра, лиманних відкладів, сучасного алювію була вперше розроблена стратиграфія четвертинних покладів долини Дніпра по Каховському поперечнику, з'ясована гідрологічна будова зони майбутнього Каховського водосховища.

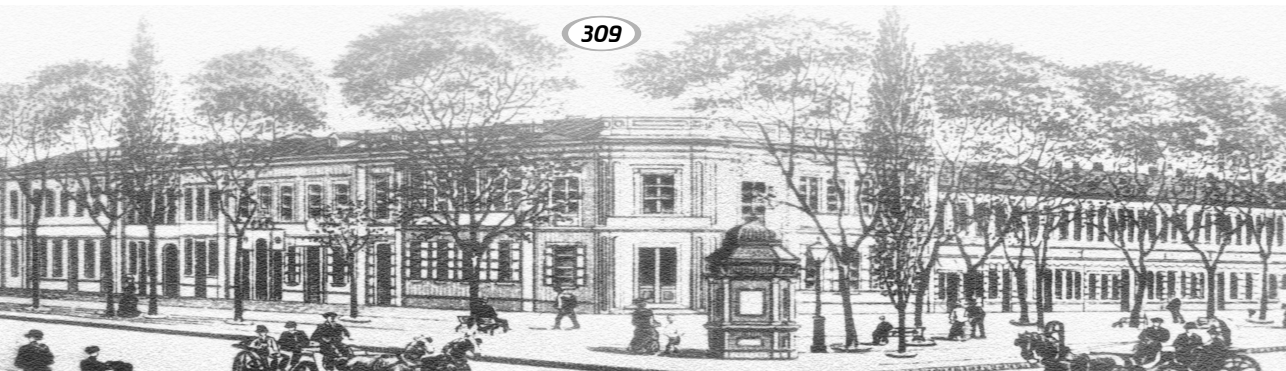
Професор Юхим Антонович Гапонов був одним із вчених, що підтримували в Одеському університеті напрям по вивченню континентальних неогенових фацій південного заходу України і сусідньої Молдови. Він вперше описав діатомові водорості, оприлюднив у 1948—1960 рр. роботи про ссавців (еласмотерій, динотерій) і встановив їх стратиграфічне значення.

Після виходу на пенсію професор Ю. А. Гапонов до смерті 29 червня 1976 р. залишався в університеті на посаді професора-консультанта. Повсякденно його можна було бачити за письмовим столом, заповненим щелепами давніх тварин, у професорському кабінеті Палеонтологічного музею, одягнутого в білий халат, з постійною професорською шапочкою на голові. Він завжди був готовий надати консультацію викладачам, студентам, численним екскурсантам музею, співробітники якого звали його батьком.

Професор Ю. А. Гапонов був головою секції гідрогеології Науково-технічного товариства; членом правління Наукового інженерно-технічного товариства водопостачання (1936—1937), членом Палеонтологічного товариства. Помер Юхим Антонович Гапонов 29 червня 1976 р. Похований на другому Християнському цвинтарі в Одесі.

Пр.:

Предварительный отчет о гидрогеологических исследованиях в Тираспольском уезде Херсонской губернии, произведенных летом 1914 г. / Гапонов Е. А., Алексеев А. К.,

Крокос В. И. // Ежегодник по геологии и минералогии России. — 1917. — Т. 17, вып. 6/8; Рельеф и подземные воды юга Украины // Тр. Юж. обл. организации по изучению сельскохозяйственной мелиорации. — Одесса, 1923. — Вып. 1; Гидрогеологический разрез через Тирасполь, Николаев и Качкарровку // Там же. — Вып. 2; Каталог буровых скважин и гидрогеологическая карта юго-западной части Украины // Там же. — 1928. — Вып. 8; Предварительный отчет о гидрогеологических исследованиях на Сухом лимане, произведенных в 1927 г. // Тр. Озерной комиссии при ВУАН. — 1928. — Вып. 1; Об артезианских водоносных горизонтах юго-запада Украины // ЗНОЕ. — 1928. — Т. 44; Находка зубов *Elasmotherium sibiricum* Fisch в долине Куяльницкого лимана в г. Одессе // Тр. ОГУ. — 1948. — Т. 2, вып. 2. — С. 39-47; Геологическая история накопления осадочных образований в долине р. Днестра по Каховскому поперечнику / Ю. А. Гапонов, Л. И. Пазюк, А. Ф. Герун, В. В. Степанов // Там же. — 1955. — Вып. 3. — С. 7-24; Нова знахідка зубів еламотерія в долині Куяльницького лиману поблизу м. Одеси // Пр. ОДУ. Сер. геол. та геогр. наук. — 1957. — Т. 147, вип. 4. — С. 115-120; Нижня щелепа дінотерія з меотичних відкладів долини р. Куяльник // Там же. — Вип. 5. — С. 125-131; Зубы левой части верхней челюсти динотерия из с. Роскошное // Там же. — 1962. — Т. 152, вип. 8. — С. 7-16; Верхне-челюстные зубы динотерия по находкам в северных частях Одесской области // Там же. — С. 17-22; Лессы и лессовидные суглинки террас левобережья нижнего Днестра. Четвертичный период / Гапонов Е. А., Гончар Г. Я. — К., 1961. — С. 219-230.

Літ.:

Історія ОДУ за 100 р. — С. 200-205; Очерки развития науки в Одессе. — С. 236. Гапонов Юхим Антонович. — Вчені вузів Одеси, вип. II. Геологи, географи. ОДНБ ім. М. Горького; 2001 — С. 64-67; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

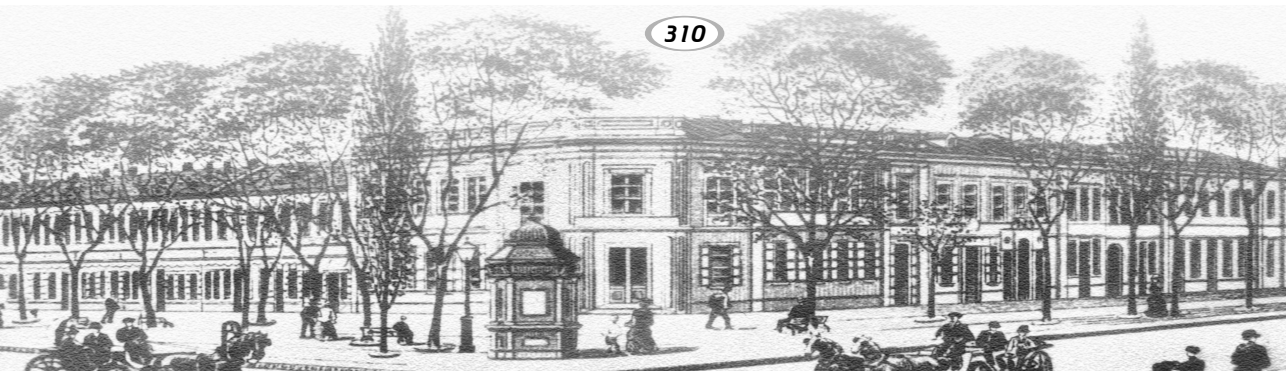

Ю. О. Амброз

ГЕЛЬМБОЛЬДТ Володимир Олегович

Хімік

Народився 9 лютого 1951 р. у родині військовослужбовця в Одесі. Середню школу закінчив із золотою медаллю в 1968 р. Того ж року

вступив на хімічний факультет Одеського університету, який закінчив з відзнакою у 1973 р.

У 1974—1975 рр. працював стажистом-дослідником Інституту фізики при ОДУ, в лабораторії неорганічних полімерів в Інституті загальної неорганічної хімії ім. М. С. Курнакова (Москва). В 1975—1978 рр. навчався в цільовій аспірантурі інституту. 1970 р. захистив кандидатську дисертацію “Стереохимия фторокомплексов кремния и германия со смешанной координационной сферой”, в тому ж році прийнятий на роботу на кафедру неорганічної хімії та хімічної екології ОДУ.

У 1988—1991 рр. знаходився в докторантурі при ОДУ, в 1992 р. захистив докторську дисертацію “Координационные возможности и стереохимия кремния (IV) во фторидных комплексах” у Фізико-хімічному інституті ім. О. В. Богатського НАН України.

З 1992 р. обіймав посаду завідувача лабораторії, а з 1997 р. — відділу у Фізико-хімічному інституті захисту навколишнього середовища та людини Міносвіти та НАН України при ОДУ.

Наукові інтереси стосуються хімії фторкомплексів кремнію (IV), германію (IV) та сполук типу “гість—хазяїн” фторкомплексів неперехідних елементів III-V групи Періодичної системи з краун-ефірами та їх аналогами; теоретичних стереохімічних моделей. Ці інтереси сформувалися в значній мірі під впливом вчителів та колег — академіка РАН Ю. О. Буслаєва, доктора хімічних наук С. П. Петросянц (Москва), професорів А. А. Еннана (Одеса) та Ю. О. Симонова (Кишинів).

Пр.:

Возможности и проблемы модели Гиллеспи-Найхольма // Коорд. химия. — 1984. — Т. 10, № 10. — С. 1299-1316; Пентакоординационные фторкремниевые анионы / Гельмбольдт В. О., Эннан А. А. // Успехи химии. — 1989. — Т. 58, № 4. — С. 626-643; Стереохимия и реакционная способность фторокомплексов кремния / Гельмбольдт В. О., Эннан А. А., Гаврилова Л. А. // Итоги науки и техники. Сер. Неорган. химия. — М., 1989. — Т. 19; Теоретические модели и расчетные методы в анализе относительной стабильности геометрических изомеров двенадцатизлектронных комплексов непереходных элементов // Коорд. химия. — 1993. — Т. 19, № 9. — С. 667-675; Inclusion Compounds: the Products of the Interaction of Silicon, Germanium and Boron Fluorides with Crown Ethers / Gelmboldt V. O., Simonov Yu. A., Fonari M. S., Lipkowski I., Ganin E. V. // J. Inclusion

Phenom. — 1996. — Vol. 24. — P. 149-161; Химия фторокомплексов германия (IV) // Коорд. химия. — 1997. — Т. 23, № 5. — С. 323-335; Тетрафторид кремния: перспективы переработки и использования в качестве химического реагента / Гельмбольдт В. О., Эннан А. А. // Экотехнологии и ресурсосбережение. — 2004. — № 2. — С. 28-34; Структурные аспекты взаимодействия кремнеортоводородной кислоты с органическими основаниями / Гельмбольдт В. О., Ганин Э. В., Короева и др. // Коорд. химия. — 2004. — Т. 30, № 3. — С. 211-218; Synthesis and structure of fluorosilicic acid compounds with 4-aminobenzoic acid and with 4-aminobenzenesulfonamide. The role of H-bonding in crystal structure formation / Gelmboldt V. O., Ennan A. A., Ganin Ed. V. et al. // J. Fluor. Chem. — 2004. — Vol. 125, № 12. — P. 1951-1957.

ГЛАУБЕРМАН **Абба Юхимович**

Фізик-теоретик

А. Ю. Глауберман народився 11 листопада 1917 р. у Варшаві. У 1918 р. родина Глауберманів переїхала до Одеси, де Абба Юхимович проживав до 1941 р.

У 1934 р. після закінчення 9 класів середньої школи Абба Юхимович вступив на фізико-математичний факультет Одеського державного університету, який закінчив з відзнакою у 1939 р. З 1939 до червня 1941 р. він був аспірантом і асистентом кафедр молекулярної та теоретичної фізики ОДУ.

Під час Великої Вітчизняної війни А. Ю. Глауберман брав участь у бойових діях в армії і партизанському загоні.

З 1946 р. А. Ю. Глауберман навчався в аспірантурі при кафедрі теоретичної фізики Ленінградського політехнічного інституту (науковий керівник Я. І. Френкель). Від Я. І. Френкеля, можливо, перейняв Абба Юхимович такі риси вченого, як широта діапазону наукових інтересів, глибоке проникнення у фізичну суть досліджуваних явищ, образне мислення й уміння будувати фізичні моделі, вміння встановлювати тісні наукові контакти.

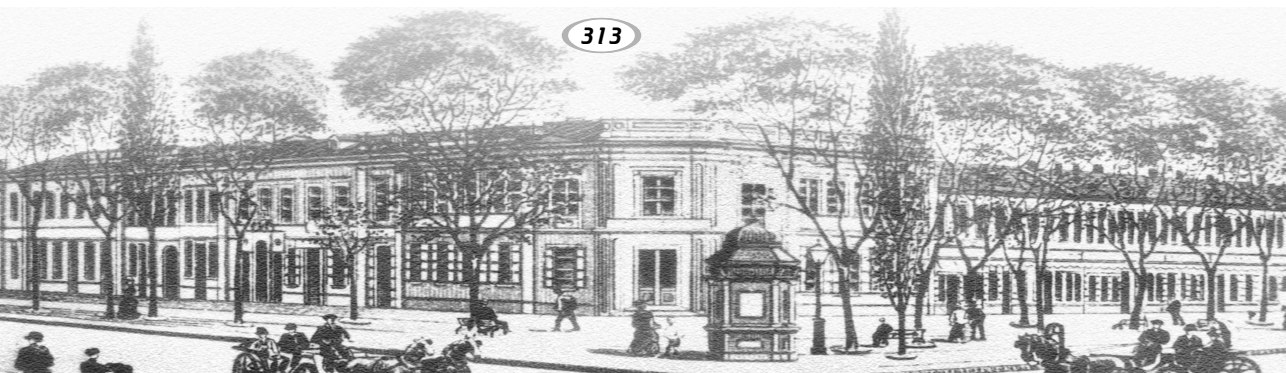

У 1948 р. після захисту кандидатської дисертації А. Ю. Глаубермана призначено у Львівський університет. У 1948—1949 рр. він працював старшим викладачем кафедри теоретичної фізики, у 1949—1958 рр. — доцентом тієї ж кафедри. У 1953 р. став деканом фізичного факультету і був ним до 1957 р. У 1957 р. захистив докторську дисертацію і в 1958 р. працював професором кафедри теоретичної фізики. У цьому ж році Абба Юхимович очолив новостворену кафедру фізики твердого тіла (ФТТ). У 1963 р. від кафедри ФТТ відокремилась кафедра рентгенометалофізики, а в 1964 р. кафедра ФТТ поділилась на дві кафедри: фізики напівпровідників і теорії твердого тіла. Останню Абба Юхимович очолював до 1966 р., до свого переїзду до Одеси.

Напрямки наукових досліджень Абби Юхимовича були численними та різноманітними: теорія поверхневого натягу металів і деформація кристалічної ґратки металу поблизу поверхні, теорія термоавтоелектронної емісії електронів з поверхні металу в напівпровідник чи діелектрик (у ній уперше була врахована дія як електричного поля, так і температури, завдяки якій електрони можуть тунелювати не тільки з рівня Фермі, а й з вищих енергетичних станів. Хоча число таких електронів порівняно невелике, але за рахунок різкого збільшення для них коефіцієнта прозорості бар'єру такі термічно збуджені електрони роблять суттєвий внесок у струм і приводять до іншої, ніж для випадку холодної емісії, залежності від електричного поля).

Починаючи з 1951 р., виконано цикл робіт, присвячених питанням статистичної фізики та теорії електролітів. Протягом 1953—1958 рр. було опубліковано ще ряд статей, присвячених дослідженню статистичних функцій розподілу молекул, теорії електронних спектрів конденсованих систем та ін. Із результатів цього періоду слід відзначити одержання розв'язку ланцюжка рівнянь Боголюбова до функцій розподілу багаточастинкових систем у випадку потенціалу, який враховує сили відштовху на малих відстанях між іонами; побудову теорії систем із нецентральним законом взаємодії частинок, розробку, спільно з І. Р. Юхновським, методу розрахунку вищих наближень за концентрацією для бінарної функції розподілу класичних систем заряджених частинок, який був застосований для побудови теорії концентрованих розчинів сильних електролітів.

Окремо слід відзначити роботи з дослідження структури простих рідин. Перші дослідження в цій галузі відносяться ще до кінця 40 — початку 50-х рр. А. Ю. Глауберман узагальнив відому формулу Дж. Принса для радіальної функції розподілу шляхом урахування, крім “розмиття” координатних сфер кристала за рахунок статистичного розкиду положень рівноваги атомів рідини, ще розмиття, пов’язаного з тепловими коливаннями атомів. Велику увагу приділяв учений розвитку досліджень, пов’язаних безпосередньо з потребами виробництва. Під його керівництвом у 1956 р. розпочато виконання робіт на замовлення Всесоюзного науково-дослідного інституту геофізики (Москва), спрямованих на розробку питань, пов’язаних із розвідкою та експлуатацією родовищ нафти. Основну увагу приділено теорії нейтронного каротажу. Суть його полягає в тому, щоб встановити зв’язок між потоком нейтронів, що реєструються, і характером гірських порід, які оточують свердловину. У теорії нейтронного каротажу метод груп уперше застосував А. Ю. Глауберман спільно з І. І. Тальянським.

У подальших працях була побудована теорія імпульсного нейтронного каротажу (І. І. Тальянський), проведено ряд числових розрахунків нейтронних потоків у стаціонарному випадку для різних геометрій (І. І. Тальянський, Б. Ф. Біленький, В. В. Владимиров, Я. П. Драган). Проводили також дослідження з теорії g-каротажу (Р. П. Гайда). Львівська школа теорії нейтронного каротажу була добре відома спеціалістам у цій галузі й загальноновизнана.

Другий напрямок, пов’язаний із роботами з нейтронного каротажу, — це одержання генератора нейтронів за допомогою ядерних реакцій у газорозрядній трубці. Такі дослідження проводив Б. М. Палюх. Третій напрямок — це роботи, пов’язані зі сцинтиляційними кристалами. Перші такі кристали у Львівському університеті виростили в кінці 50-х — на початку 60-х рр. Б. О. Беликович і О. Б. Лискович. За період 1963—1967 рр. з цієї тематики безпосередньо під керівництвом Абби Юхимовича було виконано 4 кандидатські дисертації. У наступні роки захищена докторська (О. Б. Лискович).

Велику зацікавленість виявляв А. Ю. Глауберман також до фізики

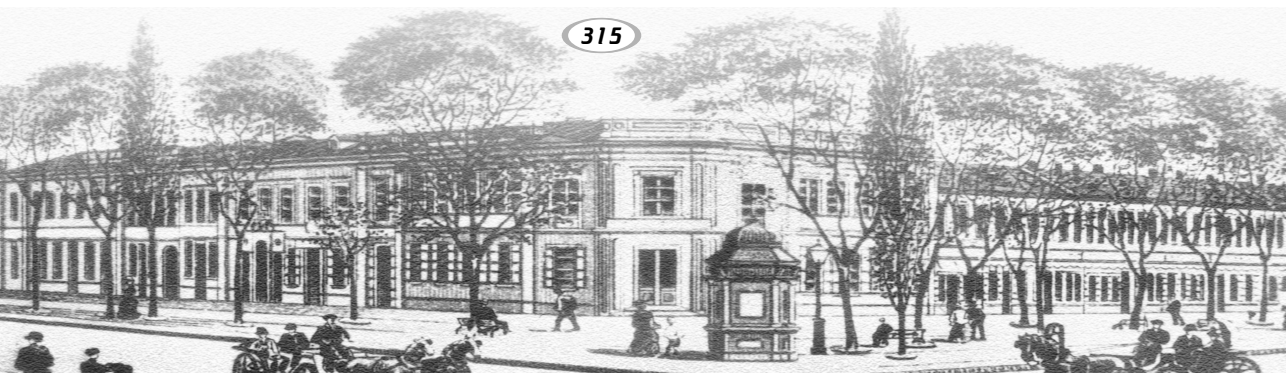

напівпровідників. Він був ініціатором вирощування та дослідження важливого класу напівпровідникових кристалів — вузькозонних напівпровідникових сполук типу A_2B_6 .

Значним є внесок А. Ю. Глаубермана та його школи в розвиток багатоелектронної теорії конденсованих систем. Він зробив крок уперед у багатоелектронній теорії рідких напівпровідників. Вагомим досягненням була побудова формалізму, що ґрунтується на використанні операторів вузлових збуджень, які запропонував Абба Юхимович спільно з І. В. Стасюком і В. В. Владимировим. Ця теорія викладена також у підручнику А. Ю. Глаубермана “Квантова механіка”.

У колі наукових інтересів А. Ю. Глаубермана завжди були також проблеми, пов’язані з впливом на кристали таких зовнішніх факторів, як домішки, електричні й магнітні поля. Значну увагу приділяв учений також фізиці поверхневих явищ. Слід відзначити праці А. Ю. Глаубермана, пов’язані з так званими Х-центрами у лужногалоїдних кристалах — субколоїдними утвореннями, що виникають у процесі коагуляції елементарних центрів забарвлення. Модель таких центрів, які були названі квазіметалічними (КМЦ), запропонував А. Ю. Глауберман у 1968 р., спираючись на експериментальні результати М. О. Цаля. Над нею працював Абба Юхимович до останніх років свого життя. Основні праці з КМЦ були виконані (спільно з В. М. Адамяном, В. М. Білоусом, В. В. Голубцовим, А. Б. Гольденберг, В. А. Дроздовим, Б. Н. Хлопковим та ін.) в Одесі, де Абба Юхимович працював з 1966 р. директором НДІ фізики Одеського держуніверситету. Були досліджені, зокрема, люмінесцентні, магнітооптичні, фотоемісійні властивості кристалів, що містять КМЦ, розмірні ефекти, пов’язані з КМЦ. Теорія КМЦ знайшла застосування в поясненні структури центрів захованого зображення, яке виникає у фотографічному процесі.

Із робіт одеського періоду слід відзначити також праці А. Ю. Глаубермана з теорії генерації електронним пучком екситонів і спінових збуджень, впливу фононної підсистеми на ймовірність утворення власних точкових дефектів у неметалічних кристалах (спільно з В. А. Федоріним) та ін. На жаль, передчасна смерть 12 червня 1974 р. забрала виз-

начного вченого в розквіті творчих сил. Але він встиг зробити дуже багато в науці. Абба Юхимович був чудовим лектором, автором двох підручників і декількох навчальних посібників. Усі запам'ятали його велику людяність і доброзичливість.

У західному регіоні України у повоєнні роки склалося три великі фізичні школи: Львівська, Чернівецька, Ужгородська. І велика заслуга у створенні Львівської школи належить Аббі Юхимовичу Глауберману, який віддав багато творчих сил для розвитку фізичної науки.

Видано список друкованих праць А. Ю. Глаубермана, який містить 152 назви і вступну статтю про його життєвий і творчий шлях.

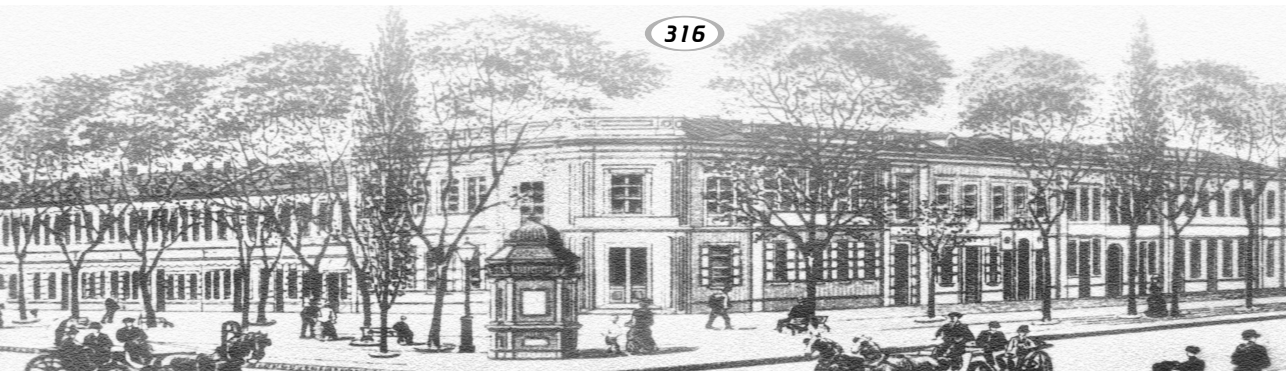
Пр.:

Квантова механіка: Учб. посібник. — Львів, 1962. — 506 с.; К теории туннельных переходов электронов в кристаллах / А. Е. Глауберман, И. И. Тальянский // Журн. эксперим. и теор. физики. — 1967. — Т. 53, № 5 (11). — С. 1678-1689; Теория осциллярного эффекта в спектрах поглощения квазиметаллических центров в ионных кристаллах / А. Е. Глауберман, В. М. Адамян // Физика тверд. тела. — 1969. — Т. 11, вып. 7. — С. 1910; Generation of the Exciton-Impurity Complex by Fast Electrons / Glauberман А. Е., Pundik А. V., Kozptsii S. V., Ruvinskii M. A. // Phys. stat. sol. — 1969. — Vol. 32. — P. 61; Фізика атома та квантова механіка: Навч. посібник / Глауберман А. Ю., Манакін Л. О. — К.: Вища шк., 1972. — 291 с.; О физике фотографического процесса. — Одесса, 1973; То же // Вопр. физики твердого тела. — К., 1976. — С. 18-51.

Літ.:

Глауберман Абба Юхимович // Учені вузів Укр. РСР. — С. 113; Зирянова К. Хлопчик з “Броненосця “Потемкин” // Комс. іскра. — 1968. — 15 лют.; Шкловский В. Человек из кадра // Сов. экран. — 1972. — № 21. — С. 20; Абба Ефимович Глауберман (1917-1974): Некролог // Зн. коммунизма. — 1974. — 14 июня; Абба Глауберман: Бібліографія. — Львів, 1997. — 25 с.; Тальянский И. До вісімдесятиріччя від дня народження Абби Юхимовича Глаубермана (1917-1974) // Журн. фіз. досліджень. — 1998. — Т. 2, № 1. — С. 150-153; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. І. Тальянський

ГОГІТІДЗЕ Семен Костянтинович

Педіатр

Народився у 1872 р. у Кутаїсі. Вищу освіту одержав у Києві, де у 1897 р. закінчив медичний факультет університету св. Володимира. Чотири роки потому працював екстерном в клініці дитячих хвороб, а наступні п'ять років — ординатором клініки. У 1904 р. С. К. Гогітідзе захистив дисертацію на ступінь доктора медицини «О переходе жиров пищи в молоко». У 1905 — 1906 рр. Семен Костянтинович був професорським стипендіатом у клініці професора В. Є. Чернова. У 1909 р. його обрали приват-доцентом по кафедрі дитячих хвороб, де він вів курс «Хвороби немовлят», і одночасно читав обов'язковий курс «Вступ до курсу дитячих хвороб — особливості дитячого організму; фізіологія харчування» у Київському жіночому медичному інституті.

Після переїзду до Одеси був обраний завідувачем кафедри дитячих хвороб і одночасно завідувачем дитячої клініки медичного факультету Новоросійського університету (1912 — 1921). Незважаючи на те, що у роки першої світової війни та революції у дитячій клініці розміщався лазарет, Семен Костянтинович зумів зберегти і кадри, і обладнання, викладати курс дитячих хвороб, підтримувати клініку та одночасно займатися науковою роботою. Паралельно у 1918 — 1921 рр. працював викладачем Одеських вищих жіночих медичних курсів.

У 1921 р. С. К. Гогітідзе переїхав до Тифлісу, де започаткував кафедру дитячих хвороб. Він був консультантом страхової каси, членом Наукової ради Грузії, головою Організаційного комітету по скликанню V всегрузинського з'їзду лікарів (1927 р.). Помер С. К. Гогітідзе у 1928 р.

Літ.:

Памяти С. К. Гогитидзе: (к годовщине смерти) // Одес. мед. журн. — 1928. — № 3. — С. 51-53; Золотарёв. Биогр. словарь. — С. 88; Одесский медуниверситет. — С. 126; Очерки развития науки в одессе. — С. 311; Hausmann. — С. — 311, 610; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

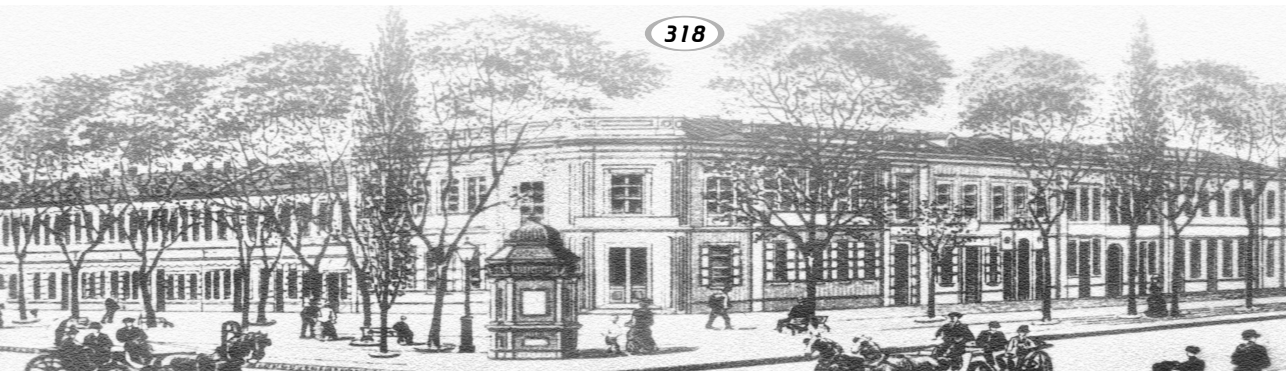
ГОГОЛЄВ Іван Миколайович

Грунтознавець, фізико-географ

І. М. Гоголев народився 24 серпня 1919 р. у м. Бор Нижегородської обл. Батько був юристом. У 1921 р. помер батько і раннє дитинство Івана і його брата Льва пройшло в сім'ї діда І. М. Гоголева — великого підприємця, що володів таровим заводом та баржами “Окарь” і “Волгарь”, які ходили по Волзі ще в роки Вітчизняної війни. Після смерті батька і розорення діда синів виховувала мати. Шкільні роки Івана Миколайовича пройшли на Північному Кавказі. В 1937 р. І. М. Гоголев закінчив школу в П'ятигорську, вступив на факультет агрохімії і ґрунтознавства Московської сільськогосподарської академії ім. К. А. Тімірязєва, яку закінчив у 1942 р. з дипломом з відзнакою.

Відразу по закінченні академії І. М. Гоголев добровольцем пішов на фронт, був солдатом, потім командиром взводу розвідки повітряно-десантного гвардійського стрілкового полку. В боях на Північно-Західному (район Старої Русі) і Центральному фронтах (Орловсько-Курська дуга) у 1943 р. він тричі був поранений. Після шпиталю його направили на командирські курси в училище ім. Верховної Ради, де він одержав звання молодшого лейтенанта. Велику Вітчизняну війну закінчив в Західній Україні. Однак тільки в 1992 р. його визнали інвалідом Великої Вітчизняної війни.

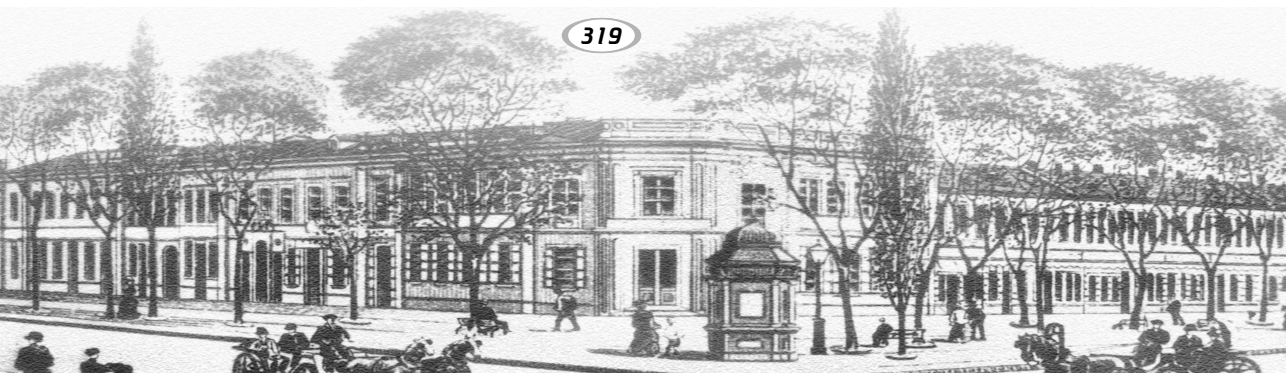
Демобілізувавшись у липні 1946 р., Іван Миколайович приступив до наукової і викладацької праці у Львівському сільськогосподарському інституті на посаді лаборанта (1946—1947) та асистента (1947—1952). В 1951 р. у Московській сільськогосподарській академії ім. К. А. Тімірязєва захистив кандидатську дисертацію на тему “Темноцветные (рендзинные) почвы западных областей Украины”, після чого він був обраний доцентом кафедри ґрунтознавства Львівського сільськогосподарського

інституту (1952—1955). І. М. Гоголев брав участь у організації обстеження дослідних ділянок держсортмережі темнокольорових перегнійно-карбонатних (рендзинних) і болотних ґрунтів західноукраїнського Полісся, акцентуючи увагу на їх генезисі та родючості. Вчителями і натхненниками Івана Миколайовича були академіки В. П. Бушинський, В. Р. Вільямс і професор С. Н. Альошин. Актуальність і наукова значимість цієї праці збереглись до нашого часу.

У 1955 р. І. М. Гоголев зайняв посаду доцента кафедри фізичної географії Львівського університету, де пройшов один із найбільш плідних періодів його наукової і організаційної діяльності (1955—1967). В цей час він розгорнув роботу по вивченню екології і генезису ґрунтів Українських Карпат. Детальні і досконалі матеріали польових, лабораторних дослідно-експериментальних досліджень були покладені в основу докторської дисертації І. М. Гоголева “Бурые горно-лесные почвы Украинских Карпат”, яка була захищена в Москві в Інституті ґрунтознавства ім. В. В. Докучаєва в 1965 р. Наукові теоретичні і практичні висновки мали велике значення в розвитку теоретичних основ ґрунтознавства. В дисертації І. М. Гоголев обґрунтував теорію фотопротонного гідролізу сілікатів. Згідно його гіпотези ведуча роль в вивітрюванні гірських порід належала протонам водню, який за життя виділявся автоморфною рослинністю в обмін на поглинаючі із ґрунтів і порід катіони елементів живлення. ВАК затвердив Івана Миколайовича у вченому ступені доктора сільськогосподарських наук 1 лютого 1966 р. 30 січня 1968 р. ВАК присвоїв Івану Миколайовичу наукове звання професора по кафедрі ґрунтознавства і географії ґрунтів.

У 1961 р. за ініціативою І. М. Гоголева була організована проблемна лабораторія якісної оцінки земель. Першочергові завдання були націлені на поглиблення ґрунтово-геохімічного вивчення ґрунтів Українських Карпат. Однак вже в 1962 р. колектив лабораторії почав працювати над типізацією та бонітуванням сільськогосподарських земель і їх кадастровою економічною оцінкою. По суті це була перша спроба відтворення методики земельного кадастру після фактичного припинення праці над цими проблемами на початку 30-х рр.

У 1963 р. ним було організовано “Всесоюзну нараду по генезису, класифікації і оцінці ґрунтів Карпат”, в ході якої була проведена транскарпатська наукова експедиція. Довідник екскурсії, складений Іваном Миколайовичем, став класичною монографією і до нашого часу з нього починають вивчення ґрунтового покриву Карпат молоді дослідники.

Поряд з науковою діяльністю в цей період виявився організаційний талант Івана Миколайовича — ним організована найбільша в Радянському Союзі експедиція з ґрунтового обстеження і картографування території Російської Нечорноземної зони (Пермська, Волгоградська, Тверська області), Казахстану, Красноярського краю. На її матеріалах було підготовлено п’ять кандидатських дисертацій, опубліковано десятки наукових статей. До нашого часу вона залишилась найбільшою в Україні експедицією, яка проводить ґрунтово-меліоративні дослідження.

У 1967 р. доктор наук І. М. Гоголев був запрошений на посаду професора ректором Одеського держуніверситету ім. І. І. Мечникова професором О. І. Юрженком. Цього ж року він переїхав сюди з дружиною, доцентом-геологом О. М. Анастасьевою і двома молодшими синами Михайлом і Андрієм. В університеті на геолого-географічному факультеті він завідував організованою ним кафедрою ґрунтознавства і географії ґрунтів до 1995 р. Потім перейшов на посаду наукового керівника ПНДЛ-4.

Відкриття цієї кафедри було надто актуальним, у зв’язку з тим, що на півдні України розгорнулись широкомасштабні роботи по зрошуванню посушливих земель. Необхідні були фахівці з меліорації ґрунтів, яких повинна була готувати новоутворена кафедра. З притаманною Івану Миколайовичу енергією, він створив на кафедрі творчий колектив і розгорнув широкі наукові дослідження.

За відносно короткий час він став одним з видатних фахівців в галузі меліоративного ґрунтознавства. В 1971 р. при кафедрі ним була створена Проблемна науково-дослідна лабораторія географії і охорони ґрунтів Чорноземної зони, організована мережа наукових стаціонарів на великих зрошуваних системах півдня України. Головним предметом його наукового інтересу в цей період стали фізико-хімічні процеси взаємодії між зрошуваною водою і ґрунтами — їх поглинаючим комплексом. Про-

фесор І. М. Гоголев відкрив явище “лужного удару” (різкого підлужування реакції ґрунтового розчину в перший час після зрошення водами доброї якості в жаркі години доби). Він розробив рекомендації по нейтралізації негативної дії цього явища на продуктивність ґрунтів. Ним відкритий механізм солонцювання чорноземів при зрошуванні низькомінералізованими водами, розроблена оригінальна методика оцінки безпеки солонцювання при зрошуванні і багато практичних рекомендацій. Під його керівництвом в 1989 р. були видані “Методические рекомендации по контролю состояния орошаемых черноземов” — теоретична і практична основа моніторингу ґрунтів, яка розрахована на наступне століття. В 1992 р. під його науковою редакцією і при активній участі вийшла в світ монографія “Орошение на Одессине”, в якій узагальнено науковий і виробничий досвід зрошення ґрунтів в Одеській області за 30 років. З 1994 р. під керівництвом І. М. Гоголева в області організована мережа ґрунтово-екологічного моніторингу на зрошуваних землях.

Поряд з дослідженнями еволюції зрошуваних чорноземів професор І. М. Гоголев продовжував широкі географічні дослідження ґрунтів. При кафедрі ґрунтознавства ним була організована нова ґрунтово-географічна експедиція, яка в 1967—1987 рр. проводила дослідження в Сибіру, Забайкаллі, на Далекому Сході, в Центральному Казахстані. Завдяки таланту Івана Миколайовича як організатора науки і практики Одеса перетворилася в один із визнаних центрів українського ґрунтознавства. Одеським університетом у 1978—1986 рр. проводились численні всесоюзні наради з ґрунтово-меліоративних і класичних проблем зрошуваних земель.

Велику увагу І. М. Гоголев приділяв педагогічній і виховній роботі. Чудовий лектор, за все своє життя він не прочитав двох однакових лекцій, володів особливою притягуючою енергією, яка разом з доброзичливим ставленням до студентів підсилювала любов до нього всіх тих, кому довелося слухати його лекції. Професор І. М. Гоголев створив свою наукову школу у Львові і Одесі, із якої виросло 10 кандидатів і 3 доктори наук. Енциклопедичні знання в області ґрунтознавства, об'єктивність оцінок і неупередженість здобули йому славу одного з найпопулярніших

опонентів на захисті докторських і кандидатських дисертацій. Скрупульозне вивчення, глибокий критичний аналіз опонованих робіт і добрі побажання дисертантам визначали початок нового етапу їх наукової діяльності. Більшість з них зберегли почуття приязні і дружбу з Іваном Миколайовичем до останніх днів його життя.

В останній час під керівництвом І. М. Гоголева було налагоджено активне міжнародне співробітництво кафедри ґрунтознавства. Був введений сумісний проект в області охорони ґрунтів з Технічним університетом Берліна. На кошти, одержані по гранту INTAS (позадержавної організації Європейського співтовариства), ним організований Український національний центр міжнародної мережі в області зрошення і дренажу (IPTRID Network).

Іван Миколайович був почесним членом Всесоюдної спілки ґрунтознавців, членом Європейської спілки охорони ґрунтів, екпертом і багаторічним керівником проблемної комісії Південного наукового центру НАН України.

Професор І. М. Гоголев дуже любив життя, навколишню природу, спорт, рибалку, полювання. В молоді роки на Кавказі він був інструктором з альпінізму, гарним гімнастом, капітаном волейбольної команди, а у Львові навіть тренером з гімнастики (у нього тренувався видатний Віктор Чукарін — чемпіон світу і Олімпійських ігор). Щороку, в перший день сезону, він виїжджав з друзями на полювання.

Іван Миколайович дав вищу освіту своїм чотирьом дітям. Старша дочка Ірина стала доктором хімічних наук, син Микола був інженером, син Михайло — кандидат геолого-мінералогічних наук, гідрогелог, син Андрій — кандидат біологічних наук. Брат Л. М. Гоголев був лікарем-хірургом.

Іван Миколайович був нагороджений орденами, бойовими і ювілейними медалями, срібною медаллю ВДНГ СРСР, Почесною грамотою Міністерства сільського господарства РРФСР за дослідження ґрунтів Сибіру, медаллю “За освоєння цілини”.

На будь-якій посаді: завідувача кафедри і наукового керівника проблемної лабораторії, голови Одеського відділення Всесоюдної спілки ґрунтознавців, першого заступника Українського філіалу спілки, члена ряду

проблемних, методичних, експертних комісій України, міжнародних організацій, — він відзначався глибоким професіоналізмом, умінням працювати з людьми, діловитістю і принциповістю у вирішенні питань. Йому завжди були притаманні творча енергія, запал і динамізм.

До останніх днів Іван Миколайович вів активну творчу працю. Він керував науковою роботою кафедри, виїжджав в поле, читав лекції, керував аспірантами, працював зі статтями, виступав на нарадах як опонент захисту дисертацій. Йому належить більше 200 наукових праць і рекомендацій виробництву.

Життя І. М. Гоголева, становлення його як вченого, вчителя дуже повчальне. Студент-відмінник сільськогосподарської академії, захисник Батьківщини у Великій Вітчизняній війні, старший лаборант, асистент, доцент, професор, завідувач кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів, видатний вчений-ґрунтознавець і географ, провідний фахівець у галузі меліорації земель і просто цікава добра людина. Він створив школу ґрунтознавців-географів і залишив численних вчених дослідників у Львові і Одесі, які продовжують справу свого вчителя.

В останні роки життя у Івана Миколайовича стало здавати серце і він відважився на запропоновану лікарями операцію, яка була невдало проведена в Московському Інституті серцево-судинної хірургії ім. А. К. Бакулова АМН СРСР. Двомісячна боротьба зі смертю закінчилась трагічно — 10 травня 1996 р. Іван Миколайович помер в Москві. Похований в Одесі на другому християнському кладовищі.

Пр.:

Природные условия и ресурсы Полесья. — К.: Изд-во АН УССР, 1958; Почвы Украинских Карпат // Флора и фауна Карпат: Сб. работ. — М., 1960. — 227 с.; Почвы Украинских Карпат и Прикарпатья. Украинские Карпаты / Гоголев И. Н., Проскурова З. В. — Львов, 1960; Путеводитель экскурсии всесоюзного совещания по генезису, классификации и сельскохозяйственной типологии Советских Карпат и прилегающих территорий. — Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1963. — 62 с.; Мелиоративно-гидрогеологические условия Западного Причерноморья СССР / Отв. ред. И. Н. Гоголев. — Кишинев: Штиинца, 1979. — 183 с.; Орошаемые черноземы и темно-каштановые почвы юга Украины и управление водно-солевым режимом и плодородием / Гоголев И. Н., Баер Р. Л. // Успехи почвоведения. — М., 1986. — С. 238-244; Особенности буроземно-лесного и горного почвообразования // Природа Укр. ССР. Почвы. — К., 1986. — С. 145-147;

Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья: Геогр. основы хозяйств. освоения. — Л., 1988. — Гл. 4, 10; Орошение на Одещине: Почвенно-экол. и агротехн. аспект. — Одесса, 1992; Агроэкологическая концепция орошения черноземов. — Х., 1997.

Літ.:

Іван Миколайович Гоголев // Геогр. енциклопедія України. — К., 1989. — Т. 1. — С. 180; Краснопольский. — Ч. 1. — С. 220; Очерки развития науки в Одессе. — С. 227-228; Памяти И. Н. Гоголева // Веч. Одесса. — 1996. — 13 мая; 16 мая; И. Н. Гоголев / Почвоведение. — 1997. — № 3. — С. 392-394.

О. М. Анастасьєва

ГОЛОВІН Сергій Селіванович

Офтальмолог

Народився в 1866 р. Закінчив медичний факультет Московського університету у 1889 р. Працював помічником земського лікаря у Серпухівському повіті Московської губ., окулістом у Кутаїсі. У 1892 р. став ординатором очної клініки Московського університету, працював під керівництвом А. М. Маклакова, О. О. Крюкова. У 1895 р. С. С. Головін захистив у Москві докторську дисертацію на тему “Офтальмологические исследования” і почав працювати приват-доцентом цієї ж очної клініки.

Звання професора Сергій Селіванович одержав у 1903 р., коли переїхав до Одеси, де очолив кафедру офтальмології Новоросійського університету — третю в Україні (після Харківського та Київського університетів). 25 вересня 1903 р. була прочитана його перша лекція у Новоросійському університеті. Одночасно із завідуванням кафедрою він керував і клінікою, що працювала при кафедрі.

У 1911 р. Сергій Селіванович повернувся до Москви, залишивши кафедру В. П. Філатову. Там до 1917 р. він був професором кафедри офтальмології Московського університету та головним лікарем Московсь-

кої очної лікарні. Професором кафедри С. С. Головін залишився до 1931 р., працюючи в той же час професором Вищої медичної школи (1918—1924) і директором очної клініки Першого Московського державного університету (1925—1931).

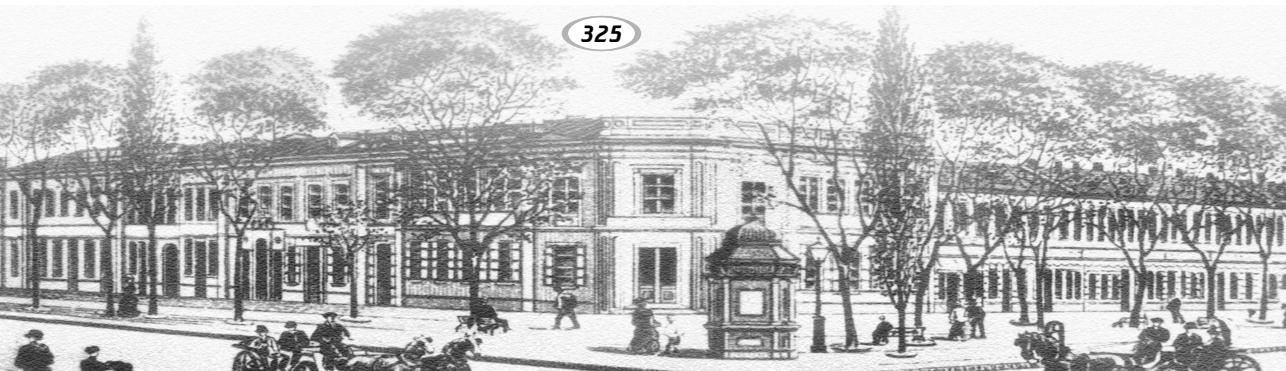
С. С. Головін створив одну з вітчизняних офтальмологічних шкіл, звідки вийшли В. П. Філатов, К. А. Юдін, Л. І. Сергієвський та інші. Ним було запропоновано гіпотезу аутоцитотоксичного походження симпатичної офтальмії; класифікацію клінічних форм сліпоти, що враховує характер анатомічних змін і етіологічні фактори, які її викликають; таблицю для визначення гостроти зору; таблицю переведення показників очного тонометра у величини очного тиску; метод визначення кута прихованої косоокості на простому та проєкційному периметрах; ретробульбарну діафаноскопію тощо. Сергій Селіванович розробив низку операцій, серед яких проста та кісткова орбітотомія, кістковопластичне розкриття лобних пазух, фіксація зміщеної слізної залози, пластика кон'юнктивального мішка, блефарорафія, усунення наслідків часткового відриву райдужної оболонки від її кореня та ін.

С. С. Головін є автором більше 100 наукових робіт з діагностики і лікування очних хвороб, керівництва з методик дослідження і симптоматології очних хвороб (1923). Він був членом Німецького (Гейдельберг) та Французького офтальмологічних товариств, працював редактором журналу “Вестник офтальмологии” (1911—1917), був членом редакційного відділу “Русского офтальмологического журнала” (1925—1931).

Помер С. С. Головін у 1931 р.

Пр.:

Оперативное лечение пульсирующего пучеглазия. — М., 1900; Neurectomia opticularis при абсолютной глаукоме // Вестн. офтальмологии. — 1900. — Т. 17, кн. 6. — С. 527; Опухоли зрительного нерва и их оперативное лечение // Там же. — 1904. — Т. 21, кн. 1. — С. 15; 1905. — Т. 22, кн. 5. — С. 513; 1906; Т. 23, кн. 2. — С. 119; О слепоте в России. — Одесса, 1915; Воспалительные интрадуральные опухоли зрительного нерва и их оперативное лечение // Вестн. офтальмологии. — 1914. — Т. 31, кн. 4. — С. 283; Т. 31, кн. 5. — С. 383; Клиническая офтальмология. — М., 1923. — Т. 1; Исследования над субвитаальными процессами в изолированном глазу // Рус. офтальмол. журн. — 1929. — Т. 6, № 7. — С. 657.

Літ.:

Орлов К. Профессор С. С. Головин как работник // Рус. офтальмол. журн. — 1929. — Т. 10. — С. 413; Филатов В. Профессор С. С. Головин // Там же. — С. 40; Архангельский П. Головин С. // БМЭ. — М., 1958. — Т. 7. — С. 752; Кальфа С. Ф., Рукин В. А. Памяти Сергея Селивановича Головина: (К 100-летию со дня рождения) // Офтальмол. журн. — 1966. — Т. 38. — С. 614; Морозов В. И. Головин С. С. // БМЭ. — М., 1977. — Т. 6. — С. 227-228; Золотарев. Биогр. словарь. — С. 90; Очерки развития науки в Одессе. — С. 294, 327, 331; Hausmann. — S. 293, 355, 619, 623; Одес. медуниверситет, 1900—2000. — С. 13; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильева

ГОЛУБ Самуїл Йосипович

*Фізик, фахівець у галузі
експериментальної фізики*

С. Й. Голуб народився в Одесі 23 липня 1903 р. у родині бухгалтера. Середню освіту отримав, навчаючись спочатку в комерційній школі, а потім в профучилищі. В 1922 р. С. Й. Голуб вступив на фізико-математичний відділ Одеського інституту народної освіти. По закінченні його в 1925 р. він був направлений на роботу викладачем фізики середньої школи в с. Черново Одеської обл.

У 1926 р. С. Й. Голуб повернувся до Одеси і вступив до аспірантури тільки-но відкритого Одеського Науково-дослідного фізичного інституту (зараз НДІ фізики ОДУ), який очолював професор Є. А. Кирилов.

Уже в ті роки сформувались наукові інтереси С. Й. Голуба — фотолюмінесценція галогенідів срібла й органічних барвників. У зв'язку з широким застосуванням фотографії в ті роки постала задача вивчення фізико-хімічних процесів, що приводять до отримання зображення, які відбуваються у використаних в фотографії речовинах, зокрема в галогенідах

срібла. НДІ фізики ОДУ протягом багатьох років був одним із лідерів у розв'язанні проблем наукової фотографії.

Паралельно з навчанням в аспірантурі з 1927 по 1929 р. С. Й. Голуб викладав фізику у вечірньому індустріальному інституті (зараз політехнічний університет). Після закінчення аспірантури в 1929 р. він став старшим науковим співробітником оптичної лабораторії НДІ фізики ОДУ. В 1930 р. С. Й. Голуб став Вченим секретарем інституту. В тому ж 1930 р. С. Й. Голуба було відряджено на річне стажування в Ленінград до Фізико-технічного інституту АН СРСР, після повернення він був обраний доцентом фізико-хіміко-математичного відділу Одеського інституту народної освіти, в 1935 р. — захистив кандидатську дисертацію.

У 1937—1938 рр. С. Й. Голуб продовжував працювати в університеті, за сумісництвом працював у медичному інституті, а в 1938—1939 рр. і 1940—1941 рр. — в індустріальному інституті. З 1939 по 1941 р. він завідував кафедрою оптики і ретгенофізики Одеського університету.

Під час окупації Одеси С. Й. Голуб продовжував працювати в університеті, брав активну участь у діяльності підпільної групи. Після звільнення міста в 1944 р. він працював доцентом кафедри експериментальної фізики ОДУ. В 1952—1953 рр. за сумісництвом працював у педагогічному інституті, а в 1955—1956 рр. — в інституті зв'язку. З 1960 р. С. Й. Голуб за сумісництвом очолював оптичну лабораторію сектора електронних процесів у кристалах.

Результатом багаторічної наукової роботи С. Й. Голуба була його докторська дисертація “Люминесценція галогенидов срібра”, яку він захистив у 1965 р. У березні 1968 р. його було обрано професором кафедри загальної фізики.

Багато років займаючись експериментальною фізикою, Самуїл Йосипович прагнув і у викладанні фізики приділити експерименту належну увагу. Його лекції завжди супроводжувались великою кількістю дослідів. В повоєнні роки він читав спецкурси з фізичної оптики та з люмінесценції. З 1968 р., працюючи на кафедрі загальної фізики, читав лекції з фізики студентам біологічного факультету, їх можна вважати лекціями з експериментальної фізики. В 1969 р. С. Й. Голуб разом з професором

Д. І. Поліщуком і доцентом В. Г. Зарембою написали учбовий посібник до фізичного практикуму для студентів-біологів.

Багато уваги та енергії віддавав вчений організації та проведенню обласних і міських олімпіад з фізики серед учнів Одеси й області, читанню лекцій для школярів як в Одесі, так і в районних центрах. Лекції ці завжди супроводжувалися великою кількістю демонстрацій дослідів з фізики.

С. Й. Голуб є автором біля 40 наукових робіт з фотолюмінесценції органічних барвників та галогенідів срібла. Під його керівництвом було захищено багато дисертацій.

Помер С. Й. Голуб у 1976 р.

Пр.:

Люминесценция галоидных солей серебра // ДАН СССР. — 1948. — Т. 60, № 7. — С. 1153; То же // Успехи науч. фотографии. — 1951. — № 1. — С. 205; Влияние газов на образование центров люминесценции галогенидов серебра / Голуб С. И., Орловская Н. А. // Изв. АН СССР. Сер. физ. — 1961. — Т. 25, № 3. — С. 388; О действии инфракрасного света на люминесценцию чистых и смешанных серебряно-галлоидных фосфоров / Голуб С. И., Белоус В. М. // Журн. оптики и спектроскопии. — 1962. — Т. 12, № 2. — С. 271.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ГОЛУБЕНКО

Лідія Миколаївна

Лінгвіст, фахівець з німецької філології

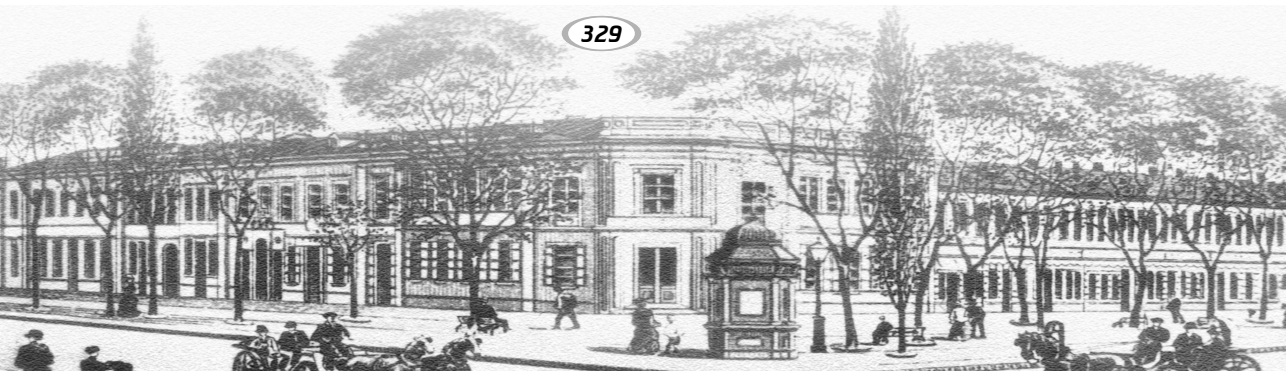
Л. М. Голубенко народилася 7 липня 1947 р. в древньому місті Новгороді, тут розпочалося її особистісне становлення і закладалися первісні основи світосприйняття. Родина була інтелігентною: громадський світогляд батьків, їхнє життя, осяяне справедливою гордістю за Велику Перемогу у Вітчизняній війні та надією на

краще, стало тим середовищем, у якому формувалася її душа. Батько, Захаров Микола Васильович (інженер за фахом) та мати Захарова Тетяна Петрівна (лікар) вміли поєднувати поняття “служіння” з суспільним та сімейним буттям — з часів юнацтва Лідія Миколаївна засвоїла найважливішу життєву істину: вона — людина свого краю і частка того народу, якому був даний нелегкий, але й великий шлях в історії. Це переконання не покинуло її й досі, Л.М. Голубенко займає помітне місце у громадському житті Одеси, ставши деканом факультету романо-германської філології ОНУ, вона сприймає цю посаду як служіння ділу, а не відзнаку свого кар’єрного руху. В наше місто Лідія Миколаївна приїхала як дружина Голубенка Юрія Євгеновича, у їхньому професорському подружжі виростили, були виховані вже відомий в Одесі лікар Голубенко Максим Юрійович та філолог-перекладач Голубенко Наталія Юріївна.

Л.М. Голубенко закінчила факультет германістики Лейпцігського університету (Німеччина) і у 1971 р. прийшла в Одеський університет ім. І.І. Мечникова. Спочатку працювала викладачем кафедри німецької філології, потім, захистивши у 1985 р. кандидатську дисертацію, була заступником декана РГФ, у 1987 р. вона очолила названий факультет. Відтоді зміни йшли у напрямку фахового та службового зросту: Лідія Миколаївна зараз — декан факультету романо-германської філології ОНУ, завідувач кафедри німецької філології, професор. Щодо її суспільної активності, то зазначимо наступне: вона — депутат міської Ради III і IV скликання; голова постійної комісії з питань культури, освіти, науки, із справ молоді та спорту. Вона ж — член обласної асоціації жіночих організацій, голова міжнародного жіночого клубу “Зонта”, член Одеської обласної Ради миру. Знаючи про великі професійно-викладацькі та виховні здібності Л.М. Голубенко, як закономірність сприймаєш відзнаки її праці. Л.М. Голубенко — Заслужений працівник народної освіти України, вона була нагороджена й Почесною грамотою Міністерства освіти України (№ 351098). У листопаді 1999 р. Лідія Миколаївна отримала подяку Президента України, а трохи пізніше, 7 травня 2001 р., вона була нагороджена Орденом княгині Ольги III ступеню. У послужному

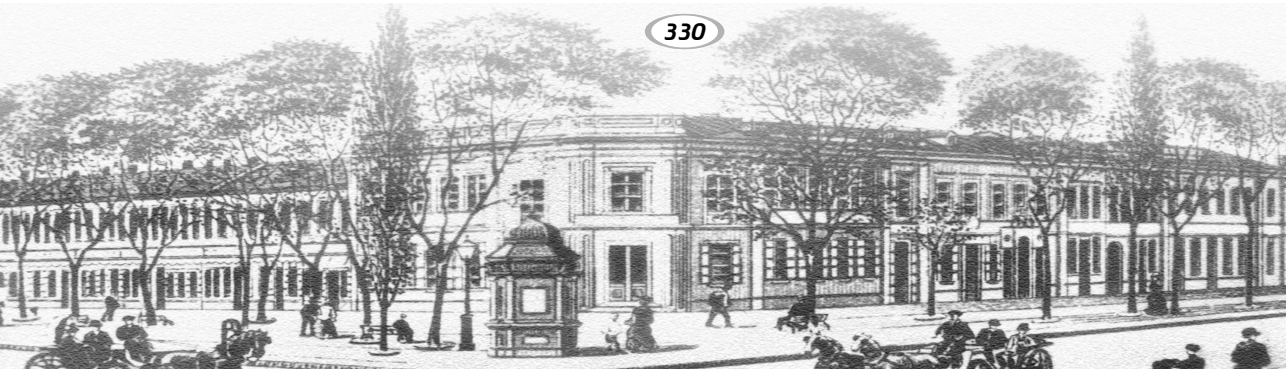

списку Л.М. Голубенко є чисельні відзнаки її діяльності з боку Одеської обласної Ради (2003, 2004).

Багато сил Л.М. Голубенко віддає роботі в громадських організаціях міста. Передачі з її участю на міських телеканалах користуються незмінним успіхом і з'являються на наших телеекранах неодноразово. У 1996 р. вона стала лауреатом конкурсу гуманітарної організації “Фонд Відродження Одеси ім. братів Дерибас” у програмі “Золотий фонд Одеси — жінка року — жінка ХХ століття” у номінації “просвіта”. У 2003 р. її визначили переможницею рейтингу популярності “Народне визнання — 2003”, який проводився редакцією газет “Аргументи і факти в Україні”, “Комсомольська правда в Україні”, “Наш город” у номінації “Лідер у сфері освіти, просвітник року — 2003”. Певно дуже важливою відзнакою її життя і діяльності назавжди залишиться і пам'ятний нагрудний знак “60 років визволення Одеси від фашистських загарбників”. Думаючи про все, що встигла зробити Л.М. Голубенко, дивуєшся її невтомності та відкритому серцю: в міській Раді та в деканаті РГФ до неї постійно звертаються люди, що прагнуть допомоги і справедливості.

Лідія Миколаївна має понад сто наукових публікацій, її доповіді на конференціях привертають постійну увагу. Я була свідком її виступу на Йенському зібранні науковців у Німеччині. Вона говорила про факультет і користувалася тим архівним матеріалом, який ще не увійшов в історичний обіг навіть в Одесі. Вона характеризувала наукові досягнення викладачів факультету РГФ таким чином, що їй аплодували як представнику відомого учбового закладу, чия слава закладалася ще в Новоросійському університеті. Лексичний ряд її наукового повідомлення подоброму здивував німців — мені довелося вислухати компліменти, про які мріють всі, хто вивчає мови, — йшлося не тільки про фонетичну досконалість відтворення, а й про загальну літературну вишуканість доповіді.

Л.М. Голубенко колективом студентів і викладачів факультету РГФ сприймається “хазяйкою дому”. Вона встигає не тільки пропагувати знання, вводити нові технології навчання, дбати про бібліотечні надходження, стежити за рівнем успішності, вона також вміє організувати виступи

студентів і викладачів в дні святкування “Дня факультету”. Дні англійського, німецького, французького, іспанського відділень відомі одеській молоді; концерти, на яких декламують, співають і танцюють не тільки студенти, а й їхні викладачі разом із деканом, користуються великою популярністю. Справою честі вважається підготувати нову, художньо досконалу, не обтяжену кітчем, програму і залучити до неї першокурсників як майбутню зміну вже акредитованому колективу.

Людяність, невтомність і культурний ценз обізнаної жінки — провідні риси нашого декана. Оглядаючись на шлях, вже переможений і той, що тільки має бути в її житті, сьогодні можна стверджувати: в Одеському національному університеті є гідний діючий декан романо-германської філології. Це Лідія Миколаївна Голубенко.

Пр.:

Деякі міркування щодо політичної комунікації в сучасній Україні та Німеччині (на прикладі новорічних звернень президентів України та канцлерів з ФРН) / Голубенко Л.М., Віденко М.О. // Зап. з романо-германської філології. — Одеса, 1998. — Вип. 3; Е.М. Арндт — публіцист: початок шляху // Вісн. ОНУ. — Одеса, 1999. — Вип. 4; Моделирование и анализ урока иностранного языка: Навч.-метод. посібник. — Одеса, 1999; Обращение как композиционный элемент авторской речи : На материале публицистики Э.М. Арндта // X Міжнародна конференція з функціональної лінгвістики “Функціонування російської і української мов в епоху глобалізації”. — Ялта, 2003; Психолінгвістичні основи навчання англійської монологічної мови на підставі автентичного тексту / Голубенко Л.М., Плотницька С.В., Єременюк О.І. // Нові технології навчання. — К., 2002. — Вип. 33; Обучение английскому языку в контексте диалога культур / Голубенко Л.Н., Плотницкая С.В. // Непрерывное обучение иностранным языкам: методология, теория, практика: Материалы докл. междунар. научно-практ. конф. 23 — 24 дек. 2003 г. Ч. 2. — Минск, 2003.

В.І. Силантьєва

ГОЛЬМОВ Всеволод Петрович

Хімік-органік

В. П. Гольмов народився 26 липня 1907 р. в с. Вика Нижегородської губ. в родині лікаря. Рано залишився без батьків. Хлопчик виховувався в родині сестри брата — Є. І. Гольмової, вчительки однієї зі шкіл Ставрополя. В 1924 р. Всеволод Петрович закінчив школу, після чого вступив до Ставропольського сільськогосподарського технікуму, який закінчив у 1927 р. З цього ж року почалась його трудова діяльність. В 1927—1928 рр. В. П. Гольмов працював на посаді лаборанта хімічної лабораторії технікуму.

У 1928 р. він переїхав до Москви і став студентом Тимірязівської сільськогосподарської академії (в ті роки це був інститут агрохімії та ґрунтознавства). Закінчивши її, В. П. Гольмов працював науковим співробітником Всесоюзного науково-дослідного інституту добрив у Москві (1932—1933).

З грудня 1933 по травень 1935 р. — він науковий співробітник і асистент кафедри органічної хімії Тимірязівської сільськогосподарської академії, яку очолював професор Н. Є. Дем'янов.

У 1935 р. В. П. Гольмов переїхав до Мурманська і до 1939 р. працював на посаді старшого хіміка контрольної лабораторії тресту “Мурманриба”. Результати наукових досліджень, проведених у ці роки, знайшли відображення в ряді публікацій.

У 1939 р. В. П. Гольмов повернувся до Москви та вступив до аспірантури при хімічному факультеті МДУ. В 1941 р. він захистив кандидатську дисертацію на тему “Исследование в области производных три- и тетраметилена. О природных соединениях с тройной связью”, виконану під керівництвом академіка Б. А. Казанського, і його залишили в МДУ асистентом кафедри органічної хімії.

У 1941 р. В. П. Гольмов евакуювався з університетом до Ашхабаду.

Але невдовзі у зв'язку з серйозним захворюванням був вимушений повернутися до рідних у Ставрополь, де довгий час знаходився на лікуванні. З 1944 р. його затвердили в званні доцента, він працював завідувачем кафедри органічної хімії Ставропольського медичного інституту.

У 1953 р. С. П. Гольмов переїхав до П'ятигорська, де працював спочатку асистентом, а потім доцентом кафедри органічної хімії П'ятигорського фармацевтичного інституту. Одночасно з 1954 р. завідував кафедрою аналітичної хімії. В ці ж роки він вів інтенсивну наукову роботу, яка стала основою майбутньої докторської дисертації "Реакция образования циклических соединений с помощью малонового или ацетауксусного эфиров", яку захистив у Москві в 1955 р. У 1956 р. В. П. Гольмова обрано за конкурсом завідувачем кафедри органічної хімії Одеського держуніверситету, де він працював до 1960 р. У 1957 р. був затверджений у званні професора.

Період роботи в університеті був порівняно коротким, але досить плідним. З приходом професора В. П. Гольмова на кафедру активізувалась робота в галузі тонкого органічного синтезу. Він переніс у лабораторію стиль і методику роботи знаменитої московської школи хіміків. Тонкий знавець природи та можливостей використання в синтезі малонового ефіру й інших β -дикарбонільних сполук, він разом зі співробітниками кафедри провів низку цікавих робіт в області малонового синтезу, які відкрили простий шлях до отримання сильно розгалужених аліфатичних сполук, похідних циклобутану та біцикло-[3,2,0]-гетану. В ці роки вчений зі співробітниками вивчав методи синтезу органічних кислот шляхом приєднання реактивів Грин'яра до алкіліденмалонових ефірів та інші питання малонового синтезу. Співробітники кафедри розробляли метод отримання α -алкіакрилових кислот з алкоксизаміщених малонових ефірів. Надалі синтез на основі похідних β -дикарбонільних сполук широко використовувався як для отримання похідних аліфатичного ряду, так і для синтезу різноманітних гетероциклічних сполук.

В. П. Гольмов був не тільки чудовим експериментатором, але й блискучим лектором. Його лекції відрізнялись високим теоретичним рівнем, захопленістю та викликали великий інтерес у студентів.

З 1960 р. професор В. П. Гольмов завідував кафедрою загальної хімії Одеського інженерно-будівельного інституту.

Помер Всеволод Петрович Гольмов у 1961 р. в Одесі, похований на другому християнському цвинтарі.

Пр.:

Синтез производных циклопентана с помощью ацетоуксусного эфира // Журн. общ. химии. — 1953. — Т. 23, вып. 6. — С. 991; К вопросу об определении конфигурации молекул с третичным асимметрическим углеродным атомом // Там же. — Вып. 4. — С. 560; Об углеводороде $C_{12}H_{10}$ из эфирного масла *Artemisia scoraria* W. K. / Гольмов В. П., Афанасьев Н. М. // Там же. — 1957. — Т. 27, вып. 6. — С. 1698-1703; Природные соединения с тройными связями / Гольмов В. П., Афанасьев Н. М. // Успехи химии. — 1958. — Т. 27, вып. 7. — С. 785-816; Присоединение магнийорганических соединений к этиленмалоновому эфиру / Гольмов В. П., Чай Кунь // Журн. общ. химии. — 1959. — Т. 29, вып. 11. — С. 3705-3708; Синтез и установление конфигурации цис-1-йодметил-2-метилциклобутана / Гольмов В. П., Малеванная З. П. // Журн. орган. химии. — 1966. — Т. 2, вып. 12. — С. 2159-2162.

Літ.:

Історія ОДУ за 100 р. — С. 429; Развитие органической химии на Украине. — К.: Наук. думка, 1979; Очерки развития науки в Одессе. — С. 113; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. І. Дроздовська, Т. В. П'янкова

ГОТАЛОВ-ГОТЛІБ Артемій Григорович

Історик, педагог

Народився 5 січня 1866 р. у Пскові. Батько — машиніст, фахівець з сільськогосподарської техніки. Середню освіту А. Г. Готалов-Готліб отримав у гімназіях Кам'янець-Подільського та Кишинєва. У 1886 р. вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського університету, який закінчив у 1892 р. У 1886/

87 учб. р. його було виключено з університету за участь у студентському русі, через рік повернено.

Кандидатську дисертацію на тему “Римская община до 493 г.” захистив у 1893 р. За конкурсну роботу “Военное устройство Византийской империи” А. Г. Готалов-Готліб отримав золоту медаль. Його наукові керівники — видатний візантініст професор Ф. І. Успенський, професор Р. Ю. Віппер.

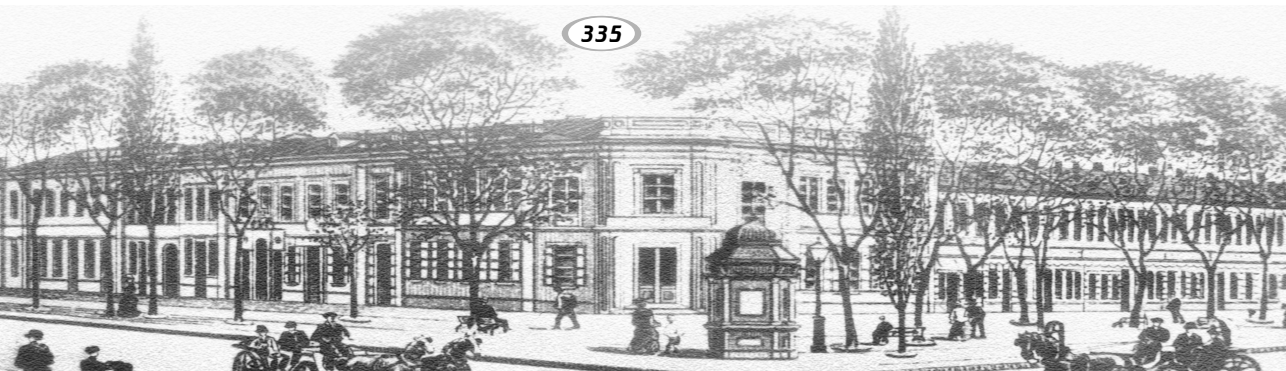
Після закінчення університету А. Г. Готалов-Готліб працював в Одесі вчителем школи 3-го розряду, потім переїхав до Пскова та Петербурга (1896—1903), де викладав у гімназії та кадетському корпусі. З 1896 р. Артемій Григорович — співробітник “Енциклопедического словаря” Брокгауза та Єфрона, де ним було надруковано понад сто статей із всесвітньої історії та з історії просвітництва. У 1899—1915 рр. він був постійним членом урядової комісії з реформи середньої школи. Наукова робота в цей період здійснювалася під керівництвом професорів В. Г. Васильєвського та М. І. Карєєва.

У 1903—1918 рр. Артемій Григорович працював директором гімназії в Ялті, потім у Кишеневі та в Пскові, у 1918—1920 рр. викладав у жіночій гімназії у Черкасах, реальному училищі, школах Одеси. Всюди він прагнув затвердити передові методи виховання та освіти дітей. У 1919 р. організував найбільший у країні “Детский городок им. Коминтерна” (Одеса) для безпритульних дітей, деякий час ним завідував, був інспектором губернського відділу народної освіти.

У 1920 р. А. Г. Готалов-Готліб взяв участь в організації Одеського ІНО, де викладав всесвітню історію та історію педагогіки. У 1925 р. Артемій Григорович отримав вчене звання професора першої (вищої) категорії.

А. Г. Готалов-Готліб сім разів за 1900—1925 рр. був у закордонних відрядженнях у Швейцарії, Франції, Німеччині, Австрії, Чехословаччині, де знайомився з різними системами освіти. Європейський досвід знайшов широке відображення в його публікаціях.

У 1927—1940 рр. він знову покинув Одесу, викладав в інститутах педагогіки в Москві, Харкові, Києві. У 1940 р. йому надано вченого

ступеня доктора педагогічних наук без захисту дисертації. Він знову в Одесі, професор університету.

Протягом фашистської окупації міста Артемій Григорович, який залишився в Одесі, тимчасово припинив свою викладацьку роботу. Після звільнення Одеси у 1944 р. він виконував обов'язки декана історичного факультету, завідував двома кафедрами — історії середніх віків та педагогіки, з 1946 р. завідував кафедрою історії стародавнього світу та археології. Читав курси історії слов'янських народів та Візантії.

Артемій Григорович Готалов-Готліб вийшов на пенсію в 1952 р., але й після цього читав спеціальні курси, керував чотирма аспірантами. Останні роки життя він присвятив науковим розшукам у галузі історії школи та освіти Одеси XIX ст. та Франції XVIII ст. Вчений помер у 1960 р.

Пр.:

Очерк народного образования Швейцарии. — СПб., 1907; Народное образование в б. Одесской губернии под влиянием голода и разрухи 1921-22 годов. — Б. м., Б. г.; Современные педагогические течения. — К.: Госиздат Украины, 1925; Новые школы Веймарской Германии. — К.: Госиздат Украины, 1927; Детское движение как фактор массового воспитания // Наша шк. — Одесса, 1925. — Вып. 1; Академик Ф. И. Успенский как профессор и научный руководитель: По личным воспоминаниям // Тр. ОГУ. — 1947. — Вып. 49, — Т. 2: Сб. работ ист. фак. — С. 55-68; Одесса: Очерк истории города-героя / Редкол.: С. М. Ковбасюк (отв. ред.), С. А. Вольский, Л. В. Гладкая, В. Г. Коновалов. — Одесса, 1957. — 319 с. — Из содерж.: Готалов-Готліб А. Г. Образование города и его развитие в первые десятилетия. — С. 15-35; Предыстория Одессы. — С. 7-15; Одесса в 30-50-х годах XIX ст. — С. 35-52.

Літ.:

Гольдин Ф. Ученый педагог А. Г. Готалов-Готліб // Зн. коммунизма. — 1966. — 18 янв.; [Некролог] // Зап. Одес. археол. о-ва. — 1960. — Т. 3 (34). — С. 373-377; Нездвідська А. Пам'яті найстарішого: А. Г. Готалов-Готліб // ЗНК. — 1960. — 14 вер.; Гольдин Ф. Цінна спадщина: До 100-річчя А. Г. Готалова-Готліба // Там же. — 1966. — 12 січ.; Чухрій П. Дослідник, історик, педагог. А. Г. Готалов-Готліб — доктор педагогічних наук // Чорномор. комуна. — 1966. — 15 січ.; Боровой С. Я. Воспоминания. — М.; Иерусалим, 1993. — С. 345-355; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. В. Немченко

ГОХМАН Хаїм Ієгудович

Математик, механік

Х. І. Гохман народився 22 січня 1851 р. у м. Дрогичині 2-му Гродненської губ. З дитинства захоплювався математикою. Навчався в єврейському училищі. В 1863 р. родина переїхала до Херсона, де в 1866 р. Х. І. Гохман вступив до 3-го класу гімназії. Закінчивши гімназію, навчався в Новоросійському університеті на природничому відділенні фізико-математичного факультету. Після закінчення університету в 1876 р. отримав золоту медаль за твір “Аналитический метод решения вопроса о зацеплениях”. Ще будучи студентом, Х. І. Гохман винайшов прилад для вимірювання глибини моря без допомоги мотузки (демонстрував його на засіданні Товариства природознавців при ІНУ в 1873 р.).

У 1877 р. його залишили стипендіатом для підготовки до професорського звання по кафедрі прикладної математики. Після складання магістерського іспиту в 1881 р. Х. І. Гохман був відряджений за кордон на два роки. Після повернення в 1883 р. через брак коштів для існування відкрив в Одесі приватне училище, але незабаром його було призначено інспектором в Житомирський єврейський учительський інститут, де працював до його закриття в 1886 р. У Житомирі Х. І. Гохман написав роботу “Теория зацеплений, обобщенная и развитая путем анализа”, яку захистив у Новоросійському університеті як магістерську дисертацію (1886).

У січні 1887 р. Х. І. Гохмана було призначено приват-доцентом ІНУ по кафедрі механіки, в цьому ж році він був відряджений до Берліна, де ознайомився з колекцією математичного кабінету Ф. Рело. В травні 1888 р. отримав ступінь магістра прикладної математики. В університеті викладав прикладну механіку, деякі розділи теоретичної механіки, креслення, нарисну геометрію, прикладну кінематику, гідростатику, теорію тягіння та ін.

У 1890 р. за роботу “Основы познания и созидания пар и механизмов” Х. І. Гохмана було удостоєно ступеня доктора прикладної математики, таким чином він став першим у Росії євреєм — доктором прикладної математики, однак він так й не отримав професорського звання. Дисертаційна робота стала першим томом праці “Кинематика машин”. У тому ж році було опубліковано і другий том.

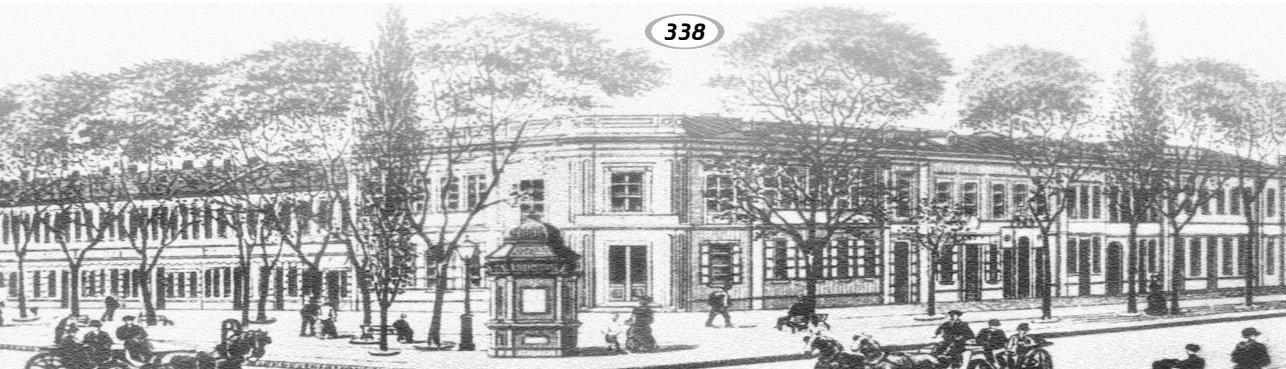
Х. І. Гохман став одним із основоположників Одеського відділу Російського технічного товариства, брав участь у роботі 8, 9, 10 з’їздів російських природознавців і лікарів (1890, 1894, 1902).

Х. І. Гохман відкрив в Одесі приватне училище, яке в 1898 р. було перетворено в комерційне. Училище надавало учням усіх прав. У 1905 р. Х. І. Гохмана було влаштовано на державну службу як директора цього училища з виплатою грошового утримання. Однак після єврейських погромів 1905 р. він захворів важким розумовим розладом.

Після багатьох років хвороби Х. І. Гохман повернувся до викладання в університеті в 1915 р. доктором, приват-доцентом прикладної математики. Помер у 1916 р. в Одесі.

Основним напрямком досліджень Х. І. Гохмана стала механіка машин. Він заклав основи сучасної аналітичної теорії зачеплень, створив інженерні методи розрахунку та проектування зубчастих зачеплень, розробив нові види зачеплень, теорію кінематичних пар, був засновником загальної математичної теорії пар і ланцюгів. Х. І. Гохман вперше дав сучасне визначення механізму, дослідив структуру та вивів загальні рівняння механізмів. Він першим класифікував механізми на основі об’єктивних ознак, які визначаються рівнями структури та рухом механізмів. Розробив аналітичну форму довільних зубчастих коліс. Х. І. Гохман цікавився проблемою календарів.

Слід відзначити роботи вченого “К теории превращения обыкновенных дробей в десятичные” (1880), “Об уравнении определенной подвижности и вытекающей из него классификации механизмов” (1889), “Вечный календарь” (1880). До початку 90-х рр. відноситься дослідження про математичні та космологічні поняття стародавніх євреїв на основі даних Біблії та Талмуду. Х. І. Гохман довів, що євреям уже в II ст. до

н. е. були відомі кулястість й обертання Землі, закономірність у природі, закон збереження речовини.

Пр.:

Теория зацеплений, обобщенная и развитая путем анализа. — Одесса: Тип. “Одес. вестн.”, 1886. — XXVI, 232, X с.; То же // ЗИНУ. — 1887. — Т. 45, ч. ученая. — С. 111-342; Кинематика машин: В 2 т. — Одесса, 1890. — Т. 1: Основы познания и создания пар и механизмов. — XVI, 248 с.; Т. 2: Общий практический способ профилирования зубьев в некруглых и круглых колесах. — 62 с.; Аналитический метод решения вопроса о зацеплениях // Мат. сб. — 1876/1877. — Вып. 3/4; То же. — М.: Моск. мат. о-во, 1877. — 100 с.; Полный вечный календарь старого и нового стилей. — 2-е изд. — Одесса: Ульрих, 1880. — 26 с.; Уравнение определений подвижности и вытекающая из него классификация механизмов // ЗООРТО. — 1889. — Сент.-окт. — 16 с.

Літ.:

Коган В., Берлин И. (И. Б.). Гохман Хаим Иегудович // Евр. энциклопедия. — СПб., б. г. — Т. 6. — Стлб. 737-738; Коммерческое училище д-ра механики Х. И. Гохмана — Малый пер., 7 // Авдеенко И. Одесский чичероне: Путеводитель по Одессе и ее окрестностям. — Одесса, 1914. — С. 32; Антонов А. М. Русские ученые — основоположники теории механизмов: Крат. очерк. — М.: Машгиз, 1951. — Т. 4. — С. 78-90; Лейбман Э. Б. Математическое отделение Новороссийского общества естествоиспытателей (1876-1928) // Ист.-мат. исследования. — М., 1961. — Вып. 14. — С. 400-401; История отеч. мат. — Т. 4. — С. 309, 319; Історія ОДУ за 100 р. — С. 292-293; Гохман Хаим Иегудович // Боголюбов А. Н. Математики. Механики: Биограф. справк. — К., 1983. — С. 143; История механики в России. — К.: Наук. думка, 1987. — 390 с.; Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 2. — С. 41-44; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. В. Шепельська

ГРЕНЬ

Андрій Янович (Іванович)

Хімік-органік, лауреат Державної премії України заслужений діяч науки і техніки України

І. А. Грень народився 10 липня 1928 р. у Віслі (повіт Тешин, Польща) у робітничій родині. Середню освіту отримав у початковій школі у Віслі (1935—1938), на підготовчих курсах робітничої молоді до вступу у вищі учбові заклади в Катовіцах (Польща) (1947—1948) та Кракові (1948—1949). З 1942 до 1945 р. брав участь у партизанському русі. З 1949 р. студент спочатку Ягеллонського (Краків), потім Одеського університету.

Після закінчення біологічного факультету у 1954 р. працював вчителем біології і хімії в середніх школах (1954—1963). З 1963 р. — аспірант кафедри органічної хімії Одеського університету. Науковий керівник, доцент, завідувач кафедри органічної хімії О. В. Богатський (пізніше професор, академік, ректор ОДУ).

Кандидатську дисертацію на тему “Синтез деяких алкоксисполук на основі аліл-а-алкоксиетилмалонових та ацетооцтових естерів, вивчення їх стереохімії і властивостей” захистив на засіданні Вченої ради хімічного факультету Одеського університету з захисту дисертаційних робіт у 1967 р. (офіційні опоненти — професор А. В. Домбровський і доцент С. С. Іванчов).

Докторську дисертацію на тему “Деякі питання конформаційного аналізу і динамічної стереохімії гетероаналогів циклогексану” захистив на засіданні Вченої ради хімічного факультету ОДУ (офіційні опоненти — академік АН УРСР М. С. Малиновський, професори Л. М. Литвиненко, М. С. Зефіров, науковий консультант — професор О. В. Богатський).

Після навчання в аспірантурі працював старшим викладачем (1966—1969), доцентом кафедри органічної хімії (1969—1970), старшим науковим співробітником Одеського університету (1970—1974), профе-

сором кафедри органічної хімії університету (1974—1975), заступником декана хімічного факультету (1969—1972). З 1975 р. працював завідувачем відділу молекулярної структури та спектроскопії одеської лабораторії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР, а потім Фізико-хімічного інституту Академії наук України. Одночасно працює професором кафедри органічної хімії університету (за сумісництвом), заступником директора інституту з наукової роботи (з 1977 р.).

Вихованець одеської школи хіміків-органіків, учень академіка О. В. Богатського. Наукова діяльність пов'язана із тонким органічним синтезом, стереохімією насичених шестичленних гетероциклів, вивченням зв'язку між будовою та властивостями органічних сполук, у тому числі органолептичних.

У галузі тонкого органічного синтезу розроблені методи отримання заміщених 1,3-меркаптоспиртів, меркаптоалканолів, аміноалканолів, алкілзаміщених 1,3,2-діокса-, 1,3,2-оксатіо- та 1,3,2-оксаза-боринанів, 1,3,2-діоксагермананів. Розроблено метод регіоселективного нітрування дибензо-18-краун-6. Методами ядерно-магнітного резонансу, дипольних моментів, конформаційного аналізу встановлені конформаційні особливості 1,3,2-гетероциклічних систем. Встановлено, що переважною конформацією діоксаборинанів є конформація софи, а оксатіоборинанів — сплющеного, частково деформованого крісла, яке може переходити у твіст-форму. Вивчена залежність температур кипіння та хроматографічні характеристики заміщених 1,3-діоксанів. Встановлено, що у протилежність 1,4-діалкілзаміщеним циклогексанам температура кипіння транс-ізомерів вища, ніж цис-ізомерів 2,5-діалкіл- та 4,5-діалкіл-1,3-діоксанів, а залежність різниці температур кипіння стереоізомерів цих сполук від кількості атомів вуглецю описується прямою лінією, визначена межа застосування цих рівнянь.

На підставі вивчення властивостей окремих 1,3-меркаптопропанолів та складу летких фракцій кулінарно оброблених м'ясних харчових продуктів розроблено ароматизатор із ароматом вареного м'яса. Створені есенції із характерним ароматом фруктів. Наслідки досліджень опубліковані в більше ніж 200 наукових статтях.

Нагороджений медаллю “За доблесний труд” (1970), нагрудним зна-

ком “За отличные успехи в работе” за заслуги в галузі вищої освіти СРСР (1974), лауреат премії ім. Л. В. Пісаржевського АН УРСР разом із О. В. Богатським (1979), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки разом із групою авторів циклу робіт (1991), заслужений діяч науки і техніки України (1995).

Дружина Н. П. Єфрушина — доктор хімічних наук, професор.

Пр.:

Алкоксисоединения XXIV. 1,3-диоксаны и пиразолидиндионы-3,5 на основе аллил-а-алкоксиэтилмалоновых эфиров и 2-аллил-2-а-алкоксиэтилпропандиолов-1,3 / А. И. Грень, А. В. Богатский, Ю. Ю. Самитов // Журн. орган. химии. — 1967. — Т. 3, вып. 6. — С. 1016-1024; Исследование 1,3-диоксановых систем методами конформационного анализа и ЯМР / А. И. Грень, А. В. Богатский, Ю. Ю. Самитов, З. Д. Богатская // Теор. и эксперим. химия. — 1970. — Т. 6, № 4. — С. 530-537; Стереохимия гетероциклов XXI. О последовательности изменения разности температур кипения стереоизомерных 2,5-диалкил-1,3-диоксанов / А. И. Грень, Л. А. Литвинова, А. Л. Либерман, А. В. Богатский // Журн. орган. химии. — 1973. — Т. 9, вып. 12. — С. 2592-2596; Стереохимия гетероциклов XXVII. Конфигурация и преимущественные конформации стереоизомерных 2,2,4-триалкил-1,3-дитианов / А. И. Грень, А. В. Богатский, Ю. Ю. Самитов, Т. И. Давыденко // Там же. — 1974. — Т. 10, вып. 5. — С. 1102-1116; Stereochemie der Heterocyclen XXXI. Die konfiguration und bevorzugte konformation substituierter 4-methyl-1,3-dioxane / A. I. Gren, A. V. Bogatskij, Yu. Yu. Camitov, S. G. Soboleva // Tetrahedron. — 1975. — Vol. 31. — P. 489-494; Стереохимические особенности некоторых замещенных 1,3,2-диоксагермананов / А. И. Грень, Н. Е. Ясиненко // Укр. хим. журн. — 1981. — Т. 47, № 6. — С. 629-633; Конфигурация и конформации диастереомерных 2-изопропил-4,5- и 4,6-диметил-1,3,2-диоксаборинанов / А. И. Грень, В. В. Кузнецов // Журн. общ. химии. — 1984. — Т. 54, вып. 5. — С. 2263-2269; Химия вкуса и запаха мясных продуктов / А. И. Грень, Л. Е. Высоцкая, Т. В. Михайлова. — К.: Наук. думка, 1985. — 96 с.; Mass Spectra and Stereochemistry of alkylsubstituted 2,2-Diphenyl-1,3-Dioxane-2-germacyclohexanes / A. I. Gren, N. E. Jasinenko, O. S. Timofeev, D. V. Zagorevskij // Organic Mass-spectrometry. — 1986. — Vol. 21. — P. 391-393; Химия циклических эфиров борных кислот / А. И. Грень, В. В. Кузнецов. — К.: Наук. думка, 1988. — 90 с.; Особенности фрагментации азакраунэфиров под электронным ударом / А. И. Грень, О. С. Тимофеев, А. В. Мазепа // Химия гетероцикл. соединений. — 1992. — № 3. — С. 242-247.

Літ.:

Гололобов Ю. Г. Богатський Олексій Всеволодович, Грень Андрій Іванович: (Спеціалісти в галузі хімії — лауреати премії ім. Л. В. Пісаржевського) // Вісн. АН УРСР. — 1978. — Вип. 6. — С. 98-99; Развитие органической химии на Украине / Под общ. ред. А. В. Кирсанова. — К.: Наук. думка. — 1979. — 244 с.; Грень А. Я. // Хто є хто в Україні. — К., 1997. — С. 126; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

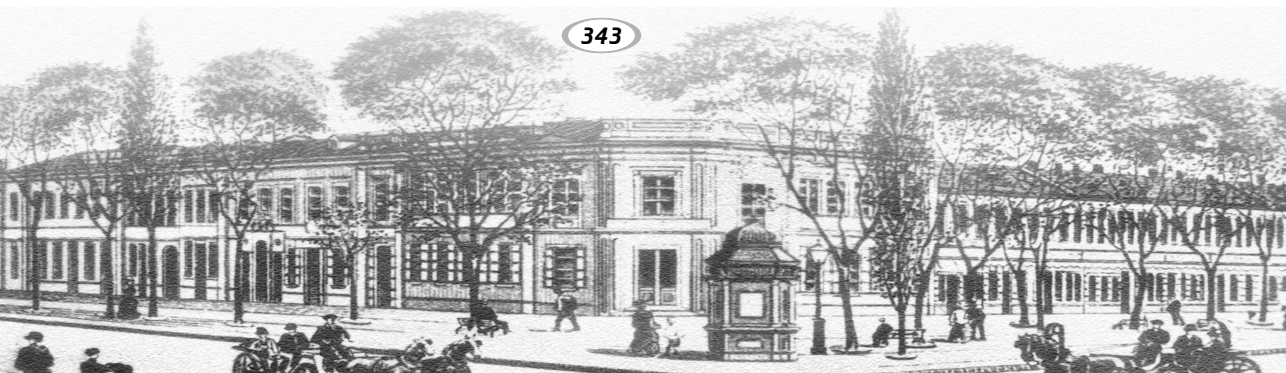
ГРЕБЦОВА Ірена Світозарівна

*Історик, фахівець з історії Росії
та джерелознавства*

І. С. Гребцова народилася 10 жовтня 1950 р. у м. Казань в родині службовців. Батько — С. Б. Боц, уродженець Словенії, з австро-словенської сім'ї службовців у галузі народної освіти, учасник партизанського руху в Югославії, кавалер численних орденів і медалей, після другої світової війни був направлений на навчання в СРСР, де і залишився, завершив службу у лавах Радянської армії в званні полковника. Мати — уроженка Санкт-Петербургу, службовець. У шкільні роки Гребцова І. С., як донька військово-службовця, мешкала і вчилася у різних містах СРСР, починала навчання у м. Ленінград (РРФСР), а закінчила середню школу в м. Бендери (МРСР) у 1968 р. зі срібною медаллю.

У 1974 р. І. С. Гребцова закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова за фахом історик, викладач історії та суспільствознавства. Після закінчення університету з 1974 по 1976 р. працювала вчителем історії у середній школі № 15 м. Мелітополь. З 1976 по 1980 р. — вона аспірантка кафедри історії СРСР Одеського державного університету (науковий керівник — професор, декан історичного факультету З. В. Першина). З початку 1981 по березень 1982 рр. працювала старшим науковим співробітником Одеського історико-краєзнавчого музею.

У 1984 р. І. С. Гребцова захистила кандидатську дисертацію на тему “Суспільно-політична боротьба на сторінках преси України періоду першої революційної ситуації”. Докторську дисертацію на тему “Періодична преса в суспільному розвитку Південного степового регіону Російської імперії (1820-1865)” захистила у 2002 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради історичного факультету Одеського національного університету

(науковий консультант професор З. В. Першина; офіційні опоненти професори: Г. Д. Казьмирчук, Г. Г. Черних, С. Д. Шелест).

З 1982 р. І.С.Гребцова працює на історичному факультеті Одеського державного (національного) університету ім. І.І.Мечникова на посадах від старшого викладача до професора кафедри історії нового та новітнього часу. З 1983 по 1987 рр. виконувала обов'язки заступника декана історичного факультету по роботі з іноземними студентами. Тривалий час очолювала факультетську профсозну організацію. З 1991 по 2000 р. була заступником декана історичного факультету з наукової роботи. Будучи ученицею і представницею школи відомого фахівця з історії Росії та України професора З. В. Першиної, І. С. Гребцова працює над дослідженням проблем соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Російської імперії ХІХ ст. Другим напрямком її наукової діяльності є джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. У сфері її наукових інтересів перебуває також історія культури Європи ХVІІ-ХІХ ст. та проблеми краєзнавства. І. С. Гребцова має понад 120 друкованих праць. На історичному факультеті читає курс джерелознавства, історії Росії першої половини ХІХ ст., ряд спецкурсів. Член редакційної колегії наукового збірника "Записки історичного факультету". З 1995 по 2002 рр. виконувала обов'язки відповідального секретаря даного збірника.

Чоловік — Гребцов В. М., кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії Одеського національного морського університету. Син — Гребцов В. В., кандидат політологічних наук, доцент Міжнародного гуманітарного університету в Одесі.

Поряд із науковою діяльністю І. С. Гребцова значну увагу приділяє організаційній роботі як член спеціалізованої Вченої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Пр.:

Селянське питання на сторінках преси України в період першої революційної ситуації // УІЖ. — 1982. — № 1. — С. 85-92; Социально-экономическое развитие немецких колоний Новороссийского края и Бессарабии в освещении региональной печати второй трети ХІХ в. // Питання німецької історії. — Дніпропетровськ, 2000. — С. 22-32; Издание периодической печати на иностранных языках в Одессе в первой половине ХІХ в. // Библиотечное дело и краеведение. — К.; Симферополь, 2000. — Вып. 2. — С. 19-

27; Редакционно-издательская деятельность А. Г. Тройницкого в Одессе в первой половине XIX в. // Межвузовский сборник научных трудов. — Пенза, 2001. — Вып. 5. — С. 134-145; Региональные альманахи первой половины XIX в. в социально-культурном развитии Новороссийского края и Бессарабской области // Клио: Журн. для ученых. — Санкт-Петербург, 2001. — № 2. — С. 158-163; Периодические издания Ришельевского лицея в Одессе // Социальные науки: История. Теория. Методология. — М., 2002. — Вып. 5. — С. 68-81; Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи. — Одесса, 2002. — 408 с.; Центральна і регіональна преса Російської імперії XVIII — початку XX ст. як історичне джерело. — Одеса, 2004. — 196 с.

Літ.:

Лебеденко А. М. Монография И. С. Гребцовой “Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи” (Одесса: Астропринт, 2002. — 408 с.) // Наук. вісн. Ізмаїльського держ. гуманітарного ун-ту. — Ізмаїл, 2002. — № 12. — С. 26-27.

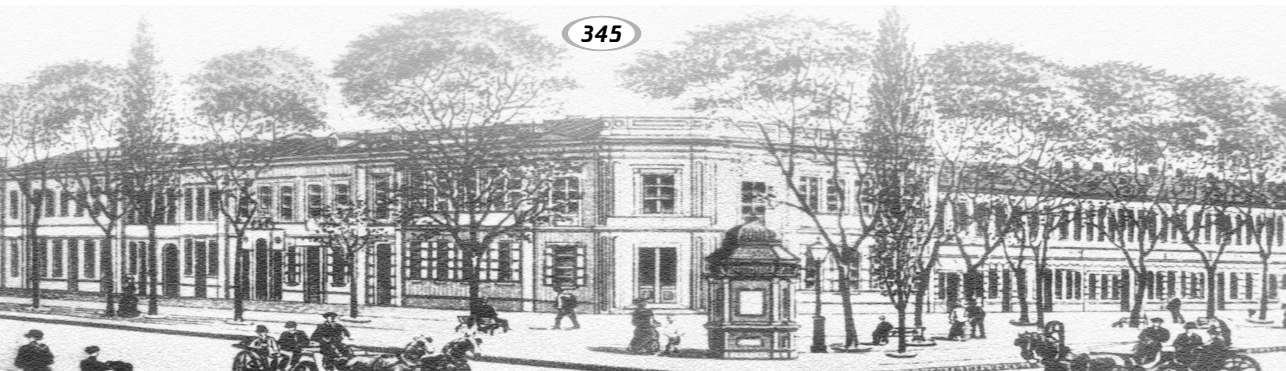
О. А. Бачинська

ГРИБОВСЬКИЙ В'ячеслав Михайлович

Юрист, белетрист

Народився 29 липня 1867 р. у Сувалках. Син правителя канцелярії губернатора, обер-офіцера. Навчався в Санкт-Петербурзькому університеті. На службі — з 19 листопада 1891 р., з 1 грудня 1891 р. у відомстві Санкт-Петербурзького навчального округу. В 1897 р. отримав ступінь магістра державного права, в 1903 р. — доктора. Був приват-доцентом у Петербурзькому університеті і викладачем історії російського права в археологічному інституті.

У 1897 р. в Санкт-Петербурзі захистив магістерську дисертацію на тему “Народ и власть в Византийском государстве”. Там же в 1902 р. —

докторську “Высший суд и надзор в России в первую половину царствования Екатерины II”.

З 1905 до 1911 р. В. М. Грибовський — професор Новоросійського університету. 1 січня 1905 р. отримав ступінь доктора державного права. Надвірний радник, начальник відділу Канцелярії Міністра шляхів сполучення в імператорському археологічному інституті в Санкт-Петербурзі.

З 15 листопада 1909 р. розпорядженням Міністерства народної освіти В. М. Грибовського призначено ординарним професором імператорського Новоросійського університету по кафедрі поліцейського права. В 1911 р. за наказом Міністерства зайняв кафедру історії російського права в Петербурзькому університеті, що викликало ворожі демонстрації з боку студентства.

З 1912 р. В. М. Грибовський — ординарний професор по кафедрі російського права Санкт-Петербурзького університету. 1 січня 1914 р. отримав чин дійсного статського радника і почесного члена імператорського Санкт-Петербурзького археологічного інституту.

В. М. Грибовський писав оповідання, статті публіцистичного характеру. Був нагороджений орденами св. Володимира 4 ст., св. Анни та св. Станіслава 2 ст.

Помер у 1931 (1924?) р.

Пр.:

Настоящее и будущее европейского парламентаризма. — С.Пб., 1906. — 32 с.; Памятники русского законодательства XVII ст. — С.Пб., 1907. — Вып. 1.; Возрастающая убыточность российской железнодорожной сети // Экономист России. — 1909. — № 36. — С. 4-5; Государственное устройство и управление Российской империей. — Одесса, 1912. — 258 с.; Местное управление Московской Руси. — К., 1912; О состоянии крестьян господских в России. — Х., 1916.

Літ.:

Грибовский Вячеслав Михайлович // НЭСБЕ. — Т. 14. — Стлб. 917; Венгеров. Источники. — Т. 2. — С. 101; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

З. В. Кузнецова

ГРИГОРЕВСЬКИЙ Віталій Михайлович

Астроном

В. М. Григоревський народився 7 листопада 1930 р. у Херсоні. Його батько був учасником громадянської війни, працював робітником на різних підприємствах Херсона. Батьки не мали навіть середньої освіти, але зробили все, щоб їх діти могли вчитися, і в родині завжди було багато книжок. Дитинство В. М. Григоревського пройшло в Херсоні під час Великої Вітчизняної війни, в окупації і в тяжкі післявоєнні роки.

У 1949 р., після закінчення середньої школи, В. М. Григоревський вступив до Одеського університету на астрономічне відділення фізико-математичного факультету і в 1954 р. закінчив його, отримавши диплом з відзнакою. В тому ж році він був прийнятий на роботу на посаду старшого лаборанта кафедри астрономії і теоретичної фізики Одеського університету. В часи свого студентства В. М. Григоревський спостерігав в обсерваторії університету змінні зірки і в рік закінчення університету вийшла з друку його перша наукова праця.

У 1957 р. В. М. Григоревський вступив до аспірантури по кафедрі астрономії університету під науковим керівництвом професора В. П. Цесевича. В тому ж році йому була запропонована нова наукова тема — фотометричні дослідження штучних супутників Землі. Не покидаючи досліджень змінних зірок, В. М. Григоревський більшість часу став займатися організацією і розробкою спеціальних методів для спостережень і вивчення зміни блиску нових, розроблених людиною, тіл Сонячної системи.

У 1960 р., після закінчення аспірантури, за рекомендацією професора В. П. Цесевича, В. М. Григоревський отримав призначення на посаду старшого викладача кафедри прикладної математики Кишинівського державного університету. Йому було запропоновано очолити в Кишиневі

станцію спостережень штучних супутників Землі і розпочати роботи зі створення в республіці астрономічної обсерваторії. Дуже швидко під його керівництвом станція штучних супутників Землі в Кишиневі стала найкращою в СРСР, почались роботи по розвитку астрономії в Молдавії.

У 1962 р. В. М. Григоревський захистив кандидатську дисертацію на тему “О колебаниях блеска продолговатых искусственных спутников Земли”. Найближчим часом він отримав вчене звання доцента по кафедрі прикладної математики. А в 1965 р. за дорученням астрономічної ради АН СРСР В. М. Григоревський очолив міжнародну кооперативну роботу з фотометрії штучних супутників і розробив алгоритми обробки спостережень і добування з них цінної інформації. Практично він був головним координатором усіх досліджень змін блиску штучних супутників Землі в СРСР і в соціалістичних державах.

В. М. Григоревський багато зробив для розвитку програми в державах — членах ІНТЕРКОСМОС, двічі на запрошення міністерства наукових досліджень Єгипту виїжджав до цієї країни, читав лекції в Каїрському університеті, керував працею двох арабських аспірантів. У цей час він опублікував велику кількість наукових праць, взяв участь у підготовці для Молдавії фахівців з астрономії і математики; брав участь у багатьох наукових конференціях всесоюзного та міжнародного рівнів, а в 1967—1968 рр. за участь в експозиції ВДНГ СРСР був відзначений медалями. В цей же час в Молдавії В. М. Григоревським було започатковано будівництво астрономічної обсерваторії в горах Кодри біля с. Садового, яке в 1970 р. було закінчене. Але в цьому ж році В. М. Григоревський повернувся до Одеси.

З 1970 р. В. М. Григоревський працював доцентом кафедри астрономії Одеського університету, розробляв і викладав студентам новий спецкурс “Супутникова астрономія”. Він також очолив в Одесі станцію спостережень за супутниками. В 1974 р. В. М. Григоревський захистив докторську дисертацію на тему “Фотометрические наблюдения спутников и их применение”. В Одеському університеті В. М. Григоревський підготував наукових співробітників і започаткував сектор досліджень штучних

спутників Землі Астрономічної обсерваторії, який згодом дістав статус Відділу космічних досліджень.

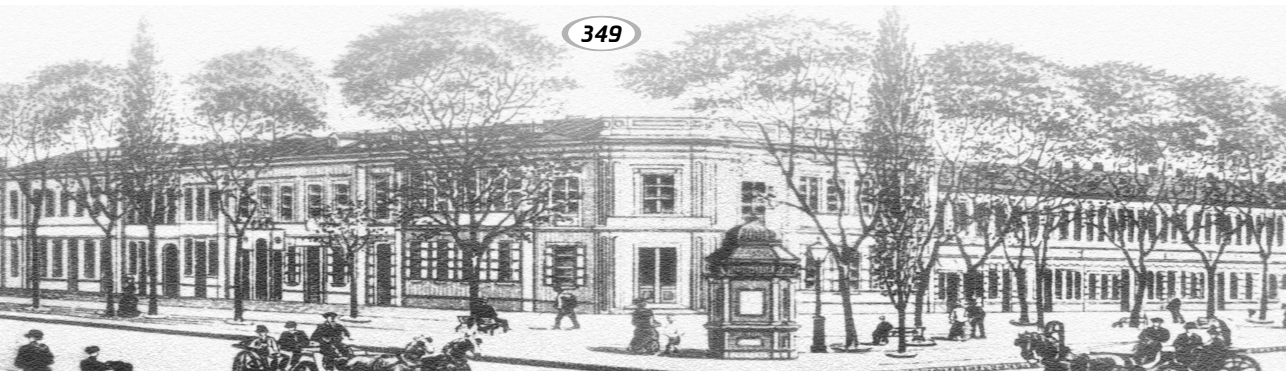
У 1976 р. В. М. Григоревський перейшов на роботу до Одеського інституту харчової промисловості ім. М. В. Ломоносова, де він за конкурсом став професором кафедри прикладної математики і в 1978 р., після одержання вченого звання професора — завідувачем цієї кафедри.

Працюючи в інституті, В. М. Григоревський продовжив дослідження штучних супутників Землі, астероїдів, змінних зірок, керував аспірантами. Крім того, він розробив нові методи математичного забезпечення обробки спостережень, досліджень, іноді в інших галузях науки, наприклад, в філології. Ним було взагалі оприлюднено більше 120 наукових праць, під його керівництвом виконано 5 кандидатських дисертацій.

В. М. Григоревський мав феноменальну пам'ять, був добре обізнаним в літературі і мистецтві, мав велику бібліотеку художньої і наукової літератури, любив подорожі, писав спогади, збирав сувеніри, значки, марки, писав вірші, грав на акордеоні. У нього було багато друзів і знайомих, він листувався з багатьма астрономами світу. 18 січня 1981 р. після недовгої, але тяжкої хвороби В. М. Григоревський помер і похований на Таїровському кладовищі в Одесі.

Пр.:

Поляризация света в Лыры // Тр. ОГУ. — 1956. — Т. 146, вып. 4. — С. 171; О некоторых закономерностях в изменении блеска DY Пегаса / Григоревский В. М., Мандель О. Е. // Перем. звезды. — 1960. — Т. 13, вып. 3. — С. 190; Опыт вычисления теоретической кривой изменения блеска спутника 1957 b / Григоревский В. М., Каретников В. Г. // Бюл. станций оптического наблюдения искусственных спутников Земли. — 1960. — Вып. 12 (22). — С. 27; О быстрых изменениях периода вращения относительно поперечной оси второго советского искусственного спутника Земли // ДАН СССР. — 1961. — Т. 136, вып. 3. — С. 572; О связи периода вращения спутника 1958 d1 с солнечной активностью // Искусств. спутники Земли. — 1963. — Вып. 17. — С. 82; “СПИН” в 1966 году // Результаты наблюдений советских искусственных спутников Земли. — 1968. — Вып. 105. — С. 3; Использование ЭВМ при изучении периодов изменения блеска переменных звезд // Перем. звезды. — 1973. — Т. 19, вып. 2. — С. 155; The rotational motion of a satellite and atmospheric density determination / V. M. Grigorevskii, V. V. Beletskii, S. Ja. Kolesnik // COSPAR Satellite Dynamics Symposium. San Paulo (Brasil), June 19-21, 1974. — Springer-Verlag, 1975. — P. 233; Отражение света космическими объектами с регулярной зеркальной поверхностью / В. М. Григо-

ревский, С. Я. Колесник // Астрон. вестн. — 1978. — Т. 12. — С. 107; Языковая интерференция и методы ее выявления: Метод. пособие / В. М. Григоревский, Г. М. Бурденюк. — Кишинев: Штиинца, 1978. — 100 с.; Фотометрический метод определения ориентации оси вращения и формы астероидов / В. М. Григоревский, П. С. Згоняйко, С. Я. Колесник // Письма в астрон. журн. — 1979. — Т. 5. — С. 482.

Літ.:

Мандель О. Е. Профессор В. М. Григоревский и исследования ИСЗ // Страницы. — Ч. 2. — С. 53-59; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. Г. Каретніков

(за матеріалами дружини В. М. Григоревського В. О. Воробйової)

ГРИГОРОВИЧ Віктор Іванович

Філолог, історик, один з основоположників російського і українського слов'янознавства, видатний прибуриувач давньослов'янських рукописів

В. І. Григорович народився 30 квітня 1815 р. у Балті в сім'ї повітового чиновника. Мати походила з польської родини. Вчився у польському уніатському училищі, отримав добрі знання з латинської мови і красномовства. В 1830—1833 рр. — студент Харківського, а потім до 1838 р. — Дерптського (Тартуського) університету. Спеціалізувався у галузі давньогрецької і німецької філософії. Незважаючи на це, прийняв у 1839 р. запрошення зайняти кафедру історії та літератури слов'янських нарід Казанського університету, де викладав грецьку мову. В 1842 р. за дисертацію “Опыт изложения литературы славян в ее главнейших эпохах” йому був присуджений ступінь магістра. Висловлені в ній ідеї про загальні закономірності літературного процесу, характерні для усіх

слов'янських народів, зустріли в той час критичні зауваження і лише згодом отримали визнання.

Згідно рішення Міністерства народної освіти про закордонне стажування викладачів-славистів університетів, В. І. Григорович у 1844 р. відбув у трирічну подорож по слов'янських землях. Він об'їздив болгарські і грецькі області Османської імперії, відвідав Румунію, Угорщину, Далмацію, Чорногорію, працював у бібліотеках Венеції, Загреба, Братислави. У Болгарії В. І. Григорович познайомився з Н. Рильським, у Відні з Ф. Міклошичем і В. Караджичем, у Празі провів 5 місяців, аналізуючи разом з П. Шафариком давньослов'янські рукописи, виявлені В. І. Григоровичем під час його подорожі.

Повернувшись до Казані, видав 1848 р. “Очерк ученого путешествия по Европейской Турции”, який містить важливі дані з етнографії, етнічної історії південних слов'ян, топонімії слов'янських земель, історії слов'янської писемності. Ця книга відіграла значну роль у розвитку російського слов'янознавства та історії болгарського національного Відродження. Під час подорожі він придбав і вивіз до Росії велику кількість давньослов'янських рукописів, фактично врятувавши їх від забуття або знищення, в тому числі надзвичайно цінне Євангеліє XI ст., відоме під назвою Маріїнського. Після повернення В. І. Григорович читав у Казанському університеті лекції з основних розділів слов'янського мовознавства, а також “О древностях и литературе славян”.

У 1848 р. В. І. Григоровича перевели до Московського університету та через рік він повернувся до Казані, де займався викладацькою діяльністю до 1863 р. У ці роки він завзято займався проблемою походження глаголиці, проте найбільш значний внесок В. І. Григорович зробив у вивчення історії слов'янських народів. Багато часу він присвятив кирило-мефодіївській проблематиці, планував видати ряд знайдених ним рукописів та, не маючи спеціальної фахової підготовки у галузі мовознавства і археології, не здійснив задуманого. В Казанському університеті йому присуджено ступінь доктора honoris causa.

У 1864 р. В. І. Григорович вийшов у відставку за станом здоров'я і виїхав до Херсона. Та невдовзі, вже в 1865 р. він переїхав до Одеси у щойно

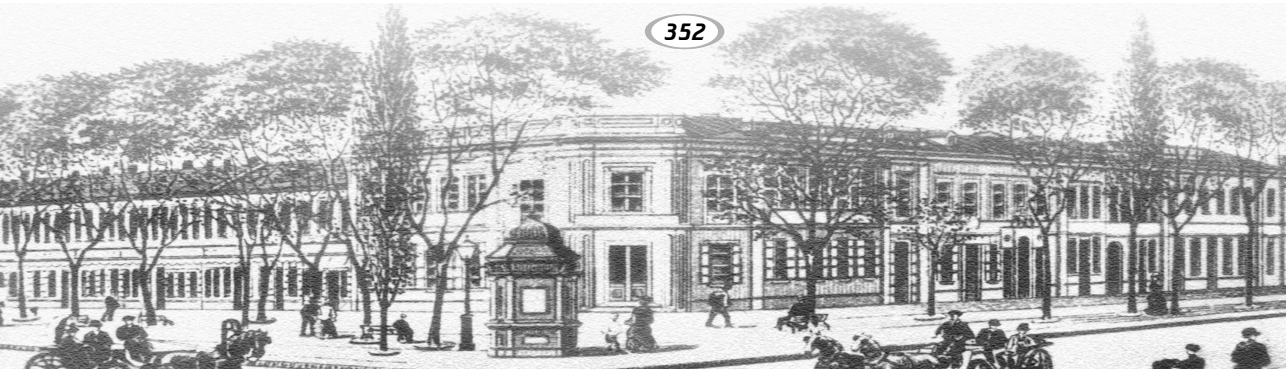

відкритий університет, на запрошення історико-філологічного факультету. До цього В. І. Григорович проїздом зупинявся в Одесі декілька разів і тому майбутнє місце своєї роботи уявляв як можливий центр візантинознавства, слов'янознавчих та балканістичних досліджень. Однак молодий університет не мав для цього можливостей, а одеське суспільство не бачило серйозної потреби у розгортанні фундаментальних робіт і в результаті багато починань вченого виявились нереалізованими. Хоча наукова спадщина В. І. Григоровича одеського періоду кількісно невелика (у 1916 р. ці роботи були видані в Одесі під назвою “Зібрання творів”), вона охоплює головним чином історичну тематику, включає промови, звіти, доповідні записки. Найбільше значення серед одеських робіт має його стаття “Как выражались отношения константинопольской церкви к окрестным северным народам и преимущественно болгарам в начале X столетия”.

В Одесі В. І. Григорович багато зробив для організації навчального процесу в університеті, запропонував ряд наукових проектів, які були здійснені пізніше. Він виступив одним із засновників наукового краєзнавства у Південній Україні. В коло наукових інтересів В. І. Григоровича увійшли пам'ятки північного Причорномор'я, починаючи від первісних і закінчуючи середньовічними. В 1869 р. він відвідав учбові заклади Молдавії та школи в болгарських селах з метою вивчення освітньої справи і особливо викладання мов. Звіт про стан справ у школах викликав полеміку в пресі, в першу чергу, відносно значення болгарської мови в житті та освіті болгар-колоністів.

У 1865 р. В. І. Григорович став першим деканом історико-філологічного факультету і першим професором кафедри історії і літератури слов'янських наріч. Він представляв Новоросійський університет на III археологічному з'їзді у Києві у 1874 р. В університеті читав курс слов'янських літератур, розглядаючи їх у зв'язку з історичними долями слов'янських народів і етапами політичного розвитку Європи. На лекціях В. І. Григорович вражав слухачів енциклопедичністю знань, здобув повагу і любов учнів. Був почесним і дійсним членом багатьох наукових товариств, вченим секретарем Слов'янського благодійного товариства ім. св. Кирила та Мефодія.

У 1876 р. В. І. Григорович остаточно вийшов у відставку і переїхав до

Єлізаветграду, де жив один з його учнів. Та незадовго — 19 грудня 1876 р. помер. Похований у Єлізаветграді (зараз Кіровоград). В 1892 р. на гроші, зібрані за ініціативою Історико-філологічного товариства Новоросійського університету серед учнів і викладачів учбових закладів деяких учбових округів, на могилі В. І. Григоровича встановили пам'ятник, виготовлений скульптором Б. Едуардсом.

Ще в Одесі В. І. Григорович передав у подарунок університету 60 давньослов'янських рукописів, які зараз зберігаються у рукописному відділі Одеської наукової бібліотеки ім. О. М. Горького. Після смерті В. І. Григоровича Новоросійський університет не зміг викупити найціннішу частину його колекції у родичів, і її придбав Рум'янцевський музей (зараз вона знаходиться у рукописному зібранні Російської державної бібліотеки у Москві). 650 книг із зібрання вченого зберігаються в Науковій бібліотеці ОНУ.

У своїй науковій діяльності професор В. І. Григорович основну увагу приділяв давньослов'янській писемності в її розвитку, а також історії слов'ян, про що свідчить більшість його робіт, наприклад “Статьи, касающиеся древнего славянского языка” (1852), “О Сербии в ее отношении к соседним державам, в XIV—XV столетиях” (1859) та ін. В. І. Григорович був одним із перших учених, що стверджували більшу давність глаголиці у порівнянні з кирилицею, виявивши в рішенні цієї проблеми певний вплив на П. Шафарика. Віктор Іванович багато зробив для вивчення низки проблем болгарської мови та її діалектного континууму. Вже в “Очерке ученого путешествия...” він запропонував першу класифікацію болгарських говорів, розділивши їх на західні і східні на підставі семи діагностичних ознак, у тому числі за відмінністю рефлексів **Ѣ**.

В. І. Григорович був унікальним колекціонером пам'яток давньослов'янської писемності, виявив і зберіг для науки велику кількість середньовічних глаголических і кирилических рукописів, у тому числі знамените Маріїнське євангеліє. Своєрідним пам'ятником ученому є одеський та московський фонди зібрання рукописів В. І. Григоровича. Деякі рукописи були видані ним самим, наприклад, Хіландарські листки (1852-1856), Тексти служби св. Кирила і Мефодія за болгарським рукописом XIII ст. (1862-1865).

Своїм невичерпним інтересом до слов'янських давностей, своєю діяльністю на терені середньовічної слов'янської писемності В. І. Григорович виявив вплив на наступні покоління одеських філологів та істориків, на формування в дореволюційній Одесі школи палеославів і палеографів, дослідників пам'яток глаголичного і кириличного письма.

Пр.:

Опыт изложения литературы о словен в ее главнейших эпохах. — Казань, 1843. — 110 с.; Очерк путешествия по европейской Турции. — Казань, б.г. — 214 с.; Собр. соч. (1866—1876). — Одесса, 1916. — 450 с.

Літ.:

Виктор Иванович Григорович: Библиогр. указ. / ОГУ. Науч. б-ка; Сост. М. Х. Гройсман; Ред. В. В. Самодурова. — Одесса, 1991. — 54 с.; Професор Виктор Иванович Григорович: Тез. докл. обл. науч. чтений, посвящ. 175-летию со дня рожд. ученого-слависта. — Одесса, 1991. — 79 с.; Ефимов А. В. И. Григорович: Библиография и архивные материалы // Одес. ун-т. — 1991. — 15 окт.; Степанян А. Многогранность таланта // Там же. — 14 нояб.; Досталь М. Ю. Одесская конференция памяти В. И. Григоровича // Славяноведение. — 1992. — № 3. — С. 123-124; Франчук В. Одесский антиквар // Всесвіт. — 1992. — № 5/6. — С. 160-163; Белград Н. П. Сербская тема у В. И. Григоровича // Слов'ян. зб. — Одеса, 1998. — Вип. 5. — С. 196; Немировский Е. В. И. Григорович и библиотека А. Ф. Кухарского // Украина: Культурна старовина, нац. свідомість, державність. — К., 1998. — Вип. 5. — С. 431-433; Чернишенко І. Віктор Григорович у Єлісаветграді: За спогадами М. Завадського // Рідна шк. — 1999. — № 7/8. — С. 21-22; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. К. Смольська, О. Б. Дьомін, Ф. О. Самойлов

ГРИНЕВЕЦЬКИЙ Болеслав Болеславович

Ботанік

Б. Б. Гринеveczкий народився 8 лютого 1875 р. у Мендзижичі Подлянському Седлецької губ. Середню освіту одержав у Люблінській гімназії. У 1893 р. став студентом фізико-математичного факультету Варшавського університету, але незабаром був

заарештований і висланий углиб Росії за участь у протиурядовій маніфестації. Лише в 1895 р. він зміг продовжити навчання в Юр'ївському (Тартуському) університеті, який закінчив у 1901 р. із ступенем кандидата природничих наук на двох відділеннях: хімічних і природничо-історичних наук. У березні цього ж року Б. Б. Гриневецький став позаштатним асистентом, а з 1902 р. — помічником директора ботанічного саду Юр'ївського університету. У 1904 р. він склав магістерський іспит і був обраний приват-доцентом, читав лекції з анатомії і фізіології рослин, а також вибраних відділів біології і географії рослин. Магістерську дисертацію “Исследования над реотропизмом корней” він захистив у 1909 р. Його опонентами були професори: хімії — А. Д. Богоявленський, зоології — К. К. Сент-Ілер, ботаніки — М. І. Кузнецов. Вони високо оцінили виконану роботу.

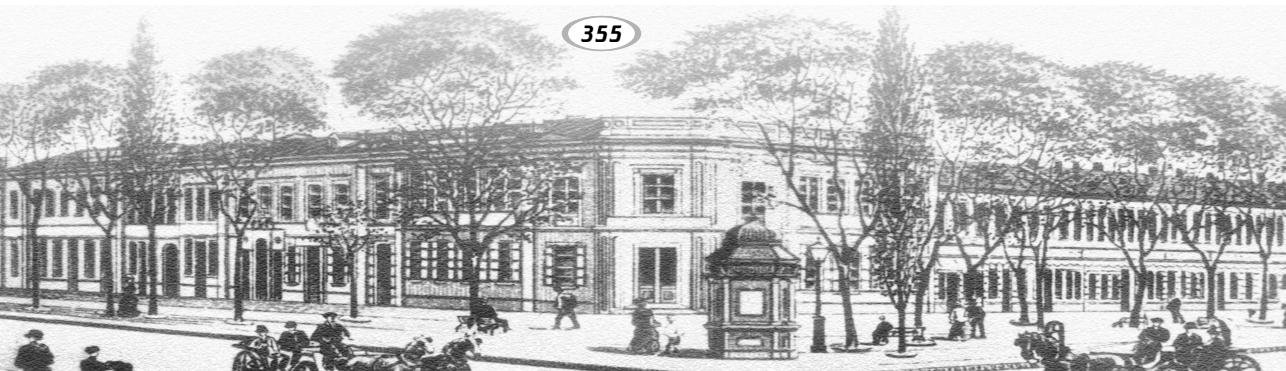
У 1914 р. Болеслав Болеславович одержав ступінь доктора ботаніки після захисту дисертації “Анатомические исследования над устьицами” і з квітня був призначений екстраординарним, а з липня 1915 р. — ординарним професором кафедри ботаніки Новоросійського університету.

З метою поглиблення знань неодноразово їздив у закордонні відрядження, у 1910 р. брав участь у III Міжнародному конгресі ботаніків у Брюсселі.

Б. Б. Гриневецький вивчав флору й рослинність Кавказу (гербарій зберігається в університетах Москви й Тарту), флору Польщі та Литви. У книзі М. І. Кузнецова, М. А. Буша і О. В. Фоміна “Материалы для флоры Кавказа” описав родину Діоскорейні. У книзі “Россия. Полное географическое описание нашей родины” йому належить розділ “Растительный мир Урала”.

В Одесі він не тільки працював професором кафедри ботаніки, але у 1915—1919 рр. керував роботою Ботанічного саду. Якщо згадати, що це був час революції, громадянської війни, коли багато колекцій було знищено, оранжереї спустошені, треба говорити про неабияку мужність науковців, які продовжували роботу, впорядковували і розширяли колекції (наприклад, існуючу й нині ділянку “Система рослин”).

Б. Б. Гриневецький у цей час брав активну участь у громадській ро-

боті. У роки першої світової війни він працював у польській колонії в Одесі, займався питаннями розміщення польських біженців. У 1917 р. він входив до Одеської міської ради як представник поляків і до 1919 р. був головою ради польських організацій в Одесі.

У тому ж році він був запрошений для завідування кафедрою у Варшавський університет. У період між першою та другою світовими війнами багато уваги приділяв історичному огляду флори Литви, заснував і редагував у Варшавському науковому товаристві ботанічний журнал "Planta polonica". З 1952 р. був почесним членом Польської Академії наук, а з 1957 р. — її дійсним членом, надрукував біля 40 робіт з історії ботаніки і ряд біографічних нарисів про діяльність найвидатніших польських ботаніків і природознавців, у тому числі і для Польського біографічного словника Польської Академії наук. Б. Б. Гриневецький був одним із засновників і першим головою Польського ботанічного товариства і Ліги з охорони природи.

Його праці з анатомії продихів, де він описав новий ліycopодібний тип, характерний для дводольних, і вказав, що апарат продихів може бути важливою філогенетичною ознакою, стали класичними.

Помер Б. Б. Гриневецький 13 лютого 1963 р. у Бринові під Варшавою.

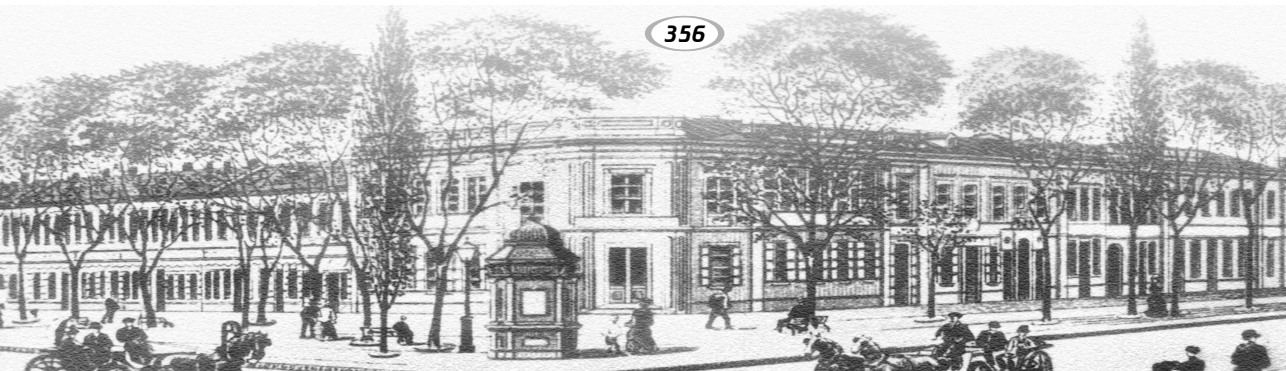
Пр.:

Результаты двух ботанических путешествий на Кавказ в 1900-1901 гг.: (Военно-грузинская дорога. Кахетия. Черноморское побережье.). — Юрьев: Тип. Маттисена, 1903. — 134 с.; Восточная граница бука в Европе. — Юрьев: Тип. Маттисена, 1912. — С. 73-88.

Літ.:

Липшиц. — Т. 3; Історія ОДУ за 100 р. — С. 173; Mikiaszewski J. Prof. Dr. B. Hryniewecki w 35-letrosznick dziaialnosc naukowo-badawczej, pedagogicznej i spoiecznej / Acta Soc. Botan. Poloniae. — 1934. — Т. 11. — Р. 1-12; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

ГРІНБАРТ Семен Борисович

*Спеціаліст у галузі гідробіології
та зоології*

С. Б. Грінбарт народився у Волочиську Волочиського району Хмельницької обл. 19 березня 1904 р. Семен Борисович вчився в Волочиську у трудовій школі. Після неї працював у 1922 р. секретарем школи, в 1923—1924 рр. практикантом-вихователем дитячого будинку для безпритульних у с. Фрідріхівка. У 1924 р. після розформування дитячого будинку отримав направлення на навчання в Одесу. З 1924 по 1928 р. він вчився в Одеському інституті народної освіти на факультеті профосвіти (агробіологічний відділ).

Після закінчення інституту у 1928 р. його було направлено Кам'янець-Подільським відділом наросвіти у сільськогосподарський технікум у с. Говори, де він викладав біологію та хімію. Але в 1929 р. його було призвано до Червоної Армії на однорічні курси комскладу (Сімферополь). Після закінчення курсів повернувся до Одеси і розпочав роботу викладачем на робітфаці медичного інституту, де викладав фізичну географію (1931—1932).

У 1932 р. С. Б. Грінбарт вступив до аспірантури Науково-дослідного зоолого-біологічного інституту Одеського університету, спеціалізувався з гідробіології. Керівником його був професор М. О. Загоровський. У той же час Семен Борисович був викладачем у трудовій школі (фізика) та морському технікумі. В останньому він викладав морську біологію і хімію. Аспірантуру закінчив у 1934 р. Після смерті професора М. О. Загоровського науковим керівником його дисертації став академік Д. К. Третьяков. Дисертацію на тему “Бентос и перифитон Одеського залива” С. Б. Грінбарт успішно захистив у 1936 р. Після закінчення аспірантури його залишили у Зообіні і зарахували науковим співробітником сектора гідробіології.

Педагогічну роботу в Одеському університеті С. Б. Грінбарт розпочав у 1933 р., в 1933—1934 рр. — асистентом кафедри зоології, гідробіології та заступником завідувача кабінету гідробіології. З 1936 р. — доцент кафедри гідробіології. В 1936—1938 рр. був завідувачем зоологічного музею університету, де він провів велику роботу з його реконструкції. У 1937 р. йому було присуджено вчений ступінь кандидата наук, а у 1938 р. — затверджено у вченому званні доцента. До 1941 р. він — доцент кафедри гідробіології, у 1938—1941 рр. — також старший науковий співробітник Зоолого-біологічного інституту.

У довоєнний період він проводив дослідження донної фауни та біоценозів Одеської затоки. Тут він виявив новий біоценоз (корбульомієвого піску). У цей же період С. Б. Грінбарт проводив експерименти (на пластинах) по вивченню процесів обростання у морі, а також обростання суден, що затонули. Разом з Г. І. Конопльовим вивчав та давав рекомендації, як позбутися обростання мідіями водопадаючої системи труб та каналів на Одеській електростанції.

В армію його було призвано перед початком Великої Вітчизняної війни на курси удосконалення комскладу. Після закінчення їх був направлений на фронт. З перших і до останніх днів війни він у діючій армії. Воював в укріпленому районі московської зони оборони, на Першому Прибалтійському фронті, був начальником хімслужби дивізії. Брав участь у боях за оборону Москви, визволенні Білорусії, Латвії. Військове звання — майор.

Після демобілізації в 1945 р. С. Б. Грінбарт повернувся до Одеського університету і продовжив роботу на посаді доцента кафедри гідробіології, з 1948 до 1950 р. — завідувача сектору гідробіології Зообіну. Його наукові дослідження були пов'язані з вивченням зообентосу та кормових ресурсів лиманів північно-західного Причорномор'я. На 16 причорноморських лиманів та у затоках північно-західної частини Чорного моря він зібрав багатий матеріал зі складу, кількісного розподілу, сезонної та річної динаміки донної фауни. Він вивчав біоценотичні угруповання, екологію основних форм, кормові ресурси для риб та інші питання. Вони були узагальнені у докторській дисертації на тему "Зообентос лиманів

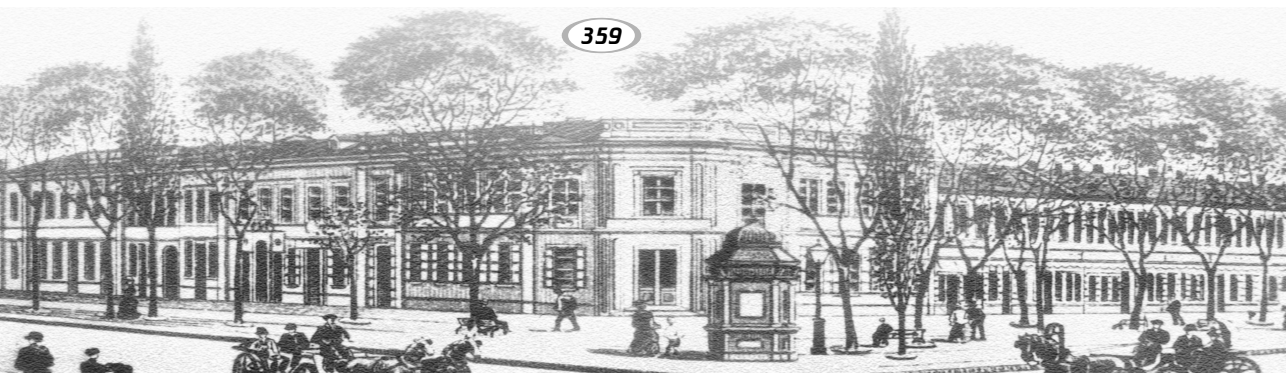

северо-западного Причерноморья и смежных с ними участков моря”, успішно захищеній у 1967 р. У жовтні 1968 р. він був затверджений у вченому ступені доктора біологічних наук, 1970 р. — у вченому званні професора.

На посаді професора кафедри гідробіології ОДУ С. Б. Грінбарт працював з 1968 до 1974 р. В 1974—1978 та 1980—1981 рр. був професором-консультантом на тій же кафедрі. Як викладач читав у різні роки курси загальної гідробіології, санітарної та технічної гідробіології, методів гідробіологічних досліджень, фауни морів та континентальних вод СРСР, проводив великий спецпрактикум з гідробіології, читав загальний курс методики викладання біології. За сумісництвом викладав курс зоології і зоогеографії на географічному факультеті Одеського педагогічного інституту, курс біології світового океану — у гідрометеорологічному інституті. Він надавав методичну та консультативну допомогу студентам, аспірантам-іноземцям та молодим викладачам.

С. Б. Грінбарт виконав 90 наукових робіт, які в основному надруковані. Він був тривалий час членом редколегії збірників наукових праць, що виходили на біологічному факультеті, рецензував книги, статті, автореферати дисертацій. У 1976—1980 рр. Семен Борисович був членом Спеціалізованої ради з присудження вченого ступеня кандидата біологічних наук, виступав офіційним опонентом багатьох кандидатських дисертацій. Він був членом бюро секції Комісії АН СРСР Азово-Чорноморського басейну з розробки проблеми охорони природних вод, членом іхтіологічної комісії Мінрибпрому СРСР. Був керівником первинної організації товариства “Знання” біологічного факультету (до 1985 р.). Багато уваги приділяв читанню лекцій про охорону природи, життя моря у школах, на промислових підприємствах, колгоспах, клубах тощо. Всього він прочитав до 2000 таких лекцій.

З 1932 р. доля С. Б. Грінбарта була пов’язана (крім періоду війни) з Одеським державним університетом. Він провів велику плідотвірну роботу по навчанню та вихованню сотень студентів, по підготовці кваліфікованих кадрів вчителів і спеціалістів у галузі гідробіології та зоології.

За службу в армії його було нагороджено орденами Червоної зірки, Вітчизняної війни 2 ст., шістьма медалями. За роки праці він отримав орден “Знак Пошани”.

Помер С. Б. Грінбарт 5 березня 1997 р. в Одесі, похований на Північному цвинтарі.

Пр.:

Зообентос Одеської затоки: Нарис гідробіол. досліджень в 1934-1937, 1946-1947 рр. // Пр. ОДУ. — 1949. — Т. 4 (57). — С. 51-73; Зообентос лиманов Измаильской области (Шаболат, Бурнас, Алибей, Шаганы) и его кормовые ресурсы: Сб. — Одесса, 1952. — С. 25-53; К изучению донной фауны Тилигульского лимана и его кормовых ресурсов // Тр. ОГУ: Сб. биол. фак. — 1953. — Т. 6. — С. 85-105; Зообентос Днестровского лимана и низовьев Днестра, его кормовая оценка // Сб. работ по Днестровскому лиману и низовьям Днестра. — М., 1953. — Вып. 2. — С. 81-102; Итоги изучения донной фауны лиманов северо-западного Причерноморья // Биogeографические исследования южных морей: Докл. юбил. сессии ИнБЮМа. — Севастополь, 1969. — С. 107-121.

Літ.:

Библиографический указатель научных работ Гринбарта Семена Борисовича (1937—1981) / Сост. С. Б. Гринбарт. — Одесса, 1988. — 30 с.; Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч. 5. — С. 38-40; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

М. А. Віннікова

ГРОТ Микола Якович

Філософ, психолог

М. Я. Грот — відомий філософ і психолог, професор Новоросійського і Московського університетів, голова Московського психологічного товариства, засновник та перший редактор журналу “Вопросы философии и психологии”. Народився він 18 квітня 1852 р. у Гельсінгфорсі (нині Хельсінки). Батько — відомий філолог, академік Я. К. Грот, мати — Н. П. Семенова,

— сестра двох славетних Семенових: Миколи Петровича, сенатора, радника Олександра II з селянського питання, та географа — Петра Петровича Семенова-Тян-Шанського. Молодший брат — Костянтин Якович — також відомий філолог і історик. У родині Гротів панувала атмосфера наполегливої, чесної праці і чіткого ладу в усьому.

З 1862 до 1868 рр. вчився у приватній гімназії Відемана в Санкт-Петербурзі, 1871 р. закінчив із золотою медаллю Ларінську гімназію (там же). З 1871 до 1875 р. вчився на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету (на відділенні філософії), де слухав лекції І. І. Срезневського, К. М. Бестужева-Рюміна, М. І. Сухомлинова, М. І. Веселовського, І. П. Мінаєва, Ф. Ф. Соколова, О. Ф. Міллера, М. І. Владіславлева. Зокрема, М. І. Владіславлев читав і коментував “Метафізику” Арістотеля, “Критику чистого розуму” Е. Канта і “Мікрокосм” Г. Лотце. М. Я. Грот одержав золоту медаль за твір “Заперечення піфагорейців і Платона Арістотелем в його “Метафізиці””.

Після закінчення університету невдовзі був запрошений екстраординарним професором філософії до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька. Прийняв посаду тільки 1876 р. — після перебування за кордоном, де вивчав у Берліні історію філософії у Е. Целлера, психологію — у М. Лацаруса, анатомію нервової системи — у К. Рейхерта, у Страсбургу — логіку у Е. Лааса, психологію — у О. Лібмана, фізіологію — у Ф. Л. Гольца.

З осені 1876 р. читав історію філософії, логіку й психологію в Ніжині. 1880 р. склав у Київському університеті іспит на звання магістра філософії і захистив магістерську дисертацію “Психология чувствований в ее истории и главных основах”. 1881—1882 рр. перебував у Тюбінгені, де близько спілкувався з відомим логіком професором Х. Зігвартом, слухав його лекції. 11 лютого 1883 р. у Києві захистив докторську дисертацію “К вопросу о реформе логики: Опыт новой теории умственных процессов”. Опонентами виступали професори С. С. Гогоцький і О. О. Козлов.

1883 р. М. Я. Грот був обраний ординарним професором філософії в Новоросійському університеті. Читав курси з античної філософії, з історії філософії Нового часу, логіки, психології, спецкурси. Виступав із публ-

ічними лекціями, керував філософським гуртком. Вступна лекція, присвячена поняттю прогресу, що її було прочитано М. Я. Гротом 1 грудня 1883 р., зібрала весь університет. Успіх був приголомшливий. Протягом трьох років М. Я. Грот читав, також успішно, лекції: “Прогрес і наука”, “Значення науки як чинника прогресу”, про вільну волю, песимізм і оптимізм, про суб’єктивізм в соціології, про філософію Дж. Бруно, про завдання філософії, про душу, про межі знання. Щоб оцінити цей успіх належним чином, треба згадати, що то був час, надто несприятливий для філософії. Загальний рівень філософської культури був дуже низьким. Література практично не видавалась. Університетський Статут 1884 р. погіршив ситуацію, бо вилучив філософію з викладання, залишивши місце лише для знайомства з Платоном і Арістотелем.

Сама особистість молодого, талановитого і вже відомого професора приваблювала до себе молодь, що вельми пошавляло зацікавленість філософією в Одесі. Відкритість для спілкування, доступність вирізняли М. Я. Грота і привертали до нього студентів. Достатньо сказати, що філософський гурток працював спочатку в професора удома, а вже потім — в університеті. Активним учасником гуртка, що із захопленням вчився у М. Я. Грота, був у ті роки першокурсник університету, майбутній київський професор Г. І. Челпанов. У свою чергу, М. Я. Грот відвідував засідання гуртка, що ним керували професори М. О. Умов і Ф. Н. Шведов.

Одеський період життя М. Я. Грота відзначений величезною творчою активністю, формуванням основного кола проблем і ідей, що набули згодом подальшого розвитку.

Філософська еволюція цього активного, емоційного мислителя була настільки ж бурхлива й енергійна. Вона складається з трьох етапів. Перший — позитивістський. Його характер виявився в обох дисертаціях, у полеміці з О. О. Козловим. Захоплення позитивізмом, філософією Г. Спенсера спалахнуло ще на студентській лавці. Публічна полеміка І. М. Сеченова і К. Д. Кавеліна надзвичайно цьому сприяла. До речі, Грот особисто спілкувався з Кавеліним; часті й тривалі розмови з ним багато чому навчили юнака, але симпатії його вже тоді були на боці опонентів Кавеліна.

У магістерській і докторській дисертаціях він вважає філософію або сукупністю окремих наук (логіки, психології, соціології, етики і т. ін.), або особливою галуззю духовного суб'єктивного життя, подібною до мистецтва. В Одесі філософ поступово дійшов визнання не тільки суб'єктивної, але й об'єктивної цінності філософії. З 1885 р. він вступив у другий етап свого філософського розвитку, що був названий періодом “метафізичного ідеалізму”. Починаючи з праць про Дж. Бруно, а потім в лекції і статті про душу (1886) Грот остаточно порвав з “позитивним терором”, визнав філософію як метафізику — знання про природу світу, про надчуттєву дійсність. Філософське знання народжується із внутрішнього суб'єктивного почуття, а почуття — самосвідомість, внутрішній досвід — не тільки суб'єктивні, вони є розкриванням загальних і вічних законів буття. Із метафізичних ідей головними є ідеї Бога, душі, волі, обов'язку і безсмертя. Їм і присвятив філософ свої подальші роздуми. В працях про Дж. Бруно він прийшов до ідеї безкінечної свідомості Всесвіту — єдиної, вічної та особистої. Душа людини має прагнення до самозбереження і універсальне поривання до ідеалу, до вічності, до позаіндивідуального буття. Боротьба цих простувань постійна, і кожна людина має вибір. Світова воля вклала в нас свободу як вищий дар.

У другій половині 1886 р. М. Я. Грот став ординарним професором Московського університету. З 1888 р. очолив Московське психологічне товариство, що цілковито змінилось під його керівництвом: із малопомітного гуртка воно перетворилось в один із найбільш жвавих і цікавих інтелектуальних центрів Москви. М. Я. Грот активно співпрацював і товаришував з В. С. Соловйовим, М. М. Страховим, Б. М. Чичеріним, Л. М. Лопатіним, братами Трубецькими, Л. М. Толстим та іншими значними мислителями.

1889 р. М. Я. Грот заснував журнал “Вопросы философии и психологии”, що в ньому публікувались результати роботи психологічного товариства, нові переклади світової філософської класики, багато цікавих вітчизняних досліджень. М. Я. Грот і сам часто публікувався в журналі. В статті “О времени”, що її В. С. Соловйов вважав найбільш глибоким із творів М. Я. Грота, душа трактується як вільна від меж часу, як дещо надчасове: “Час, як і простір... не є закон самого духовного буття, і як

форма сприйняття явищ зовнішнього досвіду, не може бути застосований до вивчення... думки — тієї сили, що сама створила час як міру вивчення явищ” (переклад Н. А. Іванової-Георгієвської).

В останніх, у тому числі незакінчених працях М. Я. Грот звернувся до поняття енергії, зокрема психічної енергії. Це позначило його перехід до третього етапу творчості, коли він намагався синтезувати науковий і метафізичний методи осягнення світу. Це не було поверненням до позитивізму, це була спроба більш повно, всебічно розглядати ті ж самі проблеми: про душу, про Всесвіт, про свободу волі, про динаміку Всесвіту, й душі, й свободи. Крім кількості енергії у Всесвіті, важливо враховувати й її якість, вважав М. Я. Грот.

Смерть несподівано обірвала його пошуки істини, що було сприйнято філософською спільнотою як велика трагедія.

Протягом усього життя М. Я. Грот здійснював активну громадську діяльність. У Ніжині він очолював комісію з укладання каталога бібліотеки; був дійсним членом Одеського товариства природознавців, Одеського і Московського юридичних товариств; членом-кореспондентом Паризького товариства фізіологічної психології; членом Мюнхенського і Берлінського психологічних товариств, членом постійного міжнародного комітету з улаштування з’їздів експериментальної психології, головою психологічного товариства; засновником і редактором журналу “Вопросы философии и психологии” (Москва); головою комісії з укладання каталогу Архіву московського дворянства та ін.

Всі, хто будь-що писав і говорив про М. Я. Грота, зазначали його найбільш важливі людські якості: надзвичайну доброту, чуйність до самовідданості, щирість, талант організатора, що має в своїй основі завжди — відданість справі, готовність віддати всю енергію і весь свій час служінню філософії.

Помер М. Я. Грот 23 травня 1899 р. в Москві, похований в с. Кочеток Харківської губ.

Пр.:

Опыт нового определения понятия прогресса: Вступ. лекция в ИГУ. — Одеса, 1883. — 21 с.; Отношение философии к науке и искусству: Речь, пронесенная на докт. диспуте

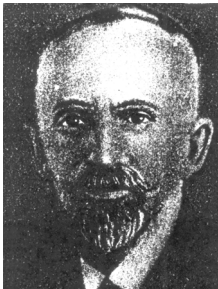

в Киев. ун-те 2 февр. 1883 г. — К., 1883. — 27 с.; К вопросу о свободе воли: (Публ. лекция). — Одесса, 1884. — 21 с.; Джордано Бруно и пантеизм: Филос. очерк. — Одесса, 1885. — II, 86 с.; Задачи философии в связи с учением Дж. Бруно. — Одесса, 1885. — 18 с.; О нравственной ответственности и юридической вменяемости. — Одесса, 1885. — III, 47 с.; Философия как ветвь искусства // Мысль. — 1880. — № 8. — С. 136-140; О научном значении пессимизма и оптимизма, как мировоззрений // ЗИНУ. — 1884. — Т. 40. — С. 119-146; О душе в связи с современными учениями о силе // Там же. — 1886. — Т. 44. — С. 259-354; О направлении и задачах моей философии // Правосл. обозр. — 1886. — № 12 (дек.). — С. 792-809; Значение чувства в познании и деятельности человека // Моск. вед. — 1889. — 25 янв.; 27 янв.; 29 янв.; Критика понятия свободы воли в связи с понятием причинности // Тр. Моск. психол. о-ва. — 1889. — Вып. 3. — С. XIII-XXXVIII, 1-96; Критика понятия прогресса // Там же. — 1893. — Кн. 5 (45). — С. 780-804; О времени // Вопр. философии и психологии. — 1894. — Кн. 3 (23). — С. 248-280; Кн. 4 (24). — С. 381-417; Понятие души и психической энергии в психологии // Там же. — 1897. — Кн. 2 (37). — С. 239-301; Кн. 4 (39). — С. 801-811.

Літ.:

Маркевич. 25-летие ИНУ. — С. 312-315; Статьи, посвященные памяти Н. Я. Грота // Вопр. философии и психологии. — 1900. — Кн. 1 (51). — С. 1-100; Николай Яковлевич Грот в очерках, воспоминаниях и письмах товарищей и учеников, друзей и почитателей. — С.Пб., 1911. — XXV, 410 с.; Плесская Э. Г. Немцы Одессы. — Одесса, 1999. — С. 309-310; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

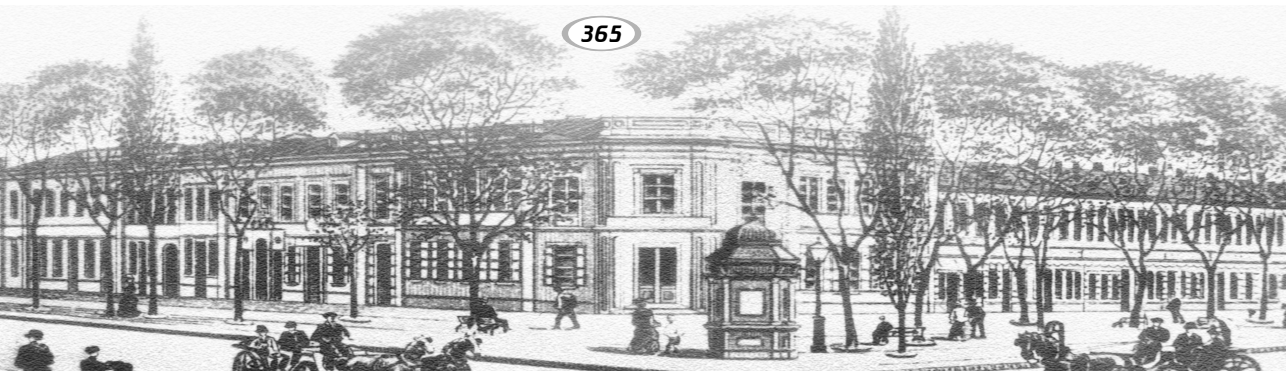
Л. М. Сумарокова, Н. А. Иванов-Георгиевська, О. П. Иванков

ГРУЗДЕВ Сергій Сергійович

Медик, фахівець з внутрішніх хвороб

Народився в 1864 р. Закінчив Медико-хірургічну академію у 1888 р. Як і П. О. Вальтер, був учнем В. О. Манассеїна. Три роки після закінчення академії працював ординатором пропедевтичної клініки. Ще перебуваючи на студентській лаві, постійно співпрацював з газетою “Врач”. Одночасно, з 1889 р. був редак-

тором природничо-наукового щотижневика “Природа и люди”, який видавався П.П. Сойкіним.

У 1890 р. С. С. Груздев захистив дисертацію на ступінь доктора медицини на тему “Минеральный обмен при русской бане: (Опыт экспериментальной разработки влияния бани на усвоение и обмен калия, натрия, кальция, магния и железа у здоровых людей)”. У 1901 р. вдосконалював свої знання за кордоном. Після повернення служив морським лікарем на крейсері “Дмитрий Донской”. На Далекому Сході, в Індії та Північній Америці знайомився з постановкою лікарняної справи у великих містах. Далі С. С. Груздев був призначений молодшим ординатором Кронштадтського військово-морського госпіталю. Ще у 1904 р. його обрали приват-доцентом Медико-хірургічної академії по діагностиці і клініці внутрішніх хвороб.

У 1909 р. С. С. Груздев переїхав до Харкова і працював там в університеті професором кафедри окремої патології і терапії. В 1914—1917 рр. він завідував кафедрою терапії на медичному факультеті Новоросійського університету. Науковий напрямок кафедри був пов’язаний з вивченням симптоматології різних захворювань внутрішніх органів і терапевтичного значення деяких фізичних агентів.

У 1919 р. С. С. Груздева було звільнено з посади за відмову співпрацювати з радянською владою, він був виключений зі списків викладачів університету за наказом Наркомату освіти. У 1920 р. С. С. Груздев емігрував до Болгарії. За його редакцією там було видано “Краткую врачебную энциклопедию”. У 1923 р. він переїхав до Чехословаччини, де працював в Комітеті по забезпеченню освіти російських студентів.

Помер у 1936 р. у Празі.

Літ.:

Золотарев. Биограф. словарь. — С. 95; Одес. медуниверситет, 1900—2000. — С. 4, 14; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

ГУСЛЯКОВ Микола Омелянович

Гідробіолог

М.О.Гусяков народився 19 травня 1950 р. в с. Стара Некрасівка, Ізмаїльського р-ну Одеської обл. Батько і мати були робітниками. Батько — Гусяков Омелян Олександрович після закінчення Великої Вітчизняної війни почав трудову діяльність такелажником в Ізмаїльському торговельному порту, потім, до пенсії працював в радгоспі. Мати — Гусякова (Изотова) Домникия Ісаївна, до виходу на пенсію по інвалідності, працювала разом з батьком.

У 1965 р. закінчив старонекрасівську восьмирічну школу і в тому ж році поступив у Білгород-Дністровський морський рибпромисловий технікум на відділення “іхтіологія і рибництво”. Після закінчення технікуму з відзнакою у 1968 р. поступив на біологічний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, який закінчив у 1973 р. також з відзнакою. У тому ж році почав працювати асистентом кафедри ботаніки і навчатися в заочній аспірантурі при кафедрі морфології і систематики рослин, де його керівником був доктор біологічних наук професор І.І. Погребняк.

Кандидатську дисертацію “Диатомовые водоросли обрастаний прибрежной зоны Одесского залива Черного моря” захистив у 1978 р. Незабаром кафедра морфології і систематики рослин та кафедра фізіології рослин були об’єднані в кафедру ботаніки. Об’єднали також кафедри гідробіології, зоології хребетних тварин та кафедру зоології безхребетних тварин. Однак, у 1990 р. кафедру гідробіології було відновлено і дістала назву кафедри гідробіології та загальної екології. Тоді ж М.О. Гусяков став завідувачем цієї кафедри.

Найголовніші наукові інтереси М. О. Гусякова пов’язані з діатомовими водоростями Чорного моря і прилеглих водойм — лиманів та озер лиманного типу.

Основні результати досліджень з морфології, систематики, екології, біогеографії діатомей були оприлюднені у монографії та в розділі національної доповіді України щодо біорізноманітності Чорного моря (вид. у Нью-Йорку під егідою ООН у 1998 р.) та в численних статтях, які друкувалися у “Ботанічному журналі” (Росія), “Українському ботанічному журналі”, “Альгології”, “Гідробіологічному журналі”, “Екології моря” (Україна) та ін. Всього надруковано біля 100 робіт. Головні підсумки досліджень викладені в докторській дисертації “Диатомовые водоросли бентоса Чёрного моря и прилегающих водоёмов (морфология, систематика, экология, биогеография)”, захист якої відбувся 3 лютого 2003 р. в Інституті ботаніки НАН України ім. М. Г. Холодного.

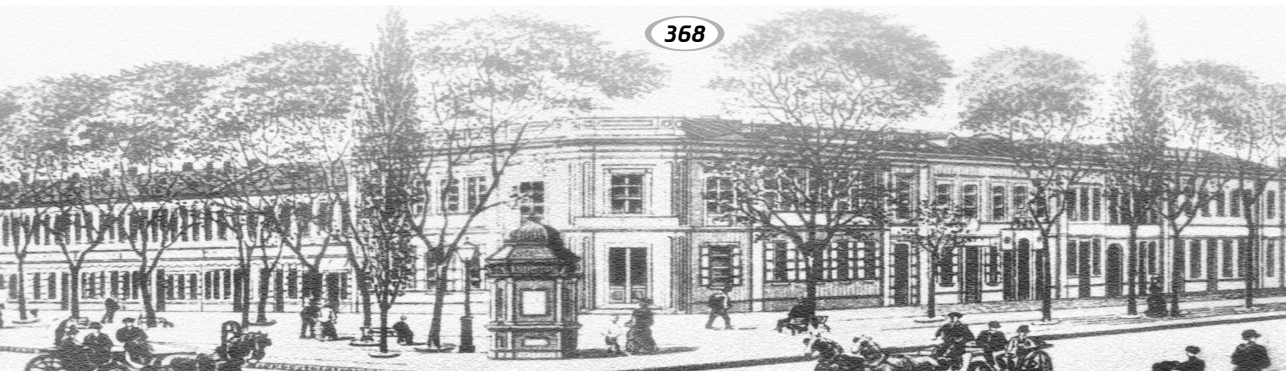
Під керівництвом М. О. Гусякова захищені 4 кандидатські дисертації (Герасим'юка В., Неврової О., Теренько Г. та Нгуен Ван Тієна). Він був членом Українського гідроекологічного і Українського ботанічного товариств України. На останньому, XII з'їзді ботанічного товариства (Харків, 2001), обраний членом координаційної Ради з проблем ботаніки.

Помер М. О. Гусяков 29 грудня 2004 р. Похований на Західному кладовищі м. Одеси.

Пр.:

Микрофитобентос // Руководство по методам биологического анализа морской воды и донных отложений. — Л., 1980. — С. 166-170; Нові дані про діатомові водорості Чорного моря // Укр. ботан. журн. — 1981. — Т. 37, № 1. — С. 54-63; Діатомові водорості обростають твердого субстрату прибережжя Одеської затоки Чорного моря // Там же. — 1982. — Т.37, № 3. — С. 36-39; Новые виды амфор из Чёрного моря // Ботан. журн. — 1987. — Т. 72, №10. — С. 1391-1394; К систематике и микроэволюции рода *Amphora* (Bacillariophyta) // Там же. — 1988. — Т. 73, № 1. — С. 107-112; Атлас діатомових водоростей бентоса северо-западной части Чёрного моря и прилегающих водоёмов / Гусяков Н. Е., Загордонцев О. А., Герасимюк В. П. — К.: Наук. думка, 1992. — 262 с.; Microphytobenthos // Black Sea Biological Diversity. Ukraine: Ukrainian National Report. — New York, 1998. — P. 41-43, 199-215.

Т. В. Васильєва, М. А. Віннікова

D

ДАВИДЕНКО Тетяна Іванівна

Хімік-органік

Народилася 12 серпня 1945 р. у Георгієвську Ставропольського краю Росії у родині службовців: батько за фахом агроном, мати — бухгалтер. Т. І. Давиденко навчалася у середній школі в Георгієвську, яку закінчила в 1963 р. із золотою медаллю. В 1968 р. закінчила хімічний факультет Одеського держуніверситету (з відзнакою) за спеціальністю “органічна хімія”.

З 1974 р. працює у Фізико-хімічному інституті ім. О. В. Богатського НАН України на посадах від інженера до керівника відділу фізико-хімічних основ біотехнології (1990) та за сумісництвом — професором Одеського університету.

З 1968 по 1971 р. — аспірантка кафедри органічної хімії Одеського університету (науковий керівник — професор, завідувач кафедри

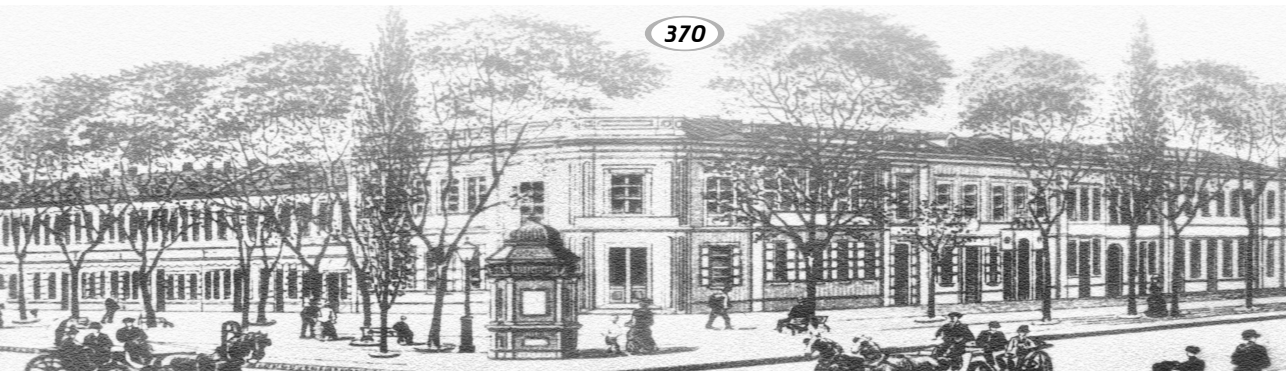

органічної хімії О. В. Богатський). У 1974 р. на засіданні Вченої ради хімічного факультету університету Т. І. Давиденко захистила кандидатську дисертацію, а у 1989 р. — докторську на Вченій раді Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського НАН України. З 1990 р. — професор. Учениця професора О. В. Богатського, А. І. Греня, С. А. Андронаті; продовжує традиції одеської школи хіміків-органіків.

Головні напрямки наукової діяльності присвячені біоорганічній хімії, інженерній ензимології (іммобілізація органічних та біоорганічних сполук для потреб медицини та народного господарства), гомогенного та гетерогенного каталізу. Автор та співавтор 300 наукових друкованих праць, з них близько 40 авторських свідоцтв та патентів. Серед учнів — 9 кандидатів хімічних наук.

На основі виконаних фундаментальних досліджень нею запропоновані методи специфічного введення гідроксильної групи до низки гетерогенних сполук, розроблені методи отримання консервантів (зокрема бронополу) та інших біологічно активних сполук; запропоновані біокатализатори нітровідновлення, гідролізу, ацетилювання. Грунтуючись на теоретичному узагальненні робіт із вивчення впливу різноманітних протеолітичних ферментів на раневий процес при лікуванні гнійних ран та опіків, а також детального розглядання процесу іммобілізації протеолітичних ферментів, розроблений ранезагоювальний препарат “іммобілізована еластотераза”, дозволений до промислового виробництва та застосування, розроблені та знаходяться на стадіях медичної апробації препарати “Енсоферм”, “Іммобілізована на АВВМ лужна протеаза”, очні лікарські плівки з протеолітичними ферментами та біогенними стимуляторами. Запропоновані хімічні індикатори на сечовину, оксид етилену, фенол, ацетон, складено техніко-економічне обґрунтування здійснення перевантаження сірки.

Поряд із науковою діяльністю значну увагу Т. І. Давиденко надає організаційній роботі як дійсний член експертної ради Вищої атестаційної комісії України, заступник голови Вченої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

Пр.:

Стереохимия гетероциклов. XXVII Конфигурация и преимущественные конформации стереизомерных 2,2,4-триалкил-1,3-дитианов / Давиденко Т. И., Богатский А. В., Грень А. И., Самитов Ю. Ю. // Журн. орган. химии. — 1974. — Т. 10, № 5. — С. 1109-1116; Ферментативное восстановление 2,4-динитро-5Н-11-п-Р-фенилдибензо-[b,f]-1,4-диазепинов / Давиденко Т. И., Богатский А. В., Бондаренко Г. И. и др. // ДАН СССР. — 1979. — Т. 245, № 1. — С. 117-121; Микробиологический синтез 2-(ацетиламино-Р-пропиониламида)-бензофенонов / Давиденко Т. И., Середа Н. П. // Хим.-фарм. журн. — 1980. — Т. 14, № 8. — С. 63-66; Микробиологическое восстановление нитропроизводных бензо-2,1,30-тиадиазола / Давиденко Т. И., Котляр И. И., Бельнская И. А., Андронати С. А. // Там же. — 1984. — Т. 18, № 4. — С. 477-486; Иммуобилизация уреазы на привитых полиэтиленах / Давиденко Т. И., Кошелев С. А. // Биотехнология. — 1988. — Т. 4, № 2. — С. 225-230; Использование иммуобилизованных в каррагинан клеток микроорганизмов для получения органических веществ / Давиденко Т. И., Бондаренко Г. И. // Успехи химии. — 1990. — Т. 59, № 3. — С. 509-521; Каталитическое восстановление нитросоединений с использованием сокатализаторов — солей и в-дикетонатов 3d-металлов / Давиденко Т. И., Федоров А. Л., Андронати С. А. и др. // ДАН СССР. — 1990. — Т. 311, № 1. — С. 118-121; Ферментативное восстановление нитросоединений / Давиденко Т. И., Романовская И. И., Бондаренко Г. И. // Итоги науки и техники / ВИНТИ. Сер. биохим. — 1990. — Т. 34. — С. 1-119; Иммуобилизация протеолитических ферментов на угольной ткани АУВМ “Днепр” / Давиденко Т. И., Севастьянова Е. В., Сергеев В. П. и др. // Хим.-фарм. журн. — 1992. — Т. 26, № 6. — С. 40-42; Использование иммуобилизованной эластоферазы в комплексном лечении остро гнойно-некротических процессов мягких тканей / Давиденко Т. И., Буров А. О., Лобенко А. А. // Журн. АМН Украины. — 1996. — Т. 2, № 3. — С. 517-524; Исследование эколого-биохимического действия элементной серы / Давиденко Т. И., Романовская И. И. // Химия в интересах устойчивого развития. — 1994. — № 2. — С. 665-672; Соединения включения фенолов и поливинилкапролактама / Давиденко Т. И., Шапиро Ю. Е., Кравченко И. А. и др. // Изв. РАН. Сер. химическая. — 1996. — № 9. — С. 2251-2255; Иммуобилизованная эластофераза / Давиденко Т. И., Чуенко А. В., Захарова И. Я. и др. // Хим.-фарм. журн. — 1997. — Т. 31, № 8. — С. 7-9; Розробка иммуобилизованих форм ферментних препаратів // Наукові основи розробки лікарських препаратів: Матеріали наук. сесії Відд. хімії НАН України. — Х., 1998. — С. 359-369.

Літ.:

Очерки развития науки в Одессе. — С. 184; Развитие органической химии на Украине / А. В. Богатский, А. А. Ясников, В. Я. Починков и др. — К.: Наук. думка, 1979. — 241 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ДАВТЯН Оганес Карпетович

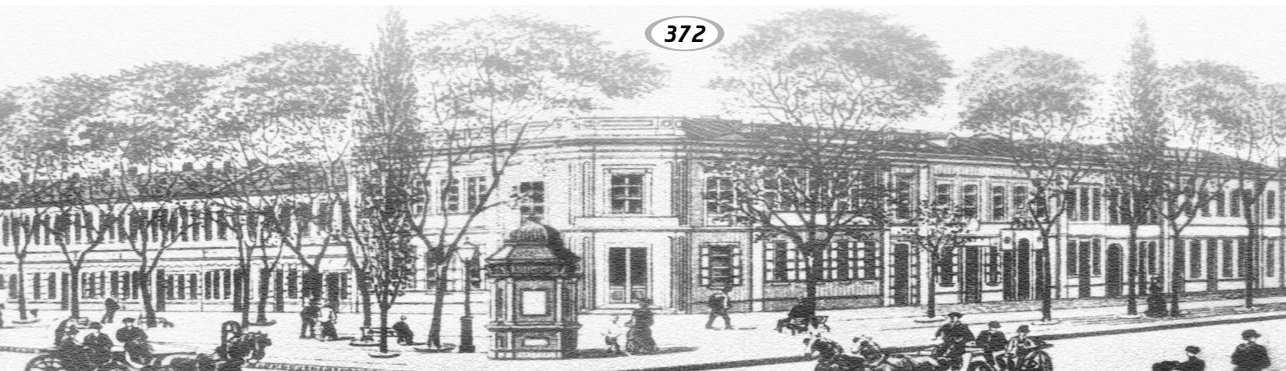
*Хімік, спеціаліст з фізичної хімії,
електрохімії, фундаментальної фізики*

О. К. Давтян народився 15 квітня 1911 р. у Вірменії в с. Дузиенд Олександрівської губ. (тепер Акурянський р-н, с. Акуряни) у селянській родині. Після навчання в сільській школі з 1921 по 1924 р. він продовжив навчання в Ленінакані, де закінчив семирічку і вступив до Ленінаканського педагогічного технікуму, який закінчив у 1929 р. Профспілковою організацією як винахідник був направлений в Єреванський державний університет.

Після закінчення першого курсу в 1930 р. колишня Всесоюзна Рада народного господарства Вірменії відрядила О. К. Давтяна в Московський державний університет на хімічний факультет зі спеціальності “фізична хімія”. О. К. Давтян закінчив МДУ в 1936 р. з дипломом першого ступеня.

У 1935 р. ще студентом останнього курсу МДУ О. К. Давтян почав працювати в Московському нафтовому інституті на посаді наукового співробітника лабораторії фізичної та колоїдної хімії і працював там до 1939 р. Тут була виконана кандидатська робота, яку він захистив через два роки після закінчення МДУ на засіданні Вченої ради Московського хіміко-технологічного інституту 10 грудня 1938 р. Дисертація “Исследование ассоциации молекул” була відзначена в газеті “Известия”, а його науково-дослідна робота відзначена президентом АН СРСР В. Л. Комаровим.

У 1939 р. Оганес Карпетович почав працювати в Московському енергетичному інституті ім. Г. М. Кржижановського як керівник лабораторії, де працював до 1946 р. У 1944 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора технічних наук на тему “Проблема непосред-

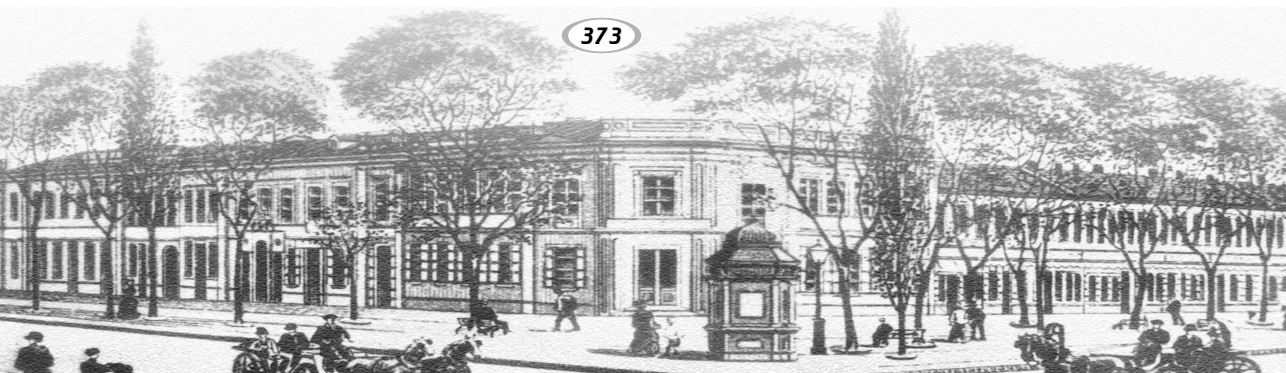

ственного превращення химической энергии топлива в электрическую”. 30 березня 1945 р. ВАК присвоїв йому вчений ступінь доктора технічних наук. У цьому ж році О. К. Давтяна нагороджено орденом Червоної Зірки.

На запрошення АН Вірменської РСР у 1946 р. О. К. Давтян перейшов до Академії наук республіки, де організував нову допоміжну лабораторію фізичної хімії, будучи директором і науковим керівником цієї лабораторії до кінця 1952 р. Лабораторія займалася розділенням та збагаченням радіоактивних ізотопів. У цей час О. К. Давтян розробив узагальнену теорію розділення газів і ізотопів. Одночасно він читав в Єреванському державному університеті курс лекцій з квантової хімії, яка визнавалася у той час буржуазною наукою. Поступово навколо лабораторії та прізвища вченого склалося нездорове оточення, його успіхи викликали заздрість у деяких колег та чиновників від науки. Гоніння та плітки, що були характерні для часів культу особи, принудили прямого і безкомпромісного за характером О. К. Давтяна покинути Вірменію, а унікальна лабораторія була розгромлена та пограбована.

З 1 січня 1953 р. на запрошення Міністерства освіти СРСР О. К. Давтяна переведено до Вільнюса на посаду завідувача кафедри фізики педагогічного інституту, де 13 червня 1953 р. він був затверджений у вченому званні професора кафедри.

З липня 1953 р. на засіданні Вченої ради Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова О. К. Давтян був обраний на посаду завідувача кафедри фізичної хімії. Прийнявши кафедру, професор О. К. Давтян продовжив дослідження, розпочаті ним у 40-50-ті рр. в області паливних елементів, коли ним були зроблені пріоритетні винаходи по створенню паливних елементів і електрохімічних генераторів (ЕХГ) з електродами із благородних металів — платини, паладію, срібла. При активному сприянні головного енергетика країни Г. М. Кржижановського він надрукував у 1947 р. монографію на цю тему “Проблема непосредственного превращения химической энергии в электрическую”. Після виходу з друку цієї монографії в різних країнах почали займатися паливними елементами (біля 300 фірм). Незабаром у США з’явився трактор, в якому замість двигуна внутрішнього згорання стояла батарея паливних еле-

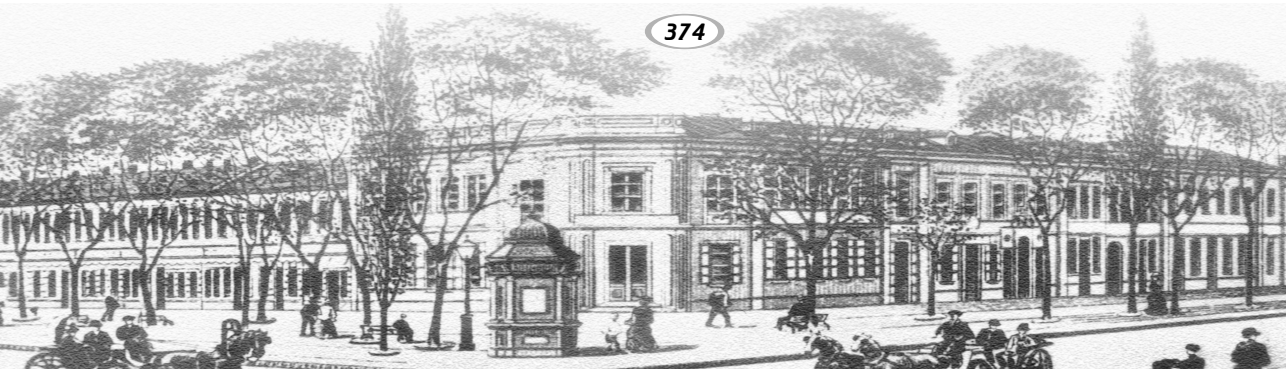

ментів — "Батарея елементів Давтяна". Удосконалені паливні елементи стали використовувати у військовій та космічній техніці.

На початку 70-х рр. у розвитку паливних елементів розпочався дослідницький бум. Професор О. К. Давтян створив проблемну науково-дослідну лабораторію паливних елементів в Одеському державному університеті. Професором О. К. Давтяном та його співробітниками вирішувалися задачі створення придатного для практичного використання ЕХГ для енергозабезпечення супутників, космічних кораблів та підводних засобів. У зв'язку з цим роботи, що виконувалися під керівництвом О. К. Давтяна, набули великої популярності в СРСР і за кордоном.

Були налагоджені тісні зв'язки із Всесоюзним інститутом джерел струму та з Інститутом електрохімії на чолі з видатним радянським електрохіміком академіком О. Н. Фрумкіним, випускником Одеського університету 1915 р. Ідеї О. Н. Фрумкіна справили надзвичайно плодотворний вплив на розвиток сучасної теоретичної електрохімії і привели до створення одного з важливих її розділів — кінетики електродних процесів. Велику роль у цьому відіграло фундаментальне уявлення про потенціал нульового заряду електрода, яке було вперше введено О. Н. Фрумкіним у 1927 р. та стало одним з основоположних уявлень електрохімії і фізичної хімії поверхневих явищ. О. Н. Фрумкін неодноразово приїздив до Одеського державного університету, щоб ознайомитися з роботами, які проводилися в проблемній лабораторії паливних елементів під керівництвом О. К. Давтяна.

На початковому етапі розвитку дослідних робіт по застосуванню ЕХГ в якості електродних мас використовувалися благородні та дефіцитні метали. З розширенням сфери використання ЕХГ і хімічних джерел струму (ХДС) виникла необхідність переходу на доступні дешеві матеріали. О. К. Давтян та його колеги виявили, що оксидні системи лантана, кобальта, нікеля, титана і інших металів можуть забезпечити достатню каталітичну активність поверхні електродів в окислювально-відновлювальних процесах, які протікають в ЕХГ. Експериментальна перевірка підтвердили правильність цих ідей. Були створені ефективно діючі елек-

троди на базі каталітично активних оксидів металів, вугілля та скелетних систем нікеля.

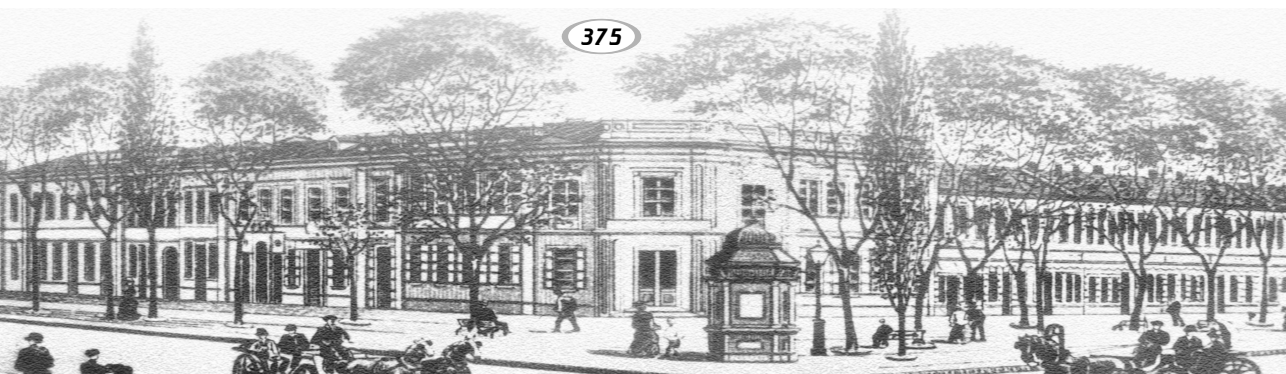
Оганес Карапетович в Одеському університеті читав курс лекцій з квантової хімії, який увійшов до його монографії “Квантова хімія” і якою по теперішній час користуються фахівці з фізичної хімії та електрохімії.

Книга О. К. Давтяна викладає основні питання квантової хімії, яка створена і розвивається на базі квантової механіки, вміщує великий систематизований матеріал, що стосується тих розділів математики та квантово-механічних теорій, знання яких необхідно для глибокого розуміння проблем квантової хімії і свідомого творчого їх використання. Книга знайомить хіміків та фізиків з основами квантової хімії та квантово-хімічними методами обчислення: методом теорії збурення, варіаційним методом, використанням матриць і методу теорії груп у квантовій механіці, використанням статистичного методу самовідповідного поля та ін.

На кафедрі фізичної хімії та в проблемній лабораторії паливних елементів Оганес Карапетович продовжив працювати над проблемами паливних елементів, теорії активованого комплексу, нерівновісної термодинаміки, кінетики, каталізу. Лабораторія під його керівництвом перетворилася у відому наукову школу в галузі електрохімії. Була створена одеська школа електрохіміків: професори — О. Н. Софронков, А. М. Трунов; доценти — Ю. О. Ткач, Г. В. Донцов, Ф. В. Макордей, Р. І. Макордей, Н. Ф. Семізірова, кандидати хімічних наук — Н. Г. Місюк, Г. О. Тетерін, В. Ю. Баклан, М. В. Умінський, старші наукові співробітники — О. П. Ютров, І. П. Колесникова, науковий співробітник Л. М. Ступіченко, молодший науковий співробітник Т. І. Пономаренко.

У 1968 р. О. К. Давтян знову, на цей раз назавжди, повернувся до Єревану. Його запросили працювати у Всесоюзному науково-дослідному інституті комплексного електромашинобудування, де він відкрив відділ електрохімічної енергетики. Він з ентузіазмом працював над проблемою електромобіля, розробив новий тип біполярних акумуляторів та інших джерел енергії.

В Єревані вийшла третя монографія професора О. К. Давтяна “Кине-

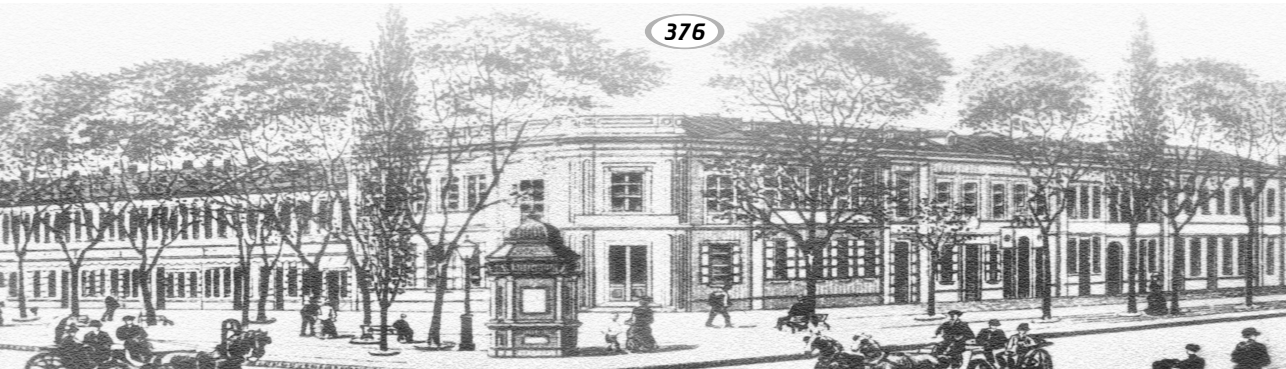
тика и катализ химических и электродных процессов”, яка є узагальненням та подальшим розвитком робіт в галузі кінетики і каталізу, які проводились автором та його співробітниками протягом декількох років. Книга присвячена квантово-механічному та незворотньо-термодинамічному підходу до кінетики хімічних реакцій і кінетики електродних процесів при перетворенні енергії палива в електричну.

Однак особиста трагедія, а потім хвороба вченого примусили його залишити роботу. Довго без роботи залишатися він не міг, і допитлива думка вченого знайшла нові шляхи. Він працював над загальною теорією відносності і вивів нові рівняння інерціально-гравітаційного поля, які узагальнювали рівняння Ейнштейна. Однак цю роботу, сміливу за новизною, яка робить замах на авторитет Ейнштейна, не наважилися друкувати ні в Єревані, ні в Москві. До того ж, сам автор не визнавався спеціалістом в галузі гравітації. Тоді О. К. Давтян звернувся до відомого німецького теоретика Г. Ю. Тредера з проханням ознайомитися з роботою, і незабаром одна за другою в журналі “Annalen der Physik” вийшли п’ять статей. На ці роботи надійшли відгуки з багатьох країн світу, а редакція журналу “Mathematical Reviews” звернулася з проханням до О. К. Давтяна стати нештатним рецензентом з розділу теоретичної фізики, і він до кінця життя регулярно співробітничав з цим журналом.

У 1987 р. у видавництві АН Вірменської РСР у співавторстві з Г. Г. Карамяном вийшла друком монографія “Теория инерциального поля и квантовой корреляции”.

У 80-х рр. О. К. Давтян знову повернувся до експериментальної роботи, друкував статті, патенти, монографії в різноманітних областях. Це — екологія і філософські погляди Григора Нарекаци, автомобільні карбюратори і теорія груп, сонячна енергетика та нові види зброї. Він був членом трьох Спеціалізованих вчених рад. Область його інтересів була невичерпна, але він ніде не був ділетантом, а доходив до самої суті проблем. І все-таки головним та улюбленим напрямом думки О. К. Давтяна залишалася фундаментальна фізика.

Оганес Карапетович у 1982 р. приїздив з Вірменії до Одеського університету на 20-річчя проблемної лабораторії паливних елементів.

О. К. Давтян помер 28 грудня 1990 р. від важкої хвороби печінки і похований в Єревані. Його вдові Е. В. Лалаян з великими труднощами вдалося на державні кошти надрукувати в 1995 р. п'яту, останню, монографію Оганеса Карапетовича "Теория фундаментального поля". В основі теорії фундаментального поля лежить ідея про дискретність простору-часу, котра дозволяє виробити простий погляд на багаті явища природи, роз'яснити їх з єдиної точки зору. З цієї теорії, як наслідок, витікають основні положення квантової теорії, спеціальної теорії відносності, релятивістської квантової механіки, теорії інерціального та гравітаційного полів і цілком нові уявлення про космологічні проблеми. Космологічна теорія ґрунтується на нових, більш загальних, коваріантних рівняннях гравітаційно-інерціального поля Всесвіту, окремими та наближеними випадками яких є рівняння Ейнштейна. Книга розрахована на фахівців в галузі теоретичної фізики, космології та астрофізики.

Базовою основою п'ятох монографій є більш ніж 500 статей, надрукованих у вітчизняних та зарубіжних виданнях професором О. К. Давтяном та його учнями.

Дослідження з паливних елементів успішно розвиваються сьогодні учнями професора О. К. Давтяна в проблемній лабораторії паливних елементів Одеського університету ім. І. І. Мечникова та в Єреванському відділенні науково-дослідного інституту комплексного електромашинобудування, які тісно спілкуються. Учні професора О. К. Давтяна продовжують зв'язки з учнями академіка О. Н. Фрумкіна, вони брали участь у 1995 р. у Міжнародному симпозиумі "Фундаментальні аспекти електрохімії", присвяченому 100-річчю з дня народження академіка О. Н. Фрумкіна — колишнього директора Інституту електрохімії АН СРСР та завідувача кафедри електрохімії Московського університету.

Пр.:

Проблема непосредственного превращения химической энергии топлива в электрическую. — М.: Изд-во АН СССР, 1947. — 145 с.; Квантовая химия: Курс лекций, прочитанных в ОГУ. — М., 1962. — 783 с.; Кинетика и катализ химических и электродных процессов. — Ереван: Изд-во АН Арм. ССР, 1984. — 385 с.; Теория инерциального поля и квантовой корреляции / Давтян О. К., Карамян Г. Г. — Ереван: Изд-во АН Арм. ССР, 1987. — 134 с.; Теория фундаментального поля. — Ереван: Айастан, 1995. — 312 с.

Літ.:

Учені вузів Укр. РСР. — С. 137; Васильев Ю. Б. Топливные элементы // Химия и жизнь. — 1966. — № 4. — С. 34-38; Прут И. День науки и техники [Одесский военный округ] // Красная звезда. — 1964. — 19 мая; Багоцкий В. С., Флеров В. Н. Новейшие достижения в области химических источников тока. — М.; Л.: Госэнергоиздат, 1963. — 256 с.; Коритников В. П., Гогоці Г. А. Энергетика майбутнього // Наука і життя. — 1961. — № 1. — С. 14-18; Гуревич И. Г. Современное состояние развития топливных элементов // Инж.-физ. журн. — 1958. — Т. 1, № 2. — С. 75-88; Юрьев. Топливо не будет гореть // Знание — сила. — 1958. — № 3. — С. 1-7; Кинетика реакций алкилирования кольцевых и бариевых хелатов ацетоуксусного эфира / Е. С. Супринович, Т. К. Чумаченко, А. Е. Деркач, Г. В. Резчик // XIV Украинская республиканская конференция по органической химии: Тез. докл. — Одесса, 1982. — С. 962; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

В. Ю. Баклан

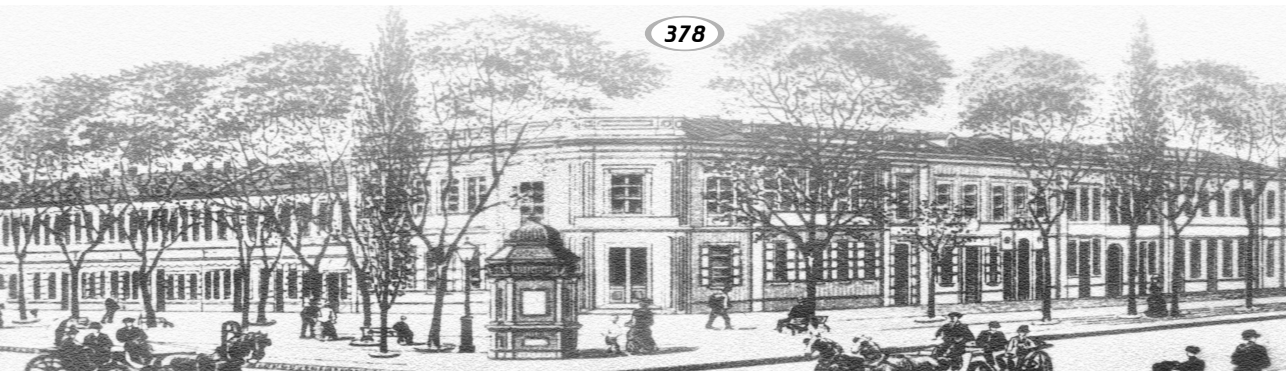

ДЗИГОВСЬКИЙ Олександр Миколайович

Історик, археолог

О.М.Дзиговський народився 15 лютого 1953 р. у місті Гайвороні Кіровоградської обл. в родині робітників. В 1970 р. вступив на історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, котрий закінчив у 1975 р.

Трудову діяльність почав у Олександрівській восьмирічній школі Комінтернівського р-ну Одеської обл., де в 1975 — 1976 рр., працював вчителем історії. З 1976 р. працював в Інституті археології АН УРСР на посаді старшого лаборанта (1976 — 1982 рр.), молодшого наукового співробітника (1982 — 1989 рр.). У 1988 р., під науковим керівництвом доктора історичних наук, професора В.Д. Барана, захистив кандидатську дисертацію “Позднесарматские племена Северо-Западного Причерноморья (по материалам могильников)”. В 1989 — 1994 рр., працює в Інституті археології АН УРСР — НАН України на посаді наукового співробітника,

а у 1994 — 2000 рр. — старшого наукового співробітника. В 1993 р. О.М. Дзиговський починає викладати на історичному факультеті Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, спочатку за сумісництвом, а з вересня 2000 р. постійно працює на посаді доцента кафедри археології та етнології України. У 2003 р. захистив докторську дисертацію “Історія сарматів Карпато-Дніпровського регіону”. З 2004 р. — професор кафедри археології та етнології України.

Область наукових інтересів О.М. Дзиговського — історія та археологія кочовиків євразійських степів доби раннього залізного віку, зокрема, сарматських племен Північного Причорномор’я. З даної проблематики ним опубліковано понад 60 наукових праць.

О.М. Дзиговський — член спеціалізованої вченої ради з захисту докторських дисертацій при історичному факультеті Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.

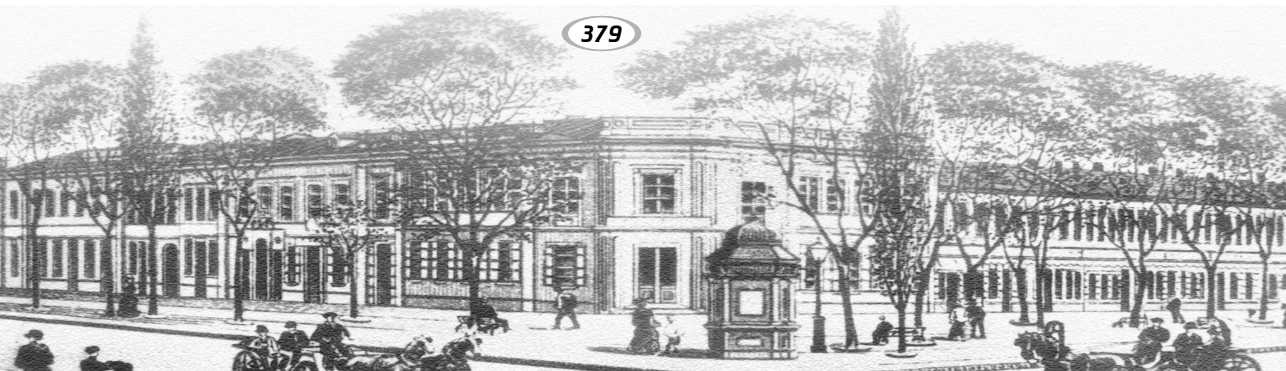
Пр.

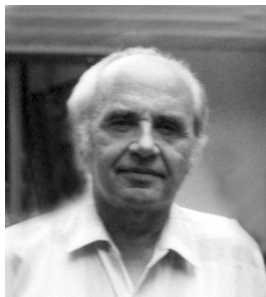
Сарматские памятники Северо-Западного Причерноморья // Памятники древних культур Северо-Западного Причерноморья. — К., 1982; Могильник сарматської знаті поблизу античної Тіри // Старожитності Причорномор’я. — Одеса, 1995; Хронологія сарматських древностей левобережжя Нижнього Дністра // Никоний и античний мир Северного Причерноморья. — Одеса, 1997; Социальная структура сарматского общества Северо-Западного Причерноморья // Зап. іст. фак. ОДУ. — Одеса, 1997. — Вип. 5 ; Сарматы Северо-Западного Причерноморья в произведениях античных авторов // Древнее Причерноморье. — Одеса, 1998; Скотарі та землероби південного заходу України на рубежі ер: До пробл. трансформації госп-ва кочовиків // Південь України: Четвертий Міжнародний конгрес українців (Одеса, 1999): Доп. та повідомлення. — Одеса, 1999; Сарматські старожитності південного заходу України // Археологія та етнологія Східної Європи. — Одеса, 2000; Культура сарматів Північно-Західного Причорномор’я — Одеса, 2000; Очерки истории сарматов Карпато-Днепровских земель. — Одеса, 2003; Sarmatians on the West of the Eurasian Steppe belt: The beginning of story // BAR International Series 1224. 2004.

Літ.

60 років Інституту археології НАН України. — К., 1994. — С. 54.

І.С. Гребцова

ДИХАН Михайло Дмитрович

*Юрист, історик Болгарії,
болгарської діаспори України*

Людина може вважати свою долю щасливою лише тоді, коли їй вдалося реалізувати свої природні дані, свою сутність. А ця сутність найбільш яскраво проявляється лише в тому випадку, коли людина обрала вдалу професію, яка дає їй можливість виразити свої духовні і фізичні сили. Михайло Дмитрович Дихан говорить, що він з'явився на світ з тим, щоб удосконалювати його навколо себе і свій внутрішній світ.

У 1983 р. в монографії за редакцією Л. М. Кравчука М. Д. Дихана відзначили як одного з ведучих суспільствознавців України (Ідеологическая работа. — К., 1983. — Вып. 3. — С. 306-307). У 1985 р. центральний історичний журнал Болгарії “Исторически преглед” присвятив велику статтю 60-річчю професора М. Д. Дихана, в якій його назвали одним з видатних радянських істориків-болгаристів (1985. — № 3. — С. 94-96).

Михайло Дмитрович Дихан народився 25 серпня 1925 р. в с. Благовому Іванівського р-ну Одеської обл. в родині болгар, предки яких у першій половині XIX століття, рятуючись від звірств турок, втекли до Росії. Це важливий фактор у його біографії, який у значній мірі визначив згодом основну проблематику його наукових досліджень і громадську діяльність. Його батьки були селянами, в роки радянської влади батько був головою колгоспу в рідному селі, мати — колгоспницею.

М. Д. Дихан закінчив 7 класів болгарської школи. Його вчителями були болгарські політемігранти, учасники Вересневого повстання 1923 р. У 1939 р. він вступив до Бобринецького сільськогосподарського технікуму (Кіровоградська обл.), 5 липня 1941 р. в неповні 16 років, він добровільно вступив до лав Ольшанського винищувального батальйону і брав

участь у боях під Первомайськом. Після першого поранення 25 серпня 1941 р. він з 1942 р. брав участь у обороні Кавказу, у звільненні України в складі 1-го і 4-го Українських фронтів і 28 жовтня, в день звільнення України від німецько-фашистських загарбників, його в четвертий раз важко поранили на українсько-словацькому кордоні. Йому ампутували ногу. В липні 1945 р. М. Д. Дихан демобілізувався з армії і його визнали інвалідом Вітчизняної війни 1 гр. За участь у війні нагороджений 5 орденами і 16 медалями.

Після війни він з відзнакою закінчив Одеський культурно-освітній технікум і в 1946 р. його зарахували до юридичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка.

З 1951 до 1954 р. М. Д. Дихан працював адвокатом в Одеській обл. Однак ця професія не припала йому до душі. Він був учителем історії в одній із одеських середніх шкіл.

З 1956 р. М. Д. Дихан почав займатися науковими дослідженнями. В 1961 р. в Інституті історії АН України він успішно захистив кандидатську дисертацію “Участие трудящихся болгар и гагаузов Юга Бессарабии в Великой Октябрьской социалистической революции и в борьбе с интервентами в 1917—1920 гг.” Його дисертацію опублікували в Софії. У цьому ж році М. Д. Дихана зарахували на посаду викладача Одеського медичного інституту. (Варто зауважити, що у квітні 1960 р. М. Д. Дихана запросили до Інституту історії АН Молдавії і зарахували за конкурсом на посаду молодшого наукового співробітника. Але його доповідь на ювілейній сесії АН МРСР 28 липня 1960 р. на честь 20-річчя звільнення Бессарабії була оцінена як буржуазно-націоналістична і за рекомендацією ЦК Компартії Молдавії його звільнили з інституту і цілий рік він був без роботи.)

У 1961—1965 рр. М. Д. Дихан викладав історію КПРС, науковий комунізм в Одеському медичному інституті, з 1965 до 1972 р. — працював доцентом кафедри наукового комунізму Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. З 1972 р. очолював кафедру нової і новітньої історії університету. В 1972 р. М. Д. Дихан успішно захистив докторську дисертацію на тему “Участие болгарских интернационалистов в гражданской войне и в социалистическом строительстве в СССР”.

У 1969 р. керівництво Болгарії нагородило його орденом Кирила та Мефодія 2 ст. за вклад у болгарську історичну науку.

З 1975 до 1990 рр. Михайло Дмитрович Дихан очолював в Одеському інституті народного господарства (нині Одеський економічний університет) кафедру наукового комунізму.

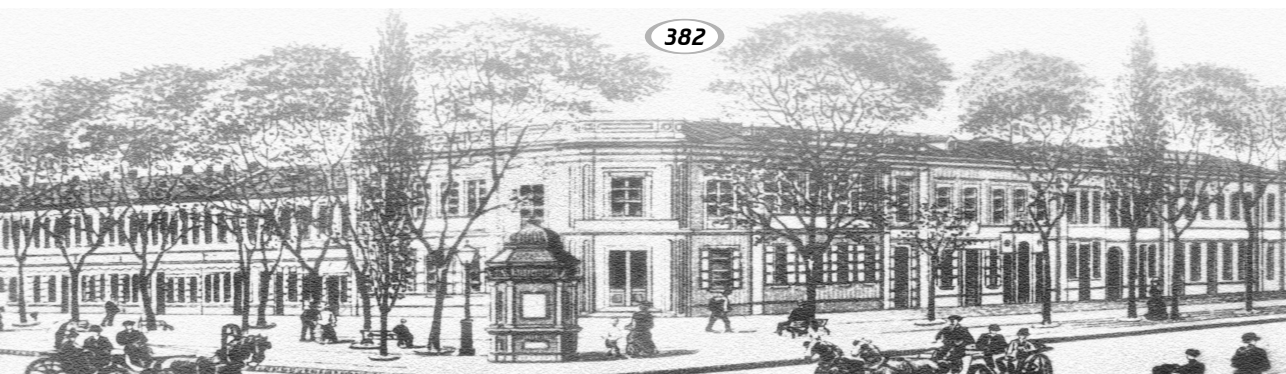
В 1987—1988 рр. М. Д. Дихан працював професором Софійського електротехнічного інституту та виступав з лекціями у вузах і науково-дослідних інститутах майже у всіх великих містах Болгарії. Його відрядили до країни на 6 місяців, але за проханням болгар він працював там 1,5 року.

З 1960 до 1991 р. Михайло Дмитрович 25 разів відвідував Болгарію з метою збору архівних матеріалів для своїх досліджень, заради публікації книг і участі в наукових конференціях. Він був бажаним гостем на болгарському телебаченні і радіо, став одним із творців документального фільму Болгарської телестудії “Забравените Болгари” (1991). За ініціативою М. Д. Дихана в 1991 р. відправили листа президентові Болгарії Жельо Желеву про поновлення діяльності Генерального консульства Болгарії в Одесі. Консульство поновили. В 1991 р. Михайло Дихан очолив Одеську делегацію болгар на Першому міжнародному конгресі болгар за участю представників 18 держав. 1 грудня 1991 р. М. Д. Дихана обрали членом Настоятельства міжнародної асоціації болгар від України.

У 1993 р. за сімейними обставинами він емігрував до США. Але не поривав зв'язків з рідною Одесою, з Одеським болгарським культурним дружеством і газетою болгар “Роден край”.

24 листопада 1997 р., не витримавши розриву з батьківщиною, він повернувся до Одеси і в той же час включився до життя краю, став довіреною особою кандидатів у народні депутати Верховної Ради України, президента Асоціації болгарських дружеств і організацій України Ф. Каражекова та К. Мерлича. З серпня 1998 до липня 1999 р. М. Д. Дихан — професор кафедри теорії держави і права Одеської національної юридичної академії.

М. Д. Дихан автор 25 монографій, науково-популярних книг, нарисів

та спогадів. Він надрукував біля 250 наукових робіт у журналах Москви, Києва, Кишинєва, Софії, Торонто (Канада) і більше 500 статей і бесід у різних газетах Одеси, Софії, Кишинєва, Сан-Франциско, Варшави та ін.

Високу оцінку в болгарській і радянській історіографії отримали монографії професора М. Д. Дихана про участь болгарської політичної еміграції у радянському будівництві в Україні в 1924—1929 рр., які були надруковані в Києві в 1973 р. і в Софії в 1977 р.

М. Д. Дихан займався проблемами революційних зв'язків між Болгарією і Росією в новий і новітній час, а також періодом болгарського відродження. Разом з А. Д. Бачинським він опублікував три книги з цих проблем в Одесі (1965, 1969, 1991). Також вони знайшли та опублікували особистий паспорт і інші документи вождя національно-визвольного руху Болгарії Г. Р. Раковського. Книги М. Д. Дихана “Дай руку, другар” і “Солдат трех революцій” були удостоєні дипломів у Москві як кращі популярні книги.

Разом з тим М. Д. Дихан, будучи зв'язаний з марксистською методологією, змушений був йти на компроміс зі своїми поглядами на історичні процеси в Росії, Болгарії та Радянському Союзі. Він дуже сподівався, що в цьому плані відбудуться зміни і він зможе відносно об'єктивно розглядати ті історичні проблеми, які входили в коло його наукових інтересів. За останні роки він написав 11 книг, дві з яких побачили світ у 1998 і 2000 рр. Незважаючи на те, що в останні десятиріччя відбулися значні зміни в оцінці минулих подій, фактичний матеріал та деякі оцінки розвитку відношень між Болгарією і Росією, Радянським Союзом зберігають свою значимість.

У США з 1995 до листопада 1997 р. він написав 7 монографій з історії болгарської діаспори в Україні і Молдавії. В Одеському видавництві “Маяк” у 1998 р. вийшла перша частина його книги “Писатели — българи в Украина”, яку високо оцінила болгарська літературна критика. В 2000 р. в Софії опублікували книгу М. Д. Дихана “Великомученица Македония”. Рукописи його книг з історії кримських болгар і переселення болгар до Росії в ХІХ ст. чекають свого видання в Сімферополі й Одесі. Вже в Одесі М. Д. Дихан написав книгу нарисів “Вернись, вернись ты в

отчий дом”, історію Одеського болгарського культурного дружества в зв’язку з його 10-річчям у 1999 р. і історію с. Задубаєвки.

На прохання Болгарського військового видавництва в 1987 р. в Софії вийшла з друку книга М. Д. Дихана “Я никак не хотел умирать”, яку високо оцінили літературна критика та читачі.

Професор М. Д. Дихан новатор у самому потаємному смислі слова, тому що його фундаментальні праці присвячені історії Болгарії і болгарської діаспори в СРСР, Україні, Молдові, історії болгарського відродження та звільнення від турецького ярма, російсько-болгарських і радянсько-болгарських революційних і культурних зв’язків. Вони відзначають новий етап, новий методологічний напрямок у розвитку історичної науки.

Мужність, любов до рідного краю, до свого народу спонукали його і близьких йому друзів П. Недова та І. Мещерюка в 60-ті рр. звернутися до ЦК КПРС з листом з приводу насильницької асиміляції болгар СРСР, втрати ними рідної мови, культури, традицій, національної самобутності. Чинovníк ЦК відповів, що це справа народу, то нехай він і просить про це. Спроможний пережити дні і ночі творчого горіння, глибоко переживаючи долю болгарської діаспори в СРСР, вчений М. Д. Дихан став лідером болгарського національного руху в Україні і в червні 1989 р. разом із журналістом В. Кір’язовим створив Одеське болгарське культурне дружество і став його почесним головою. Дружество домоглося у місцевої влади дозволу на видання щотижневої болгарської газети “Роден край” і щотижневих півгодинних програм на обласному телебаченні та радіо.

М. Д. Дихан проявив себе як прекрасний педагог і вихователь. Де б не викладав М. Д. Дихан, де б не читав публічні лекції, він завжди привертав увагу своїх слухачів, захоплював їх і викликав задоволення та запал. Щодо товариства “Знання”, то з 1952 р. він прочитав тисячі лекцій у всіх болгарських селах Одеської обл. болгарською мовою. М. Д. Дихан є автором історії Болграда та чотирьох сіл у Болградському та Арцизькому р-нах (История городов и сел Украины. Одесская обл. — К., 1972).

Під керівництвом професора було захищено п’ять кандидатських дисертацій з історії Болгарії. Апогеєм у громадській діяльності професора

М. Д. Дихана стало відкриття в Одесі 24 травня 1999 р. Всеукраїнського болгарського культурного центру.

У процесі національного відродження болгар СРСР, України та Молдавії, він безперечно є лідером. Недаремно, вітаючи його з 70-річчям у 1995 р., Одеське болгарське культурне дружество, Дружество істориків-болгаристів Молдавської АН, Одеська болгарська діаспора назвали його патріархом болгар України. Ця скалічена війною на самому початку свідомого життєвого шляху людина, що пересувається уже 56 років на мільйонах, — один з останніх захисників рідної землі, хто зв'язує нас з минулою епохою, минулим життям.

Інтелігентний у найбільш високому розумінні цього слова, шанувальник оперної та класичної музики, російської та болгарської поезії, чуйний, доброзичливий, він здобув любов і повагу своїх студентів, колег, болгар всієї України, популярність у самій Болгарії.

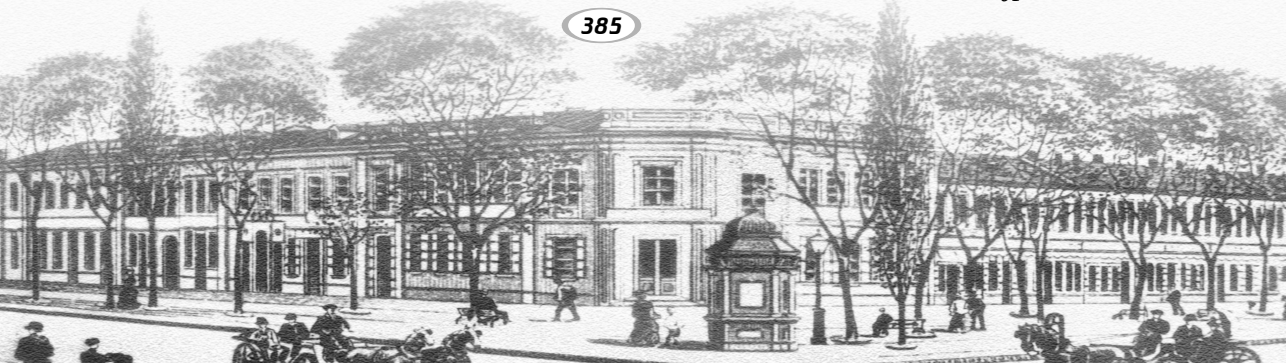
Пр.:

Дай руку, другар / М. Д. Дыхан и др. — Одесса: Маяк, 1965; Справжні другари. Истински другари / М. Д. Дыхан, А. Д. Бачинський. — Одеса: Маяк, 1969. — Укр. та болг. мовами; Асен Христов. — Одеса: Маяк, 1969; Бесарабските българи в Октомврийската революция и гражданската война. — София, 1971; Октябрь и болгарские интернационалисты / М. Д. Дыхан и др. — М., 1972; То же. — София, 1973; Солдат трех революций / М. Д. Дыхан и др. — Кишинев, 1972; Болгари-політемігранти в соціалістичному будівництві на Україні. 1924-1929 рр. — К., 1977; Участието на българските політемігранти в изграждането на социализм в Украина. 1924-1929. — София, 1977; Никак не ми се умираше. — София, 1987; Писатели-българи в Украина. — Одеса: Маяк, 1998; Великомученица Македония. — София, 2000.

Літ.:

Историки-слависты СССР: Библиогр. словарь-справочник. — М., 1981; Балканистика в Украинской ССР: Библиогр. указ. 1917-1980. — К., 1983; Славчева Ц. Историческата българистика в чужбина. 1944-1980: Библиогр. справочник. — София, 1983; То же. — 1987; Професор-доктор Михаил Дыхан на 60 години // Исторически преглед. — 1985. — № 3. — С. 94-96; Славяноведение в СССР. — М., 1989; Славяноведение в СССР. — Нью-Йорк: Норман Росс, 1993; Грек И., Червенков Н. Българите от Украина и Молдова. Минало. Настояще. — София, 1993; Патриарха на Украинска България. Михаил Дмитриевич Дыхан на 70 години // Роден край. — 1995. — 24 авг.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

О. О. Сурілов

ДІДЕНКО Віктор Дмитрович

Математик

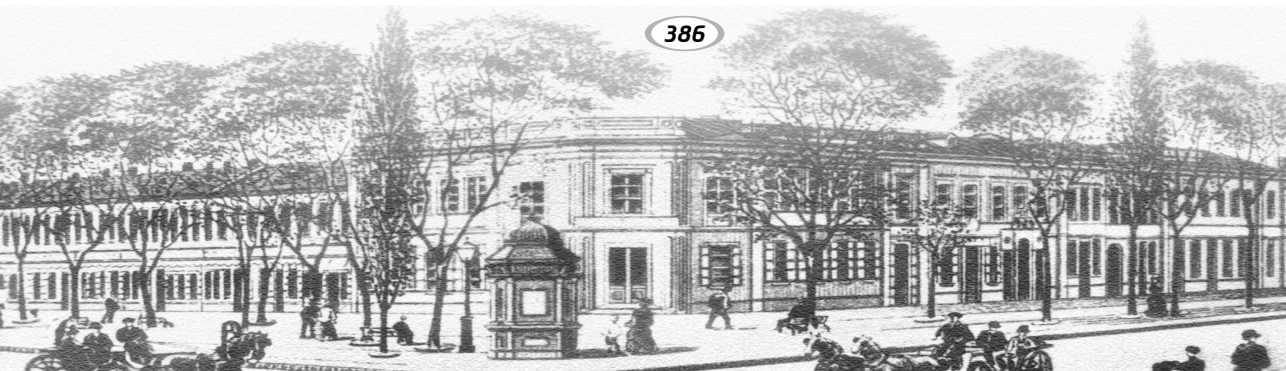
Народився 12 березня 1954 р. у с. Веселий Кут Арцизького р-ну Одеської обл. У 1976 р. закінчив механіко-математичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. У 1979 р. захистив дисертацію на звання кандидата фізико-математичних наук, а в 1994 р. — докторську у галузі математичного аналізу та диференціальних рівнянь.

Одержував гранти для досліджень від Німецького наукового товариства (DFG — 1993, 1995), від Італійського наукового товариства (CNR — 1994), дослідницьку стипендію від Німецького товариства академічних обмінів (DAAD — 1995). У 1984—1985 та 1989—1990 рр. перебував на стажуванні в Технічному університеті м. Карл-Маркс-Штадт (колишня НДР). У 1996 р. отримав почесне звання Соросівського доцента. Крім того, отримував гранти для участі у міжнародних конференціях у Варшаві (Польща), Гамбургу, Берліні, Хемніці (Німеччина), Единбургу (Шотландія).

З 1979 р. до цього часу працює в Одеському університеті. В 1996—1997 рр. деякий час працював у Технічному університеті міста Хемніц (Німеччина), викладав математичний та функціональний аналіз, а також проводив дослідження у галузі інтегральних рівнянь. Надрукував близько 40 наукових робіт у наукових журналах.

Пр.:

Задача приближенной факторизации матриц и ее приложения // Мат. заметки. — 1984. — Т. 36, № 3. — С. 341-350; Об одном прямом методе решения задачи Гильберта // Mathematische Nachrichten. — 1987. — Т. 133. — S. 317-342; Approximate Solution of Bisingular Integro-Differential Equations // Zeitschrift für Analysis und ihre Anwendungen. — 1992. — Vol. 11, № 2. — S. 199-213; On the Stability of some Operator Sequences and Approximate Solution of Singular Integral Equations with Conjugation / Didenko V. D., Silbermann B. // Integral Equations and Operator Theory. — 1993. — Vol.

16. — P. 224-243; Approximation methods for singular integral equations with conjugation on curves with corners / Didenko V. D., Roch S., Sibermann B. // SIAM Jour. of Numerical Analysis. — 1995. — Vol. 32, № 6. — P. 1910-1939.

Літ.:

Who is Who in the World. — 11-th Ed. — New-York: Marquist, 1993; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ДЛОЖЕВСЬКИЙ Сергій Степанович

*Археолог, краєзнавець,
літературознавець, мовознавець*

Народився в Кам'янці-Подільському 22 вересня 1889 р. у родині вчителів. У 1907 р. закінчив кам'янець-подільську класичну гімназію з золотою медаллю. У 1911 р. — історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира з дипломом першого ступеня. З 1 серпня 1911 р. викладав у київській чоловічій гімназії латинську мову.

З 1 січня 1912 до 1 березня 1914 р. — професорський стипендіат. У березні-квітні 1914 р. склав іспити і став магістром класичної філології. За ці роки прослухав шість триместрів лекційних курсів на філософському факультеті Лейпцігського університету. Слухав лекції з психології, класичної філології, загального мовознавства професорів К. Бругмана, Беґе, Гейнца, Зюсса, Мартіні.

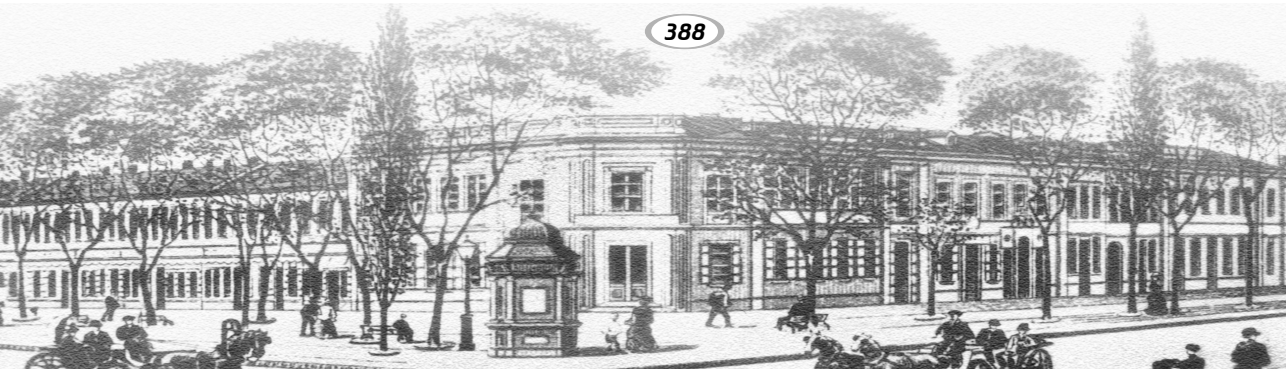
З 1 серпня 1914 до 10 листопада 1916 р. С. С. Дложевський — приват-доцент кафедри класичної філології Київського українського університету. З 1915 р. — член товариства Нестора-Літописця. 1 вересня 1916 р. став доцентом університету, 1 грудня 1917 р. — деканом Київського народного університету. Влітку 1918 р. брав участь у формуванні Таврійського університету у Ялті; 1 серпня 1918 р. викладав на кафедрі давньої історії; 1 жовтня 1918 р. став екстраординарним професором у Київсько-

му українському університеті з історії класичної філології. У 1919 р. С. С. Дложевський переїхав до Одеси, де 1 лютого став приват-доцентом Одеського університету, а 1 травня 1920 р. — професором Губоміну. З 1 вересня того ж року С. С. Дложевський працював в Інституті народної освіти професором кафедри української мови. З 14 вересня 1921 р. він — директор Археологічного музею та професор Археологічного інституту, у 1922 р. — член правління Будинку вчених в Одесі. З осені 1923 р. викладав на робітничому факультеті при Інституті народної освіти. Одночасно був головою Одеської комісії краєзнавства при ВУАН, керівником археологічної секції, з весни 1927 р. — також керівником секції по вивченню грецької нацменшості в УРСР, у травні цього ж року призначений уповноваженим Наркомату зовнішніх справ СРСР та Чехословаччини в Одесі у справах повернення майна установам і громадянам.

З 1925 р. С. С. Дложевський — декан факультету соцвиховання, член правління Інституту народної освіти, з 1926 р. — член Наукового товариства, дійсний член Одеської філії Української асоціації сходознавства. С. С. Дложевський брав активну участь у наукових з'їздах та конференціях: 1926 р. — у музейній нараді в Харкові; 1927 р. — презентував археологів Одеси на Першому Всеукраїнському з'їзді сходознавців у Харкові; 1928 р. був запрошений на конгрес з проблем етрускології до Італії; 1929 р. він зробив доповідь про розкопки в Ольвії на Першому Міжнародному археологічному з'їзді в Берліні, присвяченому 100-літньому ювілею Німецького державного археологічного інституту, був обраний дійсним членом цього інституту.

С. С. Дложевський — автор наукових праць з історії античної археології, епіграфіки, історії Давнього Риму. Неодноразово брав участь у розкопках стародавнього грецького міста Ольвії, робив археологічні розвідки в с. Трояни, Червоні Маяки, Біляевка на Дністрі. Читав спецкурси та спецсеминари з історії грецької та давньої римської культури. Відомі його роботи з музеєзнавства, літературознавства, мовознавства, зокрема історії української мови. Зробив значний внесок в організацію Одеської комісії краєзнавства, діяльність якої мала важливе значення у справі вивчення історії краю.

Помер С. С. Дложевський 23 жовтня 1930 р.

Пр.:

Проблемы возникновения относительных предложений. — К., 1915; Проблемы международного языка. — Одесса, 1921; К истории античной Менипеи. — Одесса, 1921; Принципы и методы музейного дела. — Одесса, 1921; Територія Південної України щодо її зв'язків зі стародавнім малоазійським культурним комплексом: Ольбія та Мілет // Східний світ. — 1928. — № 2; Про археологічні розкопки в Ольбії в рр. 1924, 1925, 1926 // Там же. — № 3/4; Звіт про діяльність секції археології з 01/XI 1925 р. по 01/V 1930 р. // Вісн. Одес. комісії краєзнавства при УАН. — Одеса, 1930. — Ч. 4/5; Секція археол.; Новий напис Одеського історично-археологічного музею, з садиби, де рр. 1891-1899 жив А. О. Скальковський // Там же. — С. 47-49; Епіграфічні дрібниці // Там же. — С. 49-59; Новий ольбійський декрет на честь Агатокла-евоката // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія. — К., 1927; Звіт про роботу секції для вивчення грецької нацменшості на Україні // Вісн. Одес. комісії краєзнавства при УАН. — Одеса, 1930. — Ч. 4/5; Секція для вивч. грец. нацменшості на Україні. — Вип. 1. — С. III.

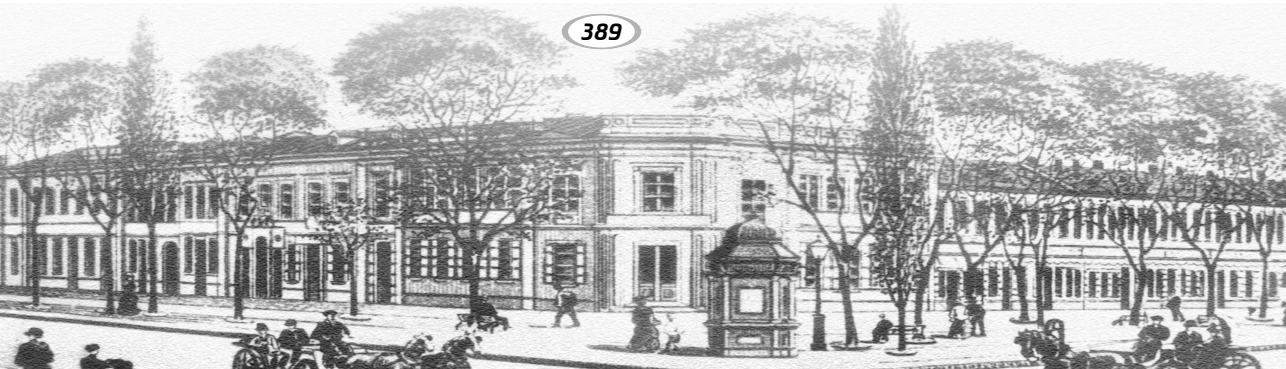
Літ.:

Дложевський С. С. (Некролог) // Сообщ. Гос. академии истории материальной культуры. — 1931. — № 1. — С. 32; Шовкопляс І. Г. Дложевський С. С. // Рад. енциклопедія історії України. — К., 1970. — Т. 2. — С. 35; Боровой С. Я. Одесский археологический институт // 150 лет Одесскому археологическому музею АН УССР: Тез. докл. юбил. конф. — К., 1975. — С. 5; Дложевський С.С. // УРЕ. — К., 1979. — Т. 3. — С. 389; Попова Т. Н., Гребцова И. С. Одесская комиссия краеведения: к вопросу о преемственности традиций научных обществ // 150 лет Одесскому обществу истории и древностей: Тез. докл. юбил. конф. 27-28 окт. 1989 г. Одесса. — Одесса, 1989. — С. 37-39; Корпусова И. В. С. С. Дложевский и Одесская комиссия краеведения // Там же. — С. 39-41; Тронько П. Т. Розвиток краєзнавства на Одещині: традиції і сучасність // Одесі — 200. — Ч. 2. — С. 78-80; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. Р-1593, оп. 1, спр. 126 (Особиста справа С. С. Дложевського).

О. А. Бачинська

ДМИТРІЄВА Світлана Іванівна

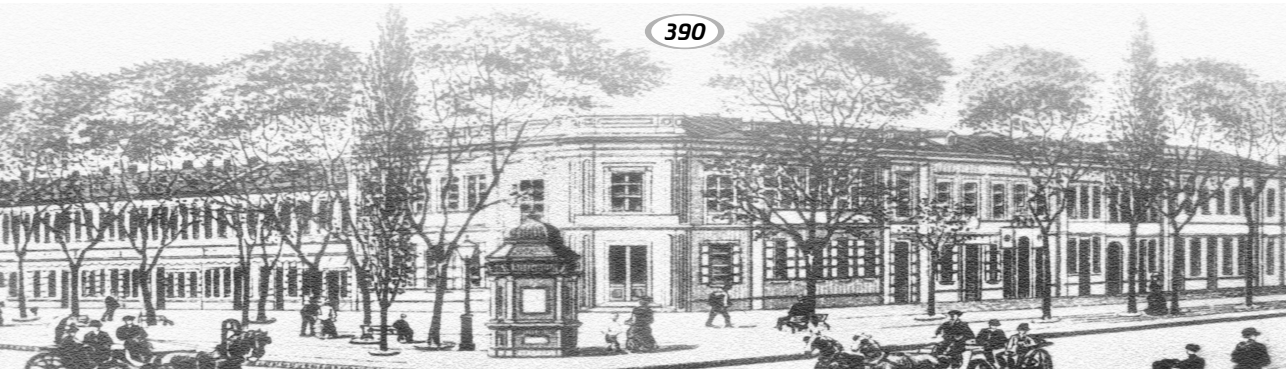
Філософ, соціолог

Народилася 23 березня 1940 р. у Слюденці Іркутської обл. Закінчила Одеський державний університет за спеціальністю “історія” у 1962 р. Після цього працювала вчителем СШ № 21 в Одесі, у 1964—1974 рр. — завідувачем відділу шкільної молоді Одеського обкому комсомолу.

У 1974 р. вступила до аспірантури при історичному факультеті ОДУ, кандидатську дисертацію “Возрастание роли ВЛКСМ в развитии общественно-политической активности молодежи в условиях зрелого социализма” захистила достроково та з 1977 р. стала працювати старшим викладачем, а з 1979 р. — доцентом ОДУ. У 1991 р. С. І. Дмитрієву призначено професором.

Світлана Іванівна Дмитрієва створила наукову школу з проблеми “Соціальна відповідальність особистості”. Сьогодні в різних вузах Одеси працюють 11 кандидатів наук, науковим керівником яких була С. І. Дмитрієва. У списку її наукових праць понад 120 публікацій, серед них три монографії, два навчальних посібники. Наукові статті опубліковано в Угорщині, Німеччині, Австралії. С. І. Дмитрієва є членом фахової ради Міністерства України з ліцензування закладів післядипломної освіти. Вона — член Вченої ради обласної наукової бібліотеки, Інституту соціальних наук, Одеського національного університету. У 1998 р. її обрано членом президії Всеукраїнського комітету миру, вона — член президії обласної Асоціації жінок.

С. І. Дмитрієва є справжнім новатором у сучасній системі освіти України: з її ініціативи в 1996 р. відкрито новий підрозділ університету — Інститут післядипломної освіти, який за 4 роки став одним із економічно найпотужніших і сучасних з педагогічних технологій. С. І. Дмитрієва стала фундатором такого структурного підрозділу університету як Ко-

ледж підприємництва та соціальної роботи. З її ініціативи авторський колектив вчених університету та педагогів-новаторів створив унікальну модель навчально-наукового комплексу “Школа — коледж — університет”, аналогів якої немає в Україні. Перевага нової моделі: скорочення терміну навчання на один рік при отриманні диплома спеціаліста, раннє професійне самовизначення та розширення діапазону професійного вибору молоді, значний економічний ефект. Нова модель набула визнання в освітянському середовищі та високої оцінки Міносвіти України. Наказом міністра освіти України 1999 р. комплексу надано статусу експериментальних майданчиків, а С. І. Дмитрієву призначено науковим керівником експерименту. С. І. Дмитрієва конкретними справами вносить вагомий внесок у розвиток освіти та науки незалежної України. Вона стала заслуженим працівником освіти України.

Пр.:

Социальная ответственность подрастающего поколения как фактор общественного прогресса. — К.; Одеса: Вища шк., 1988. — 221 с; Формування професійної відповідальності шкільної молоді. — Одеса, 1992; Шляхи підвищення суспільно-політичної відповідальності молоді. — Одеса, 1993; Преемственность поколений и социальная ответственность молодежи. — М., 1996.

Літ.:

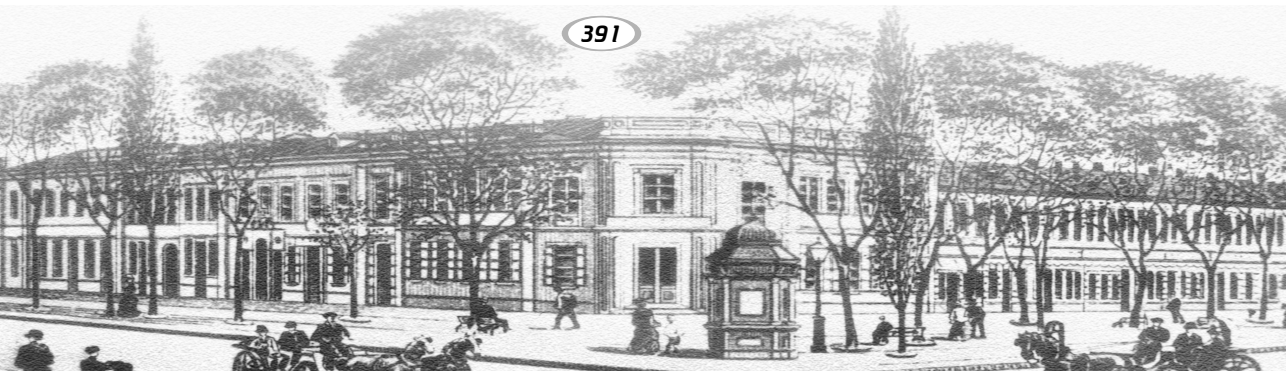
Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ДОБРОЛЮБСЬКИЙ Костянтин Павлович

Історик, спеціаліст з історії Франції

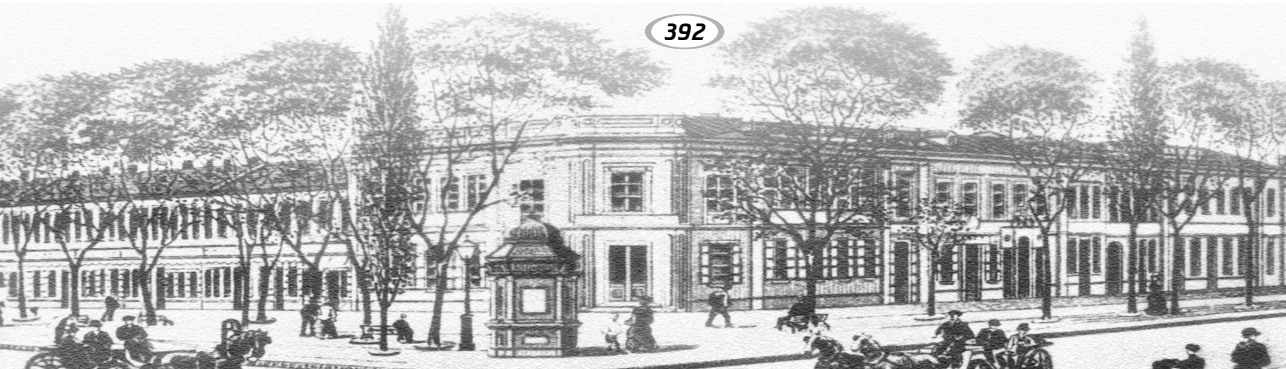
Народився 17 травня 1885 р. в с. Грачовка Оренбурзької губ. у сім'ї священика. Початкову і середню освіту здобув у духовному училищі й семінарії Оренбурга. 1906 р. пішов з семінарії, був членом нелегальних гуртків Оренбурга, а потім Казані, за що був висланий у 1908—1910 рр. до Великого

Устюга Вологодської губ. Повернувшись, вчився на історико-філологічному факультеті Казанського університету, далі — на філософському факультеті (відділ нової історії) Цюрихського університету. Закінчив вищу освіту в Новоросійському університеті 1915 р. і залишився в аспірантурі на кафедрі всесвітньої історії. Випускний (кандидатський) твір К. П. Добролюбського “Холопство у Стародавній Русі”. Науковими керівниками були професори В. Е. Крусман, а потім Є. М. Щепкін.

Після нетривалої мобілізації до армії (початок 1917 р.) К. П. Добролюбський викладав історію в гімназіях міста, у Військово-артилерійському училищі, Народному університеті. 1919 р. склав магістерський іспит. З 1920 р. провадив педагогічну діяльність у Новоросійському університеті, а після його закриття — в Інституті народної освіти в Одесі. З відновленням Одеського університету К. П. Добролюбський, працюючи на історичному факультеті, очолював кафедру нової історії (1934—1941, 1944—1953), був деканом історичного факультету (1940—1941, 1944—1953). Під час Великої Вітчизняної війни завідував кафедрою історії в педагогічному інституті Самарканда.

З перших років університетського навчання К. П. Добролюбський захопився вивченням історії Французької революції 1789—1794 рр. і зберіг вірність цій темі протягом усього свого життя, став одним з перших провідних радянських дослідників цієї теми. У 1934 р. йому було присвоєно без захисту дисертації вчений ступінь доктора історичних наук за опубліковане дослідження, присвячене економічній політиці термідоріанської реакції. Підсумком майже трьохдесятирічних досліджень автора стала його праця “Термідор. Нариси класової боротьби у Франції 1794—1795 рр.” (1949). Тут уперше в монографічному плані проаналізовано діяльність 48 секцій Парижа під час Термідоріанського перевороту, наведено дуже цінні історіографічний і джерельний огляди. Надзвичайно цікавими є праці К. П. Добролюбського про драматургію періоду Французької революції, що базуються на аналізі багатой колекції тогочасних п’єс, які зберігаються у Воронцовському фонді Наукової бібліотеки Одеського університету. У зв’язку зі звинуваченням К. П. Добролюбського наприкінці 30-х рр. у “політичній беззубості” чимало його праць залишились неопублікованими.

К. П. Добролюбський вів багаторічну плідну науково-дослідну діяльність. Започаткував у нашій країні школу істориків Французької революції. Його лекції з історіографії нової історії та інших курсів логічно вивірені, ретельно продумані, насичені аналізом та узагальненням чималого фактичного матеріалу, абсолютно позбавлені будь-яких ознак зовнішньої привабливості, розкривали перед слухачами процес наукових пошуків.

Дуже активною і різноманітною була суспільна праця К. П. Добролюбського — депутата Одеської міської ради (1939—1941, 1944—1947), голови правління Будинку вчених, члена обкому Спілки наукових працівників, улюбленого лектора робітничих та селянських аудиторій. К. П. Добролюбський був нагороджений орденом “Знак Пошани” і медаллю “За доблесну працю в роки Великої Вітчизняної війни”.

Помер К. П. Добролюбський у 1953 р.

Пр.:

Экономическая политика Кольбера // Ист. журн. — 1928. — № 10; Экономическая политика термидорианской реакции. — М.; Л., 1930; Конституція Французької республіки 1795 року // Наук. зап. Львів. ун-ту. Сер. історії. — 1946. — Т. 1., вип. 2; Термидор. Очерки классовой борьбы во Франции в 1794-1795 годах. — Одесса, 1949.

Літ.:

Добролюбський Костянтин Павлович // Рад. енциклопедія історії України. — К., 1970. — Т. 2. — С. 52; Завьялова И. В. Константин Павлович Добролюбский // Видные ученые Одессы. — Вып. 4/5. — С. 34-36; Очерки развития науки в Одессе. — С. 487-488; Боровой С. Я. Воспоминания. — М.; Иерусалим, 1993. — 384 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. 7951 (фонд К. П. Добролюбського).

З. В. Першина

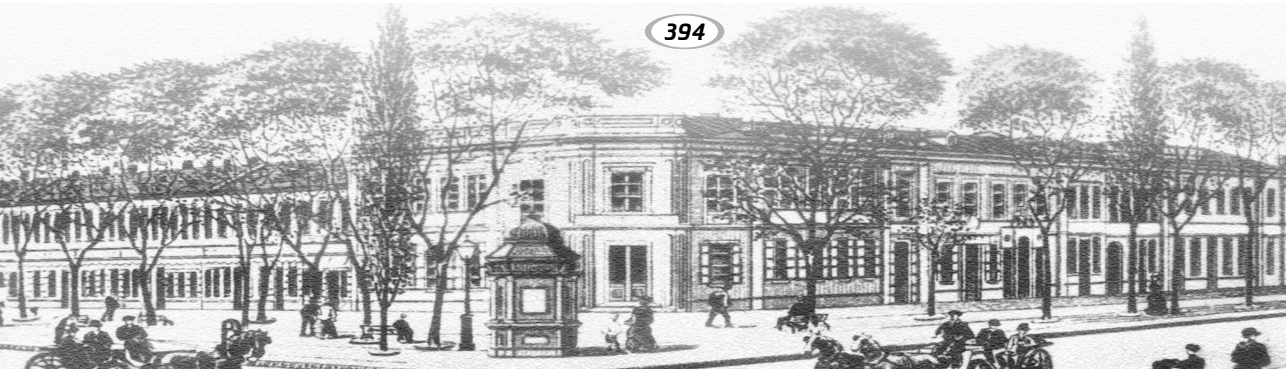
ДОБРОСЕРДОВ Дмитро Костянтинович

*Хімік, спеціаліст у галузі фізичної
та неорганічної хімії*

Д. К. Добросердов народився 24 жовтня 1876 р. у Самарі в родині священика. Завершив курс першої казанської гімназії у 1895 р. Восени цього ж року став студентом фізико-математичного факультету Казанського університету, закінчив його у 1899 р. з дипломом першого ступеня (кандидат) і золотою медаллю за експериментальне дослідження “О природе криогидратов”.

У галузі неорганічної і фізичної хімії спеціалізувався у професора Ф. М. Флавицького, органічної хімії — у професора О. М. Зайцева, з фізики — у професора Д. О. Гольдгаммера. Додатково прослухав курс вищої математики у професорів О. В. Васильєва, Ф. М. Суворова і О. Т. Котельникова. По завершенні навчання в Казанському університеті за рекомендацією професора Ф. М. Флавицького був залишений при університеті на три роки для підготовки до професорського звання з призначенням державної стипендії. Д. К. Добросердов з науковою метою був відряджений за кордон (1901–1911 рр.). Брав участь у конференціях природознавців, Менделєєвських з'їздах з хімії.

Протягом 1902 р. склав іспити на ступінь магістра хімії і здобув звання магістра. З 21 січня 1903 р. зарахований на посаду приват-доцента Казанського університету по кафедрі чистої хімії після читання пробних лекцій. Восени почав читати курс для хіміків “Фізико-хімічні методики”, спочатку як факультативний, а потім обов'язковий (1907–1912). Завдяки зусиллям Д. К. Добросердова була організована окрема лабораторія фізичної хімії (1912). З осені 1904 р. він викладав неорганічну хімію в Казанському ветеринарному інституті, завершив обладнання створеної ним лабораторії. З січня 1908 р. почав читати курс органічної хімії. В 1909 р. захистив магістерську дисертацію на тему “Исследование диэ-

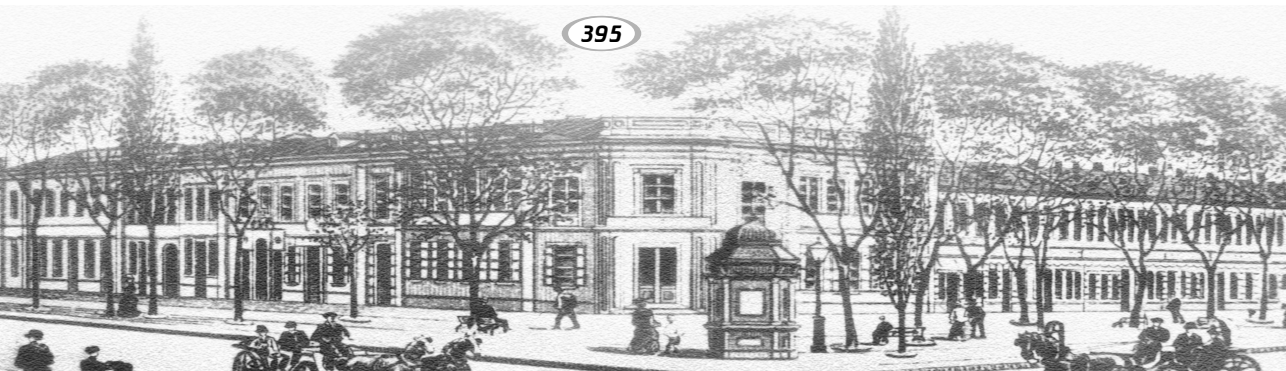
лектрической постоянной в связи с составом и строением” і здобув вчений ступінь магістра хімії (29 травня 1909 р.).

25 травня 1911 р. Д. К. Добросердов захистив докторську дисертацію на тему “Исследование диэлектрической постоянной смесей жидких неассоциированных органических растворителей” в Казанському університеті і здобув ступінь доктора хімії. 17 березня 1912 р. був переведений до Київського політехнічного інституту в зв'язку з обранням на посаду професора кафедри неорганічної хімії з дорученням читати відповідний курс на хімічному, механічному, інженерному і сільськогосподарському відділеннях (пізніше факультетах), був завідувачем лабораторій неорганічної, загальної хімії, якісного і кількісного аналізу.

Д. К. Добросердов брав участь у заснуванні народного університету — Політехнікуму, був засновником агрономічного і технохімічного факультетів. Читав курси неорганічної і органічної хімії в Київському хіміко-фармацевтичному інституті (з липня 1922 до 15 жовтня 1923 р.).

15 жовтня 1923 р. Дмитро Костянтинович переїхав до Одеси, працював в Інституті народної освіти, читав лекції з неорганічної, фізичної, аналітичної хімії, хімічної технології. Одночасно читав лекції в політехнічному інституті, технікумі прикладної хімії. В Одеському держуніверситеті він працював штатним професором, завідував кафедрою неорганічної хімії до останніх днів життя. В 1926 р. створив лабораторію неорганічної хімії, лабораторію якісного аналізу. В 1927 р. Д. К. Добросердов продовжив організацію і обладнання створених хімічних лабораторій і будівництво великої хімічної аудиторії на хімічному факультеті.

Д. К. Добросердов відомий своїми дослідженнями в галузі фізичної хімії, теорії розчинів, неорганічної хімії. Ним опубліковано понад 50 наукових робіт. Його дослідження діелектричної постійної різних розчинів та їх сумішей є основою вчення про діелектричну постійну, а добуті ним експериментальні дані увійшли у довідники, якими користуються вчені світу. Одеський період наукової праці вченого хіміка-неорганіка характеризується двома напрямками: питання модифікацій йодиду ртуті та її комплексних сполук з йодидами металів в залежності від валентності останніх і одержання гідратів галогенокисневих кислот з

тривалентними металами і вивчення їх властивостей. Разом з Т. Г. Ковальовим досліджував діелектричну постійну масел і жирів.

Д. К. Добросердов входив до складу оргкомітету по скликанню Першого Загальноукраїнського з'їду радіологів в Одесі, до складу Вченої ради інституту прикладної хімії і радіології в Одесі, займався популяризацією хімічних знань, читав лекції в Будинку вчених на різні теми, хімічній секції Товариства природознавців, був членом Російського фізико-хімічного товариства, переклав багато наукових праць з англійської, німецької, французької мов. На конференціях та з'їздах ним було прочитано понад 60 доповідей.

Помер Д. К. Добросердов в Одесі 1 серпня 1936 р.

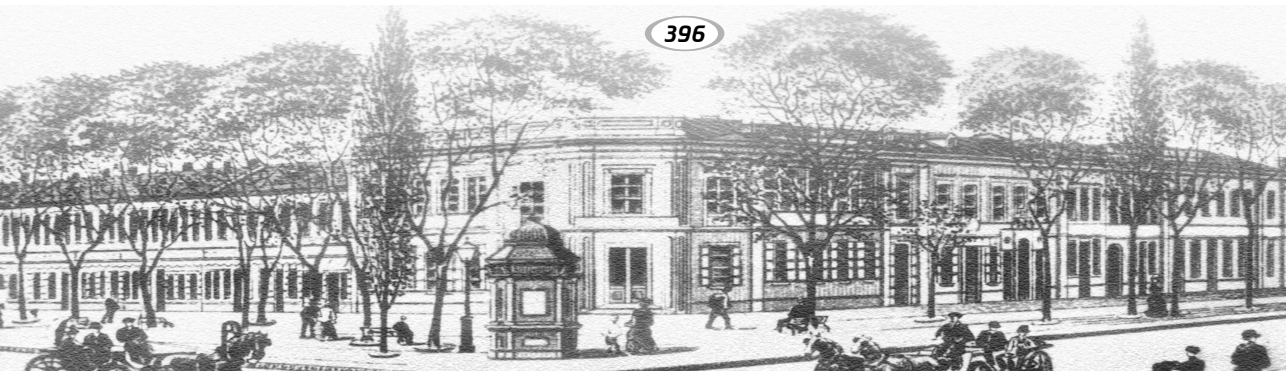
Пр.:

О двойных солях иодной ртути с иодистым никелем и кобальтом. — Казань, 1901. — 9 с.; О модификациях иодистой ртути // Журн. Рос. физ.-хим. о-ва. — 1901. — Т. 33. — С. 384-387; О диэлектрических свойствах простых веществ // Там же. — 1909. — Т. 41, № 8. — С. 1164-1171; О молекулярной рефракции органических соединений для лучей с бесконечно большой длиной волны. — Казань, 1909. — 89 с.; Исследование диэлектрической постоянной смесей жидких неассоциированных органических растворителей. — Казань, 1910. — 153 с.; Некоторые соображения о свойствах элемента № 87 (двизензия) и в возможности причины радиоактивности К и Рв // Укр. хим. журн. — 1925. — Т. 1, № 4. — С. 492-500; Новый метод прокаливания для количественного определения хлора в хлорнокислых растворах // Там же. — 1926. — Т. 2, № 1. — С. 15-19; Получение и свойства 15-тиводного гидрата хлорно-алюминиевой соли // Там же. — № 2. — С. 109-118.

Літ.:

Ковалев Т. Дмитрий Константинович Добросердов: Некролог // Журн. прикл. химии. — 1937. — Т. 10, № 9. — С. 1721-1724; Вибер В. А. Дмитрий Константинович Добросердов // Успехи химии. — 1938. — Т. 7, № 3. — С. 480-481; Добросердов Дмитро Костянтинівич // УРЕ. — К., 1966. — Т. 4. — С. 263; Добросердов Дмитро Костянтинівич // УРЕ. — К., 1986. — Т. 1. — С. 535; Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 3. — С. 31-34; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. П. Березіна

ДОДІН Євген Васильович

Юрист

Народився 27 січня 1931 р. у Томську у сім'ї робітників. У 1948—1953 рр. навчався на юридичному факультеті Одеського університету ім. І. І. Мечникова. З 1953 р. працював слідчим Одеської обласної прокуратури. З вересня 1956 р. — експерт-криміналіст Одеської лабораторії судових експертиз. З січня 1958 по 1965 р. Є. В. Додін працював викладачем, начальником юридичного циклу юридичних дисциплін Одеської школи міліції. У 1965 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук у Всесоюзному інституті юридичних наук на тему “Підстави адміністративної відповідальності”. З вересня 1965 до 1980 р. — старший викладач, доцент, професор, завідувач кафедри криміналістики, кримінального права і процесу Одеського університету. У 1975 р. захистив докторську дисертацію “Докази в адміністративному процесі”.

У 1977 р. присвоєне вчене звання професора, а в 1997 р. — почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України. У 1980—1989 рр. обіймав посаду начальника кафедри адміністративного права й управління Київської вищої школи МВС.

У серпні 1989 р. Є. В. Додін повернувся до Одеського університету на посаду професора кафедри адміністративного права та управління. В 1997 р. був призначений на посаду завідувача кафедри морського та митного права Одеської державної юридичної академії. Напрямки наукової діяльності на сучасному етапі — адміністративне право і процес, митне та морське право.

Є. В. Додін є автором більше ніж 200 наукових праць, з яких 4 монографії, 9 навчальних посібників, декілька розділів підручників та інших наукових праць у складі авторських колективів. Підготував понад 60 докторів та кандидатів наук.

Є. В. Додін — віце-президент Міжнародної асоціації мореплавців, арбітр Міжнародного морського та річкового суду, член Науково-консультативної ради Верховного Суду України, науковий консультант Верховної Ради України.

Пр.:

Доказательства в административном процессе. — М., 1972; Доказывание и доказательство в правоприменительной деятельности органов государственного управления. — К., 1975; Административные проступки на транспорте и их профилактика. — К., 1984; Административная деликтология. — Одесса, 1997; Административная деликтология. Часть общая. — Одесса, 1998.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ДРАГАН Григорій Сильвестрович

Фізик

Г.С. Драган народився 15 січня 1949 р. в с. Перельоти Балтського р-ну Одеської обл. Закінчив в 1965 р. Перельотську середню школу №1. В 1972 р. закінчив вечірнє відділення фізичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. З 1965 р. працював на заводі ім. Січневого повстання, з 1967 р. — лаборант Науково-дослідного інституту фізики ОДУ. Після закінчення університету (1972 р.) працював молодшим науковим співробітником, з 1974 р. старшим науковим співробітником науково-дослідної частини інституту, а з 1976 р. перейшов в науково-дослідний сектор кафедри теплофізики. З 1981 р. — асистент кафедри теплофізики, з 1982 р. — доцент, а з 2003 р. — на посаді професора кафедри теплофізики ОНУ.

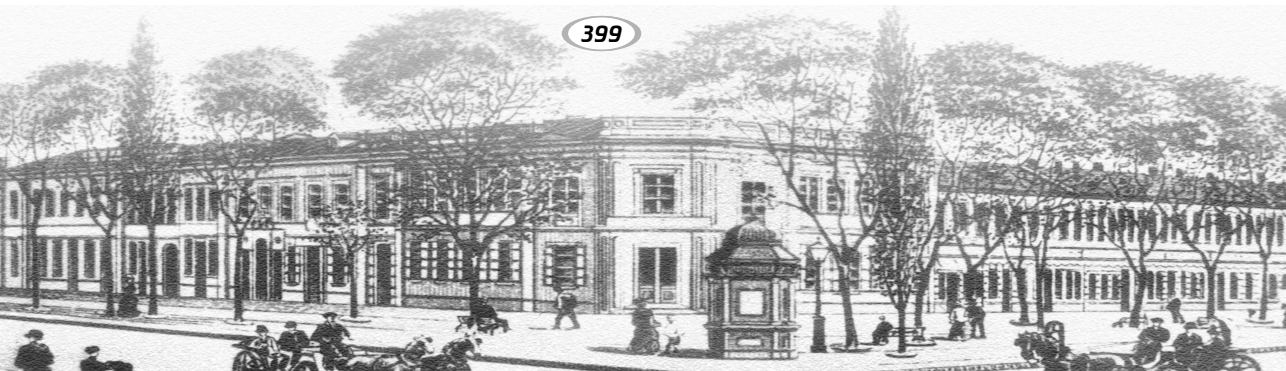
В 1980 р. захистив кандидатську дисертацію по спецтемі, в 2004 р. — докторську дисертацію на тему: “Термодинаміка та електродинаміка

міжфазних взаємодій в плазмі продуктів згорання металізованих композицій, твердих та газових палив”. В основу наукової діяльності Драгана Г.С. полягли дослідження факелів різноманітних паливних сумішів, починаючи з полум’я звичайного природного газу та завершаючи плазмовими утвореннями складних металізованих композицій, які використовувались в космічній техніці. Для виконання цих досліджень створювались експериментальні стенди та спеціальні пристрої, розроблялись спектральні та зондові методики вимірювань теплофізичних і електрофізичних характеристик при підвищених тисках і в умовах форвакуума. Деякі результати експериментів признані, як винаходи (отримані 4 авторських свідоцтва), інші знайшли своє впровадження в спеціальній техніці, народному господарстві та учбовому процесі.

В процесі експериментальних досліджень виявлений вплив іонізації газової фази на дисперсний склад конденсованої фази металізованих палив та зміщення іонізаційної рівноваги в газовій фазі плазми продуктів згорання в залежності від дисперсного та фазового складу димових частинок, а також від їх поверхневого стану. Теоретичне обґрунтування результатів експериментів дозволило виявити взаємозв’язок між ступенем іонізації плазми та її об’ємним зарядом, який виникає в результаті міжфазної взаємодії на поверхні часток. Для описування координатної залежності електростатичного потенціалу в околиці заряджених часток введено поняття узагальненого потенціалу плазми, як рівня відліку потенціалу в плазмі з конденсованою дисперсною фазою. Такі фундаментальні поняття, як потенціал плазми та параметр нерівноважності використовуються для опису ефектів зміщення іонізаційної рівноваги по відношенню до квазінейтральної газової плазми, дальності заряджених димових часток в плазмі, просторового упорядження часток в об’ємі плазми та агломерації, впливу іонізації на нуклеацію.

При дослідженні способів введення легко іонізуючої домішки в плазму продуктів згорання з метою регулювання її електрофізичних характеристик був виявлений пульсаційний режим випарювання краплини сольового розчину та виведений критерій переходу процесу випарювання в пульсаційний режим.

При участі Драгана Г.С. в колишньому Радянському Союзі створювалось наукове направлення по фізиці плазми з конденсованою дисперсною фазою та проведені по цій проблемі Всесоюзні наради в 1981, 1984 та 1988 рр, а в 2004 р. відбулась міжнародна конференція “Dusty Plasmas in Applications”. З 1981 р. Г.С. Драган був членом секції кінетики в науковій раді АН СРСР по фізиці низькотемпературної плазми.

В 1990 р. Г.С. Драган обирався депутатом Одеської обласної та міської ради народних депутатів XXI скликання, виконував обов'язки заступника голови комісії по екології та голови комісії з питань питьової води, член Одеської обласної екологічної ради, з 1991 р. він — голова Одеського екологічного відділення УФМЗ, з 2002 р. позаштатний консультант Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Літ.:

Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000. — Одеса, 2001.

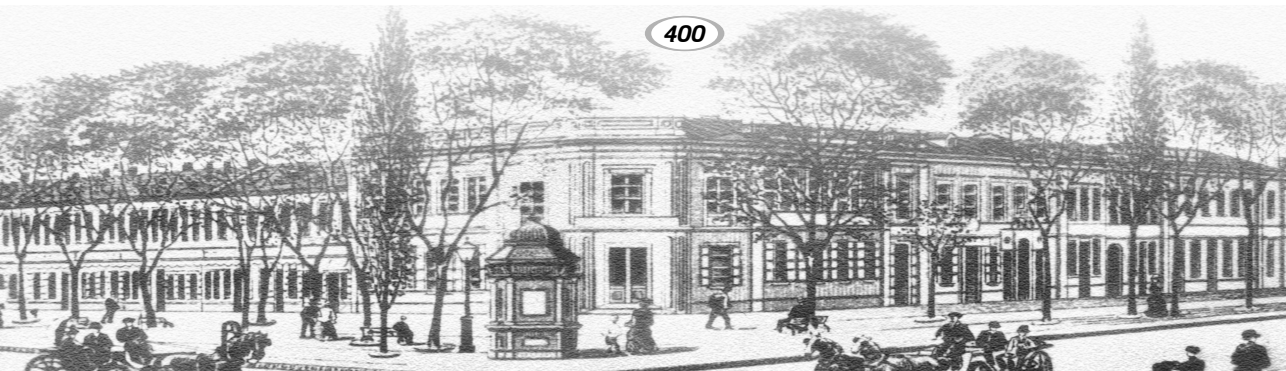

ДУБ Ісай Давидович

Математик

Народився в Одесі 23 грудня 1876 р. в багатодітній сім'ї: батько — шапкар, мати — кравчиня. Початкову освіту здобув у міському училищі, потім вступив до 5-го класу реального училища і 1895 р. закінчив 7-й додатковий клас. Заробляв на життя приватними уроками. 1900 р. склав іспит на звання домашнього вчителя з математики. З 1902 по 1904 р. викладав математику та геометричне креслення з початками проєкційного креслення в єврейському ремісничому училищі товариства “Труд”.

1905 р. І. Д. Дуб зробив невдалу спробу вступити до Новоросійського університету. Наступного року став вільним слухачем математичного відділення фізико-математичного факультету, а за рік, після складання

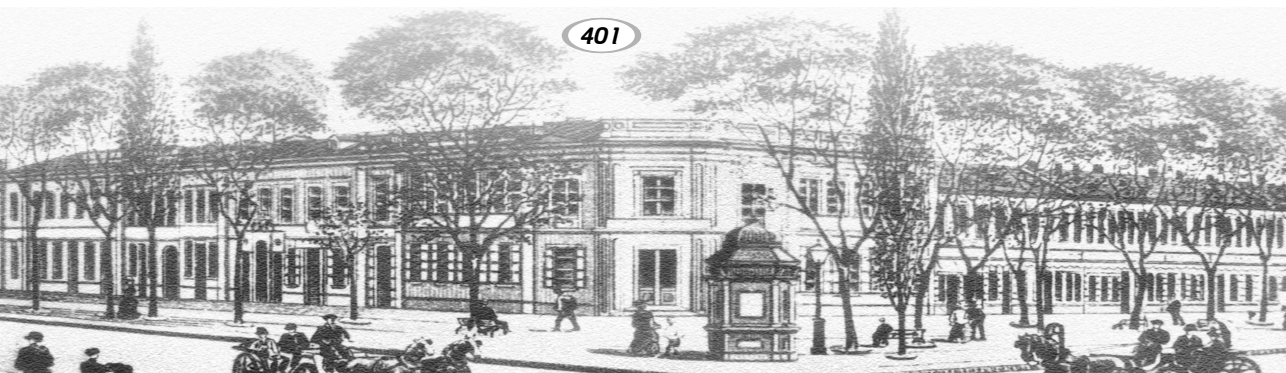
іспиту з латини — студентом. Слухав лекції І. В. Слешинського (диференціальне числення, теорія ймовірностей), С. Й. Шатуновського (вступ до аналізу, теорія алгебраїчного розв'язування рівнянь), В. Ф. Кагана (початки теорії визначників, початки теорії чисел, вища алгебра, інтегрування диференціальних рівнянь, основи геометрії), І. Ю. Тимченка (аналітична геометрія), Є. Л. Буницького (теорія функцій комплексної змінної), В. І. Ціммермана (числення скінченних різниць, інтегральне числення), О. Д. Агури (теорія еліптичних функцій), І. М. Занчевського (теоретична механіка), І. В. Станкевича (механіка), М. П. Кастеріна (фізика), С. Г. Попруженка (фізичне землезнавство), О. К. Кононовича (астрономія), С. М. Танатара (неорганічна хімія). 1912 р. закінчив університет з дипломом першого ступеня.

У 1912—1920 рр. викладав математику в єврейській приватній гімназії І. Р. Раппопорта (колишній М. М. Іглицького). Друкував в “Вестнике общей физики и элементарной математики” рецензії на шкільні математичні підручники.

1919 р. І. Д. Дуб прочитав курс методики геометрії на тимчасових курсах вчителів трудових шкіл, 1920 р. — курс методики математики на курсах для підготовки інструкторів з позашкільної освіти. Того ж року завідував трьохмісячними педагогічними курсами з підготовки вчителів для ліквідації неписьменності.

У 1920—1923 рр. читав єврейською мовою лекції та проводив практичні заняття на єврейському відділенні факультету соціального виховання Одеського Інституту народної освіти, був заступником декана цього факультету. На семінарах для студентів математичного відділення факультету професійної освіти зробив доповіді “Виведення теореми Паскаля методом стереографічної проекції” (1921), “Про конформне відображення областей, обмежених жордановою кривою” (1922). У червні 1932 р. кафедра математики на єврейській мові була ліквідована.

Починаючи з 1921 р. працював також у школах ФЗУ (викладав математику), зокрема, в першій одеській школі ФЗУ табакіндустрії та ін. Впродовж кількох років (з 1922) очолював математичну секцію (комісію) методичного кабінету при відділі професійної освіти губнаросвіти. У березні

1923 р. брав участь у роботі Всеукраїнського з'їзду викладачів шкіл ФЗУ. З 1924 р. працював на робітфаці Одеського інституту народного господарства, був головою математичної предметної комісії. Водночас у 1924—1928 рр. під керівництвом І. Ю. Тимченка навчався в аспірантурі секції геометрії науково-дослідної кафедри математики ІНО. 1928 р. став науковим співробітником Одеської філії Українського науково-дослідного інституту математики, яка була створена на базі кафедри, та професором ІНО. Очолював також кафедру елементарної математики та предметну комісію з природничих дисциплін факультету соціального виховання ІНО.

У 1930—1933 рр. І. Д. Дуб — професор спочатку кафедри механіки, а пізніше — методики та алгебри Фізико-хіміко-математичного інституту, читав курси вищої математики для фізиків, методики математики, теорії ймовірностей, спецкурс нарисної геометрії. Водночас був професором кафедри математики Інституту соціального виховання. З 1933 р. — професор, а з 1938 р. — завідувач кафедри математики Одеського педагогічного інституту, зокрема, його єврейського сектора. Один із засновників фізико-математичного факультету інституту, в 1940—1942 рр. був деканом факультету.

1941 р. керував евакуацією факультету, організував його роботу в Майкопі, очолив об'єднану кафедру математики і фізики.

Незважаючи на важкі умови, вчені інституту продовжували науково-дослідну роботу. 22—24 травня 1942 р. відбулася наукова сесія, на якій І. Д. Дуб прочитав доповідь “Розвиток планіметрії на основі гільбертової системи аксіом”. Можна припустити, що то була тема кандидатської дисертації, яку вчений захистив у Майкопі.

І. Д. Дуб керував евакуацією факультету до Байрам-Алі. Загинув у Туапсе внаслідок нещасного випадку в липні 1942 р.

З 1910 р. І. Д. Дуб досліджував основи геометрії, розвиваючи в наукових і методичних працях ідеї свого вчителя В. Ф. Кагана. Створив оригінальний спеціальний курс з цієї дисципліни, в різні роки викладав його. Рукопис цього курсу (зберігається в Науковій бібліотеці ОДУ) використовувався як посібник для студентів і вчителів. Працював у галузі методики викладання математики в середній школі, зокрема геометрії.

Володів єврейською, українською, французькою та німецькою мовами.

Пр.:

К вопросу об определении понятия “аксиома” // ВОФЭМ. — 1916. — № 663. — С. 68; По поводу формулировки задачи о делении отрезка в крайнем и среднем отношении // Математика и физика в шк. — 1935. — № 5. — С. 69-70; Об одном доказательстве теоремы Паскаля и Брианшона // Науч. зап. пед. ин-та. — Одесса, 1939. — Вып. 2. — С. 59-60.

Літ.:

Дуб Исая Давидович // Мат. в СССР за 40 лет. — Т. 2. — С. 240; Дуб І. Д. // Українська математична бібліографія. — К., 1963. — С. 114; Вчені вузів Одеси. — Вип. 1, ч. 2. — С. 50-51; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. Е. Рикун

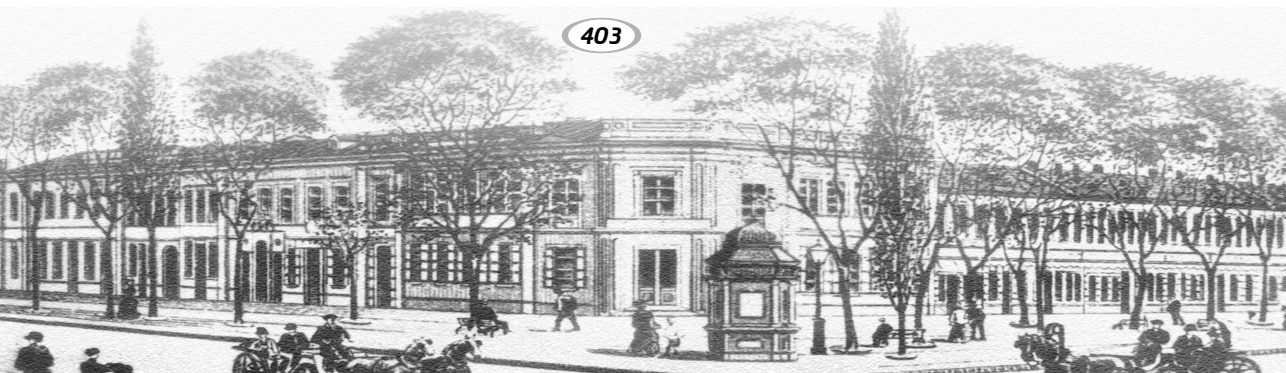

ДУЗЬ Іван Михайлович

Літературознавець, письменник

І.М.Дузь народився 18 листопада 1919 р. у Волочиську Хмельницької обл. у родині робітника. 1937 р., після закінчення волочиської середньої школи, вступив на філологічний факультет Одеського університету. Навчання було перерване Великою Вітчизняною війною. Воював з липня 1941 р. до Перемоги. Починав війну лейтенантом, закінчив — капітаном, командиром мінометної батареї. Нагороджений бойовими орденами та медалями.

Після війни І.М.Дузь завершив університетську освіту. Працював учителем, журналістом. Після дострокового закінчення аспірантури в Одеському університеті захистив кандидатську дисертацію (1955). Працював старшим викладачем, доцентом. У 50-ті рр. був редактором університетської газети “За наукові кадри”. У 1957 — 1964 рр. та 1970 — 1981рр. — декан філологічного факультету. В 1967 р. захистив докторську

дисертацію на тему “Остап Вишня і розвиток української радянської сатири і гумору”. Працював професором кафедри української літератури, у 1972 — 1988 рр. завідував цією кафедрою.

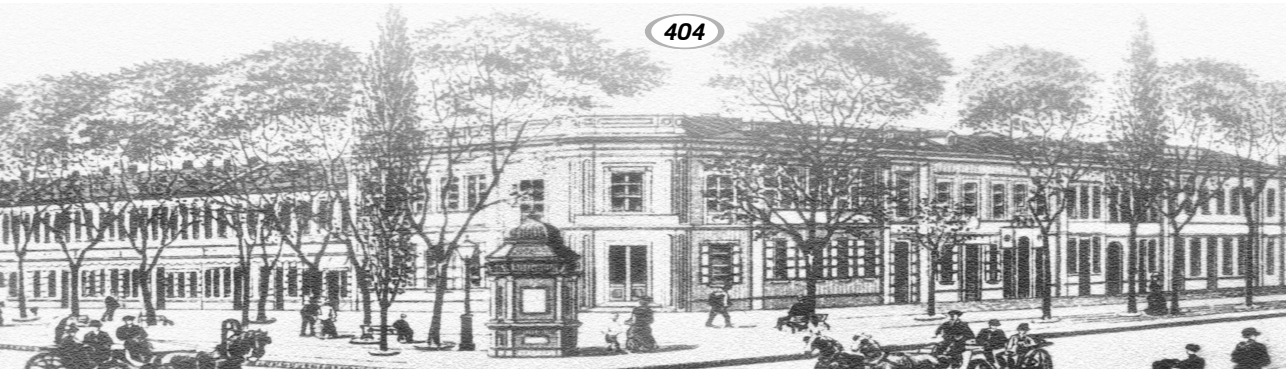
Починаючи з 1960 р. І.М.Дузь виступав організатором щорічних наукових міжвузівських конференцій, присвячених вивченню актуальних проблем літературознавства.

Усі свої сили і знання, неповторно своєрідні якості педагога і вченого І.М.Дузь віддавав підготовці вчителів, викладачів, літераторів. Він створив цілий ряд оригінальних провідних і спеціальних курсів з історії української літератури. Під його керівництвом виконано і захищено понад чотири десятки кандидатських дисертацій. Протягом багатьох років професор І. М. Дузь очолював спеціалізовану раду з захисту кандидатських дисертацій з філології в Одеському університеті.

Ораторське мистецтво — ще один дар професора І.М.Дузя. Його виступи ставали професійною виставою, яка інтригувала слухачів. Для читання лекцій він неодноразово виїздив до Канади і США. Виступав на радіо, телебаченні, в обласній періодиці зі статтями, рецензіями, публіцистичними нарисами. Очолював обласне відділення товариства “Знання”. Був незмінним організатором і одним із засновників щорічних всеукраїнських Олійниківських читань. За плідну наукову, громадську діяльність нагороджений орденом “Знак Пошани”.

І.М.Дузь був людиною невтомної енергії. Будучи заступником голови обласного відділу Товариства українсько-болгарської дружби, І.М.Дузь домігся заснування газети на болгарській мові, відкриття болгарських шкіл. За активну діяльність нагороджений болгарським орденом Кирила і Мефодія 1 ступеня. Очолював обласне відділення товариства “Україна”.

Однією з центральних проблем у науковій роботі І.М.Дузя було дослідження сатири. Монографія про Остапа Вишню пережила кілька видань (1965, 1989). Йому належать примітки та коментарі до семитомного видання творів Остапа Вишні. Чимало праць вчений присвятив питанням художньої майстерності. Шляхом текстологічного аналізу різних варіантів і редакцій творів, починаючи від задуму і до останньої волі

авторів, простежував творчі історії, а відтак проникав у психологію художнього мислення М.Стельмаха, С.Олійника, М.Годованця, інших відомих українських письменників.

Був упорядником мемуарних збірок “Живий Остап Вишня” (1966), “Про Степана Олійника” (1988), а також літературно-критичних збірок “Про Миколу Бажана” (1974), “Про Михайла Стельмаха” (1972), “Наш Михайло Стельмах” (1982) та інших.

Літературно-документальні записи про зустрічі та спілкування з П.Тичиною, М. Рильським, В. Сосюрою, М. Бажаном, П. Панчем, Ю.Смоличем, П.Усенком, С.Олійником, М.Стельмахом, О.Гончарем та іншими митцями покладені в основу книжок “З відкритим серцем”, “В серці у моїм”, “Смішного слова чародій”, “Високе осяяння душі”.

Спираючись на архівні матеріали, на свідчення очевидців, І. М. Дузь вивчав життя і творчість письменників, переслідуваних і репресованих у 20-40-ті рр. і замовчуваних після формальної реабілітації у 50-60-х рр., — В.Гадзінського, Є.Григорука, І.Маловічка, В.Миколюка, Д.Надіїна, П.Педи, а також Х.Вайнермана, А.Губермана, І.Друкера, Н.Лур’є та інших (упорядкування видань, передмови, газетно-журнальні публікації, книги “Переможці забуття”, “Сквозь тернии ГУЛАГа”). Послідовним інтересом професора І. М. Дузя було історико-літературне краєзнавство (книги “Шевченко і Одеса”, “Котляревський і чорноморське козацтво”, “Літературна Одеса. Конспект лекцій”. Літературознавчі дослідження І.М.Дузя відзначені, зокрема, у біографічних статтях “Шевченківського словника” (К., 1976. — Т. 1), “Української літературної енциклопедії” (К., 1990. — Т.2).

Впродовж кількох десятиліть Іван Михайлович із властивою йому наполегливістю і послідовністю досліджував розвиток українського театрального мистецтва. Нариси про М.Садовську, І.Замичковського, дослідження про історію Одеського українського театру, книжка “Від задуму до прем’єри” (1985), численні театральні рецензії розкривали сценічну долю літературних творів, секрети майстерності драматургів, акторів і режисерів.

І.М.Дузь був автором оповідань (збірка “На все життя”, 1986), віршів,

кілька з яких покладено на музику. З-під його пера вийшло чимало робіт, присвячених творчості письменників-одеситів, молодих літераторів. Він очолював правління Одеської організації Спілки письменників України.

Нагороджений Почесною відзнакою Президента України.

В особі Івана Михайловича Дузя вражала глибина і широчінь ерудиції, енциклопедична вченість, невичерпний талант педагога, письменника, критика, літературознавця.

Помер І.М.Дузь 21 листопада 1994 р., похований на Другому християнському кладовищі в Одесі.

Пр.:

Марія Садовська: Нарис про життя і творчість. — К.: Держлітвидав, 1957. — 74 с.; Павло Усенко: Крит.-біогр. нарис. — К.: Рад. письменник, 1958. — 136с.; Публіцистика Павла Тичини: Учбово-метод. посібник. — Одеса: Вид-во Одес. ун-ту, 1960. — 98с.; Іван Едуардович Замичковський. — К.: Держлітвидав, 1962. — 40с.; Українська радянська сатира 20-х років: Учбов. посібник. — Одеса: Вид-во Одес. ун-ту, 1962. — 120с.; Петро Панч: Літ. портрет. — К.: Дніпро, 1968. — 134с.; Степан Олійник: Крит.-біогр. нарис. — Одеса: Маяк, 1968. — 104с.; Вивчення творчості Остапа Вишні в школі: Посібник для вчителів. — К.: Рад. школа, 1970. — 128с.; З відкритим серцем: Літ. записи. — Одеса: Маяк, 1974. — 100с. Театр імені Жовтневої революції: 1925-1975. — К.: Мистецтво, 1975. — 83с.; В серці у моїм...: Худ.-док. нариси. — Одеса: Маяк, 1988. — 189 с.; Остап Вишня: Нарис про творчість. — К.; Одеса: Вища школа, 1989. — 182с.; Смішного слова чародій: Худ.-док. нариси. — Одеса: Маяк, 1989. — 144с.; Високе осяяння душі: Ст., спогади, роздуми. — К.: Рад. письменник, 1990. — 230 с.; Переможці забуття: Літ. — крит. нариси. — Одеса: Маяк, 1992. — 175 с.; Сквозь тернии ГУЛАГа. Одеса: Зюйд-Вест, 1993. — 128с.; Шевченко і Одеса: Літературозн. нариси. — Одеса: Маяк, 1994. — 128 с.; Котляревський і чорноморське козацтво. — Одеса: Маяк, 1994. — 101 с.; Літературна Одеса: (Вклад укр. літ. в духовний розвиток Півдня України): Конспект лекцій. — Одеса, 1994. — 45 с.

Літ.:

Іван Михайлович Дузь: Бібліогр. покажчик / ОДНБ ім. М. Горького; Склала Л. С. Скрипчак. — Одеса, 1980. — 64 с. — (Письменники Одеси; Вип. 1); Дузь Іван Михайлович // Бібліогр. покажчик друк. праць вчених каф. укр. літ. ОДУ. — Одеса, 1991. — С. 20-21; Іванові Дузю — 75 // Чорномор. новини. — 1994. — 16 листоп.; Життя прожити — не поле перейти: 3 нагоди 75-річчя проф. І. М. Дузя // Одес. ун-т. — 1994. — листоп.; Колисниченко А. Во имя истины и народа // Юг. — 1994. — 18 нояб.; Лясковский В. “За правду и за ложь отвечают совестью...”: Ученому и писателю И.Дузю —

75 лет // Одес. изв. — 1994. — 18 нояб.; Перегинчук Т. Памяти Ивана Михайловича Дузя // Юг-1994. — 22 нояб.; И. М. Дузь: Некролог // Веч. Одесса. — 1994. — 22 нояб.; Чернецкая Т. Так отмерено...: Светлой памяти И. М. Дузя // Одес. изв. — 1994. — 22 нояб.; Дузь: Некролог // Там же. — 23 нояб.; Пам'яті Івана Михайловича Дузя // Чорномор. новини. — 1994. — 23 лис-топ.; Щербань М. “Пам'ятайте про любов...” // Одес. ун-т. — 1994. — 28 груд.; Иван Михайлович Дузь: Некролог // Там же; Дузь Иван // Письменники Одещины на межі тисячоліть: Антологія-довідник. — Одеса, 1999. — С. 393; Мостова Л. Иван Михайлович, якого вистачало на всіх // Веч. Одесса. — 1999. — 18 нояб.; Бондарчук П. Хрещений батько моїх студій: Спогад про І. М. Дузя // Дум. площа. — 1999. — 19 листоп. — С. 10; Чикур Л. Півстоліття з університетом // Там же; Чикур Л. Святе слово душі // Одес. ун-т. — 1999. — Грудень (№ 11); І.М.Дузь // Філол. фак. ОНУ. С.70-71; Спогади про Івана Михайловича Дузя. — Одеса: Маяк, 2004. — 400с.

Л. Б. Мостова

ДЯЧЕНКО Олександр Митрофанович

*Фізик, спеціаліст у галузі
напівпровідників*

О. М. Дяченко народився 14 квітня 1938 р. у с. Маринівці Біляївського району Одеської обл. в родині колгоспника та вчительки. У 1962 р. закінчив фізичний факультет Одеського держуніверситету, вступив до аспірантури. З 1964 р. працював асистентом. З 1968 р. — доктор фізико-математичних наук, а з 1989 р. — професор.

У 1973 р. організував при кафедрі загальної фізики лабораторію механічних та поверхневих явищ у напівпровідниках. Дослідження були продовжені на кафедрі експериментальної мінералогії. Разом з колегами та учнями одержав принципово важливі результати в області нуклеації та росту кристалів. Так було вперше експериментально доведено, що температурний коефіцієнт міжфазної енергії на межі розплав — тверде тіло є позитивним. Методом автоіонної мікроскопії було встановлено, що

розмірний коефіцієнт поверхневого натягу мікрокристалів є від'ємним. Побудована теоретична модель неоднорідного пружно-деформованого поверхневого шару твердого тіла, що дозволило експериментально визначити механічний поверхневий натяг твердих тіл. Було показано, що механічний поверхневий натяг — основна термодинамічна характеристика, яка визначає хід процесів на реальній поверхні твердого тіла (змочування, розчинювання, кристалізація тощо). Розроблені методики вимірювання встановили, що механічний поверхневий натяг може приймати негативні значення. Був встановлений аналітичний зв'язок між поверхневим натягом та напруженістю, виявлений їх вплив на всі фізико-хімічні процеси, що йдуть на поверхні реального кристалу.

У 1973 р. захистив кандидатську дисертацію та став доцентом, в 1988 р. — докторську дисертацію. З 1989 р. — професор кафедри загальної фізики, а з 1995 р. — завідувач кафедри експериментальної мінералогії, професор кафедри загальної хімічної фізики.

Поряд з науковою О. М. Дяченко проводить педагогічну роботу. Так, із 120 друкованих праць понад 20 є учбовими посібниками. Підготував п'ять кандидатів наук.

Член координаційної ради “Фізика розплавів та контактуючих з ними твердих тіл”, академік Академії зв'язку України, Міжнародної академії інформатики.

Пр.:

Температурная зависимость межфазной энергии на границе кристалл—расплав / Дьяченко А. М., Заремба В. Г., Михайловский И. М. // Укр. физ. журн. — 1968. — Т. 13. — С. 1886-1889; Исследование свободной поверхностной энергии в зависимости от размера микрокристаллов / Дьяченко А. М., Дранова Ж. И., Михайловский И. М. // Там же. — 1971. — Т. 15. — С. 155-158; The internal stress in Semiconductors induced by Microclussions / Dyachenko A. M., Berenstein G. V., Marinchuk I. E. // Phys. Stat. Sol. (f). — 1981. — Vol. 63. — P. 27; Поверхностное натяжение и напряжение твердых тел / Дьяченко А. М., Беренштейн Г. В. // Адгезия расплавов и пайка материалов. — 1985. — Вып. 14. — С. 8-9; Определение стартовых напряжений во фтористом литии / Дьяченко А. М., Михайловская Т. С. // Изв. АН СССР. Поверхность. — 1983. — С. 143-147; Влияние напряженного состояния подложки на электрофизические характеристики и совершенство эпитаксиальных пленок / Дьяченко А. М., Беренштейн Г. В. // Физика и техника полупроводников. — 1987. — Т. 21, вып. 1. — С. 164-167; Механохими-

ческий эффект растворения / Дьяченко А. М., Беренштейн Г. В., Русанов А. И. // ДАН СССР. — 1988. — Т. 298, № 6; До теорії поверхневих властивостей ізотропних твердих тіл / О. М. Дяченко, Ю. П. Красный, М. П. Коваленко // Укр. фіз. журн. — 1996. — Т. 98. — С. 1802-1809.

Літ.:

Очерки развития науки в Одессе. — С. 30-46; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

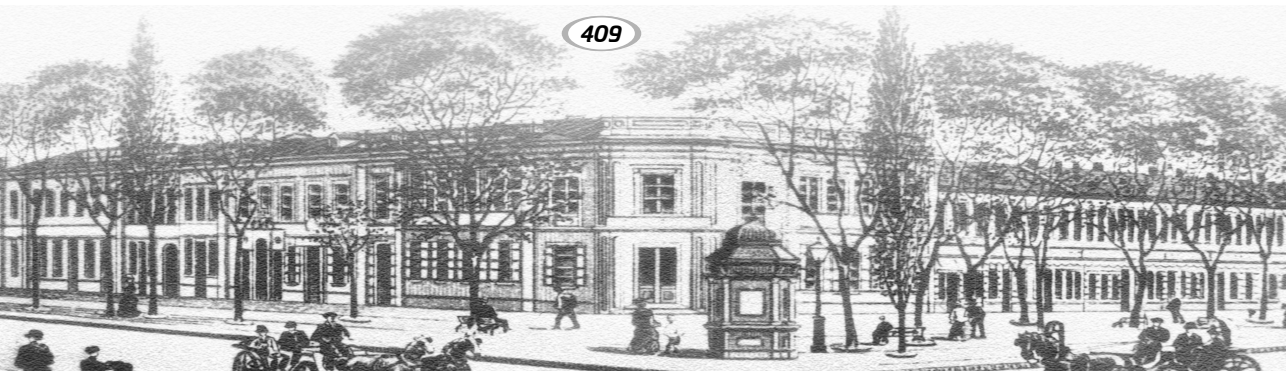
ДЮВЕРНУА Микола Львович

Юрист, історик права

Народився в Москві 29 жовтня 1836 р. Його батько був французом, який прийняв російське підданство в 1837 р. і викладав французьку мову в Олександрівському сирітському інституті. З семи років М. Л. Дювернуа віддали вчитися до цього ж інституту. В 1847 р., після смерті батька, його перевели до 3-го класу першої московської гімназії, а звідти в 1849 р. — до четвертої гімназії. У травні 1853 р. М. Л. Дювернуа закінчив гімназію з правом вступу до університету без іспитів, вступив до юридичного факультету Московського університету.

У Московському університеті М. Л. Дювернуа слухав прекрасних істориків: Т. М. Грановського, П. М. Кудрявцева, В. С. Соловйова. З кола професорів-юристів першорядне значення мали професори М. І. Крилов (римське право) і І. Д. Беляєв (історія російського права); перший відзначався дивовижним даром слова, другий — відданістю своїй справі і невичерпним знанням із давньоруської юридичної писемності. Якраз ці якості поєднував у собі пізніше М. Л. Дювернуа.

У 1857 р. він закінчив Московський університет зі ступенем кандидата. Але не відразу присвятив себе академічній кар'єрі. Спочатку

(1859—1862) він був помічником інспектора в Московському університеті, а в 1862 р. став вчителем законодавства в першій московській гімназії. У години дозвілля М. Л. Дювернуа займався римським правом. У 1865 р. посаду вчителя законодавства скасували, і М. Л. Дювернуа отримав можливість поїхати за кордон своїм коштом для продовження вивчення римського права та його історії (1865—1869 рр. у А. фон Вангерова в Лейпцігському університеті).

Після повернення в 1869 р. М. Л. Дювернуа захистив магістерську дисертацію “Источники права и суд в древней России, опыты по истории русского гражданского права”. Дисертація була надрукована у Москві. Ця праця відразу ж привернула увагу до вченого-початківця. Але ще до захисту дисертації він отримав одночасно запрошення від Варшавського та Харківського університетів і від Ярославського Демидівського ліцею на кафедру цивільного права. Він прийняв запрошення ліцею, його зразу ж відрядили за кордон на два роки. М. Л. Дювернуа приїхав до Німеччини на початку франко-пруської війни, тому там залишатися не захотів, так як відчував симпатії до французів. Він переїхав до Відня, де в той час головними прикрасами університету були цивілісти Арндт, Унгер і Йеринг. М. Л. Дювернуа особисто познайомився з Йерингом, праці якого з римського права мали великий вплив на його вчену діяльність.

У 1871 р., повернувшись до Ярославля, вчений отримав запрошення викладати римське право як виконуючий обов'язки екстраординарного професора в Демидівському ліцеї. Кафедру римського права він очолював з 1871 до 1875 р. У цей період він написав докторську дисертацію “Основная форма корреляльного обязательства, историко-юридическое и критическое исследование по римскому праву” (опублікована в Ярославлі в 1874 р.).

Коли навесні 1874 р. М. Л. Дювернуа завершував роботу над дисертацією, його запросили до юридичного факультету Новоросійського університету. 7 травня 1874 р. його представили на раді університету для умовного обрання, але рада відклала обрання до кінця травня.

26 травня 1874 р. М. Л. Дювернуа захистив в Одесі докторську дисертацію, і 31 травня 1874 р. рада Новоросійського університету обрала

його ординарним професором римського права. Але Міністерство народної освіти перевело його до університету тільки з 1 січня 1875 р.

В Одесі М. Л. Дювернуа перебував 7 років: з 1875 до 1882 р. На деяких кафедрах Новоросійського університету потрібні були не тільки загальні знання предмета, але й спеціальні знання — в зв'язку зі специфікою викладання. Наприклад, на кафедрі римського права, крім знання предмета в повному обсязі, потрібно ще було знати латинь та європейські мови. В цей час в університеті склалась популярна в наукових колах школа цивілістів. Професор М. Л. Дювернуа став одним із значних представників цієї школи, одночасно будучи відомим істориком права.

З 1875 до 1877 р. М. Л. Дювернуа був деканом юридичного факультету. Але адміністративна посада мало приваблювала його. Семирічне перебування в Новоросійському університеті в основному було присвячене розробленню курсів з історії римського права і догми та яскравому професійному читанню лекцій.

У кінці 1881 р. М. Л. Дювернуа отримав запрошення очолити з 1 січня 1882 р. кафедру цивільного права Петербурзького університету. З кінця 1882 до початку 1886 р. він був секретарем юридичного факультету університету. А з 1885 р. читав лекції також в імператорському Олександрівському лицейі Петербурга.

У 1889 р. була опублікована остання значна робота М. Л. Дювернуа “Из курса лекций по русскому гражданскому праву”. Пізніше вона багаторазово перевидавалася під іншою назвою “Чтения по гражданскому праву”. Не дивлячись на те, що ця праця має тепер лише історичне значення, вона може бути взірцем того, як потрібно будувати лекцію, щоб вона відрізнялась від підручника або посібника. Це жива, образна мова, думки вголос на основі великого ілюстративного матеріалу.

У червні 1891 р. М. Л. Дювернуа відсвяткував 30-річчя вченої діяльності і його залишили на службі ще на 5 років. На вечорі, присвяченому цій знаменитій даті, корифеї науки дали прекрасні характеристики ювілярові. Вони відзначали, що на всіх його працях лежить своєрідний відбиток: в них завжди присутня особистість автора з усіма його симпатіями й антипатіями.

ми. У Миколі Львовичу художник часто перемагав юриста. Барон А. Нольде в своєму некролозі пише, що всю науку права взагалі, і цивільного зокрема, М. Л. Дювернуа розглядав саме з естетичної точки зору. Він палко захоплювався “стрункими та витонченими” побудовами римських юристів. Як художник він намагався побудувати по можливості не міркування, а картину, не дедукцію, а образ. В цьому і сила, і слабкість його таланту. Його лекції відрізнялись великою майстерністю викладання, витонченим стилем, захоплюючим гумором, блиском дотепності.

Ординарний професор, доктор, дійсний статський радник (28 грудня 1879 р.) — Микола Львович Дювернуа був відзначений багатьма нагородами: орденами св. Станіслава 1 ст., св. Володимира 3 ст, св. Анни 2 ст.

Помер М. Л. Дювернуа 18 квітня 1906 р. у Петербурзі.

Пр.:

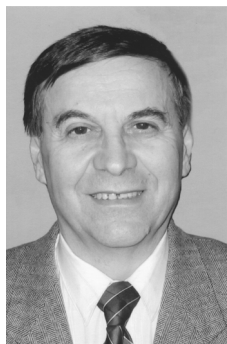
Источники права и суд в древней России, опыты по истории русского гражданского права. — М., 1969. — 413 с.; Значение римского права для русских юристов. — Ярославль, 1870; Из курса лекций по русскому гражданскому праву. — СПб., 1889.

Літ.:

Памятная книга по Одесскому учебному округу на 1881 г. — Одесса, 1881; ЭСБЕ. — Т. 11. — С. 366; Дювернуа Николай Львович // Биограф. словарь. — Т. 1. — С. 241-244; ЭСРБГ. — Т. 19. — С. 336-337; Список лиц... на 1879 г. — С. 275; Дювернуа Н. Л. // Рус. вед. — 1898. — № 40. — С. 3; Венгеров. Источники. — Т. 2. — С. 334; Дювернуа Н. Л.: (Некролог) // ЖМНП. — 1906. — Июль. — С. 101-110; Юрид. ин-т ОГУ. — С. 19, 27-28, 140; Історія ОДУ за 100 р. — С. 375-376; Очерки развития науки в Одессе. — С. 552; Корифеї укр. науки. — С. 158; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. Ю. Кудінова

ДЬОМІН Олег Борисович

Історик

О. Б. Дьомін народився 4 квітня 1948 р. в м. Путивлі Сумської обл. Батько, інженер лісового господарства, після Вітчизняної війни опинився на Сумщині, а мати — вчителька української мови і літератури походила із козацької родини Гетьманщини.

Після закінчення середньої школи № 2 м. Конотопа Сумської обл. у 1966 р. О. Б. Дьомін почав працювати слюсарем-складальником на Конотопському електромеханічному заводі “Червоний металіст. В тому ж році він поступив на вечірнє відділення загальнотехнічного факультету Харківського інституту радіоелектроніки за спеціальністю економіка. Проте не провчившись навіть семестру, О.Б.Дьомін залишив вуз, бо бажання вивчати гуманітарні науки, яке виявилось ще в шкільні роки, переважило інтерес до техніки та економіки. У 1967 р. він поступив на історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова на спеціалізацію “всесвітня історія”, де його вчителями були І. В. Зав’ялова, В. С. Алексєєв-Попов, В. М. Станко. Після закінчення університету у 1973 р. О. Б. Дьомін стає аспірантом Інституту всесвітньої історії Академії наук СРСР за фахом “історія середніх віків”. Там його науковим керівником став відомий радянський медієвіст, завідуючий сектором історії середніх віків доктор історичних наук О. М. Чистозвонов.

З 1 січня 1977 р. О. Б. Дьомін розпочав роботу в Одеському університеті старшим викладачем кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, яку тоді очолював відомий вітчизняний історик П. О. Каришковський. Специфіка роботи на кафедрі позначилась в тому, що вже в перші роки викладання О.Б.Дьоміну прийшлося читати загальні та спеціальні курси в широкому хронологічному інтервалі: від історії первісного сусп-

ільства до історії раннього нового часу. В ті ж роки він був заступником декана з учбової роботи.

В 1984 р. О. Б. Дьомін в Інституті всесвітньої історії АН СРСР захистив кандидатську дисертацію “Англо-нідерландські відносини середини XVI — початку XVII ст.”. Тоді ж він перейшов на кафедру нової та новітньої історії ОДУ. Тут остаточно сформувалось коло наукових інтересів О. Б. Дьоміна: історія нового і новітнього часу з наголосом на історію Англії та історію південних і західних слов’ян, історія міжнародних відносин, історія історичної науки, історичне краєзнавство.

Після адміністративних перебудов на історичному факультеті ОДУ в середині 90-х рр., що привели до ліквідації кафедри історії Росії та до послаблення позицій факультету у вивченні всесвітньої історії, О. Б. Дьомін, як і його колеги по факультету, взяв на себе тягар відновлення авторитету одеських істориків в українській історичній науці: готує численні публікації, приймає участь в роботі багатьох наукових конференцій, міжнародних історичних конгресів, керує аспірантами, виступає опонентом на захистах дисертацій, розробляє нові учбові курси. Одночасно, ним була підготовлена докторська дисертація на тему “Формування “нового курсу” зовнішньої політики Англії (друга половина XVI — початок XVII ст.)”, яку О.Б.Дьомін захистив в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (м. Київ).

Активну наукову і викладацьку діяльність О. Б. Дьомін активно поєднував з суспільною. Він був головою профспілкового бюро факультету, секретарем партійної організації КПРС факультету, заступником голови президії Одеської обласної спілки краєзнавців, відповідальним секретарем Одеської обласної редколегії “Зводу пам’яток історії та культури України”. З 2003 р. очолює наукову історико-краєзнавчу секцію “Одесика” Одеського будинку вчених, є членом правління Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії і культури, входить до складу двох спеціалізованих рад по захисту дисертацій.

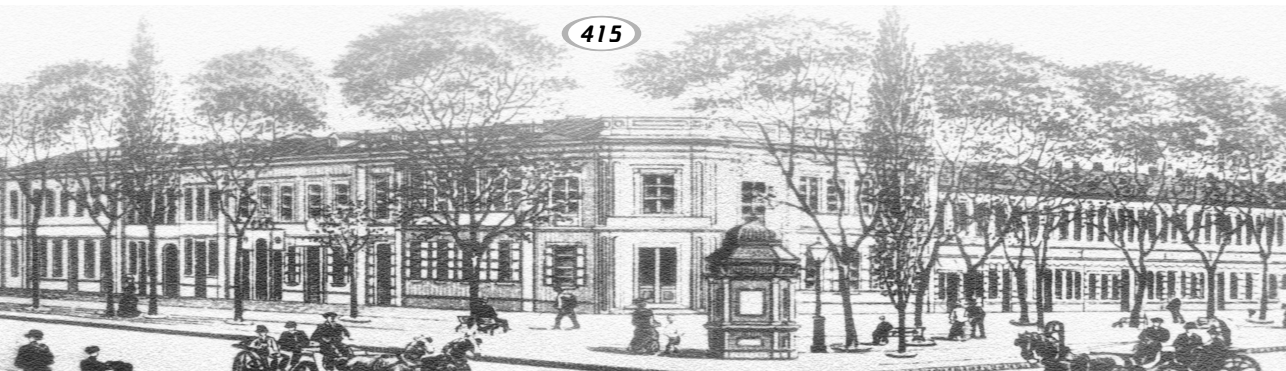
Перу О. Б. Дьоміна належить більше 130 робіт, в тому числі монографії, колективні праці, статті та повідомлення. Його дослідженням притаманне авторське бачення постановки та вирішення нових історич-

них проблем, пошук альтернативних рішень в контексті комплексного підходу до історичних явищ, органічний зв'язок історичної ретроспективи та сучасності. Наукові інтереси О. Б. Дьоміна не обмежуються лише історією зарубіжних країн. Не менше його цікавить давня та середньовічна історія України, проблемні питання історії формування української державності. Професор О. Б. Дьомін визнаний фахівець з історії півдня України та Одещини. Його зацікавленість маловивченими сторінками історії передається учням. Він щедро ділиться своїми ідеями з колегами, аспірантами і студентами. Є певні підстави говорити про формування історичної школи О. Б. Дьоміна. Стилем його життя є відданість історичній науці, відродження кращих традицій історичного факультету стало його мрією.

Пр.:

Походы казаков в Северное Причерноморье и турецко-польский конфликт 1589 — 1590 гг. // Северное Причерноморье и Поволжье во взаимоотношениях Востока и Запада в XII — XVI вв. — Ростов н/Д., 1989. — С.129 — 135; Одесский университет. 1865-1990. — К., 1991; Из истории экспедиции графа Лестера в Нидерланды // Вопр. новой и новейшей истории. — Вып. 38. — К., 1992. — С. 133 — 141; Одесса: город — порт — промышленная агломерация. — Одесса, 1994; Очерки развития науки в Одессе. — Одесса, 1995; “Нідерландське питання” в європейській політиці Англії (1576 — 1585 pp.) // Зап. іст. фак. ОДУ. — Одеса, 1996. — Вип.3. — С. 113 — 131; Ми — одесити: Учбовий посібник для шкіл. — Одеса, 1997; Некрополі України. — К., 1999; Одеса та грецька історична наука (XIX — поч. XX ст.) // Зап. іст. фак. ОДУ. — В.8. — Одеса, 1999. — С. 172 — 178; Історія Одеського університету (1865 — 2000). — Одеса, 2000; Біля витоків англійського атлантизм: Зовнішня політика Англії кінця 50 — кінця 80-х років XVI ст. — Одеса, 2001; Вхідження України в модерну Європу: історія та сучасність // Наук. вісн. Дипломатичної академії України. — К., 2001. — Вип.5. — С. 284 — 289; Історія міжнародних відносин раннього нового часу в сучасній українській історіографії // Українська історична наука на порозі XXI століття. — Чернівці, 2001. — Т.1. — С. 78 — 81; Соціально-політична парадигма Англії другої половини XVI в. // Наук. зап. Києво-Могилянської академії. Іст. науки. — К., 2001. — Т. 19. — С. 33 — 38; Становлення міської адміністрації Одеси // Історія України: Маловідомі імена, події, факти. — К., 2001. — Вип.15. — С.173 — 180; Історія Одеси. — Одеса, 2002; “Мы пришли дать вам Слово”: Кирилл и Мефодий в истории славянской культуры. — Одесса, 2003; “Забутий рік”: Е. В. Тарле в Одесі: Навчання в Новоросійському університеті // Іст. журн. — 2004. — № 4. — С. 48 — 50.

Літ.:

Scholars of Early Modern Studies. — Wolfenbuttel, 1995. — Vol. 29. — P. 107; Краєзнавці України: Сучасні дослідники рідного краю: Довідник. — К., 2003. — Т. 1. — С. 67; Українські історики ХХ ст.: Біобібліогр. довідник. — К. ; Львів, 2003. — Ч.1. — (Сер. “Українські історики”; Вип. 2).

А. С. Поспелов

ДЬОМІНА Антоніна Іванівна

Ботанік, спеціаліст з лікарських рослин

А. І. Дьоміна народилася 6 березня 1905 р. на ст. Бірзула (нині Котовськ Одеської обл.) у родині залізничного службовця. Її батько — Іван Тимофійович Дьомін працював конторським службовцем на залізниці. Мати — Ганна Михайлівна (у дівоцтві Гусак) була родом з села з-під Полтави. Антоніна Іванівна закінчила церковно-приходську школу, Волочиське Вищепечаткове чотирикласне залізничне училище і у 15-річному віці почала працювати сільською вчителькою у Фридрихівській початковій школі Волочиського району. Серед її учнів був майбутній видатний літературознавець, професор Одеського університету І. М. Дузь. У 1928 р. почала працювати вихователькою дитячого садка у Проскуріві (нині Хмельницький) і одночасно вчилася на курсах по підготовці до вузу. Восени 1929 р. вступила на біологічний факультет Одеського інституту народної освіти, який закінчила у 1933 р.

У 1933—1937 рр. А. І. Дьоміна вчилася в аспірантурі кафедри анатомії та фізіології рослин ОДУ під керівництвом професора Ф. М. Породка. Ще будучи студенткою четвертого курсу, почала викладати біологію в Одеському фінансово-економічному технікумі. Під час навчання в аспірантурі була асистентом кафедри, завідуючою лабораторії фізіології рослин. 30 червня 1941 р. захистила кандидатську дисертацію з фізіології проростан-

ня насіння лікарських рослин на тему: “Влияние света на прорастание семян некоторых лекарственных и ароматических растений”.

У роки війни А. І. Дьоміна евакуювалась разом із заводом, де працював чоловік, у Стерлітамак (Башкирська АРСР). У квітні 1944 р. була відряджена до Одеси для роботи за спеціальністю. У травні-грудні 1944 р. працювала директором одеського Будинку вчених. З грудня 1944 р. протягом восьми років очолювала кафедру ботаніки Одеського фармацевтичного інституту. У 1945 р. одержала наукове звання доцента.

У 1951—1954 рр. А. І. Дьоміна — в докторантурі при кафедрі фізіології рослин Київського університету, де працювала над виконанням закритої наукової теми про сантоніноносні полини України. У пошуках цінних видів об'їздила усю степову зону, провела аналіз сировини із різних місць.

Після об'єднання кафедр ботаніки і фармакогнозії Фармацевтичного інституту у 1954 р. працювала доцентом цієї кафедри до переїзду інституту у Запоріжжя у 1959 р. У 1956—1957 рр. у зв'язку з довготерміновим відрядженням завідувача кафедри виконувала його обов'язки.

З 1959 до 1965 р. щорічно працювала по кілька місяців на посаді доцента Одеського держуніверситету. У 1964 р. була прийнята доцентом Миколаївського загальнонаукового факультету при ОДУ. У 1967—1971 рр. працювала на посаді професора кафедри ботаніки ОДУ. Докторську дисертацію на тему “Сантониноносные полины Украины, их биологические особенности и пути использования” захистила у 1964 році у м. Тарту (Естонія), а у червні 1969 р. одержала атестат професора.

Основні напрямки наукових інтересів Антоніни Іванівни полягали у вивченні біології васильків справжніх та інших лікарських рослин, особливостей накопичення і біологічної дії важливої антигельмінтної речовини — сантоніну, різноманіття лікарських рослин і особливо полинів України. Вперше із флори України як джерело сантоніну і бактерицидної ефірної олії було виділено полин одноствопчиківий, розповсюджений і в Одеській області. У зв'язку з тим, що тема була закритою, надруковано лише 17 робіт.

А. І. Дьоміна завжди була активним працівником, неодноразово одержувала подяки. В інституті була головою місцевому, обиралась членом президії обкому профспілки вищої школи. У 1949—1959 рр. активно працювала

членом президії і правління одеського обласного Товариства по поширенню політичних і наукових знань. Майже 20 років була членом ради ветеранів при ОДУ. Виступала діяльним членом Українського ботанічного товариства, очоливши після смерті І. І. Погребняка Одеське його відділення.

З молодих літ А. І. Дьоміна захоплювалась театром. Це була красива ставна жінка із прекрасною дикцією, дуже енергійна, життєлюбна, скромна у особистому житті. Вона прекрасно читала лекції з ботаніки, вміла доступно викласти найтрудніші теми. Не дивлячись на її дуже високу вимогливість як до себе, так і до оточуючих, вона завжди користувалась повагою колег і студентів. Її дочка й онука продовжили сімейні традиції, закінчивши ОДУ і ставши кандидатами біологічних наук.

Померла А. І. Дьоміна 3 травня 1992 р., похована на другому християнському кладовищі Одеси.

Пр.:

Изучение биологии прорастания семян некоторых вводимых в культуру новых лекарственных растений // Некоторые вопросы фармации. — К., 1956. — С. 233-241; Сантониноносная полынь из флоры Украинской ССР // Тр. Ботан. ин-та им. В. А. Комарова АН СССР. Сер. биол. — 1959. — Вып. 7. — С. 156-162; Дослідження полинів флори України на вміст сантоніну // Фармац. журн. — 1959. — № 2. — С. 41-45; Сантониноносные полыни Украины, их биологические особенности и пути использования: В 2 т. — Одесса, 1961. Мелитополь, — Т. 1. — 307 с.; Т. 2. — 360 с.

Літ.:

Історія ОДУ за 100 р. — С. 169; Учені вузів Укр. РСР. — С. 156; А. І. Дьоміна // Одес. ун-т. — 1992. — 18 мая; Очерки развития науки в Одессе. — С. 165; Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч. 5. — С. 41-42; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

Є, Є

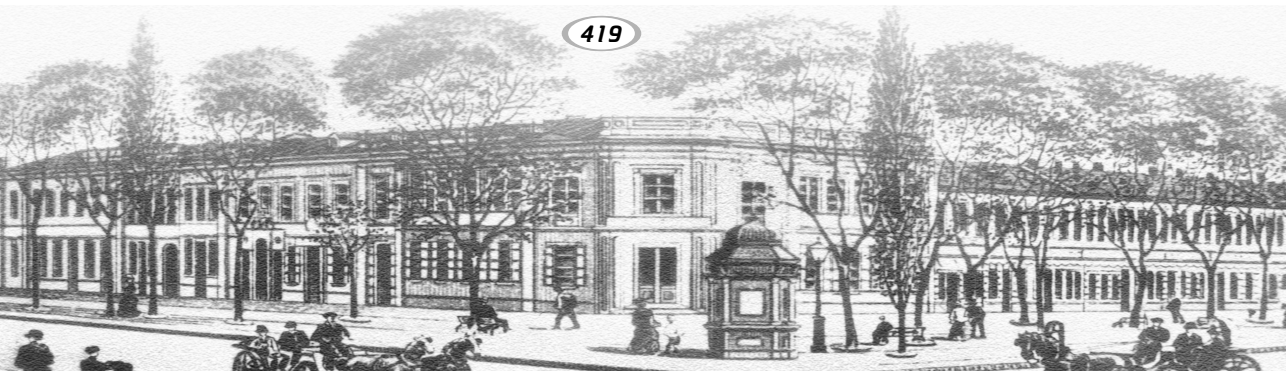

ЕЛЬКІН Давид Генріхович

Психолог

Народився 31 жовтня 1895 р. у Воронежі. Син провізора. Дитячі роки пройшли в Одесі. Після закінчення першої класичної гімназії з золотою медаллю він в 1914 р. вступив до Петербурзького психоневрологічного інституту. Бажання спеціалізуватися в галузі психоневрології формувалося під впливом матеріалістичних природничо-наукових ідей І. М. Сеченова, діяльності якого Д. Г. Елькін згодом присвятив декілька своїх статей, В. М. Бехтерева, І. П. Павлова.

Військова баталія першої світової війни та бажання отримати класичну університетську освіту примусили його повернутися до Одеси, де залишилась його родина. В 1915 р. Д. Г. Елькін перевівся на природничо-науковий відділ фізико-математичного факультету Новоросійського уні-

верситету, який закінчив у 1921 р. Великий вплив на становлення Д. Г. Елькіна як психолога мали наукові погляди та ідеї М. М. Ланге. Під його безпосереднім керівництвом молодий вчений пройшов курс занять з експериментальної педагогічної психології.

З 1917 р. Д. Г. Елькін завідував психологічною лабораторією в Одеському міському інституті дитячої психології та експериментальної педагогіки ім. Н. В. Якуніна. В 1922 р. перейшов на роботу до Одеського інституту народної освіти як асистент кафедри психології, де читав курси із психології та логіки. Свою наукову діяльність Д. Г. Елькін почав з досліджень часових і просторових відношень у дітей, особливостей побудови ними часової перспективи. Подальші експериментальні дослідження присвячені умовам високої продуктивності пам'яті. Результати цих досліджень були надруковані в "Записках Інститута народного образования", французькому та німецькому психологічних журналах й отримали схвальні відгуки. Спираючись на тезу Г. Спенсера, що в сприйманні часу майже всі його складові елементи відтворені, тільки остання ланка, тільки відчуття нинішньої миті дається у своїй живій формі, Д. Г. Елькін дослідив вплив кількості подій, що запам'ятовуються, на відтворення і оцінку тривалості минулого. Займаючись розробкою питань дитячої і педагогічної психології, Д. Г. Елькін опублікував монографію "Педагогіка і психологія пам'яті" (1948), в якій викладено ряд практичних рекомендацій навчання з метою підвищення його ефективності. В 1930 р. Д. Г. Елькін отримав звання професора, став завідувачем кафедри.

З середини 30-х рр. стан психологічної науки різко погіршився. Боротьба за матеріалістичну психологію знаменувала чіткий наказ діалектико-матеріалістичного світогляду, викорінювання психотехніки та використання психологічного експерименту як об'єктивного методу. Таке упереджене відношення до психології як науки збереглося до 60-х рр. Але в цей період вчений почав планові дослідження з розробки проблем сприйняття часу. Будучи глибоко впевненим у тому, що тільки з позицій рефлексивної природи психіки можна дати пояснення психологічним факторам, він провів фундаментальні дослідження в галузі відчуття

та сприйняття часу. Ним висвітлені питання: про мозкову локалізацію часових сприйнять і їхнього фізіологічного механізму, про участь кінестатичного, тактильного, слухового, зорового аналізаторів у сприйнятті часу, про орієнтацію тварин у часі, про роль часових мір, емоційних станів, уявлення, мислення в сприйнятті та оцінці часу. Ці експериментальні дослідження стали змістом дисертації Д. Г. Елькіна, яку він представив до захисту в 1945 р., але її повернули на доробок. Право захистити її Д. Г. Елькіну дали тільки в 1952 р. Офіційними опонентами на захисті були професори Б. М. Теплов, С. М. Корнилов, А. Р. Лурія. Після захисту дисертації Д. Г. Елькіну було присуджено ступінь доктора педагогічних наук (з психології). Узагальнені результати своїх досліджень він виклав у монографії “Восприятие времени”, за яку отримав першу премію ім. К. Д. Ушинського.

Під керівництвом Д. Г. Елькіна в ОДУ організовано наукову школу з дослідницькою темою “Психологія диференціації часу”, в якій здійснюється низка експериментальних досліджень, що підтверджують: сприйняття часу — процес моделювання часових параметрів подразника. Результати цих досліджень лягли в основу доповіді Д. Г. Елькіна на XVIII Міжнародному психологічному конгресі в Москві (1966), де разом із відомим дослідником сприйняття простору і часу Суто, Д. Г. Елькін очолював роботу секції “Сприйняття простору і часу”. В 1973 р. у Тбілісі на Міжнародному психологічному конгресі, присвяченому несвідомості, Д. Г. Елькін виступив з доповіддю “Відлік часу в стані сну та гіпнозу”. Він був активним учасником не тільки міжнародних, але й чисельних всесоюзних психологічних з’їздів і конференцій. На запрошення Г. С. Костюка Д. Г. Елькін працював професором лабораторії по вивченню відчуттів і сприйняття у Всеукраїнському науково-дослідному інституті психології. Він написав розділи “Відчуття” та “Сприйняття” для підручника “Психологія” під редакцією Г. С. Костюка, вперше виданого українською мовою.

Повний творчих ідей, Д. Г. Елькін проводив дослідження в галузі інженерної психології. Ним були розроблені електронні нашкірні годинники, біоелектричний протез руки. В галузі юридичної психології Дави-

да Генріховича цікавили мотивація правопорушень, особливості поведінки людини в умовах самотнього ув'язнення. Вчений зібрав рідкісний матеріал з психології тварин, однак монографія “Психология животных” надрукована не була через часті посилання автора на К. Лоренца та інших представників “буржуазних” наукових напрямків.

Д. Г. Елькіним проводилися дослідження з проблеми зворотного зв'язку та випереджаючого відображення в формуванні адекватного сприйняття тривалості, перцептивних складових простору та часу, функціональної асиметрії в диференціації часу, ролі “біологічного годинника” та несвідомих компонентів у моделюванні психікою метрики і топології часу.

Перу вченого належить більш ніж 200 робіт з загальної, дитячої і педагогічної, інженерної психології, історії психології, психології тварин. Його праці увійшли в двотомник “Психологическая наука в СССР”, в чотиритомник “Основы психологии”, збірник “40 лет советской психологии”.

Багатогранність його особистості не вичерпується тільки науковою роботою. В 1959 р., після припинення нападів на психологічну науку, Д. Г. Елькін очолив Одеський відділ Психологічного товариства. Він активно пропагував психологічні знання. Прекрасно володіючи риторикою і логікою, талантом лекторської красномовності, він мав великий вплив на студентську молодь, педагогів, лікарів. Вчений збирав велику аудиторію слухачів. Як лектора Д. Г. Елькіна відрізняла точність означень, ясність і послідовність міркування, вміння найбільш абстрактні положення подати просто і дохідливо, розсіяти видимість чудового та познайомитися з новими, дійсно дивовижними явищами людської психіки. Його публікації на сторінках газет та науково-популярні видання “Загадки человеческой психики”, “Психология и кибернетика” мали широкий відгук у читачів.

Д. Г. Елькін вів активну роботу з підготовки наукових педагогічних і психологічних кадрів. Для студентів, які готувались до педагогічної діяльності, як методичні посібники він видав “Конспекты лекций по психологии”, “Психологию речи”. Під його керівництвом 30 аспірантів захистили кандидатські дисертації, стали науковими працівниками в різних ву-

зах країни. Будучи носієм ідеї експериментального вивчення психіки, Д. Г. Елькін з повагою ставився до наукової спадщини М. М. Ланге. В 1958 р. за його ініціативою організовано конференцію, присвячену 100-річчю від дня народження М. М. Ланге.

Помер Давид Генріхович Елькін 5 липня 1983 р. Поховали його на другому міському цвинтарі Одеси.

Пр.:

Педагогика и психология памяти. — К.: Рад. шк., 1948. — 74 с.; Восприятие времени. — М.: Изд-во АН РСФСР, 1962. — 310 с.; Инженерная психология. — К.: Вища шк., 1975. — 102 с.

Літ.:

Запорожец А. В. Д. Г. Элькин. К 75-летию со дня рождения // Вопр. психологии. — 1971. — № 1. — С. 180-181; Болотова А. К. Памяти учителя // Там же. — 1995. — № 6. — С. 93-95; Указна Л. Н., Цуканов Б. Й., Елькін Д. Г. — видатний дослідник психології сприймання часу // Педагогіка і психологія. — 1995. — № 4. — С. 176-178; Указная Л. Н., Цуканов Б. Й., Элькин Д. Г. К 100-летию со дня рождения // Психол. журн. — 1995. — Т. 16, № 5. — С. 148-149.

Л. Н. Акимова, Б. Й. Цуканов

ЕННАН

Алім Абдул-Амідович

Хімік, спеціаліст з екології людини та навколишнього середовища

Народився 25 лютого 1935 р. в Одесі у сім'ї службовців. У 1952 р. закінчив зі срібною медаллю одеську СШ № 43; у 1958 р. — з відзнакою Одеський політехнічний інститут за фахом “приладдя управління та контролю хімічних виробництв” та був залишений асистентом кафедри технології та автоматизації хімічних виробництв. У 1964 р. захистив кандидатську

дисертацію “Исследование акустической коагуляции аэрозолей при непрерывном и импульсном озвучивании применительно к производству гранулированного суперфосфатного производства” (науковий керівник заслужений діяч науки і техніки УРСР, професор М. Л. Варламов).

У 1961—1962 рр. А. А.-А. Еннан працював майстром цеху контрольно-вимірювальних приладів та начальником зміни цеху гранульованого суперфосфату та мідного купоросу Одеського суперфосфатного заводу. Вже у ті роки А. А.-А. Еннан виявив здібності педагога, вченого, що оригінально мислить, схильного до технічного втілення своїх ідей.

Подальша діяльність А. А.-А. Еннана пов'язана з Одеським державним університетом ім. І. І. Мечникова, де у 1962 р. він почав працювати старшим викладачем кафедри неорганічної хімії. З 1965 по 1973 р. він — доцент цієї ж кафедри. У 1973 р. за ініціативою А. А.-А. Еннана вперше у СРСР було відкрито кафедру хімічних методів захисту навколишнього середовища, яку він очолював і після об'єднання її з кафедрою неорганічної хімії (з 1986 р. — кафедра неорганічної хімії та хімії екології) до 1993 р. Одночасно з 1964 до 1967 р. виконував обов'язки заступника декана хімічного факультету, з 1970 до 1978 р. — декана по роботі з іноземними студентами. З 1985 до 1988 р. він очолював Міжвідомчий центр захисту навколишнього середовища у зварювальному виробництві Академії наук і Мінвузу УРСР, створений на базі керованої ним лабораторії хімічної екології та систем життєзабезпечення.

З 1988 до 1992 р. А. А.-А. Еннан — директор Інженерного центру “Екологія у зварювальному виробництві” Мінвузу України, який у 1992 р. реорганізовано у Фізико-хімічний інститут захисту навколишнього середовища та людини (спільним наказом Міносвіти та Академії наук України). Відтоді він — директор Інституту.

Професор А. А.-А. Еннан — відомий вчений у галузі хімії неорганічних фторидів та екології навколишнього середовища і людини. Створеною ним науковою школою проведено систематичне дослідження процесів комплексоутворення тетрафториду кремнію і кремнефтороводневої кислоти з різними типами азот- і кисеньвмісних органічних основ, вивчено спектральні, структурні, термохімічні характеристики продуктів взаємодії, зав-

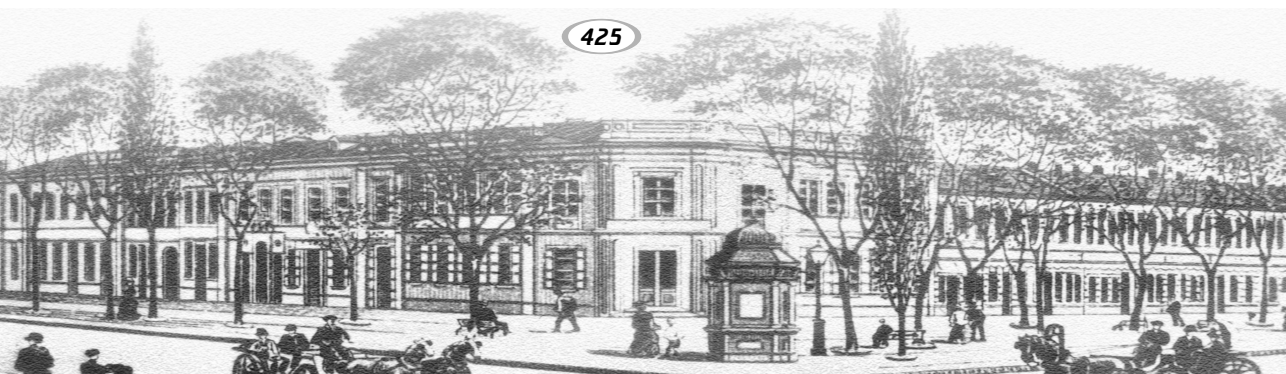

дяки чому було розвинуто уявлення про особливості стереохімії та реакційної здатності фторокомплексів кремнію, виявлено кореляції між різними фізико-хімічними характеристиками сполук зазначених класів. Зокрема було експериментально відкрито і теоретично обґрунтовано тенденцію до стабілізації транс-ізомерів гексакоординаційних тетрафторокомплексів кремнію; виявлено особливості структурної реорганізації зазначених комплексів у ході реакцій дегідрофторування, що приводять до утворення мономерних та полімерних похідних тетраедричного кремнію з ковалентними зв'язками кремній-азот та кремній-кисень, які мають важливе господарське значення. Деякі результати цих досліджень знайшли своє відображення у докторській дисертації “Координационные соединения четырехфтористого кремния и гидрофториды азотсодержащих оснований: (Синтез, свойства, строение, некоторые аспекты применения)” (офіційні опоненти: професори В. О. Легасов, М. П. Галкін, О. О. Опаловський, Одеський державний університет, 1975 р.).

Другим важливим напрямком наукової діяльності А. А.-А. Еннана є всебічне та систематичне вивчення теоретичних і практичних аспектів сорбційного та низькотемпературного каталітичного знешкодження токсичних газів. На цій основі вперше в Україні були розроблені іонообмінні волокнисті матеріали (ІВМ), нанесені хемосорбенти кислих газів і парів; металокомплексні каталізатори низькотемпературного окислення (КНТО) монооксидів вуглецю та азоту, фосфіну, арсину, парів фосфору і відновлення озону. Одержані оригінальні результати дозволили організувати у короткий термін виробництво у СРСР необхідних ІВМ, КНТО, типоряд установок санітарного очищення газів, облежених засобів індивідуального захисту органів дихання різного функціонального призначення, які знайшли широке використання у багатьох галузях народного господарства.

Багаторічні дослідження, проведені А. А.-А. Еннаном зі співпрацівниками у напрямку розробки засобів контролю навколишнього середовища, дозволили створити конкурентоспроможні газоаналізатори фтористого водню типу “Фторинг”, їх метрологічне забезпечення, а також аспіраційні пристрої, іономери для аналізу рідких середовищ, засобів та методів їх перевірки.

Найбільш повно спрямованість професора А. А.-А. Еннана до глибо-

кого та комплексного втілення ідей очолюваного ним колективу наукових співпрацівників та інженерів була реалізована при рішенні сформульованих академіком Б. Є. Патонем задач, що пов'язані з захистом навколишнього середовища і обслуговуючого персоналу, утилізацією аерозолів зварювального виробництва. За відносно короткий термін за участю ведучих наукових колективів Мінвузів СРСР та УРСР, АН СРСР, підприємств різних відомств було організовано імпортозамінююче обладнання для локалізації (зварювальні пальники з вбудованими та прибудованими відсмоктувачами), уловлювання і нейтралізації зварювальних аерозолів (газоочисні установки різної продуктивності), засобів індивідуального захисту органів дихання зварювальників та ін.

Результати наукової діяльності А. А.-А. Еннана представлено у трьох монографіях, майже 350 статтях, які отримали високу оцінку в наукових колах України та за її межами, 106 авторських свідоцтвах СРСР, 33 патентах України, 15 — інших країн.

Професор А. А.-А. Еннан віддає багато сил та енергії підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Під його керівництвом підготовлено та захищено 22 дисертації, у тому числі 3 докторські.

А. А.-А. Еннан бере активну участь у роботі наукових форумів: був членом оргкомітетів 3 (Одеса, 1972), 4 (Душанбе, 1975), 5 (Дніпропетровськ, 1978), 6 (Новосибірськ, 1981), 7 (Душанбе, 1984), 8 (Полевський Свердловської обл., 1987), 9 (Череповець, 1990) Всесоюзних симпозіумів з хімії неорганічних фторидів, Міжнародного симпозіуму з екологічної хімії (Кишинів, 1995), Науково-практичної конференції “Сучасні засоби зварювання” (Київ, 1994). Очолював оргкомітет Міжнародної науково-практичної конференції “Захист навколишнього середовища, здоров'я, безпеки в зварювальному виробництві” (Одеса, 2002).

Він проводить велику роботу по удосконаленню планування та координації досліджень в Україні у галузі екології зварювального виробництва, а очолюваний ним Фізико-хімічний інститут захисту навколишнього середовища та людини є головною організацією в Україні та країнах СНД у цій галузі. А. А.-А. Еннан є дійсним членом Академії інженерних

наук та Міжнародної Академії екології, безпеки людини і природи, заслужений діяч науки і техніки України.

Важливу науково-практичну діяльність А. А.-А. Еннан сполучає з активною методичною експертною роботою: він — голова секції “Техніка безпеки та гігієна праці у зварювальному виробництві” Міждержавної науково-технічної ради по зварюванню та споріднених технологіях; заступник голови Експертної ради з охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів Міністерства освіти і науки України; позаштатний консультант Комісії Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; член громадської ради при Держкомприроді України.

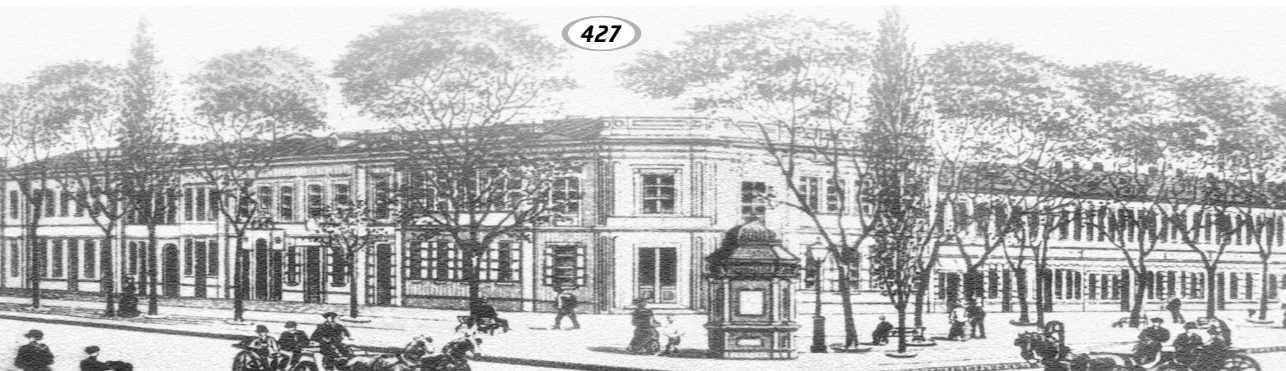
Нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ст., нагрудним знаком МОН України “За наукові досягнення”.

Пр.:

Аддукты тетрафторида кремния / Эннан А. А., Кац Б. М. // Успехи химии. — 1974. — Т. 43, вып. 7. — С. 1186-1206; Стереохимия и реакционная способность фторокомплексов кремния / Эннан А. А., Гельмбольдт В. О., Гаврилова Л. А. — М., 1989. — 100 с. — (Итоги науки и техники. Сер. Неорганическая химия / ВИНТИ; Т. 19); Пентакоординационные фторкремниевые анионы / Эннан А. А., Гельмбольдт В. О. // Успехи химии. — 1989. — Т. 58, вып. 4. — С. 626-243; Физико-химические основы очистки газов от фосфина и фосфора / Эннан А. А., Ракитская Т. Л. — М., 1992. — 95 с.; Катализаторы низкотемпературного окисления монооксида углерода / Эннан А. А., Ракитская Т. Л., Паина В. Я. — М., 1991. — 35 с.; Стереохимия и электронное строение гексакоординационных фторокомплексов кремния / Эннан А. А., Гельмбольдт В. О. / Журн. неорган. химии. — 1994. — Т. 39, № 3. — С. 424-434.

Літ.:

Пустовойт І. Авторське свідоцтво № 303284 // Комс. іскра. — 1970. — 7 листоп.; Березина Л. Нова кафедра // ЗНК. — 1973. — 23 листоп.; Поздоровляємо [А. А. Еннана з присвоєнням вченого ступеня докт. хім. наук] // Там же. — 1976. — 4 черв.; Ромм А. Дело, принципы, ученики... // Веч. Одесса. — 1977. — 9 апр.; Одес. ун-т, 1965-1990. — С. 101; Odessa I. I. Mechnikov State University. — Odessa: OKFA, 1994; Очерки развития науки в Одессе. — С. 89-90; Эннан А. А. // Ученые и специалисты Украины в области сварки и родственных технологий: Справочник. — К., 1995. — С. 101; Також. — К., 1998. — С. 78; Ракитская Т. Л., Березина Л. П. Беспокойный человек // ЗНК. — 1995. — 21 бер.; Еннан А. А. // Хто є хто в Україні, 1997. — К., 1997. — С. 90; Імена України: Біогр. щор. — К.: Фенікс, 1999. — с. 140; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Алим Абдул-Амидович Еннан: Библиограф. указ. — Одесса:

Астропринт, 2002. — 120 с.; На страже труда и здоровья // Лидеры Украины. — 2003. — Ноябрь. — С. 15; Эннан Алим Абдул-Амидович // 500 влиятельных личностей Одесского региона. — Одесса, 2003. — С. 194; Средства индивидуальной защиты органов дыхания: Справ. руководство / Под общ. ред. С. Л. Каминского. — СПб., 2003. — С. 94.

Н. С. Тахтарова

СВТУХОВ **В'ячеслав Михайлович**

Математик

В. М. Євтухов народився 15 травня 1949 р. в Одесі у родині військовослужбовця. Батько, військовий льотчик, пройшов всю війну, був нагороджений 12 державними нагородами. Дитинство В. М. Євтухова проходило в різних містах Радянського Союзу. У 1961 р. він вступив до школи у с. Лиманському Одеської обл. У 1961 р. після смерті матері батько з сином переїхали до Одеси. Далі хлопець навчався в одеській середній школі № 10, де любов до математики йому прищепив М. С. Мільграм. Після закінчення школи у 1966 р. В. М. Євтухов вступив на механіко-математичний факультет ОДУ, який закінчив з відзнакою в 1972 р. і був рекомендований для вступу до аспірантури по кафедрі математичного аналізу. Науковим керівником молодого вченого був доцент О. В. Костін. У 1975 р. В. М. Євтухов перейшов до заочної аспірантури та почав працювати асистентом кафедри математичного аналізу. В 1976 р. був обраний на посаду старшого викладача

У 1977 р. була утворена кафедра вищої математики на чолі з О. В. Костіним, і В. М. Євтухов перейшов на посаду старшого викладача цієї кафедри.

Кандидатську дисертацію “Асимптотическое проведение решений одного нелинейного дифференциального уравнения второго порядка типа

Змдена-Фаулера” захистив 12 груд. 1980 р. на засіданні Спеціалізованої ради з фізико-математичних наук (математика) ОДУ (офіційні опоненти: академік АН Грузії, професор І. Т. Кігурадзе та доцент О. М. Берлінський).

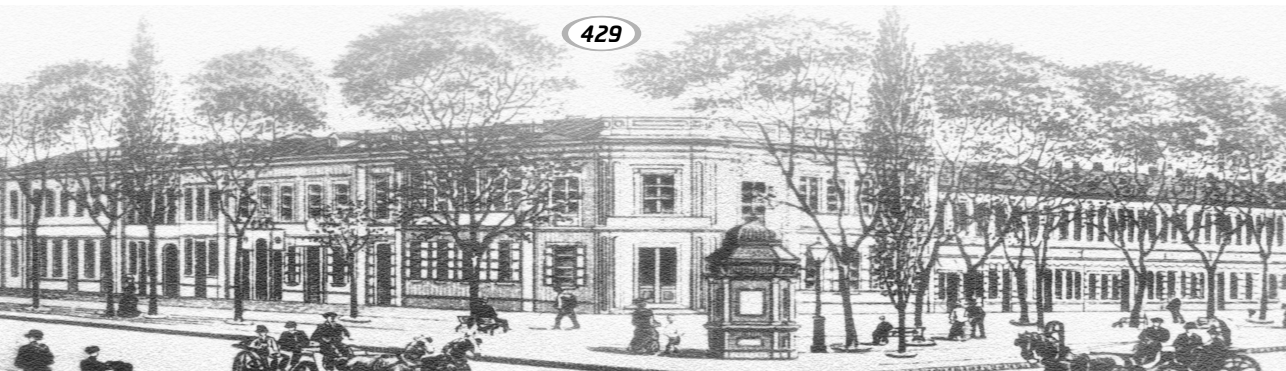
З вересня 1981 р. до червня 1982 р. стажувався в НДР, у Ростокському університеті ім. В. Піка та Інституті математики і механіки АН НДР (Берлін), продовжуючи розвивати почату раніше наукову тему.

У 1982-1988 рр. працював доцентом кафедри вищої математики. Читав курси з вищої математики на хімічному факультеті, з математичного аналізу — на фізичному факультеті та спецкурси — на механіко-математичному факультеті Одеського університету

У 1988 р. В. М. Євтухово було обрано за конкурсом на посаду завідувача кафедри диференціальних рівнянь ОДУ. З жовтня 1989 до червня 1990 р. стажувався в Інституті прикладної математики ім. І. Н. Векуа Тбіліського університету під керівництвом академіка АН Грузії І.Т. Кігурадзе. Наукові зв'язки з тбіліською математичною школою, очолюваною академіком І.Т. Кігурадзе — директором Інституту математики ім. А. М. Размадзе АН Грузії, — продовжуються і нині. У 1998 р. В.М. Євтухов захистив докторську дисертацію “Асимптотические представления решений неавтономных обыкновенных дифференциальных уравнений” в Інституті математики НАН України (офіційні опоненти: академік АН Грузії, професор І.Т. Кігурадзе, член-кореспондент НАН України, професор М.О. Перестюк, професор Ю.В. Теплінський).

На кафедрі диференціальних рівнянь професор В.М. Євтухов читає курс звичайних диференціальних рівнянь для студентів-математиків, курс асимптотичного інтегрування нелінійних неавтономних диференціальних рівнянь для магістрів, а також спецкурси з асимптотичних методів теорії звичайних диференціальних рівнянь. З 1999 р. читає новий курс з математичних методів у мікроекономіці. В. М. Євтухов — автор понад 90 наукових робіт, ним підготовлено чотири кандидати наук.

Основні напрями наукової діяльності — дослідження асимптотичних властивостей розв'язків лінійних, квазілінійних та істотнонелінійних неавтономних звичайних диференціальних рівнянь, встановлення умов-

коливності та неколивності розв'язків таких рівнянь, умов існування у них різних типів правильних та сингулярних розв'язків, дослідження диференціальних рівнянь, що виникають в теорії плазми продуктів згорання. Розроблені нові і удосконалені відомі методи дослідження асимптотичного поведіння розв'язків неавтономних диференціальних рівнянь вищих порядків, що містять у правій частині степеневі, експоненціальні і більш загального виду нелінійності.

В. М. Євтухов у студентські роки був членом збірної університету з настільного тенісу (кандидат у майстри спорту). Виконував обов'язки голови профбюро факультету, був членом та капітаном команди КВН викладачів факультету. Він — член Вченої ради факультету, зам. голови спеціалізованої ради з захисту кандидатських дисертацій в Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова, член спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських дисертацій в Чернівецькому національному університеті ім. Ю. Федьковича, зам. голови експертної ради з природничих наук і математики ВАК Міністерства освіти і науки України. Нагороджений за наукові досягнення почесною медаллю ім. М.В. Остроградського на першому Українському математичному конгресі (2002 р.).

Пр.:

Асимптотика решеній одного нелінійного дифференціального уравнения / Евтухов В. М., Косиш А. В. // ДАН СССР. — 1976. — Т. 231, № 5. — С. 1059-1062; Об одном нелінійном дифференціальному уравненні другого порядку // Там само. — 1977. — Т. 233, № 4. — С. 427-431; Асимптотические представления решеній одного класса нелінійных дифференціальных уравнений второго порядка // Сообщ. АН ГССР. — 1982, — Т. 106, № 3. — С. 473-476; Асимптотические свойства решеній одного класса дифференціальных уравнений второго порядка // Math. Nachr. — 1984. — Bd. 115. — S. 215-236; Асимптотика решеній одного полулинейного дифференціального уравнения второго порядка // Диф. уравнения. — 1990. — Т. 26, № 5. — С. 776-787; Об асимптотическом представлении решеній линейных дифференціальных уравнений 2-го порядка // Сообщ. АН ГССР. — 1990. — Т. 137, № 1. — С. 45-48; Асимптотическое интегрирование линейных систем дифференціальных уравнений в случае квазижордановой нормальной формы главной матрицы коэффициентов // ДАН СССР. — 1990. — Т. 3, № 2. — С. 279-283; Об одном классе монотонных решеній нелінійного дифференціального уравнения 2-го порядка типа Змдена-Фаулера // Сообщ. АН Грузин. — 1992. — Т. 145, № 2. — С. 269-173; Асимптотические представления монотонных решеній нелінійного

З 1959 до 1963 р. навчалась у заочній аспірантурі у Державному гідрологічному інституті Ленінграда, де науковим керівником був видатний гідролог, професор В. І. Молчанов, один із творців льодової “дороги життя” через Ладугу із оточеного Ленінграда. З січня 1960 до травня 1966 р. працювала в Новій Каховці Херсонської обл. як інженер, старший інженер відділу інженерної геології Гідрогеологічної експедиції Міністерства меліорації і водного господарства УРСР, старший гідрогеолог Каховської партії тієї ж експедиції. Експедиція проводила дослідження впливу водосховищ Дніпровського каскаду (Каховське, Дніпровське, Кременчуцьке, Канівське, Київське) на узбережжя та підземні води. Наукові інтереси Є. В. Єлісеєвої у цей час стосувалися питань підпору підземних вод водосховищами. Роботи в цьому напрямку публікувалися у збірнику робіт з гідрології Гідрометеоіздату у Ленінграді.

З травня 1966 до вересня 1968 р. наукові інтереси змінилися в бік інженерної геології. Працювала старшим інженером Проблемної науково-дослідної лабораторії інженерної геології узбережжя морів і водосховищ. З вересня — старшим науковим співробітником, завідувачем лабораторії. У цей час науковим керівником Проблемної лабораторії був професор Л. Б. Розовський, засновник одеської школи інженерної геології узбереж та морського шельфу. В цей період розробляла питання фізичного та математичного моделювання процесів у береговій зоні морів на базі хвильового лотка лабораторії.

У 1973 р. у Вченій раді географічного факультету МДУ ім. М. В. Ломоносова вона захистила кандидатську дисертацію за темою “Формування профілю динамічної рівноваги піщаних обмілин під час розмиву (на прикладі Каховського водосховища і шельфу північно-західного району Чорного моря)”. Офіційними опонентами були професори С. Л. Вендров, фахівець в галузі берегових процесів, Г. О. Саф’янов, старший науковий співробітник МДУ, фахівець у галузі геоморфології берегів і морського дна. Науковим керівником дисертації був Л. Б. Розовський.

У вересні 1973 р. почала педагогічну працю. У квітні 1976 р. одержала диплом доцента кафедри фізичної географії та природокористування ОДУ. Різноманітність наукових інтересів дозволила читати курси загаль-

ного землезнавства, загальної гідрології, фізико-географічних основ меліорації, аерокосмічних методів та охорони природи, геофізики ландшафтів, загальної геоморфології.

У 1993 р. у Спеціалізованій раді Інституту географії АН УРСР захистила докторську дисертацію за темою “Аналіз і моделювання загальних принципів розвитку екзогенних форм рельєфу”. Офіційними опонентами були професори С. А. Мороз, заслужений діяч науки України, завідувач кафедри загальної та історичної геології (Київський університет), І. Г. Черваньов, завідувач кафедри (Харківський університет), А. М. Оліферов (Сімферопольський університет). У дисертації розглянута роль ентропії у процесі розвитку рельєфу.

З серпня 1996 р. працює на посаді професора кафедри фізичної географії і природокористування Одеського університету.

Працює на посаді головного редактора науково-практичного журналу “Еніологія”. Є. В. Єлісеєвої присвоєно звання професора кафедри фізичної географії і природокористування ОНУ.

Пр.:

До розліку пересування ґрунтових вод під час становлення / Єлісеєва Є. В., Розовський Л. Б., Германов Ю. Л. // Зб. робіт з гідрології. — 1964. — № 4; Експериментальні дослідження морфодинаміки верхньої частини шельфу й вплив підводних розробок на предмет стійкості шельфу / Єлісеєва Є. В., Розовський Л. Б., Германов Ю. Л. // Довідки симпозиуму за інженерно-геологічними умовами шельфової зони Чорного моря. — Батумі, 1971; До ознаки інформативності факторів ярової ерозії // Фіз. географія і геоморфологія. — К., 1976. — № 17. — С. 7-11; Водні ресурси і їх охорона // Природа Одеської області. — К., 1979; Аналогія під час оцінки впливу водних меліорацій на навколишнє середовище // Географія і природні ресурси. — 1981. — № 2; Математичне і фізичне моделювання в геоморфології: Учбов. посібник. — Одеса, 1983. — 88 с.; Лиманно-устьевые комплексы Причерноморья: Геогр. основы хоз. освоения / Под ред. Г. И. Швецса. — Л.: Наука, 1988. — 303 с.; Вивчення, оцінка і районування рекреаційних ресурсів Причорномор'я України / Єлісеєва Є. В., Швецс Г. І. // Геологія рекреаційних зон України. — К., 1996. — С. 35-40.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Ж, З

ЖАБОРЮК Анатолій Андрійович

Літературознавець, мистецтвознавець

А. А. Жаборюк народився 1 травня 1924 р. в с. Ново-Миколаївка Іванівського (тоді Яновського) р-ну Одеської обл. в селянській родині. Батьки змогли дати йому середню освіту, однак далі, не маючи матеріальних засобів для навчання у вузі, він вступив на курси вчителів української мови та літератури при Одеському облвно, які зак-інчив за лічені дні до початку війни.

Так і не приступивши до викладацької роботи, сімнадцятилітній Анатолій залишився в окупованому ворогом рідному селі, перебиваючись тимчасовими заробітками. Через декілька днів після звільнення з окупації 1944 р. він уже був на фронті. За максимально короткий час став командиром протитанкової гармати, грамотним і точним у розрахунках

у діях на полі бою. Він пройшов у складі військ 3-го Українського фронту територіями Молдови, Румунії, Болгарії, Югославії. У 1945 р. повернувся до рідної домівки, маючи заслужено отримані ордени і медалі.

Нарешті його давня мрія здійснилася: став працювати вчителем, а згодом і директором школи, одночасно навчався в Одеському педагогічному інституті ім. К. Д. Ушинського, по закінченні якого вступив до аспірантури. У 1955 р. захистив кандидатську дисертацію. На цей час випадає його активне спілкування з відомими науковцями, видатними письменниками, зокрема М. Стельмахом, М. Рильським, які високо оцінили його наукову роботу. У ці роки А. Жаборюк не лише викладав, а й плідно працював на посаді проректора інституту.

З 1960 р. його запросили на викладацьку роботу до Одеського університету ім. І. І. Мечникова. І знову його освітянська діяльність не обмежувалася суто викладацькою роботою. Так, з 1964 до 1970 рр. він — декан філологічного факультету. З цього часу коло його інтересів переважно пов'язане з відомими літературознавцями-професорами А. В. Нездвідським, Г. А. В'язовським, В. В. Фаценком, Н. М. Шляховою, з прекрасним і потужним у науковому відношенні колективом кафедри теорії літератури і компаративістики. На цій кафедрі, заснованій і очолюваній професором Г. А. В'язовським з 1967 р., а професором Н. М. Шляховою — з 1992 р., його наукові пошуки зосереджені навколо проблем історії і теорії образотворчого мистецтва, взаємозв'язків літератури і живопису.

Писати про український живопис в часи змагань українців з тоталітаризмом і колоніальною залежністю було небезпечно. Якщо такі спроби і дозволялося робити, то українське мистецтво упереджено кваліфікувалося як похідне і наслідувальне щодо російського, а не національно визначене і самоцінне. А. А. Жаборюк наполегливо і доказово обґрунтував національну специфіку українського образотворчого мистецтва, вдаючись до конкретного аналізу його шедеврів, вказуючи на витоки фольклорні, міфологічні, християнські тощо. Порівнюючи з російським живописом, він вбачає ознаки індивідуального стилю і своєрідності етики українських живописців. Крок за кроком від перших посібників і

до монографічних досліджень науковець долав стереотипи методології щодо культурної залежності українців, дотримуючись при цьому і об'єктивності суджень.

Наукова перемога прийшла у 80-90-і рр., у роки творчої зрілості літературознавця, з виданням монографічних праць. Своєрідний погляд літературознавця, методиста, викладача школи і вузу на теорію і практику українського живопису відразу ж зацікавив викладачів і студентів, і особливо представників навчальних закладів культури в Україні і за її межами. Ці праці можна знайти у всіх найбільших бібліотеках колишнього Союзу, а також Європи і США.

Читаючи широко популярний серед студентів-філологів спецкурс “Література в колі інших видів мистецтв”, нині вже професор А. А. Жаборюк (йому це звання присвоєно на підставі вагомого внеску в науку і освіту) постійно працює на межі двох видів мистецтв, осмислюючи теорію й історію літератури і живопису, конкретизуючи і реалізуючи досить продуктивно свої знання у нових наукових статтях та монографіях. Так, маючи за плечима велику практику науково-педагогічної діяльності, професор А. А. Жаборюк реалізував ще одну давню мрію: підготував до друку монографію “Малярська творчість Тараса Шевченка”.

Професор А. А. Жаборюк постійно знаходиться у творчому пошуку, на вістрі громадсько-політичного життя освітян. Інакше кажучи, його досвід і наукові знання, що неначе сіячем відібрані зерно до зерна, завжди опромінюють все навколо потужним жмутком світла і енергії.

Він — національно і патріотично спрямована людина, яка серцем уболює за долю українства, задля нього працює на ниві освітянській: виховує молоде покоління, якому належить розбудувати державу Україну.

Пр.:

Український живопис доби середньовіччя. — К.; Одеса, 1978; Мистецтво живопису і графіки в Україні в першій половині і середині XIX століття. — К.; Одеса, 1983; Український живопис останньої третини XIX — початку XX століття. — К., 1990; Метафора в малярському мистецтві // Іст.-літ. журн. — Одеса, 1996. — № 2; Принципи і засоби творення характеру в літературі і малярстві // Там само. — 1997. — № 3;

Малярська творчість Тараса Шевченка . — Одеса, 2000; Давнє українське малярство. — Одеса, 2003.

Літ.:

Жаборюк А.А. // Філол. фак. ОНУ. — С.72-73.

М. В. Пащенко

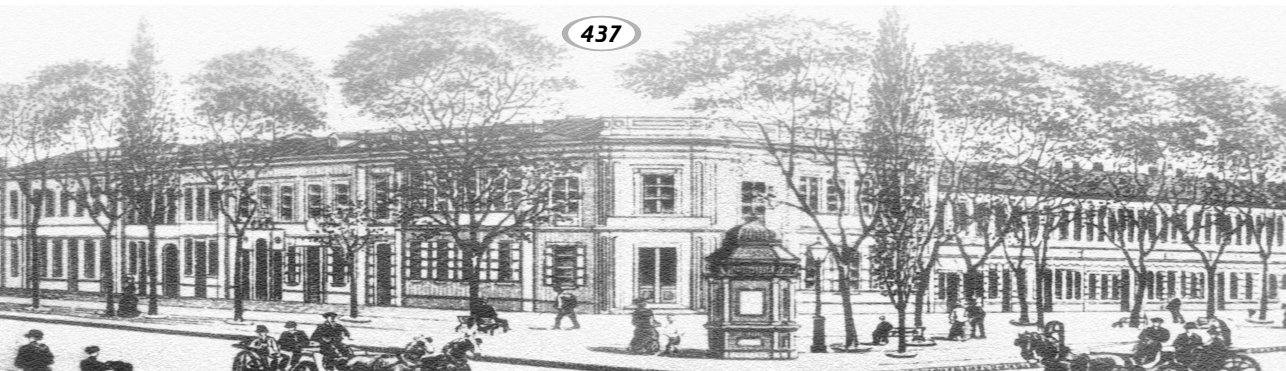
ЖАБОРЮК **Олена Анатоліївна**

Мовознавець

О.А.Жаборюк народилася 17 лютого 1949 р. у с. Ново-Миколаївці (нині — Конопляне) Іванівського р-ну Одеської обл. у сім'ї вчителів. Батько — Жаборюк Анатолій Андрійович, професор кафедри теорії літератури і компаративістики Одеського національного університету, автор п'яти ґрунтовних монографій з історії українського образотворчого мистецтва. Мати — Жаборюк Ніна Максимівна — пенсіонерка (у минулому вчителька української мови і літератури у середній школі). Сестра — Жаборюк Ірина Анатоліївна, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.

У 1966 р. закінчила Одеську середню школу з Золотою медаллю і цього ж року поступила до Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова на факультет романо-германської філології (англійське відділення), який з відзнакою закінчила у 1971 р. З липня 1971 р. по 1975 р. працювала гідом — перекладачем у Одеському відділенні ВАТ “Інтурист” і одночасно вчилася в Одеському державному університеті на німецькому відділенні (вечірня форма навчання), який закінчила у 1975 р.

З 1975 р. по 1977 р. — аспірантка кафедри граматики англійської

мови Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, з 1978 р. — викладач цієї ж кафедри. У 1980 р. захистила кандидатську дисертацію за спеціальністю германські мови на тему “Категорія результативності у сучасній англійській мові у зіставленні з сучасною німецькою”. З 1981 р. — доцент кафедри граматики англійської мови. Вчене звання доцента присвоєно їй у 1985 р.

Доктор філологічних наук з 2002 р. Дисертацію захистила у спеціалізованій раді Д 26.172.01 при Інституті мовознавства НАН України (спеціальність 10.02.15 — загальне мовознавство). Тема докторської дисертації “Категорія стану у когнітивно-контрастивному висвітленні”.

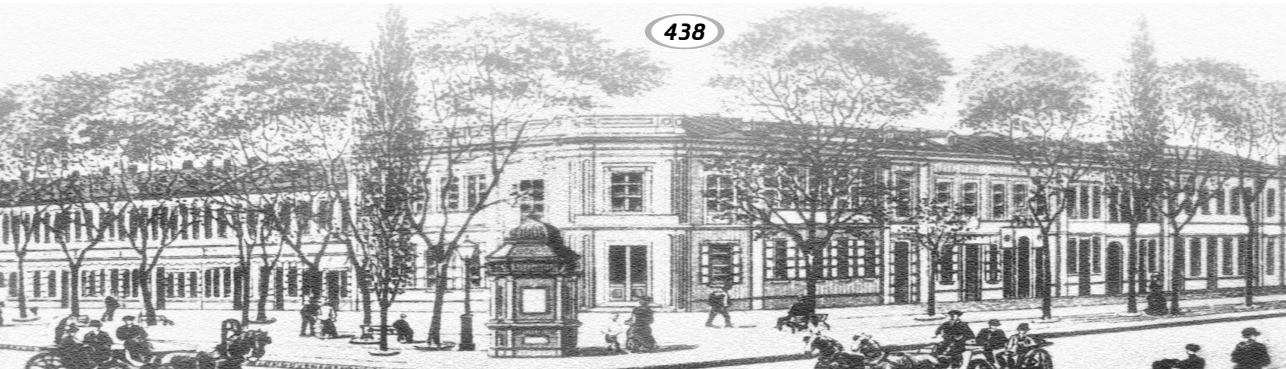
З 2003 р. призначена на посаду професора кафедри граматики англійської мови.

О. А. Жаборюк протягом багатьох років читає профілюючі по кафедрі теоретичні курси та спецкурси “Теоретична граматика сучасної англійської мови”, “Сучасні граматичні течії”, “Основні граматичні категорії англійського дієслова” тощо. Основні наукові інтереси зосереджені на проблемах синтаксису сучасної англійської мови, а також на з’ясуванні таких загально-мовознавчих проблем як проблема взаємовідношення мови й мислення, мови й мовлення, лексики та граматики, частин мови та членів речення.

Автор 56 публікацій.

Пр.:

Категорія стану в сучасній англійській мові та індоєвропейський синтаксичний процес. Теоретичні аспекти. — Одеса: Маяк, 1998. — 206 с.; Комунікативно-когнітивна сутність мови та мовлення (філософські аспекти) // Мовознавство. — 2004. — №1. — С. 39-44; Мислення — як системотвірна та системорегулююча сила мови (на прикладі кругообігу морфолого-синтаксичних процесів) // Нова філологія. — Запоріжжя, 2003. — № 2 (17). — С. 63-73; Prole-gomena to the Theory of Logico-Grammatical Dynamics / О. А. Жаборюк, І. А. Жаборюк // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — 2003. — Вип. 611. — С. 147-151; Категорія стану у контексті взаємодії між мисленням та мовою: На матеріалі англійської мови // Там само. — 2004. — Вип. 635. — С. 44-52.

ЖАРНОВСЬКИЙ Авраам Михайлович

Хімік

Народився 21 серпня 1900 р. в Одесі в караїмській родині. Батько працював продавцем у мануфактурному магазині, а з 1913 р. мав свою торгівлю. А. М. Жарновський вступив до другої херсонської гімназії у 1910 р., закінчив її у 1919 р. та вступив до Одеського хімічного інституту, на факультет основ хімічного виробництва. Закінчив інститут у 1925 р. за спеціальністю “інженер-хімік”.

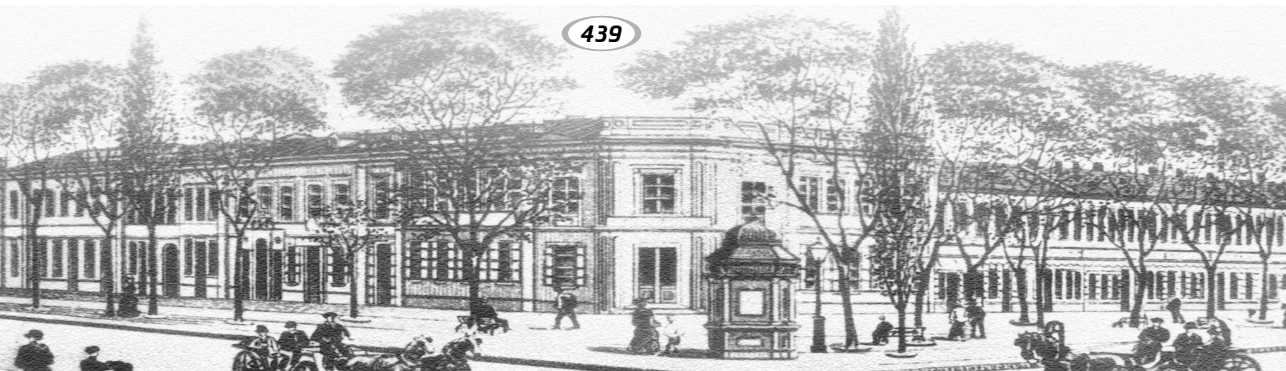
Під час навчання був деякий час завідувачем підвідділу агітації на селі при відділі ради пропаганди губернського виконавчого комітету. З 1920 до 1922 р. завідував клубом у воєнному шпиталі та працював вчителем в СШ № 20 Одеси. З 1925 до 1927 р. працював асистентом Одеського технікуму прикладної хімії та вчився в аспірантурі в хімічному інституті. У 1927 р. А. М. Жарновського було призначено доцентом (викладачем першого розряду) по кафедрі неорганічної хімії.

З 1930 до 1933 р. А. М. Жарновський обіймав посаду професора, завідувача кафедри в Одеському хіміко-технологічному інституті, а з 1933 до 1941 р. — в Одеському індустріальному інституті.

У 1933 р., з відновленням університету, була організована кафедра загальної хімії в числі інших на хімічному факультеті. Головував на ній А. М. Жарновський. Під його керівництвом колективом кафедри проводились дослідження комплексних сполук.

Професор А. М. Жарновський вивчав проблему впливів катіонів зовнішнього середовища на природу зв'язку та стійкість комплексних аніонів. У цьому напрямку були проведені дослідження по встановленню характеру зв'язку дипольних молекул з центральним іоном у внутрішній сфері комплексу (у співробітництві з Б. Е. Гайсинським). У той же час він брав участь у дослідницькій роботі по кафедрі фізичної хімії.

З 1936 р. А. М. Жарновський керував кафедрою неорганічної хімії

ОДУ. У 1940 р. захистив докторську дисертацію в Інституті неорганічної хімії АН СРСР. З вересня 1941 р. А. М. Жарновський став професором та завідувачем кафедри неорганічної хімії Середньоазіатського університету (Ташкент). З квітня 1943 р. він обіймав посаду професора та завідувача кафедри неорганічної хімії ОДУ, евакуйованого в Байрам-Алі.

Після повернення університету в Одесу продовжив роботу в ньому до 1949 р., коли перейшов до гідрометеорологічного інституту.

А. М. Жарновський перекладав спеціальну літературу з німецької та французької мов, якими володів вільно, та з англійської мови.

Пр.:

Матеріали по вопросу о влиянии внешней сферы на окраску двойных солей меди и аминов // Наук. зап. Одес. технікуму прикл. хімії. — 1928. — С. 7; До питання про характер зв'язку дипольних молекул з центральним іоном у внутрішній сфері комплексу / Жарновський А. М., Гайсинський Б. Е. // Тр. ОДУ. Хімія. — 1936. — С. 7-23.

Літ.:

Наука и науч. работники СССР. — С. 128; Очерки развития науки в Одессе. — С. 87-88; Історія ОДУ за 100 р. — С. 235; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. В. Мусяєнко

ЖИЛІНА **Зінаїда Іванівна**

Хімік-органік, фармацевт

З. І. Жиліна народилась 6 листопада 1936 р. у с. Ровнець Орловської обл. в багатодітній родині. У 1953 р. Зінаїда Іванівна закінчила місцеву школу і була зарахована до Львівського технікуму харчової промисловості. Після закінчення технікуму в 1957 р. отримала призначення на Одеський жиркомбінат, де почала працювати на посаді старшого лаборанта Центральної лабораторії.

В 1958 р. З. І. Жиліна стала студенткою вечірнього відділення хімічного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.

Після закінчення університету З. І. Жиліна працювала на кафедрі органічної хімії, і з цього часу все її життя пов'язане з Одеським університетом. З 1964 до 1970 р. З. І. Жиліна — інженер лабораторії біологічних проблем, з 1970 до 1972 р. — старший інженер кафедри органічної хімії, з 1972 до 1975 р. — старший науковий співробітник Проблемної науково-дослідної лабораторії № 5 (ПНДЛ-5), з 1975 до 1985 р. — завідувач сектором синтезу транквілізаторів ПНДЛ-5. З 1985 р. З. І. Жиліна завідує Проблемною лабораторією синтезу лікарських препаратів ОДУ.

Всі ці роки наукові інтереси З. І. Жиліної були зосереджені в галузі фундаментальних досліджень по цілеспрямованому синтезу лікарських препаратів на основі вивчення властивостей “будова — активність” деяких азотистих мезо- і макрогетероциклів. Важливим практичним результатом цих досліджень було створення та впровадження в медичну практику високоефективних лікарських препаратів: транквілізатора — феназепам та анксиолітичного засобу — гідазепам.

У 1972 р. З. І. Жиліна захистила кандидатську дисертацію “Синтез и изучение свойств некоторых производных 1,2-дигидро-3Н-1,4-бенздиазепин-2-онов”, а в 1992 р. — докторську дисертацію “Мезо-замещенные порфирины: синтез и свойства”. В тому ж році їй було надано звання професора.

Поряд з великою адміністративною та науковою роботою З. І. Жиліна багато уваги приділяє педагогічній діяльності. Будучи висококваліфікованим фахівцем, дуже вимогливим до себе, вона прищеплює ці властивості і своїм вихованцям. Багато студентів після закінчення університету продовжили працювати з Зінаїдою Іванівною. Під її керівництвом захистили кандидатські дисертації Ю. Ішко, С. Водзинський, В. Мельник, В. Малиновський.

З. І. Жиліна завжди дуже уважна до своїх учнів, щедро ділиться з ними знаннями.

З. І. Жиліна є співавтором двох монографій: “Гидазепам” (1992) і “Успехи химии порфиринов — функционализация b-положений мезо-арилпорфиринов” (1996). Нею надруковано 220 наукових робіт, отрима-

но 8 авторських свідоцтв і 2 патенти. У 1996 р. З. І. Жилина нагороджена орденом “Знак Пошани”.

Тепер Зінаїда Іванівна так само віддана улюбленій роботі, повна енергії та творчих планів у пошуку нових лікарських препаратів, а у вільні хвилини її інтереси зосереджуються на прикладному мистецтві та класичній літературі.

Пр.:

1,5-бенздіазепіни і їх производніе. VII. Об активності метилонової групи 1,3-дигідро-2Н-1,4-бенздіазепіно-2-оноі і 2-тіоноі / Жилина З. І., Богатський А. В., Сыч Е. Д. і др. // Хімія гетероцикліч. соединеній. — Рига, 1971. — № 7. — С. 992-994; 1,4-бенздіазепіни, їх цикліческіе гомологі і аналогі. XVI. Синтез, свойства і фармакологіческа активність 3-замещенних 1,2-дигідро-3Н-1,4-бенздіазепіно-2-оноі / Жилина З. І., Богатський А. В., Андронати С. А., Вихляев Ю. І. // Хім.-фармац. журн. — 1974. — Т. 8, № 5. — С. 13-18; 1,4-бенздіазепіни, їх цикліческіе гомологі і аналогі. XVII. Синтез і свойства 3-арипіден- і 3-гетериліден-1,2-дигідро-3Н-1,4-бенздіазепіно-2-оноі // Журн. общ. хіміі. — 1975. — Т. 45. — С. 396-401; 1-4-бенздіазепіни, їх цикліческіе гомологі і аналогі. XXX. Синтез і свойства 3- і 7-аміно-5-феніл-1,2-дигідро-3Н-1,4-бенздіазепіно-2-оноі / Жилина З. І., Богатський А. В., Андронати С. А. // Хімія гетероцикліч. соединеній. — Рига, 1979. — № 4. — С. 545-549; Порфіріни і їх производніе. VIII. Синтез і свойства азакраунпорфіріноі / Жилина З. І., Мельнік В. І., Андронати С. А. // Журн. орган. хіміі. — 1989. — Т. 25, № 5. — С. 1070-1075; Пентамерніе порфіріни і їх комплекси с медью / Жилина З. І., Ішков Ю. В., Грушевая Ж. В., Андронати С. А. // ДАН СССР. — 1989. — Т. 308, № 2. — С. 376-381; Порфіріни і їх производніе. XVII. Внутримолекулярная циклізація комплексів 2-форміл-5,10,15,20-тетрафенілпорфіріна / Жилина З. І., Ішков Ю. В. // Журн. орган. хіміі. — 1995. — Т. 31, № 1. — С. 136-139; Порфіріни і їх производніе. XIV. Димерізація ізомерних формілфенілпорфіріноі под действием низковалентного титана / Жилина З. І., Ішков Ю. В. // Там же. — 1991. — Т. 27, № 5. — С. 1087-1092; Порфіріни і їх производніе. XVIII. Викаріозное нуклефільное замещение водорода в 2-нітро-5,10,15,20-тетрафенілпорфіріне / Жилина З. І., Малиновский В. Л., Водзинский С. В. // Там же. — 1996. — Т. 32, № 1. — С. 119-123; Поданд-порфіріни с периферийными металлхелатирующими центрами / Жилина З. І., Мельнік В. І., Андронати С. А. // Хімія гетероцикліч. соединеній. — Рига, 1991. — № 4. — С. 475-479; Оловянные і германіевые комплекси мезотетра(6-хінолініл)хлорина / Жилина З. І., Водзинский С. В., Малиновский В. Л. і др. // Укр. хім. журн. — 1997. — Т. 63, № 1. — С. 43-48.

Літ.:

Развитие органической химии на Украине / А. В. Богатський, А. А. Ясников, В. Я. Починок і др. — К.: Наук. думка, 1979. — 241 с.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. І. Дроздовська, Г. В. П'янкoвa

ЖМАЙЛОВИЧ Фелікс Миколайович

Гістолог та судовий медик

Ф.М. Жмайлович народився 16 (28) листопада 1878 р. на залізничній станції Затиш'є (зараз смт. Затишшя Фрунзівського р-ну Одеської обл.). Із православних родових дворян. Середню освіту отримав у Рішел'євській гімназії в Одесі, яку закінчив в 1897 р. В цьому ж році поїхав до Харкова, де вступив до медичного факультету Харківського університету, бо в Одеському університеті тоді не було медичного факультету.

Спеціалізувався на кафедрі гігієни, яку в ті роки очолював проф. Іринарх Поліхронійович Скворцов (1847-1912). В лабораторії цієї кафедри під керівництвом професора він виконав 2 роботи по бактеріології. Перша — про мікробні ферменти, а друга — про аномальні форми у мікробів. Обидві роботи отримали золоті медалі від медичного факультету Імператорського Харківського університету і у відповідності з визначенням ради того ж факультету були надруковані в університетських "Записках". В 1903 р. Ф.М. Жмайлович закінчив університет, отримав ступінь лікаря з відзнакою, і можна було б говорити про подальшу його наукова діяльність як бактеріолога. І дійсно, його залишають на кафедрі гігієни для підготовки до професорського звання. Однак, обставини склалися таким чином, що він через деякий час повертається до Одеси, де в 1907 р. стає помічником прозектора кафедри гістології та ембріології нового медичного факультету Імператорського Новоросійського університету, яку очолював проф. Олександр Федорович Маньковський (1868-1946). Через два роки — в 1909 р. — Ф.М. Жмайловича обирають на посаду прозектора цієї ж кафедри.

Ф.М. Жмайлович за пропозицією проф. О.Ф. Маньковського займався на кафедрі гістології та ембріології підготовкою докторської дисертації "До вчення о мітохондріях та деяких інших структурних елементів

протоплазми печінкової клітини”. Вдалий захист дисертації відбувся 30 травня 1913 р. на засіданні ради медичного факультету Новоросійського університету. В цьому ж році він був прийнятий у число приват-доцентів на кафедрі гістології і ембріології і був залишений на посаді прозектора. Одночасно, з 1911 р. Ф.М. Жмайлович — прозектор кафедри гістології та ембріології Одеських вищих жіночих медичних курсів (у 1919-1920 рр. він очолював цю кафедру).

Ф.М. Жмайлович був в Одесі дуже відомою людиною, тому що він окрім роботи в Новоросійському університеті та на вищих жіночих курсах, займав ще й посаду міського судово-медичного експерта (1912-1921 рр). В 1913 р. Ф.М. Жмайлович переходить з посади прозектора кафедри гістології і ембріології на таку ж посаду кафедри судової медицини Новоросійського університету.

В 1919 р. емігрує проф. О.Ф. Маньковський. Вакантну кафедру гістології і ембріології займає Ф.М. Жмайлович і керує кафедрою до 1922 р. Коли ж у цьому 1922 р. завідувача кафедри судової медицини проф. Дмитра Дмитровича Крилова було звільнено з Одеського медичного інституту в зв'язку з арештом та подальшим висланням за кордон, проф. Ф.М. Жмайлович переходить на завідування кафедрою судової медицини, яку очолював до своєї смерті. З 25 лютого 1921 р. по 25 вересня 1925 р. Ф.М. Жмайлович працював проректором Одеського медичного інституту.

Він — автор близько 10 друкованих робіт, присвячених проблемам гістології, судової медицини і бактеріології. Був редактором переведеного з польської мови на українську підручника Грживо-Домбровського “Нариси судової медицини з атласом” (Одеса, 1929. — 288, 40 с.).

З 1909 р. був дійсним членом Спілки російських лікарів при Новоросійському університеті.

Проф. Ф.М. Жмайлович помер у 1948 р.

Пр.:

О микробных ферментах и о действии их по сравнению с ферментами животных. (Амило — и протеолитическими) // Врачебная газета. — 1902. — № 52. — С. 1201; Об условиях, способствующих происхождению аномальных (инволюционных) форм у различных микробов и об их биологическом значении // Зап. Имп. Харьк. ун-та. — 1902.

— Кн. 2. — С. 181-203; О микробных ферментах и их действии по сравнению с ферментами животных (амилолитическими и протеолитическими) // Там же. — 1903. — Кн. 1. — С. 17-43; К учению о митохондриях и некоторых других структурных частях протоплазмы печеночной клетки. — Одесса, 1913. — 2, IV, 439 с.; То же // Зап. Имп. Новорос. ун-та. Мед. фак. — 1913. — Вып. 7. — С. 1-439.

Літ.:

Золотарев. Биограф. словарь. — С. 115.

Арх.:

ДА ОО. — Ф. 45, оп. 18, спр. 510, арк. 106-106 зв., 162 зв., 163, 179 зв.; ДА ОО. — Ф. 62, оп. 1, спр. 65, арк. 1-6; ДА ОО. — Ф. Р-2147, оп. 1., спр. 18а, арк. 74-74 зв.

К. К. Васильев

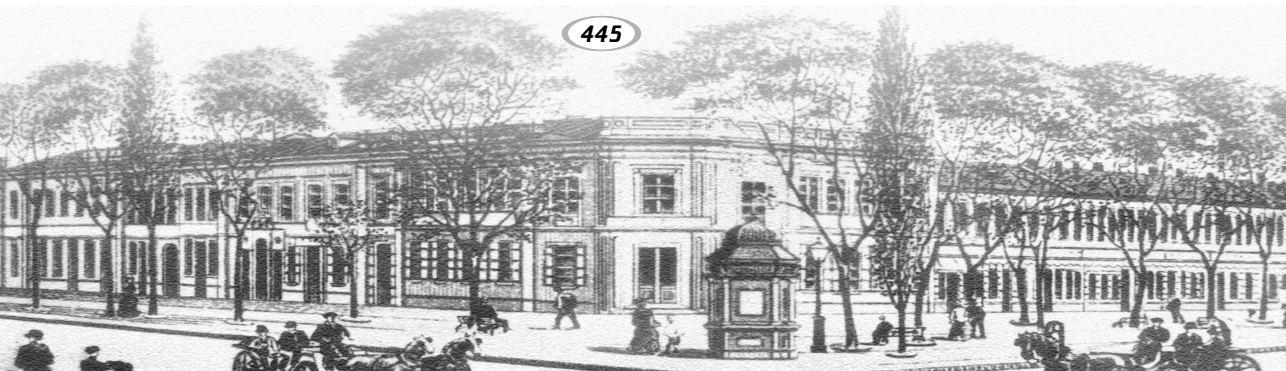
ЖУК

Ольга Вікторівна

Хімік-фармаколог

О.В.Жук народилася у 1952 р. в м. Інза Ульяновської обл. в родині службовців. Батько, Богданов Віктор Петрович — військовий юрист, мати, Богданова Зоя Василівна — вчителька. У 1969 р. закінчила середню школу № 1 ГРВН (група радянських військ у Німеччині) і вступила до Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова на біологічний факультет. У 1974 р. закінчила університет і з 1975 р. працювала на посаді інженера, з 1979 р. — молодшого наукового співробітника, з 1986 р. — наукового співробітника, з 1989 р. — старшого, а з 1998 р. — провідного наукового співробітника проблемної науково-дослідної лабораторії № 5 ОДУ. З 1995 р. працює за сумісництвом на кафедрі фізіології людини та тварин на посаді доцента, а з 1999 р. — професора.

Під час роботи закінчила аспірантуру і в січні 1986 р. захистила у науково-дослідному інституті фармакології (м. Москва) кандидатську дисертацію, у 1996 р. — докторську дисертацію.

Приймає активну участь у міжнародних конференціях з нейронаук, є членом Міжнародного товариства вивчення ксенобіотиків (ISSX).

З 1979 р. працює в галузі вивчення фармакокінетики і метаболізму нових лікарських засобів. Використання сучасних фізико-хімічних методів аналізу, методів прикладної математики та біометрії, розробка нових теоретичних і методичних підходів до рішення науково-дослідних завдань дозволяють О.В. Жук вирішувати не тільки прикладні завдання, але й проводити фундаментальні дослідження у цій галузі науки.

Основні наукові інтереси О.В. Жук лежать в галузі ксенобіохімії, метаболізму і фармакокінетики фізіологічно активних речовин, діючих на ЦНС. Використання сучасних фізико-хімічних методів аналізу, методів прикладної математики і біометрії, розробка нових теоретичних і методичних підходів до рішення науково-дослідницьких завдань дозволяють їй проводити дослідження в даній галузі науки на якісно новому рівні. В останній час основним напрямком наукової діяльності доктора біологічних наук О.В. Жук є нейрофізіологія і нейрофармакологія.

Протягом 1984-1999 рр. О.В. Жук була заступником наукового керівника і відповідальним виконавцем ряду науково-дослідних тем.

З 1992 р. О.В. Жук була вченим секретарем експертної комісії з фармакокінетики лікарських засобів Фармакологічного комітету. Зараз є експертом центра з фармакокінетики ліків Державного науково-дослідного центра лікарських засобів Міністерства здоров'я України. З 1999 р. О.В. Жук є членом спеціалізованої ради з захисту кандидатських і докторських дисертацій при Одеському медичному університеті.

Вона авторка більше 90 наукових робіт, учбового посібника з нейрохімії і співавтор трьох монографій: “Механизмы действия анксиолитических, снотворных и противосудорожных средств” (1988), “Гидазепам” (1992), “Фармакологічний аналіз рецепторно-лігандної взаємодії” (2001).

Пр.:

Механизмы действия анксиолитических, снотворных и противосудорожных средств” К.:Наукова думка. — 1988; Гидазепам. — К.:Наукова думка, 1992.

ЗАВ'ЯЛОВ

Василь Васильович

Медик, фізіолог та анатом

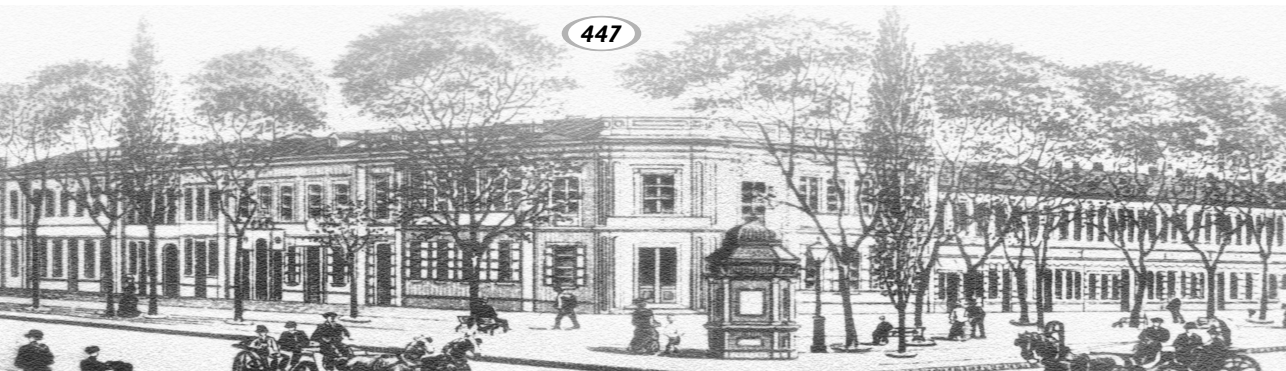
Народився 15 липня 1873 р. у с. Нововасильєвське Костромської губ. у селянській родині. Після одержання середньої освіти у 1891 р. став студентом медичного факультету Московського університету. Закінчивши університет у 1895 р., Василь Васильович переїхав до Юр'єва (Тарту), де працював асистентом університету. В 1899 р. він захистив докторську дисертацію і наступного року переїхав до Одеси.

Протягом року В. В. Зав'ялов обіймав посаду лаборанта кафедри медичної хімії Новоросійського університету, а у 1901 р. став приват-доцентом цієї кафедри. Наступного року його обрали професором кафедри фізіології і фізіологічної хімії. З 1904 по 1908 р. він працював екстраординарним професором кафедри зоології, порівняльної анатомії та фізіології, а у 1909—1920 рр. — ординарним професором цієї кафедри. У 1904 р. Василь Васильович одержав чин статського радника. В. В. Зав'ялов також читав лекції на агрономічних курсах при Товаристві сільського господарства Південної Росії, для слухачів яких підготував курс по харчуванню тварин (1913).

Він вільно володів німецькою і перекладав багато учбової і наукової літератури, наприклад “Керівництво з фізіології хімії” Е. Абдергальдена, “Динаміка живої речовини” Дж. Леба (1910), “Картина світу у світлі сучасного природознавства” Снайдера (1909) тощо.

Його наукові інтереси були широкими, охоплюючи як питання суто фізіологічні, так і пов'язані із визначенням сечової та деяких інших кислот, раціональним харчуванням тварин, біохімічними особливостями озерної води та лікувальних грязей.

Як свідчить його особова справа, 2 квітня 1920 р. він значиться виїхавшим. Місцем еміграції була Болгарія. В Болгарії він прийняв пропозицію щодо організації та очолення кафедри фізіології і фізіологічної

хімії. На медичинському факультеті Софійського університету, відкритого у 1918 р., В. В. Зав'ялов зразу ж активно взявся за підготовку учбової літератури для студентів на болгарській мові. Уже в кінці 1920 р. в Софії вийшов його підручник з фізіологічної хімії, а в 1924 р. — керівництво до практичних занять з фізіологічної хімії.

В. В. Зав'ялов активно заохочував до участі у своїх дослідках на кафедрі молодих вчених. Болгарські лікарі Добрева, Панайотова, Милованов, російські лікарі О. Янишевський, В. Зав'ялов (син) допомогали йому в дослідках, переймали досвід науково-дослідної праці. З ними разом В. В. Зав'ялов у 1929 р. розробив клінічний метод виявлення сечової кислоти в крові. Свої наукові праці він публікував переважно у "Щорічнику медичного факультету Софійського університету".

Помер В. В. Зав'ялов 24 лютого 1930 р. в Софії.

Пр.:

Muskelarbeit und Eiweissumzatz // Zeitsch. F. Physiol. Chemie. — 1893. — В.18. — S. XVII; К биохимии лечебных грязей // ЗИНУ. — 1916. — Вып. 10. — С. 1-92; Значение минеральных солей для питания животных. — Одесса: "Славян." тип., 1914. — 48 с.; Инстинкт и разум // Природа. — 1913. — Июль-авг. — С. 842-859; Море и жизнь // Там же. — Сент. — С. 1034-1042; Колометрический способ определения мочевой кислоты в крови // Харьк. мед. журн. — 1913; Анатомия и физиология человека: Учебник для ср. учеб. заведений. — К., 1907; Еврейский вопрос на земском съезде // За свободу. — 1905. — № 1. — С. 15-17; Uber die Plastein // Zeitsch. F. Physiol. Chemie. — 1908.

Літ.:

Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского Юрьевского бывшего Дерптского университета. — Юрьев, 1903. — Т. 2. — С. 313-314; Одес. медуниверситет. — С. 57; Спасов. Русские ученые-белоэмигранты в Болгарии // Bulgarian historical review. — 1992. — № 4. — С. 107-112; Hausmann. — P. 295, 605-606, 622; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

ЗАГОРОВСЬКИЙ Євген Олександрович

Історик-краєзнавець

Син відомого вченого-правника Олександра Івановича Загоровського, автора низки підручників з юриспруденції. Брат Микола Олександрович, відомий в Одесі біолог, письменник — популяризатор природи. Є. О. Загоровський народився у Харкові 26 липня 1885 р. Закінчив другу чоловічу одеську гімназію зі срібною медаллю, в 1904 р. вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Слухав курси М. Г. Попруженка “Історія західних слов’ян”, О. М. Грушевського “Нарис української історії”, “Історія Литовсько-руської держави”. В 1916 р. склав іспити на ступінь магістра російської історії. В грудні 1916 р. прочитав дві пробні лекції в університеті і був затверджений у званні приват-доцента історичного факультету по кафедрі російської історії. Згодом працював професором Одеського інституту народної освіти, був співробітником Державної Наукової бібліотеки, при якій мав аспірантів.

Учнем Є. О. Загоровського був молодий, талановитий історик та бібліограф Е. Ю. Оксман. Є. О. Загоровський разом з М. Є. Слабченком виступили опонентами у 1926 р. на захисті кандидатської дисертації в ІНО О. П. Оглоблина по темі “Передкапіталістична фабрика на Україні”. З 1920 р. викладав у вузах Одеси: Інституті народної освіти, Інституті народного господарства, був професором Гуманітарно-суспільного інституту по кафедрі російської історії. Завідував історико-соціологічним факультетом ім. Є. М. Щепкіна при ІНО, де читав курси: історії України (загальний), історії держави і суспільних формацій (історії Північно-американських демократій), історії української матеріальної культури (литовсько-руський період), історії соціальних рухів в Україні (козацтва). Є. О. Загоровський викладав історію до 1920 р. у жіночих гімназіях Одеси та на Вищих жіночих курсах, а згодом — у трудових школах міста, де читав курси історії Новоросійського краю, історії українського козацтва; вів

семінари по давній російській історії (читання першоджерел). В Гуманітарно-суспільному інституті читав курси історії України, історії Польщі, вів практичні заняття з історії України.

У лютому 1931 р. Є. О. Загоровського було заарештовано, а через деякий час за браком доказів звільнено. В жовтні цього ж року він повернувся до роботи в ОДНБ ім. М. Горького.

За роки навчання і роботи в університеті Є. О. Загоровський написав низку праць з історії України. Працював над бібліографічним покажчиком з історії України на основі книжкових фондів бібліотеки, заохочений до цієї справи М. Є. Слабченком та Н. Д. Полонською-Василенко.

Наукові інтереси вченого — історія та бібліографія півдня України, економічний розвиток південної України, дослідження історії Запорізької Січі, колонізація південної України. Був членом Одеського наукового товариства, Одеського товариства історії та старожитностей, Одеського бібліографічного товариства, історико-філологічного товариства при ІНУ. Працював в комісії краєзнавства по вивченню південної України. Завідував музеєм Наукової бібліотеки (відділом рідкісних книг та рукописів).

Восени 1937 р. Є. О. Загоровського було вдруге заарештовано і розстріляно ДПУ в Одеській в'язниці 22 лютого 1938 р.

Пр.:

Очерки из истории славянской колонизации в Новороссии в XVIII в. Сербские военные поселения // Военно-ист. вестн. — 1912. — Кн. 1, 4; 1913. — Кн. 1; Организация управления Новороссией при Потемкине в 1774-1791 годах // ЗООИД. — 1913. — Т. 31. — С. 52-82; Военная колонизация Новороссии при Потемкине // ЛИФО. — 1913. — Т. 21; Новая книга о скифах и понтийских греках. — Одесса: "Славян". тип., 1914. — 18 с.; Отношения России и Италии в XIX в. // ЗООИД. — 1919. — Т. 33. — С. 41-58; Очерк материальной и умственной культуры Новороссии при Потемкине // Зап. одес. высшей шк. — 1922. — Вып. 2; Очерк истории Северного Причерноморья. — Одесса, 1922. — Ч. 1. — XII, 99 с.; Городская колонизация Новороссии при Потемкине // Зап. Одес. археол. ин-та. — 1922. — Т. 1; Экономическая политика Потемкина в Новороссии (1774-1791) // Журн. н.-д. каф. Одеси. — 1926. — Т. 2, № 2. — С. 74-84.

Літ.:

Зленко Г. Д. Куди подівся історик Євген Загоровський?: Потаємні сторінки минувшини /

/ Чорном. новини. — 1997. — 12 бер.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх:

ДАОО. — Ф. 45 (Новорос. ун-т), оп. 1, спр. 385 (Є. О. Загоровський); Ф. Р-1593 (Ін-т нар. освіти), оп. 1, спр. 140 (Є. О. Загоровський).

А. І. Мисечко

ЗАГОРОВСЬКИЙ Микола Олександрович

Гідробіолог, лімнолог

Народився М. О. Загоровський в Одесі 4 липня 1893 р. у родині вченого-юриста О. І. Загоровського, за підручником і посібникам якого вивчали право два покоління студентів. Батько закінчив Київський університет (св. Володимира), тут же сформувався як видатний знавець цивільного права. До Одеси переїхав з родиною у кінці XIX ст. Це була чудова культурна родина. Брат Миколи Олександровича Євген Олександрович працював у кінці 20 — на початку 30-х рр. у Публічній бібліотеці професором-консультантом. Це був іменитий історик, що вивчав Причорноморський край.

М. О. Загоровський у 1912 р. вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Новоросійського університету. Під час навчання займався зоологією, гідробіологією та порівняльною анатомією. У 1914 р. він отримав від факультету золоту медаль за працю на тему “Строение сердца у позвоночных”. Влітку на біостанції університету М. О. Загоровський вивчав фауну Одеської затоки, крім того, в зоотомічному кабінеті працював над гістологічними темами. В студентські роки він успішно виконав гідробіологічні дослідження разом з Д. Л. Рубінштейном на тему “Материалы к системе биоценозов Одесского залива” (1916).

М. О. Загоровський закінчив університет в 1916 р. з дипломом першого ступеня. Після здобуття вищої освіти став працювати асистентом зоотомічного кабінету, у 1918 р. був залишений для підготовки до професорського звання. З 1919 р. працював асистентом кафедри зоології, якою керував Д. К. Третьяков. З 1918 р. М. О. Загоровський — асистент кафедри анатомії сільськогосподарських тварин в Одеському сільськогосподарському інституті. У 1922 р. його було обрано на посаду професора в Одеському педагогічному інституті, де він викладав курс загальної біології, був головою предметної комісії. У 1923 р. його було обрано викладачем Робітфаку в Інституті народного господарства по кафедрі біології. В 1924 р. М. О. Загоровський був обраний головою предметної комісії по відділу біології та економічної географії, де працював до 1929 р. З 1924 р. він викладав мореведення та океанографію в Одеському технікумі водних шляхів, був завідувачем кафедри в інституті соцвиховання в Одесі до 1929 р.

У 1929 р. М. О. Загоровський отримав посаду штатного професора у Всесоюзному механіко-технічному інституті консервної промисловості (консервному інституті) в Одесі.

При заснуванні зообіологічного інституту в Одеському університеті у 1929 р. Миколу Олександровича запросили для педагогічної та дослідної роботи. Тут він створив сектор гідробіології і в 1933 р. кафедру гідробіології, керував він сектором та кафедрою гідробіології до 1934 р.

Багато уваги М. О. Загоровський приділяв використанню лиманів для вирощування кефалі, науковому контролю за промислом. Його аспірантами в Зообіні були Г. І. Конопльов (пізніше доцент, декан біологічного факультету), О. К. Макаров (доцент), що став після смерті М. О. Загоровського завідувачем кафедри. Обидва вони загинули в Севастополі під час Великої Вітчизняної війни. С. Б. Грінбарт, теж учасник війни, працював професором на кафедрі гідробіології до 1982 р.

М. О. Загоровський надрукував 45 робіт на батьківщині та за кордоном, що присвячені важливим питанням гідробіології та іхтіології.

М. О. Загоровський був тісно пов'язаний у своїх гідробіологічних дослідках з закладами, які вели промисел в Чорному морі: Рибакспілкою,

Рибстрестром, Головрибою. Він був консультантом місцевих урядових органів, коли вирішувалися відповідні питання. Він брав активну участь у широко організованих курортним управлінням досліджах лиманів та ресурсів лікувальної грязі. В цей час він завідував гідробіологічною лабораторією Всеукраїнського інституту курортології та бальнеології в Одесі, виконував роботу з вивчення природних особливостей одеських лиманів, процесів грязеутворення та ін.

З 1920 до 1928 р. кілька разів М. О. Загоровського залучали Губпрофосвіта та Робітпрос до читання лекцій на курсах з перепідготовки вчителів шкіл ФЗУ Профвідбору та Соцвиховання: в 1924—1925 рр. він викладав курс краєзнавства.

Микола Олександрович проводив велику наукову роботу: виступав з науковими доповідями на з'їздах гідрологів, бальнеологів, на Всеукраїнському з'їзді виробничих сил та народного господарства, на конференціях, що планували фауністичні дослідження в країні. За запрошенням ВУАН він доповідав у фізико-математичному відділі ВУАН та комісії з виробничих сил. З 1933 р. М. О. Загоровський був дійсним членом Бальнеологічного товариства, членом Інтернаціональної асоціації лімнологів.

Помер М. О. Загоровський 28 квітня 1934 р., похований на другому християнському кладовищі м. Одеси.

Пр.:

Матеріали к системе биоценозов Одесского залива // ЗОСХЮР. — 1916. — Т. 86, вып. 1. — С. 203-244; Еще о траловом лове в Черном море // Бюл. Всеукр. черномор.-азов. науч.-пром. станции. — 1923. — № 4/5. — С. 8-21; Біологічні екскурсії на берег моря. — Х., 1926. — 80 с.; Прошлое и настоящее Одесского залива // ЗНОЕ. — 1928. — Т. 44. — С. 263-280; Лимани: їхнє життя та значення. — Х., 1930.

Літ.:

Пузанов И. И. Столетние итоги зоологических исследований в Одессе // Тр. ОГУ: Юбил. сб., посвящ. 300-летию воссоединения Украины с Россией. — 1954. — С. 73-83; Прендель А. Р. Роль одесских ученых в изучении фауны беспозвоночных Черного моря и ближайших материковых водоемов // Там же. — С. 51-53; Пузанов И. И. Вклад одесских ученых в развитие зоологической науки // Тез. докл. Одес. общегор. биол. науч. конф. Секц. зоол. наук. — Одесса, 1954. — С. 5; Пузанов И. И. Научные исследования кафедры зоологии позвоночных Одесского государственного университета за 40 лет советской власти // Материалы 4 науч. конф. Одес. о-ва анатомии, гистологии и

ембриології. — Одеса, 1958. — Т. 1, ч. 2. — С. 77-83; Замбриборщ Ф. С. Підсумки (1917-1967 рр.) і перспективи гідробіологічних та іхтіологічних досліджень в пониззях рік, лиманах та північно-західній частині Чорного моря // Матер. ювіл. наук. сесії ун-ту, присвяч. 50-річчю Вел. Жовт. соц. рев. — Одеса, 1968. — С. 167-168; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

М. А. Віннікова

ЗАГОРОВСЬКИЙ Олександр Іванович

Юрист, фахівець із цивільного права

О. І. Загоровський народився 1 січня 1849 р. у родині священика. Після закінчення університету св. Володимира в 1872 р. його залишили на три роки для підготовки до професорського звання. Потім О. І. Загоровський працював приват-доцентом, а з 1879 р. — доцентом Демидівського юридичного ліцею. В 1879—1885 рр. він — доцент кафедри цивільного права Харківського університету. Після захисту докторської дисертації в 1886 р. став ординарним професором тієї ж кафедри.

В 1892 р. О. І. Загоровського обрано ординарним професором кафедри громадянського права та судочинства Новоросійського університету. В ІНУ він читав лекції з цивільного права та вів практичні заняття. В 1904 р. йому присвоїли звання заслуженого професора. На протязі 1908 р. О. І. Загоровський був деканом юридичного факультету; пізніше тимчасово виконував обов'язки декана в 1909—1910 рр. В 1912—1914 рр. був членом юридичної іспитової комісії при університеті.

Плідно займався науковою діяльністю. Його основні праці з цивільного права були першою спробою обговорення питань вітчизняного права, що давно назріли.

Помер О. І. Загоровський 23 липня 1919 р.

Пр.:

Исторический очерк займа по русскому праву. — К., 1875; Очерки гражданского судопроизводства в новых административно-судебных и судебных учреждениях (у земских начальников, городских судей, в уездных съездах и в губернских присутствиях) // ЗИНУ. — 1893. — Т. 59, ч. ученая. — С. 1-373; Семейное право // Там же. — 1902. — Т. 88, ч. ученая. — С. 1-468; О внебрачных детях по новому закону (3 июня 1902 г.) в связи с постановлениями о них западноевропейских гражданских кодексов // Там же. — 1903. — Т. 93, ч. ученая. — С. 385-472.

Літ.:

Венгеров С. А. Источники. — Т. 2. — С. 408; ЭСБЕ. — Т. 12. — С. 122; Венгеров. КБС. — Т. 1. — С. 287; Список лиц... за 1897 г. — С. 548; за 1907. — С. 832; за 1914. — С. 563; Памятная книжка Одесского учебного округа на 1912/13 год. — Одесса, 1913. — С. 15, 33; История ОДУ за 100 р. — С. 374; Hausmann. — С. 580; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Н. С. Тахтарова

ЗАЛЕНСЬКИЙ Володимир Володимирович

Зоолог, академік РАН

Народився 26 січня 1847 р. у с. Шахворостовка Миргородського повіту Полтавської губ. З 1857 р. навчався в другій чоловічій харківській гімназії, яку закінчив у 1864 р. із золотою медаллю і вступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету. В 1867 р. закінчив університет, склав екстерном іспити і одержав звання кандидата природничих наук. У тому ж Харківському університеті склав магістерські іспити з зоології (1868). У 1869 р. захистив магістерську дисертацію “Об истории развития клещей”.

Був у відрядженні у Гісені, де вчився у Лейкарта. З 1870 р. як приват-доцент читав лекції та вів заняття з зоології у Новоросійському уні-

верситеті. Тут же захистив докторську дисертацію (1871) “История развития аранеин”. З 10 жовтня 1871 р. поїхав у закордонне відрядження на два роки. Але В. В. Заленський повернувся раніше строку, одержав звання ординарного професора Казанського університету (5 травня 1873).

До 1882 р. В. В. Заленський працював у Казанському університеті, а коли звільнилось місце у Новоросійському університеті (пішов з роботи І. І. Мечников), В. В. Заленський був запрошений сюди ординарним професором та завідувачем кафедри зоології. Цю посаду він обіймав до обрання ординарним академіком Академії наук (1897). Тоді ж В. В. Заленського призначено директором Зоологічного музею Академії наук у Петербурзі. Від того часу, коли помер О. О. Ковалевський (1901) В. В. Заленський завідував спеціальною зоологічною лабораторією і біологічною станцією РАН, а з 1906 р. він залишив завідування Зоологічним музеєм і став тільки академіком-директором Севастопольської біологічної станції РАН. Наприкінці 1917 р. через несприятливі умови життєвих обставин у Петрограді переїхав до Севастополя, де і помер 8 жовтня 1918 р.

Зоологічним матеріалом для дослідів В. В. Заленського були представники багатьох груп безхребених тварин: коловратки та молюски, мшанки та щетиноногі черви, пиявки та оболочники. Досліджуючи різні деталі історичного розвитку тварин, він відкрив, наприклад, особливості розвитку сальп, які складаються з явища фолікулярного почкування. В засобі розмноження сальп він бачив аналогію з апогамічним розмноженням у рослин. Окрім того, працював у галузі морфології хребетних тварин (роботи з мікроскопічної будови внутрішніх органів мамонта), займаючись також історією їх розвитку (двотомна робота про ембріональний та постембріональний розвиток волзької стерляді). Це свідчить про те, що перед нами не тільки образ філогенетика, який подібно до І. І. Мечникова та О. О. Ковалевського збирав порівняльно-анатомічні матеріали для доказів у галузі дарвінізму, а ще й образ зоолога широкого профілю.

За кордоном В. В. Заленський відвідував зоологічні лабораторії та морські біологічні станції, де працював над зоологією і морфологією,

анатомією та порівняльною анатомією тварин; більш детально знайомився з будовою музеїв та укладав замовлення, необхідні для реорганізації Зоомузею Російської Академії наук (це свідчить про його працездатність та невтомність, адже директором музею його було призначено, коли В. В. Заленському вже виповнилося п'ятдесят років). Зоомузей РАН виділявся серед інших музеїв Європи, тому що тут були влаштовані біологічні групи ссавців та птахів, що для того часу і ще довго потому являло прогресивну рису музейної експозиції. Навик до музейної роботи В. В. Заленський придбав, працюючи на кафедрі зоології Новоросійського університету — ще тут зоологічний музей розвивався під його впливом. Під керівництвом професора музей нашого університету швидко перетворився на один з кращих у світі університетських музеїв. В. В. Заленського 24 січня 1896 р. було затверджено у званні заслуженого професора Новоросійського університету.

Як професор Казанського та Новоросійського університетів, В. В. Заленський брав участь у науково-громадській діяльності: він був головою Казанського, а потім Новоросійського товариств природознавців. В. В. Заленський не цурався і популяризаційної діяльності — про це свідчить його робота директором Зоомузею РАН. Музей, не дивлячись на багато утруднень, все ж таки у 1901 р. було відкрито для відвідування публікою. Крім адміністративної діяльності академіка В. В. Заленського, яка сприяла цьому, він ще піклувався про поновлення експозиції новими матеріалами. Під час його директорства з р. Березовки (Сибір) сюди були доставлені та встановлені залишки мамонта (В. В. Заленський виклопотав на це кошти). Те ж стосується і придбання Зоологічним музеєм колекції птахів, яка залишилась після відомого натураліста, мандрівника та зоогеографа М. О. Северцова. Крім цього В. В. Заленським була написана та видана (ще за часів перебування в Одесі) книга про основні начала загальної зоології з популярним викладенням принципів будови та розвитку тварин.

Пр.:

История эмбрионального развития клещей. — С.Пб., 1869. — 84 с.; История развития аренин // Зап. Киев. о-ва естествоиспытателей. — 1870. — Т. 2; История развития

стерляди (*Acipenser ruthenus*): Ч. 1-2 // Тр. о-ва естествоиспытателей при Казан. ун-те. — 1878. — Т. 7, вып. 3; 1880. — Т. 10, вып. 2; Лекции по зоологии, читанные в императорском Новороссийском университете в 1884-1887 гг. — Одесса: Лито-тип. В. Кирхнера, 1888. — 1316 с.; Основные начала общей зоологии. Принципы строения и развития животных. Теория эволюции. — Одесса, 1896; Osteологические и одонтографические исследования над мамонтом (*Elephas primigenius* Blum) и слонами (*El. Indicus* L. и *El. Africanus* Blum) // Научные результаты экспедиции, снаряженной Академией наук для раскопки мамонта, найденного на р. Березовке в 1901 г.: В 3 т. — С.Пб., 1903. — Т. 1.

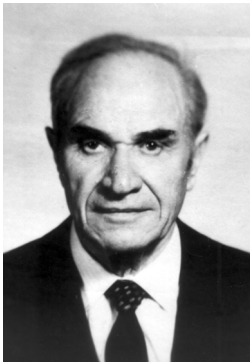
Літ.:

Насонов Н. В. Владимир Владимирович Заленский // Изв. АН. Сер. 6. — 1919. — Т. 13, № 12/15. — С. 545-552; Мазурмович Б. Н., Шульга М. К. Выдающиеся отечественные зоологи. — М.: Учпедгиз, 1960. — С. 427 с.; История ОДУ за 100 р. — С. 148, 157; АН СССР. — Т. 1. — С. 80; Заленский В. В. // Биологи: Биограф. справочник. — К., 1984. — С. 259; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Арх.:

ДАОО. — Ф. 45 (Справа, листи та каталог В. В. Заленського).

В. А. Дьяков

ЗАМБРИБОРЦ Федір Сергійович

Гідробіолог, іхтіолог, зоолог

Народився в с. Стара Ушиця Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. 5 лютого 1913 р. Батьки його були селянами.

Ф. С. Замбриборц у 1928 р. закінчив семірічну школу і вступив до Голозубинецького зоотехнікуму. Закінчив технікум у 1931 р. та почав працювати у Васильєвському райземвідділі (Дніпропетровської, потім Запорізької обл.) зоотехніком.

У 1934 р. він вступив до біологічного факультету Одеського університету, спеціалізуючись на кафедрі гідробіології, яку тоді очолював доцент

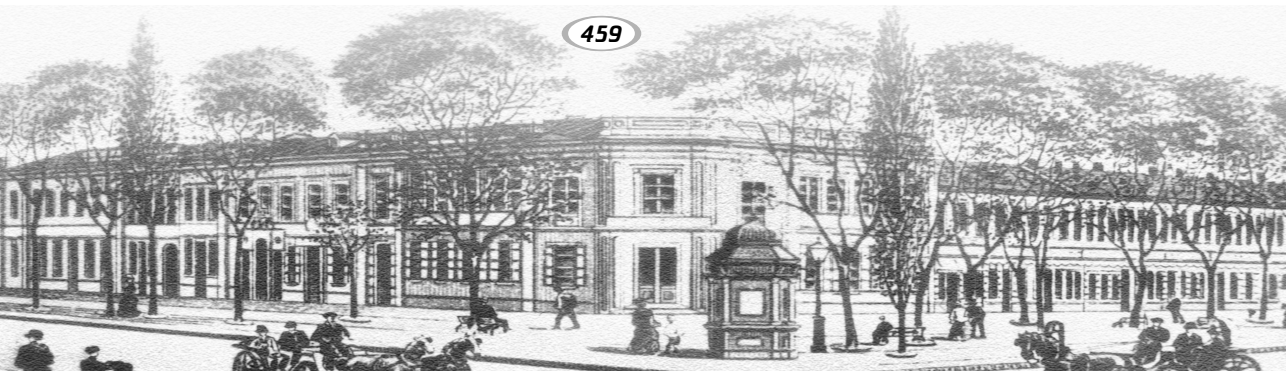
О. К. Макаров, що загинув під час оборони Севастополя у 1942 р. Ще студентом Федір Сергійович виявив інтерес до гідробіології та іхтіології, вивчаючи зообентос Дніпровсько-Бузького лиману, гідробіонти р. Чайки (неподалік від Херсона), працюючи у вечірні години в Українському Науково-дослідному інституті морського рибного господарства та океанографії.

У 1939 р. Ф. С. Замбриборщ з відзнакою закінчив університет і у тому ж році вступив до аспірантури по кафедрі зоології хребетних до відомого вченого академіка АН УРСР, професора Д. К. Третьякова. Робота під керівництвом цього вченого надовго визначила напрямок його наукових інтересів.

Під час Великої Вітчизняної війни Федір Сергійович воював на Південно-Західному фронті. Потім — у складі Третього Українського фронту брав участь у боях на Дністровському плацдармі, у розгромі Ясько-Кишинівського угруповання, визволенні Румунії, Болгарії, Югославії, Угорщини, Австрії.

Після демобілізації у червні 1946 р. лейтенант запасу Ф. С. Замбриборщ продовжив роботу над кандидатською дисертацією на тему “Видові ознаки чорноморських кефалей та їх розвиток”, яку успішно захистив у січні 1948 р. З 1946 р. він розпочав педагогічну діяльність асистентом кафедри зоології хребетних, з 1948 р. — старшим викладачем. З 1951 р. він — доцент цієї ж кафедри (до 1966 р.), працював під керівництвом завідувача кафедри професора І. І. Пузанова, читав курси іхтіології та гістології.

В цей час Федір Сергійович проводив велику наукову роботу, пов’язану з рибним господарством причорноморських лиманів, пониззям річок та придунайських водоймищ. Він — керівник або виконавець ряду господарських тем: “Стан запасів основних промислових риб дельти Дністра та Дністровського лиману і шляхи їх відтворення” (1953), “Біотехніка витримування молоді кефалі у зимовалах” (1957—1959), “Умови життя риб у придунайських водоймах” (1959—1961) та ін. Матеріали проведених ним досліджень узагальнені у докторській дисертації “Риби пониззя річок та причорноморських водойм північно-західної частини Чорного

моря та умови їх існування” (1965), успішно захищеній у січні 1966 р. З 31 січня 1968 р. він — доктор наук і з травня 1968 р. — професор по кафедрі гідробіології.

Наприкінці 1965 р. Ф. С. Замбриборщ став завідувачем кафедри гідробіології ОДУ. Перехід на цю кафедру був закономірним, тому що його наукові інтереси були пов’язані з іхтіологією, з рибним господарством: ще на кафедрі зоології хребетних він вивчав мшанок, мідій та риб. Його праці мають безпосередній вихід у практику, його інтерес — підвищення запасів риб у приморських водоймах, господарське використання мідій. На кафедрі зоології він виконував роботи по зарибленню кефаллю Хаджибейського лиману, по розведенню кефалі у ставках, по наслідку зимівлі у Шаболатському лимані і доцільності організації тут господарства, ним дані практичні рекомендації по риболовству на Тилігульському лимані, по використанню мідій для корму свиней та ін.

Робота на кафедрі гідробіології — новий етап у науковій діяльності вченого. Це продовження робіт з іхтіології, а разом з тим і перехід до чисто гідробіологічних досліджень. З цього періоду він очолив комплексні дослідження з гідрології, фіто-, зоо- і іхтіопланктону у різних районах північно-західної частини Чорного моря. Це були дослідження по декількох темах: порівняльна характеристика біологічної структури та продуктивності лиманів, заток та пригирлового узмор’я північно-західної частини Чорного моря (1966—1970); біологічні основи відтворення, раціонального використання та охорони рибних та інших ресурсів пониззя річок, приморських водойм та північно-західної частини Чорного моря (1971—1975); біологічні індикатори антропогенного забруднення, охорона та шляхи підвищення продуктивності прибережних біоценозів моря та лиманів (1976—1980); вивчення впливу антропогенних факторів на формування біоценозів та розробка основ їх стійкого функціонування (1981—1986).

Під керівництвом професора Ф. С. Замбриборща виконувалися роботи і з господарчо-договірної тематики: “Перспективи розвитку рибного господарства у Дністровському лимані у зв’язку з комплексним використанням його потреб для народного господарства”, “Розподіл, кількість та

сезонна динаміка зообентосу Джарилгачьської затоки та вплив на неї ре-фулювання піску та ракуші”, дослідження причорноморських лиманів у зв’язку з їх народногосподарським використанням. Він керував темами, що вирішували прикладні питання впливу берегозакріплювальних та днопоглиблювальних робіт, забору і намиву піску на пляжі, відвалів ґрунту та іншого на морські екосистеми, розробляв шляхи мінімалізації збитку, спричиненого їм цими техногенними факторами.

Під його керівництвом на кафедрі виник новий напрямок наукових робіт, пов’язаний з експериментальними дослідженнями з водної токсикології. В цьому напрямку працювали його аспіранти, студенти, було опубліковано багато робіт. Федір Сергійович був одним з ініціаторів проведення на кафедрі Всесоюзної наукової конференції “Перспективи розвитку рибного господарства у Чорному морі”. Основні дані цих робіт опубліковані.

Ф. С. Замбриборщ читав студентам гістологію, загальну іхтіологію та систематику, екологію і біологію риб, гідрологію з елементами гідрохімії, методику поліфакторного експерименту. Під його керівництвом збудовано новий корпус гідробіологічної станції, де є умови для кращої підготовки гідробіологів. Успішно поєднуючи наукову та педагогічну діяльність, Федір Сергійович підготував сотні спеціалістів для середніх шкіл, іхтіологів та гідробіологів — для народного господарства. Під його керівництвом 19 аспірантів підготували та успішно захистили кандидатські дисертації. Багато з них — громадяни В’єтнаму, Сирії, Іраку, Єгипту, Нікарагуа, Угорщини, Болгарії, Конго та ін. До нього приїздили на стажування з Німеччини, В’єтнаму.

У 1983—1984 рр. він — професор кафедри, в 1984—1986 рр. — виконував обов’язки завідувача кафедри. У 1986—1990 рр., коли кафедру приєднали до кафедри зоології, він — професор кафедри зоології та гідробіології. У 1991—1996 рр. — професор кафедри гідробіології та загальної екології ОДУ.

Ф. С. Замбриборщ особисто або з співавторами надрукував близько 110 робіт. Найважливіші наслідки його наукових досліджень втілені у виробництво. Він був членом Наукової ради з проблем гідробіології, іхтіо-

логії та використання біологічних ресурсів водойм АН СРСР, членом Іхтіологічної комісії Мінрибгосподарства СРСР, Міжвідомчої ради Мінрибгоспу та Мінвузу, пленуму Всесоюзного гідробіологічного товариства АН СРСР, біосферної секції Південного наукового центру, був керівником методологічного семінару співробітників біологічного факультету.

У різні роки Федір Сергійович був заступником декана та деканом (1970—1973), головою профспілки співробітників біологічного факультету, членом партбюро. Багато років був секретарем чи головою Спеціалізованої ради з захисту дисертацій, виступав опонентом, давав відгуки на дисертації. Він проводив велику виховну роботу серед аспірантів та студентів.

Вчився та працював в ОДУ Ф. С. Замбриборщ майже 65 років.

За участь у Великій Вітчизняній війні був нагороджений орденом Вітчизняної війни 2 ст., медаллю “За бойові заслуги”, іншими медалями. За роботу в ОДУ нагороджений двома медалями, мав багато подяк.

Помер Ф. С. Замбриборщ 17 травня 1998 р., похований на другому християнському цвинтарі.

Пр.:

Кефалевые хозяйства Измаильской области и пути увеличения их рыбопродуктивности // Материалы по гидробиологии и рыболовству лиманов северо-западного Причерноморья. — К., 1952. — С. 85-105; Состояние запасов основных промысловых рыб дельты Днестра и Днестровского лимана и пути их воспроизводства // Там же. — К., 1953. — Вып. 2. — С. 103-135; Материалы по биологии кефалей (сингиля, остроноса, лобана) // Тр. ОГУ. Сер. биол. наук. — 1962. — Т. 152, вып. 11. — С. 11-39; К гидробиологии приустьевого взморья и предустьевого пространства Дуная // Лимнологические исследования Дуная: Докл. XI Междунар. конф. по лимнол. изучению Дуная. — К., 1967. — С. 456-471; К систематике бычков Черного и Азовского морей: Крат. определитель // Вестн. зоологии. — 1968. — № 1. — С. 37-44; Підсумки (1917-1967 рр.) і перспективи гідробіологічних та іхтіологічних досліджень в пониззях рік, лиманах та північно-західній частині Чорного моря // Матеріали ювіл. наук. сесії ун-ту, присвяч. 50-річчю Вел. Жовт. соц. рев. — Одеса, 1968. — С. 162, 166-167; Ихтиофауна лиманов и их рыбохозяйственное использование // Лиманы северного Причерноморья. — К., 1990. — С. 170-185.

Літ.:

Пузанов И. И. Столетние итоги зоологических исследований в Одессе // Тр. ОГУ:

Юбил. науч. сессия, посвящ. 300-летию воссоед. Украины с Россией. — 1954. — С. 82-83; Пузанов И. И. Вклад одесских ученых в развитие зоологической науки // Тез. докл. Одес. общегор. биол. науч. конф. — 1954. — С. 3-6; Пузанов И. И. Научные исследования кафедры зоологии позвоночных Одесского государственного университета за 40 лет советской власти // Материалы 4 науч. конф. Одес. о-ва анатомии, гистологии и эмбриологии. — Одесса, 1958. — Т. 1, ч. 2. — С. 77-83; Історія ОДУ за 100 р. — К., 1968. — С. 150, 156; Віннікова М. А., Джуртубаєв М. М. Правофлангові // ЗНК. — 1983. — 25 берез.; Одес. ун-т, 1865-1990. — С. 106.; Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч. 5. — С. 54-57. Віннікова М. А. Влюбленный в природу // Времена и годы. — Вып. 2. — С. 47-50; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

М. А. Віннікова

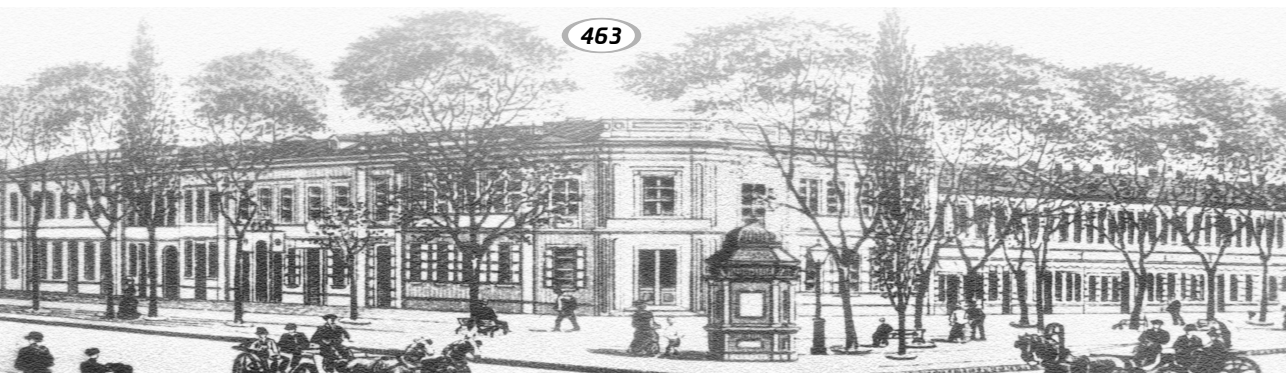

ЗАРУБІН Валентин Іванович

Медик, венеролог та дерматолог

Закінчив Медико-хірургічну академію у 1891 р. і був залишений ординатором сифілідологічної клініки академії, де працював чотири роки. У 1897 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук на тему “К учению о слизевых (бокаловидных) клетках”. З 1898 р. він працював приват-доцентом кафедри шкірних і венеричних хвороб Харківського університету. У 1898—1899 рр. В. І. Зарубін знайомився з зарубіжним досвідом по дерматовенерології у Відні та Парижі. Після повернення з 1901 по 1903 р. Валентин Іванович працював штатним ординатором і завідувачем венерологічного відділення Харківської міської лікарні. У 1903 р. його обрали професором кафедри шкірних та венеричних хвороб Казанського університету.

Після переїзду до Одеси у 1904 р. його обрали на посаду професора медичного факультету Новоросійського університету. Майже шість років (з 1904 до 1909) Валентин Іванович очолював кафедру шкірних та вене-

ричних хвороб. У 1911 р. В. І. Зарубін повернувся до Харкова і працював приват-доцентом у Харківському університеті.

З 1892 р. В. І. Зарубін був дійсним членом Російського сифілідологічного і дерматологічного товариства у Петербурзі, а з 1899 р. — членом-засновником Харківського дерматологічного і венерологічного товариства.

Його наукові інтереси були присвячені актуальним питанням діагностики і лікування шкірних та венеричних захворювань. Він — автор більше 30 наукових праць.

Помер В. І. Зарубін у 1931 р.

Пр.:

К учению о слизевых (бокаловидных) клетках. — Х.: Зильберберг, 1897. — 173 с.; О внеполовом заражении сифилисом // ЗИНУ. — 1907. — Т. 107, ч. ученая. — С. 353-414.

Літ.:

Золотарев. Биограф. словарь. — С. 122; Одес. медуниверситет, 1900-2000. — С. 90; Hausmann. — Р. 355; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

ЗАТОВСЬКИЙ **Олександр Всеволодович**

Фізик-теоретик

Народився 16 травня 1942 р. у с. Лип'янка Златопільського р-ну Черкаської обл. Закінчив фізичний факультет Одеського державного університету в 1965 р.

Кандидат фізико-математичних наук (1970), доктор наук (1992), професор (1993), Соросівський професор (1996). Наукова та педагогічна діяльність пройшла в Одеському держуніверситеті: 1967—1970 рр. —

аспірант, 1970—1973 рр. — старший викладач, 1974—1992 рр. — доцент, з 1993 р. — професор кафедри теоретичної фізики.

Наукові роботи присвячені проблемам теорії теплового руху в рідинах, теорії гідродинамічних флуктуацій в обмежених системах, моделюванню внутрішньої рухливості міцел, везикул та біомакромолекул, питанням поглинання, розсіювання та дифракції електромагнітного випромінювання рідинами, дисперсними системами та шаруватими структурами. Розробив строгу динамічну теорію спінової дифузії в рідинах, дифузії молекул рідкого парамагнетика. Разом з Й. З. Фішером та М. П. Маломужом побудував гідродинамічну теорію кореляційних функцій кутової швидкості молекул рідини з з'ясуванням природи універсальної часової асимптотики цієї та інших кореляційних функцій. Разом з учнями розвинув базову модель колективних збуджень глобулярних макромолекул та міцел і на її основі вивчив динамічні властивості цих об'єктів.

Належить до наукової школи півдня України, яку створив професор Й. З. Фішер. Загальна кількість публікацій — майже 100.

Пр.:

К теории спиновой диффузии / А. В. Затовский, И. З. Фишер // Укр. физ. журн. — 1970. — Т. 59, вып. 8. — С. 1320-1328; К теории эффекта Мессбауэра на броуновских частицах // Журн. эксперим. и теор. физики. — 1970. — Т. 59, вып. 8. — С. 500-506; Гидродинамическая асимптотика корреляционных функций вращательного движения молекул в жидкости / А. В. Затовский, Н. П. Маломуж, И. З. Фишер // Там же. — 1973. — Т. 65, вып. 1. — С. 297-306; Дифракция плоской волны на решетке, лежащей на границе раздела двух сред / А. В. Затовский, В. Г. Иванов // Журн. техн. физики. — 1978. — Т. 48, вып. 5. — С. 884-888; Тепловые коллективные возбуждения макромолекул и эффект Мессбауэра / А. В. Затовский, В. Ю. Клишко // Молекул. биология. — 1989. — Т. 23, вып. 4. — С. 1091-1100; Thermal hydrodynamic fluctuations in microemulsion / A. V. Zatovsky, V. Lisy, A. V. Zvelindovsky // Phys. Rev. E. — 1994. — Vol. 50. — P. 3755-3765; Fluctuations of fluid inside a pore / A. V. Zatovsky, A. V. Zvelindovsky // Nuovo Cimento. — 1997. — Vol. 19. — P. 725-745; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000.

Літ.:

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000.

ЗЕЛЕНЕЦЬКИЙ Микола Михайлович

Ботанік

М. М. Зеленецький народився у 1859 р. у Нижньому Новгороді. Закінчивши гімназію, він у 1881 р. став студентом фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзького університету, але 1883—1884 рр. через хворобу мусив провести в Криму. У 1884 р. він перейшов до Новоросійського університету, який закінчив у 1887 р. із ступенем кандидата природничих наук. Тоді ж він став консерватором ботанічного кабінету, а з 1888 р. — його завідувачем.

У 1894—1896 рр. М. М. Зеленецького було відряджено за кордон, де він слухав лекції з ботаніки в університетах Відня, Берліна, Парижа, Мюнхена, працював у гербаріях Декандоля, Делессерта, Буасье. Після повернення був лаборантом, вивчав флору Криму, збирав гербарій. У 1899 р. Микола Михайлович склав магістерський іспит і був обраний приват-доцентом ІНУ. За кордоном він побував ще раз, у 1900 р., коли працював у Музеї природничої історії у Парижі.

У 1906 р. М. М. Зеленецький захистив магістерську дисертацію “Матеріали для флори Крима”, де наводились 1320 видів квіткових і вищих спорових рослин, було використано 260 літературних джерел. Його гербарій, який включає матеріали збору 1885—1891 рр., 1893, 1901 і 1903 рр. і складає 9 тис. аркушів, зберігається у Нікітському ботанічному саду.

У тому ж році він був обраний викладачем Вищих жіночих курсів в Одесі (пізніше — Фармацевтичного інституту), де організував прекрасний ботанічний кабінет.

Микола Михайлович ніколи не стояв осторонь громадського життя. У 1905 р. під час погромів він організував вдома перев'язочний пункт для постраждалих. У 1907 р. за збереження нелегальної літератури його заарештували і вислали з Одеси. Після повернення у 1915 р. він став про-

фесором на медичному, а з 1919 р. і на фізико-математичному факультетах. У 1920—1923 рр. очолював кафедру ботаніки, а у 1920—1921 рр. — ботанічний сад.

Це був прекрасний педагог, чуйна людина, яка любила і вміла працювати із студентами. Його учні — О. М. Морозова-Попова, В. Ф. Пастернацька, Л. Д. Басарська, Г. Й. Потапенко часто працювали у нього вдома, користуючись чудовою бібліотекою і гербарієм, спілкуючись із своїм учителем. М. М. Зеленецький брав активну участь у роботі Товариства природознавців, Товариства садівництва Південної Росії. 18 його робіт присвячено вивченню флори Криму, Бессарабії, дослідженням з історії науки.

М. М. Зеленецький помер 24 квітня 1923 р. в Одесі.

Пр.:

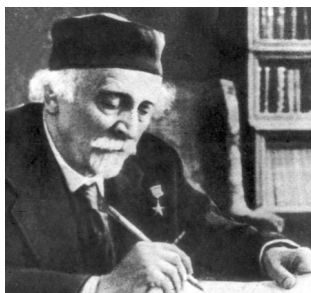
Отчет о ботанических исследованиях Бессарабской губернии (Уезды Бендерский, Аккерманский и Измаильский). — Одесса, 1891. — СXLVII, 95 с.; *Materiaux pour l'etude de la flore bryologique de la Crimie* // *Bull. de l'Herbier Boissier*. — 1896. — Т. 4, № 9, Septembre. — P. 603-608; *Materiaux pour l'etude de la flore lichimologique de la Crimie* / / *Ibid.* — Т. 1, № 7, Juillet. — P. 528-538; *Materiaux pour l'etude de la flore des prales et des fougères de la Crimie* // *Ibid.* — № 8. — P. 551-555.

Літ.:

Зеленецький Николай Михайлович: [Некролог] // ЗНОЕ. — 1927. — Т. 43. — С. 15-16; Бучинский П. Краткий очерк возникновения и научной деятельности Новороссийского общества естествоиспытателей (1870-1895) // Там же. — Т. 37. — С. 38; Зеленецький Н. М. // Учен. зап. Казан. ун-та. — 1909. — Т. 26, № 4. — С. 25-27; Історія ОДУ за 100 р. — С. 168; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т. В. Васильєва, С. Г. Коваленко

ЗЕЛІНСЬКИЙ Микола Дмитрович

*Хімік-органік. Академік АН СРСР,
лауреат Державних премій СРСР*

М. Д. Зелінський народився 6 лютого 1861 р. у Тирасполі Херсонської губ. в родині дворянського засідателя. Він рано залишився без батьків, які померли від туберкульозу. Вихованням хлопчика займалася бабуся М. П. Васильєва, яка мала великий вплив на становлення характеру онука. Вона ж була і його першою вчителькою.

Початкову освіту М. Д. Зелінський отримав в Тираспольському повітовому училищі, яке закінчив у 1872 р. В серпні того ж року він успішно склав вступні іспити і його було зараховано до першого класу Рішельєвської гімназії. Вчився він добре з усіх предметів, але особливо захопився історією, любов до якої зберіг на все життя.

Закінчивши гімназію в 1880 р., М. Д. Зелінський вступив на перший курс фізико-математичного факультету Новоросійського університету. Із усіх дисциплін його більше всього цікавила хімія. Його вчителями були Ю. Ф. Клименко, О. А. Веріго, П. Г. Мелікішвілі, В. М. Петріашвілі. М. Д. Зелінський завжди з подякою згадував їх. В 1884 р. він закінчив університет і був залишений стипендіатом для підготовки до професорського звання.

В 1885 р. його було відряджено з науковою ціллю за кордон, де він працював у Лейпцігу у Й. Вісліценуса, а в Геттінгені у В. Майєра.

В 1889 р. М. Д. Зелінський захистив магістерську дисертацію “К вопросу об изомерии в тиофеновом ряду”. Після складання магістерських іспитів його зарахували приват-доцентом Новоросійського університету, де він почав викладати курс загальної хімії. Одночасно М. Д. Зелінський працював над докторською дисертацією, з’явилися і перші учні.

В цей період вчений розробив новий метод синтезу заміщених і янтар-

них, глутарових пімелінових кислот. Майже всі вони були отримані у вигляді двох оптичних ізомерів. Молодий вчений вперше почав використовувати у своїй роботі фізико-хімічні методи. М. Д. Зелінський поїхав в Лейпціг до В. Освальда для ознайомлення з першою у світі лабораторією фізичної хімії.

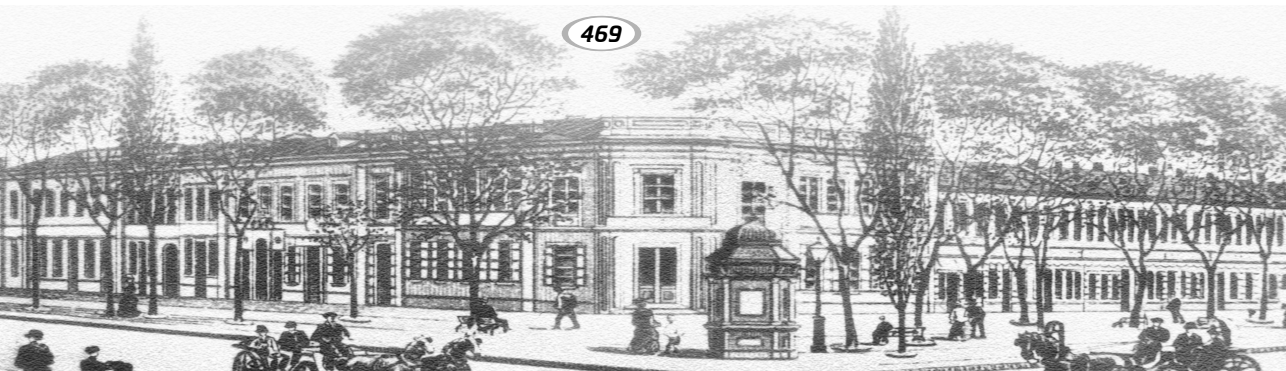
В 1891 р. Микола Дмитрович блискуче захистив докторську дисертацію “Исследование явлений стереоизомерии в рядах предельных углеродистых соединений”. Результати цієї роботи значно збагатили теоретичну органічну хімію та сприяли розвитку стереохімії.

М. Д. Зелінський був вченим широкого профілю. Займаючись серйозно органічною хімією, він цікавився суміжними галузями наук. Особливо плідними були його дослідження, пов'язані з проникненням хімії у фізику, біологію, геологію та інші науки. Він був першим хіміком, який зацікавився вивченням Чорного моря.

В 1891 р. професор О. О. Ковалевський запропонував М. Д. Зелінському взяти участь в експедиції на Чорне море для виявлення джерел появи в морі сірководню — внаслідок якоїсь хімічної реакції чи проникненню із земної кори крізь тріщину. В результаті серйозних досліджень М. Д. Зелінський виявив, що наявність сірководню в глибинах Чорного моря є наслідком життєдіяльності мікроорганізмів. Ця робота дала вченому основу для широкого філософського розуміння впливу навколишнього середовища на живий організм. В цьому він бачив шляхи розв'язання низки важливих проблем, в тому числі питання про походження нафти. Він був переконаним прибічником теорії її органічного походження.

В 1893 р. М. Д. Зелінський прийняв запрошення працювати у Московському університеті, де його призначили екстраординарним професором по кафедрі аналітичної та органічної хімії.

Наукова діяльність М. Д. Зелінського була досить різнобічною. Широко відомі його роботи з хімії тіофену, стереохімії, органічних двоосновних кислот, з хімії амінокислот. Він відкрив реакцію отримання а-амінокислот альдегідів і кетонів дією суміші ціаністого калію з хлоридом амонію та подальшим гідролізом а-амінонітрилів. Синтезував низку

амінокислот та оксимінокислот. Розробив метод отримання ефірів амінокислот з їх сумішей, що отримуються при гідролізі білкових тіл.

Але основні його роботи відносяться до хімії вуглеводів і органічного каталізу. В 1895—1897 рр. він вперше синтезував ряд циклопентанових і циклогексанових вуглеводів, що послужили еталонами для вивчення хімічного складу нафтових фракцій. Він здійснив дегідрогенізацію циклогексану та його гомологів у ароматичні вуглеводи в присутності платинових і паладієвих каталізаторів. Цю реакцію почали використовувати для встановлення вмісту циклогексанових вуглеводів у бензинових і газових фракціях нафти, а також як промисловий метод отримання ароматичних вуглеводів з нафти.

В цей час відбувалася зміна в особистому житті Зелінського. В 1907 р. після довготривалої хвороби вмерла його дружина. В 1908 р. він вдруге одружився з Є. П. Кузьміною-Караваєвою. Невдовзі у них народилася донька Раїса, яка згодом стала художницею.

В 1911 р. М. Д. Зелінський разом з іншими професорами в зник протесту проти звільнення членів президії ради Московського університету пішов з університету та переїхав до Петербурга. Там він зайняв посаду директора Центральної лабораторії міністерства фінансів і продовжив інтенсивну наукову діяльність. Особливо велике теоретичне значення має проведена разом з В. С. Садіковим робота з гідролізу білків, яка привела до нового погляду на будову білкових тіл; продовжилася робота з ароматизації нафти. Важливе місце займають дослідження з сорбції, результатом яких стало створення разом з інженером А. Кумантом універсального вугільного протигазу, з початком війни прийнятого на озброєння.

В 1917 р. М. Д. Зелінський повернувся до Московського університету і продовжив інтенсивні наукові дослідження. Він розробив метод отримання бензину крекінгом солярного масла та нафти у присутності хлориду та бромиду алюмінію. Відкрив реакцію каталітичного ущільнення ацетилену в бензол в присутності активованого вугілля (“реакція Зелінського”). Зелінський є одним з основоположників учення про органічний катализ. Разом з М. С. Козловим вперше в СРСР він почав роботи по отриманню хлоропренового каучуку.

В 1929 р. М. Д. Зелінського обрали дійсним членом Академії наук.

В 1933 р. до життя М. Д. Зелінського увійшла нова родина. Він одружився з художницею Н. Є. Жуковською-Бог, яка стала для нього справжньою чуйною приятелькою та помічницею у роботі.

М. Д. Зелінський створив значну школу вчених, які зробили фундаментальний внесок у різні галузі хімії. Серед них вчені зі світовим ім'ям О. О. Баландін, Б. О. Казанський, С. С. Наметкін, О. М. Несмеянов, В. В. Челінцев, М. І. Шуйкін, М. О. Шилов, М. А. Плате та ін.

На урочистому засіданні у зв'язку з 90-річчям з дня народження М. Д. Зелінського академік В. П. Волгін назвав ювіляра родоначальником могутньої радянської наукової школи хіміків-органіків, вченим-новатором.

Багато років тому великий російський хімік Д. І. Менделєєв писав про три служби вченого Батьківщині: перша служба — науковий подвиг, друга — педагогічне поле діяльності, третя — сприяння росту вітчизняної промисловості. Можна сказати, що М. Д. Зелінський виконав усі ці три служби.

М. Д. Зелінський вів велику громадську діяльність. Вчений був одним з організаторів Всесоюзного хімічного товариства ім. Д. І. Менделєєва. Він удостоївся звання Героя Соціалістичної Праці, премії ім. В. І. Леніна, трьох Державних премій, його нагородили чотирма орденами Леніна та іншими орденами та медалями.

М. Д. Зелінський помер 31 липня 1953 р. у Москві.

Сьогодні ім'я М. Д. Зелінського носить хімічна лабораторія кафедри органічної хімії Одеського університету ім. І. І. Мечникова. В 1961 р. за ініціативою кафедри органічної хімії в ОДУ відбулася наукова конференція, присвячена 100-річчю з дня народження М. Д. Зелінського. В ній взяли участь видатні вчені країни Б. О. Казанський, А. Л. Ліберман, М. Г. Турова-Поляк, М. Ю. Лукіна та ін., учні та соратники Зелінського. Гостями конференції були також його дружина Н. Є. Зелінська та сини Андрій і Микола.

Пр.:

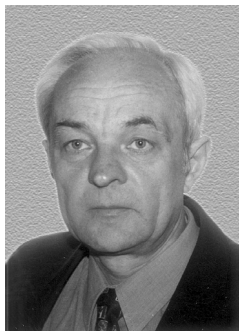
Собрание трудов: В 4 т. — М.: Изд-во АН СССР, 1954-1960. — Т. 1-4; Избранные труды / Ред. А. А. Баландин. — М.: Наука, 1968. — 687 с.

Літ.:

Арбузов А. Е. Краткий очерк развития органической химии в России. — М.; Л., 1940. — 222 с.; Развитие органической химии на Украине. — К.: Наук. думка, 1979. — 239 с.; Волков В. А., Вонский Е. В., Кузнецова Т. Н. Химики: Биограф. справочник. — К.: Наук. думка, 1984. — 733 с.; Нилов Е. Зелинский. — М., 1964. — 253 с. — (Жизнь замечательных людей); Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

А. І. Дроздовська, Г. В. П'янкова

ЗОЛОТКО

Андрій Никонович

Фізик,

спеціаліст в галузі горіння та вибуху

Народився 27 липня 1943 р. в Ярославлі в родині професійних музикантів. Батько — співак квартету Ярославської державної філармонії, мати — піаністка, концертмейстер.

Закінчив школу у 1960 р. зі срібною медаллю. В 1967 р. закінчив фізичний факультет Одеського держуніверситету. В 1967—1970 рр. був аспірантом кафедри загальної фізики ОДУ, в 1971 р. захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю “теплофізика”. З 1971 р. — старший викладач кафедри загальної фізики, з 1975 р. доцент. В 1982 р. в Інституті хімічної фізики АН СРСР (Черноголовка) захистив докторську дисертацію за спеціальністю “хімічна фізика, фізика горіння та вибуху”. В 1985—1988 рр. професор кафедри, з 1988 р. і до сьогодні працюю завідувачем кафедри загальної та хімічної фізики. З 1994 р. — директор Інституту горіння та нетрадиційних технологій Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.

Перші дослідницькі роботи відносяться до кінця 60-х рр. і присвячені вивченню процесів горіння металізованих паливних композицій. На початку 70-х рр. А. Н. Золотко очолив групу молодих дослідників, якій вдалося розв'язати цілий ряд фундаментальних та прикладних проблем

горіння різних типів пального стосовно до запитів оборонної техніки, енергетики, хімічних технологій, матеріалознавства, пожежно- та вибухобезпечності, метеорології, екології. Розробив ряд теорій кризових явищ і горіння дисперсних, стадійно-реагуючих систем, поширення полум'я в дискретних горючих середовищах.

Разом з колегами та учнями провів обширні експериментальні та теоретичні дослідження в галузі факельного спалювання порошкоподібних металів з утворенням нанодисперсних продуктів горіння, синтезу нових функціональних матеріалів методами горіння, оптичної діагностики пилових пламен, явищ спалахування та згорання конкретних паливних (бор, багатозольні вуглі, суміші металів, водопаливні емульсії).

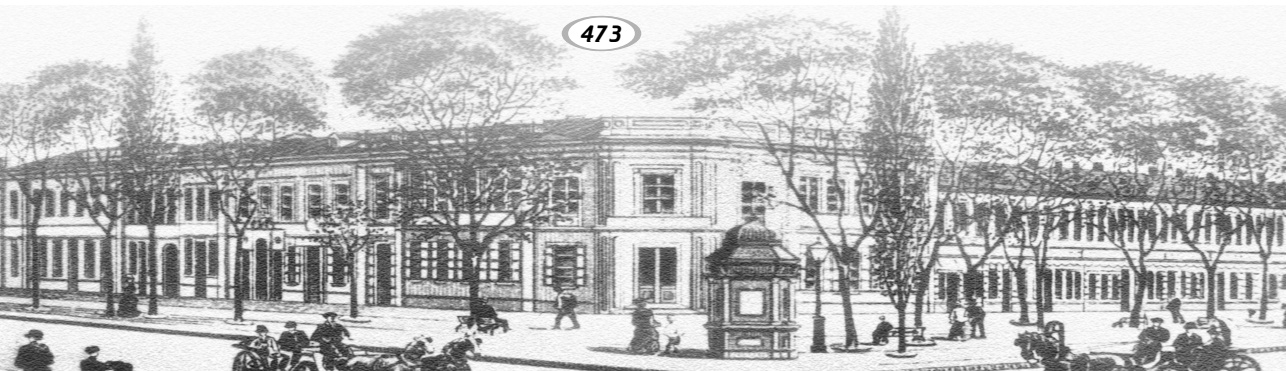
З початку 80-х рр. А. Н. Золотко очолив наукову школу фізики горіння дисперсних систем, створену в кінці 50-х рр. в Одеському держуніверситеті професорами В. А. Федосєєвим та Д. І. Поліщук. З 1988 р. член Наукової ради з питань горіння АН СРСР (з 1992 р. — Російської Академії наук), член Combustion Institute of the U. S. A. Має патенти на авторські свідоцтва СРСР та України на винаходи.

Після утворення незалежної України організував при Академії інженерних наук України Наукову раду з питань горіння, призначеною координувати дослідницькі роботи в області фізики горіння. Рада об'єднує більше 50 вчених фахівців України в галузі горіння, рішенням директорату Інституту горіння США вона зареєстрована як Українська секція Інституту горіння, головою секції призначено професора А. Н. Золотка.

В 1994 р. спільним рішенням Міносвіти та Мінмашпрому України при Одеському держуніверситеті був створений перший в Україні Інститут горіння, директором якого став професор А. Н. Золотко.

Пр.:

Критические условия воспламенения газовзвеси частиц бора / А. Н. Золотко, Л. А. Клячко, К. М. Кошейка и др. // Физика горения и взрыва. — 1977. — № 1. — С. 38-44; Критические условия в гетерогенных системах с параллельными реакциями / А. Н. Золотко, Л. А. Клячко // Там же. — 1979. — № 3. — С. 3-10; Воспламенение двухкомпонентной газовзвеси частиц металлов / А. Н. Золотко, А. М. Мацко, Д. И. Полищук и др. // Там же. — 1980. — № 1. — С. 23-26; Воспламенение дисперсных гетерогенных систем с последовательными реакциями / А. Н. Золотко, Я. И. Вовчук /

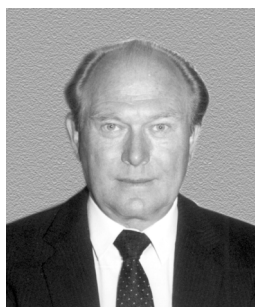
/ Там же. — 1983. — № 2. — С. 10-17; Воспламенение частиц зольного угля / А. Н. Золотко, С. А. Киро, Я. И. Вовчук, Л. А. Клячко // Там же. — № 5. — С. 36-39; Горение конгломератов частиц бора в кислородсодержащей среде / А. Н. Золотко, Д. И. Полищук, Я. И. Вовчук и др. // Archiv. Combustions. — 1984. — Vol. 4, № 3. — С. 221-228; Пламя в среде с дискретными источниками / А. Н. Золотко, Ю. Л. Шошин, С. В. Горошин // ДАН СССР. — 1986. — Т. 291, № 1. — С. 162-166; Режимы горения частиц и скорость пламени в газозвесах / А. Н. Золотко, С. В. Горошин, Ю. Л. Шошин // Там же. — 1991. — Т. 321, № 3. — С. 548-551; The Ignition and Combustion of Boron Dust Systems // Combustion of Boron-Based Solid Propellants on Solid Fuels. — London; Tokyo. — 1993. — P. 455-469; Diffusion Jet Combustion of Metal Particles, Proceedings of the Zel'dovich Memorial, Combustion, Detonation. Shock Waves. — М., 1994. — Vol. 1. — P. 137-140; Потухание дисперсных гетерогенных систем / А. Н. Золотко, Т. А. Яковлева // Физика горения и взрыва. — 1996. — № 6. — С. 12-19; О Второй Украинской научно-практической конференции “Проблемы горения, баллистики и механика соударений” // Вестн. науч. совета по горению РАН. — Черногловка, 1997. — Вып. 3. — С. 6-12.

Літ.:

Очерки развития науки в Одессе. — С. 41-45; Черненко В. Г. Огонь // Одес. изв. — 1997. — 21 окт.; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2; Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000.

І

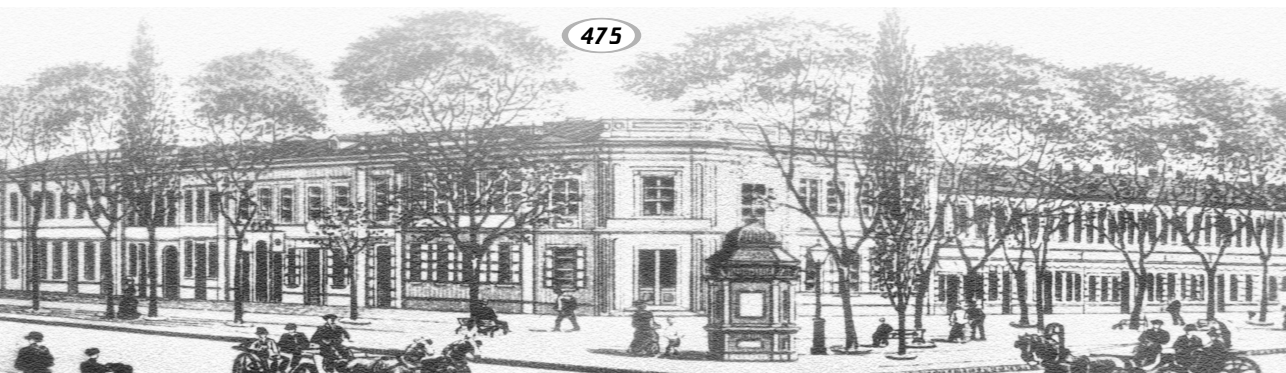
ІВАКІН Олексій Аркадійович

Філософ

Народився 25 липня 1936 р. у Сатці Челябінської обл. Батько та мати були інтелігентами в першому поколінні. Обидва закінчили Пермський університет, працювали вчителями. Батько загинув в 1942 р. на фронтах Великої Вітчизняної війни.

В 1959 р. закінчив геологічний факультет Ленінградського університету та разом з дружиною був направлений на роботу до Алма-Ати (Казахстан). До жовтня 1967 р. працював інженером-геологом, начальником пошукового загону, головним інженером пошукової партії Волковської експедиції Першого головного управління Мінгеології та охорони надр СРСР, старшим інженером Інституту геологічних наук АН КазРСР.

В 1967—1970 рр. навчався в аспірантурі Інституту філософії і права

АН КазРСР, науковим керівником був професор Г. А. Югай. Кандидатська дисертація “Становление конкретного историзма в геологии” захищена 25 лютого 1971 р. Далі працював Вченим секретарем цього інституту (з вересня 1971 до січня 1975 р.), пізніше — старшим науковим співробітником відділу філософських питань природознавства (до серпня 1986 р.).

Докторську дисертацію “Роль принципов диалектики в геологическом познании” захистив 21 травня 1981 р. в Ленінградському університеті. Офіційними опонентами були професори Г. А. Подкоритов, І. І. Мочалов, М. Б. Вассоевич.

За серію робіт в галузі теорії пізнання та діалектичної логіки разом з групою вчених О. А. Івакін був удостоєний звання лауреата Державної премії Казахської РСР.

До серпня 1986 р., продовжуючи працювати в Інституті філософії і права, викладав у вузах Алма-Ати, потім перейшов на роботу до Вищої партійної школи (завідувачем кафедри філософії). В цей час став членом Філософського товариства СРСР.

Здоров'я дружини вимагало змінити клімат і тому в серпні 1988 р. сім'я переїхала до Одеси, де він став працювати в Одеській вищій партшколі (з 1990 р. — Інститут політології та соціального управління), завідувачем кафедри філософії. 1 березня 1992 р. Інститут увійшов до складу Одеського університету як факультет (з 1994 р. — Інститут соціології, економіки та політології (СЕП). До вересня 1996 р. продовжував працювати в Інституті соціальних наук, в який було перетворено СЕП. З 1 вересня 1996 до 1 січня 1998 р. працював професором кафедри філософії природознавчих факультетів ОДУ, потім перейшов до Одеської юридичної академії, де працює завідувачем кафедри філософії.

Пр.:

Материалистическая диалектика как общая теория развития: В 4 т. — Т. 3. — М., 1973; Становление конкретного историзма в геологии. — Алма-Ата, 1974; Роль принципа конкретности в современной науке. — Алма-Ата, 1976; Соотношение содержательного и формального в научном познании. — Алма-Ата, 1978; Роль принципов диалектики в геологическом познании. — Алма-Ата. — 1979; Прерывное и непрерывное.

— К., 1983; Дialeктическая логика: В 4 т. — Алма-Ата, 1985-1987; Отрицание и полагание. — К., 1990.

Літ.:

Абдильдин Ж. М. 60-летие Казахской ССР и развитие философской науки в республике // Вопр. философии. — 1980. — № 8. — С. 24-35; [О присуждении Государственной премии КазССР коллективу ученых-философов] // Казахстан. правда. — 1984. — 13 сент; 4 окт.; 10 окт.; 27 дек.; 29 дек.; Одес. держ. юрид. акад. — С. 225; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ІВАНІЦЯ Володимир Олексійович

*Спеціаліст в галузі мікробіології
та екологічної біотехнології,
Заслужений діяч науки і техніки України*

В.О. Іваниця народився 3 червня 1946 р. в м. Ізяславі Хмельницької обл. у родині професійного військового.

Після закінчення школи з 1965 до 1968 рр. служив в армії. З 1969 до 1974 р. навчався на біологічному факультеті Одеського державного університету. З 1974 р. — стажист, а потім — аспірант Московського державного університету, де у 1979 р. захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю “мікробіологія” на тему “Біосинтез позаклітинних протеаз *Aspergillus candidus*” (науковий керівник — доктор біологічних наук М.С. Єгоров).

В.О. Іваниця працює на кафедрі мікробіології і вірусології Одеського університету з 1979 р. на посаді асистента, з 1981 р. — доцента кафедри. З 1983 р. він обраний за конкурсом на посаду завідувача кафедри мікробіології і вірусології.

В.О. Іваниця у 1996 р. в Інституті мікробіології і вірусології НАН України захистив докторську дисертацію за спеціальністю “мікробіологія” на тему “Стан та мінливість мікробних ценозів морських екосис-

тем”. У 1997 р. рішенням Вченої ради Одеського державного університету йому присвоєно звання професора по кафедрі мікробіології і вірусології, того ж року він переведений за контрактом на посаду проректора з питань науки, технологій та впровадження наукових розробок.

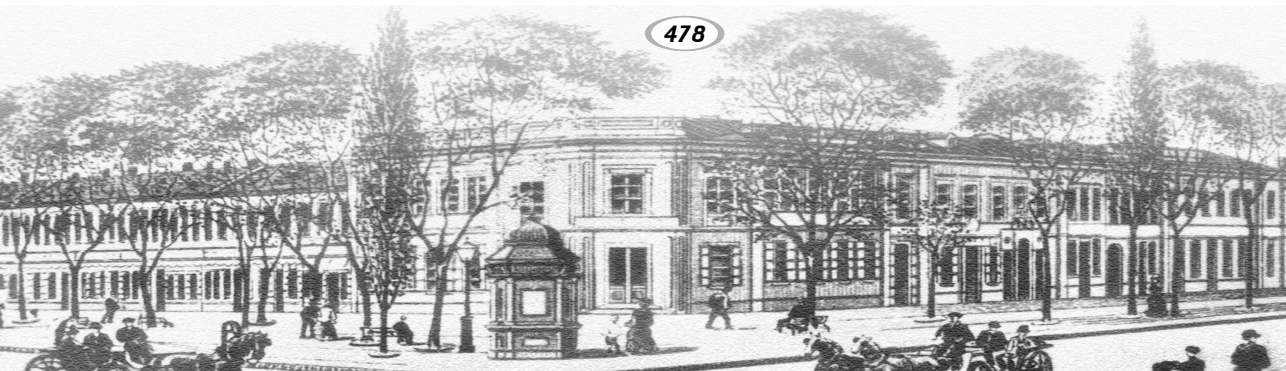
Творчі пошуки на початку наукової діяльності у Московському університеті були спрямовані на вивчення позаклітинних гідролітичних ферментів мікроорганізмів та механізмів регуляції їх синтезу. Коло його наукових інтересів досить широке. В ОНУ займається проблемою мікробного різноманіття морських екосистем. Запропонував теорію мінливості мікроорганізмів у бік зростання їх агресивних властивостей (у тому числі резистентності до антибіотиків і ознак патогенності) в умовах забруднення природного середовища хімічними токсикантами. Фахівець у галузі біології, систематики, екології бактерій, використання мікробних генетичних ресурсів, екологічної біотехнології.

Він автор більше 150 наукових праць, у тому числі співавтор однієї монографії. Під його керівництвом захищено 8 кандидатських дисертацій.

В.О. Іваниця — організатор науки. Створив в ОНУ філію національної колекції морських та практично корисних мікроорганізмів, яка у 2004 р. отримала статус Національного надбання. Володимир Олексійович організував підготовку фахівців за новою спеціальністю “мікробіологія і вірусологія”. За його ініціативою підготовлено ряд нових загальних і спеціальних курсів — імунологія, біологія окремих груп мікроорганізмів, фармакологія, систематика бактерій, метаболізм мікроорганізмів та ін.

В.О. Іваниця — віце-президент та Голова регіонального відділення Товариства мікробіологів України, член редколегії “Мікробіологічного журналу” НАН України.

В.О. Іваниця член експертних рад Міністерства освіти і науки, член спеціалізованої Вченої ради із захисту дисертацій, член експертної ради ВАК України з біологічних наук, член Науково-технічної ради Державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку на 2004-2006 рр. Міністерства освіти і науки України, Національної Академії наук України.

Професору В.О. Іваниці присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” (2003 р.).

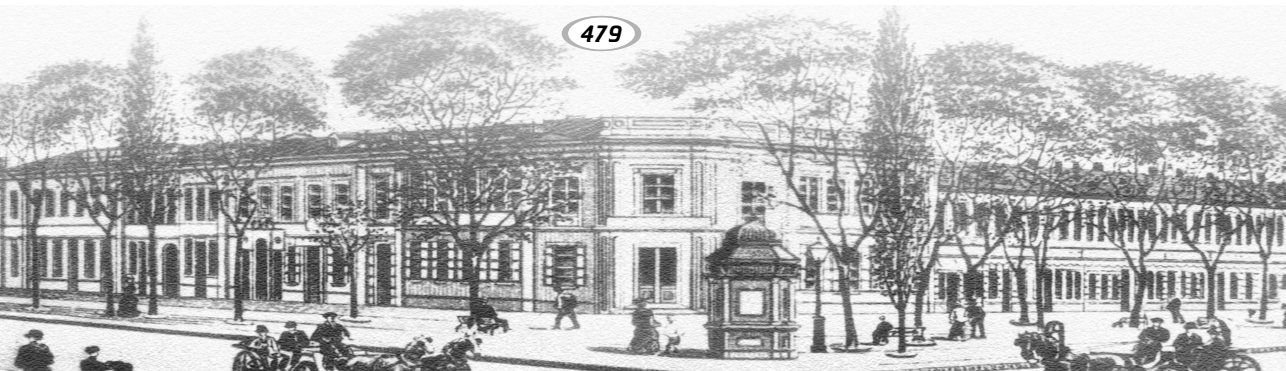
Пр.:

Ковзні бактерії порядків Muxobacteriales і Cytophagales //Успехи микробиологии. — 1990. — № 24. — С. 56-87; Изучение патогенных свойств скользящих бактерий на модели культуры клеток мантии мидий /Иваница В.А., Гудченко Т.В., Джахуди А.Г. /Микробиол. журн. — 1992. — Т.54, № 5. — С.17-21; Скользящая микрофлора мидий прибрежной зоны Одесского залива /Иваница В.А., Джахуди А.Г., Гомонюк В.В. //Там же. — С.10-16; Ecology-microbiological monitoring of coastal waters in north-western part of the Black sea //Ivanitsa V., Khudchenko G., Buchtiarov A., Medinets V. Black Sea Regional Conference on Environment Protection ecologies for coastal areas. — 1995. — P. 79 — 87; Ecological after-effects of heterotrophic bacteria variability in conditions of impact pollution of marine environment // Materials of International Conference “Ecological Effects of Microorganism Action” (Vilnius, Lithu, October 1-4, 1997). — Vilnius, 1997. — P. 443-446; Taxonomic Composition of heterotrophic bacteria / Tsyban A.V., Panov G.V., Ivanitsa V.A., Khudchenko G.V. //Results of the Third Joint US-USSR Btring and Chukchi Seas Expedition (BERPAC), HUMMER. — 1988. Nagel P.A. (ed.). US Fish and Wildlife Service, Washington, DC. — 1992. — P. 87 — 90; Биологические характеристики морских микроорганизмов / Цыбань А.В., Иваница В.А., Худченко Г.В., Панов Г.В. // Исследования экосистем Берингова и Чукотского морей. — СПб.,1992. — С. 193 — 211; Жизнеспособность лиофилизированных клеток Muxococcus xanthus UCM 10041 та Polyangium cellulorum UCM 10043 в присутствии различных антиоксидантов / Иваница В.А., Рахимова Е.Л. //Мікробиол. журн. — 2002. — Т.64, № 5. — С. 3 — 9; Influence of heavy metals on the Black Sea bacteria / Buchtiyarov A.E., Ivanitsa V.A. //Fems Congress of European Microbiologists (Slovenia Ljubljana, Cankarjev dom june 29 — july 3, 2003). — Ljubljana, 2003. — Abstract book. — P. 367.

Літ.:

Вчені вузів Одеси. — Вип. 2, ч.5. — С.61-63; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Т.В.Васильєва, Н.Г. Юргелайтіс

ІВАНОВ

Іван Іванович

*Історик, літературознавець, журналіст,
фахівець з історії театру*

Народився 22 вересня 1862 р. в м. Біле Смоленської губ. у родині військового, який походив з селян. В січні 1870 р. вступив до Бельського повітового училища. З 1874 по 1878 р. навчався в прогімназії в м. Білому. З 1878 по 1882 рр. навчався в Олександрівській гімназії Смоленського земства у Вязьмі, яку закінчив із срібною медаллю.

В 1882 р. І. І. Іванов вступив до історико-філологічного факультету Московського університету. На другому курсі отримав срібну медаль за твір з історії всесвітньої літератури “Гамлет и его толкование в английской и немецкой литературах”. На третьому курсі був нагороджений золотою медаллю за роботу з історії філософії “Моральное учение стоиков”. Після закінчення університету І. І. Іванов був залишений в магістратурі при університеті на кафедрі загальної історії. Незважаючи на успішне складання магістерських іспитів, науковою діяльністю займався пізніше.

З кінця 80-х рр. XIX ст. І. І. Іванов захопився журналістикою. З 1889 по 1895 р. очолював відділ театральної і літературної критики в журналі “Русские ведомости”, співпрацював у журналі “Мир Божий”. Друкувався під псевдонімами: А., И. И., Ив. Ив. В цей час він написав ряд наукових праць з історії російської літератури та критики.

В 1893 р. І. І. Іванов був затверджений на посаді приват-доцента кафедри загальної історії історико-філологічного факультету Московського університету, читав курс лекцій і проводив практичні заняття з історії Західної Європи XVIII ст. В березні 1895 р. захистив магістерську дисертацію на тему “Политическая роль французского театра в связи с философией XVIII в.”

З 1889 по 1898 р. (з перервами) читав лекції з всесвітньої літератури

на колективних уроках при товаристві вчительок та виховательок. З 1890 р. почав читати публічні лекції з всесвітньої літератури в якості члена Товариства аматорів російської словесності. З 1892 по 1903 рр. читав лекції з історії мистецтва в музично-драматичному училищі Московського філармонічного товариства.

В період перебування в Парижі в 1892 та 1894 рр. І. І. Іванов працював у Національній бібліотеці Франції, вивчав архів Сен-Сімона. В 1901 р. він захистив докторську дисертацію “Сен-Сімон і сен-сімонізм”, але обов’язкового курсу в університеті не отримав. Поступово припинилась його публіцистична діяльність в журналах. В 1904 р. І. І. Іванов здійснив двомісячну подорож по містах Росії (від Нижнього Новгороду до Ялти) з циклом публічних лекцій.

В травні 1905 р. Вчена рада Новоросійського університету обрала І. І. Іванова професором, в вересні цього ж року він приступив до роботи в університеті на посаді екстраординарного професора кафедри загальної історії історико-філологічного факультету. В жовтні 1906 р. І. І. Іванов був призначений ординарним професором цієї кафедри.

У вересні 1907 р. І. І. Іванов був призначений директором Ніжинського історико-філологічного інституту, де працював до 1913 р., коли був переведений до Московського університету, читав лекції з курсу загальної історії XVIII—XIX ст. Водночас виконував велику роботу як член Московського театрального товариства. Низку статей в пресі присвятив історії театру та всесвітньої літератури.

І. І. Іванов помер в 1929 р. в Москві.

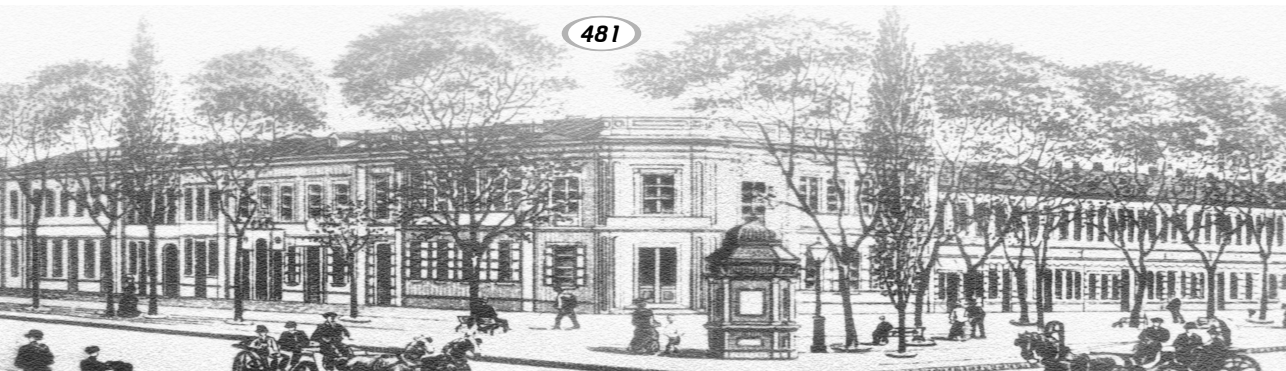
Пр.:

Иван Сергеевич Тургенев: Жизнь, личность, творчество. — СПб., 1896; То же. — Нежин, 1914; Писемский. — СПб., 1897; История русской критики: В 4 т. — СПб., 1898-1900; Новая культурная сила. Русские писатели XIX в. — СПб., 1901; Curriculum vitae. — Одесса, 1914.

Літ.:

Бузескул. — Ч. 2. — С. 27-28; Венгеров. Источники. — Т. 2. — С. 464; Мезьер. — Ч. 2. — С. 610; НЭСБЕ. — Т. 18. — С. 944; ЭСБЕ. Т. 24. — С. 762; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

І. С. Гребцова

ІВАНОВСЬКИЙ Ігнатій Олександрович

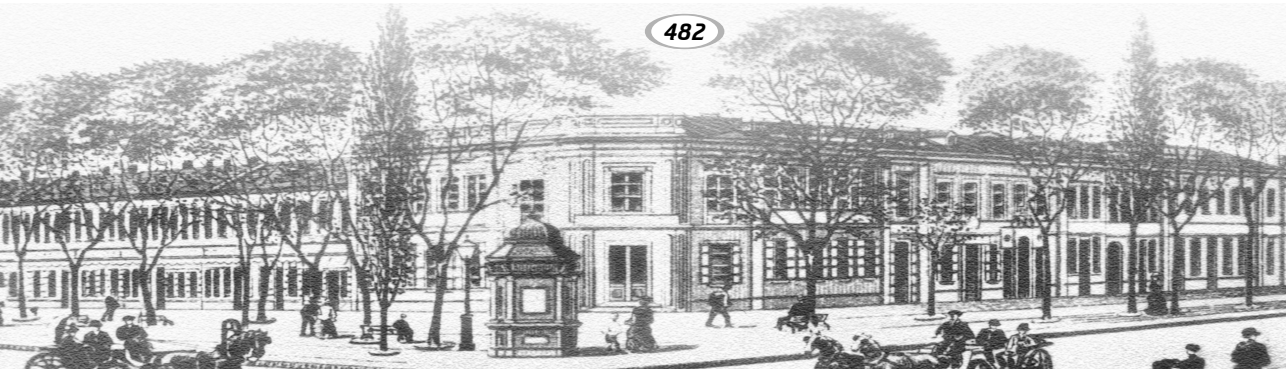
Юрист, фахівець з міжнародного права

Народився 16 грудня 1858 р. у містечку Германівці, Київської губ. в міщанській родині. В 1877 р. І. О. Івановський закінчив Київську гімназію. В цьому ж році вступив до юридичного факультету Київського університету св. Володимира, в 1881 р. закінчив його зі ступенем кандидата законодавства. В тому ж році він вступив до філологічного факультету Київського університету, але не закінчив його, так як в листопаді 1882 р. його залишили стипендіатом для підготовки до професорського звання (без утримання) по кафедрі міжнародного права.

І. О. Івановський у студентські роки виявив великий інтерес до наукової роботи. Не схильний до абстрактних наукових питань, уникаючи філософських узагальнень та з'ясування міжнародно-правових ідеалів, він головну увагу присвятив збиранню та розробці позитивного матеріалу (діючих договорів, конвенцій, міжнародно-правових постанов, які містяться в громадянському і кримінальному кодексах держав). В 1882-1884 рр. він підготував дисертацію “Женевская конвенция 10—22 августа 1864 г.” В 1884 р. він успішно захистив дисертацію pro venia legendi й отримав звання приват-доцента в Київському університеті.

22 березня 1884 р. І. О. Івановського обрали радою Новоросійського університету в приват-доценти по кафедрі міжнародного права. Він читав лекції з міжнародного права, виконував обов'язки секретаря юридичного факультету, одночасно його призначили викладачем політичної економії в Одеському комерційному училищі.

В цей час І. О. Івановський поєднував педагогічну та наукову діяльність. В 1887 р. в Одесі вийшла з друку робота, яка стала дуже популярною в наукових колах “О подготовке лиц, посвящающих себя консульской карьере, и о роли в этом отношении высших коммерческих школ”. Її пере-

кляли багатьма мовами. В той же час він активно працював над докторською дисертацією “Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным” (травень 1889 р.). Опублікована вона була і Одесі у тому ж році.

22 жовтня 1889 р. І. О. Івановського затвердили у званні екстраординарного професора по кафедрі міжнародного права Новоросійського університету, де він працював до 1896 р.

В 1896 р. наказом по Міністерству народної освіти І. О. Івановського перевели на службу до Санкт-Петербурзького університету екстраординарним професором на кафедрі державного права. Одночасно він викладав державне право в Олександрівському ліцеї, а також в Олександрівській військово-юридичній академії. Від Олександрівського ліцею в червні 1887 р. І. О. Івановського відрядили за кордон у Відень з метою вивчення постановки учбово-виховної справи та умов, в яких живуть вихованці Терезіанської Академії, статус якої міг бути порівняний зі статусом ліцею. Опублікований звіт про роботу викликав великий інтерес викладачів усіх ліцеїв Росії. За цю роботу І. О. Івановський отримав належне визнання та додаток до платні.

30 вересня 1900 р. І. О. Івановського затвердили виконуючим обов'язки ординарного професора Санкт-Петербурзького університету. 1 січня 1900 р. він отримав чин дійсного статського радника.

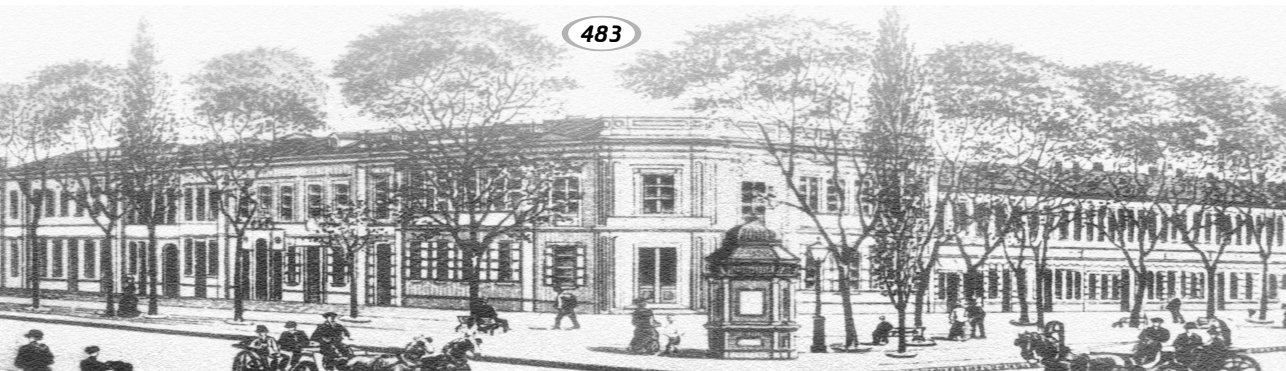
15 жовтня 1908 р. І. О. Івановського було затверджено на посаді заслуженого ординарного професора Санкт-Петербурзького університету. І. О. Івановський займався не тільки педагогічною та науковою діяльністю, але і громадською. В 1905 р. він брав участь в комісії А. Г. Булигіна з виробки правил заснування Державної Думи.

За всі роки своєї багатосторонньої діяльності І. О. Івановського відзначили державними нагородами: орденами св. Станіслава 1 ст., св. Володимира 3 ст.

Дату смерті І. О. Івановського не пощастило встановити.

Пр.:

Женевская конвенция 10-22 августа 1864 г. — К., 1884; О подготовке лиц, посвящающих себя консульской карьере, и о роли в этом отношении высших коммерческих

школ. — Одесса, 1887; Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным // ЗИНУ. — 1889. — Т. 49, ч. учен. — С. 491-689; Собрание действующих договоров, заключенных Россиею с иностранными державами: В 2 т. // Там же. — Т. 50, прилож. — 228 с.

Літ.:

ЭСБЕ. — Т. 24. — С. 758; НЭСБЕ. — Т. 18. — С. 936-937; Список служащих... на 1905, 1908, 1907, 1914 гг.; Очерки развития науки в Одессе. — С. 552; Отчет о заграничной командировке летом 1897 года проф. И. А. Ивановского. — С.Пб., 1898; Одес. держ. юрид. акад. — С. 16; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

Л. Ю. Кудінова

ІВАНЧЕВ **Сергій Степанович**

*Хімік, спеціаліст в галузі полімерної хімії,
член-кореспондент Російської Академії наук*

С. С. Іванчев народився 1 грудня 1932 р. у Мукачево, в родині вчителя гімназії. Середню освіту одержав в школі Мукачево, отримав вищу освіту на хімічному факультеті Ужгородського державного університету у 1949—1954 рр. З 1954 до 1957 р. аспірант кафедри фізичної хімії Львівського державного університету ім. І. Франка, науковий керівник — професор О. І. Юрженко. Після закінчення аспірантури асистент тієї кафедри з 1957 до 1960 р., з 1 квітня 1960 р. старший викладач кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова.

Кандидатську дисертацію на тему “Влияние добавок солей низших жирных кислот на процесс полимеризации стирола в эмульсиях” за спе-

ціальністю “фізична хімія” захистив на засіданні Вченої ради хімічного факультету Одеського університету у 1961 р.

Докторську дисертацію на тему “Физико-химическое исследование органических перекисных соединений как инициаторов радиальной полимеризации” за спеціальністю “хімія високомолекулярних сполук” захистив на засіданні Вченої ради хімічного факультету Одеського університету у 1968 р. (науковий консультант — професор О. І. Юрженко).

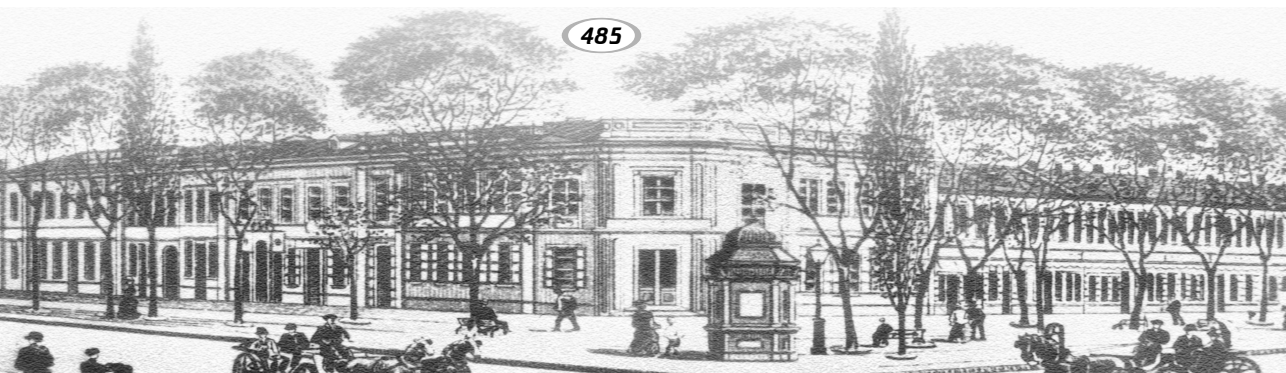
У 1961—1969 рр. доцент кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів Одеського університету, з травня 1969 р. — професор кафедри, декан хімічного факультету в 1967—1970 рр.

Науковий ступінь кандидата хімічних наук, спеціальність “фізична хімія”, присуджений ВАК СРСР в 1961 р., вчене звання доцента присвоєне в 1963 р. Науковий ступінь доктора хімічних наук, спеціальність “хімія високомолекулярних сполук”, присуджений ВАК СРСР у 1969 р., а вчене звання професора кафедри фізико-хімії полімерів та колоїдів в 1970 р.

З жовтня 1970 р. завідувач відділу Охтенського науково-виробничого об'єднання (ОНВО) “Пластполімер” в Ленінграді (тепер Санкт-Петербург), з 1978 р. заступник генерального директора з наукової роботи, з 1992 р. до теперішнього часу — директор АО “Пластполімер”.

Вихованець львівської та одеської школи хіміків-полімерщиків, учень професора О. І. Юрженка.

Наукова діяльність пов'язана з дослідженнями процесів радикальної полімеризації та олігомеризації у гомогенних та гетерогенних системах, вивченням закономірностей емульсійної полімеризації. Вивчені процеси полімеризаційного наповнення та одержання полімерних композиційних матеріалів, вивчені процеси каталізу полімеризації та олігомеризації. Обґрунтовані та реалізовані шляхи синтезу нових класів поліфункціональних компонентів з метою одержання олігомерів, запропонований полімеризаційно-рекомбінаційний засіб одержання макромолекулярних матеріалів. При дослідженні емульсійної полімеризації різних типів мономерів встановлені особливості такої полімеризації в гетерогенних умовах з локалізацією процесів у визначених зонах. Зроблено істотний внесок у дослідження та розробку нових латексних систем з заданою

морфологією, у засоби одержання нових орґано-неорґанічних блокспів-полімерів.

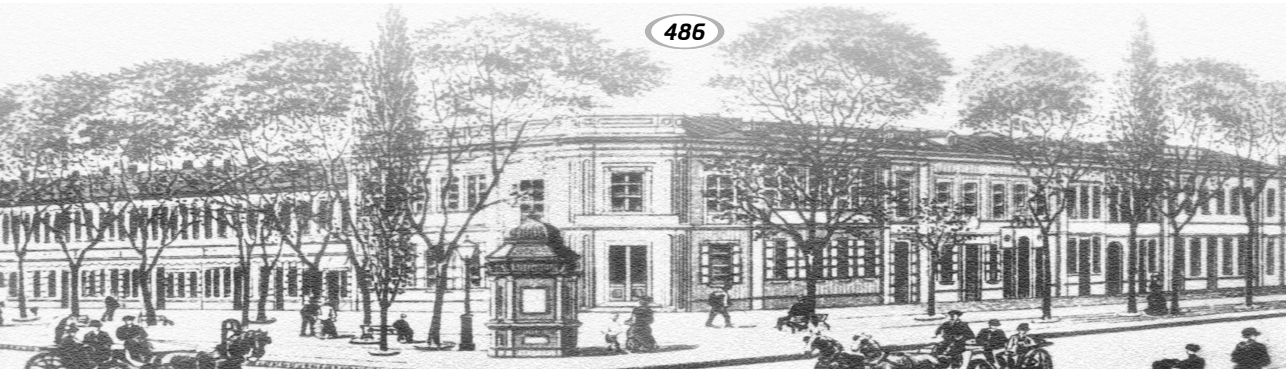
Розроблені наповнені полімерні композиційні матеріали з підвищеними властивостями для суднобудування, електронної та автомобільної промисловості.

Наслідки досліджень опубліковані у 250 наукових статтях, у 4 монографіях, одержано 120 авторських свідоцтв та патентів.

Лауреат премії Ради Міністрів СРСР (1987), Премії ім. академіка В. А. Каргіна (1993), заслужений діяч науки і техніки Російської Федерації (1994), обраний членом-кореспондентом Російської Академії наук (1997).

Пр.:

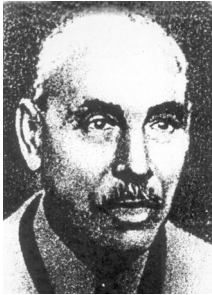
Термическая устойчивость и иницирующая активность диацильных перекисей / Иванчев С. С., Галибей В. И., Юрженко А. И. // ДАН СССР. — 1961. — Т. 140, № 6. — С. 248-252; Спектральное исследование диацильных перекисей / Иванчев С. С., Анисимов Ю. Н., Юрженко А. И. // Там же. — 1965. — Т. 8, № 2. — С. 106; Роль перекисных инициаторов в образовании разветвлений в полистироле / Иванчев С. С., Анисимов Ю. Н., Юрженко А. И. // Там же. — 1966. — Т. 160, № 5. — С. 1072-1075; Исследование третбутилперэфиров методом ИК-спектроскопии / Иванчев С. С., Анисимов Ю. Н., Юрженко А. И. // Журн. прикл. спектроскопии. — 1967. — Т. 6, № 3. — С. 239-244; Диацильные перекиси на основе монозамещенных ароматических дикарбоновых кислот / Иванчев С. С., Присяжнюк А. И. // Журн. орган. химии. — 1969. — Т. 5, № 7. — С. 1172-1176; Изучение перекисей ацилов методом ИК-спектроскопии / Иванчев С. С., Анисимов Ю. Н., Юрженко А. И. // Теор. и эксперим. химия. — 1969. — Т. 5, № 4. — С. 518-523; Диперекиси с различными по термостойкости перекисными группами как инициаторы радикальной полимеризации и блок-сополимеризации / Иванчев С. С., Присяжнюк А. И. // Высокомолекул. соединения. — 1970. — Т. 12, № 2. — С. 450-456; Влияние вязкости среды на кинетику образования радикалов при термическом разложении триперекисей / Иванчев С. С., Присяжнюк А. И. // Кинетика и катализ. — 1972. — Т. 13, № 2. — С. 489-491; Полимеризация виниловых мономеров, иницируемая нитросодержащими перекисями / Иванчев С. С., Волошановский И. С., Анисимов Ю. Н. // Высокомолекул. соединения. — 1976. — Т. 16А, № 2. — С. 376-381; Эмульсионная полимеризация и ее применение в промышленности. — М.: Химия, 1976. — 240 с.; Изучение процессов термолиза и радикалообразования нитрозамещенных перекисей ароматического ряда / Волошановский И. С., Анисимов Ю. Н., Иванчев С. С. // Журн. общей химии. — 1978. — Т. 48, № 12. — С. 2364-2368; Закономерности эмульсионной полимеризации виниловых мономеров / Иванчев С. С., Павлюченко В. Н. // Успехи химии. — 1981. — Т. 50, № 4. — С. 715-745; Наполненные композиционные материалы на основе сополимеров / Иванчев С. С., Дмит-

ренко А. В. // Там же. — 1982. — Т. 51, № 7. — С. 1178-1200; Полимерные композиционные материалы в судостроении / Иванчев С. С., Крупник А. М., Меш А. М. и др. // Журн. прикл. химии. — 1984. — Т. 57, № 1. — С. 52-57; Изучение кремнийорганических наполнителей в процессах сополимеризации виниловых мономеров / Иванчев С. С., Дмитренко А. В., Демидова М. Н. и др. // Высокомолекул. соединения. — 1985. — Т. 27А, № 3. — С. 413-418; Радикальная полимеризация. — Л.: Химия, 1985. — 280 с.

Літ.:

Члены-корреспонденты Российской Академии наук: Иванчев С. С. // Изв. РАН. — 1997. — № 9. — С. 1794; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ІГНАТОВСЬКИЙ Олександр Йосипович

Медик-інфекціоніст, терапевт

Народився в 1875 р. Закінчив Медико-хірургічну академію, працював на кафедрі діагностики під керівництвом учня С. П. Боткіна професора М. В. Яновського. Тема його докторської дисертації, яку він захистив у 1902 р., була “К вопросу о влиянии на тепловой обмен водяных ванн и душей различной температуры”. Після захисту дисертації підвищував кваліфікацію за кордоном. У 1905 р. був обраний приват-доцентом Медико-хірургічної академії.

У 1908 р. О. Й. Ігнатовський переїхав з Санкт-Петербургу до Одеси, де у Новоросійському університеті очолив кафедру окремої патології та терапії. У 1911 р. він переїхав до Варшави, де очолив терапевтичну клініку університету. За його допомогою при клініці було організовано Інститут фізичних методів лікування, де використовувалися сухоповітряні, світлові загальні та місцеві ванни, гальванізація, фарадизація, франклінізація та інші методи гідро- та електротерапії.

У 1914 р. Олександра Йосиповича мобілізували до армії, де він служив головним військовим санітарним інспектором у Петрограді, працював консультантом у Російському Червоному Хресті. У 1917 р. він при-

їхав до Ростова, куди під час першої світової війни був переведений Варшавський університет, де очолив терапевтичну клініку, а також започаткував при клініці Інститут фізичних методів лікування.

В період громадянської війни О. Й. Ігнатівський емігрував до Югославії, де у 1922 р. його обрали професором Белградського медичного університету по кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб. У 1941 р. він був звільнений з посади, але після визволення Белграда від гітлерівських окупантів повернувся до завідування тією ж кафедрою. У 1948 р. О. Й. Ігнатівський був запрошений до завідування кафедрою пропедевтики внутрішніх хвороб у Скоп'є (Македонія). Створив у Югославії свою терапевтичну школу, виховав багато талановитих учнів.

О. Й. Ігнатівський — автор більше 80 наукових робіт про інфекційні хвороби, імунобіологію, стовбняковий токсин, обмеження епідемій, методи дослідження жовчних кислот, дію дігіталіса на функцію кровоносних судин тощо. Широко відомі його експериментальні роботи з патогенезу атеросклерозу у зв'язку із холестерином. Олександр Йосипович вивчав також фізіологію і патологію периферійного та субдомінального серця. Він запропонував власну класифікацію секундарного туберкульозу. У 1918 р. було видано написаний ним підручник “Клиническая семиотика и симптоматическая терапия”, який був перевиданий у 1923 р. Після переробки і доповнення підручник був виданий у Белграді на сербській мові. Працюючи в Скоп'є, він написав підручник “Основи пропедевтики внутрішніх хвороб”. О. Й. Ігнатівський був дійсним членом Німецького товариства з внутрішніх хвороб, товариства по вивченню кровотоку, Чеського лікарського товариства та ін.

Помер О. Й. Ігнатівський у 1955 р.

Пр.:

Роль пищевого животного белка в патологии. — Одесса, 1911. — 31 с.

Літ.:

Золотарев. Биограф. словарь. — С. 126; Одес. медуниверситет, 1900-2000. — С. 79-80; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

С. Г. Коваленко, Т. В. Васильєва

ІЛОВАЙСЬКИЙ Сергій Іванович

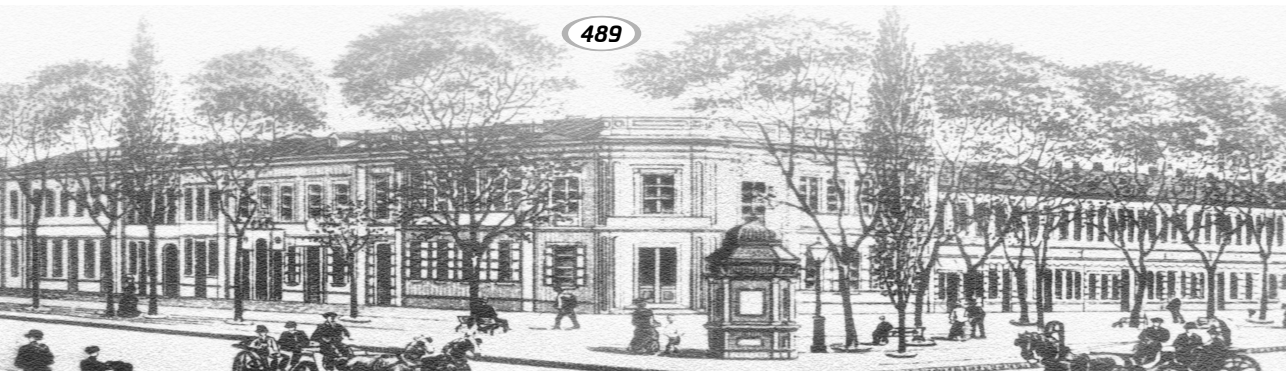
Юрист, фахівець з фінансового права

С. І. Іловайський родом з донських козаків, народився 8 червня 1861 р. в Харцизькій слободі Міцького округу Облaсті Війська Донського. Освіту він здобув у Петербурзі, спочатку в шостій гімназії, закінчивши її зі срібною медаллю, а потім в Санкт-Петербурзькому університеті, куди вступив у 1879 р. на юридичний факультет. Після закінчення університету, в листопаді 1879 р. його прийняли на службу до Державного банку тогочасної столиці Росії, але вже в квітні 1884 р., отримавши ступінь кандидата юридичних наук, він залишився при університеті для підготовки до професорського звання. В 1886 р. він витримав магістерський іспит з фінансового права і після прочитання двох пробних лекцій отримав звання приват-доцента.

В цьому ж званні 1 грудня 1886 р. С. І. Іловайського призначено до Новоросійського університету, де 27 січня 1887 р. він прочитав вступну лекцію під назвою “Определение, содержание и значение науки финансового права в связи с кратким очерком финансового положения главнейших государств”. Після цієї лекції С. І. Іловайський почав читання курсу лекцій по кафедрі фінансового права юридичного факультету ІНУ.

В 1893 р. він захистив дисертацію в Казанському університеті на ступінь магістра фінансового права на тему “Косвенное обложение в теории и практике”, і в тому ж році його призначили виконуючим обов'язки екстраординарного професора Новоросійського університету, де він очолював кафедру фінансового права ще 10 років, аж до своєї трагічної смерті 13 квітня 1907 р.

З наукових робіт С. І. Іловайського звертають на себе увагу підручники з фінансового права, які витримали декілька видань. В останні роки він працював над історичним нарисом Російського товариства пароплавання і торгівлі (РОПТ).

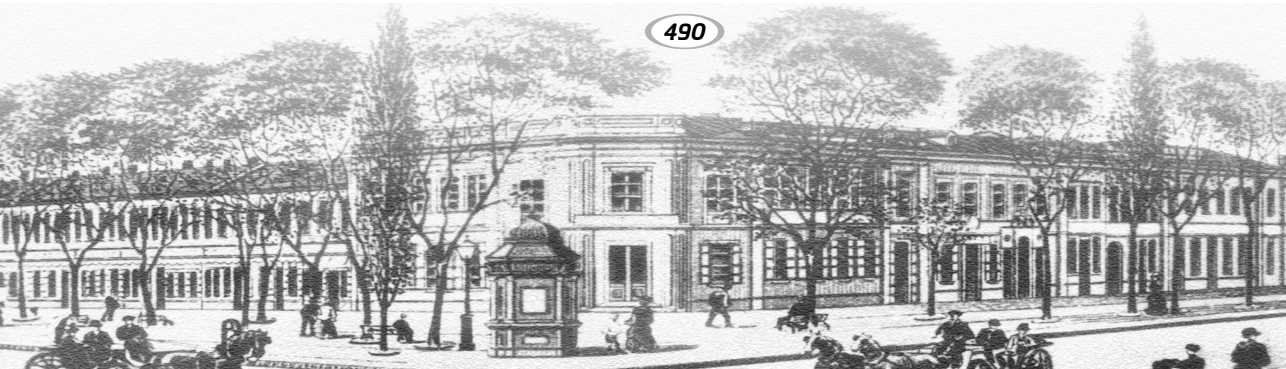

Крім роботи в університеті, С. І. Іловайський брав активну участь в громадському житті міста, і, перш за все, в діяльності Кримсько-Кавказького гірського клубу (ККГК), членом якого він був майже з самого заснування цього товариства, з 17 лютого 1891 р. В 1895 р. його обрали віце-головою клубу. Однією з головних задач в діяльності ККГК Сергій Іванович вважав влаштування екскурсій в гори і приділяв цьому багато особистого часу. Він був переконаний, що оздоровлення людей, переважно міської інтелігенції, розумно організовані мандрівки та гірські екскурсії є могутнім засобом. Програма діяльності клубу в цьому напрямку детально викладена в його статті “О горных экскурсиях” (ЗКГК. — 1895. — № 9). Щорічно весною чи літом за його допомогою організовувалися екскурсії до Криму та Кавказу, сходження на гірські вершини. Учасники цих мандрівок завжди відзначали, що вони проходили “одностайно і рівно”. З особливою відповідальністю С. І. Іловайський завжди ставився до організації учнівських екскурсій.

В своїх підопічних С. І. Іловайський прагнув виховати відчуття колективізму, любові до гір, викликати зацікавленість до досягнення нового, з радістю залучав в клуб нових людей, особливо молодь. Це почуття солідарності альпіністів спонукало його неодноразово брати участь в міжнародних конгресах (наприклад, конгрес у Франції, описаний ним в ЗКГК (1900. — № 12) і з'їздах альпіністів. Пристрасно займався він побудовою в горах сховищ, значення яких добре зрозуміло зі статті “Горные убежища и гостиницы” (ЗКГК. — 1900. — № 6/7).

С. І. Іловайський прагнув розширити коло діяльності клубу, особливо на Кавказі: відкрив відділ ККГК в Гаграх, домігся перейменування його з Кримського на Кримсько-Кавказький, видав маршрутний путівник Меркулова (Меркулов В. А. Путеводитель по горам Кавказа. — СПб., 1904) по береговій частині Кавказу, придбав на Красній Полянї, в центрі м. Романовки ділянку землі та почав будувати на ній гірське сховище.

В зимовий, не екскурсійний час, С. І. Іловайський піклувався про те, щоб гірський клуб був корисний для своїх багаточисельних членів: влаштовував збори з доповідями, вечори, видавав журнал “Записки ККГК”. Після смерті редактора професора О. І. Маркевича він редагував “Запис-

ки” разом зі своєю дружиною К. С. Гловайською, прагнучи надати журналу альпіністську спрямованість. Шляхом обміну виданнями зі спорідненими іноземними організаціями він прагнув збільшити надходження нових книг до бібліотеки клубу; як фінансист і дбайливий господар невпинно намагався упорядкувати та зміцнити грошові справи клубу — при ньому клуб сплатив усі борги і збільшив капітал до 5 млн. крб.

Професори О. М. Клітін, В. А. Косинський, М. К. Павловський, виступаючи на похоронній відправі С. І. Гловайського в університетській церкві, окреслюючи його службову та вчену діяльність, відзначили, що головною рисою цієї енергійної, діяльної людини була її щира доброта. Сергій Іванович працював у багатьох громадських і добродійних організаціях міста, зокрема в притулку при Михайло-Архангельській їдальні, його обирали мировим суддею, гласним міської думи. Як завзятий мисливець він багато років був членом правління Новоросійського товариства аматорів полювання, членом комісії при одеському особливому комітеті опікунства про народну тверезість.

Поховали С. І. Гловайського на кладовищі при Воскресенській церкві (Середній Фонтан).

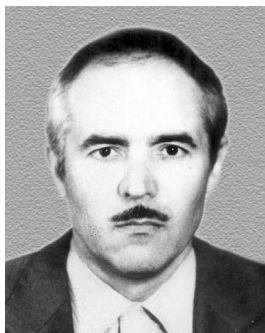
Пр.:

Казенные монополии как способ обложения предметов потребления. — Одесса, 1896. — 163 с.; То же // ЗИНУ. — Т. 69. — С. 163; Краткий учебник финансового права. — Одесса, 1893. — 288 с.; Учебник финансового права. — 5-е изд., перераб. и доп. / Под ред. Н. П. Яснопольского. — Одесса, 1912. — 604 с.; Исторический очерк пятидесятилетия Русского общества пароходства и торговли. — Одесса, 1907. — 359 с.

Літ.:

Журнал заседаний общего собрания Крымско-Кавказского горного клуба, посвященного памяти С. И. Иловайского // ЗКГК. — 1907. — № 1. — С. 8-12. — С. 85-87; Некролог // Ист. вестн. — 1907. — Т. 108, № 6. — С. 1046-1047; Иловайский С. И. // ЗКГК. — 1907. — № 4/6. — С. 4-8; Речи, воспоминания, посвященные памяти С. И. Иловайского // Там же. — С. 9-14; Фон-Мекк А. Иловайский как горный турист // Там же. — С. 15-21; Некролог // Одес. листок. — 1907. — 15 апр. (№ 87); Памяти Иловайского // Там же. — 18 апр. — № 90; Поггенполь Н. Восхождение в Тироле. — Одесса, 1913; Чопп И. Записки Крымско-Кавказского горного клуба // Одес. вестн. — 1992. — 11 нояб.; Непомнящий А. А. Очерки развития исторического краеведения в XIX-XX ст. — Симферополь, 1998. — 207 с.; С. И. Иловайский // Чопп И. Крымско-Кавказский горный клуб. — Одесса, 2000. — С. 46-49; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

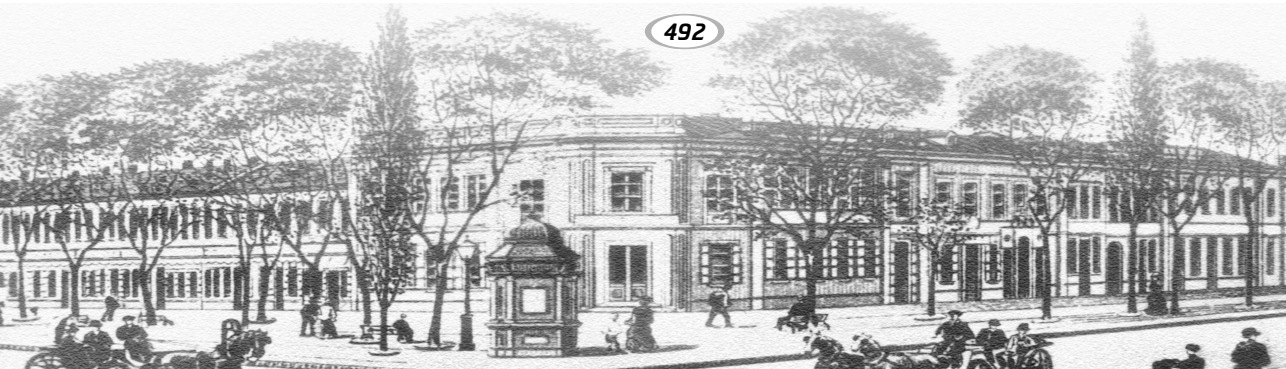

ІЛЬІОВ Степан Петрович

Філолог, літературознавець, спеціаліст з російської літератури Срібного віку

С. П. Ільїов народився 19 серпня 1937 р. у с. Нижній Куяльник Іванівського р-ну Одеської обл. Після закінчення середньої школи С. П. Ільїов вступив до Одеського університету на російське відділення філологічного факультету, який закінчив у 1960 р. Був сільським вчителем, працював у Науковій бібліотеці Одеського університету. Його науково-педагогічна діяльність стала славною сторінкою історії кафедри російської літератури Одеського університету, на якій він пройшов шлях від старшого лаборанта до професора. У 1973 р. С. П. Ільїов захистив кандидатську дисертацію на тему “Проза Л. Андреева епохи першої російської революції”, в якій зосередив увагу на естетичних проблемах творчості письменника. В подальшому цілий ряд наукових розвідок С. П. Ільїов присвятив творчості Л. Андрєєва.

З 1974 по 1977 р. С. П. Ільїов працював у Гданьському університеті на посаді доцента російської філології. Відрядження стало плідним і результативним періодом становлення його як вченого. Працюючи в культурному просторі античності чи середньовіччя, осмислюючи в статтях феномен О. Пушкіна, А. Ахматової чи В. Бикова, він завжди вмів знайти свій ракурс, своє вагоме наукове слово. Широта його професійного світогляду привертала увагу студентів і викладачів до його наукових праць. Інтерес цей був зумовлений і історико-літературним періодом (кінець XIX — початок XX ст.), яким він безпосередньо займався і офіційне тлумачення якого не збігалось з оригінальним для літературознавства 80-х — поч. 90-х рр. прочитанням С. Ільїова. Його лекції, спецкурси, статті і монографії відзначалися концептуальністю і переважанням герменевтичного підходу. Основним предметом наукового аналізу чи інтерпретації був текст, осмислений як структурна цілісність, досягнута авто-

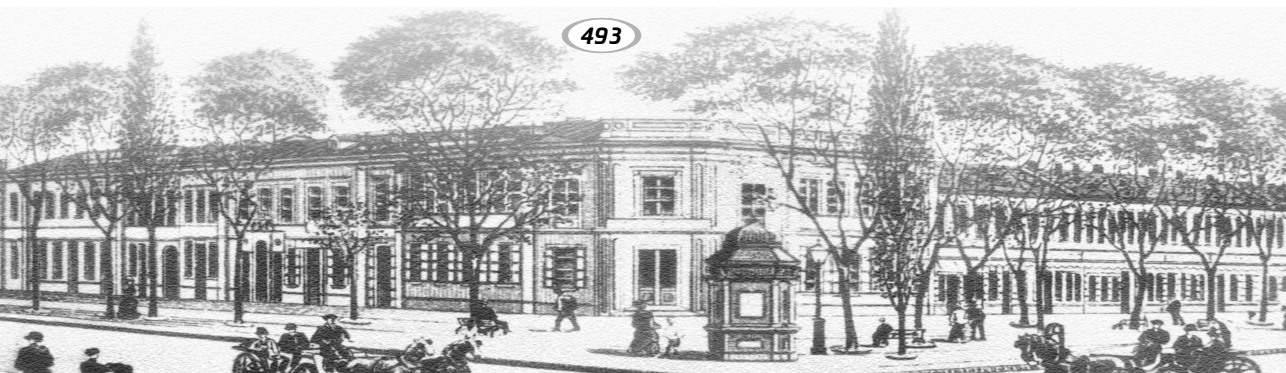
рами різними засобами. Такий підхід відкривав широкі можливості герменевтики тексту. Дослідник прагнув створити щось більше, ніж його структурне буття — створити значення, реконструювати його місце в духовній історії. Інтерпретація вченого не розгорталась за однією моделлю, а обумовлювалась природою тексту. Досліджуючи окремі властивості текстів, він звертався до питання жанру і композиції, хронотопу, символики імені і числа, різновидів комічного тощо.

С. П. Ільйов не був теоретиком, але свідомо орієнтувався на щонайсучасніші теоретико-методологічні праці (варіанти структурно-семіотичної і неоміфологічної шкіл, рецептивну естетику).

Темою, що найбільш повно розкрила наукові можливості Степана Петровича, став символізм. Рівень кваліфікації дозволив йому в лекціях і наукових роботах показати російський символізм як культурно-філософську подію європейського масштабу. Тлумачення ж конкретно-історичного напрямку акцентувало його обумовленість динамікою духовної сфери, типом світосприйняття, стилем життя, способом літературно-критичного мислення, типом тексту. Розглядаючи символістський текст як багаторівневу семантичну структуру, С. П. Ільйов у своїх роботах реконструював міфологічний, релігійно-філософський, культурологічний та інші підтексти.

Осмислення внутрішньої неоднорідності естетики і поезики явищ символізму дозволило йому обґрунтувати феномен символістського роману, виявити його типологічні ознаки. Цій проблемі була присвячена докторська дисертація “Поэтика русского символистского романа”, яка успішно захищена у 1991 р. Романи Ф. Сологуба, В. Брюсова і Андрія Білого подаються як специфічні жанрові форми, дослідження структури яких проведено на кількох рівнях: архітектоніки, символу і міфу, простору і часу (хронотопу) і автора як інтегратора всіх рівнів жанрової форми романів. Концепція С. П. Ільйова стала основою для розмежування модерністських, передсимволістських та власне символістських романів. Наукова спадщина С. П. Ільйова — це дві монографії, 65 статей, численні коментарі до вибраних творів класиків.

Степан Петрович помер 25 квітня 1994 р. в Одесі.

Пр.:

Числова символика в поемі “Дванадцять” А. Блока // Slavica Wratislaviensia. — Wroclaw, 1976. — Т. 9. — С. 29-35; Мифопоэтическая основа хтонических топонимов цикла “Ямбы” Александра Блока // Поэзия А. Блока и фольклор. Лит. традиции. — Омск, 1984. — С. 42-64; Художественное пространство в романе “Петербург” А. Белого // Пробл. вечных ценностей в рус. культуре и литературе XX в. — Грозный, 1991. — С. 8-13; Куликовская битва как “символическое событие”: (цикл “На поле Куликовском” Блока и роман “Петербург” А. Белого) // Александр Блок: Исследования и материалы — Л., 1991. — С. 22-40; Русский символистский роман. Аспекты поэтики. — К.: Лыбидь, 1991. — 172 с.; Имена-символы в ранних романах А. Белого // Літ. ономастика укр. та рос. мов: взаємодія, взаємозв'язки. — К., 1992. — С. 31-39; Архітектура роману “Петербург” Андрія Білого // Поетика. — К., 1992. — С. 76-87; Роман “Серебряный голубь” Андрея Белого: (Аспекти архітектурики и худ. хронотопа) // Іст.-літ. вісн. — Одеса, 1995. — № 1. — С. 35-42.

Літ.:

Мужество таланта: Памяти литературоведа Степана Ильева // Веч. Одесса. — 1994. — 26 апр.; То же // Одес. ун-т. — 1994. — 24 травня; Потоцкий И. Реквием по Ильеву // Веч. Одесса. — 1994. — 15 июня; Сапрыгина Н. Лицейский день 19 августа // Одес. вестн. — 1994. — 16 авг.; Соболевская Е. Движение внутренней жизни // Одес. ун-т. — 1995. — 21 груд.; 1996. — 5 травня; Кормилов С. И., Соболевская Е. К. Памяти С. П. Ильева // Серебр. век рус. лит. — М., 1996. — С. 166-171; Сподарець Н. В. Культура інтерпретації: (Пам'яті С. П. Ільєва) // Вісн. ОДУ. — 1999. — № 4. — С. 131-135; Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Т. 2.

ІСТРИН Василь Михайлович

*Літературознавець, мовознавець,
академік Академії наук
Росії та СРСР*

В. М. Істрін народився в с. Пехра (Покровське) Московського повіту 29 січня 1865 р. у сім'ї священика.

Початкову освіту здобув у Московському Законоспаському духовному училищі. Після закінчення трьох класів Московської духовної семі-

нарії у 1887 р. вступив на історико-філологічний факультет Московського університету, котрий закінчив у 1890 р. З 1891 по 1897 р. В. М. Істрін працював приват-доцентом і доцентом Московського університету, де читав лекції з історії російської мови та літератури.

У 1893 р. за дослідження “Александрия русских хронографов” В. М. Істріну був присуджений ступінь магістра. У 1897 р. — ступінь доктора наук за дисертацію “Откровение Мефодия Патарского и апокрифические видения Даниила в византийской и славяно-русской литературах”.

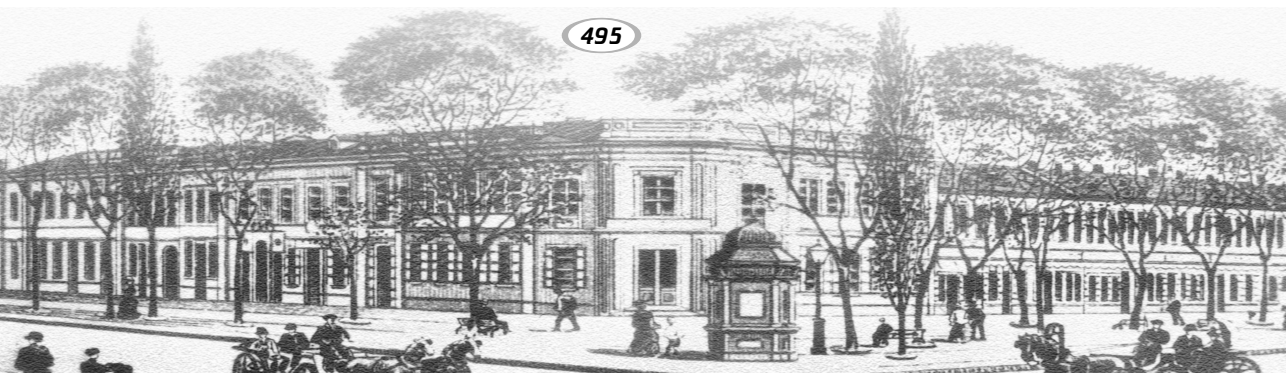
З 1897 по 1907 р. В. М. Істрін працював у Новоросійському університеті на посаді екстраординарного і ординарного професора кафедри нової російської літератури. Тут з 1904 р. він був головою Історико-філологічного товариства і його візантійського відділення при Новоросійському університеті. В 1902 р. В. М. Істріна обирають членом-кореспондентом Академії наук, а у 1907 р. — ординарним академіком. З цього часу вчений залишив Одесу і переїхав до Петербурга.

Наукова спадщина В. М. Істріна налічує більше ста робіт.

У своїх працях вчений розглядав ряд питань з історії російської мови і її стосунків з церковнослов'янською мовою, піднімав важливі проблеми розвитку мовознавства, теорії перекладу, палеографії і текстології.

В 1903 р. в Одесі він здійснив публікацію тексту і дослідження II книги Хроніки Іоанна Малали, в Одесі вивчив грецькі списки перекладної пам'ятки давньоруської писемності — Хроніки Георгія Амартола, дослідив російський переклад Хроніки Георгія Синкелла. В Одесі В. М. Істрін почав працювати над дослідженням важливої пам'ятки давньоруської писемності — Толкової Палеї.

В одеський період наукової діяльності В. М. Істріна були опубліковані такі найважливіші його дослідження, як: “Апокрифическое мучение Никиты” (1898), “Первая книга хроники Иоанна Малалы” (1897), “Греческие списки заветания Соломона” (1899), “К вопросу о славяно-русских редакциях первоэвангелия Иакова” (1900), “К вопросу о гадательных псалтырях” (1901), “Введение в историю русской литературы XVII века” (1903), “Из области древнерусской литературы. I. Хроника

Георгия Синкеллы” (1903), “Из области древнерусской литературы. II. Древнерусские словари и “Пророчество Соломона” (1903).

В. М. Істрін досліджував творчість О. С. Пушкіна, М. В. Гоголя, В. А. Жуковського. Значне місце у спадщині вченого займає 3-томна монографія “Книги временные и образные Георгия Мниха. Хроника Георгия Амартола в древнем славяно-русском переводе: Текст, исследование и словарь”, (1920, 1922, 1930).

Працюючи в Одесі, В. М. Істрін зумів організувати школу дослідників давньоруської писемності (доценти О. В. Ристенко, С. Г. Вілінський).

Своїми працями академік В. М. Істрін вніс цінний вклад у розвиток вітчизняної філології.

Помер В. М. Істрін 19 квітня 1937 р. у Ленінграді.

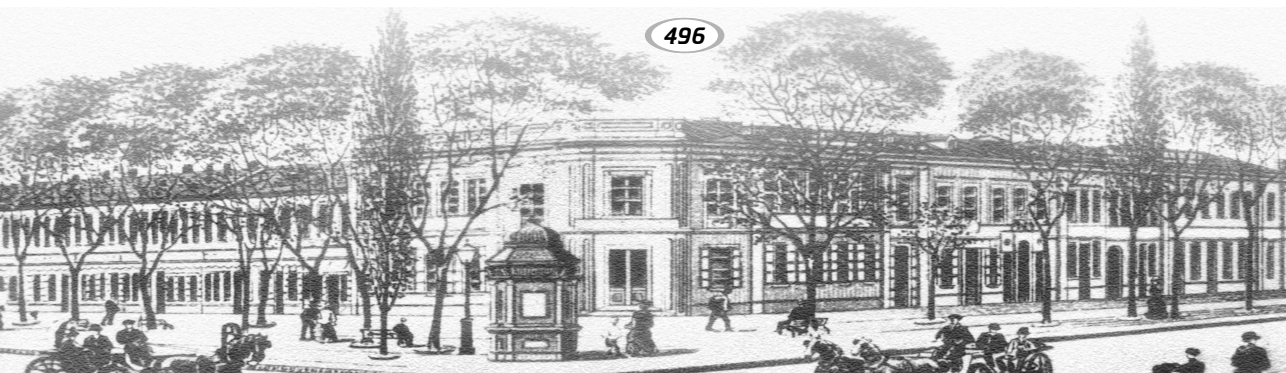
Пр.:

Александрия русских хронографов: Исследование и текст. — М., 1893. — 739 с.; Откровение Мефодия Патарского и апокрифические видения Даниила в византийской и славяно-русской литературах. Исследование и тексты // Чтения. — М., 1897. — Кн. 3 (182). — С. 251-330; Хронографы в русской литературе: Вступ. лекция в ИДУ. 16 ноября 1897 г. — СПб.: АН, 1898. — 22 с.; Апокрифическое мучение Никиты. — Одесса, 1899. — 96 с.; Введение в историю русской литературы второй половины XVII века. — Одесса: “Экон.” тип., 1903. — 24 с.; Греческий оригинал так называемого болгарского перевода хроники Георгия Амартола // Визант. временник. — 1906. — Т. 13, вып. 1. — С. 36-37; Исследования в области древнерусской литературы. — СПб.: Сенат. тип., 1906. — 257 с.; Редакции Толковой Палеи. — СПб.: АН, 1907; История сербской Александрии в русской литературе. — Одесса: “Экон.” тип., 1909. — Вып. 1; К вопросу о взаимоотношении эллинских летописцев и архивского (иудейского) хронографа. — СПб.: АН, 1912. — 18 с.

Літ.:

Василий Михайлович Истрин: (К 125-летию со дня рожд.): [Библиогр. указ.] / ОГУ Науч. б-ка; Сост. Е. К. Соболевская. — Одесса, 1990. — 18 с.; Академик Василий Михайлович Истрин: Тез. докл. обл. науч. чт., посвящ. 125-летию со дня рождения ученого-филолога. — Одесса, 1990. — 107 с.; Профессори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одесса, 2000. — Т. 2.

Т. С. Мейзерська

ІЩЕНКО Дмитро Семенович

Спеціаліст у галузі давньоруської мови

Д. С. Іщенко народився 23 листопада 1932 р. в Одесі в сім'ї службовців. В 1950 р. Д. Іщенко закінчив середню школу із золотою медаллю і вступив на філологічний факультет Одеського державного університету. В 1955-1958 рр. навчався в аспірантурі при кафедрі російської мови цього ж університету під керівництвом професора Н. І. Букатеви́ча.

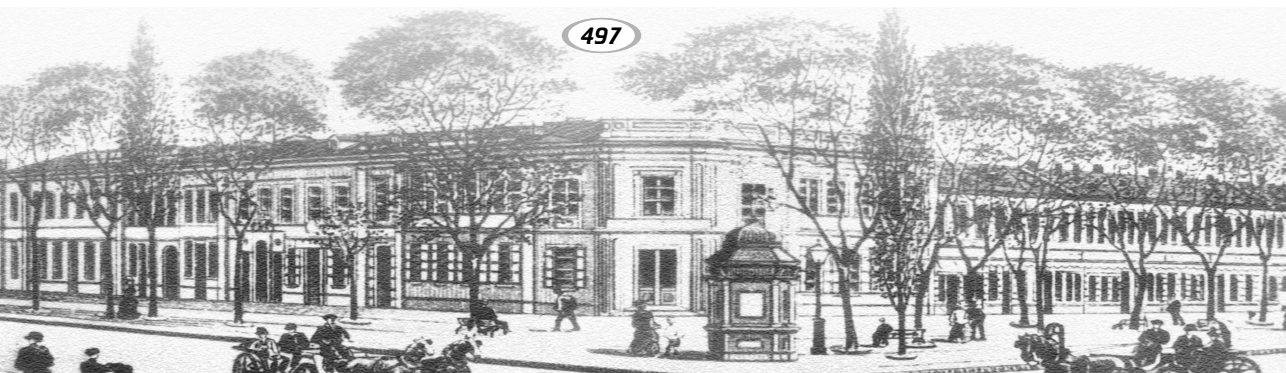
У 1959-1979 рр. працював у Тираспольському педінституті: спочатку викладачем, з 1961 р. старшим викладачем, з 1967 р. — завідувачем кафедри російської мови. У 1968 р. захистив в Одеському університеті кандидатську дисертацію “Древнерусская рукопись XII века “Устав Студийский”, виконану під керівництвом доктора філологічних наук Л. П. Жуковської (Москва). Серед схвальних відгуків на дисертацію був відгук академіка Д.С.Лихачова. В 1969 р. одержав наукове звання доцента.

У 1970 — 1972 рр. перебував у службовому відрядженні в Делі (Індія), де викладав російську мову в університеті ім. Дж. Неру.

З 1979 р. працює на кафедрі російської мови Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. У 1993 р. Дмитра Семеновича було обрано завідувачем цієї кафедри, з 1995 р. він професор за посадою.

Наукові інтереси Д. С. Іщенка зосереджені, перш за все, на вивченні давніх слов'янських рукописів, їх палеографічному описі, текстологічному зіставленні та дослідженні лексичних особливостей. В кандидатській дисертації ним було уточнено датування цінного давньоруського рукопису (70-ті рр. XII ст.), прийняте тепер усіма, хто звертається до цього рукопису; було виявлено більш як 100 слів, не зафіксованих наявними тоді словниками (І. Срезневського, Ф. Міклошича та ін.).

Дослідження останніх років присвячені повчанням Феодора Студита та їх слов'янським перекладам з грецької мови.

Д.С.Іщенко був членом редколегії та одним із авторів виданого кафед-рою російської мови ОНУ “Словаря русских говоров Одесщины”: У 2 т. (2000-2001).

На праці Д. С. Іщенка існує багато посилань у публікаціях різних авторів (напр., у книгах і статтях Ф. П. Філіна, В. І. Борковського, Ф. Томсона, Ю.Шевельова). У 1975 р. його обрано членом Російського Палестинського товариства РАН.

Дмитро Семенович брав участь у ІХ Міжнародному з'їзді славістів у Києві (1983), був учасником багатьох міжнародних конференцій у Києві, Москві, Санкт-Петербурзі, Одесі, у Польщі.

Під його керівництвом виконано й захищено 12 кандидатських ди-сертацій.

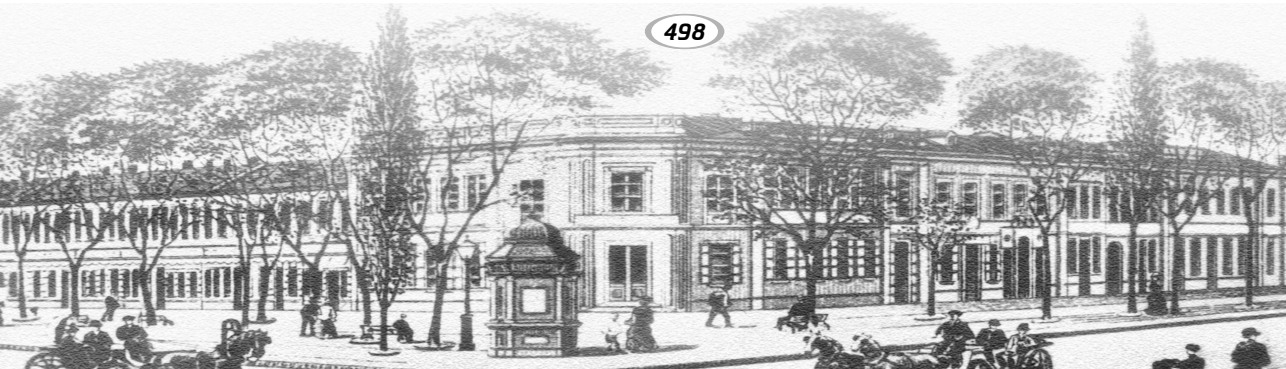
Пр.:

Огласительные поучения Феодора Студита в Византии и у славян // Визант. времен-ник. — 1979. — Вып. 40; Хиландарский список славянского перевода поучений Феодо-ра Студита // Сов. славяноведение. — 1980. — № 4; В. М. Истрин о критериях опреде-ления принадлежности древних славянских переводов // Академик В. М. Истрин: Тез. докл. обл. науч. чт. — Одесса, 1990; В. И. Григорович и сербская рукописная традиция Поучений Феодора Студита // Проф. В. И. Григорович: Тез. докл. обл. науч. конф. — Одесса, 1991. — С. 45-47; Давні слов'янські рукописи в Одесі // Одесі -200. — Ч. 2. — С. 93; Развитие лингвистики в Новороссийском (Одесском) университете // Очерки развития науки в Одессе. — С. 524-535; О студийском цикле древних славянорусских переводных произведений // Слов'ян. зб. — Одеса, 1997. — Вып. 3. — С. 43-48; О рукописи Рс 4 из собрания Народной библиотеки Сербии // Там же. — 1998. — Вып. 5. — С. 63-65; Давньоруські переклади візантійських творів, зв'язаних з ім'ям Феодора Студита // Медієвістика. — Одеса, 1998. — Вып. 1. — С. 15-19; Давньокиївська руко-писна традиція перекладів повчань Феодора Студита // Щорічні зап. з укр. мовознав-ства. — Одеса, 1998. — Вып. 5. — С. 25-29.

Літ.:

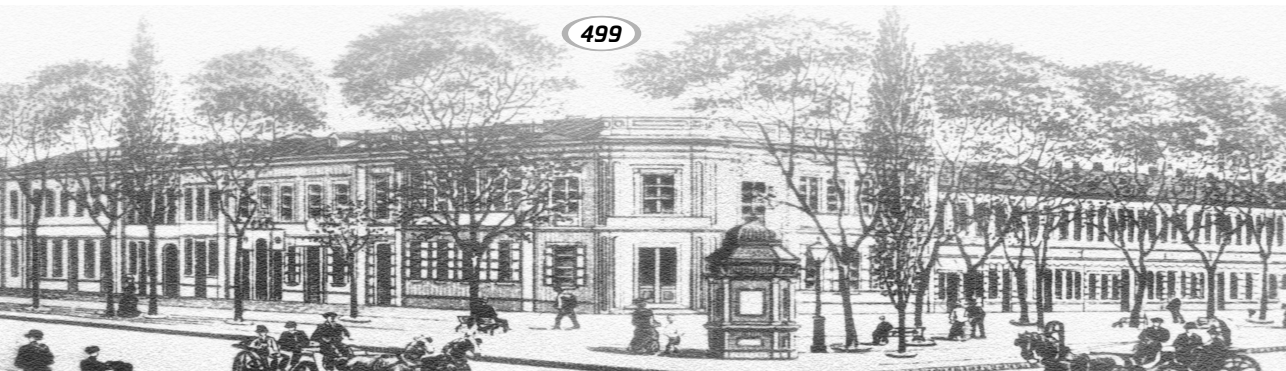
Дмитро Семенович Іщенко // Одес. ун-т. — 1993. — 10 бер.; Іщенко Дмитрий Семенович // Кто есть кто в современной русистике. — М.; Хельсинки, 1994. — С. 110; Список наукових та науково-методичних праць кандидата філологічних наук, професо-ра кафедри російської мови Іщенка Д. С. // Слов'ян. зб. — Одеса, 1996. — Вып. 1. — С. 110-113; Іщенко Д.С. // Філол. фак. ОНУ: Бібліографія. — С. 89-91.

Н. В. Бардіна

Список принятых сокращень

- АМН — Академія медичних наук.
- АН СРСР — Академія наук СРСР.
- АН СССР — Академия наук СССР. Персональный состав: В 2 т. — М., 1974.
- Биогр. словарь С.Пб. ун-та — Биографический словарь профессоров и преподавателей имп. Санкт-Петербургского университета за истекшую третью четверть века его существования 1869—1894: В 2 т. — С.Пб., 1896.
- Блох — Блох М. А. Выдающиеся химики и ученые XIX и XX столетий, работавшие в смежных с химией областях науки: Биогр. справочник: В 2 т. — Л., 1929—1931.
- БМЭ — Большая медицинская энциклопедия : В 29 т. — М., 1974—1988.

Бородин. Биограф. словарь — Бородин А. И., Бугай А. С. Биографический словарь деятелей в области математики. — К., 1979.

Бородин. Выдающиеся математики — Бородин А. И., Бугай А. С. Выдающиеся математики: Биограф. словарь-справочник. — 2-е изд., перераб. и доп. — К., 1987.

БСЭ — Большая советская энциклопедия.

Бузескул — Бузескул В. Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века: В 2 ч. — Л., 1929—1931.

Булахов — Булахов И. Г. Восточнославянские языковеды: Биобиблиограф. словарь: В 3 т. — Мн., 1976—1978.

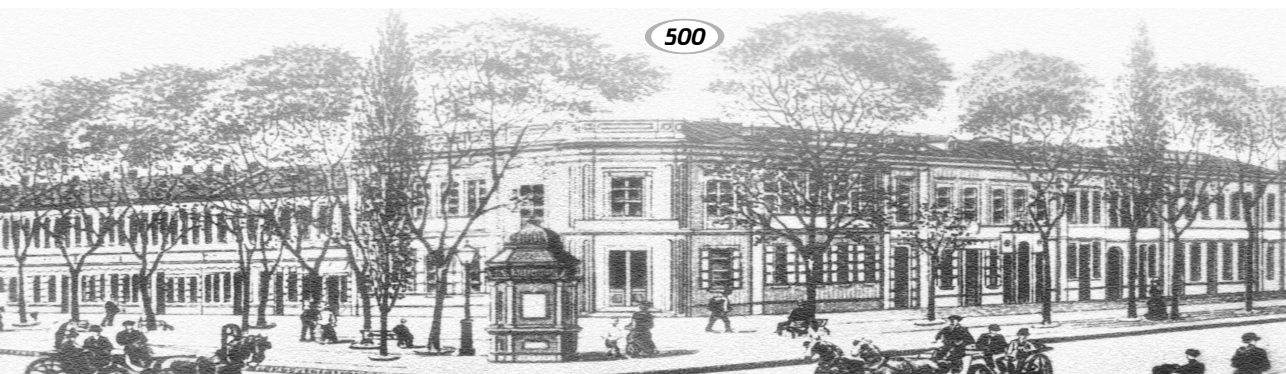
ВАК СРСР — Вища атестаційна комісія СРСР.

ВАСГНІЛ — Всесоюзна Академія сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна.

ВДНГ — Виставка досягнень народного господарства.

Венгеров. Источники — Венгеров С. А. Источники словаря русских писателей: В 4 т. — С.Пб., 1900—1917.

Венгеров. КБС — Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых: [В 6 т.]. — С.Пб., 1880-1897.

Видные ученые Одессы — Видные ученые Одессы: По воспоминаниям учеников и сотрудников: В 7 вып. / НАН Украины. Южный науч. центр. Одес. акад. истории и философии естеств. и техн. наук; Гл. ред. Р. О. Файтельберг. — Одесса, 1992—1997.

ВНИГРИ — Всесоюзный нефтяной научно-исследовательский геолого-разведочный институт.

ВОФЭМ — Вестник опытной физики и элементарной математики. — Одесса.

Времена и годы — Времена и годы: Воспоминания ветеранов войны и труда ОГУ. — Одесса, 1998—1999. — Вып. 1, 2.

ВСГП — Всесоюзный селекційно-генетичний інститут.

ВУЦВК — Всеукраїнський центральний виконавчий комітет.

Вчені вузів Одеси — Вчені вузів Одеси. Вип. 1. Природничі науки: Бібліогр. покажчик: У 3 ч. /ОДНБ ім. М. Горького. — Одеса, 1994—2000.

Вчені-юристи України — Вчені-юристи України: Довідник / Верх. Рада України. Ін-т законодавства. — К., 1998.

Грабовская. Дис. — Грабовская Л. И. Развитие научной медицинской теоретической мысли в Новороссийском университете (1865—1920 гг.): Дис... канд. мед. наук. — Одесса, 1953.

- ГССР — Грузинская Советская Социалистическая Республика.
- Гумобін — Інститут гуманітарно-суспільних наук (Одеса).
- ДАН СССР — Доклады Академии наук СССР — М.
- ДАОО — Державний архів Одеської області.
- Доп.НАН— Доповіді Національної Академії наук України.
- ЖМНП — Журнал Министерства народного просвещения. — С.Пб.
- ЗИНУ — Записки имп. Новороссийского университета. — Одесса.
- ЗКГК — Записки Крымско-Кавказского горного клуба. — Одесса.
- ЗМОНОЕ — Записки математического отделения Новороссийского общества естествоиспытателей. — Одесса.
- ЗНК — За наукові кадри. — Одесса.
- ЗНОЕ — Записки общества естествоиспытателей при ИНУ. — Одесса.
- Золотарев. Биограф. словарь — Золотарев А. Е., Ильин И. И., Луки Л. Г. Биографический словарь Одесского медицинского института им. Н. И. Пирогова (1900—1990). — Одесса, 1992.

- Зообін — Зоолого-біологічний інститут.
- ЗООИД — Записки Одесского общества истории и древностей. — Одесса.
- ЗООРТО — Записки Одесского отделения имп. Русского технического общества. — Одесса.
- ЗОСХЮР — Записки Общества сельского хозяйства Южной России. — Одесса.
- Иконников — Биографический словарь профессоров и преподавателей имп. университета св. Владимира (1834—1884) / Сост. и изд. под ред. В. С. Иконникова. — К., 1884.
- Имп. Моск. археол. о-во — Имп. Московское археологическое общество в первое 50-летие существования (1864—1914): В 2 т. — М., 1915.
- ИнБЮМ — Институт биологии южных морей АН УССР.
- ИНИОН — Институт научной информации по общественным наукам.
- ИНУ — Имп. Новороссийский университет.
- История отеч. мат. — История отечественной математики: В 4 т. / Гл. ред. И. З. Штокало. — К., 1966—1970.

- ИФО — Историко-филологическое общество при ИНУ.
ИЭС — Институт электросварки АН УССР им. Е. О. Патона.
ИЕЗ — Институт электрозварювання АН УРСР ім. Є. О. Патона.
ИНУ — Імп. Новоросійський університет.

Історія ОДУ за 100 р. — Історія Одеського державного університету за 100 років / Відп. ред. О. І. Юрженко. — К., 1968.

Історія ОДУ, 1865—2000 — Історія Одеського університету (1865—2000) / Гол. ред. В. А. Сминтина. — Одеса, 2000.

ИФТ — Историко-філологічне товариство при ІНУ.

КВК — Клуб веселих та кмітливих.

Корифеї укр. науки — Корифеї української науки: Нариси про видатних діячів науки і техніки: До 135-ї річниці ОДУ ім. І. І. Мечникова / Шкварець В. П. та ін. — Миколаїв, 2000.

Краснопольський — Краснопольский А. Отечественные географы (1917—1972): Библиогр. справочник: В 3 ч. — С.Пб., 1993—1995.

Липшиц — Липшиц С. Ю. Русские ботаники: Биогр.-библиогр. словарь: В 4 т. — М., 1947—1952.

- ЛИФО — Летописи Историко-филологического общества при ИНУ.
— Одесса.
- Маркевич. 25-летие ИНУ — Маркевич А. М. Двадцатипятилетие императорского Новороссийского университета: Ист. записки и акад. списки. — Одесса, 1890.
- Мат. в СССР за 40 лет — Математика в СССР за 40 лет, 1917—1957: В 2 т. / Под ред. А. Г. Куроша. — М., 1959.
- Мат. в СССР, 1958—1967 — Математика в СССР, 1958—1967: В 2 т., 2 вып. / Отв. ред.: С. В. Фомин, Г. Е. Ершов. — М., 1969.
- Материалы для биогр. словаря — Материалы для биографического словаря действительных членов имп. Академии наук: В 2 т. — Пг., 1915.
- Мезьер — Мезьер А. В. Русская словесность с XI до XIX века включительно: В 2 ч. — С.Пб., 1902.
- Михневич — Михневич И. Исторический обзор сорокалетия Ришельевского лицея с 1817 по 1857 г. — Одесса, 1857.
- МОИП — Московское общество испытателей природы.
- МФТИ — Московський фізико-технічний інститут.
- НАН — Національна Академія наук України.

Наука и науч. работники СССР — Наука и научные работники СССР / Под ред. С. Ф. Ольденбурга, Е. Ф. Карского. — Л., 1928.

Новорос. ун-т в воспоминаниях — Новороссийский университет в воспоминаниях современников: К 135-летию Одес. ун-та / Сост. Ф. А. Самойлов; Отв. ред. В. А. Смынтына. — Одесса, 1999.

НЭСБЕ — Новый энциклопедический словарь / Под ред. К. К. Арсеньева; Издатели: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. — Лейпциг; С.Пб., [1911-1916]. — Т. 1—29.

ОГУ — Одесский государственный университет.

ОГНБ — Одесская государственная научная библиотека им. М. Горького.

Одес. держ. экон. ун-т — Одеський державний економічний університет: Нариси історії / В. П. Бородатий, М. О. Скрипник, В. Д. Граждан, О. С. Редькін. — Одеса, 2000.

Одес. держ. юрид. акад. — Одеська державна юридична академія: Історія і сучасність / Редкол.: С. В. Ківалов (гол. ред.), А. І. Паньков, Л. І. Кормич та ін. — Одеса, 1999.

Одес. мартиролог — Одесский мартиролог: Данные о репрессированных Одессы и Одесской обл. за годы сов. власти / Сост.: Л. В. Ковальчук, Г. А. Разумов; Редкол. "Одес. мемориала": Б. Х. Херсонский (пред.) и др. — Одесса, 1997—1999. — Т. 1—2.

- Одес. медуниверситет, 1900-2000 — Одесский медуниверситет, 1900—2000 / И. Л. Бабий, Ю. И. Бажара, С. А. Гешелин и др.; Под ред В. М. Запорожана. — Одесса, 2000.
- Одес. ун-т, 1865—1990 — Одесский университет, 1865—1990 / Редкол.: И. П. Зелинский (отв. ред.), Л. А. Ануфриев, М. Е. Раковский, П. Е. Ефимов и др. — Одесса, 1991.
- Одес. ун-т за 75 лет — Одесский университет за 75 лет (1865—1940) / Отв. ред. К. П. Добролюбский. — Одесса, 1940.
- Одесі—200 — Одесі—200: Матеріали міжнарод. наук.-теор. конф., присвяч. 200-річчю міста: [У 2 ч.]. — Одеса, 1994.
- ОДНБ — Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького.
- ОДУ — Одеський державний університет.
- ОНУ — Одеський національний університет.
- ОРЯС — Отделение русского языка и словесности АН СССР.
- Очерки развития науки в Одессе — Очерки развития науки в Одессе / НАН Украины. Южный науч. центр; Отв. ред. С. А. Андронати. — Одесса, 1995.
- ПНДЛ — Проблемна науково-дослідна лабораторія.

Причерномор. немцы — Причерноморские немцы. Их вклад в развитие г. Одессы и региона, 1803—1917: Библиогр. указ. / Сост. В. В. Самодурова. — Одесса, 1999.

Професори Одес. (Новорос.) ун-ту. — Одеса, 2000. — Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біогр. словник: 4 т. — Одеса, 2000.

РАМН — Российская Академия медицинских наук.

РАН — Российская Академия наук.

РБС — Русский биографический словарь / Под ред. В. В. Половцова: В 25 т. — С.Пб.; М.; Пг., 1896—1918.

РНК УРСР — Рада Народних комісарів УРСР.

Рус. зарубежье: Золотая кн. эмиграции — Русское зарубежье: Золотая кн. эмиграции. Первая треть XX в.: Энцикл. биогр. словарь. — М., 1997.

СИЭ — Советская историческая энциклопедия: В 16 т. — М., 1961—1976.

Славяноведение в дорев. России — Славяноведение в дореволюционной России: Биобиблиогр. словарь. — М., 1979.

СНД — Союз незалежних держав.

Список лиц — Список лиц, служащих по ведомству Министерства народного просвещения на 1897 (1898—1914) г. — С.Пб.

Страницы — Страницы истории астрономии в Одессе: В 4 ч. / Сост. М. Ю. Волянская, В. Г. Каретников; Под ред. В. Г. Каретникова. — Одесса, 1994—1997.

Укр. бот. т-во — Українське ботанічне товариство: Довід. посібник. — К., 1979.

УРЕ — Українська радянська енциклопедія: В 12 т. — К., 1977—1985.

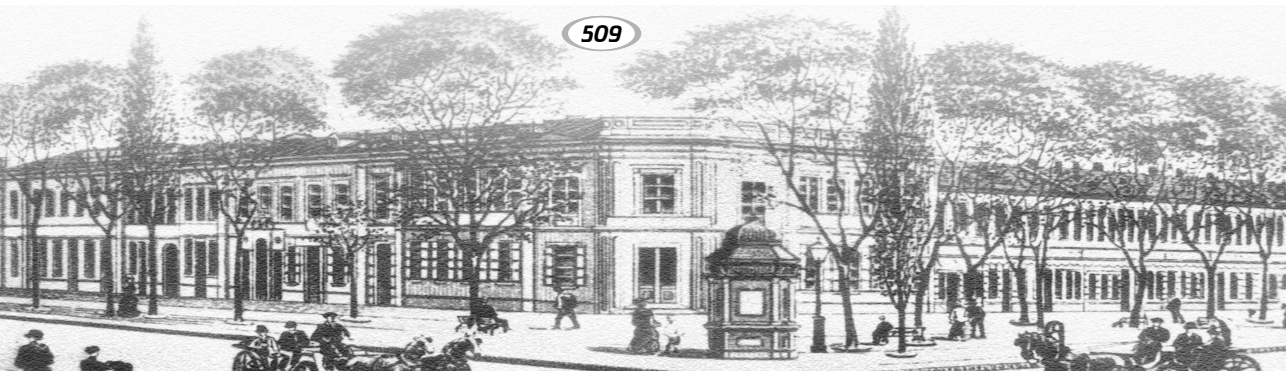
УРЕС — Український радянський енциклопедичний словник: В 3 т. — К.

Учені вузів Укр. РСР — Учені вузів Української РСР: [Довідник]. — К., 1968.

Фіз. фак. ОНУ, 1865-2000. — Фізичний факультет Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, 1865-2000. — Одеса, 2001. — 116 с.

Філол. фак. ОНУ. Бібліографія — Філологічний факультет Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова: Бібліографія, 1991-2001. — Одеса, 2003. — 245 с.

ЭСБЕ — Энциклопедический словарь: В 86 т. / Издатели Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон: — С.Пб., 1890—1907.

ЭСРБГ — Энциклопедический словарь Русского библиографического института Гранат. — М., [1910] — 1948. — Т. 1—55, 57, 58, 1 доп. т.

Юрид. ин-т ОГУ — Юридический институт Одесского госуниверситета: Ист. очерк. — Одесса, 1996.

Hausmann — Hausmann G. Universität und städtische Gesellschaft in Odessa, 1865-1917: Soziale und nationale Selbstorganisation an der peripherie des zarenreiches — Stuttgart, 1998.

Наукове видання

**ПРОФЕСОРИ ОДЕСЬКОГО
(НОВОРОСІЙСЬКОГО)
УНІВЕРСИТЕТУ**

Біографічний словник

Том 2

А—І

Видання друге, доповнене

Відповідальний редактор *В. А. Сминтина*
Заступник відповідального редактора *М. О. Подрезова*
Упорядники та бібліографічні редактори:
В. П. Пружина, В. В. Самодурова

Зав. редакцією *Т. М. Забанова*
Редактор *Ж. Б. Мельниченко*
Технічний редактор *В. І. Костецький*
Редактор-коректор *Л. М. Щегленко*

Підписано до друку 26.03.2005. Формат 70x100/16.
Папір офсетний. Гарнітура "SchoolBook".
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 41,6.
Тираж 1000 прим. Зам. № 207.

Видавництво і друкарня "Астропринт"
(Свідоцтво ДК № 1373 від 28.05.2003 р.)
65026, м. Одеса, вул. Преображенська, 24.
Тел.: (0482) 26-98-82, 26-96-82, 37-14-25.
www.astroprint.odessa.ua

Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біограф. словник. Т. 2. А—І 2-е вид., доп. / Відп. ред. В. А. Сминтина; Заступ. відп. ред. М. О. Подрезова; Упорядники та бібл. ред.: В. П. Пружина, В. В. Самодурова. — Одеса: Астропринт, 2005. — 512 с.

ISBN 966-549-495-3.

Другий том біографічного словника "Професори Одеського (Новоросійського) університету", містить біографічні статті про професорів ОНУ (літери А-І). Перший том було присвячено ректорам університету.

Для істориків, краєзнавців, бібліотечних працівників та широкого кола читачів.

4309000000—045
 П — Без оголош.
 318—2005

ББК 74.584(4Укр-40д-40)7я21

